Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 252 (10849) | 1978 чылдың ноябрь 1, среда | 1925 чылдан үндүнүп эгелээн | Өртээ 2 кап.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдың участок бүрүзүнге организастыг чорукту бедидер, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну быжыглаар дээш улам идепкейлиг демисежиңер! Чиг-этти, одаар чүүлдү, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнаарын чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

Келир чылдың дүжүдүнүң үндезини күстен эгелеп салдынар. Маңаа эң чугула рольду күскү чер аңдарылгазын чедиишкинниг чорутканы, эки шынарлыг үрезиннерни белеткеп, минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерже өй-шаанда сөөртүп төкkени ойнаар. Бо ажылдарны күстен эгелеп организастыг чорударга, түңнели эки болуп, элбек дүжүттү алыр арганы бээрин мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы көргүзүп турар. Чижээ, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Саян», «Улуг Октябрь», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Шамбалыг», «Революцияның чалбыыжы», «Алдан-Маадыр» совхозтар, Кадээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы күскү чер аңдарылгазының планын күүседип, үрезиннерни күстен эгелеп белеткеп, чемишчидилгелерни өй-шаанда четчир кылдыр төп турарындан чыл бүрүде чаагай дүжүттү ажаап ап келген.

Күзүн аңдарган хөрзүнге өл-шык эки сиңер, чемиштиг бүдүмелдер көвүдээр, ынчангаш кедээ ажыл-агый культураларының дүжүткүр чоруу көскүзү-биле эккижир дээрзин билир бис. Оон аңгыда күскү чер аңдарылгазы бок үнүштерге, культурлуг үнүштерниң үрегдекчилеринге удур демиселдиң дээштиг хевири болуп, тарааны аарыглардан камгалаар.

Бо хүннерге чедир республиканың девискээринде аңдарар ужурлуг 136,7 муң гектар черниң 89,7 муң гектары азы 65,1 хуузу аңдартынган. Күскү чер аңдарылгазының планын Дуржулга станциязы, «Алдан-Маадыр», «Большевик», «Россия», «Улуг-Хая», «Кызыл тараачын», «Бурунгаар», «Кызыл тук», «Марс», «Чаа орук», «Суглак» болгаш «Шамбалыг» совхозтар чедиишкинниг күүсеткен. А «Нарын-Хаак», «Тес-Хем», «Енисей», «Бүрен», «Тээра-Хем», «Коммунизмниң херели», «Искра», «Хемчик», «Барлык» совхозтар планын чүгле 12—22 хуу күүсеткен. Бо ажыл-агыйларның удуртукчулары келир чылдың дүжүдүнүң дугайында чүнү бодап турарыл?

Өй-шаанда белеткээн болгаш тарыырының чогуур шынарынга чедирген үрезиннер чаагай дүжүттүң үндезини дээрзи билдингир. Сөөлгү медээ ёзугаар, республикада ниитизи-биле планда көрдүнген 56,7 муң тоннадан 20,3 муң тонна үрезин урдунган. Ол дээрге планның 35,8 хуузу болуп турар.

Чыл бүрүде доктаамал эки дүжүттү ап турар ажыл-агыйлар үрезиннерни күстен эгелеп чогуур негелделерге дүүштүр белеткеп ап чаңчыккан. «Кызыл тараачын», «Саян», «Улуг Октябрь», ССРЭ-ниң 50 чылы, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар болгаш Дуржулга станциязы бо ажылды чогум-на ынчаар организастаан.

Ооң-биле чергелештир бо чылын агаар-бойдус таарымча чок болуп, тараа шөөлүг үнмээнинден чамдык ажыл-агыйлар боттарының үрезини-биле хандыртынмаан. А үрезини бар ажыл-агыйлар ону арыглап белеткээр ажылды четпес чорудуп турар. Сөөлгү медээ ёзугаар, 20 муң ажыг тонна үрезиннерниң 12,3 тонна хирези арыглаттынган. Чоокта чаа чорутган хыналдадан илерээнинден алырга, Чиңээлээрге, Кызыл, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында урдунган үрезиннерниң чартыындан хөй хуузу чогуур доктаамал шынарынга четпес болган. Ол ышкаш Бай-Тайга районнуң совхозтарында урдунган бүгү үрезинниң шуптузунуң ындыг шынарлыг болганы илерээн. А бар үрезиннерни тарыырының чогуур шынарынга чедир ажылдап кылып ап болурунуң аргазы бар: совхоз бүрүзүнде тараа арыглаар машиналар болгаш пунктулар четчир.

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйлары минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерге өй-шаанда төгеринче улуг кичээнгейни салып турар. Сөөлгү медээ ёзугаар, тарыыга шөлдеринче ниитизи-биле 229,2 муң тонна органиктиг чемишчидилгени сөөртүп үндүрген. Планда көрдүнгени-биле 270 муң тонна органиктиг чемишчидилгени хөрзүнге төгер ужурлуг, ам ооң 175,3 муң тоннази азы 65 хуузу төктүнген. Бо ажылды «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр», «Октябрь 30 чылы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар, Дуржулга станциязы, Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары чедиишкинниг чорудуп, планын күүсеткен. Хөрзүннүң үнүшкүр чоруун эккижидер ажылдарны Таңды, Эрзин, Кызыл районнарның совхозтары багай чорудуп турар. А Тожу болгаш Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларында шөлдерге органиктиг чемишчидилгелер төгерин шуут организаставайн турар.

Күскү ажаалда ажылдары чер бүрүзүнде доозулган, транспорт болгаш чүък чүдүрер техника холдуунда хосталып турар. Ынчангаш хар чаап, кыш дүжеринге чедир арткан каш хүннерде бар техниканы үстүнде айыттынган ажылдарны чедиишкинниг чорударынче, бердинген планнарны күүседиринче мөөңнээри чугула. Ооң-биле кады тараа болгаш мал чеми культураларны, картофельди болгаш ногааларны тарып өстүрериниң чаа дешшилгелиг аргаларынга механизаторларны, чер ажылдыгларны өөредириниң хемчеглерин ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери дарый ап чорудары негеттинип турар. Маңаа чүнүң-даа мурнунда бот-орулгажарылгалыг бригадаларны, звенолорны тургузуп, келир чылдың магадылалдыг дүжүдүн алырын хандырар дээш сүггаттыг черлерни чеп ажыглаарынга, чер ажылының культуразын бедидериниң аргаларынга кижилерни бүгү талалыг өөредири чугула.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧААРТЫКЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Тываның электри четкилериниң коллективи чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээдириниң талазы-биле бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен. Бүдүрүлгениң социалистиг хүлээлгелеринде көрдүнген чаартыкчы саналдарны ажыглаанындан 30 муң рубльди камнап алыр турган. А херек кырында эрткен 9 айларда ол хүлээлге 4 муң рубльге ажыр күүсеттинген.

Ол чедиишкиннерде магистраль шугумнарының электромонтерлары улуг үлүг-хуузун киириштиргеннер. Чаартыкчы саналдарны ажыглаанындан алдынган камналганың чартык кезиин олар киирген. Чижээ электромонтер Александр Сысоевтиң, Владимир Чирковтуң, Александр Катинниң электри дамчыдылгазының шугумунга чагыларны номерлеп, демдеглээринге тускай станокту ажыглаанындан чыл санында 10 муң хире рубльди камнап алыр арганы берген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, дериг-херекселдерни эдилелге ыяңыштыг болдурар талазы-биле чаартыкчылар эвээш эвес ажылдарны кылган. Магистралдыг электри шугумнарынга чаңнык чайладыкчыларын салыры берге операцияларның бирээзи турган. Мастер Михаил Смирнов, электромонтерлар Александр Сысоев, Владимир Чирков, Владимир Шульбеев олар тускай херекселди белеткеп, ол операцияны механизастаанындан, ук ажылды кылырынга мурнундаазындан 8 катап эвээш үе-шак негеттинер апарган.

Чылыг энергиязының дамчыдылгазының шугумунда чаартыкчылар социалистиг чарышты калбарткан. Чаартыкчыларның мурнуку одуруунда Анатолий Ефимович Измайлов болгаш оон-даа өскелер чоруп турар. Ол бо чылын 6 чаартыкчы саналды киирген. Оон алында тускай демдеглел дептеринде сан-түн-даа көвүдээн. А. Измайловтуң киирген 6 саналды ажыглаанындан 28 муң рубльдиң камналгазы алдынган. Котел-турбина цехиниң улуг мастери Анатолий Кузьмич Капустинниң киирген саналы 35 муң рубльдиң камналгазын берген. А. Капустин чаартыкчыларның аразындан чарышка бирги черни алган.

Киирген саналдарның санын-биле алыр болза, участокта токарь Александр Евдокимович Храмовскийтиң кымдан-даа хөй болган. Ооң демдеглел дептеринде 45 санныг чаартыкчы саналдар бижиттинген. Оларның хөй нуруузу күш-ажылга таарымчалыг байдалды тургузарынче, дериг-херекселдерниң үр, ыяңыштыг ажылдаарын болдурарынче угланган.

В. НЕСТЕРЕНКО.

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ ДЭЭШ

Онгу беш чылдың үшкү чылында «Тыва суг тудуг» трестиң салбырларында социалистиг чарыш «Адавысха хожудаарлар турбазын» деп девиз-биле калбарган. Күш-ажылчы маргылдааның ажыл-херекке эки салдарлыг болганы илереп келген. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр үш чылдың планныг онаалдаларын күүсеткенин № 2 КМК-ның коллективи дыңнаткан. Трестиң автобаазазы, тудуг-монтаж эргелели база эки түңнелдерни чедип алганнар.

Чарыштың түңнелин үндүрүп, мурнакчыларны демдеглээринге моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкинниң ажыглап турар. Чарышка шылгарааннарны дыштаныылга бажыңнарынче, Москвада ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинче баар путёвкалар-биле шаңнап турар. № 2 КМК-дан бульдозерист, коммунист Георгий Марченко, автокрановщик Михаил Кожухов, экскаваторщик Владимир Козлов, трестиң автобаазазында бригадир Александр Афанасьев, чолаачы Рашит Фиатулов болгаш оон-даа өске мурнакчылар ол делгелгеже баары-биле аъттаныпканнар. Олар аңаа баргаш чурттуң мурнакчы мелиораторларының ажылының дуржулгазын өөренип, сонуургап көөрлер. «Тыва суг тудуг» трестиң бүдүрүлгелеринден 30 хире кижи бо чылын делгелгеге баар путёвкалар-биле шаңнаткаш, аңаа чораш келгеннер.

Октябрь революциязының 61 чыл оюнун байырлалыглыг бүдүүзүнде трестиң ажылчыннары чарышта улам-на идепкейлиг киржип, Байырлалга күш-ажылчы белекти ужуражыр дээш ажылдап турарлар.

Н. ВАНЬКОВ.

«Сельхозтехниканың» Кызыл салбырының тракторлар септээр участогунда ажылдап турар коммунист М. Иргит биле комсомолчу Д. Монгуш олар К-700 тракторларны септээриниң норма-чижээн үргүлчү 110—120 хуу күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: агрегат септекчилери М. Иргит, Д. Монгуш олар мотор септеп турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«Сельхозтехниканың» Чадаана салбырының чолаачызы комсомолчу Сергей Сат бо хүннерде 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Ол автобүдүрүлгеде социалистиг чарыштың мурнакчызы, идепкейлиг хөй-ниитичи.

ЧУРУКТА: мурнакчы чолаачы С. Сат.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ДЕМНИГ ХӨДЕЛИП ТУРГАШ

Эрзин районнуң «Мөрен» совхозунуң ажыл-ишчилери мал чеми белеткээриниң талазы-биле совхозтар аразында социалистиг чарышка киришкеш, партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Совхозта бригадалар аразында социалистиг чарышка 3 дугаар хойжу бригада (бригадири А. Өлзей) бирги черни ээлээш, бригадалар аразында шилчиир вымпелди база акша шаңналын чаалап алган.

Ол бригаданың малчыннары мал чемин боттарының күжү-биле белеткээш, кыштагларында курлавырлап алганнар.

Бо бүгү ажылдарга Ленин орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Намдал Орус-оол, Иван Сады, Үчурал Марсуу, Раиса Дулгу олар мурнуку одуругда чоруп турар.

Амгы үеде совхозтуң ажыл-ишчилери демниг хөделип, кыштагларда кажаалар септелгезин кылып турарлар. Н. Белчээге баштаткан 5 кижи составтыг тудугжуларның звенозун тургускан. Олар Баян-Сайыр деп черде инек кажаазын чаартып улгаттырган. Ам олар Калбак-Даш деп черде ирт кыштадыр кыштагны септеп турарлар.

С. ОНДАР.

КАЗАХСТАННЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫНЫҢ УЛУГ ҮЛҮҮ

ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитетиниң июль (1978 чыл). Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбак нептеректеш, **Казах ССР-ниң** кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери 1978 чылда тараа ажаап алыышкынын организастыг чоруткан болгаш күрүнеге тараа садарының планын ажыр күүсеткен.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары Төрээн чурттуң шыгжамырынга 16 миллион 700 муң тонна тарааны урган, ол дээрге тараа садарының доктааттынган хемчээлинден 1 миллион 200 муң тонна хөй болганы ол.

Кызыл-тасты 12 миллион 600 муң тоннаны урган алы планга хамаарыштыр алырга 118 хуу болган; кукуруза садып алырының планы 208 хуу болгаш көк-тараа садып алырының планы 240 хуу күүсеттинген.

Күштүг сорттарның кызыл-тазын планындан ийи катап хөйнү садып алган. Сорттуг үрезиннер белеткээриниң планы ажыр күүсеттинген.

Целиноград болгаш **Кокчетав областарның** ажыл-агыйлары планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен болгаш кайызы-даа ийи-ийи миллион тоннадан хөй тарааны күрүнеге саткан.

1 миллион тонна планныг тура, белеткел пунктуларынга 2 ажыг миллион тонна тарааны чедирген **Урал областың** колхозтары болгаш совхозтары боттарының сөзүнге ээ болганнар. **Соңгу-Казахстан областың** чер ажылдыглары күрүнеге тараа садар планын чедиишкинниг күүседип, тараа хүлээп алыр бүдүрүлгелерге 1 миллион 300 муң тонна тарааны чедирген.

Чимкент, Алма-Ата, Джамбул, Караганда, Актюбинск, Талды-Курган, Кзыл-Орда болгаш Джезказган областарның ажыл-агыйлары тараа культураларын садарының ниити хемчээлдерин ажыр күүсеткеннер.

Келир чылдың дүжүдүнге тараа үрезиннери-биле республика бодун бүрүн хандырган.

Республиканың ажыл-агыйлары тараа садарының күрүне планнарын ажыр күүсеткен-даа болза, крупа болгаш бобы культуралар садарының планын күүсетпээн.

Күрүнеге тараа садары уламчылап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле С. Б. Тас-оолду шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Харлалгага хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдап келгени дээш база бежен харлааны-биле холбаштыр «Шын» солуннуң редакциязының чагаалар болгаш ажылчын-кедээ корреспондентилер килдизиниң эргелекчизи Сыгыр Байкараевна Тас-оолду Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.

1978 чылдың октябрь 26.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ — ҮЕНИҢ КОЛ АЙТЫРЫЫ

Мөңгүн-Тайга

УЛАМ ШАПКЫНЧЫДАР

1978—1979 чылдарның кыштаглаашкынынга чедиишкинниг белеткенип, малдың баш санын болгаш чаш төлүн менди камгалап алыры — кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының амгы үеде кол сорулгазы.

Мөңгүн-Тайга районнуң кедээ ишчилери эрткен чылдың кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттиргеш, мал бажы өстүрер планын күүсеткен. Районнуң ажыл-агыйларында 18 малчын төрүүр 100 хойдан 90—110 хураганны камгалап алган. «Малчын» совхоз мыйыстыг бода малдың баш санын 101,2, хойну 100,4, чыдыгының 103 хуу камгалап ап, ниитиниң малының янзы-бүрү чылдагааннар-биле хоравар чоруун болдурбазын эккижиткен.

Район сиген белеткелиниң чыл планын 108 хуу күүсеткен, аоңа аайы-биле социалистиг чарышка кам удаа тиилекчи болуп келген. Мал чеми белеткеп алыр ажыл совхозтарда ам-даа уламчылаң турар болгаш пландан ажыр 100 тонна сигенни немей белеткеп алырын ажыл-ишчилер хүлээнген. Ооң-биле чергелештир совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглер чамдык организастыг ажылдарны чорудуп кылып турар. Кыштагларда 845 тонна сиген, 41 тонна көк-чула, складтарда 4473 тонна комбикорм, 125 тонна дус дүжүрттүнген. Кыштаг бүрүзүнде куруг өдек белдүнген, мал суттарарынга ажыглаар савалар, суг сөөртүр 13 машина бо хүннерде белен.

Район девискээринге бо кыжын 53230 баш шээр мал, 5127 баш бода мал 140 ажыг кодаңнарга кыштаар. Ынчаарга кышка белеткелдиң байдалы кандыгыл? Совхозтарда ниитизи-биле 136 кыштагның септелгезин бо хүннерде доостур ужурлуг. Херек кырында оларның 126-зы белен; арткан 10 кыштагларның байдалы дүвүренчиг. Ылангыя «Мөген-Бүрен» совхозта ирээн, бузулган, эгелеп тудуп, ара каггаан кажааларның септелгезин болгаш тудуу бо хүннерге чедир доозулбайн турар. Кайы-даа совхозтарда төрүүр мал кажааларында малдың чаш төлүнге таарымчалыг кылдыр аңгылаан черлер ыракта чедишпес. Малчыннар чурттаар 24 бажыңның чүгле 17-зи белен, а арткаңнары кижи чурттаар аргажок. «Малчын» совхозтуң девискээринде дөрт кызыл-булуңнуң үжү белен деп санаттынып турар, а херек кырында үүрмек септелге болгаш дериг-те ажылдары ам-даа хөй. «Мөген-Бүрен» совхозтуң № 4 хойжу бригадазының төвүнде кызыл-булуң кылдыр-биле тудуп бажыңның дөрт ханазы 1975 чылдан бээр бо хүннерге чедир ангаа туруп келген. Мындыг ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнелинде ол совхозта мынчага чедир чаңгыс-даа кызыл-булуң чок. Оон аңгыда совхозтарда мал чемгерер дериг-херекселдер ам-даа чедишпес. Кыштагларда 720 ыяш, 313 демир оңгачалар, 132 шагжалар санаттынып турар, а бо дээрге херегленип турар херекселдерниң чүгле 40 хуузу-дур. Райкүүскомунуң бо чылдың майда болган хуралынга совхозтарга 1500 шагжаны, 800 оңгачаны, суг кудар 100 дестини немей кылырын шиитпирлээш, ону чогуур органнарга дааскаш турган. Ол даалга амга чедир күүсеттинмээн. Чамдык малчыннар боттарының харыысалга чогу-биле бо хүннерге чедир кыштагларда септеп дүжүрүп албаан. Совхозтарда кыштаглаашкынга белеткел ажылын удуртур комиссиялары соңгуп каан турда-ла, олар кандыг-даа боттуг ажыл чорутпаан. Комиссияларның ажылының дугайында дыңнадыгларны парткомнарга, кедээ Советтиң күүскомнарынга чаңгыс-даа катап дыңнаваан. Кыштаглаашкынга белеткелди ала-чайгаарлааннын-биле чорудуп турарының херечизидир.

Кышка бүгү талалыг хынамчалыг белеткенген тудуп, малдың чаш төлүн менди камгалап алыр болгаш оон алыр продукцияның шынары улам бедиир, деп идегелдиг турусту ап. Бо талазы-биле тыңгыы негелделерни СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму тодаргай салган. Ынчангаш районнуң кедээ ажыл-агый ажылдакчылары Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүн болгаш арга-дуржулгазын кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттирериңче мооңнаарлар.

Х. КОНГАР,

кедээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының, ооң шынарының талазы-биле районда курлавэспектор.

ЧОНГА БАРААЛГАТТЫНГАН ЛЕНИНЧИ ДЕКРЕТ

Чоннуң социал хандырылгазының хоойлузун эң-не баштай 60 чыл бурунгаар 1918 чылдың октябрь 31-де хүлээп алган. Өндүр чаагай ол документиге В. И. Ленин ат салган. Россияның ажылчын аңгызынга Улус Комиссарлар Чөвүлели социал страхованиеге холбаштыр чазактың медеглелин, социал хандырылгазының бүгү айтырыгларын тодараткан декреттерниң күштүг болуп эгелээнин Октябрь революциязының тиилээниниң баштайгы хүннеринде, азы 1917 чылдың ноябрь 13-те чарлаан. Чоннуң эрге-шөлээзи дээш кемдеп келгеннерге, күш-ажылдың кижилеринге күрүнеден пенсия дузаламчызын тыпсырын делегейниң төөгүзүнде бир-ле дугаарында бистиң чуртувуска боттандырып эгелээн. Делегей уржур-дузалыг бо улуг социал чаалап алышкын социалистиг оруктап хөгжүвүшаан, ол орукту шилип алган күрүнелерге, дештиилгелиг кижи төрелгетенге төлептиг үлегер апарган.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак эрткен 60 чылдарның дургузунда чоннуң эрге-ажыынга дүүштүр пенсия хоойлузун улам тодарадырының хемчеглерин алган. Чижээ, совет кижилер кыраанда болгаш аарып кемдээнде пенсия дузаламчы алыры 1936 чылда хүлээп алган ССРЭ Конституциязында (Үндезин Хоойлузунда) магадылаттынган. Социал хандырылганың бүгү органнарынга пенсия, дузаламчы херээн долузу-биле башкарар бүрүн эрге 1937 чылдан эгелээн, оон харыысалгазын бедиткен.

Ада-чурт дайынының инвалидтеринге болгаш шериг барганнарның өг-бүлелеринге күрүне дузаламчызының айтырыглары шиитпирлеттинген. Ада-чурт дайынының киржикчилеринге чүгле материалдыг дузаламчы бээри-биле ылгаварлаттынмайн, таблыш үеде оларның 80 хуузун таарымчалыг ажыл-биле хандырган. Төрээн чурт дайын уржуундан өскүс калган ажы-төлдүң төлүзүн не холда алган.

СЭКП-ның XX съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш, 1956 чылда ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязынга пенсия хоойлузун чаартып хүлээп алган. Чоннуң материалдыг чаагай чоруун улам ыңай экижидеринге бо кайгамчыктыг болуушкун болган. Күрүне 1958 чылда пенсия төлевиринге 64 миллиард рубльди чарыгдаан, кырааны дээш алыр пенсияның хемчээли ийи катап өскен.

Колхозчуларга пенсия, дузаламчы тыпсырының хоойлузу 1964 чылда үнген. Оон-биле кодээ ажыл-агыйда миллион-миллион кижилер кырып назылаанда, аарып, кемдээнде күрүнеден материалдыг дузаламчы алыр эргелиг болганнар. Мурнуку үеде колхозчуларга: эр кижилер 65, херээженнер 60 харлыг турганда пенсияже үнер турган. Ол хоойлузу 1968 чылда өскерткен, ажылчын, албан-хаакчыларның дег, эр кижилер 60, херээженнер 55 харлааш пенсияларын доктааткан. Совет күрүнениң база бир улуг ада-сагыш салыышкыны, кижиниң кадыкшылынга хоралыг участоктарга, чер иштинде шахталарга ажылдап чораан ажылчын, албан-хаакчыларга, ол-ла ажылдарга ажылдап чораан 5-тен эвээш эвес уруглары төрээш кижизиткен, уругларының бичиизи 8 хар четкен иелер пенсияже үстүнде айыткан назы хардан 5-10 чыл мурнай үнер.

Ажылчын, албан-хаакчылар мурнуку үеде пенсиялаар үези келирге, херек документилер, шынзылгалар, бадыткалдар чыырынга үр үени чарыгдап, эвээш эвес бергелерге таваржып турганын өөренип көргеш, 1969 чылдың июль 1-ден бээр бүдүрүлге, албан организацияларның удуртукчуларынга, ында профэвилел комитеттеринге пенсиялаар кижиниң бүгү документилерин баш удур белеткээш, чер-черде социал хандырылга килдистеринге чогуур хуусаада киирерин чурумчуткан. Бо чорук чоңга ончуг эптиг, таарымчалыг болган.

Совет пенсия системазынга 1971 чылда өскерилге болган: ажылчын, албан-хаакчыларның пенсиязының хемчээлинге колхозчуларның пенсиязының хемчээлин 70 хуу чоокшулаштырган. А дайын инвалидтериниң болгаш дайынга азырадыкчызын мшкынган өг-бүлелерниң пенсиязының хемчээлин 1973 чылдың ноябрь 21-де база катап улгаттырган. Фашистиг Германияны тиилээниниң 30 чылынга холбаштыр 1975 чылда Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтери улуг немелде чиигелделерни алган.

Үстүнде айыткан долу эвес чижектерден алырга, бистиң чуртувуста чоннуң чаагай чоруу дээш биче эвес хемчеглер алдынган-дыр.

Бистиң чуртувуста чоннуң кадыы дээш сагыш салыышкын улуг. Чон медицинаның халас дузаламчызын ап турар.

Социал хандырылганың херээ демократтыг бедик үндезинде организастаттынган, ону бүгү чоннуң, бирги ээлчегде профэвилел органнарының контролю-биле чорудуп турар.

Капиталистиг чурттарда социал хандырылганы чүгле ажылчыннарның шалыңындан болгаш өске-даа оруглардан тырттырып чорааны дадывырының хемчээлин барымдаалап доктаадып турар. Чижээ, ындыг дадывырның айда хемчээли Австралияда ажылчынның шалыңының 13,4 хуузу, Голландияда 19,5, а Барыын Германияда 18 хуузу болуп турар.

Бистиң чуртувуста пенсиялаарларга эргежок чугула ийи негелде көрдүнген: бирээде, пенсиялаар кижиниң назы харының четкени, ийиде, оон ажыл стажы. Эр кижилер 60, херээженнер 55 харлыг апарганда пенсиялаар. Ол дээрге кижилерниң кырааны эвес, оларның пенсиялаарынга дүүштүр назынының четкени-дир. Эртемде көрдүнгенин ёзугаар назынының хемчээлин алырга, 60-дан 74 чедир харлыгда улгадып келген, 75-тен 90 чедир кыраан, а 91-ден өрү — узун назылыглар деп бөлүктерге ылгалыр. Эрткен чылын хүлээп алган ССРЭ-ниң чаа Конституциязында (Үндезин Хоойлузунда) ол дугайын база тодараткан. «Назылап кырааны» дээш пенсиялаар дээр билигни «чогуур назыны четкени» дээш деп тодараткан.

Капиталистиг чурттарда пенсия алыр назынның хемчээли бистиинден ыракта ылгалдыг. Ирландияда эр, херээжен ылгал чокка 70 харлыында, Испанияда, Швецияда 67, Америкада, Финляндияда, Барыын-Германияда, Голландияда 65, Англияда, Данияда, Грецияда 65-70 харлыында пенсияже үндүрер. Капиталистиг делегейде кижи дээш сагыш салыышкынның чогун үстүнде чижек-ле көргүзүп турар-дыр.

Тыва АССР-де социал хандырылга талазы-биле улуг чаартылгалар болган. Республикага пенсия, дузаламчы чарыгдалдары 1947 чылда 3 млн. 837 муң рубль турганындан 1977 чылда 14 млн. 344 муң рубль чедир өскен.

Бөгүнгү байдал-биле алырга, Тыва АССР-ниң чурттакчы чонунуң муң кижизинге онааштыр 122 кижи, а муң ажылчын, албан-хаакчыларга онааштыр 258 кижи пенсиялыг. Республиканың ниити чурттакчы чонунуң беш кижизиниң бирээзи-ле күрүнеден пенсия азы дузаламчы ап турар.

РСФСР-ниң ниити деңнелдери-биле алырга, бистиң республика эң-не хөй чаш салгалдыг девискээрлерниң бирээзи. Моон уламындан республикада Маадыр-иелер 130 ажыг, а хөй уруглуг иелерниң саны 6920 кижи. Социал хандырылга талазы-биле олар шупту күрүнеден дузаламчы ап турарлар.

Республиканың социал хандырылга системазында хөй чылдарда ажылдап, чоңга дуза чедирер буянныг херекке боттарының улуг үүл-хуузун киирип турар ажылдакчылар хөй. Оларга «РСФСР-ниң социал хандырылгазының тергиини» деп хөрек демдээнин эдилекчилери Ф. А. Габышева, А. П. Ковалев, Л. А. Ковалева (Каа-Хем район), Г. Г. Семенова, К. Т. Буркова (Бии-Хем), А. П. Зайцева (Кызыл район), З. М. Шаравии (Барыын-Хемчик), Н. Н. Пехтерева, Н. С. Гладких (Кызыл хоорай) хамааржыр.

Оңгу беш чыл планында социал хандырылганы улам ыңай сайзырангайжылдар улуг хемчеглер көрдүнген. Колхоз пенсиязының эң биче хемчээли 1980 чылдың январь 1-ден эгелеп өзер. Пенсия албайн турар, мурнунда колхозка ажылдап чораан хаваатыларга колхоз стажынга сооңда ажылдаан күрүне албан черлеринге ажыл стажын катай санааш колхоз пенсиязын тыпсырын база колхоз пенсиязы ап турар бирги бөлүктүң инвалидтеринге оларның ажаалга-хайгааралы дээш пенсияга немелдени бээри көрдүнген.

Дайынның, күш-ажылдың хоочуннарының дилег негелделерин кичээнгейлиг көрүп, чогуур үезинде шиитпирлээри, СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш күженишкиниг ажылдаары социал хандырылга ажылдакчыларының чугула сорулгазы болур.

З. АРАКЧАА,
социал хандырылга министериниң оралакчызы.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

ОЛАР „МАЛЧЫН“ СОВХОЗТА

Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» совхозтуң ажылчыннары оңгу беш чылдың үшкү чылында салган сорулгаларны хуусаа бетинде күүседир дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ап, чамдык эки көргүзүглерни чедип алган.

Совхоз шээр мал өстүрериниң планын ажыр күүсеткен. Күрүнеге эът садарының тос айларда планын 100 хуу, мал чеми белеткээрин 114 хуу күүсеткен.

Бо хүннерде бүгү ажылчыннар кыштаглаашкынга белеткелди чорудуп турар. Сигеп, саваң сөөртүлгээн, малдың кажааларын септеп, чылыглаары болгаш малчыннарның амыдырал хандырылгазынга хамааржыр ажылдар кылдынып турар.

Совхозтуң экономиктиг быжыглаарынга боттарының төлептиг үлүүн киирип турар малчыннар, чолаачылар эвээш эвес. Оларга чолаачылар К. Иргит, О. Хертек, хойжу М. Биче-оол, сарлык кадарчызы Х. Чылбак-оол хамааржыр.

Чолаачы Каң-оол Иргит **(солагай талада чурукта)** оңгу беш чылдың эрткен үш чылдарында 288 муң тонна-километрни эртер турган, 419,3 муң тонна-километрни эрткеш, планын 145 хуу күүсеткен. Ол ам 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Улус депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Советиниң депутады М. Биче-оол бо чылын төрүүр 100 хойга онаашт ыр 107 хураганы камгалап алган. Ол күрүнеге дүк дужаарының планын күүсеткен болгаш бодунуң күжү-биле эвээш эвес мал чемин белеткээн.

Сарлык кадарчызы Х. Чылбак-оол барык 20 ажыг чылдарның иштинде мал ажылында ажылдап келген. Ол 1978 чылда төрүүр 100 баш сарлыкка онаашт ыр 82 бызааны камгалап алган.

Созу болгаш фотолары
М. ОНДАРНЫЫ.

Нина Актың чымыжы

Бо бижиттинип турар одуругларның маадыры Тожунуң Өдүгенде. Ажыл, амыдыралдың кадыр-бертин ажып эртериниче бодунуң эш-өөрүн сорук киирип чоруур кижи. Аныяк, чээрби беш хар үезинде. Ортумак школа доосkaш, иви малды өстүрериниң курстарын эрткен. Сураглыг малчын чораан ада-иезиниң соон салгаан, изин истээн кижи.

Эң-не баштай Нина Деверековна Актың кызымак хертүктүг кадыр ийге ивилер соондан булгандырып чоруп орда көрген мен.

Сураглыг Өдүгенниң бо аныяк кижизи-биле чугаалажып ора, бир чылын оон ажылдап турар фермазынга чорааным сактып келдим. Ынчан чиигир поглаан чай турган чүве. Фермага келиримге, мээң чанымга чолдаксымаар, сыңныг, шоваадан уруг чедип келген. Нина ол болган. Ынчан ону Нина Деверек-дээр турган. Нинаның бригадазында уруглар, оолдарның ажыл-агыйны чугаа-сооду ыракта-ла дыңналып турду. Бо аныяктар Нинаның изин истээш, малчыннар болган. Карактарында Нинаның ышкаш, отчугаштар чайынналып чоруур. Шупту хып дээн чалыылар.

Ыракы Өдүгенниң ивилерин элбедир өстүржүр дээш мында чедип келген оолдар, кыстарның улуг малчыннар-биле демниг ажылдап билирин, оларның дыңнангырын, ажылынга сундулуун эскерген мен.

Өдүгенге чорааш, Аас аттыг ивижилер звенозунуң удуртукчузу Александр Эрестолга ужурашкан мен. Тожунуң делгеминде бедип үнген аныяк ак хадыңнар сагыжымга кирди. Оон узуну ындыг, сыны чиңгежек болду. Эрестол звенозук ажылчыннын дугайында хөөрей бергенде чугаазы кызы аажок.

Комсомолчу-аныяктарның хуралынга Эрестол бодамчалыг, сүүзүннүг санал берди:— Чорувес мал болур чарыларны хөйнү өстүрүп, тус черниң ажыл-агыйынга ажыглаарынче моон соңгаар сагыш салза эки. Ылаңгыя аңныыр-тывыш ажылынга аан—деп кагды. Ажылчы чарыларны хөйнү өстүреринче сагыш салыр дугайында саналды Нина база деткиди.

Нина Ак бо ивижи Эрестолдуң Өдүгенге канчап келгенин чугаалады. Ол шериг хүлээлгезин эрттиргеш, каш-ла хонгаш, чүүхээзүн алгаш, Тоора-Хемче чоруупкан болган. Нина ол дугайын билип каапкаш, кыжын аъттыг сүрүп чоруупкан. Шериг хептиг оол Тожунуң аэропортунда чемоданын тудуп алган бо турган.

— Бо кай баарың ол, сени сүрүп келдим,— деп, Нина дүрген-не чугаалаан.

— Хоорайга барып ажылдаар бодай бердим. Ажылчын болуксап тур мен.

— Ол чүү дээриң ол, Саша? Ивижи болуру дээрге-ле база-ла ажылчын-дыр. Чүүден-даа дудавас бис. Бистиң «Тоора-Хем» совхозтуң кол орулгалыг адыры ивя ажыл-агыйы-ла болгай. Бистиң сорулгавыс бо беш чылда ивиниң баш санын үш муң чедирери. Комсомолчу үлегер-чижээвисти көргүзүп, кады ажылдаалы. Удавас аныяк ивижилер звенозун удуртурун сеңээ дагзыр деп турар бис, ону-даа бодап көр.

— Шынап-ла ындыг бе, Нина. Чөптүг-дүр, дедир чанаалы — дээш, Тоора-Хем суурже углай базыпкан.

Нинаның удурткан комсомолчу-аныяктарның бо Өдүгенде иви фермазы чыл санында бедик көргүзүглерлиг болуп келген. Оон бригадири комсомолчу Нина Ак ам СЭКП кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады. Ажыл-агыйны башкарарынга өөренип, ажылды шын организастаарының хыын тыва берген.

— Өдүгенниң иви фермазының күш-ажылчы чедиишкиннериниң чажыды чогум чүдел?— деп айтырдым.

— Мында мал ажылын бо черниң байдалынга таарыштыр башкарып турарывыста деп санап турар мен. Элбек чаагтыг черлерже үргүлчү кежүп одарладып турарывыста. Бо анзыг ажылыг малды эки хайгаарада алгапывыста. Социалистиг чарышты организастап, оон түңнелдерин үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап-мактап турар бис...

Райкомнуң хуралдаар залынга район сессиязы эгелээр мурнунда Совет чазактың шаңналдарын тывыскан. Райкүүском даргазы бир дугаарында Нина Акты адаан. Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле оон шаңнаткапын дыңнатты. Оон хөрээнге алдынналчак хавыла чайнай берди.

ЧУРУКТА: ивижи Нина Ак.

О. ОХЕМЧИК.

Авторнуң фотозу.

ИДЕПКЕЙЛИГ АЖЫЛДААН

Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтуң механизаторлары келир чылдың дүжүдүнге күскү чер андарылгазынга эрестиг ажылдааннар.

Совхоз күзүн андарар 1000 га планын ажыр 1400 га черни андарып доосканнар. Чайгы чер андарылгазының планынга киириштир 125 гаы база андарып алган. Ынчангаш келир чылдың 3100 гектар черге тараа культуралары тарыыр чериниң 80 ажыг хуузунуң андартынганы ол болур.

К-700 тракторнуң башкарыкчылары М. Хирлиг-оол, Н. Бады болгаш ДТ-54 тракторлар-биле К. Хемчикей, аныяк механизаторлар Лакпа Маадыр-оол, Геннадий Бора-Тараа, Биче-оол Чыргай-оол идепкейлиг ажылдап, хүн нормазын ажыр күүседип келгеннер.

Д. ШУЛУУ.

ХУУСААДАН ЭРТЕ

Кызылдың пассажирлер АТБ-зинге Владимир Салчакович Тамба чолаачылап ажылдаа-ла, 3 чыл ажыл турар. Ол ыяска үениң иштинде коллективтиң чолаачыларының хүлүүткелин чедип алган болгаш ажылдың планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Оңгу беш чылдың үшкү чылының планын хуусаадан эрте күүсеткеш, ам 1979 чылдың январының үлүүнде ол ажылдап турар. 1978 чылдың 9 айларының планын 113,7 хуу күүсеткен. 695 литр кывар-чаар материалдарны камнап алган. Владимир Салчакович октябрь айның планнын онаалдаларын чогуур хуусаадан ыракта эрте күүселдикен. Бүдүрүлгениң мурнакчызы аныяк чолаачы В. Тамба социалистиг чарыштың тиилекчизи.

В. Тамба Кызыл хоорайның № 3 маршрудунда автобус чолаачылап ажылдап турар. Ол бодунуң күш-ажылчы чедиишкиннерин Октябрь революциязының 61 чыл оюнга бараалгадып турар.

О. ӨПЕЕН.

СУГГАРЫП ДООСКАН

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозу келир чылдың чаагай дүжүдүнүң магадылалынга күскү чер суггарылгазын дооскан. Хоочун суггатчы Доңгак Ооллаттың звенозу эки ажылдаан.

Ол ышкаш бо чайын суггаттыг 1 га черден-не 15 центнер дүжүт алган Хомушку Седип-оолдуң звенозу ол-ла черин катап суггарып доосkaн.

Совхоз ниитизи-биле 294 га тараа шөлүн, 120 га сиген кезер черни суггарып алган.

Суггатчылар О. Өткен-оол, Х. Кавай-оол, К-С. Лама, Х. Седип-оол, Д. Оолак олар хүн нормазын 120—130 хуу күүседип турган, мурнакчылар болганнар.

А. ЕВРОП.

Солуннарны болгаш журналдарны

өг-бүле бүрүзүнге

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫН...

1979 чылдың парлалга чагыдылгазы доозулган. Каа-Хем районнуң совхозтарында, албан организацияларында, школаларда чаа чылдың парлалга чагыдылгазы, мурнуку чылдарга деңнээрге, бо чылын элээн идепкейлиг эрткен. Оон чижээнге СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозту ап көрээл. Ильинка суурда шупту үш чүс хире өг-бүле болгаш албан организацияларның тус-тус элээн каш коллективтери бар.

Ниити чагыдылганың саны 1041, олардан солуннар — 324, журналдар — 717 экземпляр болган. Моон алгаш көөрге, өг-бүле бүрүзү ортумаа-биле ийи-үш чагыдылгалыг болуп турар-дыр. Бо чүнү көргүзүп турарыл? Парлалга дээрге партияның сөзүн, коммунизмниң идеяларын чоңга нептередириниң кол чепсээ деп чүвени чоннуң ылап билири ол.

Солун, сеткүүлдү номчукчуларга хүн бүрү чедирип, ол харылзаалгалыг ажыл-ишти боттандырып турар кижилер почтачылар болгай. Олар солун, сеткүүлдерни, чагаа бижикти эртенин-не өг-бүле бүрүзүнге чедирип, чугула чүүлдер, сөөлгү медээлер-биле чонну таныштырып турар. Ынчангаш олар өг-бүле бүрүзүнүң күзенчиг аалчылары.

Бо совхозтуң малчыннарының четтикпейн манаар аалчызы почтачы С. Д. Суван. Чеди чыл ажыг үениң дургузунда, малчыннарның Суван акый дижири хүндүлүг аалчызы солун, сеткүүл долдур дыгаан аар барбазын эктинге та чеже чүктээп, ортан та чеже катап дужурген... Сүт-баран фермаларында өг-бүлелерни катай санаарга, совхозта дөрбү шаа малчын өг-бүлелер бар. Оларның чагыдылгазын чедирип, Суван-оол Даваевич чылдың кайы-даа эргилдезинде, агаар-бойдустуң кандыг-даа үезинде аъттыг чорууртар. Чүге дизе малчыннарга чедирер чугула, далаштыг бижик турун болгай. Ону саададып болбас. Дуржулгалыг почтачы ону эки билир.

В. САТ.

АЖЫЛЧЫН ЭСТАФЕТА

Ижевсктиң автомобиль заводунуң хаалгазындан бүдүн чартык минута болгаш белен автомобиль үнүп турар. Уралдың «Москвичилериниң» тургузукчулары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш шынарын бедидериниң аргаларын кызымаккай дилеп тып турарлар. Ижевчилерниң эгелекчи саналын ёзугаар холбаалыг заводтарның чогаадыкчы чарыжы ындыг ажылдың эң чугула факторларының бирээзи боор турар. Кол бүдүрүлге черинин болгаш Ижевскиде, Пермьде, Уфада «Москвичилерге» кезектер кылып берип турар заводтарның дыка хөй коллективтери «Бүгү-ле технологтуг шугумнарга — бедик шынар дээш!» деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турар.

Беш чылдың эгезинден бээр ижевчилер пландан ажыр 1,5 муң автомобильдерни кылып үндүрген болгаш 500 ажыг ажылчыннар боттарының үш чыл планнарын доозупкан.

ЧУРУКТА: Ижевсктиң автозаводунуң автомобильдиң ходелир кезектерин хынаар участогунуң улуг мастери комсомолчу Аркадий Голубевтиң удуртуп турар коллективи бодунуң социалистиг хүлээлгезин хуусаадан эрте күүседипкен; эптээр цехте.

Е. ЗАГУЛЯЕВТИН фотолары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Мал чемин бүдүрерин үлетпүрге үндезилээр

Мал чеминиң белеткелин үлетпүр үндезинниче шилчидери фермаларны мал чеми-биле долу хандырарын, малдың продуктуулуун доктаамал бедидерин чедип алырынга дузалаар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлери, партияның өске-даа документилери кодээ ажыл-агыйның ажылчыларының күженишкинин олче угландырып турар.

Мал чеминиң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң эртемденнери мал чеми культураларын үлетпүрге үндезилеп өстүрериниң технологиязын саналдааннар. Чурттуң зона бүрүзүнүң хевирлеринге мал чеми бүдүрериниге ажыглаар үнүштерин тодараткан, оон агротехниказын ажылдап кылган, машиналарның болгаш механизмнерин тодараткан. Ол технологияда мал чеминиң тускай тарылга ээлчешкилдерин улуг черни ээлеп турар. Люцерна, соя ышкаш хөй бөлүктүг культураларны чурттуң соңгу талакы зоналарынга дидими-биле өстүрүп, люцерн, клевер, кукуруза тарылгазын калбартырын, сээрге аралаштыр тарылгаларны калбаа-биле нептередирин институттуң эртемденнери саналдап турар. Суггат чок черлерде хөй чылдыг сигеннерни суггаттыг черлерде сигеннер-биле холуй тарыыр, хөрзүннү долу норма ёзугаар чемишчидери технологияда чугула черни ээлеп турар. Чурттуң янзы-бүрү районнарынга чоруткан хөй санныг дуржулгалар эки түңнелдерни берген. Сигеннерниң дүжүткүрү ийи болгаш оон-даа хөй удаа көвүдээн.

Институттуң селекционерлери янзы-бүрү районнарга таарыштыр мал чеми культураларының интенсивтиг хевиринин чаа-чаа сорттарын тургускан. Оларның иштинде — «Тетраплоидтиг» клевер болгаш «ВИК-7», «Матрунская-425» деп люцерна, «Северная-гибридная», «Маршанская» костер, өске-даа 60 сорттар бар. Суггарылгага бедеп чорутпайн, институттуң ажылдакчыларының ажылдап кылганы технологияны сагып турган Москва, Калинин, Ленинград, Ярослав болгаш өске-даа областарның ажыл-агыйлары бир гектардан-на 100-тен 160 центнер чедир курган массаны ажаап ап турар. Ылаңгыя мурнуу районнарда суггаттыг черлерде мал чеми культураларының дүжүдү оон-даа бедик.

Мал чеминиң баазазын быжыглаарының чугула курлавыры — сигеннерни чайгаар үнген шыгындарга болгаш одардарга өстүрериниң үлетпүрге үндезилеттинген технологиязы болуп турар. Бистиң чуртувуста ындыг сиген шолдери — 370 миллион гектар. Институттуң эртемденнери зона бүрүзүнге ында хөрзүннүң составын барымдаалап кандыг сигеннерни өстүрерин, оон агротехниказын, суггарылганы чорударын, чогуур санныг чемишчиделгени урарын, чугайын ажыглаарын саналдап турар. Машиналар комплексин база тодараткан. Ынчангаш ындыг черлерге мал чеминиң бүдүрүлгезин беш—алды катап көвүдедир болгаш гектардан-на мал чеминиң 10—12 муң единицазын алыр арганы берип турар. Мал чемин бүдүрер ындыг черлерге суггарылганы чорудар сорулга-биле эртемденнер элээн хөй районнарга суг курлавырларының барын шинчилээн.

Мал чемин белеткеп, сөөртүп, шыгжап турар үеде амдызында оон элээн хөйү оскундуруп турар. Ону болдурбас дээш өстүрген дүжүттү барык бүрүн камгалап алыр арганы берип турар ажаап алышкынның таарымчалыг аргаларын, сигеннерни консервалаарының аргаларын институттуң специалистери саналдаан. Мал чеми шыгжаар чаа черлерниң төлевилелин ажылдап кылган. Химиктер-биле кады калбак форматтыг тускай полиэтиленден кылган пленканы чогааткан. Химиктиг тускай консервантыларның дузазы-биле үнүштерни силостаарының чаа методун саналдаан. Бо чорук мал чеми культураларының барык бүгү хевирлерин үр үеде шыгжаар болгаш оларның чемгир чүүлдерин, оон иштинде 95 хуу чедир чигирни камгалап алыр арганы берип турар. Мал чемин анаа силостап турар үеде оон чигири оскундура бээр болгай. Кукурузаның поглаан массазын консервалап турар үеде беш чыл бүрүде чигирниң чидирип чеди-сес миллион тонна хире болуп турар. Оларны четчелээри-биле микробиология үлетпүрүнүң ажылдакчылары хөй хемчээлдиг гидролизтиг чигирни бүдүрер уржурга таваржып турар. Бо беш чылдың төнчүзүнде чуртта ындыг консервантыларны чүс муң тонна хиреэн бүдүрүп үндүрер.

Институттуң эртемденнери өске-даа эртем албан черлериниң конструкторлары-биле кады мал чеми бүдүреринге ажыглаар машиналарының болгаш механизмнерниң системазын чогааткан. Калбак бистиг сиген кезер чаа техниканы дүрген чорууру тракторлар агрегадынга ажылдаарынга таарыштыр тургускан, ол чорук мал чеми тарааа культураларын болгаш сигеннерни кыска хуусаада ажаап алыр арганы берип турар. Ам ажыглап турар машиналарга деңнээрге оон бүдүрүкчүзү дөрт катап бедик.

К. БЕЛОВ,
СЭТА-ның корр.

ШЫНГА харыы

Мындыг аге-биле, бо чылдың октябрь 13-те үнген № 237 «Шын» солунга «Тыва септелге тудуг» трестиң Кызылда септелге тудуг эргелели уран чүүл училищезиниң бажыңының септелгезин амга чедир саадаткан дугайында корреспонденция парлаттынган турган.

«ШАМНАЖЫРЫНЫҢ АЖЫЫ ЧОК»

«Тыва септелге тудуг» трестиң эргелекчизи М. Н. Емельяновтуң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, септелге саадаан дугайында корреспонденция шын болган. Бо чылдың октябрь 17-де болган оперативтиг кыска хуралга уран чүүл училищезиниң бажыңының септелгезиниң кол ажылдарын ноябрь эгезинде доозар деп доктааткан. Септелге ажылдарын удуртуп, харыылаары септелге тудуг эргелелиниң начальниги В. А. Жигаловка даасkaн.

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Сагды Иргитовна Чамыян — «Тээли» совхозтуң ажылчыны,

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Чигдек Канчыыровна Донгак — «Мурпаныг» совхозтуң ажылчыны,

Дүреш Хомушкуевна Иргит — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Салчаковна Салчак — «Тээли» совхозтуң ажылчыны,

Караш Салчаковна Соднам — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Моңгуш Очур-ооловна Куулар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Елизавета Хос-Хаайевна Донгак — Хорум-Даг сес чыл школазының техниктиг ажылчыны.

Девер-оол Доржуевна Моңгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Хорлуу Дажы-Сереновна Ондар — Бора-Тайга ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Анай Кертик-Караевна Ондар — Ийме суурда өг-бүле ээзи,

Кыва Даваaевна Ооржак — Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Стюра Мартан-ооловна Ооржак — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны,

Таисия Белчитовна Сат — Чыргакы школазының интернадының техниктиг ажылчыны.

Алдын-кыс Хаажыковна Соян — Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Долума Дондак-ооловна Куулар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Үвекпен Дудаaевна Куулар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Каваaевна Саая — Чадаана хоорайда ажылчын.

Надаашка Ымынайевна Сат — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сайзынмаа Комбуевна Удун-оол — Бора-Тайга суурда харылзаа салбырының ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Седенмаа Шыктыг-ооловна Куулар — Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.

Валентина Можаaевна Моңгуш — Чыргакы школазының башкызы,

Хеппер Ильчиновна Сарыглар — Бора-Тайгада уруглар яслизиниң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Ичин Ырзап-ооловна Ондар — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны,

Серемаа Шижаевна Оюн — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Чечекмаа Сагыч-ооловна Деге — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Севилбаевна Намажап — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Ольга Сояновна Куулар — Шамбалыг сес чыл школазының техниктиг ажылчыны,

Бора Даваaевна Сарыглар — Шамбалыг суурда өг-бүле ээзи.

Карамаа Иргитовна Хомушку — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

МӨНГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Белекмаа Иргитовна Седип — район библиотеказының библиотекары.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Борбак Севээловна Иргит — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Сержинмаа Чыдымовна Байгал — Кызыл-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Анчымаа Самбыр-ооловна Донгак — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Анна Сериревна Ооржак — «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Оваалаң Бадыевна Өскен — Кызыл-Хая суурнуң уруглар садының ажылчыны.

Шой Тасовна Тас — Мугур-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Александра Казакитовна Доржу — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны,

Кара-кыс Ойдуповна Кертик-оол — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Соскен Маадан-ооловна Ооржак — Хандагайты ортумак школазының интернадының техниктиг ажылчыны.

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Уйнук Донгаковна Дежик — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Дембирел Чулдум-ооловна Шойдак — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Анайбан Кыргысовна Ажы — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Наксыл Балдановна Лопсан — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Сазыговна Моңгуш — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны

Шанмак Арбай-ооловна Орлова — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дина Түлүшовна Дамба — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Сумба Каакайевна Куулар — «Кызыл тук» совхозтуң ажылчыны,

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Анфиса Түлүшовна Адыяа — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны,

Елизавета Суруnмейевна Сат — «Кызыл тук» совхозтуң ажылчыны,

Зоя Чамыяновна Түлүш — Хандагайтыда № 1 ясли-садтың ажылчыны.

Бичии-Уруг Чанчыевна Шагдыр — Хандагайтыда № 1 ясли-садтың ажылчыны.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Десиң-Уруг Маадыевна Салчак — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Дугар Конзай-ооловна Куулар — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Галина Григорьевна Сарыглар — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны,

Мая Анжетовна Түлүш — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Анчалбаа Ховалыговна Чанзытпай — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Кызылбай Маадыевна Шойдун — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Клара Андреевна Сарыг-оол — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны,

Сайзубаа Байкараевна Серен-оол — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Ивановна Серен-оол — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Егоровна Тетнохина — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Маадыевна Сундупей — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Инна Чалбаевна Чончун — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

(Уламчылыг).

Социалистиг интеграция боттанышкында

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның кады ажылдажылгазының бир чугула кезээ болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болгаш продукцияның шынарын экижидери дээш социалистиг чарыш апарган. Ындыг чарыш национал кызыгаарларны эртгеш, интернационалчы шынарлыг болу берген деп бүрүнү-биле тодаргай бадыткап болур.

Ук чаа түүлдүң эгелекчизи болза Найырал аттыг нефть дамчыдылгазының коллективи болур. Аңаа ажылдап турган Иван Галкин баштаан тудуг бригадазының кежигүннери боттарының участогун хуусаазындан элээн каш ай бурунгаар ажыглалга киирерин чедип алыр дээш ук эгелээшкинни деткиириниче болгаш чаржып эгелээриниче Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Чехословакияның тудугжуларын кыйгырган. Социалистиг чурттарның тудугжулары ук кыйгырыгны деткээн болгаш ол дугайында чогуур хүлээлгелерни алганнар.

Интернационалчы социалистиг чарыш социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарынга профэвилелдериниң киржилгезиниң чугула хевири болур. Национал база интернационал эрге-ажыктарга дүүштүр шаан, ындыг чарыш профэвилел организацияларының бүдүрүлге, социал болгаш кижизидилге ажылының дуржулгазын солчурупга улуг идигни берип турар.

Ол талазы-биле аң-не вентеренгей хевирлерниң бирээзи болза түс-түс үлетпүр бүдүрүлгелер коллективтериниң аразында чарыш боор турар. Ында акы-дуңма социалистиг чурттарның хөй-хөй төрелдешкен заводтары болгаш комбинаттары киржип турар. Оларның аразында, чижээ, ГДР-ниң Шварценберг хоорайында «Ваштеретеверк» деп улусчу бүдүрүгө биле Кишинёвтуң «Электромашина» заводу; Ленинградтың «Скороход» деп идик фабриказы биле Чехословакияның «Свит» деп комбинады; Болгарияның Пловдив хоорайында электромоторлар бүдүрер завод биле Тираспольдуң электри машиналары кылыр заводу бар. Ындыг янзылыг бүдүрүлгелерниң аттарын ооң-даа ыңай уламчылап болур.

Акы-дуңма чурттарның бүдүрүлгелер коллективтериниң күш-ажылчы чарыжының дугайын Ленинградтың «Электросила» каттыжышкыны биле ГДР-ниң Дрезденде «Заксенверк» дээр электромашина тудуушкун заводунуң аразында сырый харылзааларлардан тодаргай көрүп болур. Олар найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында тускай керээлиг. Ол ийи төрелдешкек бүдүрүлгелерниң аразында бригадалар солчуушкуну чаңчыл апарган. «Электросиланың» 10 эң эки ажылчыннары чылдың-на «Заксенверкке» барып бир ай иштинде ажылдаар, а оларның Ленинградта ажылчын черлерин «Заксенверктиң» ажылчыннары ээлеп ап турар мындыг. Дылдомаа аңгы болзажок, ийи чурттуң ажылчыннары чаа байдалга дүрген чаңчыгып ап, күш-ажылчы темпини дораан шиңгээдип ап турарын практика көргүскен. Ажыл төлевирин бээри база солун, чүл дээрге ГДР-де ажылдап турар совет ажылчынның шалыңын ССРЭ-де ажылдап турар немец ажылчынга, а немец ажылчынның ажылдаан шалыңын совет ажылчынга төлеп берип турар.

Ол ийи заводтуң ажыл-ишчилериниң эш-хуузунда харылзаа-холбаалары чүгле хөй-хөй ларын техниктиг айтырыгларны шиитпирлээринге дузалаан эвес. Социал талазы-биле ажыктыг бүгү чүүлдер, чижээ, күш-ажылдың айыыл чок чоруувун, өөредилгени болгаш культурлуг дыштаныышкыны организастаарының айтырыглары база-ла оларның харылзаа-холбаазының чугула кезээнге хамааржып турар.

Төрелдешкек мергежилдерниң ажылчыннарының болгаш специалистериниң аразында чарыш база дыка нептерээн. Чижээ, Ленинградтың «Электросила» каттыжышкынында Л. Мамайның бригадазы «Заксенверк» заводта Мартин Андерсон Нексе аттыг бригада-биле чаржып турар. Чылдың-на олар боттарының амыхууда база комплекстиг пландарын тургаштырып, чедиишкиннерин чугаалажып, анаа үндезилээш, чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар. Ленинградчылар, чижээлээрге, продукцияның шынарын экижидер талазы-биле немец эштериниң дуржулгазын, а олар беш хүннүң онаалгазын дөрт хүн иштинде күүседир талазы-биле совет өңнүктериниң дуржулгазын өөренип, шиңгээдип алганнар.

Амгы үеде ГДР биле Совет Эвилелиниң дыка хөй хоорайларының ажылчы чоннары база аразында чаржып турар. Ооң чижээнге Лейпцигти адап болур, ук хоорайның 20 бүдүрүлге болгаш албан черлери Украинаның найысылалы — Киевтиң база ынча бүдүрүлге болгаш албан черлери-биле чарыштыг.

Акы-дуңма чурттарның кызыгаарлашкак областарының найыралдыг харылзаалары база шапкын хөгжүп турар.

Чарыштың интернационалчы шынары, ылангыя Усть-Илимскиниң целлюлоза заводу болгаш «Союз» деп аттыг газ дамчыдылгазы чижектиг улуг интернационалчы объектилерниң тудуушкунунуң үезинде онза тодаргай илереп турар. Газ дамчыдылгазының тудуу чаа эгелеп турда-ла, национал профэвилел комитеттери социалистиг чарышты организастаарынга улуг кичээнгейни салганнар. «Мурнакчыларның дуржулгазы — бүгүдеге!» деп лозуң ынчан ук тудугнуң хоойлузу апарган. Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан улустарның найырал фестивалы социалистиг чурттарның ажылчы чоннарының интернационализмин, акы-дуңма найыралының чайынналчак көргүзүү болган. Ынчан тудугжуларның национал отряд бүрүзү бедиткен хүлээлгелерни алган болгаш ук хүлээлгелер Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери-чурттарының кады кылыр улуг объектизиниң 15 муң кежигүнүг коллективиниң ниити чедимчези болу берген.

Интернационалчы социалистиг чарыш чылдан чылче кады ажылдажылганың чугула кезээ боор бар чыдар. Ук чарыш күш-ажылчы коллективтерниң чогаадыкчы аргаларын каш катап улгаттырып, социалистиг демни каттыштырылга чурттарының экономиктиг күчүзүн улам ыңай быжыглаарынга идиг боор турар.

Владимир СПИЦЫН,
ПМА-ның корреспондентизи.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

АЖЫЛЧЫН АҢГЫНЫҢ АВАНГАРДЫ

ПРАГА. Чурттуң металлургиязының болгаш хөмүр-даш казып тыварының улуг төвү болур Кладнога социалистиг күш-ажылдың баштайгы бригадазын Чехословакияга тургусканының 20 чыл болганынга таварыштыр байырлыг митинг болган.

1958 чылдың ноябрьда Кладнонуң хөмүр-даш бассейнинге «Носек» шахтага Иржи Непилге баштаткан шахтёрлар бригадазы чурттун дагжыларынга Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының чижээбиле социалистиг күш-ажылдың коллективиниң ады дээш демисежир деп кыйгырыгны үндүрген. Ол эгелекчи саналды бүгү Чехословакияга калбаа-биле деткээн.

Амгы үеде чуртта социалистиг күш-ажылдың 77 муң ажыг бригадалары бар, 180 муң коллективтер ол хүндүлүг атты чедип алыр дээш демисежип турар. Боттарының мергежили-биле, техниканы билири-биле, организакчы улуг талантылары-биле ажылчы чоннарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын, материалдыг курлавырларны камнаарының чаа кызыгаарларын ажыткан бригадаларның удуртукчулары Л. Сакмарның, М. Жабчиктиң, С. Огропкийниң аттары бүгү чуртка билдингир апарган.

КОРАБЛЬ ТУДУКЧУЛАРЫНЫҢ ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДИГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

СОФИЯ. 1976—1980 чылдарда Болгария ССРЭ-ге янзы-бүрү хереглелдиң болгаш янзы-бүрү аар чүък сөөртүр чүс ажыг судноларны салар. Бээдинүң ээлчээнде совет корабль тудукчулары болгар өңнүктеринге танкерлерни, траулерлерни болгаш кургаг чүък сөөртүр судноларны дамчыдып бээрлер.

Бургастың И. Бояджиев аттыг заводунуң доктаамал чагыкчызы Совет Эвилел болур. Ында Советтер чуртунга эжиндирип чоруур чүс ажыг судно септээр мастерскаяларны кылган. Амгы беш чылдың дургузунда Бургастың корабль тудукчулары ССРЭ-ге бо-баазырангайжыттынган 25 ындыг мастерскаяларны тудуп бээрлер. Контейнер сөөртүр баштайгы болгар судноларны ол бүдүрүлгениң коллективи база ажылдап кылып эгелээн.

ВЕНГРИЯНЫҢ КАН ОРУКТАРЫ

БУДАПЕШТ. Бо чылын Венгрияга демир-орук транспортун сайзырангайжыдарынга 7 млрд. форинтини чарыгдаар. Бо чылдың төнчүзүнге чедир 300 ажыг километр кан оруктарны чаартып кылырын планнаан, Дебреценте, Эгерде, Будапештиде демир-орук станцияларын калбартыр. Бо чылын Венгрияның демир-орук составынга барык 400 локомотивтер немежир.

Демир-орукчуларга амгы үениң электрон-санаалга техниказы дузалап турар. Сольнокта болгаш чамдык өске-даа улуг беддир станцияларда электрон-санаалга машиналары шимчээшкинниң эң ажыктыг графиин тургузуп, өске-даа чугула сорулгаларны күүседип турар.

ШЫНАР ДЭЭШ

УЛАН-БАТОР. Улан-Баторнуң шааажаң фабриказы шааажаң аяктарның, донгаларның, өске-даа продукцияларның чаа хевирлерин бүдүрүп эгелээн. Коллективтиң чогаадыкчы чорууң садып алыкчылар улуу-биле үнелеп көрген. Бүдүрүлгениң кылыглары чүгле национал хевирге, өңгүр, национал угулзалар-биле каастап кылганы эвес, харын оларны экспертер шынарның бирги категориязынга хамаарыштырган.

Шааажаң бүдүрери республиканың үлетпүрүнүң аныяк угланыышкыннарының бирээзи болур. Чээрби чыл бээзин четпээнде ол каасталга-дузалал урам чүүлүнүң тускай хевири болу берген. Иштики рыноктуң хереглелинге амгы үеде 200 ажыг янзы-бүрү продукцияны, ооң иштинде 1,5 миллион хире шааажаң аяктарны, ийи чүс муң ажыг онзагай, уттундурбас белектерни бүдүрүп турар.

(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ЛОНДОН. Британ оргулуктарда нацистерниң ажык ажыл-чорудулгазы-биле холбаштыр Англияның хөй-ниитизи хады дүвүрээзинни илередип турар. «Санди миррор» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, шаандакы эсэсчилер Англияда бодунуң журналын нептередип тарадырын организастап алганнар болгаш шаандакы эсэсчи офицерлерниң ат салган материалдарын почта дамчыштыр чорудуп турар.

КАРАЧИ. Бо саң-хөө чылында Пакистанның экспорту 1 млрд. 560 млн. доллар оор. Ол болза чурттуң хамаарышпас хөгжүлдезиниң бүгү төөгүзүнде эң улуг сан оолур. Ол дугайын Пакистанның садыг министерствозу дыңнаткан. Эрткен чылдарбиле бир дөмей экспорттан эң улуг орулганы — 670 миллион долларны — Пакистанның экспортунуң чаңчыл болган бараанары — хөвең болгаш ооң кылган кылыглар бээр.

АЛЖИР. Алжирниң аныяктары бодунуң организациязының — Алжир аныяктарның национал эвилелиниң съездизинге идепкейлиг-биле белеткенип турарлар. Ол организацияның кежигүннериниң митингилери болгаш хуралдары бүгү чуртта эртип турар. Ол митингилерге болгаш хуралдарга алжир аныяктарның чуртта социал болгаш экономиктиг чаартылгаларда киржилгезиниң айтырыгларын чугаалажып турар.

ДЕЛИ. Химачал-Прадеш штаттың девискээринде Гималай дагларының эдээнде индий геологтар хөмүр-даш-биле перспективтиг байлак черни ажытканнар. Ону ажыглаары штаттың соңгу райоңнарының хөгжүлдезинге улуг салдарны чедирер.

НЬЮ-ЙОРК. Боттарының эргелери дээш ажылчы чоннарның демиселинге америк эрге-чагыргалар истеп сүрүүшкүннер-биле харылзаан. Нью-Йорк штаттың Дээди суду Левиттаун хоорайның ажыл соксаткан башкыларының удуртукчузун кара-бажыңнаарының дугайында болгаш ол демиселдиң өске киржикчилерин хөй санныг акша штрафтаарының дугайында айтышкынны үндүрген. Башкыларның каттышкан профэвилелиниң ол черде салбырын 170 муң долларга штрафтаан. Ооп аңгыда бир эвес башкылар понедельникте ажылга үнмес болза ажыл соксатканының хүн бүрүзүнде-ле 10 муң долларны төлээрин даскан.

Суд эрге-чагыргаларының араатаныг хемчеглери Левиттаунуң башкыларының ажыл соксадышкынын уламчылаар дээн шиитпирлиг чоруун базып шыдаваан. Ийи ай мурнуунда эгелээн ажыл соксадышкынны башкылар боттарының негелделерин долузу-биле күүседиринге чедир уламчылаар деп шиитпирлээннер. Ол негелделерниң кол чүүлү болза, хоорайның эрге-чагыргаларының ажыл төлевирин өстүрбес дугайында шиитпирин күш чок болдурары болгаш күш-ажылдың байдалдарын экижидери болур.

(СЭТА).

ГАМБУРГ. (СЭТА-ның тускай корр.). Аңаа, үлетпүр болгаш порт улуг төпке ГКП биле СЭКП-ниң аразында найыралдың болгаш пролетаржы эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи «Пролетаржы интернационализм делгерезин!» деп лозуң-биле эрткен. Аңаа Гамбургтан, Бремененден, Адаккы Саксониядан болгаш Шлезвиг-Гольштейнден ГКП-ниң активчилери, демократтыг хөй-нити организацияларының төлээлекчилери, немец ажылчын шимчээшкининиң хоочуннары, аныяктар кирипкеннер. Герман Компартияның Мангейм съездизиниң ажылынга киржип чораан СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянинге баштаткан СЭКП-ниң делегациязынга олар ийиг байыр чедирген.

СЭКП-ниң делегациязының Мангейм съездизинге чораашы, ГКП-ниң партия организацияларынга ооң ужураашкыннары амгы үениң кол политиктиг айтырыгларының талазы-биле ийи партияның үзел-бодалдарының чаңгыс аайлыын көргүскен деп, митингиге чыыл чугаалааш, М. В. Зимянин демдеглээн. СЭКП моон соңгаар-даа ГКП-ниң демисели-биле акы-дуңмалышкы эп-сеткил каттыштырылгазын илередир, ГФР-ниң коммунистери-биле сырый харылзааларны быжыглаар болгаш хөгжүдер.

ГКП-ның Мангейм съездизи чугула болуушкун болган. Герман Компартияның аңаа хүлээп алдынган программазы ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның калбак массаларының ортузунга үр хуусаада ажылдың тодаргай перспективазын ГФР-ниң коммунистеринге берген деп, ол уламчылаан.

Ол программа пролетаржы интернационализмниң өзүзү-биле, ГФР-ниң коммунистериниң Маркс-Энгельс-Ленинниң өөредиинин улуг тугунга шынчы чоруунуң өзүзү-биле долдунган.

Совет Эвилели биле ГФР-ниң аразында харылзааларның дугайын чугаалап тура, Германияның Федеративтиг Республиказы-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринче угланыышкыны Совет чазак чайгылыш чокка чорудуп турар деп, СЭКП-ниң делегациязының баштыңы онзалап демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ГФР-же чоокта чаа болган аян-чоруу ужур-дузалыг болуушкун болган база бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны хөгжүдеринге чаа делгемнерни ажыткан деп, ол чугаалаан. Ол аян-чоруктуң үезинде ат салган документилерни ийи күрүнениң эрге-ажыктарынга амыдыралга долузу-биле боттандырып чорудары кол сорулга болур.

ГКП-ниң даргазы Г. Мис митингиге чыве чугаалаан. Герман Компартияның программазын хүлээп алганы болза ооң төөгүзүнде кайгамчыктыг үе-чада болган. Программаның ужур-дузазы болза ооң чүгле коммунистерни эвес, харын чурттуң бүгү демократтыг база депшилгелиг күштерин сонуургадып турар айтырыгларга харыыны берип турарында, делегейниң дүшкүүрзүг чоруунуң чавырлыышкыны дээш демиселге, улустуң демократтыг болгаш социал эргелерин камгалаар дээш демиселге тодаргай орукту айтып турарында болур деп, ол медеглээн. Ол программа Совет Эвилели-биле, СЭКП-биле найырал болза ГКП-ниң политиказының быжыг тургустунган кезээ болур дээрзин база көргүскен.

Совет Эвилели биле ГФР-ниң аразында харылзааларга СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң ГФР-же аян-чоруунуң үезинде төлевилеттинген орук-биле чайгылыш чокка чорууру эргежок чугула деп, ГКП-ниң даргазы онзалап демдеглээн.

Тайбыңның болгаш депшилгениң хандырарының политиказын боттандырып чорудут тура, Герман Компартия К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң идеяларын, пролетаржы интернационализмниң идеяларын удуртулга болдуруп турар деп, Г. Мис түңнелинде медеглээн.

А. ТЮПАЕВ.

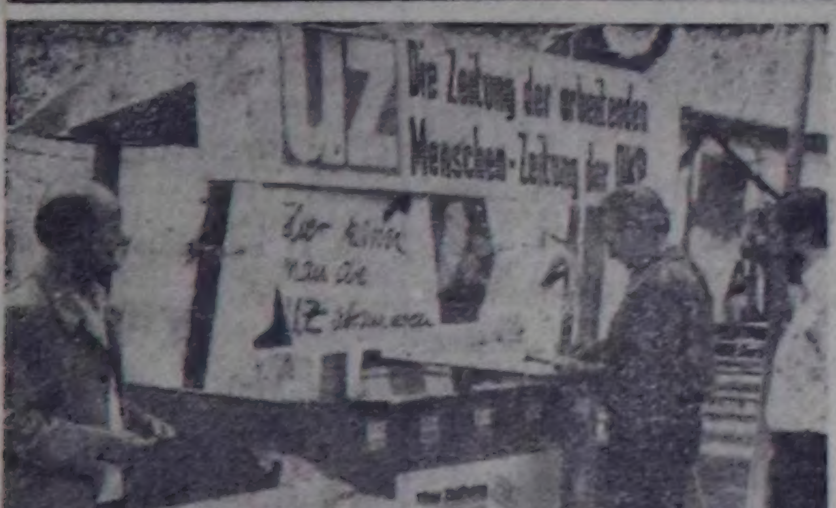

ГФР. Чурттуң ажылчы чоннарының кол эрге-ажыктарын чайгылыш чокка камгалап тайбың чавырлыышкынын, чепсегленииشкиниин дужүрер дээш шиитпирлиг-биле демисежип турар ажылчын аңгының партиязы — ГКП-ның ат-алдары өскен. Күш-ажылчы массалар-биле, ажылчын болгаш өөренип турар аныяктар-биле харылзааларны быжыглаар талазы-биле улуг ажылды барыын-герман коммунистер чорудуп турар.

ЧУРУКТА: партияның төп парлалга органы болур «Унзере цайт» солунга чагыдылганы Нюрнбергте ГКП-ниң активчизиниң чорудуп турары.

А. УРБАННЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроиказы).

КЕМ-БУРУУЛУГ ШЕНЕЛДЕЛЕР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Күштүг наркотиктиг херекселдерни болгаш эмнерни кижилерге дуржулга кылып турган Пентагоннуң кем-буруулуг үүлгедиглериниң чаа фактылары билдине берген.

«Нью-Йорк пост» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, Пентагоннуң тускай албан черлери элээн каш чылдарның мурнунда чүнү-даа билбейн турган чүс муң ажыг америк шериг албанныгларны «шенелде кылыр далай күскелери» кылдыр ыжык болдурар шынарлыг «дэпсон» деп эм-биле шенелде чорударынга ажыглаан. Оларны хүннүн-не ол эмни ижерин албадап, ону малярия болдурбазы-биле ижер деп тайылбырлап турган.

Ол араатаныг шенелделерниң түңнелинде элээн каш шериг албанныглар өлген болгаш хөй кижилерниң кадыкшылы баксыраан.

36 харлыг Г. Джетлмэн (ол ам Нью-Йорк штатта Уайт-Плейнс хоорайда чурттап турар) ижин рагындан аараан. Эмчилерниң тодаратканы-биле алырга, ол аарыг Пентагоннуң дуржулгаларындан болган. Хүн бүрүде ол эмнерни ижиртирин албадап тура, ол шенелделерниң кайы хире айыылдыының дугайын биске кажан-даа сагындырбайн турган деп, ол сагынган.

Пентагоннуң төлээлекчизи ол талазы-биле аң-не каржы медеглелди кылган. Шериг албанныгларга чоруткан шенелделерни бадыткааш, ол мынча деп медеглээн: «Бис оларга кандыг-бир сагындырыг кылырын бодавайн турган бис. Шеригге демократияга ойнаар үе чок болгай».

М. БЕГЛОВ.

Сахараны кежир автооруктү тудуп турар. Ол орук Алжирниң, Малиниң, Нигерниң болгаш Тунистиң девискээрлери-биле эртер. Ол орук сөөртүлгениң үезин элээн кызырар, ол күрүнелерниң экономиктиг хөгжүлдезинге идигни бээр.

ЧУРУКТА: автоорук тудуушкунуң бир участогунда,

АПС—СЭТА-ның фотозу.

ДУЗА ДЭЭШ ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Оожум океанның соңгу талазында девискээрниң кырынга АКШ-тың шериг-далай күштериниң самоледу октябрь 27-де аварияга таварышкан. Ооң иштинге 15 кижи чораан.

Океанда экипажтың кежигүннериниң амы-тынын алыр талазы-биле дузаламчы көргүзер дугайында дилегни америк чазак Совет Эвилелинче чоруткан. Халап болган черже чоок кандыга чораан ийи совет судноларны дон-дораан чоруткан.

Ак бажыңның төлээлекчизиниң дыңнатканы-биле алырга, балык тудар совет судно халап болган черге баштай чедип келгеш аварияга таварышкан америк самолёттуң экипажының 10 кижизин тып кааш, суднога өрүттүп алган. Экипажтың өске кежигүннерин дилээрин үргүлчүлеп турар.

Каттышкан Штаттарның чазаа аварияга таварышкан америк самолёттуң экипажының кежигүннериниң амы-тынын камгалап алырының херээнге дуза көргүзер дугайында дилегге дүрген харыылааны дээш өөрүп четтиришкинни Совет Эвилелиниң чазаанга илереткен деп, Ак бажыңның парлалга талазы-биле секретары медеглээн.

МУЗЕЙДЕ НЕМЕЛДЕЛЕР

Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң залдарында делгеттинген экспонаттарны көрүкчүлер эки билир. Ам оон аңгыда музейниң коридорунда бойдус килдизиниң организастап тургусканы көргүзүглер база немешкен. Чылдың кыш, чай, күс, час дээн ышкаш эргилделеринге таарыштыр көргүскен ховар куш—куу, чараа-чечен, койгун, диин, тарбаган, кара-куш, ак-торлаа, өдүрек, чылан дээн ышкаш амытаннарны ында салган.

№ 10 залда шилдеп каан көзенекте тыва улустуң кедип чорааны дошкалыг, янзы-бүрү өңнүг торгулар-биле угулзалап дааараны маактыг бөрттерни шыгжамырдан алгаш делгээн.

Ында аңчы кижиниң дилги кежинден дааран халбаңныг бөргү, эр, херээжен улуска база уругларга таарыштыр угулзалап дааран дошкалыг, маактыг бөрттер бар. Маактыг бөрттерниң мурнун тарбаган, ондатра, дыдыраш хураган кежи-биле каастаан, тейин кылыныңады сыраан, национал угулзалар-биле каастаан, чинчилер-биле аянннаан, дошка, маак баглаар черин хилиң-биле тускайлап дааран турары онза аянныг.

Өске бир көзенекте ойнаарактарны делгээн. Ында өгнүң бичии экспонады; орунда удуп чыдар бичии уруг, орун кырында олбук, тана өөктер-биле каастаан сыртык, хуунчугаш, аптара, согааш, шуурууң, ожукта паш, дириг амытаннар дүрзүзү сиилбээн ойнаарактар бар.

Тыва улустуң эрте-бурунгу ус-шеверлериниң ажылдары-биле кады амгы үениң уран-шеверлериниң ажылдары ында делгеттинген. Чижээ, Р. Аракчааның сиилбип кылганы дириг амытаннар дүрзүлери, Хертек Хунаның дүк салган бөлүк херээженнерни сиилбээни. Бригад Дүпчүрнүң сакманщик херээженни сиилбээни дээш өскелерниң-даа ажылдары бар.

Р. ТОЛЗАТМА.

Одесса, Жуковский кудумчузу, 33...

Одессада шыдыраага сонуургалдыг кижи бүрүзү-ле бо адрести билир. Мында, шыдыраа-шашка клувунга ойнаар, сөөлгү медээлер дыңнаар, тускай литератураның чаа чүүлдери-биле таныжар, дебют картотеказы-биле азы гроссмейстерлер намдары-биле таныжар дээш кээп турар. Өске хоорайларда сураглыг совет шыдыраачыларының маргылдааларга белеткенир дээш Одессага кээп турары таварылга эвес-ле болгай. Бодунуң разрядын бедидип алыр кү-дээн кижи бүрүзү мында доктаамал организастап чорудуп турар квалификация маргылдааларынга киржип болур.

Чаа-ла он үш чыл болган клуб ниитизи-биле 1200 дөрбелчин метр шөлдүг бажыңны ээлеп турар. Ында ойнаар залдар, өөредилге өрээлдери, методика кабинеди, библиотека бар. Чыл дургузунда он-он муң шыдыраачыларны хүлээп ап турар. Ол болза боду тускай уставтыг, бюджеттиг, эрге-хүлээлгелерлиг, тускай улуг организация болур. Ында он-он тренерлер, консультантылар, методистер, администраторлар ажылдап турар. Ында өөредилге болгаш тренировка ажылдарын чорудуп, шыдыраа талазы-биле баштыңнарны белеткеп, шыдыраачыларга болгаш судьяларга разрядтарын тывысып турар. Одесса областың янзы-бүрү хоорайларында болгаш суурларында клубтуң 28 филиалы бар. Чүгле ол клубтуң уругларга шыдыраа школаларында барык-ла ийи муң бичии оолдар болгаш уруглар өөренип турар.

Бистиң чуртувуста шыдыраа клубтарының улуг кезии республикаларның, областарның болгаш хоорайларның спорт комитеттеринге хамааржып турар. Шыдырааны болгаш шашканы хөгжүдеринге база-ла сонуургалдыг профэвилелдерниң дузаламчызынга даянып Одессага шиитпирлээн. Ынчаарга профэвилелдер кол кичээнгейни шыдырааның массалыг болурунче угландырып турар, а комитеттер болза спортчу тушпеллерже, шилиндек командаларны белеткээринче, маргылдаалар чорударынче угландырып турар болгай. Ынчалза-даа бирээзи өскезинге шаптыктавайн турар.

Клубтуң бюджеди колдуунда-ла профэвилелдерниң акша-хөреңгизинден, ол ышкаш кежигүн дадывырларындан (чылда бир кижиден-не үш кежигүннериниң — Одессаның бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң дадывырындан тургустунган. Коллективтиг кежигүннер клубка акша шилчидип бээр, а клуб бодунуң ээлчээнде оларга маргылдаалар организастаар, кол шыдыраачыларны аңаа ойнадыр, конкурстар, шыдыраа кежээлери чорудар, оларны янзы-бүрү ойнаар херекселдер-биле хандырар болгаш оон-даа өске чүүлдерни кылыр.

Орулга алырының база бир чүүлү болза — хүндүс курут турар залдарны өске организацияларга хөлезилеп ачыладыры болур. Клубтуң лекция бюрозунуң ажыл-чорудулгазы база орулга киирип турар. Ооң составында Одессаның эң дээре шыдыраачылары, оон иштинде делегей гроссмейстерлери Владимир Тукмаков болгаш Лев Альбурт, элээн каш шылрак мастерлер кирген.

Бир эвес күзээр болза клуб орулга алырының өске-даа черлерин тып ап болур ийик. Ынчалза-даа ол ону кылбайн турар. Шыдырааны болгаш шашканы хөгжүдеринге, дыштанырынга болгаш шыдыраа хөлүвүң чаңынга үезин эрттиреринге ынак кижилерге таарымчалыг байдалды тургузарынга четчир санныг акша-хөреңгиниң чүгле ол ап турар.

Одессада шыдыраа-шашка клувунуң директорунга бүгү он үш чыл дургузунда шашка талазы-биле мастер, Украина республиканың алдарлыг тренери Эдуард Пейхель ажылдап келген. Профэвилелдерниң деткимчези-биле клубтуң ажылын үстүнде ийиткаңы ышкаш кылдыр ол организастап чорудтукан. Эрткен чылын клубтуң организастап чорутканы космонавт Георгий Шонин аттыг кубок дээш маргылдаага 80 муң ажыг шыдыраачылар киришкен.

— Маргылдаалар болбайн турар аңаа хүннерде клубка келген кижи бүрүзү бодунга таарышкан оюнну шилип ап болур. Бис кижи бүрүзүнүң сонуургалын барымдаалап көөрүнче чүткүп турар бис. Ону бис кылып шыдапкан ышкаш бис — деп, Эдуард Пейхель чугаалаан.

Ону олар шынап-ла кылып шыдапканнар. Клубтуң болгаш оон филиалдарының кежигүннериниң саны чыл келген тудум-на өзүп турар.

Борис ТУРОВ, (ПМА).

ЗОНА КӨРҮЛДЕЗИ

«Мир» Культура бажыңының чанында «Агитбригада — 78» деп бижиктиг машиналарла хей. Ол болза Бий-Хем, Каа-Хем, Таңды, Тожу болгаш Кызыл районнарының агитбригадаларының машиналарыдыр. Агитбригадалар зона көрүлдезинге келген. Культура бажыңының көрүкчүлер залы шыгырт долу. Агитбригадаларның киржикчилери болгаш көрүкчүлер ону ээлээн.

Кызыл хоорайның «Аялга» агитбригадазы ук көрүлдени ажыткан. Л. Феоктистова биле Б. Коротеевтиң тургусканы сценарийин ёзугаар бот-тывынгыр артистер бараалгадыын көргүскеннер. Сценарийниң бижиттинген черле эки. А бот-тывынгыр артистер сценарийни эки күүсеткен. «Аялга» школа-биле быжыг харылзаалыг болганындан киржикчилеринге өөреникчилерни хаара тудканы база онзагай. Сценарийни бот-тывынгыр артистерниң эки күүсеткенин жюри кежигүннери демдеглээн.

Зона көрүлдезинге киришкен агитбригадалар хөй кезиинде боттарының тургусканы сценарийлерин бараалгатканнар. Оларның иштинден Бий-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозунуң «Чечээш» агитбригадазы, Кызыл хоорайның «Аялга», Каа-Хем районнуң «Романтиктер» болгаш Кызыл районнуң «Серебрянка» агитбригадаларының сценарийлери утка-шынар талазы-биле бедик деңнелдиг болган.

Агитбригадаларның зона көрүлдезинге Бий-Хемниң «Чечээш» бирги, Кызыл хоорайның «Аялга» биле Каа-Хемниң «Романтиктер» ийиги, а Кызыл районнуң «Серебрянка» үшкү черни ээлеп, бирги, ийиги, үшкү черлерниң дипломнары болгаш өртектиг бараннар-биле шаңнаткаңнар.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТА: тиилекчи агитбригада «Чечээш» күүселде үезинде.

Б. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ДИДИМНЕРНИҢ МАРГЫЛДААЗЫ

Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуевтиң шаңналы дээш мотокросс маргылдаазын бистиң республикада чыл бүрүде организастап эрттирип турар. Эрткен воскресеньеде ол шаңнал дээш маргылдаа бистиң республиканың найысылалынга болуп эрткен. Ону Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасказаткан. Аңаа чүгле Тываның спортчулары эвес, а акы-дуңма кожавыс Хакас автономнуг областың найысылалының, Минусинсктиң, Черногорсктуң шилиндек командаларының спортчулары база киришкен.

Эң-не баштай 125 куб. цилиндрлиг мотоциклдиг спортчулар стартче үнген. Олар Хербис даанда тускай кылган оңгул-чиңгил, кадыр-берт ниитизи-биле бир километр хире кончуг берге орукка 20 минута иштинде дескинип келир ужурлуг, ынчаарга ол хире үеде ону 10—12 катап дескинипкен. Мындаа бедик аргадуржулгалыг, Абакандан келген Анатолий Путылицев бирги черни бүзүрелдиг-биле чаалап алган. Бистиң чаңгыс чер чуртуувус Сергей Гоненов — ийиги, Ак-Довурактың спортчузу Вячеслав Гаврилов — үшкү шаңналдыг черлерде.

250 куб. цилиндрлиг мотоциклге чарышкан улустуң маргылдаазы кончуг солун болган. Мындаа мотокросса ССРЭ-ниң спорт мастери, спорттуң бо хевиринге Совет Эвилелиниң бирги чери дээш маргылдааларга киржип чораан, Абакан чурттуг Валерий Фролов, Черногорсктан келген, мастерге кандидат Александр Тупыцин болгаш оон-даа өске улуг дуржулгалыг спортчулар киришкен.

Маргылдаа-даа эгелээн. Сес спортчу бот-боттарының соондан сүрүштүр чорупкан. Үш хире дескиниг эрткен соонда Кызылдың тэлээзи бирги разрядчы Александр Пономарев өскелерден ылгалып, чарышты баштай берген. Ооң соондан мастер Фролов биле мастерге кандидат Тупыцин чорупп турганнар. Пономарев финиш чоокшулаан тудум улам дүргедеп, ооң соонда чорупп турган спортчуларны 200—300 метр хире мурнай берген. Эң сөөлгү дескиниге Александр Пономарев күштүг мотоциклиниң скоростун улам улгаттырып, финишке бир дугаарында келгеш, чемпион атка төлептиг болган. Ынчангаш Александр Пономарев бир мастерни, ийи мастерге кандидаттарны ашкаш, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат атты чедип алган.

Ужен дөрт аът күштүг 350 куб. цилиндрлиг мотоциклдерлиг спортчуларның оюнунга Абакандан келген, мастерге кандидат Виктор Абросимов шылгараан. Ооң командазында эжи Анатолий Гришин — ийиги, Минусинсктиң тэлээзи — Владимир Николаев — үшкү черлерни ээлээннер.

Үргүлчүлеп келген солун маргылдааларның түңнелинде Абаканның спортчулары команда талазы-биле бирги черни алгаш, Михаил Бухтуев аттыг шилчинир кубокту чаалап алган. Кызылдың командазы ийиги, эрткен чылын ол кубоктуң эдилекчизи Черногорсктуң спортчулары бо удаада үшкү шаңналдыг черлерни алганнар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: 250 куб. цилиндрлиг мотоциклдерге бирги черни алган А. Пономаревка үшкү черни алган Владимир Николаевтиң байыр чедирип турары (адаанда чурукта); маргылдаа үезинде; стартче үнүп турары.

Авторнуң фотолары.

КӨЖҮРҮП ТУРА...

Эрги Тываның үезинде туттунган Шагаан-Арыг хоорайны болгаш элээн каш көдээ суурларны чоокку чылдарда чаа черлерже көжүрериниң чымыштыг болгаш берге үези келген-дир. Көшкүн амыдыралдыг, кидис өглерни самдарандадып чораан эрткен үеге бодаарга, кода-хоорайны сайгарып, ону көжүрери нарын-даа. Ындыг ажылды эртем-техниктиг депшилгениң үндезиннеринге даянгаш, бүгү чоннуң киржилгези-биле бүрүннениң планын ёзугаар кылыры тодаргай. Чоокта чаа ажыл-херек айы-биле, эрги Шагаан-Арыг хоорайга чордум.

Көжүрериниң кырында келген Шагаан-Арыг хоорайда төөгүнүң тураскаалы болур хире чүү барыл? Бо айтырыгга эртем ёзузу-биле харыны чогуур албан черлери дарый берзе эки. Советская кудумчузунда дугаары 72 бажыңның архитектуразы бистиң Тывада чок дээн онзагай дээрзин даштындан көрген кижи эскерип каар. Ындыг солун архитектуралыг бажыңны төөгүнүң тураскаалы кылдыр үнелээш, ону чаа Шагаан-Арыг хоорайже камныы-биле көжүргеш, музей кылза таарымчалыг ийик. Ындыг чараш бажыңны кажан, канчаар, кымнар туттунганыл дээрзин ол хоорайның кызыл-исчилери дилеп тыпса эки.

Республикада төөгүнүң тураскаалы болур тудуг аймаа ховар болгай. Ынчангаш оода ол чаңгыс бажыңның салымхуузун бодаары чугула деп бодалым бар.

Бистиң чуртувуска ГЭС-тер тудуп, хоорай, суурлар көжүргенде онзагай тудугларны болгаш өске-даа чүүлдерни төөгүнүң тураскаалы деп санап, болдунар-ла болза камнап, чаа черлерже көжүрүп турарын билир бис.

О. КОРОДА.

ДАГЛАР БЕДИП ТУРАР

Украина ССР-ниң Эртемнер академиязының Львов хоорайда геология болгаш геохимия институдунда демдектер болгаш сан-чурагайлар-биле шыйып, демдеглеп каапкан улуг чуруктуу азып каан турар. Ол чурукка черниң даштыкы каъдының өскерлиишкиннериниң дугайында сан-чурагайларны демдеглеп турар.

— Черниң даштыкы каъдының шимчээшкиннерин черле хандыр хөөп каан тускай бетон блоктарның дузазы-биле кылып турар — деп, геология-минералогия эртемнериниң кандидады, профессор И. Д. Гофштейн чугаалап турар. Карпат дагларының сирта (ооң назыны 25 миллион чыл) улам-на бедип үнүп орарын бистиң эртемденнеривис шинчилеп доктааткан. Дагның өзек зоназы эң дүрген, чылда 3—4 миллиметр көдүрлүп орар.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканы ёзугаар алырга, бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаар хүндүс 4—9 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Бичии сырыннаар. Агаарның температуразы хүндүс 5—7 градус чылыыр, дүне 9—11 градус соор.

Республиканың автоoруктарынга онзагай өскерлиишкин болбас. Оруктуң байдалы эки болур.

ОЗАЛ-ОНДАК БОЛДУРБАС ДЭЭШ

Кызыл хоорайның девискээринге транспорт шимчээшкиниң айыыл чок чоруунуң талазы-биле ажылды КАИ ажылдакчылары милиция болгаш хөй-нити-биле бир демниг чорудуп, боттуг хемчеглерни алган. Ооң түңнелинде эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге озал-ондак 5,7 хуу кызырылган.

Хоорайда озал-ондактың кызырылганы транспорттуң болгаш чадаг кижилерниң кудумчу шимчээшкининиң чурумун шын сагырының хайгааралын күштелдиргенинден чедип алдынган. КАИ ажылдакчылары транспортту эзирик башкарып чораан кижилерни чогуур үезинде илередип, удаа-дараа рейдилерни кылып, аңаа тускайжыткан дружиналарның киржилгезин улам калбарткан.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниң, автобаазаларлың, организация черлериниң удуртукчулары транспортче чогуур кичээнгейни салып, чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын доктаамал чорудуп, руль артынга эзирик чораан чолаачыларга шыңгыы хемчегни хүлээдип турар болза, ынчан озал-ондак эвээжээри чугаажок. Эрткен чылдаазынга деңнээрге, озал-ондактың саны кызырылган-даа болза, чолаачыларның машинаны эзирик башкарар чоруу ам-даа бар. Эрткен чылдың бо үезинде машинаны эзирик башкарып чораан 533 чолаачыны тудкан болза, бо чылын ол сан 744 четкен.

Бо чылын кылган хыналдалар үезинде № 1 АТБ-ниң 36 чолаачызы машинаны эзирик башкарып чораан туттурган, оларның чамдыызын ажылдап турары бригадаазынга, коллективинге чугаалажып, хемчег алыры-биле ол коллективче шилчиткен. Ынчалзадаа ол коллективтиң удуртукчулары чүгле чаңгыс кижиге хемчег хүлээткен. Моон алгаш көөрге, ол бүдүрүлгениң удуртукчулары чурум үрээр чоруктарны тоомчага албас, чолаачыларның салым-чолу дээш сагыш салбайн турары илдең-дир. Ол ышкаш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазындан 52, «Трансельхозтехника» автобаазазындан 46, № 2 АТБ болгаш «Тыва сүт-тудуг» автобаазазындан 30—30. Садыг министерствозундан 27 чолаачылар машинаны эзирик башкарып чораан КАИ ажылдакчыларынга туттурган. Ол ышкаш «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттышкынында «Тыва көдээ тудуг» трестиниң, Кадык камгалал министерствозунуң болгаш харылзааның автобаазаларында чурум база дорайтаан.

Чамдык бүдүрүлгелерде чолаачылар ортузунда кижизидилге ажылы кудуу деңнелде. Рейсте чорупп турар чолаачыларның байдалын сонуургап көрбес, хыналда чорутпайн турар. Ажыл соонда азы ынай-бээр рейске чораан келген чолаачылар машиналары гаражка чогуур үезинде тургузуп турар бе дээрзин хынавас. Ынчангаш хыналда чогуп ажыглааш, машинаны хууда ажыглап турары билдинген. Ындыг чорук пассажир АТБ-зинде база бар. «Метеостанция» остановказынга бир машина кижи таварыпкан, ону истеп чорупп турган, милиция ажылдакчылары пассажирлер АТБ-зиниң хоорай маршрудунда автобустарның доктааткан чурумну үреп турарын илереткен. Чүл дизе, сентябрьның 30-де 4 автобус ажылын 18 шакта дооскан, а гаражка 23 шакта келген. Мындыг чорук бо бүдүрүлгеде чаңгыс удаа эвес, чаңчыл болган. Сентябрьның 23-те Кичаев дээрзи он-ла бүдүрүлгениң хайгааралында шелден «Такси» автомашинаны кара турызы-биле оорлап мунгаш, ол-ла хүн КАИ ажылдакчыларынга туттурган. Ол оорлаткан машиназын октябрьның 2-ге чедир бүдүрүлгениң удуртукчулары-даа, чолаачылары-даа сураглап айтырбаан. Бүдүрүлгениң удуртукчуларының машина-техниказынга четпес хайгааралы моон илдең-дир.

Тускайлаттынган дружина КАИ ажылдакчыларынга деткимчени көргүзүп, корум-чурумну экижидер дээш бир демниг ажылдап турар. Ол дружинаның ажылы болгаш шынар-составы сөөлгү үеде кескүзү-биле экижээн. «Тыва сүт тудуг» трестиң, геология-шинчилел экспедициязының автобаазаларының, эът комбинадының, автомобильге хандыкшылдыгларының эңц тура питтилелиниң дружиналары эрткен тос айларда болгулаан ээлчеглиг дежурныйлаашкыннарга, рейдилерге идепкейлиг киришкен. Агрохимлабораториянын, «Сельхозтехниканың» Улуг-Хемде салбырының, № 624 КМК-ның, «Тыва сельпелге-тудуг» трестиң механизация эргелелиниң, № 2 КМК-ның, харылзааның автобаазазының удуртукчулары бо дружинаның ажылынче кичээнгейни кошкаткан.

КАИ-ниң талазындан контрольду улам күштелдирип, корум-чурумну камгалаар дээш улам күженишкинниг ажылдап, неделя санында айыыл чок чоруктуң талазы-биле комиссияга түңнелди чугаалажып турар.

В. БРЮХАНОВ, Кызыл хоорайның КАИ начальниги.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак бөрүлер» 9.30, 11.25, 13.20, 15.00, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.25, «Киноклуб: «Келир үениң дайынчызы» 17.00, «Онза кичээнгей девискээринде» 12.40, 15.05, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшылдың ыры» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайга хаанының тончузу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 1-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Шүлүктерин номчуп тура».
11.25 — «Кошкуннер». Уран-чечел телефильм.
12.50 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.50 — 16.30 — Чапсар.
16.30 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы: «Тураскаалдың ырлаңнары», «Үе болгаш хоорай», «Ниграндының магниди», «Варцих ГЭС».
17.30 — «Улустуң аялгалары».

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Сылдысчыгаш». Дамчыдылга.
18.15 — Мультфильм.
18.25 — Телемедээлер.
18.35 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш». Дамчыдылга.
19.05 — Телемедээлер.
19.20 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — Медээлер.
19.45 — «Женя дивсейжигеш болгаш шимчээшкин чурумунуң дугайында». Мультфильм.
20.00 — «Алжир революциязының 24 чыл оюнга». Кинопрограмма: «Алжир — бөгүн».
20.45 — П. И. Чайковскийниң чогаалдарындан. РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Третьяков болгаш ССРЭ-ниң Күрүнениң симфония оркестри күүседир. Дирижеру — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Д. Китаенко.
21.30 — «Лев Толстойнуң хүнү». Дамчыдылгага филология эртемнериниң кандидады В. Лакшин, РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Терехова киржир.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — 01.10 — Футбол талазы-биле УЭФА кубогу. «Динамо» (Тбилиси) — «Герта» (Барыын Берлин). Тбилисиден дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.45 — «Музейлерде болгаш делгелге залдарында». Күрүнениң А. С. Пушкин аттыг уран чурулга музейи. «Голландияның болгаш Фландрияның чуруктары».
18.15 — «Эртем амыдыралы». Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреаттары.
18.45 — «Орленок» телестудияның концерт залы». Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы С. Виноградова чорудар.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — 20.55 — «Ырлаар шактарга соло». Телешии. 1-ги кезээ.

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозтуң дөрбелчин штампылыг болгаш кирген корреспонденттерниң ажылдарының штампызы четкен. Оларны күш чок деп санаар.

ЧУРТТАКЧЫ ЧОННУҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ.

Чурттакчы чондан арага шилдерин даараазында пунктуларга хүлээп ап турарын Кызылдың аъш-чем садыгдыннадып тур:

№ 42 магазинниң девискээринге (АТБ-3 чанында) — ажылдаар шагы 10-дан 19 шак чедир, дүштеки чапсар — 14-тен 15 шакка чедир, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

№ 15 магазинниң девискээринге (Каа-Хем кудумчузу) — ажылдаар шагы — 9-тан 18 шакка чедир, дүштеки чапсар — 13-тен 14 шак чедир, дыштаныр хүнү — суббота, воскресенье;

№ 13 магазинниң девискээринде («Восток» чоогунда) — ажылдаар шагы — 10-дан 19 шакка чедир, дүштеки чапсар — 14-тен 15 шакка чедир, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

№ 34 магазин чанында (Пушкин кудумчузунда) — ажылдаар шагы — 10-дан 18 шакка чедир, дүштеки чапсар — 14-тен 15 шакка чедир, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

Дараазында адрестерде магазиннерге:

Малоенисейская кудумчузу, 44, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

Шевченко кудумчузу, 106, дыштаныр хүнү — воскресенье, вторник;

Рабочая кудумчузу, 385, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

Каменистая кудумчузу, 34 — дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник;

Семирацкий кудумчузу, 15, дыштаныр хүнү — воскресенье, понедельник.

Арага шилин саалыны чок ка, арыг болгаш өске чыт чок кылдыр дужаарын дыңнаттывыс.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2714.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң «Шогра» фирмазы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—07120

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 253 (10850) | 1978 чылдың ноябрь 2, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ! СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ (1978 ч.) ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ, КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ БҮГҮ ТАЛАЛЫГ БОЛГАШ ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕЗИ ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИҢЕР!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

КОЛ УГЛАНЫЫШКЫНЫ

Бүдүрүлге чорудулгазының бүгү-ле чадаларында киржип турар кижи бүрүзүнүң ажылының шынары дээш харыысалганы хандырары — тодаргай ажылдап, кылган хемчеглер чокка чедип алдынмас. Чогум-на ооң ужурундан ажылдың болгаш продукцияның шынарын чедип алырының комплекстиг системазын бүгү-ле черлерге нептередири эргежок чугула болуп турар.

Продукция шынарын экижидерин чедип алырының комплекстиг системазын республиканың элээн хөй бүдүрүлге черлери ажыглап эгелээн. Ол системаны ажыглаанындан бүдүрүлге черлери эки үре-түңнелдерни ап турар апарганын демдеглээр херек. Бо системаны ёзугаар ажылдаарга, кижи бүрүзүнүң кылган ажылын чүгле сан-түң-биле эвес, харын база ону канчаар кылганын, кандыг шынарлыг болганын барымдаалап үнелээр. Ажылдың темпизин кудулатпайн турган, бистиң республиканың байдалдарында-даа эки түңнелдерни чедип ап болурун Кызылдың дааранылга фабриказының ажылы көргүзүп турар. Фабриканың он ажыг продукциязынга күрүнениң Шынар демдээн тывыскан болгаш кылыглаарының 93 хуузу бирги сорттуң боор турары—ооң тодаргай бадыткалы.

Шынар экижидериниң комплекстиг системазын «Тываколбальт» комбинат долузу-биле ажыглап эгелээн. Ооң түңнелинде металлургтар боттарының шынар талазы-биле хүлээлгезин бузурелдиг күүседип болурлар. Ол ышкаш «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунда коллектив кежигүннериниң кичээнгейин шынар көргүзүглериин экижидеринче мөөңнеп турарында эки үлегер-чижектер эвээш эвес. Ында социалистиг чарыш, эртем албан черлери-биле сырый холбаа, шынар көрүлделери, мергежил аайы-биле конкурстар дээш, өске-даа хемчеглерни калбаа-биле ажыглап турар. Бо чылдың үшкү кварталында ол заводтуң демир-бетон кылыгларының 92 хуузу холуг чокка хүлээп алдынган. А соң-биле деңней продукция кылып турар «Тудуг херектери» комбинатта байдал оон шуут өске—чүгле 43 хуу азы ийи катап эвээш боор турар. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң дагжылары продукцияның шынарын экижидер, техниктиг деңнелин бедидер дээш демиселге база кескү чедиишкиннерни чедип алганнар. Ол разрезтиң коллективи продукцияның шынары дээш 11 муң рубльдиң немелде төлевирин алганы ооң херечизи. Тываның автосептелге заводу шынар хүннерин болгаш өске-даа хемчеглерни ап, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турарының түңнелинде тус-тус кижилер хамаан чок; харын бүдүн бригадалар болгаш звенолар безин продукция шынарын чогуур негелдеге чедир экижидерин чедип ап турар. Чижээ, К. Кукаринниң бригадазы, П. Поповтуң звенозу продукция шынары куду дээш чемелээшкинни ап көрбээн. Ниити заводтуң продукциязынга хомудалдар келири эрткен чылдыындан ийи катап эвээжээн.

Кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары шынарны башкарарының системазын үре-түңнелдиг ажыглаарынга дузалыын практика көргүзүп турар. Кызылдың районнар аразының каттыжыышкыны бо талазы-биле хожудаашкынныг деп санадып турган. Ам ында байдал өскерилген: цехтерде арыг-силиг, соңгаларда чечектер, чырык, делгем апарган. Септекчилериниң ажылының түңнелидаа экижээн. Чамдык кижилер, чижээ, В. Беленков, С. Луцевис болгаш өскелер-даа продукцияны техниктиг контроль черинге көргүспейн дужаар хүндүлүг эргени чедип алганнар.

Ынчалзажок чамдык бүдүрүлгелерде байдал ындыг эвес. Бодунуң техниктиг деңнелиниң, даштыкы хевириниң болгаш шынарының талазы-биле чогуур негелдеге четпес продукция берип турар бүдүрүлге черлери ам-даа хөй. Ындыг черлерге чурт иштиниң үлетпүрүнүң районнарда комбинаттарының мебельдери, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң, Үстүү-Енисейниң балык заводунуң болгаш өске-даа коллективтерниң продукциязы хамааржыр. Күрүне хайгааралының органнары бо чылдың тос айларының иштинде «Тыва дат-дүгү» комбинат, «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбыры, тууйбу заводтары, аъш-чем бүдүрүлгелери дээн ышкаш коллективтерниң продукциязының шынарын багай деп тодараткан. «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынының тууйбу заводтары ийиги категорияның продукциязын бербишаан.

Продукция аттестастаары — шынарны экижидериниң бир чугула кезээ. Аттестастаан продукцияның үлүү «Тудуг херектери» комбинатта чүгле 26, ыяш ажыл-агыйының эргелелинде — 13 хуу боор турар. Бедик категорияның продукциязын республикада чүгле ийи бүдүрүлге чери үндүрүп турарын алырга, шынар дээш демиселдиң ам-даа четпезин көргүзүп турар.

Продукция шынарын бедидериниң айтырыын комплекстиг көөрү чугула. Чүгле техниктиг, экономиктиг эвес, харын база социал, организастыг айтырыгларны катай хаара шиитпирлээри негеттинип турар. Бо талазы-биле ажылдың шылгаттынган аргазын—эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчыларның дуржулгазын пропагандалаары, дагдыныкчыларның шимчээшкини чугула. Ол ышкаш ажыктыг чорук болгаш шынар дээш шимчээшкинниң эң кол, тодарадынчы күжү — ажылчын бүрүзүнүң ак сеткилдиг, эки ажылы болур. Ынчангаш «Ажылчынның ак сеткили— эң дээре контролёр», «Ажыктыг болгаш шынарлыг чоруктуң беш чылынга—ажылчынның магадылалы» деп кыйгырыглыг шимчээшкиннерниң тывылганы таварылга эвес.

Бөгүн дүүнгүзүнден, а даарта—бөгүнгүзүнден эки ажылдаар, продукцияның шынарын чогуур негелдеге чедир экижидер дээш күш-ажылчы коллективтерниң чүткүлүн хүн бүрү боттуг удуртуру партия организацияларының, бүдүрүлге удуртукчуларының болгаш специалистерниң чугула сорулгазы.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

Хуусаа бетинде

Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле күрүне комитединиң чамдык бүдүрүлге коллективтери онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен.

Оларга Улуг-Хем районнуң «Сельхозтехника» салбырының септелге мастерскаязы, сөөртүлге баазазы, Чадаананың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының монтаж участогу, механизастаттынган отряды, Тес-Хемниң «Сельхозтехника» каттыжыышкынының техниктиг хандырылга станциязы болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо мурнакчы коллективтерге республиканың күрүне комитединиң болгаш профэвилелдиң каттышкан комитединиң коллегиязы хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле күрүне комитединиң бүдүрүлгелери болгаш организациялары кара металл чыыр, дужаарының планныг онаалдаларын бо чылдың эрткен айларында ажыр күүсеткен. 1849 тоннаны дужаар турган, 1866 тонна чедирген. Кызылдың Күрсельхозтехника каттыжыышкынының комитеди, «Трансельхозтехниканың» Чадаанада, Кызылда транспорт бүдүрүлгелери металл дужаар пландарын дыка ажыр күүсеткен.

И. ОЛДЫРЕВ.

БАЙЫРЛАЛГА БЕЛЕК

Өвүр районнуң «Коммунизмче оруқ» совхозтуң Кужур-Чыраа сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг кедерлээшкинниг ажылдап, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турарлар. Ферма бо чылын 600 центнер сүт бүдүрер планын октябрь 25-те 603 центнер кылдыр ажыр күүсеткен. Планга немей 200 центнер сүттү декабрь 20-те чедир күрүнеге садарын хүлээнген.

Саанчыларның аразында социалистиг чарыш улам калбарып, кижи бүрүзү бодунга быжыглаттынган инектеринден эң хөй сүттү саап алыр дээш кызымаккай ажылдап турар. Мурнакчы саанчылар Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Нордуп Иргит, Татьяна Седен-оол, Тамара Монгуш инек бүрүзүнден хөй сүттү саап ап, эш-өөрүнге үлегерин көргүзүп турар.

Инектерниң сүткүр болуру кадарчы кижиден улуг хамааржыр. Ынчангаш кадарчы Белек-оол Монгуш инектерин эң-не оъттуг черлерге кадарып турар.

Саанчыларның культурлуг амыдыралын экижидери-биле фермада чаа кызыл-булуңну тудуп тургускан. Сөөлгү үеде аныяктарның фермага саанчылап ажылдаары-биле кээп турары өөрүнчүг. Саанчылар ортузунда агит-массалыг ажылдарны ында партия бөлүүнүң удуртукчузу Достаң Монгуш болгаш ферма эргелекчизи Чылбаанай Монгуш олар эки чорудуп турар.

Ферманың ажыл-ишчилери кышка удур 80 тонна сигенни, 210 тонна сенажты белеткеп алган. Ында чаа төлевилел ёзугаар туттунган кажаа чылыг суг-биле хандыртынган.

М. ДОРЖУ.
К. ХОБАЛЫГ.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозта кыштаглаашкынга белеткел ажылдары уламчылап турар. Хоочун тудугжу Удай-оол Ооржакка удурткан алды кижи составтыг тудугжулар звенозу Кызыл-Тайга салбырда кыштагда бир чуртталга бажыңын тудуп, ажыглалга киирген. Ам 500 хөй кирер кажааның тудуун эгелей бергеннер. Ол ышкаш В. Монгушка баштаткан езек тудугжулар хойнуң үш кажааларының, Ак арыында 400 инек кирер кажааның септелгезин кылганнар.

Оон аңгыда Дарый Ооржак удурткан звено Өлеңде, Кызыл-Тайгада кыштагларда бажыңнарның, кажааларның иштин чугайлаан.

Кыштаглаашкынга белеткел чер-черлерде шалыпкын чоруп турар.

Б. ОНДАР.

«Тудуг херектери» комбинаттың арматура цегиниң операторУ Валерий Селиверстов комбинаттың тургузуунга хүнүнден эгелеп ажылдаан. Ол бодунуң ажылынга мергежээн, арга-дуржулгазы улгаткан. Ол онаашкан планын ээлчег санында-ла ажыр күүседип турар. Мурнакчы оператор Валерий Селиверстов болгаш бригададан ооң эштери бригадир В. Воробьев, В. Исаков А. Логинов, О. Михайлов болгаш оон-даа өскелер 1978 чылдың планын хуусаа бетинде доосканнар. Олар боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскаадып турарлар.

ЧУРУКТА: В. Селиверстов сывырыңдак демир кезер автоматта ажылдап тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

«Водоканал» эргелели 1978 чылда алган социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи. Эргелелдиң коллективи онгу беш чылдың үш чылының планын сентябрь 1-де күүсеткелин дыңнаткан болгай.

Амгы үеде водоканалчылар күжениишкинни кошкатпайн ажылдап турар. Эрткен он айларда арыг сугну сайгарары 111 хуу, канализация суун төгери 104,4 хуу күүсеттинген. Азы планда көрдүнгенинден ажыр 400 муң кубометр арыг суг сайгартынган. Арыг сугну сайгарганындан орулга азыры 4 хуу ажыр күүсеттинген, ол дээрге планнаттынганындан 21 муң рубльдиң орулгазы ажыр алдынганы-дыр.

Мурнакчы коллектив Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн төлептиг уткуур дээш чарышты улам-на калбарткан. Октябрьда эргелелдиң бүгү участоктары бедик көргүзүглерни чедип алган. Арыг сугну сайгарарының планы 22,1 хуу, канализация суун төгери 12,5 хуу ажыр күүсеттинген.

Онгу беш чылдың үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеш, «Водоканал» эргелелиниң коллективи немелде хүлээлгени алганнар. 1978 чылдың планныг онаалдаларын коллектив декабрьның 10-да күүседир деп шиитпирлээн. Олар сөзүн ээлээринге бүзүрелдиглер. Арыг сугну сайгарарының талазы-биле водоканалчылар амгы үеде декабрьның үлүүнде ажылдап турарлар. А бир эвес онгу беш чылдың эгезинден тура алыр болза, «Водоканал» эргелели ам планы-биле 1979 чылдың майның планын күүседиринге чоокшулааннар.

Н. УЛЬЯНОВА,
«Водоканал» эргелелиниң план килдизиниң начальниги.

Т. К. Коптеваны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Театр уран чүүлүнүң аныяк специалистерниң белеткээни дээш Б. В. Щукин аттыг театр училищезиниң доцентизи Татьяна Кирилловна Коптеваны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың ноябрь 1.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ КҮРҮНЕНИҢ ШЫЛГАРАҢГАЙ АЖЫЛДАКЧЫЗЫНГА

Кайгамчыктыг революсчу, ленинчи Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң шылгараңгай ажылдакчызы — Яков Михайлович Свердловка тураскаалды октябрь 31-де Москвада байырлалдыг-биле ажыткан. СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири ёзугаар ол тураскаалды тургускан. Я. М. Свердловтуң адын эдилээн шөлде ук тураскаалды тургускан.

Кайгамчыктыг болуушкунга тураскааткан митингиге найысылалдың чүс-чүс ажылчы чоннары чыылган. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорккомунуң бирги секретары В. В. Гришин, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, хөй-ниитиниң төлээлекчилери митингиге киришкен.

Митингини В. В. Гришин ажыткан. Кызыл кожааны кескен. Тураскаалды шыпкан шывыг чоорту ажыттынып эгелээн, ынчангаш чыылганнарның мурнунга Я. М. Свердловтуң бүгү бодун хүлердек шуткуп кылган скульптура кестүп келген. ССРЭ-ниң Күрүне гимнизи чаңгыланып үнген.

Я. М. Свердловтуң идепкейлиг революсчу ажыл-чорудулгазын тодаргайлап көргүскүшаан, ораторнуң демдеглээни болза:— Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээниниң соон дарый Яков Михайлович Свердловту В. И. Ленинниң саналы ёзугаар Советтерниң Бүгү-россия Төп Күүсекчи Комитединиң Даргазынга соңгаан, партияның ТК-зының секретары албан-хүлээлгезинге ол база артпышаан турган. Я. М. Свердловтуң бүгү талалыг, хайныышкынныг ажыл-чорудулгазы революция соондагы үеде бүдүн-чартык чыл четпес үе үргүлчүлээн. Ынчалзажок Совет эрге-чагыргазының бадыткаттынарынга, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы социалистиг күрүнезин доктаадып тургузарынга болгаш быжыглаарынга ол хөй чүүлдерни кылып четтиккен, төөгүге чырыткылаачак изин арттырган.

1914 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Н. Н. Богданов, «Тизприбор» заводтуң слесары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. Ф. Трушкин митингиге чүве чугаалаан.

Скульптор Р. Е. Амбарцумянның болгаш архитектор Б. И. Тхорнуң төлевилелин ёзугаар ол тураскаалды кылган.

Парад киржикчилериниң байырлыг хуралы

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга холбаштыр Москва гарнизонунуң шериглериниң Кызыл шөлге болур шериг парадының киржикчилериниң байырлыг хуралы октябрь 31-де Кремльдиң Съездилер ордузунга болган.

Хуралдың президиумунда—ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы С. Л. Соколов, генералдар, адмиралдар, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери.

Москваның шериг округунуң шериглериниң командылакчызы армия генералы В. Л. Говоров хуралга чүве чугаалаан. Парадка киржир кезектерниң шериглери оларның мурнунга салдынган хүндүлүг сорулганы алдарлыы-биле күүседир дээш боттарының бүгү күжүн, дуржулгазын болгаш билиин бээр дээрзин СЭКП Төп Комитединге болгаш Совет чазакка парад киржикчилериниң мурнундан ол бүзүредип чугаалаан.

Лихачев аттыг автозаводтуң слесарь-инструментальщиги Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Г. Мячин, ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. А. Фадеева, Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы полковник В. А. Джанибеков, ВЛКСМ ТК-ның секретары А. В. Жуганов олар парад киржикчилеринге изиг байыр чедирген.

СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чаганы байырлыг хуралдың киржикчилери улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31»: УЖУДУУШКУНДА 138 ХОНУК

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чөргүнүң космос делгеминде Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков 138 хонук дургузунда ажылдап чоруур.

Октябрь 31-де орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» эртемшинчилел комплекизиниң экипажы автоматтыг байдалга ужудуушкунга станцияны, а космос кораблин Черже ээп кээринге белеткээрин үргүлчүлээн.

Хүннүң бирги чартыында космонавтылар «Чибис» деп вакуум костюмун ажыглап тургаш, күш-дамыр тренировкаларын кылган болгаш «Салют-6» станцияның иштики системаларын адырып шыгжааннар.

Дүштеңи чем соонда экипаж «Союз-31» корабльди ажыдып, ооң иштики системаларын болгаш агрегаттарын хынаан.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

«Салют-6» станцияның болгаш «Союз-31» космос кораблиниң иштики системалары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

МАКТАЛДЫГ ЧОЛААЧЫ

Ак-Довурактың автотранспорт бүдүрүлгезинде ажылдап турар хөй саңныг чолаачыларның аразында ай, квартал пландарын үргүлчү ажыр күүседип, үеш мурнап турар мурнакчылар хөй. Оларга Валерий Салчакович Кончукту хамаарыштырып болур.

1963 чыл. Валерий Кончук Кызыл-Мажалыктың ортумак школазын доозуп тура, ол бышкан билиинин аттестады-биле кады үшкү класстың чолаачызының шыңзылгазын холга алган. Чолаачылаар шыңзылгалыг аныяк оол удавайн Ак-Довурактың АТБ-зинге чеде бээрге, ону слесарь кылдыр хүлээп алган. Хонук, айлар эртип-ле турган. А Валерийниң машина башкарыксаары хөлчок. Ажыл-ишке кызымак, аажы-чаңы төлептиг кижилер доразы көскү болур. Валерий Кончуктуң эки талаларын коллективтиң удуртукчулары база эскерип турган. Ынчап турда, Валерийниң дилээн, күзелин хандырган — аңаа ажылдаары-биле тускай машинаны берген. «Эрги машина, ынчалза-даа ажылдаары эки» деп бүдүрүлгениң механиги оолга чугаалаан. Алган машиназынга каш ай ажылдап чораш-ла, Валерий шериг хүлээлгезин эрттирери-биле хап чорупкан. «Шеригге база-ла чолаачылаар сен, оон келгеш бистииңге чедип кел, чаа машиналар ынчан хөй келген турар» деп, АТБ-ниң удуртукчулары ону үдеп турган чагаан.

Баштайгы күш-ажылчы базымны эгелээн коллективи, эш-өөрү Валерийниң сагыш-сеткилинден ийи чыл иштинде ырлаваан. Ол чагаа бижип, харылзаазын үспээн.

Шеригден келген соонда, ол база катап Ак-Довурак АТБ-зинге чедип келген.

— Ам-на ёзулуг быжып дадыккан-дыр сен. Сээң кандыг-даа машинаны бүзүреп болур—дижип, эш-өөрү Валерийни өөрүшкүлүг хүлээп алган. Аңаа чүък машиназын берген.

Ол үеден бээр-ле Валерий Салчакович Кончук бо бүдүрүлгеде чолаачылап ажылдап турар. Сөөлгү беш чылдарда ол кожуглуг ЗИЛ-130 деп бензовоз машинада ажылдап, Абакан, Минусинск, Абаза хоорайлардан кывар-чаар материалдар сөөртүп чоруп турар.

— Аңгы-аңгы бригадаларга бистерни үскен. Аравыста социалистиг чарыштыг бис. Мен А. Макаровтуң бригадазында мен. Кывар-чаар материал чок болза хөй-хөй машиналар аңаа турар апаар. Ынчангаш ажылым харысаалгадыг,— деп Валерий Салчакович чугаалаар.

Ол черле чөптүг. Бисте бир кол чүък—кывар-чаар материал. Ону сөөртүрүн дуржулгалыг, ак сеткилдиг чолаачыларга бүзүреп болур. Ындыг бүзүрелди Валерий Кончук чедип алганы ол. Чоруур оруктар узун, кадыр-берт. Ынчалза-даа Валерий Салчакович бо бүгү бергелерге чаңчыккан.

— Бодунуң хамаарышкан ажыл-ижинге кызымак, партийжи даалгаларны ак сеткилдиг күүседип турар. Хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг кижи—деп, АТБ-де партия эге организациязының секретары Х. И. Мамедов чугаалады.

Ажыл-ижи чай чок-даа болза, Валерий Салчакович аңаа даасканы хөй-ниитиниң ажылынга четтигип турар. Ол АТБ-де профэвилел комитединиң, транспорт болгаш орук ажылдакчыларының профэвилелиниң область комитединиң кежигүнү, СЭКП Барыын-Хемчик район комитединиң кежигүнү, Ак-Довурак хоорай Совединиң депутаты. Бо бүгү бүзүрел, идегелди ол кызымак күш-ажылы-биле, коллективтиң, эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алганы-биле чедип алганы билдингир.

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын күүседиринге ол чоокшулаан, декабрьның үлүүнде ажылдап кирипкен.

— Беш чылды дөрт чартык чылда күүседирим, машинамга капитал септелгени беш чыл дургузунда кылбазым, резина, кывар-чаар материалды камнап алырын хүлээнген мен. Ол хүлээлгелерим күүсеттинер—деп, Валерий Салчакович бодунуң күш-ажылчы чедиишкиннеринге бүзүрелин илередип чугаалады.

Машина-техниказынга камныг, бирги класстың чолаачызы бодунуң арга-дуржулгазын аныяк чолаачыларга күзелдиг-биле дамчыдып берип чоруур.

Валерий Салчаковичиниң «Шекпээр» совхозтуң удуртукчулары, ооң малчыннары база мактаар. Совхозтуң малчыннарынга ол үш кыш улаштыр изиг суг сөөртүп келген. Бо ажылды ол база-ла эки күүседип, оларның мактап чаалап алганы таварылга эвес.

Кызымак күш-ажылы дээш Валерий Салчакович Кончук Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш оон-даа өске хүндүлел бижиктер, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектери-биле каш удаа шаңнаткан.

М. ХОЮГ-ООЛ.

ОРГАНИЗАСТААР, НЕГЭЭР

СЭКП-нин XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга боттарының төлептиг үлүг-хуузун киирип, даандырган ажыл-херээнге харысалгазын бедидип, эш-өөрүнге үлегерчижээн көргүзүп чоруур коммунистер «Тиилелге» совхозтуң партия организациязында эвээш эвес. Чижээ, аныяк коммунист, район Советиниң депутады саанчы Д. Монгуш оңгу беш чылдың баштайгы үш чылдарында 127 тонна 200 килограмм сүт саар планын 132 тонна 748 килограмм чедирип, үш чылдарының планын түүсээ бетинде күүсеткен. Ол чүгле сүт саарынга мергежээн эвес, харын хөй-нийти ажылынга идепкейлиг киржип, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш демисежип, школада ада-иелер бөлүүнүң кежигүнү болгаш депутат хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип турар. Ол ышкаш кызымаккай күш-ажылы, үлегерлиг сагылга-чуруму, хөй-нийти ажылынга идепкейи-биле совхозтуң ажыл-ишчилериниң хүндүткелин чаалап алган коммунистерге Т. Бавил, М. Куулар, Б.-У. Монгуш, бригадир Д. Доржу болгаш оон-даа өскелерин хамаарыштырып болур.

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузарынга коммунистер бригадир В. Ооржак, учётчик Б. Седип болгаш оон-даа өскелер кызымак болгаш партийжи харысалгалыг чоруун көргүскен. Ажыл-агый бо чылын малынга 2217 тонна сигенни, 900 тонна саванны, 3900 тонна силосту, 830 тонна сенажты белеткеп алган.

Совхозтуң партия организациязының составында 7 бригада парторганизациялары бригадалар, фермалар болгаш участоктар аайы-биле тургустунган, оларның учёдунда 104 коммунист болгаш партия кежигүнүнге 9 кандидат бактаап турар. Бүгү коммунистерниң 81,7 хуузу ажылчыннар: оларның арзында 28 механизатор, 13 чолаачы, 14 саанчы, 7 хойжу бар. МТМ-ниң, төптүң, ортумак школаның партия организацияларында партбюролар соңгуттунгулаан.

Бо хире улуг күштүг партком, бригада парторганизациялары чөп ажыглап, аңаа шын угланыышкыннарны берип, бүдүрүлгениң ажыктыг болгаш шынарын бедидеринче ылап тодаргай башкарын организастаан болза, ажыл-агый улам хөгжээн, оон экономиказы аажок быжыккан турар ужурлуг. Ынчалза-даа дирекцияның, парткомнуң болгаш партия организацияларының ажыл-чорудулгазының стилинде, оларның кижилер-биле ажылдаарының арга-методтарында четпестерниң хараазы-биле совхозтуң мал болгаш чер ажылының талазы-биле бо чылдың 9 айларының планныг онаалдалары хойнуң баш санының өстүреринден өскелери шупту күүседиилмээн. Ажыл-агый бо чылдың октябрь 1-де күрүнеге 5 миллион 137 муң рубль өрелиг болган.

Кадээ ажыл-агыйның специалистери, механизаторлар-биле кижизидилге ажылы кошкак тургустунган, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар оларда хаая эвес. Чижээ, Э. Кужугет часкы тарылга доостуру билек чорутканы, күскү дүжүт ажаалдазы доозулган сөөлүнде чедип келген, агроном К. Сат мете наряд, документтер тургустуруп, оларга ат салып берип турган.

Чер ажылының культуразы бедитпээн. Техника септелгезин доозуп чадап турда-да сезон эртер деп баар, ынчангаш дүвү-далаш-биле эштедеп эгелээр, оон түңнелинде кылган ажылдың шынары баксыраар, ылаңгыя бо чылын күскү чер андарылгазының шынары дыка куду болган. Түс-түс участоктарда, отрядтарда доктаамал быжыглаттынган агрономнар чок, олар үргүлчү солчур, ынчангаш хову-шөлде кылдынган ажылдарның шынарын херек кырында кым-даа хынавайн турар. Оон ангыда черниң үнүш-дүжүткүрүн бедидер болгаш малга чем болур чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннерни тарывайн, тарылга ээлчештирилгезин чорутпайн турарындан, ниитизи-биле агротехниктиг ажылдарны шынар чок болгаш чедир кылбайн турарындан дүжүт кудулап, чер ажылының продукциязының бот-үнези аартап турар апарганын, ону агаар-бойдуска чарбаан херээ чок дээрзин коммунистер Д. Доржу, Н. Маады, А. Донгак боттарының саналдарынга ханы анализтеп турганы шыңгыы шүгүмчүлээн.

Партком болгаш бригадаларда парторганизациялар партияның хүрээлезин өстүрер база аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Ынчалза-даа оларның дээштиниң бедидери күзенчиг, ында [illegible]-барымдаалаар, эрегейлээр чоруктар бар. С. Ондар, Л. Кызыл-оол, И-Д. Хертек, А. Куулар болгаш оон-даа өске чамдык аныяк коммунистер хөй-нийти ажылынга кошкак киржир, ылаңгыя ажыл-агыйда четпестерни илередир, оларны чайладыр дээш оралдашпайн, партия хуралдарынга шүгүмчүлел кылбайн, санал-онал бербейн турар.

Совхозта хөй орулга берип турар адырларның бирээзи — мал ажылы. Ында партия кежигүннери эвээш. Чижээ, бүгү хойжуларның арзында чүгле 7 коммунист бар. Ындыг турбужа сөөлгү үш чылдарның дургузунда чүгле 2 хойжуну партияның хүрээлезинге киирип алган.

Ажыл-агыйның партия организациязының бүгү коммунистериниң ниити хуралын болгаш түс-түс бригада парторганизацияларының хуралдарын канчаар белеткеп, эртирип, оларга шиитпирлээр ойу келген кандыг айтырыгларны чугаалажып, чогум кандыг тодаргай доктаалдарны хүлээп ап, оларның күүселдезин канчаар хынап, боттандырып турганы совхозтуң партия организациязының отчёттуг үеде чорудуп келген ажылының дугайында партком секретары Х. Ховалыгның отчёт илеткелинден тодаргай чүү-даа билдинмес болган.

Удуртуп баштаарындан ангыда, чоп-биле харылзааны улам ханыладыры, аңаа коммунистерниң, күш-ажылчы кижилерниң чүнү бодап, күзеп чоруурун билип ап, оларның санал-оналын дыңнап, олардан өөренип алыры база чугула болгай. Чижээлээрге, О. Баян-Доо үр чылдарда мал ажылы кылып келген дуржулгалыг хоочун хойжу, республикада ат-сураглыг, орден-хавыялыг коммунист-тир. Оон сүмезин, санал-оналын канчап үнелевейн, өөренип көрбейн барганы билдинмес. Хой ажылының комплекизиниң дугайында бодалдарын удуртукчуларга, хуралдарга ол каш удаа чугаалап келген. Ону совхозтуң парткому-даа, дирекциязы-даа тоомчага албаан, деткивээн. Харын-даа өдежок, төлеп чок, оорланыр, самчыгдакчы кижилерни комплекске ажылдаары-биле чорудуп турган фактылар бар. Хой ажылының комплекизи бо ажыл-агыйда чаа чүүл, ындыг болганда ону деткиир, аңаа коммунистерни, төлептиг кижилерни быжыглаар, оларның мергежилин бедидер ужурлуг турган. Бодунуң бо күзели боттанмайн барганынга коммунист О. Баян-Доо отчёт-соңгулдалыг хуралдың индириинден хомудап чугаалаан.

Партия кежигүннери К. Ондарга, М. Куулярга арага-дарыже хандыгып турганы дээш партия талазы-биле хемчеглерни хүлээткеш, оларны кол саанчы хүлээлгелеринден хостаан. База ол ышкаш арагалап, ажыл шагы үзүп турган кол агроном Н. Маады, экономист К. Чамыян, агрономнар К. Сат, А. Сүгдер-оол оларны шыңгыы доңгуткулаан. СЭКП Уставының негелделерин хажыдып, даандырган ажыл-херектеринге харысалга чок болуп, коммунистиң бедик адын бужартадып турганы дээш С. Сат, С. Ооржак, К. Кызыл-оол партия кежигүнүнден үндүрткеннер.

Кур-чер кадээ Советтиң, комсомол, профэвилел болгаш оон-даа өске хөй-нийти организацияларының, ында өөредилге комбинадының, рабкооптуң ажылында чамдык чедимчелиг чүүлдерин демдеглевишаан, оларны удуртуп турарында улуг четпестер барын, ылаңгыя социалистиг ниити чурттаалганың корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктарны, оларга удур кошкак демисежип турарын илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа шыңгыы шүгүмчүлээн.

Партияның XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, отчёт-соңгулдалыг хуралдың доктаалында айыттынган хемчеглерни күүседиринче совхозтуң коммунистерин, бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастаарда, парткомнуң чаа соңгуткан составы болуунуң ажыл-чорудулгазының стилин, арга-методтарын үндезининден-биле эде көөрү, администрацияның ажылын контрольдаар эргезин боттандырып, хөй-нийти организацияларын билдилиг удуртуп, оларга даянып турганы, ажыл-херекти үре-түңнелдиг кылдыр организастаары база олардан негелдези күштелдирери чугула.

М. МОНГУШ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ХАБАРОВСК КРАЙ. Амурда-Комсомольскиге чорүп чорааш эш Л. И. Брежнев «онзагай намдарлыг хоорайның» амгы үеде эдеринчи хоорайлары база бар деп демдеглээн. Оларның бирээзи болур Амурск чоокку келир үеде ыяш-химия болгаш ыяш болбаазырадып кылыр үлетпүрнүң улуг төвү апаар.

Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу кылдыр чарлаан ол хоорай тайга иштинче бодунуң кудумчуларын киирип, дүрген өзүп турар. Тудугжуларның камныы-биле арттырып каан ногаан ыяштарының арзында алдыгы микрорайонну тудуп эгелээн. Аңаа 15 муң кижи чурттаар.

Ленинградтың болгаш Амурскиниң архитекторлары чаа тудугнуң онзагай төлевилелин ажылдап кылганнар. Хоорайның кыдыынче үнген кудумчуларны чүгле чадаг кижилер кылаштаар болгаш автомобиль оруктарын чурттаалга черлеринден ырак кылдыр тудуп чорудар.

ЧУРУКТА: Амурск хоорай.

А. ШЛЯХОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧААРТЫЛГАНЫҢ ХЕМЧЭЭЛДЕРИ

МИНСК. (СЭТА-ның корр.). Минскиниң трактор заводунуң каң шуткуур улуг участогун тургусканы кадрлар кидазининн ажылдакчыларынга улуг сагыш салыышкынны болдурбаан. Олар бежен ажылчынның учёт карточказынга өске профессияларны чүгле киир бижээннер. Бо хуугу ээлчег чаа черге оларның баштайгы ээлчээ болган. Чоокта чаа токарьлар, каннакчылар болгаш чудурукчулер боон чораан ажылчыннар чогуур белеткелди эрткен соонда автоматтыг шугумнарның операторлары болгаш таарыштырыкчылары болу бергеннер. Моон мурнунда оларның чамдыызы өске цехке ажылдап турган. Аңаа чаа техниканы нептередип кииргениниң соонда хөй санныг сулончуниктерни хостаан.

— Беш чылдың дөнчүзүнге чедир «МТЗ-80» деп бедик шынарлыг күчүлүг тракторларны бүдүрүп үндүреринче шилчип кирер дээш бистиң коллективиниң бүдүрүлгениң дүрген темпи-биле эде чепсеглеп турар. Чаа машинаны белеткеп кылырынга хөй күш-ажыл үнер-даа болза коллективтиң ажылчыннарының саны херек кырында өскеривээн. Бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни тургусканы чүгле бо чылын безин 800 хире кижини хостаар арганы берген. Оларны чаа участоктарга ажылдадып тургускан.

— Ажылчыннарның мергежилин бедидери-биле, чаа профессияларны шиңгээдип алырынга курстарны болгаш мурнакчы дуржулганың школаларын тургускан — деп, «Минскиниң В. И. Ленин аттыг трактор заводу» каттыжыышкынның кол директору П. Бойков чугаалаан.

В. ШАНЬКОВ.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Чыргакы унун орай күзүн көөрге онзагай чараш, хемниң суу чингежек кара апарган оожум, саарыгланып бадып чыдар. Оон эриин дургаар үнген бөлүк-бөлүк чыжырганалар чокпак сарыг доаргылаан көстүп турар. Алаактар иштинде сарааттап каан сиңгеннер бедигилей бергилээн тургулаар. Кодан-кодан өөр малдар хем кедээзинде шаттарда болгаш дагларда чаттыла берген оъттап чоруурлар.

Хойжу Борис Шыдыраевич Куулар аас хүнүү магадап, долганып турар бойдусту сеткили өөрүп көрүп чораан. Оон кадарган хою алаак иштиниң оът-сигенинге таваар оъттап чораан. Аныяк хойжунуң өскен-төрээн чер-чурту-ла Чыргакы бо. Оон ада-иези, дөргүл-төрелдери-даа алызындан малчын мызыгуурлуг улус. Ынчангаш ол школа доозуп, малчын угун истеп, хойжулап эгелээн. Оон кадайы Чечек Бады-Ламаевна база-ла малчын кижиниң уруу. Бо аныяк хойжулар ниитиниң малын он ажыг чылдарда чедиишкинниг кадарып келгеннер. Чыл санында-ла бедик көргүзүглүг болгулаан. Оларга чаңгыс чер-чурттуглары чоргаарланыр.

— Хоюнарның чайгы, күскү семиртилгези шыырак-ла болган-дыр аа, Борис Шыдыраевич?

Суг ишкеш, дедир оъттап унуп турган хойларынче хүлүмзүрүг-биле көргеш, ол чугаалай-дыр:

— Чайгы семиртилгези эки болган хойлар. Ам бо кескен тараа оъдунга киргеш база күш немеп турлар. Болдунарла арга-биле семиртир аннаар. Күш-шыдалдыг мал берге-даа кышты хүр ажар, оларның чаш төлү-даа кадык-шыырак, онча-менди доругуп өзер чүведир.

Хойжунуң бо чугаазы-ла чөптүг. Ол чылдың-на кадарган хойларын туддур семиртип ап чаңчыккан. Оон хойлары улуг харлыг, соок кыжын безин хүр чыл ажып келгилээн.

— Бо чылын мал чемин кайы хире белеткеп алдыңар?

— Берге-ле кандаашкынныг чыл болду. Ынчалза-даа суг кыдыгларынга, алаак-шынаазын хараганнар арзалап турган хол кадыыры-биле дамдыктап, 25 тонна сиген кезип алдым.

Хойжунуң өөнге келдивис. Оон кадайы Чечек Бады-Ламаевна шайын хайындырып, аъжын-чемин бистиң мурнувуска делгей салды. Мээң айтырыымны билген чүве ышкаш, хойжу кадайынче көргеш, чугаалай-дыр:

— Чаш хураганнар өстүрүп турда, бо-даа салым-чаяанныг, кызымак-ла кижи. Хой, хураганның барыктыг аарыгларын боду-ла эмнеп аптар.

— Хөктүүнү але? Мени чоп мактай бердиң. Ажыл-хүлээлгемге кыспайн, ам чүнү кылыр кижи мен.

— Чаш хураганнар азырап өстүрери берге-ле херек болдур ийин — деп каттыы.

— Малдың чаш төлү дег кээргенчиг чүве кайда боор. Ону үргүлчү кичээнгейлиг хайгаарап көрүп турбас болза, од-шыкка, соокка-даа алзыптар. Иезиниң судун белин бодунга тоттур ээп шыдавайн баар таварылгалар тургулаар — деп, Чечек Бады-Ламаевна чугаалай-дыр.

Борис Шыдыраевич биле Чечек Бады-Ламаевна «Чыраа-Бажы» совхозтуң шынаплга дуржулгалыг хойжулары. Олар эрткен чылдың берге кыжында безин хоюн онча-менди хүр ажырган. Ынчан олар төрүүр 100 хойга онаапшыр 100 хураганны алган. Бир хойдан 2,1 килограмм дүктү кыргаан. Бо чылын олар 100 хойдан 101 хураганны онча-менди камгалап, бир хойдан-на 2,3 килограмм дүктү кыргып алганнар.

— Кышка белеткелиңер кандыгыл?

— Багай эвес белеткенген бис. Кажааларны чазын кежерде-ле коптарып, оон көржениин кургадып кагдывыс. 11 тонна кургаг өдекти белдип, 20 ажыг тонна көк-суланы кышта ээде сөөртүп эккелгеш, сараатап алдывыс. Кажааларны, чурттаар бажыңывысты септеп, чылыглап алган бис.

Коммунист Б. Куулярның хүлээнген ажыл-херээнге ак сеткилдиг, кызымак моон-на көскү-дүр. Ол бодунуп совхозунда хойжулап турар Монгуш Бора-Хопуй-биле социалистиг чарыштыг. Олар кайызы-даа боттарының арга-дуржулгазын солчуп, соруктуг ажылдап турарлар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

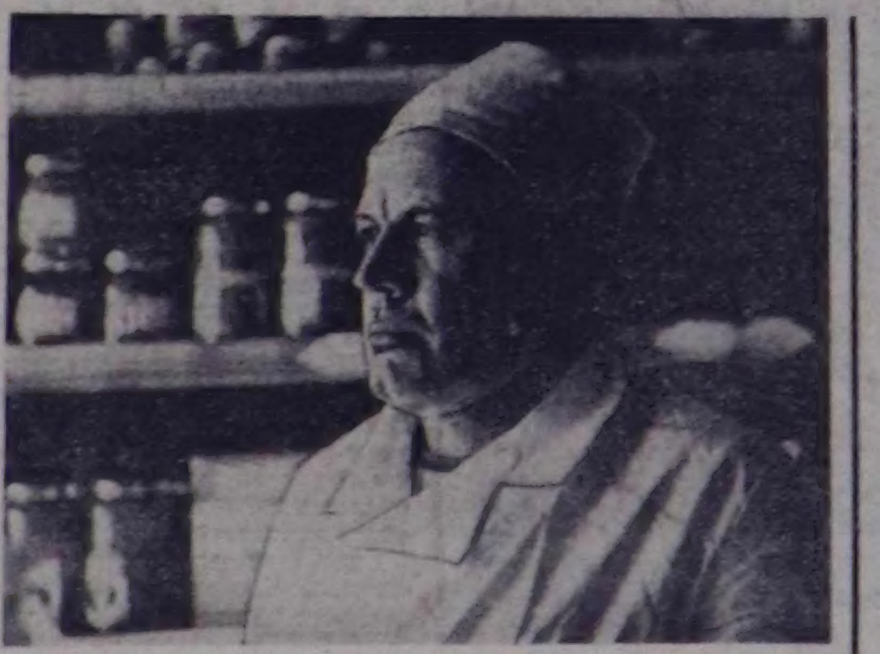

Сесерлиг суурда аъш-чемниң болгаш бараанның холушкак магазини бар. Ында Константин Федосеевич Репях ам он чылдың нүүрүнде ажылдап турар. Ол садып алыкчыларга ээлдек-эвилең, ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип чаңчыккан.

Константин Федосеевич — Тываның хереглекчилер ниитилелиниң тергиини. Республиканың садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжының каш дакпыр тиилекчизи.

ЧУРУКТА: К. Ф. Репях.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ЧУГААЛАШКАН

Чоокта чаа Тээли суурнуң бүгү чурттакчыларының хуралы болган. Аңаа Тээли кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы О. Чөдер-оол СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң (1976 ч.) доктаалын кодээ Советтиң девискээринде канчаар күүседип турарының дугайын чугаалаан.

Пленумнуң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле кодээ Совет чамдык ажылдарны кылып чорүткан. Хоойлу-дүрүмнү шыңгыы сагыыр, корум-чурум үрээкиннерин болдурбас дугайында айтырыгны кодээ Советтиң сессияларынга каш удаа чугаалажып, шиитпирлерни хүлээп ап, чорудар хемчеглерниң планын кылып, ол ёзугаар ажылдап келген.

Ажыл кылбас, арага-дарыга хандыыр, кошкак корум-чурумнуг кижилерни учётка ап, оларны ажылга хаара тудуп, кайы-бир коллективке быжыглаар талазы-биле кодээ Советтиң депутаттары, активчилери, хөй-нийти организациялары тодаргай ажылдарны кылганнар. Аныт-төлүнүң кижизидилгезинче, өөредилгезинче кичээнгей салбас, арагалаар кижилерге административтиг хемчеглерни хүлээткен.

Кодээ Советтиң сессияларынга Тээли ортумак болгаш Найырал сес чыл школазында хоойлу-дүрүм таныштырылгазының, кижизидилгениң талазы-биле школачылар ортузунга чорүткан ажылдың дугайында база «Тээли» совхозтуң төп болгаш Найырал салбырында дружина ажылының дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Ылаңгыя Тээли кодээ Совет — районда эң улуг кодээ Совет. Ында ээзи хөй чурттакчылыг дөрт суур кирип турар. Ол суурларның 31 коллективтеринде дружинниктерниң дежурныйлаашкын графиги тургускан. Ол ээлчег ёзугаар дежурныйлап, корум-чурумну хайгаарап турар.

Ылаңгыя районнуң, септелге-тудуг участогунуң, коммунал ажыл-агый коллективтериниң дружинниктери дежурныйлаашкынга организастыг үнүп, корум-чурум камгалалынга идепкейлиг киржип келген. Ол суурларда эш хуузунуң судтарындан Тээлиниң эш хуу судунуң ажылы эң дээре. Корум-чурумну быжыглаарынга херээженнер чөвүлелдери база эвээш эвес улуг хуузун киирип келген.

Кылган ажылдар хөй-даа болза четпестер, чедир кылдынмаан ажылдар бар дээрзин санал берген өштер чугаалаан. Хоойлу-дүрүмнү камгалаарын экижидер, корум-чурум үрээшкиннерин болдурбас дээш чорутса чогуур чамдык ажылдар чедир кылдынмайн турар.

Тээли суурда хөй-нийтиниң милицияга дузалаар пунктузу баштай ээзи идепкейлиг ажылдап эгелээн. Сөөлгү үеде оон ажылы кошкаан. Аныяктар болгаш школачылар ортузунга хоойлу-дүрүм кижизидилгезинге хамааржыр ажылдар, ниитизи четпестер ортузунга кижизидилге ажылы ам-даа чогуур деңнелде четпес дээрзин санал бергеннер шүгүмчүлээн.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

Илеткелчилерге

материал

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга уткуштур

УЛУГ ОКТЯБРЬДАН ТӨРҮТТҮНГЕН

Алдан бир чыл оюн бистиң улузувустуң, бүгү делегейниң кижи төрелгетенниң ам демдеглээр деп турары Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бистиң чүс чылывыстың эң дүп улуг болуушкуну болган.

Америк публицист Джон Ридтиң бижээни ышкаш, Октябрь революциязының киискидип үндүрген социал шуурганнарының чалгыы «делегейни сиригипкен», бүгү чер бөмбүрээнге аажок улуг өскерлиишкиннерни болдурган. Россияның салым-хуузун өскерткен улуг ниитилел эргилдези болбушаан, Октябрь революциязы оон-биле кады бүгү делегейге чаа үе-чаданың — капитализмден социализмче шилчилгениң үе-чадазының эгези болган. Делегей харылзаалары ышкаш, ниитилел амыдыралының ындыг калбак болгаш чугула талазынга ол революция база улуг салдар чедиргени билдингир.

Ол харылзааларның хөгжүлдезинге Октябрь революциязының салдары хамыктың мурнунда төгүде чаа социалистиг күрүнениң тыптып келгени-биле кады ол күрүнениң характерин, ында тергиидекчи аңгыларның эрге-ажыктарын илергейлээн принципиалдыг мырыңай чаа политиканың база тыптып келгенинден илергейлеттинген. Октябрь революциязы ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күрүнезин, күш-ажылчы чоннуң күрүнезин тургускан. Ынчангаш Совет Республиканың төрүттүнгениниң мырыңай эге үезинден-не, а оон соонда Советтер чуртунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда, бистиң бо хүннеривиске чедир оон даштыкы политиказын ол аңгыларның эрге-ажыктарынга бараан болур кылдыр тургузуп келген.

Октябрь революциязының тиилээнинге сөөнзэ Совет күрүнениң кедүрген эң баштайгы даштыкы политиктиг дозуну «Тайбыңны — улустарга!» деп лозуң болганы таварылга эвес болгай. Совет эрге-чагырганың баштайгы декреди Тайбың дугайында декрет болган. Күш-ажыл кижилериниң чүткүлдери, оларның эң не ыдыктыг күзел-чүткүлдери болгаш идегелдери сиңниккен чаа ниитилелдиң тайбынга ынакшылдыг бүдүш-шынары харын ол декретте илергейлеттинген. Улуг Октябрьның тиилээниниң соон дарый В. И. Ленин чаа ниитилел тургузуунуң тиилээниниң болгаш делегей амыдыралының чаа, тайбың принциптериниң бадыткалының арзында чарылбас холбааны онзалап демдеглеп чораан. «Бис ам эрге-чагыргалыг бис, Совет эрге-чагыргалыг бис. Чоннуң бодунуң кедүрүп үндүргени ол эрге-чагырга бүгү улустарның тайбыңының өндүр улуг херээн таарымчалыг үндезинге тургузуптар» — деп, В. И. Ленин чугаалаан. (Чогаалдарының долу чыындызы, т. 35, арын 330).

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы Совет күрүне-биле кады төрүттүнген. Тайбың дугайында декретке-ле ол политика тодаргай болгаш билдингир кылдыр илергейлеттинген. Ынчангаш оон бээр-ле ол политика Совет Эвилелиниң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының эң чугула угланыышкыны, делегей ареназынга оон чайгылыш чок угланыышкыны кылдыр өскерлиш чокка тургустунуп келген. ССРЭ-ниң чаа Конституциязында даштыкы политикага тураскаатан эге «ССРЭ тайбыңның ленинчи политиказын чайгылыш чок чорудуп, улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар болгаш делегейге калбак кады ажылдажылга дээш туржуп турар» деп байырлалдыы-биле чарлап турар чүүлден эгелээни таварылга эвес.

Совет чурттуң бүгү даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазы ол принципиалдыг угланыышкынны херек кырынга бадыткап турар. Чогум-на харын совет даштыкы политиканың салдары-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын принциви бөгүн калбаа-биле хүлээп көрдүнген болгаш делегейниң дыка хөй эрге-хоойлу документилеринде кииртинген. Белээделе шак ындыг болуп турбаан болдур ийин. Чижээлээрге, «соок дайынның» үезинде Барыын чүкте, хамыктың мурнунда Американың Каттышкан Штаттарында, чамдык бөлүктер Совет чурт-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны хүлээвейн турган болгай.

Ынчалза-даа ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның боттарының камгалал күчүзүнге даянган тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок шынчы угланыышкыны, социализмни «ап октаарының» агрессчи политиказының буурап дүжүүшкүнү тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның өргежок чугулазын Барыын чүктүң ажылдакчылары хүлээп көөрүнге чедирген. Ол чорук дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынындан, дайын соондагы үеде делегей байдалын нарыыдадып турган дыка хөй айтырыгларны шиитпирлээнинден илергейлеттинген. Ол орукка чедип алдынган чедиишкиннерниң чырыткыланчак көргүзүү айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге болган ниити-европа чөвүлел хуралы-дыр. Делегей харылзааларының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданы ол чөвүлел хурал ажыткан. Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының чөвүлел хуралдың Түңнел актызында кирген ол-ла принциптери өске күрүнелер-биле бистиң харылзааларывыстың үндезини кылдыр ССРЭ-ниң чаа Конституциязында база быжыглаттынган.

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын быжыглаар болгаш ханыладыр, бүгү-ле күрүнелер-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы таарыштыр тургузар дээш, чурттарның социал-политиктиг тургузуундан хамаарылга чокка оларның арзынга дең эргелиг демократтыг харылзааларны калбартыр дээш Совет Эвилели өскерлиш чокка шыны-биле туржуп турар. Шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырлыдырар, чепсегленииишкинниң дүжүрер дээш демисел ол угланыышкынны боттандырарының оруунда эң чугула черни ээлеп турар.

Совет чурттуң Октябрьдан төрүттүнген даштыкы политиказы мырыңай эгезинден тура-ла бодунуң социалистиг алыс бүдүжүнүң уламындан улустарның эргелерин, оларның тура-соруун болгаш чүткүлдерин хүндүлеп көөрүнге үндезилеңип келген. Шаанда Россия империязының составынга кирип чораан улустарның бот-башкарттынарының айтырыын Совет эрге-чагырганың канчаар көргени оон чырыткыланчак илерели болган. Империализмге удур, мөлчүкчүлерге болгаш дарлакчыларга удур демиселге эпиледежиринче бүгү нациларның ажылчы чоннарын кыйгырбышаан, большевиктер оон-биле кады хөгжүлдезиниң оруун чоп бурузунун шилип алырының, бодунун салым-чолун олар боду тодарадып алырының шуут эки тура барымдаа-

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 251 «Шында»).

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Олана Хертеновна **Марчыын** — республиканың туберкулёз эмнээр санаторийниниң уруглар кижизидикчизи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергезибиле

Делгермаа Хайдыповна **Бумба** — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергезибиле

Кара-кыс Сергеевна **Пар-оол** — Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергезибиле

Луиза Даваевна **Шаравии** — Кызыл-Арыг школазының башкызы.

Анна Очумаевна **Машкара** — Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

Кара-кыс Соколовна **Сүлдүм-оол** — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергезибиле

Анай Дожулеевна **Чапсынак** — Кызыл-Чыраа суурда ясли-садтың ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергезибиле

Александра Максимовна **Сырат** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Доопай Даларовна **Шойдак** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези биле

Сиренмаа Чарбаевна **Корагар** — Белдир-Арыг кодээ клувунуң техниктиг ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергезибиле

Тамара Чамчыевна **Биче-оол** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыны.

ТОЖУ РАЙОНДАН

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергезибиле

Кара-кыс Торжуевна **Бараан** — Азастың уруглар садының башкызы.

Тамара Торжу-Бээвиновна **Даргат** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Коловна **Лопсан** — амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Ольга Филипповна **Романина** — Ырбанның садыг ажылдакчызы.

Галина Константиновна **Федосова** — Ырбан суурда өг-бүле ээзи.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Ыйот Кыргысовна **Ногаан-оол** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергезибиле

Кызыл-Уруг Сундуевна **Ондар** — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Байдык Мөгеевна **Самба** — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергезибиле

Уйнук Донгаковна **Сарбыкай** — Арыскан суурда өг-бүле ээзи.

Тамара Николаевна **Сат** — Ийи-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Тыртык-кыс Кыргысовна **Майынды** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-оол Сүрүновна **Шойдак** — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергезибиле

Роза Монгушовна **Биче-оол** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Анай Монгушевна **Дагба** — Арыг-Үзүү суурда өг-бүле ээзи.

Тамара Карапавлевна **Дызык** — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Бичии-Уруг Донгаковна **Кераенмей** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Анна Түлүшевна **Кончук** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергезибиле

Раиса Владимировна **Беган** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Ховалыговна **Дандар** — Чаа-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Мария Ховалыговна **Донгак** — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Анна Кыргысовна **Доржукай** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Энила Түлүшевна **Сандак** — Арыскан суурда өг-бүле ээзи.

Вера Буяновна **Хомушку** — Арыг-Үзүү суурда өг-бүле ээзи.

Мария Тулушевна **Хорлуу** — Арыскан суурда өг-бүле ээзи.

Уйнук-кыс Кара-кысовна **Хуурак** — Ак-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Серенмаа Донгаковна **Чонданова** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1978 чылдың октябрь 26.

Шиитпирлерни хүлээп алган

Торгалыг суурнуң Ю. А. Гагарин аттыг кодээ Культура бажыңынга чурттакчы чонунуң нийти хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Аңаа Торгалыг кодээ Совединиң күүскомунуң даргазы В. Чөржей-оол кодээ Советтиң тос айларда чорутган ажылдының дугайын илеткээн.

Тос айларның дургузунда кодээ Совет депутаттарының болгаш Советтиң активчилериниң күжүнге даянып, чон ортузунга органзас-массалыг ажылдарны элээн экижиткен. Кодээ Советтиң күүсекчи комитединиң хуралдарынга үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин чугаалажып, сессияларны чогуур үезинде эрттирип, чугаалашкан айтырыгларга хамаарыштыр хову, мал ажылының специалистерин, культура албан черлериниң ажылдакчыларын, активчилерни чалап олуруштуруп турган. Суурнуң болгаш Эйлиг-Хем салбырының чурттакчыларының нийти хуралдарын квартал саңында эрттирип, аңаа бүгү нийтиниң корум-чурумунуң болгаш ажылдагый айтырыгларын чугаалажып турган. Ооң түңнелинде Торгалыг, Эйлиг-Хем суурларының чурттакчыларының иштинде арагалаар, кем-херек үүлгедир, ажыл шагы үзер чоруктар эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге элээн кызырылган.

Нийтиниң малын хүр кыш ажырар дээш мал чемин белеткээрин база фермалар, кыштагларда мал кажааларын, чурттаңга бажыңнарын септеп, селиирин организастыг чорудуп турар. Сиген, сенаж, будук-бүрү, витаминниг сиген далганы белеткээрин салдынган сорулгадан ыракта ажыр күүсеткен. Кукуруза, тоорук тап болгаш ногаан суладан багай эвес дүжүттү өстүрүп ап, 5247 тонна ногаан массаны төп сүт-бараан фермазының чанында силос оңгарында салган. Ол ажыл ам-даа үргүлчүлевишаан.

Нийтиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар бар. Шак ындыг чоруктарның уржуундан совхозта нийтиниң мал ажылында кижилер өре-ширелиг болуп турар. Совхоз дирекциязы, мал ажылының тускай эртемниглери мал ажылынга бышкырымча чок кижилерни хүлээп алгылаар. Ооң түңнелинде тос айларның иштинде 104 баш бода, 433 хой, 23 чылгы малды ис чок чидирееп болгаш оорлаткан. Ынчангаш совхозка 70 муң рубль каражаны таварыштырган. Мал ажылында 34 кижи өре-самчыгдалдыг. Оларның иштинден Дамдынай Уйнук-оол, Серен-оол Апыр-оол, Кыргыс Моңгулбии, Шактар-оол Хүреш-оол, Аракчаа Бүрбү, Чамзырын Бавуу 5000—6000 рубль когаралды чедирген турбуже совхоз дирекциязы, ажылчын комитеди ам-даа сайгарып көрбээн.

Торгалыг салбырның девискээринге тос айларда 12 кем-херек үүлгедиглер болган. Ажыл шагы үскени дээш 25 кижини кодээ Советтиң күүскомунга хемчег алган.

Ол-ла хуралга профилактика комиссиязының чорутган көрүлде ажылының түңнелиниң дугайында комиссия кежигүнү, херээженнер чөвүлелиниң даргазы С. Шалган информация кылган. Суурда 282 өг-бүле бажыңнарда чурттап, ялпы-бүрү ногаа аймаан болгаш чечектерни тарып, өстүрүп турар. Чамдык чурттакчылар ранеткаларны тарып, хууда азырал арыларны тудуп турар.

Эң эки арыг-шевер бажың дээш чаржып, уруглар кижизидилгезинче доктаамал сагыш салып турар өг-бүлелер хөй. Оларга Мөжит Долума, Блинова Анна, Монгуш Маадыл болгаш өскелер-даа хамааржыр. Суурнуң чурттакчы чонунуң 49 хуузу телевизорлуг, кеп чуур машиналыг, соодукчулуурлуг. Элээн каш өрегелер хуузунда чиик машиналарны, мотоциклдерни садып алгылаан.

Хуралдың киржикчилери амыдырал-чуртталганы улам экижидери дээш, корум-чурум үрекчилери-биле эптеш чок болуру дээш туржуруп салалдай турганнар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ
СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

НАРЫН БАЙДАЛ

РИМ. Национал экономиканың хөгжүлдезин моондактап келген кризис Италияда уламчылап турар, нийтилелдиң саң-хөөзүн хоозуралга ол чедирип келген деп, Италияның Компартиязының Чиңгине секретары Э. Берлингуэр медеглээн. Италияның областарында, можуларында болгаш хоорайларында чер-черниң эрге-чагырга органнарында баштаан турар коммунистерниң баштайгы национал конференциязынга чүве чугаалап тура, ол ону демдеглээн.

Сөөлгү үеде чуртта политиктиг байдал нарыыдааның ол демдеглээн. Ол дээш харысалга чазакка болгаш чагырыкчы христиан-демократтыг партияга онаажыр, ол партияда чамдык бөлүктер өске партиялар-биле мурнунда чардынган дугуржулгаларны чиганчыг байдалга тургускаш, чазак шугуму-биле боттарының өске хемчеглерин боттандырып чорударының белеткелин чорудуп турар.

Ындыг янзылыг кажарлаашкыннар реакцылыг күштерниң кордалдарынга шуут ажыктыг болгу дег кылдыр чазак кризизин күткүп үндүреринче угланган политиканы чажырар сорулгалыг.

— Бууралашкындан экономиканы камгалап алыр болгаш чурттуң политиктиг база социал амыдыралын кадыкшыдарының белеткел байдалдарын тургузар тала-де, национал чаңгыс эптиг, улусчу болгаш демократтыг күштерниң эп-сеткил каттыштырылгазының политиказын чорудары кажангызындан-даа артык эргежок чугулазын Э. Берлингуэр чугаалаан.

Чер-черниң бот-башкартынылга органнарынга коммунистерниң киржилгезиниң айтырыгларынга, оларның мурнунда турар бергелерге болгаш чедип алдынган түңнелдерге ол тодаргай доктааган. Эрге-чагырганың коммунистер киржип турар муниципалитеттери болгаш өске-даа чер-чер органнары нарын байдалдарда ажылдаар, мурнундагы буржуаз администрациядан оларга салгалып арткан айтырыгларны шиитпирлээр апаар.

Чамдык областарга коммунистер дыка улуг түңнелдерни чедип алыр аргалыг болган. Чер-черниң бот-башкартынышкын органнарында киржип турар коммунистер, Коммунистиг партия демократияны камгалаарынга, нийтилелди чаарты тургузарынга болгаш чаартырынга аажок улуг күженишкиннерни салып уламчылаар апаар деп, Э. Берлингуэр онзалап айыткан.

(СЭТА).

ОБЪЕКТИВТЕ — ШВЕЙЦАРИЯ

Берн. **ЧУРУКТА:** шактарлыг сурагтыг суурга.

А. САВИННИН фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНГЕ НАЙЫРАЛЧЫ АЯН-ЧОРУК-БИЛЕ

ХАНОЙ. Вьетнам Социалистиг Республиканың партия-чазак делегациязының албанның найыралчы аян-чоруун кылып, ССРЭ-же баарынга холбаштыр ону удээриниң байырлалдыг ёзулалы вьетнам найысылалдың Президент ордузунга октябрь 31-ниң кежээзинде болган.

Вьетнам Социалистиг Республиканың партия-чазак делегациязы Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Ле Зуан болгаш ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Вьетнам Социалистиг Республиканың чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донг баштадып СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаалын ёзугаар Совет Эвилелинге баар.

Вьетнам Социалистиг Республиканың Президентизи Тон Дык Тханг, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Вьетнам Социалистиг Республиканың Национал хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Чыонг Тинь, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, Премьер-Министрниң оралакчылары Во Нгуен Зиап болгаш Нгуен Зуи Чинь, өске-даа вьетнам удуртукчулар үделге ёзулалынга киришкен. (СЭТА).

НЕЙТРОННУГ БОМБАНЫ ХОРУУР

Нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» АКШ-ка бүдүрер дээнинге улустарның удурланган үнү делегейде улам ыыткыр чаңгыланып турар. Ол араатан чепсекти бүдүреринден кайы-даа таланың ойталаарының дугайында совет санал-биле АКШ-тың доп-дораан чөпшээрешкен турарын делегейниң хөй-нийтизи негеп турар.

ВАШИНГТОН

Нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүреринче АКШ-тың чазааның кирер дээн шиитпирин «Американнар — демократтыг хөделишкиннерниң талалакчылары» дээр хөй-нийтиниң салдарлыг организациязы шүгүмчүлээн. Ол шиитпир ядролуг чепсектиң ол араатанзыг чаа хевирин тургузарынга орукту ажыдар болгаш боо-чепсекти улам-на айыылдыы-биле эндере бүдүреринин эгези болур деп, ук организацияның национал таарыштырыкчызы Б. Кэмерон медеглээн. Боо-чепсектиң чаа системаларын тургуспайн, харын чепсегленишкинге бөттүг контрольду тургузарының база чепсегленишкинни дүжүрериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерже чоорту шилчириниң аргазы-биле дүшкүүрлүг орукту чавырылдырарының херээн ханыладырын ол негээн.

ВАРШАВА

Нейтроннуг болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээниң өске-даа хевирлеринге килеңниг удурланышкынның база делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлышкынның быжыглаар, ядролуг чепсекти киириштир чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле хемчеглерни эң дүрген алыр дээш демисежип турар бүгү күштер-биле эп-сеткил каттыштырылгазын Польшаның хөй-нийтизиниң мурнундан Тайбыңның бүгү-польша комитеди илергейлээн. ССРЭ-ниң, Польшаның, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок шынчы политиказын бүгү польша улус бүрүн деткип турарын медеглелде онзалап демдеглээн.

КОПЕНГАГЕН

Үш партиядан — Данияның Коммунистиг партиязындан, Чөөн үзелдиг социалистер партиядан болгаш Социалистиг улусчу партиядан тургустунган дани парламентиниң депутаттары Данияның даштыкы херектер министринче бижик чоруткаш, АКШ-тың нейтроннуг бомбаның «кол кезектерин» бүдүрер дээн шиитпиринге удур Каттышкан Нациялар Организациязынга барып чүве чугаалаарын негээн.

ОСЛО

Нейтроннуг бомбаны бүдүрер дээн чорукту Норвегия таарышпас кылдыр көрүп турар. Чурттуң парламентизиниң депутаттарының хөй нуруузы ындыг бодалын илереткен деп, Норвегияның даштыкы херектер министерствозунуң парлалга айтырыгларының талазы-биле төлээлекчизи Т. Санде «Адрессеависен» солунунуң айтырыгларынга харылап тура медеглээн. Ооң сөстери-биле алырга, парламентиниң ол туружун Норвегияның чазаа барымдаалаар апаар.

ЛОНДОН

«Боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту болдурбас!», «Шериг чарыгдалдарын кызырар!», «Нейтроннуг бомбаны хоруур!» — шак ындыг лозуңнар-биле Лондонnuң Трафальгар шөлүнге массалыг митинг болган. Ону тайбыңга ынакшылдыг күштерниң харылзаштырарының британ бөлүү болгаш депшилгелиг өске-даа чамдык организациялар организастаан.

Боо-чепсекти дүжүрери ажыл чокталышкынның улам ынай өзеринге чедирер дээр бадыткалдарның хоозунун машина тудуушкун үлетпүрүнүң ажылдакчыларының каттышкан профэвилелиниң удуртукчуларының бирээзи Роберт Райт сойгалаан. Ажыл чокталышкынның кол чылдагааннарының бирээзи харын боо-чепсектерни эндере бүдүрүп турарында болур. «Соок дайын» үелерин дедир ээлдирер дээр оралдажышкыннарны англи профэвилелдери буруушаап, чепсегленишкинге акшаландырышкыннарны кызырарын негеп турар» деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

ЧААРТЫЛГАЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

АДДИС-АБЕБА. Бүгү-ле материалдыг болгаш кижи курлавырларын национал экономиканы көдүреринче база чус-чус чылдардагы хожудаашкынны чок кылыринче мөөннээр — хөгжүлдениң болгаш планнаашкынның нийти-национал революсчу кампаниязының хүлээлгези ол. Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң найысылалда чарлаан декрединде ол кампанияның эгелээнин чарлаан. Нийти-национал кампанияның шугуму-биле кодээ ажыл-агыйны, үлетпүрнү, даштыкы болгаш иштики садыгны улам хөгжүдерин көрүп турар.

Кампанияны удуртур-биле Дээди чөвүлелди тургузар, Түр шериг административтиг чөвүлелдиң даргазы болгаш Доктаамал комитединиң кежигүннери, чазактың министрлери, комиссарлар, чепсектиг күштерниң, полицияның болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери ол удуртулганың составынга кирер, оларның аразынга Бүгү-эфиопияның профэвилелиниң болгаш тараачыннарның Бүгү-эфиопия эвилелиниң даргалары база кирер.

Революцияның дөрт чылдарының дургузунда эфиопи улус иштики болгаш даштыкы реакцияга удур шылыргы демиселиниң түңнелинде база социалистиг дем каттыштырылга чурттарының болгаш делегейниң бүгү депшилгелиг күштериниң интернационалчы дузаламчызының ачызында социал-экономиктиг үндезин чаартылгаларны боттандырарынга дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынганын декретте айыткан. Эфиопи улус бот-эргезин, бүдүн девискээрлиг турарын болгаш национал чаңгыс эвин камгалап алган. Социалистиг тургузуушкунун болгаш ёзулуг демократтыг Эфиопияны тургузарының оруунга революция улам ынайгы тиилелгелерни чедип алырынга быжыг үндезин тургустунган.

Экономиканың бүгү адырларынга бүдүрүлгени чедиишкинниг көдүрери социалистиг принциптерге база бүгү ажылчы чоннарның кампанияга калбак болгаш долу эргелиг киржилгезинге үндезилеттинген тодаргай планнаашкынның байдалдарында харын болдунар аргалыг деп, документиде демдеглээн.

(СЭТА).

ИДИГ БЭЭР

БЕЛГРАД. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чугаалажышкыннарга хамаарыштыр югослав «Дневник» солун ындыг дугуржулга боо-чепсекти кызыгаарлаарынга хамаарышкан өске-даа айтырыглар дугайты чугаалажышкыннарга депшилге чедип алырынга идиг бээр ийик деп бижээн.

(СЭТА).

ПОЛИТИКА

лаан болгаш хостуг болуруннуң эргежок чугулазын онзалап демдеглеп турган. Чижээ, ленинчи национал политикага дүүштүр РСФСР-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлели 1917 чылдың декабрь 31-де Финляндияның күрүне талазы-биле хамаарышпас чорууну хүлээп көрген болгаш Владимир Ильич Ленин бодунуң ат салганы, Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң чогуур декредин финлянд чазактың делегациязынга боду тывыскан.

БӨГҮН-ДАА совет даштыкы политика делегей харылзааларынга улустарның деңэргезиниң, оларның тура-сорууну болгаш бот-эргезин хүндүлеп көөрүнүң принциптерин бадыткаар дээш демисежип турар. Совет Эвилелиниң өске күрүнелер-биле харылзааларының үндезиннерин ССРЭ Конституциязы-биле тодаргайлаттынган, ында «улустарның деңэргелиниң болгаш боттарының салым-чолун боттары шиитпирлээриниң» принцизи көскү черни ээлеп турар.

Ол эрге дээрге, улустарның хосталгазынче кандыг-даа халдаашкыннарга, агрессияның кандыг-даа хевирлеринге, империалистиг кандыг-даа холгаарлаашкынга ойтур шавышкын бээрииниң эргежок чугулазын айтып турар. Ынчангаш социалистиг улуг күрүне болур Совет Эвилели боттарының хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турар улустарның талазынга чайгылыш чокка туржуп, оларга эргежок чугула ачы-дузаны болгаш деткимчени көргүзүп турары черле билдингир. Ындыг деткимчени чижээлээрге, Вьетнамның, Кубаның, Эфиопияның, Анголаның улустарынга көргүскен болгай. Ынчангаш ол дузаламчыны агрессияга болгаш ажелекчи кыжаныышкыннарга таварышканнарга көргүзүп турган, ол дузаламчы даштыкы холгаарлаашкыннардан ол чурттарның хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынче угланган турган ол фактыны чөңгээлиг кандыг-даа пропаганда өскертип шыдавас. Ындыг дузаламчыны көргүспушаан, Совет Эвилели бодунуң интернационалчы хүлээлгезин күүседип турганы ол. Совет даштыкы политиканың интернационализми ооң Октябрьдан төрүттүнгеп аң чугула демдектеринге хамааржырын ынчангаш моон-биле холбаштыр онзалап демдеглезе чогуур.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ принциптери социалистиг чурттарның эвилелин быжыглап, оларның найыралының болгаш кады ажылдажылгазының үндезинин тургуспушаан, ол акы-дунма чурттарның аразында харылзааларга онза күш-биле илергейлеттинер. Октябрьдан төрүттүнген ёзу-биле чаяаттынган социалистиг дем каттыштырылгазы бөгүн делегей аренаzында улустарның тайбыңының болгаш найыралының, демократияның болгаш депшилгениң эрге-ажыктарынга таарыштыр хөделбишаан, чаагай буянныг күш болуп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын байырлаарынга холбаштыр чүве чугаалап тура, Л. И. Брежнев ынчан мынча деп демдеглээн: «Совет Эвилели тайбыңның оруу-биле бүзүрелдиг чорун орар. Социализмниң болгаш капитализмниң марыгылдаазы тулчуушкун шөлүнге эвес, боо-чепсектер конвейерлеринге эвес, харын тайбың ажыл-иш байдалынга шиитпирлеттинзин дээш идепкейлиг болгаш чүткүлдүг туржуп турар бис. Ол ийи делегейни аңгылап турар кызыгаарларны таварты ядролуг октарлыг ракеталар оруктары эвес, харын бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга таарыштыр калбак болгаш хөй талалыг кады ажылдажылганың оруктары шөйүлген турарын күзээр бис. Ол политиканы чайгылыш чок чорутпушаан, Октябрьның эң кол лозуңнарының бирээзин «Тайбыңны — улустарга!» — деп Ленинниң чагыгларын күүседип турарывыс ол».

Ол лозунга болгаш ол чагыгларга шынчы чорук Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының өскерлиш чок угланыышкынын тодарадып турар.

А. ВОРОНОВ.

(ПМА).

ТРЭ-НИҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ КЫДАТТА

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тың Төп разведка эргелели (ТРЭ) биле Кыдаттың тускай албан черлериниң аразында харылзаа-холбааның калбарымышкынының дугайын Англияның «Дейли телеграф» солуну бижээн. Американың Төп разведка эргелелиниң ажылдакчыларының чүнү канчап турарын эки билир хирезинде, Кыдат оларга чуртту эргип кезиир арганы берген чорук Вашингтон биле Пекинниң аразында быжыг харылзааның дугайын херечилеп турар деп ук солун айыткан.

Ол-ла солуннуң ооң ынай дыңнатканы болза, амгы үеде АКШ-тың энергетика министри, а шаанда Төп разведка эргелелиниң директору турган Дж. Р. Шлесинджерге баштаткан бөлүк-биле кады амгы үеде Пекинде ТРЭ-ниң Кыдат талазы-биле көскү специализи Дж. Лилли база чорув турар. Лиллиниң чүнү кылып келгенин кыдаттарга эки билдингир. Шлесинджер баштаан делегацияның кежигүннериниң даңзызында ону «национал разведканың офицери» деп айыткан. Ол болза бир чылдан бичии-ле ажыг үениң дургузунда Лиллиниң Кыдатче ийи дугаар аян-чоруу боор турар. 1977 чылдың сентябрьда ол ынчан Пекинге америк төлээлекчи турган Дж. Бушту ооң түс чуртка «албан херээнден дашкаар аян-чоруунуң» үезинде үдеп чораан. Буш шаанда база-ла ТРЭ-ниң директору турган.

Сөөлгү чартык чыл дургузунда Кыдатка ТРЭ-ниң политика талазы-биле бир специализи болгаш экономика талазы-биле база бир специализи чораан. Ол специалистерниң аттарын америк тала кыдаттарга баш бурунгаар дыңнадып берген турган деп чогуур бөлүктерде чугаалажып турар дээрзин солун айыткан.

Мао Цзе-дунуң кадайы — Цзян Циннин болгаш ооң «кара сагыштыг бөлүүнүң» кежигүннерин 1976 чылда тудуп хоругдааның соонда Кыдатка кандыг-кандыг чугула өскерлиишкиннер болганын Кыдатты өөренип көрүп турар америк специалистер Кыдатка чедип келгеш, эки таныжып көөр ужурлуг деп Кыдаттың албан-дужаалдыг кижилери «Дейли телеграф» солунунуң корреспондентизинге дыңнаткан боор турар.

Кыдат разведканың ажылдакчыларының Америкаже аян-чоруктарының дугайында чүнү чугаалап болурул дээрге, Америка баар ындыг ажылдакчылары АКШ-тың тускай албан-дужаалдыг кижилери үдээр апаар деп «Дейли телеграф» солун бижээн. Кыдат биле Америка разведка талазы-биле чыып алган материалдарын бот-боттарынга дамчыдып болурунуң аргазын президент Картер бодап көөр чадавас деп, ооң даштыкы политика талазы-биле кол сүмелекчилери дыңнаткан.

Озал-ондакка таварышкан америк самолёттуң экипажының дугайында

Камчатка эриктериниң чоогунга озал-ондакка таварышкан америк самолёттуң экипажын дилеп тыпчып бээриниң дугайында дилеглин америк чазак Совет Эвилелинге киирген дээрзини моон мурнунда дыңнаткан болгай. Ук дилег ёзугаар, самолёттуң үрелип дүшкен районунче «Мыс Сениван» деп совет судноны чорутканы. Далай 7 балл чедир халып шуурганнап, долгандыр турар бүгү чүүлдер колдуунда көзүлбес берге байдалдыг турда, совет далайжылар америк самолёттуң экипаж составынга хамааржыр алды кижиниң амытынын алганнар. Үш кижи тып чок болган. Ийи кижи шуут тывылбайн барган.

Тывылыг арткан американнарның чугаазын ёзугаар алырга, АКШ-тың шериг-далай күштеринге хамааржыр, тускай херекселдер-биле дериттинген дөрт моторлуг «Орион» деп самолёт агаарга ужуп чораан, хенертен өрттенип берген болгаш суг кырынга хонар ужурга таварышкан. Аңаа ол элээн каш минута иштинде салдап чораан, ооң дужуп кире берген.

Амгы үеде ук самолёттуң дириг арткан экипажы Петропавловск-Камчатск хоорайның госпиталында чыдар. «Орионнуң» ол экипажын чурттунче дедир чандырарынга хамаарышкан айтырыг талазы-биле болур-чогуур харылзааны АКШ-тың чазаа-биле тудуп турар.

(СЭТА).

АВТОНОМНУГ ОБЛАСТАРДАН БОЛГАШ ОКРУГТАРДАН

ҮЛЕТПҮР БЕЛДИРИНИҢ ТӨВҮ

Даг-дүгүндеп техника кылыглары бүдүрер завод тудуу Черногорскиде эгелээн. Ооң продукциязы Минусинскиде электротехника заводтарының комплексинге болгаш Красноярск крайның мурнуу районнарында бүдүрүлгелерге хереглеттинер.

Шахтёрлар хоорайжыгажы Черногорск сөөлгү чылдарда улуг үлетпүр белдиринин төвү апарган. Ында шеңнен фабриказын, кылымал хөм заводун, дүктүң эге болбаазырадыр фабриказын, тудуг индустриязының объектилерин ажыглалда киирген.

А. ШИГЛЕНКО.

Хакас автономнуг область.

ДАГЛЫГ ЧЕРНИҢ БЕЛЕКТЕРИ

Даг-Алтайның күзүн беримчези элбек. Ооң шынаалары болгаш тайгаларын чадагай аптека деп чоннуң адап турары ужурлуг. Бо хүннерде районнарның садыг четкилериниң баазаларында, складтарында он-он центнер эм үнүштер, чаагай амдан, сүүзүннүг чүс-чүс тонна пөш тооруу дужааттынган.

Даглыг черниң сад ажыл-агыйының шенелде баазазының ажылдакчыларында база-ла чымыштыг үе. Хүннүң-не оортан алтай яблоктуң, кара каттыг хапды-караның, дүжүткүр грушаның база ол ышкаш вишняның болгаш чыжырганаңың сыптарын мун-муну-биле чүдүрүп чорудуп турар. Чаа чүве база-ла бар: пнек-карааның аргут дээр чаа сортун селекционерлер тып үндүргени. Ооң эки чүвези болза частың сөөлгү доңады эрткен соонда беш хире хонганда чечектелип эгелээри.

А. ДЕМЧЕНКО.

Горно-Алтайск.

ЭРТЕМДЕННЕРНИҢ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ — ХОЙЖУЛАР

Карачаево-Черкесс тайгаларының ажыктарынга хой одарладылгазының үезинде социалистиг чарышка эки көргүзүглерни Ленин аттыг колхозтуң улуг хойжузу Б. Долаев чедип алган. Төрүүр чүс хойга онаашпыр ол 144 хураганны алган. Хураганнарның хой кезиин уксаажыдылга одарларынга эпта кылдыр дужааган.

Шээр мал талазы-биле Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң селекционерлериниң кады ажылдап, хойнуң даг хорридели дээр уксаазын тып үндүрүп, өстүрүп турар хойжуларының бирээзи — Борис Долаев. Бедик даглыг черлерниң байдалы-биле алыр болза продуктулуунуң талазы-биле бо хойлар тергиин-не. Оларның дүгү онзагай чараш, кыланнаан өңнүг.

Ол черниң колхозтары болгаш совхозтары чоокку беш, алды чылдарда бо чаа уксааның хойларын өстүрген турарының комплекстиг планын областың көдээ ажыл-агый эргелезиниң тускай эртемниглери ажылдап кылганнар.

Н. СТЯЖКИН.

Черкесск.

ДУРЖУЛГАЗЫН АНЫЯКТАРГА

Шовгеновский районнуң СЭКП-ның XXII съездизи аттыг колхозунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Сиюховтуң механизастаттынган звенозунуң кежигүннери кукурузаның бедик дүжүдүнүң мастерлери. Олар бо чылын гектар бүрүзүнден 135 центнер кукуруза тараазын алгаш база катап адыгей кукурузачыларның социалистиг чарыжының тиилекчилери болганнар.

Үнелиг культураны өстүрер талазы-биле бодунуң дуржулгазын мурнакчы звено харам чокка чептередип турар. Ооң баазазында областың аныяк кукурузачылар школазы ажыттынган. Ында чүс ажыг аныяк механизаторлар «хергежилдиң чажыттарын» билип ап, кукуруза шөлдеринге боттары ажылдаарынга белеткенип турарлар.

М. ХУИКАЕВ.

Майкоп.

БУРУНГУ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ЧАЛЫЫТКАЛЫ

Улуг эвес чукотка суур Уэлен бодунуң талантылыг кижилери-биле чоргаарланыр. Ында сөөктен чүве чазаар уран мастерлер чурттап, ажылдап турарлар. Оларның аразында он бир кижи ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүннери, 4 кижи РСФСР-ниң И. Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреаттары.

1977—1978 чылдарда Уэленниң чурукчулары ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чединиишкиннериниң делгелгезинден харыыгда алды медаль чаалап алган. Совет эрге-чагырганың Соңгу чүк улустарынга берген чаа кежиин, хостуг амыдыралды көргүзүп турар ажылы дээш Галина Тынавель алдын медаль-биле шаңнаткан. Дошкун, чараш соңгу чүктү, ооң кижилерин көргүскен ажылдары дээш Майя Гемауте, Татьяна Печетегина, Лидия Теютина, ооң дуңмазы Виктор Теютин база шаңнатканнар.

Чукчилерниң болгаш эскимостарның онзагай шинарлыг культуралының эгези — чүс-чүс чылдарның хаңызында. Ындыг-даа болза чүгле Улуг Октябрьның соонда ол делгү хемчээл-биле хөгжүүр аргалыг болган. Ужен чылдарда Уэлен суурга чурукчулар мастерскаязы организастаттынган. Сөөктен, мыштаң чүве чазаарынга суңдулуг кижилерниң ол мастерская хаара туткан. Оларның ажылдары Третьяков галереязынга делгеттинген.

Уэлен мастерлериниң шилиндек ажылдары амгы үеде чурттуң дыка хөй музейлериң каастап турар. Олар даштыкыда безин сурагжып турарлар. Россия Федерациязының чоон талакы кыдыында сууруң чазаныкчы-чурукчуларының ажылдары Брюссельдиң, Монреальдың, Осаканың делгелге павильоннарында делгеттингилээн. Соңгу чүктүң база бир ыраажызы — сураглыг америк чурукчу Рокуэлл Кентуңуң сезен харлааның таварыштыр Елена Янкунуң дириг амытан азында шыйып кааш чуруун белекке бээрге, чукот чурукчута ол мынча деп бижээн: «адыгда чуруктар—Силеенин черлерниң эндептиг чүүлү-дүр...»

Национал чаңчылдарны хумагалыг камгалап, хөгжүдүпшаан, мастерлер боттарының билиглерин аныяктарга харам чокка дамчыдып берип турарлар. Уэленде «Соңгу чүктүң белектери» деп сөөк чазаар мастерскаяның чанында тускай школа ажыттынган.

Г. КРАСНОГОР, СЭТА-ның корр.

Чукот автономнуг округ.

Ш Е В Е Р Г И Н Б О Л З У Н

Бистиң тыва улус боттарының хүн бүрү эдилээр эт-севин быжырымчалыг, таарымчалыг кылдыр кылырындан ангыда, оларның бир аай, чараш болуруунче болгаш утка-шынарынче база улуг кичээнгейни салып чораан. А эт-херекселдерниң кандыг-даа хевирлерин шак ынчаар кылып бүдүреринге ат-алдары алгаан үс-шеверлер киржир: чазаныкчылар, даараныкчылар, дарганнар, чурукчу-сиилбикчилер... Чижеглеп бодаарга, бүгү талалыг дериттинген тыва өгнү кылып бүдүреринге чоннуң хөй талалыг шеверлери киржир турган. Өг ыяжын—ол талазы-биле черле шевер: шилип, кезип, ээп-чазап, кадырып, үттеп, кертип, эптеп, хырбалап, баг дилиндээ-биле көктеп-шидип билир тускай чазаныкчылар кылыр; аптара, хомду, орун-дөжек, үлгүүр, аяк-сава, сугааш, бала... кылырынга база бир тус мергежилдиг чазаныкчылар киржир. Черле ынчаш янзы-бүрү эдилелдер кылырынга ангы-ангы үс-шеверлер херек.

Мээн ону бижиксей берген чылдагаанным мындыг: сөөлгү үеде чамдык Казах, Кыргыз... дээш өске-даа республика, крайларда, бистиң бодувустуң-даа республикавыста өгнүң, ылаңгыя малчыннарга, чурттаарынга чылдың кайы-даа үезинде, кандыг-даа кадыр-берт, тайга-сын черлерге эптиин, таарымчалыын барымдаалааш, ону бүдүрүп кылырынче кичээнгейни салып турар апарган.

Мээң саналым мындыг: үстүнде санаанывыс ышкаш, хөй мастерлер-даа дилеп турбас—өг ыяжын бүдүрүлге комбинаттарынга болгаш чазакылга мастерскаяларынга бүдүрүлге аргазы-биле чазап кылыр болгаш өгнүң иштики-даштыкы дериг-херекселдерин колдуунда амгы үенин-биле магазинден четчелеп дериш алыр. Ам өгнүң иштин-даштының национал утка-шынарын арттырбышаан, ооң көрүштүг, эстетиктиг болгаш арыг-шевер болур талаларынче кичээнгейни кол угландырар үе келген. Чүге дээрге, амгы үеде совхозтарның ажылчыларының-даа, оларның материалдыг байдалдары болгаш баазалары экижээн, ынчангаш ам өгнү чүгле эки кылдыр кылырындан аңгыда, харын ону көрүштүг чараш, үениң культура эстетиктиг деңнелинге дүүштүр кылып ап болурунуң аргалары бар деп бодаар мен. Даштын-даа, иштин-даа көөрге, арыг-силиг, шевергин өгге кижи харын-даа катап-катап кириксээзи келир.

Бо чылдың октябрьда үнген «Шында» Х. Монгуштуң «Чаартылгалар хөй болган» деп чүүлүн деткидим. Х. Монгуштуң чүүлүнде бүгү тыва малчыннар, совхоз ажылдакчылары кичээнгейге үлегер-чижек кылдыр алгы дег, үениң негелдезинге дүгжүп турар эгелекчи чорукту көргүскен. Ында «Хемчик» совхозта 32 малчын өг-бүлелерниң 22-зи өглериниң даштын агартып, иштики дериг-херекселдерин чаарткан.

Мен бодап көөрүмге, бо чүүлде бижип турар бо эгелекчи факт, барымдаалар өске малчыннарга, совхозтар, районнарның хөй-ниити албан организация черлеринге практиктиг үлегер-чижек болгу дег.

Эрткен чайын бис Моол Арат Республиказынга дыштанып чорааш, Улан-Гом хоорайның кыдыында делгем шыкта барык муң хире чөкүлчек ак өглер турарын көрдүвүс. Моол өглерниң даштындан-даа, иштинден-даа көөрге, көрүштүг, чараш эмгелеттинип тургустунгулаан болур чорду. Бисте ону ынчаар кылырының бүгү аргалары бар. Маңаа хамаарыштыр саналдар чүү ирги?

С. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

Москва. Төп телевидениениң музыкалыг программазының кол редакциязы байырлалдың «Ак-көк отчугажын» белеткээн. Ону телекөрүкчүлер ноябрь 7-де көөрлер. Дамчыдылганың режиссёру В. Черкасов, кол оператору В. Костин.

ЧУРУКТА: «Ак-көк отчугашта» Ренат Ибрагимовтуң ойнап турары.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ · СПОРТ ·

КАМГАЛАЛ ТИИЛЕЛГЕГЕ ЧЕДИРЕР

Кызылдың бирги черге дээш шыдыраа маргылдаазының сөөлгү чедиги салынында бирги разрядчы Ю. Белов М. Дарташ-биле ойнааш, ийи артык ооддуг болу берген. Тиилелге мээңии болган-дыр деп бодай бергени-биле сөөлгү кошттерин дүрген, боданмайн ойнааныдан уттурган.

Түңнел салыгда А. Делгер-оол— В. Колбасиник, Ш. Монгуш — В. Заворинин, Е. Бахлаев — М. Куулары утканнар.

Бирги разрядчылар Ч. Оюн биле В. Бузыкаевтиң ойнаазын көрүкчүлер сонуургаан. Агы-биле ойнаан Оюн атакалап эгелээрге, аныяк удурланыкчызы турушттуг камгалалды тургускан. Чидиг демиселдиң түңнелинде В. Бузыкаев тиилелгени чедип алган.

Кызылдың Күреельхозтехника комитединиң ажылчыны М. Дарташ хоорай чемпиону болган. Чеди салыгдан 6,5 санны ол алган. 5-5 санны алган «Тываның аныглары» солунуң ажылдакчызы А. Делгер-оол, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Ш. Монгуш, «Тувинская правда» солунуң төлээзи Владимир Бузыкаев ийи-дөрткү черлерни ээлээн. Бо шыдыраачылар декабрь айда эртер Тыва АССР-ниң чемпионадынга киржир эргени алганнар.

Н. ШИШИГИН, маргылдааның кол судьязы.

ИЙИ ЧЕМПИОН

НИКОЛАЕВ. (СЭТА-ның корр). ССРЭ-ниң херээжен шыдыраачыларының 38-ки чемпионады доозулган. Киевтен спортчу Лидия Семенова биле Ленинград чурттуг Ирина Левитина он чеди салыгдан кайызы-даа 12,5 санны алгаш, бирги черни ээлээннер. Ийи шыдыраачының кайызынга-даа ССРЭ-ниң чемпиону атты, алдын медальды тывыскан.

СЭТА-ның корреспондентизинге чемпионнарның чугаалааны болза:

Семенова: «Адыгы салыгда кончуг берге спортчу демисел үезинде Левитинаны удуп алгаш, чединишкинниг болурунга арга барын бүзүрээн мен. Сураглыг шыдыраачы москвачы Елена Фаталибекованы тиилеп алганым, шуут мени сорук киирген».

Левитина: «Бо болза мээң ийиги чемпион шаңналым болур. Маргылдаа үезинде мени сан талазы-биле мурнай бергеннерни чедер дээш үргүлчү демисежип, берге байдалга таваржып келдим. Ынчангаш Семеновага деңнежир аргалыг болдум. Николаевке эрткен чемпионатка аныяк шыдыраачыларның мергежилин дүрген өзүп орарынга бүзүредим».

Хүлер медальды Набережные Челныйның шыдыраачызы Татьяна Воронова алган.

Чемпионаттың тос эң эки киржикчизи делегейниң бирги чери дээш Фрунзеге декабрьда эртер зона маргылдаазынга киржир эргени алган.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.

10.35—Эртенги гимнастика.

10.55—«Орлёнок» телестудияның концерт залы».

11.40—«Бырышкак саңыктар». Уран-чечен телефильм.

13.05—«Делегейниң улустарының чогаадылгазы».

13.35—16.30 Чансар.

16.30—«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы: «Коммунистиң ажыл-херектери болгаш бодалдары», «Часкы хар», «Бис анаа албаң эрттирип чор бис».

17.20—«Оруе чугаа».

17.50—«Совет күрүнениң болгаш эргениң үнделиннери». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң юстиция министриниң бирги оралакчызы А. Я. Сухарев чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.20—Телемедээлер.

18.30—«Хоорай» деп система». Документалдыг фильм.

18.40—«Азияның төвүнде». Дамчыдылга.

19.10—Телемедээлер.

19.25 — «Камныг болгаш хумагалыг чорук — кижи бүрүзүнүң сагыш салыр чүүлү».

МОСКВАДАН

19.50—«Миллионнарның ленинчи университеттери».

20.20—Спорт программазы.

21.50—«Шии театрларының артистери ырлаар». Концертке М. Боярский, Л. Голубкина, Ф. Чеханков, Н. Сазонова, Н. Караченцов, В. Васильева, Е. болгаш Л. Стриженовтар киржир.

22.30—«Үе». Информастыг программа.

23.00—01.00 Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак»—ЦСКА. ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.20—«Төрээн чурт дугайында ырлаар». РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Ворошило күүседир.

18.50—«Харылзаңар, горнистер!».

19.30—Медээлер.

19.40—«Маадыр енгеш кээнгиязы». Мультфильм.

КЫЗЫЛДАН

19.50 — Чарлалдар.

19.55 — 20.45 —«Ырлаар шактарга соло». Телешии. 2-ги кезээ.

СОНУУРГАКТАРГА

А С К А Н А К У Л А

Таймырда Диксоннуң балык заводунуң балыкчызы Б. Зайцев үжен ажыг чылда балык тудуп келген.

Бо удаада ооң четкизинге ийи метр ажыг узун акула туттуна берген. Чылыг суглуг океанның ол араатан чурттакчызы канчап Карск далайның арктика сугларынга чедип келгенил?

Соңгу чүктүң бойдузу элдеп чүвелерни көргүскүлээр. Он беш чыл бурунгаар Енисейниң эриинде Дудинка чанынга кит чытканын балыкчылар көрүп каан. Далайның кончуг улуг амытаннары —белухаларның бир бөлүү чедип келгеш, хемниң суун көвүктелдирип чорууп турганын ийи чыл бурунгаар Хатанганың чурттакчылары көргеннер. Белухалар ол черге чедип келген турганын ук черниң улуг чурттакчылары сактып чадааннар.

База бир мындыг таварылга болган: соңгу чүктүң кончуг оваарымчалыг амытаннары ивилер хемни эштип кежип келген, район төвү Хатанганың кудумчуларынче тарадыр кылээштажы бергеннер.

АГААР КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

Ноябрь Тывага кышкы айга санаттынар соок айларның бирээзи. Агаарның ортумак температуразы октябрь биле ноябрь аразында 12—13 градус чедир кудулап соор. Республиканың девискээриниң хөй кезиинге температура 14—16 градус чайгылып өскерлир.

Ноябрьда агаарның температуразы 40—45 градус чедир сооп болур. 1952 чылдың ноябрьда Тоора-Хем суурга 48,3 градус соок болганын метеостанция көргүскен.

Бо чылын ноябрьда агаарның ортумак температуразы 13—15 градус соок болур. Айның эгези чылыг, хүндүс агаарның соогу болгаш чылыы кадар, калыыр бир градустан эртпес. Ийи дугаар беш хонукта бичии соор. Агаарның температуразы хүндүс 4—9 градус, а дүне 18—23 градус чедир соор. Айның үш дугаар он хонуунда соок 30—35 градус чедер.

Ноябрьның ийиги чартызында бысканнап хар чаар. Ынчалза-даа айның сөөлгү беш хонуунда хар чагбас, кошкак хат хадыыр.

Н. ПАВЛОВА, техник-агрометеоролог.

ЧАА КИНОЛАР

Семён Цвигунның **«Бис чедип келир бис»** деп документалдыг романын сценарист Семён Днепров биле режиссёр Игорь Гостев («Мосфильм») 2 сериялыг кино кылдыр тургусканнар. Ооң бирги сериязы—**«Кызыгаар чок фронт»**. Ада-чурттуң Улуг дайынының эң-не берге үези—1941 чылдың август, ноябрь айларын ында көргүзүп турар. Ийиги серияда 1943 чылдың декабрьның 31-ден 1944 чылдың июньнуң 22-ге чедир үеде болуушкуннарны көргүскен. Кинонуң кол ролюн ССРЭ-ниң улустуң артизи Вячеслав Тихонов күүседип турар. Кинода Олег Жаков, Иван Лапиков, Юрий Талубеев, Евгений Матвеев, Владимир Самойлов, Галина Польских, Майя Булгакова, Нина Меньшикова болгаш 60 ажыг киноактёрлар ойнап турар.

А. Сметанинниң «Кара ыштың ракеталары» деп тоожузунуң ады-биле **«Эр кижиниң берге чуртталгазы»** деп кинону «Ленфильм» киностудиязы бүдүрүп үндүрген. Кино бистиң улуг чуртувустуң соңгу чүгүн камгалап турар шеригниң танк кезээниң бир полугунуң дугайында көргүзүп турар. Төрээн чуртту камгалаар күштүг чепсек бүзүрелдиг, шыырак, шынчы болгаш билдилиг холдарда турар дээрзин көрүкчүлер кинодан көөр. Танк полугунуң командириниң ролюн Ленинградтың М. Горький аттыг Улуг хөгжүм-шии театрының артизи Анатолий Пустохин ойнаан.

«Сергий ада» деп өнүг кинону режиссёр И. Таланкин тургускан. Ук кинону 1918 чылда режиссёр Я. Протазанов тургускан. Ынчалза-даа ол кино үн чок. Ынчангы үн чок киноларның эң экизи деп санаттырып турган. Кинону сураглыг чогаалчы Лев Толстойнуң тоожузун барымдаалап тургускан. Кол рольду ССРЭ-ниң улустуң артизи Ленинчи шаңналдың лауреады С. Бондарчук ойнап турар. Артистер А. Демидова, Л. Маосокова, В. Титова, В. Стрежельчик олар база кинога ойнааннар.

Литва чогаалчы Ю. Балтушистиң **«Дубтар канчаар кээп ужуп турганыл»** деп тоожузун режиссёр Г. Лушас экранчыткан.

Режиссер А. Жгенти **«Абхаз аныяктар дугайында тоожу»** деп кинону тургускан. Кинону «Грузия-фильм» киностудиязы кылып үндүрген. Кино Совет Эвилелиниң Маадыры В. Харазияның дугайында көргүзүп турар.

...1942 чылда В. Харазияның командылааны полк фашистерниң сан-түң чок танкыларынга удур тулчур. Командылал черни В. Харазияның полугун аткаарлазын деп дужаал үндүрер. Ынчалза-даа аткаарлаар чаңгыс дайынчы-даа чок. Шупту дайынчылар эрес-маадырлыы-биле өлген. Чүгле чаңгыс В. Харазия дайзынның шавар халдаашкынын ойтур шаап демисежип турар... Ооң ролюн аныяк артист **А. Ипал-Ипа** ойнап күүсеткен.

Көрүкчүлер киноэкраннардан **«Танцыже чалаашкын»**, **«Сантыышкын»**, **«Солдат биле чаан»**, **«Ромашка-биле төлгезээри»**, **«Коргуушкунга удур эм»**, **«Амыдыралдың дазылы»**, **«Кезер эмчилер»** деп киноларны база көөрлер.

Л. КАБАКОВА.

Чөөн-Хемчик районда хоочун коммунист Ф. Ондарның болгаш өске-даа бижикчилерниң солунга бижээн чүүлдерин номчуп, ону деткип тур мен. Оорларны илередип тывары чүгле хоойлу органнарының эвес, а бүгү кижилерниң херээ дээнинге кончуг-ла чоп сүнүп, каттыжар мен.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

Т А Н Ы П А Л Д Ы М

Мындыг магалыг чаагай, амыр-кежиктиг үеде оор херек үүлгедип чоруур чазый, чилби кижилерниң чамдыызы туттурбайн, кезенче херээнге онаашпайн бистиң аравыста чурттап чорууру хомудаачыг. Оорлар, хулиганнаар, кем-херек үүлгедир кижилер дээрге-ле кайда-даа доктаамал ажыл кылбас, арагалаар, маңгыстаачак амыдыралдыг кижилер дээрзин билдингир.

«Мурнакчы» совхоз колхоз турган үезиниң сөөлгү үш чылында 200 ажыг аъттарны оорлаткан. А оорларны амдыгаа чедир илередип, тып шыдаваан. Отчёт саныңда-за совхозтуң кадарчыларында өреглиг кижилер хөй болур. Оларның кадарган малы «Ис чок читкен» азы, «Оор алган» дээр. «Ис чок читкен» дээрге-ле база-ла чазый оорларның ап турары ол-дур, оон башка улуг мал ине эвес, кайнаар чидер боор. Ниитиниң малын кадарын мунары-биле бодунга быжыглаткан аъттарын оорлатпаан малчыннар «Мурнакчылан» тывары берге. Ол ышкаш боттарының хууда аъттарын дыка хөй малчыннар оорлаткан. Чырык хүндүс-ле одарга чораан инектерни 2—3 аъттыг кижилер келгеш сүрүп алгаш чоруй баар. Истеп көөрге, машина оруунга келгеш машинага чүдүрген боор.

Чүгле 1977 чылда Ооржак Эртинениң 14, Салчак Доржунуң 13, Хертек Шыырапттың 9, Ооржак Сержицмааның 7, Хертек Мокур-оолдуң 4 инектерин, Хомушку Мунзукайның 32, Хертек Очур-оолдуң 27 өшкүзүн оорлар сүрүп аппарган. Оон-даа өске мал-маганын оорладып, карактадаан кижилер чайы хөй. Ынча хөй мал-маган кайнаар саартынып турары билдингир. Оорлар аразында харылзаа сүлчээлиг. Чамдык оорлар оорлаан малдарын өске районнарже садып, саарып турары илдең. Ооң бир чижээ: 1975 чылдың октябрьның 29-та херим иштинге баглап каан аъдымны ол дүне оор алгаш, четтирбейн барган. Истээримге Эргил Барлык кеже берген болду. Ол дугайын милиция черинге демдеглээн мен. 1977 чылдың июль чүве. Совхозтуң күрүнеге дужаар хойларын Кызылдың эът комбинадынга дужаар дээш сүрүп чоруптум. График ёзугаар дужаар хүнүн манап, хоювусту семиртир кадарып одарладып турувуста сентябрь ай үнүп келген. Бир-ле хүн Элегес-Аксында ховуга чораащ Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» совхозтуң аъттарын кадарып чораан кадарчы мээң ийи чыл бурунгаар оорлаткан аъдымны эдилеп турганын танып кагдым. Ук аъдымның шынзылга, документизин бодумга ап чораан мен, ынчангаш милиция ажылдакчызының киржилгези-биле аъдымны эгидип алыр аргалыг болган мен. Моон алгаш көөрге оорлар бир черден малды оорлааш, өске черже садып, сайгарып-кап болгулаар ышкажыл. Чаңгыс суурда, ажыл-агыйда, фермада, бригадада, ажылдап, чурттап турар кижилер боттарын эки билчир, таныжар, харын-даа мал-маганын безин эки таныыр болгай. Ынчангаш кайда, кымның кодаңында өске, сезиктиг мал көзүп келгенин көрген, билген кижилер чогуур органнарга дыңнадып турза, оорлар-биле демиселге дузаа болурдан өске дужамык болбас деп бодаар мен. Оон ыңай кайда-даа доктаамал ажыл кылбас, улчумал кижилерни чер-черде хамаарышкан эрге-чагырга органнары учётка ап, кыңчыктырбайн ажылга быжыглап, шыңгыы хемчээн алза деп күзелдиг мен.

О. ШОЖУТ-ООЛ.

Бай-Тайга район.

АГААР

Бөгүн республикага алыр булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 4—9 градус чылыыр.

Кызылга база чагбас. Хат кошкак. Агаар, дүне 9—11 градус соор, хүндүс 4—6 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак бөрүлер» 9.30, 11.25, 13.20, 15.00, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыышты» 9.30, «№ 306 херек» 10.50, 15.00, 16.40, «Баштай ат салыр эрге» 12.30, 18.20, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Онза кичээнгей девискээринде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайга каазының төнчүзү» 15.00, 18.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2715.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00961

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 254 (10851) | 1978 чылдың ноябрь 3, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ОРБИТАГА ҮР ХУУСААЛЫГ УЖУДУУШКУННУҢ ПРОГРАММАЗЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕТТИНГЕН

КОСМОНАВТЫЛАР ВЛАДИМИР КОВАЛЕНОК БИЛЕ АЛЕКСАНДР ИВАНЧЕНКОВ ЧЕРДЕ ЭЭП КЕЛГЕН.

СЭТА-НЫН ДЫННАДЫЫ

Совет эртем болгаш техника космос делгемин шиңгээдип алырынга чаа шылгараңгай чедиишкинни чедип алган. Космонавтиканың төөгүзүнде эң-не үргүлчүлелдиг болгаш башкарылгалыг 140 хонук уламчылаан ужудуушкуннуң чедиишкинниг доозулган.

1978 чылдың ноябрь 2-де Москваның-биле 14 шак 05 минутада орбитаның «Салют-6»—«Союз» комплекизинге эртем-техниктиг шинчилелдерни болгаш дуржулгаларны кылыры-биле планнаан программазын күүсеткениниң соонда, космонавтылар эштер Владимир Васильевич Коваленок биле Александр Сергеевич Иванченков олар Черде чедип келгеннер. Космостуң «Союз-31» кораблиниң кудулап бадар аппарады Совет Эвилелиниң девискээринде айыткан районунда Джезказган хоорайның мурнуу-чөөн таладында 180 километр черле кээп хонупкан.

Космонавтылар Коваленок биле Иванченков олар орбитага үргүлчүлелдиг ужудуушкунну эки эрттиргенин оларның хонупкан черинге баштайгы медицина шинчилели көргүскен.

Эштер В. В. Коваленок биле А. С. Иванченков оларның космоска ужудуушкуну 1978 чылдың июнь 15-те «Союз-29» корабль-биле эгелээн. Космонавтылар «Салют-6» станция-биле корабльдың тудушканының соонда эртем-шинчилел комплекизинге кирип, ажылдап эгелээннер.

1978 чылдың июнь 28-те орбита комплекизи-биле «Союз-30» корабльди тудуштурган. Ону каттышкан экипаж: ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Ильич Климук биле ПУР-нуң хамаатызы Мирослав Гермашевский олар башкарганнар. Орбитаның «Салют-6»—«Союз-29»—«Союз-30» комплекизиниң чурттар аразының экипажы кады кылыр совет-польша шинчилелдерни болгаш дуржулгаларны кылыры-биле планнаан программазын чедиишкинниг күүсеткен.

1978 чылдың августуң 27-де «Союз-31» корабль орбитаның комплекизинге ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Валерий Федорович Быковский болгаш ГДР-ниң хамаатызы Иен Зигмунд составтыг каттышкан экипаж чедирген. Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың эртемденнериниң болгаш специалистериниң белеткеп кылганы кады кылыр шенелделерни космонавтылар кылганнар. Эштер Быковский болгаш Иен олар «Салют-6» станцияга ажылын кылып дооскан соонда «Союз-29» корабльге олурупкаш, черге ээп чедип келгеннер.

Башкарылгалыг комплекстиң үр үе иштинде илеңкейлиг ажылдаарын хандырар төлээде автоматтыг чүък корабльдери «Прогресс-2», «Прогресс-3» болгаш «Прогресс-4»-түң дузазы-биле каттышкан шимчедакчы херекселдиң ажылдаарынга херектиг оттулар чүүлдү, дериг-херекселдерни, аппаратураны, космонавтыларның чурттаарын хандырарының, шинчилелдерни болгаш шенелделерни кылырының материалдарын үргүлчү чедирип турган.

Эштер Коваленок болгаш Иванченков олар черге ээп келириниң мурнунда «Салют-6» станцияның иштинде системаларны болгаш эртем аппаратураларын эмгелеп-севеелээн болгаш ол станция амгы үеде автомат дузазы-биле ужудуушкунну үргүлчүлеп турар.

Башкарылгалыг «Салют-6»—«Союз» комплекстиң үр үеде ужудуушкунунуң үезинде космонавтылар эртем-техниктиг болгаш медицина-биологтуг шинчилелдериниң база шенелделериниң калбак программазын кылып күүсеткеннер.

Бойдус курлавырларын шинчилээр болгаш долгандыр турар чүүлдерни өөренип көөр сорулга-биле космонавтылар чер кырын болгаш делегей океанының девискээрлерин үргүлчү хайгаарап көрүп, чурукка тырттырып турганнар. Совет Эвилелиниң девискээрин болгаш Польша Улус Республиказының база Герман Демократтыг Республиканың чамдык девискээрлерин чурукка тырттырган. Чылдың аңгы-аңгы үелеринде чер кырын чурукка тырттырар чорук үнүп шыгкан черлерниң өскерлиириниң, хемнерниң суг балансызының байдалын болгаш бойдустуң өске-даа сезоннуг болуушкуннарын шинчилеп көөрүнге улуг ужур-дузалыг.

Космостуң материалдыг тургузуунуң дугайында эртемниң талазы-биле шенелделер ужудуушкуннуң эртем программазының чугула кезээ болган. Чаа хевириниң чартык проводниктиг болгаш оптиктиг материалдарын, демир холумактарын болгаш каттыжылышкыннарын кылып алыр сорулга-биле деңзи чок байдалдың үезинде 50 ажыг технологтуг шенелделерни кылган.

Станцияда тургускан субмиллиметрлиг телескоптуң дузазы-биле элээн каш сылдыстарның ультрафиолеттиг херелдениишкиниң хемчээп көрген. Чер атмосферазының субмиллиметрлиг херелдениишкининиң болгаш ооң озоннуг кадының байдалының дугайында түңнелдерни алган.

«Салют-6» станцияның экипажтары үргүлчүлелдиг ужудуушкунуң үезинде медицина шинчилелдериниң болгаш биологтуг шенелделериниң калбак программазын күүсеткен, ооң түңнелинде кижиниң организминге, үнүштерниң болгаш биологтуг чүүлдерниң өзүп хөгжүүрүнге космоска ужудуушкунуң салдар-хаддавырларының дугайында чаа чугула түңнелдерни алган. Эштер Коваленок биле Иванченков оларның үргүлчүлелдиг ужудуушкун үезинде кадыының байдалын болгаш ажылдаар аргазын бедик деңнелге тударынга медицинаның хой чаа профилактиктиг хемчеглери дузалаан.

Корабльдың чаа системаларын, космос аппараттарының дериг-херекселдерин болгаш приборларын таарыштыр ажылдап кылыры-биле холбашкан хой санныг техниктиг шенелделерни космонавтылар кылганнар.

В. В. Коваленок биле А. С. Иванченков олар ажык космос делгемиче үнүүшкүнну кылган, ол үеде микрометеорлуг байдалды өөренип көөр болгаш чаа-бүрү материалдарның шынарларынга космос чүүлдериниң салдарын шинчилээр сорулга-биле станцияның кырында тургускан эртем аппаратуразын көргүскеннер.

Космонавтылар В. В. Коваленок биле А. С. Иванченков олар «Салют-6» — «Союз» — «Прогресс» дээр эртем-шинчилел комплекизинге үргүлчүлелдиг космос ужудуушкунунуң үезинде космос техниказын ханызы-биле билирин, эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун көргүскеннер.

«Салют-6» орбита станциязы орбитада он үш ай ажыг үеде ажылдап турар болгаш Черни 6 муң 300 ажыг катап долгандырган. Ол үениң дургузунда станциязынга алды экспедиция ажылдаан — ийи үр хуусаалыг, дөрт — четкеш кээриниң, башкарылгалыг алды, чүъктүг дөрт космос корабльдерин он катап тудуштурган, бир катап эде тутчулганы, ажык космосче космонавтыларның ийи үнүүшкүнүн боттандырган. Совет космонавтылар-биле кады «Союз» корабльдерге болгаш «Салют-6» станцияга ЧССР-ниң, ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң шинчилекчи-космонавтылары ужудуушкунну кылган.

Бүгү ужудуушкуннуң үезинде «Салют-6» станцияның борт системалары, дериг-херекселдери, аппараттары үрелиишкин чок ажылдаан.

Төлевилеттинген программаның чедиишкинниг күүселдезин хөй-хөй эртем, конструктор болгаш бүдүрүлге коллективтериниң, космодромнуң, ужудуушкун башкарар төптүң, хемчээр, хайгаараар болгаш дилеп-тывар комплекстериниң специалистериниң тода болгаш бир демниг ажылының ачызында чедип алдынган.

Космонавтика төөгүзүнде эң үр хуусаалыг башкарылгалыг ужудуушкуннарының үезинде кылдынган эртем-техниктиг шинчилелдериниң болгаш шенелделериниң түңнелдери Совет Эвилелиниң база өске-даа социалистиг чурттарның эртем, техниказының чаа-бүрү адырларынга болгаш улус ажыл-агыйынга эң калбаа-биле ажыглаттынар.

Ийи тутчулга турушкак «Салют-6» орбита станциязын башкарылгалыг «Союз» космос корабльдерин болгаш чүък чедирер автоматтыг «Прогресс» корабльдерин хаара тудуп турар эртем-шинчилелдериниң нарын комплекизин тудуп тургусканы совет космос эртемниң болгаш техниказының бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыынга космосту улам ынай шиңгээдиринге калбак перспективаларны ажыдып турар инженер-техниктиг шылгараңгай чедиишкини болур.

Космостуң улуг программазын чедиишкинниг күүсеткени — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга уткуштур Төрээн чуртка тергиин эки белек.

Эш Д. Ф. Устиновка шаңналды тывысканы

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновка Кремльге ноябрь 1-де Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының «Алдын Сылдызын» тывыскан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында болгаш дайын соондагы үеде чурттуң камгалалын быжыглаарынга Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-хавыяазы дээш база чедиишкинниг харылзаазы-биле холбаштыр ол бедик хаайга-биле эш Д. Ф. Устиновту шаңнаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев шаңналды тывыскан.

Шаңнал тыпсырының үезинде залга эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, ол ышкаш ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары Н. В. Огарков, В. Г. Куликов, С. Л. Соколов, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги А. А. Епишев, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары турган.

Шаңнал тыпсырының үезинде эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим Дмитрий Федорович!

Эргим эштер!

Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң көскү ажылдакчызы Дмитрий Федорович Устиновтуң амыдырал-чуртталгазы болгаш эрткен оруу— бистиң Чепсектиг Күштеривиске, Ада-чуртту камгалаарының херээнге кызыгаар чок бараан болуушкуннуң чырыткыланчак үлегер-чижээ-дир.

Кызыл Армияга 14 харлыында ол эки-тура-биле барган. Бодунуң амыдыралчы программазын чалыы назын үезинде-ле ол тодарадып алган. Ооң соонда институт, конструктор болгаш инженер ажыл, эң улуг заводтуң удуртукчузу — ол-ла бүгү ажылдар чурттуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаары-биле холбаалыг болган.

Чурттуң кырынга өлүмнүг айыыл — фашистиг халдаашкынның айыылы диргелип келгенде 32-ле харлыг турду, Дмитрий Федорович. Ол кадыг-дошкун болгаш харысалгалыг үеде Чепсек бүдүрериниң Улус Комиссары албан-дужаалды партия сеңээ бүзүреткен турду.

Гитлерниң фашизмин болгаш япон милитаризмин ашкан өндүр улуг Тиилелгеге улуг-хууң дээш, эрес-маадыр чорук деп адаар ол шудургуң дээш партия биле совет улус сеңээ ханы өөрүп четтирген.

Совет Чепсектиг Күштерниң мурнунга, амгы үениң боочепсээниң идегелдиг хегарлерин тургузары-биле холбаалыг эң нарын эртем-техниктиг айтырыгларны дайын соондагы үеде шиитпирлеп турда, бистиң чурттуң мурнунга ачы-авыралың дыка улуг болган. Космостуң ракета техниказын тургузар талазы-биле ажылга, кижиниң — совет кижиниң — космосче кирериниге сээң киржилгең дугайында эвээш эвес чүүлдер чугаалаттынган турар үе база чедип келир, эргим өңнүк.

Ийи чыл мурнунда партия сеңи Камгалал министерствозунуң удуртулгазынга олурту. Ол дээрге амгы үеде байдалдан хамаарыштыр эң дайынчы участоктарның бирээзи-дир. Ынчалзажок бисте маадырлыг ажыл-иш — тайбыңның иштиңде ажыл-иш-тир. Бистиң күчүвүс өске улустарга удур угланмаан болгаш кажан-даа угланмас. Ол күчү — өскелерже, бистиң чуртувустуң эрге-ажыктарынче, бүгү социалистиг делгем каттыштырылгазының эрге-ажыктарынче сөмел турар ындыг кижилерге сүрлүг күштүг кичээндириг-дир. Авантюрисчи кижилер ам-даа бар болганда, чер кырынга тайбың бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы белениниден болгаш дайынчы аргалыындан хамааржыр. Баштайгы ленинчи декреттен эгелээш-ле Советтер чуртунуң бодунуң чаагай бодалдарын бараалгадып келгени тайбыңның бодунуң сагыш човаашкыннары бар.

Юбилейиң-биле сеңээ байыр чедирип тур мен, Дмитрий Федорович. Сээң ачы-хавыяаныңы хүлээп көргенниң демдээ кылдыр Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының сылдызын сеңээ тыпсыры меңээ онза өөрүнчүг-дүр.

Бо-даа шаңналды Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының ийи Сылдызы ышкаштыр база төлептиг болгаш чаагай бүдүштүг эдилеп кадагалаарыңны билир мен. Сээң ажылың, сээң күжүң моон соңгаар-даа Совет Төрээн чурттуң, бистиң өндүр улуг партиявыстың чаагай чоруу дээш, коммунизмниң өлүм чок херээ дээш берлинген турарынга бүзүрээр мен.

Сеңээ быжыг кадыкшылды, эгээртинмес энергияны, буянныг аас-кежикти чүрээмниң ханызындан күзеп тур мен.

* * *

Эш Д. Ф. Устинов харыы сөс чугаалаан.

Эш Д. Ф. УСТИНОВТУҢ чугаазы

Бөгүн Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының Алдын Сылдызын ап тура, Коммунистиг партияның, совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң мурнунга бодумнуң хүлээлгемни бүрүн угаап билбишаан, ханы сүрээдел-биле хүлээп ап тур мен.

Чаа-чаа эргим Леонид Ильичиниң маңаа чугаалаан ханы утказыг сөстери ышкаш, бо шаңналды бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улгаттырарының херээнге мээң чылдаар шаам-биле киирген улуг-куумну партияның болгаш чазактың бедик-биле үнелеп көргени кылдыр хүлээп ап тур мен.

Коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге ышкаш, меңээ ындыг үнелээшкинден артык эргим болгаш күндүлүг чүү-даа чок.

Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсып, меңээ көргүскен өндүр улуг алдар дээш чоргаарланып тур мен.

Мээң төрүттүнген хүнүмнү холбаштыр найыралчы, изиг байыр чедиргени дээш партия Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни илередиксей-дир мен.

Силерниң араңарда турарым, СЭКП ТК-ның Политбюрозу ышкаш мыжыг кайгамчыктыг, найыралчы коллективке база амгы үениң шылгараңгай партия болгаш күрүне удуртукчузу, улуг болгаш буянныг сагыш-сеткилдиг, ленинчи хевириниң ёзулуг коммунист кижизиниң — бистерниң шуптувуска эргим үнелиг Леонид Ильич Брежневтиң удуртулгазы-биле силерниң-биле кады ажылдаар аажок улуг аас-кежик меңээ таваарышкан мээң сагыш-сеткилимни онза чырыткылыг бодал болгаш ханы өөрүшкү-биле долдуруп турар-дыр, эштер!

Төрээн чурттуң бөгүн меңээ тывыскан бедик шаңналын хамыктың мурнунда бистиң төрээн Коммунистиг партиявыска хамаарыштырып тур мен.

Ооң сырый катчышкан дайынчы хүрээлеңинге бежен ажыг чыл бактаап келдим. Ажылга бердинген болгаш турушттуг чорукка, принциптиг болгаш әчис бодалдыг, мөгаг чок болгаш чүткүлдүг болурунга партиядан өөренип ап келген болгаш өөренип ап чоруур мен.

Күштүг болгаш энергияны партияның өндүр улуг идеалдарындан, чоннуң херээнге ооң кызыгаар чок бердиништикниинден ап келген болгаш ап турар мен.

Мээң медереалдиг бүгү амыдырал-чуртталгам бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазын быжыглаары-биле, үлетпүрнүң камгалал адырының ажылчыннары, инженерлери болгаш конструкторлары-биле, Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштери-биле сырый холбаалыг болуп келген. Бөгүн меңээ тывыскан бедик шаңнал ынчангаш бистиң ынак Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргазын ажыл-иштиг-биле каңнап, ону чогуур деңнелде тургузуп болгаш хандырып турар бүгү кижилерге хамааржыр.

Чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаар дугайында, Совет Чепсектиг Күштер дугайында Коммунистиг партия, ооң Төп Комитеди, СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш Леонид Ильич Брежнев шуут бодуу хүн бүрү аажок улуг сагыш салып турар.

Ол сагыш салышкынны совет дайынчылар үргүлчү көрүп база ону кезээде эргим үнелеп турар.

Коммунистиг партияны болгаш ооң ленинчи Төп Комитедин долгандыр сырый каттышкан, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге соруктуг киржип ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери социалистиг чаалап алышкыннарны камгалаарынга белен белеткелдиг болур, коммунизмни тургузуп турар совет кижилерниң ажыл-ишин көрүнгүр камгалаар дээрзин Силерге болгаш Силерниң нүүрүңерде Коммунистиг партияга, бүгү совет улуска бүзүредип чугаалаарын чоргаарап көрүңер, эргим эштер!

Шаңналды хүлээп ап тура, бо шаңнал бистиң Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргазын улам ыңай быжыглаарының, Чепсектиг Күштериниң дайынчы күчүзүн бедидериниң нүүрүнде улам улуг энергия болгаш чүткүл-биле ажылдаарын меңээ хүлээдип турарын ханы билип тур мен.

Мооң мурнунда-даа ышкаш, бүгү күжүмнү төрээн партиямга болгаш совет чонумга бараан болдуруп, Ада-чурттуң чечектелиишкини дээш, коммунистиг идеалдарның тиилелгези дээш демисежиримни Силерге бүзүредип тур мен, эргим эштер!

Бедик шаңнал дээш партиямга, чазаамга, чонумга, Силерге, эргим Леонид Ильич, база катап чүректиң ханызындан өөрүп четтирдим.

* * *

Совет Эвилелиниң Маадыры атты эш Д. Ф. Устиновка тывысканы-биле холбаштыр Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчулары, шериг начальниктери аңаа чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип, чаагай кадыкшылды, Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң чаагай чоруу дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгалыг болурун аңаа күзээн.

(СЭТА).

Ноябрь 1-де Кремльге эш Д. Ф. Устиновка Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының «Алдын Сылдызын» тывыскан.

ЧУРУКТА: Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчулары эш Д. Ф. Устиновка шаңналды тыпсып турар үеде.

(Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

КҮСКҮ СУГГАРЫЛГА

Суггаттыг черлерниң үретүңнелдиг ажыглаары кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде амгы үениң чугула сорулгаларының бирээзи болур. Черни суггарарының депшилгелиг аргалары эвээш эвес. Ылаңгыя делгем шөлдерни күзүн өй-шаанда шыдаттынар арга-биле суггарып алырга, часкы суггат үезинде хөй кижи болгаш техника күжү негеттинмес, суггаттың бердинген планы база чиигээр дээрзин хөй-хөй ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери хандыр биле берген. Ынчангаш күскү суггатты чедиишкинниг организастап чорударынче улуг кичээнгейни салып турар апарган.

Октябрь 30-де медээ-биле алырга, республиканың совхозтары база Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы 6367 гектар черни суггарып, планныг онаалдазы 114 хуу күүсеткен. Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйлары күскү суггарылганы 1487 гектар черге чоруткаш, планын 186 хуу күүседип, районнарның мурнуку одуруунче үнген. Таңды район бо талазы-биле планын 159, улуг-хемчилер — 124 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, «Бай-Тал», «Мурнакчы», «Барлык», «Күш-ажылдың хостуу», «Коммунизмниң херели» совхозтар хову-шөлдериниң күскү суггарылгазын чедиишкинниг чорудуп, республиканың ажыл-агыйларындан шылгарааннар. Олар планын түс-тузунда 110—150 хуу күүсеткилээн. Бо совхозтар колдуунда чайгаар үнген болгаш хөй чылдыг сиген шөлдерни суггарарын 60—70 хуу күүседип апкан. Ол дээрге чазын кылыр ажылдарга дыка улуг чиигелде-дир.

Оон-биле чергелештир бо ажылды чорудуп турарында четпестер база хөй. Чиңээ, Бии-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем болгаш Кызыл районнарның ажыл-агыйлары күскү суггатты чорударының планныг онаалдаларын чылдың-на күүсетпейн келген. Бо күзүн Бии-Хем болгаш Кызыл районнарның совхозтарында чаңгыс-даа гектар чер суггартынмаан. Ол районнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктери Ю. Чихачев биле А. Семенов оларга аас-биле-даа, дужаал ёзугаар-даа негелде тургузарга, күүсетпейн келген.

Ол ышкаш Чөөн-Хемчик районга бо күзүн агаар-бойдустуң байдалы кандаар-даа аажок таарымчалыг, хемнерниң суу терең болган. Ындыг турбуже, ол районнуң совхозтарының удуртукчулары, суггатчылары боттарының организас чок чоруун көргүзүп, күскү суггаттың планын чүгле 55 хуу күүсеткен.

Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу», Таңдыда Дуржулга станциязы күскү суггатты чылдың-на бедик шынарлыг чорудуп, планын ажыр күүседип турарындан хөй чылдыг сигенниң дүжүдүн гектардан-на 35—40 центнер чедир ап турар. Үстүнде адаттынган районнарның ажыл-агыйлары мурнакчылардан үлегер-чижек ап, үениң негелдезинге дүүштүр ажылдаары чугула. Ылаңгыя мал чеми культураларының дүжүткүрүн улгаттырарының курлавыры — хемнер болгаш дамырактар уннарында чайгаар бүткен сиген шөлдеринге, одарларга болгаш кодээ ажыл-агыйның ажыглалдыг черлеринге сугну дошталдырарының аргазы-биле өл-шыкты сиңирери болур. Сугну чер кырынга дошталдырары ук черни чүгле өл-шык болдурар эвес, харын сугну бөлүп, кадагалаарының аргазы болур. Суггатка чедишпейн турар сугну кыш дургузунда ынчаар курлавырлап, мөөңнеп алыр.

Ук ажылды республиканың совхозтарынга ниитизи-биле 3000 гектар черге кылыры көрдүнген.

Ынчангаш салдынган сорулганы чедиишкинниг күүседир дээш бүгү-ле организастыг хемчеглерни дарый ап чорудары ажыл-агыйлар удуртукчуларындан, специалистерден негеттинип турар.

Ш. МОНГУШ,
Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң мелиорастаан черлерни ажыглаар талазы-биле килдизиниң эргелекчизи.

ВСР-ниң партия - чазак делегациязының Москвада чедип келгени

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаанын ёзугаар Вьетнамның Коммунистиг партиязының болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың чазааның делегациязы ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан болгаш ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донг баштадыр албанның найыралдыг дян-чоруу-биле ноябрь 1-де Москвада чедип келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков болгаш албанның өске-даа кижилери эштер Ле Зуанны, Фам Ван Донгту, вьетнам делегацияның өске-даа кежигүннерин ВСР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Виуково аэродромунга самолёт чанынга чүректиң ханызындан найыралдыг байдалга акы-дуңма ёзу-биле уткуп алганнар.

Аэродромга ВСР-ниң партия-чазак делегациязының составында кирип турар ВСР-ниң ССРЭ-де элчини Нгуен Хыу Кхиеу, Лаос Улус-Демократтыг Республиканың ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген Ли Сутхавилай, чамдык чурттарның Совет Эвилелинде дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары турганнар.

Найысылалдың ажылчыннарының төлээлекчилери, Москваның дээди өөредилге черлеринде өөренип турар вьетнам студентилер делегацияга чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип турган. Пионерлер делегация кежигүннеринге чечектер тудускулаан.

Ужудуушкун шөлүнге Чепсектиг Күштерниң үш хевириниң дайынчыларындан — чадаг шериглерден, ужудукчулардан болгаш далайжылардан тургустунган хүндүлел таңныылын чыскаатан. ВСР биле ССРЭ-ниң Күрүне гимннерин ырлаашын күүсеткен.

Эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Ле Зуан болгаш Фам Ван Донг олар совет дайынчыларның чыскаалын эргип эрткен.

Найысылалдың кулумчуларынга болгаш шөлдеринге чыылган он-он муң москвачылар эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Ле Зуан, Фам Ван Донг оларга, Совет Эвилелиниң база Вьетнам Социалистиг Республиканың өске-даа удуртукчуларынга изиг байыр чедирип, ийи чурттуң улустарының аразында бузулбас акы-дуңма найыралга, СЭКП-ге болгаш ВКП-ге алдар кылдыр йөрээл салып турганнар.

(СЭТА).

КОМПЛЕКСТИГ БОТТАНДЫРАР

Күрүнениң, күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун шиңгыы сагыыр, арагалаар, оорлаар, хулиганнаар чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудар дугайында айтырыгны 1976 чылда СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунга чугаалашкан. Кем-херек үүлгедир чорукту болдурбазының, социалистиг хоой-дүрүмү болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының талазы-биле республиканың партия, совет, административтиг органнарының болгаш хөй-нити организацияларының мурнунга тодаргай сорулгаларны ук пленум салган.

Партия организацияларының күш-ажылчы коллективтерниң удуртукчулары ажыл-ишчилерниң ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың ролюн бедидер талазы-биле боттуг ажылдарны кылып чорудуп турарын демдеглээр апаар. Хөй-хөй күш-ажылчы коллективтерде, хоорай, суурларда күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар көскүзү-биле эвээжээн. Кем-херектерни баш удур болдурбас талазы-биле дээштиг хемчеглерни алырының арга-дуржулгазын хөй-хөй партия организациялары мөөңнеп алган. Корум-чурумну камгалаарынга профилактика чөвүлелдерин, эки тура улусчу дружиналарны, эш хуу судтарын, херээженнер чөвүлелдерин хаара тудары чер-черде экижиткен. Корум-чурумну камгалаар талазы-биле чонның чурттап турар чериниң аайы-биле профилактика чөвүлелдерин тургусканы — кем-херек үүлгедиглерин болдурбас дээш баш удур ап чорутган хемчеглерниң дээштиг бир хевири ол болган деп дуржулга бадыткаан. Ай санында эрттирип турар профилактика ажылдары база эки салдарлыг болуп турар.

Идей-кижизидилгелиг ажылды тодаргай чорудуп, чаандырган ажыл-херек дээш негелдени күштелдирип, кижи бүрүзүнүң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар черлерде ажыл-херек чедиишкиннииг шиитпирлеттинип турар. Бедик культура болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар дээш калбарган социалистиг чарышка киржип турар күш-ажылчы коллективтерниң, суурларның саны бистиң республикада өзүп турар. Оларга Каа-Хемниң Ильинка, Улуг-Хемниң Ийи-Тал, Чөөн-Хемчиктиң Бажың-Алаак, Барыын-Хемчиктиң Шекпээр болгаш өске-даа суурлар хамааржыр. Бо черлерде кем-херек үүлгедир чорук кызырлып, хөй-ниитиниң корум-чурумун улам быжыглап турар.

Күш-ажылчы коллективтерге, школаларга, албан организация черлеринге социал-экономиктиг, идей-кижизидилгелиг ажылды комплекстиг дээштиг чорудар болза, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге көскү түңнелдерни чедип ап болур дээрзин үстүнде чижектер көргүзүп турар.

Каяа-даа үлегерлиг корум-чурум дээш

Ындыг турбуже идей-политиктиг болгаш ажы-чаң кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турарындан чамдык ап чорутган хемчеглер чогуур түңнел бербейн турар. Оон уламындан хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктар чамдык черлерде көскүзү-биле илерээн турар. Оларга Эрзин болгаш Тес-Хем районнар база хамааржыр. Бо черлерде кем-херек үүлгедир чоруктар бар болуп турар. Ону сайгарып көөрге, күрүнениң болгаш хуу кижилерниң өнчү-хөреңгизин оорлаар, самчыгдаар, автотранспортка озал-ондак кылыр, шош-солаага киржир чоруктар болуп турар. Кем-херек үүлгедир чоруктар бо районнарның Нарын, Булун-Бажы, Ак-Эрик, Самагалдай, Берт-Даг, Чыргаланды суурларда эвээш эвес болуп турар.

Ниитилелге удур үүлгедиишкин кылырының кол чылдагааны — арагалаашкын. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажылдан оспаксыраар, хөй-ниитиниң черлеринге чурум хажыдар, айыылдыг кем-херек үүлгедир чоруктарының хөй нуруузун заариг кижилер кылып турарын фактылар бадыткаан.

Арагалаашкынга удур демисел — хөй-ниитиниң херээ болур. Ынчангаш ажыл-агыйларга болгаш өске-даа организацияларга политкижизидилгелиг база культура-массалыг ажылдарны күштелдирери чугула. Чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттери, оларның административтиг комиссиялары кижизидилге ажылынга улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар ийи-чаңгыс кижилер-биле демиселди чорударын чүгле суд, прокуратура болгаш милиция органнарының херээ эвес, а хөй-ниитиниң база хүлээлгези турбуже. Бо районнарның чамдык суурларында улусчу дружиналар, эш хуу судтары, профилактика чөвүлелдери кем-херек үүлгедикчилери-биле демиселди кошкак чорудуп турар.

Улусчу дружиналарны, эш хуу судтарын, профилактика чөвүлелдерин бүдүрүлге, албан организация аайы-биле тургузарга, ажыл дээштиг, үре-түңнелдиг болур. Ынчангаш оларның ажыл-чорудулгазы тус-тус организацияларның удуртукчуларындан кол хамааржыр. Бир эвес удуртукчу кижи ол хөй-нити организацияларының ажылынче кичээнгей салып, ону холга ап, боттуг дузаны көргүзүп турар болза, ындыг бүдүрүлгеде корум-чурум хажыдыышкыны эвээш болур.

Ам сорулга болза, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин комплекстиг чорударының талазы-биле тодаргай ажылдарны маңаа чедек кылдыр кииргениве Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның суур бүрүзүнге база өске-даа черлерге чорудары эргежок чугула. Кем-херек үүлгедир чорукту үндезини-биле узуткаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар дээш партия, совет болгаш ажыл-агый органнары, профэвилел, комсомол организациялары идей-политиктиг, күш-ажыл база ажы-чаң кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды комплекстиг чорударының хемчеглерин тодаргай ажылдап кылгаш, оон боттанышкынын чедип алыр ужурлуг.

Ажыл-агыйларда партия организациялары хөй-нити организацияларының ажылын удуртурунче кол кичээнгейни база салыр апаар. Корум-чурум камгалалынга хамаарыштыр чорудуп турар ажылының талазы-биле көдээ Советтерниң күүскомнары, херээженнер чөвүлели, улусчу дружиналар, «Билиг» ниитилелиниң эге организациялары отчёттарын партия хуралдарынга доктаамал берип турар болза, ажыл улам тодаргай болур. Аңаа хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, арагалаар, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демисел чорударының болгаш чоннуң культурлуг дыштанылгазының дугайында айтырыгны чугаалажып, бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни ала чогуур.

Чоокта чаа СЭКП Тыва обкому кижиниң мөзү-шынар кижизидилгезиниң сорулгаларын комплекстиг боттандырар талазы-биле айтырыгларны чугаалажып көөрүнге тураскааткан конференцияны база эрттирген. Аңаа бистиң республиканың партия, совет, профэвилел, комсомол органнарының харыысалгалыг ажылдакчылары, албан организация черлериниң удуртукчулары, хөй-нити организацияларының төлээлери олуруушкан.

Ол хуралга киришкеннер мөзү-шынар кижизидилгезин дарый холга алырын база ону комплекстиг боттандырарының чугулазын демдеглээн. Ынчангаш олар боттарының тус-тус ажыл-агыйларынга болгаш үлетпүр бүдүрүлге черлеринге барып, чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле дээштиг ажылдарны дарый чорудары чугула.

В. ДОРУНООЛ,
СЭКП обкомунуң административтиг органнар килдизиниң эргелекчизи.

ДАРЫЙ ЧАЙЛАДЫР

Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-агыйлары оңгу беш чылдың үшкү чылында мал бажы өстүрериниң күрүне планнарын чедиишкиннииг боттандырган. Бода малдың бажын өстүрери 100,3 хуу, хойну — 108,8 хуу, өшкүнү — 100,3 хуу, чылгыны — 104,2 хуу күүсеткен. Янзы-бүрү аарыглардан малдың хораар чоруу дыка эвээжээн. Чүс баш хойга онааштыр чүстен өрү хураган алган хойжулар бо чылын мурнукузундан хөй болган.

Ол чедиишкиннерни быжыглаар, малдың баш санын улам көвүдедип, оон продуктулуг чоруун бедидериниң шиитпирлиг үези — кыштаглаашкын. Аңаа хынамчалыг белеткел малчын болгаш специалист бүрүзүндөн негеттинип турар.

Кыштаглаашкынга белеткелдиң эң чугула херээ — мал чеминиң белеткели. Бо чылын Мөңгүн-Тайганың девискээринге кадаашкынның болганындан сиген үнмээн. Ынчалзажок совхозтарның ажылчыннары бичии-даа сиген үнген черден мал чемин белеткеп. Тес-Хемниң Ак-Чырааже ажылчыннары чорудуп, ниитиниң күжү-биле шефтеп тургаш, 1700 тонна сиген белеткээр планын 1861 тонна кылдыр күүседип алган. Совхозтарның кайызы-даа мал чеми белеткээр планын ажыр күүсеткен. Мал чеминиң белеткели ам-даа соксаваан, планга немей 50-50 тонна сигенни белеткеп алыр дээш ажыл-агыйларның сигенчилери ажылдап турарлар.

Кестинген сигенниң чөп ажаап алыр дээш совхозтар ажылчыннары кызымак ажылдап турарлар. Ак-Чыраада 1160 хире тонна сигенни пресстээн, оон 620 тоннаазын сөөрткен. Малчыннарның кыштагларынче барык төс чүс тонна сиген чедиртинген.

Кышка белеткелди ажыл-агыйларда канчаар чоруткан хынап, тускай комиссия үнген. Оон илереткени чүл дээрге, малчыннар бажыңнарының болгаш кажааларның септелгезин тускай график чок чорутканындан бачы септекчилер чамдык үелерде ажыл чок турганындан чамдыын септеле чогуур кажааларга хол дегбээн, эстертинмейн эрте берген болуп турар. Ийи совхозтуң кайызынын-даа дыка хөй кыштагларында суг кудар дескилер, оңгачалар ам-даа чедингилээ. Оон аңгыда төрүүр, төрүвес малдар үстүнмээн, бо чылгы хураганы улуг хойдан аңгылаваан кодааннар ам-даа бар.

Бо чылын районнуң мыйыстыг бода малы 18 кодаңга, хой, өшкүзү 131 кодаңга кыштаар. Ол кыштагларының капитал септелгези ам-даа доозулбаан, малчыннар чурттаар 54 бажыңның 47-зин септеттинген.

Мал суггарар кудуктарның септелгези ам-даа доозулбаан. «Мөгеп-Бүрен» совхозка келир кышка утпуштур кылыр турган ийи кудук ам-даа туттунмаан. «Малчынның» 4 кудуунуң ийнзи белен эвес.

Оон аңгыда кайы-даа ажыл-агыйларда суг сөөртүр машиналар ам-даа бүрүну-биле четчелеттинмээн. «Мөгеп-Бүренде» 8 машинаның дөрдү, «Малчында» чеди машинаның чүгле ужу белен. Ол тускайлаттынган машиналарны эде дериир чоруктар бар. «Мөгеп-Бүрен» совхоз ийикн, «Малчын» үштү эде дерээн.

Ам сорулга чаңгыс: үстүнде адаттынган четпестерни дарый чайладып, мал кыштаглаашкынын чедиишкиннииг эрттирери.

Э. СААЯ,
Мөңгүн-Тайга райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол бухгалтери.

Иван Аркадьевич Заберкин Шуурмактың маш ажыл-агыйы черинде ам 11 чыл чолаачылап ажылдап турар. Чүък сөөртүр планын 100-тен 120 хуу чедир доктаамал күүседип, бүдүрүлге чериниң мурнакчы чолаачыларының бирээзи бооп турар. Амгы үеде «Урал-377» деп улуг күчүлүг автомашина-биле маш сөөртүп турар.
ЧУРУКТА: И. Заберкин.
В. КОНДРАШОВТУҢ фотозу.

КҮЗЕП ТУРАРЛАР

«Кызыл тук» совхозтуң Саглы-Бажы хойжу бригадазында бо чылын ийи аныяк малчын — Наташа Куулар биле Лидия Кара-оол немешкен. Бо кыстар школаны эрткен чылын дооскаш, ам мал ажылынче киргеннери ол. Олар совхозтуң 500 ажыг хураганнарын хүлээп алгаш, чайгы семиртилгезин эки чорутканнар. Аныяк кыстар амгы үеде ыяк септеттинген кыштаанда кожуп чедип келген.

Улуг кадарчы Н. Кууларның ада-иези совхозтуң хоочун малчыннары чораан. Ынчангаш Наташа оларның арга-дуржулгазын чуткулдуг өөренип ап чораан болгаш ам ажыл-херек кырынга ажыглап эгелээни ол.

Малчын уругларның мурнунда күш-ажылчы шылгалдалар эвээш эвес. Ынчангаш шилип алган мергежилинге ынак болуп, бергелерге торулбайн, чедиишкинниг ажылдаарын чаңгыс чер чурттуглары оларга күзеп турарлар.

К. ООРЖАК.
Өвүр район.

ТАНЫЖЫҢАР

«Хемчик» совхозтуң хойжулары бо чылын бедик көргүзүткерлиг ажылдап, боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер. Эң ылаңгыя хойжулар Саая Даваа, Борис Хомушку, Саая Бора-оол олар торуур чүс хойга онааштыр чүстен хөй хураганны ап, дүк планын база күүсеткеннер. Хойжулар кыштаглаашкынга чедиишкинниг белеткенгеннер.

ЧУРУКТА: совхозтуң мурнакчы хойжулары: Саая Даваа (солагай талазындан), Борис Хомушку, Саая Бора-оол.
Х. МОНГУШТУҢ фотозу.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МАШИНАЛАРЫНГА

Тракторларның болгаш белү чоруур ажаалда агрегаттарының чаа дугуйларының эки шинарлары — дыка хөй хемчээлдиг черни эргери, идегелдиг болур. Оларның баштайгы бөлүүн Ереванда машина заводу бүдүрүп үндүрген. Күрүнениң Шынар демдээн салган ол продукцияны Алтай крайда Рубцовскиниң көдээ ажыл-агый машиналарының заводунче чүдүрүп чорутган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң хову ажылдакчыларының ажыглаар машиналарының шынарын экижидер талазы-биле шиитпирлерин күүсетпишаан, дугуй кылыкчылары чаа продукцияны үндүрериниң чедиишкинниг шиңгээдип ап турар. 1980 чылга чедир машина тудукчулары ам-даа үш херинин дугуйларын бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр. Бүдүрүлгениң чаарты кылып турары продукция бүдүрериниң улгаттырар аргазы бээр.

(СЭТА-ның корр.).
ЕРЕВАН.

СООК ДУЗАЛАП ТУРАР

Көдээ ажыл-агыйның Сибирьде эртем-шинчилел институдунуң хову-шөлдеринде сес градус соокта рапс ажаап алыышкынын эгелээн. Комбайннар сыдырый үнген ногаан үнүштү кестирип турар. Шала дона берген үүрмектен каап ногаан массаны дораан-на сөөртүп апаргаш, ажык оңгарларга төп турар, ол «соодукчуга» Сибирьниң эрте дүжер соогу дузалап турар. Чылый-даа бээр болза, шоолуг нарын эвес дериг-херекселдер доктаамал температураны таарыштырар.

Эртемденнерниң санап турары-биле алырга, рапс дээрге часка чедир ногаан хевээр турар мал чеми культура-дыр. Бо хире өрай ажаалда үезинде гектардан-на 200 центнер хоолулуг ногаан массаны ап турар. Рапсты тараанының сөөлгү айы август турган. А оон мурнунда омскижилер мал чемнериниң өске культураларының эки дүжүдүн ол-ла шөлдерден ажаап алган.

В. ЛОБОДА,
СЭТА-ның корр.
ОМСК.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ СЫРЫЙ ХОЛБААЛЫГ

Партия өөредилгезиниң, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазынга баштайгы кичээлдер эрткен. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатканы болза:

МОСКВА. Дөрт миллион ажыг москвачылар СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин марксчи-ленинчи өөредилге системазында өөренип турар. Көдээге шеф дузазын көргүзер талазы-биле парторганизацияларның мурнунда турар сорулгалар-биле кичээлдерни сырый холбаар дээш бөлгүмнерниң болгаш семинарларның программаларын таарыштыр ажылдап кылган. СЭКП-ның Москва хоорай комитединиң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга найысылалдың болгаш Москва облузунуң пропагандистеринге хүн бүрүнүң консультацияларын эрттирип турар.

КИЕВ. «Ленинниң дарганы» деп судно тудуушкун заводунуң экономиктиг өөредилге школаларынга болгаш семинарларынга эптекчи-слесарь Н. Молодченконуң болгаш өске-даа мурнакчы ажылчыннарның эрттирген баштайгы кичээлдериниң темалары металл, чиг-эт болгаш электр энергиязының камналгазынга хамаарышкан.

Экономиктиг өөредилге системазының бүгү дыңнакчылары камналга талазы-биле агар санныг. Ук заводка бо чылдың эгезинден бээр кара металлдарның муң ажыг тонна прокадын камнап алган.

ДУШАНБЕ. Дүжүт ажаалдазын комплекстиг хандырар талазы-биле партияның Регар райкомунуң чанынга организастаан штаб чогуур планны ажылдап кылган. Ону ёзугаар ук районнуң бүгү лекторлары болгаш политинформаторлары боттарынга хамаарышкан бригадаларынга чораан. Олар аңаа СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр партияның аграр политиказының айтырыгларының талазы-биле элээн каш лекцияларны болгаш беседаларны эрттиргеннер.

ИВАНОВО. Ивановонуң В. И. Ленин аттыг камвольк комбинадының ажылчыны Е. Лючина оңгу беш чылдың эгезинден бээр сес беш чылдың онаалдазын күүсеткен. Ам ол бо беш чылдың төнчүзүнге чедир база бир беш беш чылдың нормазын күүседир деп хүлээнген. Ындыг шиитпир пропагандист Л. Троицкая-биле кады иштики курлавырларны өөренип көргениниң соонда төрүттүнген. Теоретиктиг семинарларның дыңнакчыларының хуудя планнарынга пропагандистерниң киржилгези-биле киирген өскерилделерниң түңнелинде чедип алдынган экономиктиг ажыктың түңү бо чылын 3,5 миллион рубль болган.

(СЭТА).

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ЧЫЛГЫ МАЛЧЕ

Республиканың совхозтарынга чылгы мал ажылын хөгжүдер дугайында айтырыгны мооң мурнунда чылдарда «Шын» солуннуң арыннарынга калбаа-биле чугаалажып турганы билдингир болгай. Ол чугаалажыышкынга малчыннар, мал ажылының специалистери, ажыл-агыйларның удуртукчулары, солуннуң номчукчулары болгаш көдээ корреспондентилери идепкейлиг киришкен. Чылгы мал ажылын хөгжүдеринге хамаарышкан чугула айтырыгларны солунга парлаттынып турган чагааларның авторлары көдүрүп үндүргүлээн. Ол ажыктыг малды өстүреринче кичээнгей салбас, оон баш санын кызырар, ажыл-агый ажылдарынга ажыглаар хөөн чок чоруктарны авторлар эптеш чогу-биле шүгүмчүлеп илереткен.

Чылгы мал ажылын хөгжүдеринге хамаарыштыр калбак чугаалажыышкынның солун арыннарынга организастаан чорук ол чугула айтырыгны ажыл-агый удуртукчуларының кичээнгейиниң төвүнге тургускан болгаш ону чогумчалыг кылдыр шиитпирлээринге бичии эвес салдарны чедиргени чугаа чок. Оон түңнелинде Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «Тыва АССР-ге чылгы мал ажылын хөгжүдер хемчеглер дугайында» тускай доктаалды 1977 чылдың июльда хүлээп алган болгаш күрүнениң чылгы мал ажылын эргелеп башкарар черин республикада тургускан.

Ынчангаш күрүнениң чылгы мал ажылының талазы-биле эргелелиниң директору А. К. Петровтуң чүүлүн мооң адаанда парладывыс.

Республиканың эът балансызынга кол черни инек болгаш хой эъди ээлеп турары бүгүдеге билдингир болгай. Ынчалзажок эът бүдүрериниң улуг курлавырларының бирээзи чылгы малдың эъдин херекдээри-биле өстүрери болур. Амдыызында ону кончуг кошкак ажыглап турар. Эрзин, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Улуг-Хем, Мөңгүн-Тайга болгаш Тожу районнарның совхозтары чылгы мал эъдин бүдүрер талазы-биле улуг курлавырларлыг болуп турар.

Хөй чылдарның дуржулгазының көргүзүп турарындан алырга, чылгы мал чайгаар бүткен чер одарынга турар болганда, оон эъди эң-не чиик үнелиг болур. «Тес-Хем», «Сүт-Хөл» болгаш «Чаа орук» совхозтарның 1977 чылда саткан чылгы мал эъдиниң бир центнериниң бот-үнези ол дугайын херечилеп турар. Ону даразында саннардан көрүп болур.

1977 чылда саткан бир центнер эъттиң бот-үнези (рубль-биле) мындыг болуп турар:

Ажыл-агый	инек эъди	хой эъди	чылгы мал эъди
«Тес-Хем» совхоз	143,79	151,06	60,6
«Сүт-Хөл» —»—	265,98	196,27	73,5
«Чаа орук» —»—	125,01	98,56	44,2

Дыка делгем одар-белчиирлерлиг хөй-хөй совхозтар ол черлерге тускайлаттынган чылгы мал ажылын хөгжүдериниң хемчеглерин албайн турары шын эвес. Күрүнеге садып турар бүгү эъттиң чүгле үш хире хуузу чылгы мал эъди болуп турар. Хөй санныг чылгы малды ажыл-агыйларның боттарынга соккаш, эъдин куду өртекке садып, оон-биле совхозтуң экономиказынга когарал таварыштырып турар. Чылгы фермаларында бүдүрүлгениң болгаш амыдырал-чуртталганың бодууп оран-савазы безин чок. Ол чорук зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг хемчеглерни боттандырарын бергеледип, чылгычыларның күш-ажылының база амыдыралының байдалдарын нарыыдадып турар.

Дыка хөй ажыл-агыйлар чылгының баш санын өстүреринге четтес кичээнгей салып, оон отчёт, учёдун багай тургузуп, чылгыны чыл-чылы-биле саваайн турар чоруктар бар. Ындыг болган ужурунда, читкен болгаш самчыгдаттынган малдар чогуур үезинде илереттинмейн турар. Ындыг черлерге «Бардык», «Шекпээр», «Найырал», «Улуг-Хая», «Ак-Туруг», «Мурнакчы» совхозтар хамааржыр. Бо ажыл-агыйларга чартык чыл дургузунда эвээш эвес чылгы мал өлүп хораан, 212 бени хойжулар, кадарчылар хөлдеп турар. Эмдик малдарны өөредип, ажылга ажыглавайн, чаш белерни доктаамал мунуп турар болганда, олар эдерижилгеге кирбейн, тол бербейн турары таварылга эвес-тир.

Үстүнде айыткан четпестерни чайладырының болгаш чылгы мал ажылын болур-чорууру-биле хөгжүдерин барымдаалааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1977 чылда «Тыва АССР-ге чылгы мал ажылын хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Аңаа үндезилээш, республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу ийи дужаал үндүргеш, чылгы малдың баш санын өстүрериниң, төрүүр белерден кулунну алырының тодаргай онаалдаларын ажыл-агый бүрүзүнге чедирген.

Республиканың совхозтары 1980 чылга чедир 9000 белиг турар, азы төрүүр белерниң санын 2457 бажы көвүдедир болгаш 100 беге онааштыр 75 кулунну алыр ужурлуг. 1978 чылда чылгы мал ажылын хөгжүдериниң чамдык хемчеглерин алган. Чижээ, чылгы өстүрер специализастаттынган «Май 1» совхозту Тожу районда организастап тургускан. Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем болгаш Тожу районнарның ажыл-агыйларынга бүгү чылгыны санап даңзылааш, оларны кадарар харыысалгалыг кижилерге акт-биле хүлээткен. Эрзин районнуң бүгү ажыл-агыйларында улгаттыр каттыштырган чылгы коданнарын тургускулаан, Тес-Хем районда бүгү белерни «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шываа салбырында мөөңнээн. Оон-биле чергелештир Эрзин, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның совхозтарында төрүттүнген кулуннарны хүлээп алырының баштайгы зоотехниктиг учёдун экижиткен. Бир эвес 1977 чылда республикага ниитизи-биле төрүүр 100 беге онааштыр 55 кулун алган турган болза, бо чылдың баштайгы чартызында 64 кулун алдынган. Эрзинниң ажыл-агыйлары 100 беге онааштыр 84 кулунну, а ында Ленин аттыг совхоз—93 кулунну, «Морен» —91 кулунну меңги алган.

Совхозтарга чылгының уксаалыг фермаларын тургузары-биле бо чылын Орлов уксааның база Орустуң аар чүък тырттар уксаазының 25 бүдүрүкчү аскырларын республикада экелген. Орлов уксааның бүдүрүкчү аскырларын өстүрер уксаалыг чылгы фермазын организастаары-биле «Ленинчи орук» совхоз бо чылын уксаалыг 20 бени өске черден садып алыр болгаш база-ла ол хире бени совхозтуң бодунуң чылгызындан шилип алыр.

1,5—2 муң баш чедир чылгы турар бот-орулга-чарылгалыг тускайлаттынган барааныг улуг фермаларны организастаары-биле чылгы фермаларын улгаттыр каттыштырарының эргежок чугулазын практика бадыткаан. Ындыг фермаларны тургузар чорук ук адырны ажыктыг кылдыр чорударының эртемге үндезилеттинген хемчеглерин калбаа-биле боттандырарының болдунар аргазын бээр. Хой болгаш мыйыстыг бода мал фермалары ышкаш, чылгы фермазының ажылын бот-орулга-чарылганың принциптеринге боттандырза чогуур. Чылгыны өстүреринге таарымча чок черлерде турар ажыл-агыйларда кодандан артып турар белерни тускайлаттынган фермаларга дамчыдып бээр херек. Тес-Хем, Эрзин, Тожу районнарда чогум-на ынчаар кылган. Өвүр, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем, Кызыл районнарга база-ла ындыг специализацияны чорудары эргежок чугула.

Чылгыны чаңгыс черге мөөңнээри, улуг фермаларны тургузары ол адырның орулгазын бедидериниң эң чугула негелдези болур. Коданның 35—40 хуузу белер болур болза, чылгының өзүлдезиниң бедик деңнели чедип алдынар, эътке херекзээр чылгы ажылы чедиишкинниг хөгжүүр апаар. Эътке дужаап турар малдарның дириг деңзизи кончуг куду болуп турар. 1977 чылда республикага эътке дужааган бир баш малдың ортумак дириг деңзизи 276 кг болган. Чүге ындыгыл дээрге, чылгыны эки одарлатпайн, семиртип азыравайн дужаап турар-дыр.

1977 чылда республиканың ажыл-агыйлары 2,8 муң кулунну чедир албаан. Оон кол чылдагааннарының бирээзи болза, белерниң кызырар чоруу көвүдеп, кодаңда оларның баш саны эвээжеп, эътке белерни хойнуң дужаап, хойжуларга, кадарчыларга ажыл малы кылдыр мунуурун турары болур. Ылаңгыя Улуг-Хем районда 212 бени хойжулар, инек кадарчылары мунуп турар. Ол район төрүүр 100 беге онааштыр 30-ла кулун алганы ынчангаш таварылга эвес-тир.

Чылгы мал эъдин бүдүрериниң чүгле эътке дужаар малдарны көвүдедири-биле эвес, харын чылгыны семиртип азыраарының аргазы-биле улгаттырып болур. Ол төп зонаның районнарынга хамааржыр. Эъткир чылгы малды өстүреринге улуг үнелиг болуп турар тус черниң чылгы малын экижидеринче кичээнгей салыры эргежок чугула.

Амгы үеде чылгы мал ажылының мурнунда турар сорулгалар боттуу-биле өскерилген. Ам чылгы малды колдуунда-ла мал кадарып мунарынга ажыглап турар. Оон-биле чергелештир өске малдарның ажыглаары берге одарларга чылгыны бүдүн чыл дургузунда одарладып тургаш, чиик өртектиг чылгы мал эъдин бүдүрери улам-на чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Ындыг болганда, дүрген чоруктуг уксааның аъттарынга херектел дыка кудулаан. Оон-биле кады садып саарар болгаш аар чүък тырттар уксааның малдарының ужур-дузазы улгадып турар.

Хойжуларны, кадарчыларны, чылгычыларны мунар аът-биле хандырар чорук белерниң 15—20 хуузу хире чамдык нэзээн мунар аът бүдүреринге специализастаарын негеп турар. Казахстанның болгаш Кыргызтың байдалдарынга өстүрген дон уксаазының аскырларын ол сорулгага ажыглаза чогуур.

Эъткир чылгы мал ажылын хөгжүдерде, ук черниң экижиткен чылгызын «бодунга» сайзырангайжыдарының болгаш аар чүък тырттар уксааның малдарының хөнын оларга сиңирериниң угаавышкыны-биле чорууру эргежок чугула. Ону боттандырары-биле аар чүък тырттар уксааларның бүдүрүкчү аскырларын Свердловск, Пермь областардан садып алыр апаар.

Чылгыны өстүрери-биле хайнакташтырарда, кол өзек кылдыр ук черниң экижиткен малдарын «бодунга» хөгжүдеринче кичээнгей салыр херек.

Республиканың чылгы мал ажылында кажаа-хораа болгаш өске-даа дериишкиннер шуут чок болуп турар. Зооветхемчеглер чорударынга бээзин инек кажааларын ажыглап турар. Белер кулуннадыр черлерде бээзин ыяк эмге болгаш чемнер курлавыры шыгжаар кажаалар чок. Моон соңгаар ындыг байдал-биле эптежип болбас. Чылгы фермаларынга кажааларны болгаш чылгычылар чурттаар бажыңнарны тудары эргежок чугула.

Бистиң республиканың байдалдарынга чылгы малдың эдерижилге кампаниязын эрттирериниң таарымчалыг үези апрель 1-ден июнь 15-ке чедир үе болур. Ынчангаш бир аскырга 15—20 бе онаажыр кылдыр коданнарны апрельге чедир үзүп тургузаар ужурлуг. Белер болгаш аскырлар эки семис болур болза, чүгле ынчан бо бүрүзүнден кулунну ап болур. Уксаалыг бүдүрүкчү аскырларны эдерижилге мурнунда эки чемгерип, күштенгелин шыырак болдурары чугула.

Республикага чылгы мал ажылын хөгжүдер дугайында чугула айтырыгны «Шын» солуннуң арыннарынга каш чыл улаштыр калбаа-биле чугаалашканының түңнелинде ам ап чорудуп турар боттуг хемчеглер болгаш чылгычыларның мурнунда туруп турар чугула сорулгалар кысказы-биле ындыг-дыр. Бо ажыктыг малды өстүреринче ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери өнзэ кичээнгейни салыр херек.

А. ПЕТРОВ,
республикада күрүнениң чылгы мал ажылының эргелелиниң директору.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЭНЕРГЕТИКА КӨВҮРҮҮ

УКРАИН ССР. Европада эң улуг Донбасс-Альбертиршаның (ВУР) бедик вольтулуг электри дамчыдылгазының шугумунуң сеелгү совет участогунуң тудуу доозулган. Барыын Украин подстанция болгаш кургне кызыгаарының аразында 200 километр узун чаа дамчыдылганы 750 киловольт күжениишкиниң кылдыр ажыглаалда киирген. 1300 километр ажыг узун энерговкөвүрүг туттунган. Бо участок болза амгы үеде ажылдап турар Донбасс—Днепр—Винница—Барыын Украин подстанция магистралының чоон участогунуң уланчызы болур.

Винница биле Альбертирша аразында электри дамчыдылгазын тудар дугаарында Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның дугуржуп алган үезинден бээр чүгле дөрт чыл эрткен. Кысказы үениң дургузунда улуг ажыл кылдынган. Бо шугум акы-дуңмалышкы чурттарның каттышкан энергосистемаларын ССРЭ-ниң чаңгыс аай энергосистемазы-биле тудуштурар. Ол чорук электроэнергия-биле солчур, эзал-ондак болганда бот-боттарынга дузалажырын хандырар, ырак черлерже электроэнергияны чорудар арганы бээр.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): инженер-релейщик Александр Брыжейло, электромонтер Владимир Савчук болгаш Барыын Украин подстанциязының начальниги Василий Студент олар.

Б. КРИШТУЛДУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ленинниң ады-биле

«МЭЭҢ КАРААМНЫ ЛЕНИН ЧЫРЫТКАН»

Антониу Муане эргэ алып калган [illegible] дөрт сый туткан саазынны ужудуп, менче сунду. Ууже эрткениндеи саргара берген саазында Владимир Ильич Ленинниң чуруу бар болду.

— Мону кайыын ап алганың ол, Антониу?—деп айтырдым. Ол хүлүмзүрүп каап, даараш чоонда бодунуң чугаазын эгелей берди.

— 1972 чылда-ла болган чүве. Ынчан мен Мапутунуң кыдыында Матолада цемент заводунга ажылдап турган мен. Ынчан ФРЕЛИМО-нуң партизаннары португалдар-биле соңгу чүкте демисежип турар деп чугаалажып турган чүве. Найысылалга агаалакчылар, ужен-чиндиишкиннер боой турган. «Шпионнарны болгаш диверсантыларны» эзлеп турар деп бисте тайылбырлап турган.

Бар-ла катап кежээ ажылдап чанып ора, артымда маңнаан кижи даажы дыңнап кагдым. Хая көрүп кээримге оруктап африкан кижи бар-ла шаа-биле маңнап кел чор, а ооң соондан дагалыг майыктаашкаары [illegible] солдаттар сүрүп кел чыдырлар. Хенертен ол африкан кижи кээп душту. Чеде халып келген солдат ооң бажынче боо ужазы-биле кулаажылап какты. Португалдар медерелин оскунупкан кижини долганып алгаш, ону боо ужазы-биле соң, буттары-биле тепкилеп эгеледилер. Беш минута хире ынчаар уламчылады. Ооң соонда чиик машина чедип келди. Машина кырынче медерел чок кижини үндүр октапкаш, солдаттар машиназынга олуруп кааш, чорупкан бардылар.

Ол кижиниң эттеп турган черге чеде бердим. Ооң хаты тогулген черде сый тудуп каан саазын көрүп кагдым. Чаа тудуптарымга сесед саадыг эр кижи менче угаалныг караактары-биле, [illegible] көрүп тур. Ынчан мен ол кымыл дээрзин билбес турган мен, ынчалза-даа араатаныы-биле өлүрткен африкан кижиниң карманындан ушкуруп кээп дүшкен портретти оруктан кагбас деп шиитпирлеп алдым. Ол-ла кежээ суурга [illegible] «ФРЕЛИМО-нуң диверсантызын» чок кылган деп чарлапкан чүве. Полицейжилер ооң чуруун көргүзүп, кым ону таныыр деп айтырып турганнар. Ынчалза-даа кым-даа чүве чугаалаваан. Мен база ыттаваан мен. Чүгле костюмумга бо портретти улам хандыр чажырып алган мен.

Бүгү суур удуй бергенде, дүн ортузунда Жоржиге ужуражыр дээш чорудум. Ону партизаннар-биле харылзаалыг кижи деп чугаалажып турган чүве болгай. Аңаа мен бүгү чүвени доозазын чугаалап бердим. Жоржи портретти ыыт чок көргеш, оожум мынча диди: «Бо болза Ленин-дир, Владимир Ильич Ленин! Бо кижи сени дарлап турар улус-биле ханчаар демисежикчиниң дугайында өөредигни ажылдап кылган. Ол бодунуң бүгү амыдыралын бистер ышкаш кижилерниң хостаары дээш демисежиишкинге турасклааткан». Жоржи меңээ ырак Россияның дугайын, Ленинге баштааткан большевиктерниң революцияны каңнаар белеткеп турганының болгаш боттандырып чоруткаанының дугайын, Кышкы ордуну [illegible] [illegible] Совет Эвилелиниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап берген. Ырак Россияда чер, фабрикалар болгаш заводтар мында ажылдап турар кижилерниң — ажылчы чоннарның эргезинде боор турарын, ажылчыннар [illegible] күрүнениң боттары эргелеп-башкарып турарын ынчан мени холчок-ла кайгаткан. Ол бүгү портретте менче көрүп алган орар кижиниң ачызы-биле болган.

Ол үелеп эгелээш мен Жоржиге үргүлчү барып, ооң чамдык даалгаларын күүседип турган мен, а ол меңээ Россия дугайын, Ленин дугайын чугаалап берип турган. Ынчан мен номчуп билбес турган мен, ынчалза-даа Ленинниң чамдык ажылдарын Жоржи меңээ номчуп берип турган. «Империализм капитализмниң дээди чадазы» деп ном мени чүгле [illegible] сонуургаткан.

А ооң соонда Жоржиге болгаш ооң өөнүкчүлеринге улам-на улуг-биле дузалап эгелээн мен. Чүге дээрге олар ажылчын кижиниң хосталгазы дээш Ленин ышкаш демисежип турарлар дээрзин билип каан мен. Бо хүннерге чедир деп эрге болгаш акы-дуңмалышкы чоруктуң [illegible] дээш бодунуң амы-тынын берген африкан кижини утпаан мен.

1975 чылда бис тиилеп алган бис. Мен ам Матолада ол-ла цемент фабриказында ажылдавышаан мен. Ындыг болза-даа ол фабрика ам хуу кижиниң эвес, а бистиң мозамбик фабрикавыс апарган-на болгай. ФРЕЛИМО партияга кирип алдым, мени бүдүрүлге эвүлелиңге депшидип соңгаан. Бистер бүдүрүлгени хевиргүзүп, [illegible] бүгү-ле чүүлдерин кылырын оралдажып турар бис. Социалистиг ажылды организастап алган бис. Ол биске улуг-биле дузалап турар. Ол дугайын Ленин номчуп ыңай бижээн. [illegible] чарыкка бодум тиилеп үндүм.

Антониу Муане чугаазын доозупту. Мендеп улуг үнелиг портретти камныг-биле алгаш, акша хавынче чедир шыгжап алды. «Ленин мээң караамны чырыткан. Мен ону ам бодумнуң чүрээмниң чанында шыгжап чоруур мен!» деп, ол немеп кагды.

М. КНЯЗЬКОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Мапуту.

делегей бо хүннерде

болуушкуннар

тайылбырлал

ХҮН ЧУРУМУНДА— СОВЕТ ИНИЦИАТИВА

НЬЮ-ЙОРК. Хүн чурумунуң кол айтырыгларының бирээзи — «Ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң айыыл чок чоруунуң магадылалдарын быжыглаарының дугайында [illegible] керээзин чарар дугайында» айтырыгны КНО-нуң Кол ассамблеязының Бирги комитеди чугаалажып кирипкен. Бирээзиниң төлевилелин ажылдап кылган Совет Эвилели КНО-нуң Кол Ассамблеязы чугаалажып көөр кылдыр ол айтырыгны киирген турган. Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралдарынга ийиги политиктиг чугаалажылга үезинде-даа, [illegible] Бирги комитетке (политиктиг айтырыглар болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле комитетке) чугаалажып турарының үезинде-даа чаа совет инициативаны калбаа-биле деткээн.

Бирги комитетке чугаалажылганы ажытпышаан, ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлээлекчизи О. А. Трояновский ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң оларга удур ядролуг чепсекти ажыглавас деп делегейге хоорлуп-кутттунган [illegible] ядролуг чепсектиг күрүнелерден алыр деп күткүлүн Совет Эвилели билдиишкин-биле көрүп турарын чугаалаан. Ядролуг чепсекти бүдүрериниң болгаш ону чедип алырындан ойталап турар болгаш девискээринде ол чепсек чок ындыг күрүнелерге удур ядролуг чепсекти кажан-даа ажыглавазын Совет Эвилели медеглээнин ол онзалап демдеглээн. Айыыл чок чоруктуң магадылалдарының дугайында айтырыг дугайты ийи талалыг тускай дугуржулгаларны чарарынга база белен бис. Ынчалзажок ядролуг чепсээ [illegible] ындыг күрүнелерни камгалаарының айтырыын эң долу болгаш дээштиг кылдыр шиитпирлээриниң арга-дуу чүл дээрге [illegible] [illegible] ядролуг чепсектиг күрүнелерниң [illegible] алыры болур деп санап турар бис.

Совет Эвилелиниң саналдааны керээ төлевилелиниң төлептиг утка-магадылгазы чүдели дээрге, ядролуг боо-чепсектиг болурундан күрүнелерниң ойталаан турарынга оон идиг бээринче углапканы ол болур деп, О. А. Трояновский чугаалаан.

Польшаның КНО чанында доктаамал төлээлекчизи Г. Ярошек база совет инициативаның чугулазын болгаш [illegible] [illegible] [illegible] кезектеринге ядролуг чепсектен хостуг зоналарны доктаадып тургузарынга идиг бээр, делегей харылзааларынга ийиги политиктиг байдалды [illegible] улам чавырылдырарынга болгаш тайбың быжыглаарынга чугула салыышкын апарган турар ийик.

Делегей харылзааларынга күш ажыглавазының дугайында Бүгү-делегей керээзинге ат салдынганы чергелиг, өске-даа совет саналдарны боттандырары-биле чергелештир бо керээни чарып алыры боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынга болгаш чепсеглениишкинниң дужурерииниң дээштиг [illegible] тургузар ийик деп, польша делегация санаан. (СЭТА).

ЫРЛААНЫ ДЭЭШ...

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Делавэр хоорайда (Миннесота штат) сурагдыг америк автор болгаш улустуң ырларының күүседикчизи Дин Ридти тудуп хоругдаан болгаш карабажынга [illegible]. Ыраажыны тудуп хоругдаанының чылдагааны [illegible] Түрмек фермерлериниң эрге-ажыктарын тоон көрбес монополияларның политиказынга удурланышкын демдээ кылдыр ол чериниң кедээ ажыл-агый ажыл-ишчилериниң чыгадырган митингизинге ооң киржилдеги болган. Удурланыышкынның эзээ каш ырларын ырлаан ооң чугаазының соонда полиция ону дораан-на тудуп хоругдаан. Ооң-биле [illegible] митингиниң 20 киржикчизин база тудуп хоругдаан. Оларның аразында америк [illegible] [illegible] болгаан К. Белликурт база бар. Оларны шуптузун кижиниң «корум-чурумун үрээни» деп буруудатткан.

Фермерлериниң эргелерин деткээн митингиниң өске киржикчилери-биле кады Д. Ридти тудуп хоругдааны АКШ-та политиктиг истеп сүрүүшкүннерге [illegible] камгалаан ооң идепкейлиг демиселин дээш эрге-чагыргалар [illegible] кылдыр ында үнелеп көрген. Чоокта чаа президент Дж. Картерге ажык чагааны ыраажы чоруткан. Ында замааты эргелерин чуртта кар-жыышы-биле үреп турарын ол буруу шапкан. Ак бажың өске чурттарда «кижиниң эргелерин камгалаарынче» кам [illegible] [illegible] Каттышкан Штаттарның бодунда расизмге болгаш чепсээ тур эвес чорукка удур демисежикчилерни истеп сүрерин соксадыр дээш чүү-даа кылбаан деп, ол чагаада айыткан.

АЛЖИР УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

АЛЖИР. (СЭТА). Алжир Улус Демократтыг Республиканың улузу бодунуң национал байырлалын — Революция байырлалын демдеглеп эрттирген. Национал хосталга фронтузунуң кыйгырыы-биле 1954 чылдың ноябрь 1-де чуртта тура халышкын эгелээн. Ол тура халышкын болза колонизаторларга удур демиселдиң сеелгү үе-чадазы болган.

Революцияның тиилээнин болгаш Алжирниң хамаарыштывас чоруун чарлаанының соонда 1962 чылда чурттуң улузу чаа ниитилелди үнүр сорук кириишкини-биле тудуп эгелээн. АУДР-нуң удуртулгазы чуртту социалистиг угланышкынның оруу-биле хөгжүдүп социал-экономиктиг депшилгелиг чаартылгаларны боттандырып чоруда берген.

Ооң соонда эрткен он чылдарның дургузунда Алжирге бүгү банкыларны, нефть-газ үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң хөй кезиин национализастаан, аграр реформа дугайында хоойлуну хүлээп алган. Амгы үеде чуртта бүдүрүп турар бүгү продукцияның 80 ажыг хуузу күрүне секторунга хамааржыр. Алжирниң кол байлаа болур нефтини казып тывarның 85 хуузу болгаш ону дашкаар үндүр садары күрүнениң нефть компаниязынга хамааржыр.

АУДР-де аграр реформазын чедиишкининиг боттандырып чоруткан. 1977 чылдың эгезинге чедир чери чок 100 муң тараачыннарга 1,3 млн. га черни үлеп берген.

Капиталистиг эрткен үениң аар-берге салгалы болур бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле хөй ажылды хамаарышпас чорукту чедип алган чылдарда кылган. Бир эвес 1962 чылда чурттакчы чоннуң 90 хуузу бижик билбес турган болза, амгы үеде чуртта тос чылдың албан өөредилгезин күштүг болдурбу чоруткан.

Чаа амыдыралды тургузаарда алжир улуска улуг дузалажы ССРЭ болгаш социалистиг деп каттыштырылгазының өске-даа чурттары көргүскен. Совет Эвилелиниң дузазы-биле Алжирге чүс ажыг тудугларны туткан. Оларның аразында Эль-Хаджарда металлургия комбинаты, Эль-Абеде корпустуг фабриказы болгаш өскелер-даа бар. Чуртта совет геологтар-шинчилекчилер болуп, янзы-бүрү тускай эртемниг дөрт чүс эмчилер чедиишкинниг-биле ажылдап турар. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле тургускан өөредилге төптери янзы-бүрү профильдиң 70 муң хире специалистерни белеткээн.

ЧАҢГЫС ЭПТИ БЫЖЫГЛААРЫНЧЕ БАЗЫМ

БАГДАД. (СЭТА). Ирактың революстуг командылал чөвүлели бо чылдың октябрь 26-да Сирия биле Ирактың аразында ат салган национал кады хөделиишкиннериниң хартиязын [illegible].

БЕЙРУТ. (СЭТА). Национал кады хөделиишкиннерниң Сирия—Ирак хартиязынга ат салганы араб национал-хосталгалыг [illegible] социализмниң болгаш реакцияның шаап халдаашкынынга удурланырының оруунга чугула базым болур деп, Ливанның Коммунистиг партиязының мында парлап үндүрген медеглелинде демдеглээн.

Политиктиг, шериг экономиктиг болгаш өске-даа талаларга Сирия — Ирак быжыг эвилелди тургусканы бүгү Чоокку Чөөн чүкке [illegible] дииг күштерниң чаңгыс эвин быжыглаарынга бараан болур деп мында онзалап демдеглээн. Империалистерниң болгаш реакцияның сүлдээзин чок кылырынга, ажыдатырган араб девискээрлерин хостаарынга болгаш ооң кара чаңгыс хоойлу ээзи төлээлекчизинге — Палестинаның хостаарының организациязынга баштадыр Палестинаның араб улузунуң [illegible] болуунга хамаарышпас күрүнезин тургузары-биле кады чедиишкиниг доозар чаа аргаларны хартия ажыткан.

Национал кады хөделиишкиниң хартиязынга ат салганынга араб делегейниң бүгү патриотчу болгаш депшилгелиг күштери-биле кады Ливанның компартиязы байыр илдирип турар болгаш ол хартия империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның планнарын күүсеттирбес, Чоокку Чөөн чүк кризизин тудуп берген бөгүн-биле шиитпирлээринге шаптыктаар. Совет Эвилели-биле депшилгелиг, хосталганың болгаш социализмниң бүгү күштери-биле кады найыралдың база кады ажылдажылганың харылзааларын быжыглаарынга кол үндезин болур дараазынга үлээрелди илередип тур деп, медеглелде демдеглээн.

БАГДАДТА КОНФЕРЕНЦИЯ

БАГДАД. СЭТА-ның тускай корреспондентилери А. Голованостовтуң болгаш Г. Марунинниң дыңнатканы болза: араб чурттарның даштыкы херектер министрлериниң конференциязы Ирактың найысылалында бодунуң ажылын үргүлчүлеваан. Араб делегейге болуушкуннарның хөгжүлдезиниң дугайын, египет президент Садаттың чарылдырыкчы [illegible] үрүжүктарының, араб эп-сеткилдиң каттыштырылгазын быжыглаарының оруктарының база аргаларының дугайында [illegible] баштыңнарының хөй кезии чугаалаан.

Пардаалга конференциязынга медеглел кылгаш, конференцияның даргазы, Ирактың даштыкы херектер министри С. Хаммади Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында делегаттарның чугаалаан үзел-бодалдары бот-боттарынга чоок болгаш бичии-ле карыжып турар деп демдеглээн. Багдад ужуражылганың чедиишкиниг болурунга бүгү байдалдар тургустунган.

Конференцияга [illegible] ле чалалганы араб чурттар [illegible] египет национальдыг М. Риадка чоруткан, ынчалза-даа ол Багдадка келбээн деп, ол дыңнаткан. Араб чурттар эвилелиниң штаб-квартиразын Каирден өске араб найысылалче [illegible] дугайында айтырыг ы конференцияга чугаалажы бээри чадавас деп, С. Хаммади айыткан.

Араб чурттарның күрүне болгаш чазак баштыңнарының чөвүлел хуралы араб национал күзелдерин, чүнүң-даа мурнунда Палестинаның араб улузунуң эргелерин, катап тургузарын боттандырып чорудар талазы-биле күженииш [illegible] мөөңнээр арганы бээр деп, Сирияның болгаш Ирактың даштыкы херектер министрлери демдеглээннер.

Палестинаның делегациязының министрлериниң чугаалажып көөрү-биле киирген документилери Багдад ужуражылгазының кол сорулгаларын тодарадылгаан деп, конференцияның киржикчизи, Палестинаның хостаарының организациязының (ПХО-нуң) күүсекомунуң кежигүнү Я. Абд Раббу медеглээн. Ол болза Кэмп-Дэвидке дугуржулгаларны, Садаттың чарылдырыкчы политиказын буруу шаары, Садаттың бай-чурумун бойкоттаарының талазы-биле идепкейлиг хемчеглерни ап чорудары, араб навыга америк политиканы, чүнүң-даа мурнунда АКШ-тың Палестинаның араб улузунга хамаарыштыр туружун буруу шаары, Палестинаның араб улузунуң карга чаңгыс хоойлу бар төлээлекчизи кылдыр ПХО-ну хүлээп көөрү болур.

НОБЕЛЬ КОМИТЕДИНИҢ БИР ШИИТПИРИНГЕ ХАМААРЫШТЫР

Норвег стортингиниң Нобель комитеди [illegible] шаңназынга египет президентизи А. Садатты болгаш Израильдиң премьер-министри М. Бегинни тывыскан.

АКШ-тың удуртулгазы-биле араб улустардан чажыт байдалга база оларның эргеажыктарынга удурланышкак боттандырып чорудуп турар чаңгыс талалыг дугуржулганы доосяан-даа болза, оон эгелекчилеринге ам «тайбың» тургузукчуларының шаңналын тывыскан. Бо бүгүнү Израиль бодунуң египет эжинге улам-на чаа-чаа ажелекчи негелделерни салып турда, а бодун бүгү араб делегейге удурланыштырып алган Каир «бодунуң адын» камгалап алырын бүгү-ле күштери-биле оралдажып, кижэр аргаларны дилеп турар үеде кылган.

Ынчан-ла бо үеде Нобель комитеди тайбыңның шаңналын Садатка болгаш Бегинге тывыскан шиитпирин кандыг сорулга-биле үндүрген? Бо талазы-биле хуггаалыгдарның [illegible] бар: араб улустардан чажыт [illegible] [illegible] олар удурланыштыр база оларның кол эрге-ажыктарын чорударар Кэмп-Дэвидке чарган чаңгыс талалыг дугуржулганы дүрген таарыштырып тургузуп алырынче ындыг арга-биле ол ийи кижиниң Каиндын-даа «албадаары» деп оралдашкан [illegible]. Өске чүүл база бар. Бир эвес бо чаңгыс талалыг дугуржулганы тенигүзүнге чедирип-даа каар болза, Чоокку Чөөн чүкке бүзүдүг тайбыңны ол берип шыдавас. Израиль дайынзыракчылар бодунуң эжелеп алган араб черлеринге муруйкузу ышкаш бодунуң контролюн тургузуп алыр. Палестинаның араб улузу бодунуң ала-чурттун алвас. Оларның эгелекчилериниң кайы-даа [illegible] [illegible] чаңгыс талалыг дугуржулгалар бузуур таарыштыр шиитпирлээшкинниң [illegible] харын-даа ол кавыга байдалды улам-на чидиглендирер база нарыыдадыр, ону улам-на [illegible] болдуруптар дээрзин амыдырал база катап бадыткаан.

Чаа «нобелевчилерге» чайгаар-ла байыр чедирип турар парлалганың буржуаз органнары Нобель комитединиң [illegible] тайылбырлап көрүп турары [illegible] [illegible] Лондоннуң «Таймс» солуну медеглээн. «Бодунуң амыдыралын тайбың дээш демиселге турасклааткан чиге [illegible] Садат-даа, Бегин-даа [illegible]» деп, швед «Дагенс нюхетер» солун демдеглээн.

Шынап-ла, Нобель комитединиң шиитпири багай баш тактаныышкынны сагындырып турар. Бегин деп кымыл ол? Өлүрүкчү, ажылдырган араб [illegible] черлерин моон соңгаарлаа эжелеп турарынче Тель-Авивтиң [illegible] амы-биле чарлап турар сионизм дайынзырап кижилери. Садат деп кымыл ол? Гитлерге сегирип чоруур, сөс-алдары деп өөскү билбес кижи-дир. Халдаакчының мурнунга бужары-биле дужуп бээриниң эгелекчизи-дир. Ындыг кижилерге тайбыңның шаңналын тывысып турар-дыр!

Ынчалза-даа ону кайгаажыңыың херээ бар деп бе? Эгээл каш үеден бээр Норвегияның Нобель комитеди бодунуң шиитпирлерин бүгү күрүнелерниң болгаш улустарның чүткүлдеринге база күзелдеринге дүгжүп турар, чеаган кожа-хелбээ чорукту хөгжүдеринге дүгжүп турар бээлээ тайбыңның эрге-ажыктарын эвес, а харын мыраңай өске чылдагааннарны удуртулга болдурган үндүрүп турары кымга-даа чажыт эвес-ле болгай.

Бүгү тала-биле алгаш көөрге, ол комитеттиң кежигүннери боттарының шиитпирлерин даштыкыдан сайгылыышкын-биле үндүрүп турар болгаш өске чурттарга бодунуң тура-соруун бодунга угаа көрдээн база хөй таварылгаларда политиктиг чүден-даа сорулгаларны черип алыры-биле база оларның эң ылым кылдыр көргүзерин оралдажып турар сорулгаларының тургузуп турары боттарының бодалдарын өске чурттарга албадаарын оралдажып турарларга ол комитеттиң кежигүннери акша-мөңгүн төлеп турлар.

Өске сөс-биле чугаалаарга, ол комитеттиң ажылын [illegible] [illegible].

Ю. КОРНИЛОВ.
СЭТА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

ГДР-ниң сурагдыг кинодокументалистери В. Хейновски болгаш Г. Шойман Чили дугайында боттарының чаа фильмин «Отка кыпалган» («Ла Монедага сөөлгү шактар») деп адааннар. Амгы үеге чедир хөй номнуг парлаан дүрбээн кино болгаш фотодокументилерниң, а ол ышкаш документалдыг магнитофон бижилгениң үндезининге олар 1973 чылдың сентябрь 11-де фашист октан өлген Сальвадор Альендениң сөөлгү шактарының дугайын олар көргүскеннер.

Фильмден үзүндү: үймээннээни [illegible] Ла Монеда ордузу Сальвадор Альендениң болгаш ооң сорулгаларының көрүү турары.

АДН — СЭТА-ның фотозу.

Культура амыдыралындан

«ҮШ САЛГАЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ»

Ындыг темалыг кежээ Ак-Туруттуң Культура бажыңынга эрткен. Ону Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскааткан. Кежээге хоочун болгаш аныяк салгалдың кижилери, 70 чылдарның комсомолчулары чыглып, ону дыка солун байдалга эрттирген.

Чыглганнарның аразында ачы-дөвээн чораан хоочун коммунист бригадир В. Ч. Мактар, партия, совет органнарынга үр чылдарда ажылдап келген, совхозта партком секретары Р. С. Хулай-оол, аныяк коммунист, сакманщик В. Улуг-Хуа олар болгаш өске-даа хоочуннар, малчыннар бар.

Совхозта партком секретары Р. С. Хулай-оол СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин [illegible] совхозтуң [illegible] сорулгаларны чуттаалап, мал болгаш чер ажылында бо чылын көргүзүглерин эрткен чыл-биле деңнеп анализтээн. Совхоз төл ойлиларда курувеге эът, сүт садар планын күүседкен. Чединмишкиннерни демдеглеп, четпестерге доктаавышаан, кежээни ол ажыткан.

Күш-ажылдың хоочуну, аныяктарның дагдыныкчызы В. Ч. Мактар 1928 чылда [illegible] улуг өрукту эртип, бо хүннерде-даа чонунга бараан болуп келгенин чыылганнарга чуттаалап берген.

Салгал бүрүзүнүң назы-хары, [illegible] аңгы-аңгы-даа болза, эңис сорулгазы, күзел-чүткүлү чаңгыс — партияга, чонга төлептиг бараан болуру дээрзин кежээге чүве чуттаалааш эштер демдеглеп турганнар.

Аныяк салгалдың мурнундан сөс алгаш, 9-ку класстың М. Кенден мынча дээн:

— Ада-иевистиң изин истеп, бистерден төрээн совхозувустуң малчыннап, [illegible] хоожу мергежилди шилгээдип ап турарлар бар. А хоочун малчыннын уруу Валя Сагаан, Рая Очур-оол олар ортумак школаны дооскаш хой ажылынга ажылдаар [illegible]...

Күш-ажылга тураскаат ындыг кежээлерни моон-даа соңгаар эрттирери планда көрдүнүп турар.

О. ДАРЖАЙ.

Улуг-Хем район.

ААС ЧОГААЛЫНЫҢ КЕЖЭЭЗИ

Тыва улустуң аас чогаалы бай, жанрлары хөй, бедик утка-шынарлыг. Чоннуң аас чогаалы амыдыралдың [illegible] болуп келген болгаш салгал дамчыр чораан, болуннуң ужур-уткагын чаартып келген. Оон жанр бүрүзү чоннуң эрткен оруун [illegible], сагыш-[illegible] доюлдуруп, амгы үеде амыдырал үнелээни-биле [illegible] турар. Аас чогаалын билбейн чыткаш чоннуң өзүлүт төөгүзүн билип алыры берге дээрзин пролетариаттың улуг чогаалчызы А. М. Горький чиге-ле чугаалаан.

Тыва кижи амыдыралдың шын хөгжүлдезин, оон келир үезиң аас чогаалын дамчыштыр илерелеп чораан. Аас чогаалының үстүнүп бас, кижизидилгелиг, өөредилгелиг чоруунуң ужур-дузазы, херек дыка.

«Тыва улустуң аас чогаалы» деп кежээни чоокта чаа Мөңгүн-Тайганың Культура бажыңы Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы пенсионер С. Сээнбуунуң инициативазы-биле эрттирген. Ук кежээниң белеткели болгаш эрткени [illegible] хайныктырган. Дыштаныглга келген [illegible] С. Молдурга тыва улустуң аас чогаалының сайзыралының дугайында кыска допчулал кылган.

Кежээге түс-түс жанрлар ааң-биле мергежилдиг кижилер сөс ап, күүселделерин [illegible]. Оларның [illegible] пенсионер С. Самбуунуң, К. Болаганның, «Малчын» совхозтуң малчыны Д. Сээнбыр-оолдуң, ол-ла совхозтан К. Хертектиң, С. Шуугурнуң, башкы Х. Каадыр-оолдуң, [illegible] Т. Бичии-Үргүлүң болгаш өскелериниң-даа [illegible] көрүкчүлер сонуургаан.

Аас чогаалының [illegible] музыка школазының башкызы Татьяна Белдан, ук кежээниң программазын [illegible] тыва хөгжүм дугайында [illegible] кылган.

Шак ындыг солун кежээни кору, эрттирип турар кириикчилерниң ийи үстүн алгаш аразында чарыш салгаш, ырларны, кожамыктарны күүседип, тывызыктар [illegible] программазы доосту́рга. СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң секретары Ш. Конага сөс ап, чүве чуттаалаан.

М. ОНДАР
М. ХЕРТЕК.

Мөңгүн-Тайга район.

«АЛДЫН КҮС»

Ындыг темалыг бир хүннүг чоокта чаа Баян-Кол суурда херээженнер чөвүлели организастап эрттирген. Орта херээженнер чөвүлели, агиткартиралар болгаш депутаттар кылган ажылдарының талазы-биле отчёттарны кылып, делгелгелерни болгаш конкурстарны эрттирип, концертти-даа бараалгаткан. Суурнуң херээженнерини эрткен чылдан бээр бо күске чедир кылган ажылдарын ааза түннеп көрген.

Ол темалыг хүнге делгелгелер бир кол черни ээлээн. Баштайла агиткартираларның [illegible] база хана-солуннар конкурузун эрттиргенин чон сонуурган. Ааа «Баян-Кол» деп агиткартираның (даргазы Т. Сымчаа-[illegible]) булуңчугажының утка-шынар, чурук-кааста лгазының талазы-биле эң деп көрген. Ийиги черни — «Шенне», үшкүзүн — Оттук-Даш СБФ-да «Шолбан» деп агиткартиралар ээлээн.

А хана-солуннар конкурузунга башкы Р. Кыргыстың удурткан «Аалга» агиткартираның хана-солуну [illegible] болгаш каастаглга талазы-биле эң эки деп үнелеткен. Ол ышкаш суурда херээжеңнер чөвүлелиниң (даргазы Э. Денченмаа) «Алдын күс» деп хана-солуну база мактаткан.

Суурнуң херээжеңнери кудумчулар, агиткартиралар, албан организациялар ээйи-биле боттарының огородтарга өстүргүлээн ногааларын, картофель болгаш чат-чимизин делгээни көрүштүг болган. Бо делгелгеге «Енисей», «Шеннет», «Баян-Кол» деп агиткартиралар болгаш Сенчен-оол аттыг кудумчунуң бажың ээлери херээжеңнер эки черлерни ээлээн. Бажың ааның огородунга капуста, помидор, согуна, дыня, тыква, свекла, согуна чергелиг ногааларны өстүрүп [illegible] «Аалга» деп агиткартиралар [illegible].

Оон ынай херээжеңнер национал аъш-[illegible] делгээн. Аңаа Оттук-Даш СБФ-де «Шенне» деп агиткартира (даргазы Г. Оруйгу) тиилекчи болган.

Совхозтуң мал чемиин белеткелинге херээжеңнер [illegible] [illegible] чуттаалаан. Чамдык херээжеңнер чөвүлелиниң шугуму-биле 35 [illegible], [illegible] турган, олар 43 тонналы тайгага белеткээн. Кызылда витаминниг сиген далганы кылыр черже чудуруп чоруткан. Ол бет херээжеңнерден тургустунган звено бо ажылды суурдан ырак черге ай хире үеде кылган.

Херээжеңнер сеңээ салырынга, түс-түс албан организацияларга опаага сигенни белеткээринге идепкейлиг киришкен. Ынчангаш совхоз дирекциязы ол бүгүнү үнелеп көрүп, мал чемиин белеткелинге идепкейлиг киришкеннерни Ак-Довурак хоорайже экскурсиялаар путёвка-биле шаңнаан.

О. НАМЧЫЛАК.

Кызыл район.

СОВЕТ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

Москваның М. Горький аттыг үлегерлиг уран-чечен театры 80 чыл болган.

К. С. Станиславскийниң болгаш Вл. И. Немирович-Данченконуң тургусканы ол театр «шиитиге уран чүүлдү» көргүзер кылдыр 1898 чылдың октябрь 26-да бодунуң амыдыралын эгелээш, баштайгы шиилери-биле көрүкчүлерниң улуг кичээнгейин хаара туда берген.

Оон сценазынга Шекспирниң, Байронуң, Ибсенниң чогаалдарын көргүскен. Чеховтуң, Горькийниң, Толстойнуң шии чогаалдарын [illegible] [illegible] ажыткан.

Ол болза улуг артистер К. Станиславскийниң, В. Качаловтуң, И. Москвинниң, О. Книппер-Чехованың чогаадыкчы мастерскаязы чораан...

Москваның бо театрының эрткен оруунуң үштүң ийи кезии совет чылдарга хамаарыжыр. Ол болза эң улуг чогаадыкчы чединмишкиннерниң, алдарлыг коллективтиң уран чүүлүнүң чечектелиишкининиң чылдары болган.

Амгы үеде театрның кол чогаадыкчы сорулгалары болза социалистиг боттуг чүүлдү, мөңгү-шынарлыг чаа үнелиг чүүлдерни бадыткап тургузары, совет кижиниң угаан-бодал талазы-биле чараш чүүлдерин көргүзери болур.

Оон репертуары солун болгаш хөй янзы. Ында орус болгаш даштыкы классиктерниң эң дээре чогаалдары, талантылыг совет шии чогаалчыларының Погодинниң «Кремль куранттылары», Шатровтуң «Июль алдызы», Чеховтуң «Иванов», Горькийниң «Сеолгүлер», Шиллерниң «Мария Стюарт», Метерлинкиниң «Көк куш», Гельманның «Дедир харылзаа», «Партком хуралы» болгаш өскелериниң-даа хөй чогаалдары бар.

Театрның Америкага, Англияга, Грецияга, Австрияга, Японияга, Венгрияга, Болгарияга болгаш өске-даа хөй чурттарга оюн көргүзери улуг чединмишкиннерлиг эрткен.

ЧУРУКТАРДА: Г. Бокаревтуң «Кан эдилдеринчилери» деп шиизинден ужурал. Хромовтуң ролюнда — РСФСР-ниң улустуң артизи Е. Евстигнеев; Москваның ССР Эвилелиниң М. Горький аттыг үлегерлиг уран-чечен театрының бажыңы.

В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ · СПОРТ

ГТО ЧЕМПИОНАДЫНЫҢ ШЫЛГАРААННАРЫ

ЕРЕВАН. (СЭТА). Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан, «Комсомольская правда» солунунуң шаңналы дээш ГТО-нуң комплекизиниң хөй хевирлеринге ССРЭ-ниң чемпионады Арменияның найысылалынга эрткен. Ол езулуг спортчу байырлал болган.

Үш хүн болган спортчу демисылдың түңнелинде киржикчилерниң тиилекчилери [illegible] ССРЭ-ниң чемпиону алдын медальдар-биле бирги чададан Нина Русанова (РСФСР-1), Артур Алавердян (Армения), ийиги чададан Татьяна Иванова (РСФСР-1), Андрюс Бортkevичус (Литва), үшкү чададан Ольга Зыбарева (РСФСР-1), Рубен Меликян (Армения), дөрткү чададан бирги белгүүлеп Нина Иванова (Ленинград), Александр Гуламбарян (Армения), дөрткү чадаяның ийиги белгүүлеп Галина Шурховецкая (Москва), Григорий Литовченко (Украина), бешки чададан Александра Седова (РСФСР-1), Виктор Индриксов (Эстония) шаңнаткан.

Команда талазы-биле бирги черни РСФСР-ниң бирги шилилдек командазы алган. Ийиги черни Украинаның, үшкүзүн — Ленинградтың спортчулары ээлээн.

Организастыг комитеттиң даргазы, Армян ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Р. Х. Светлова чемпионаттың киржикчилеринге байыр чедирген. «ГТО-нуң хөрек демдээлдер олимпиада медальнарынче дже [illegible] шынчы болуруң күзээн.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНАДЫНЫҢ БОЛУР ҮЕЗИН ТОДАРАТКАН

Дашка хоккей лигазының [illegible] конгрези (ЛИХГ) октябрьның сөөлгү хүннеринде Венага болуп эрткен. ССРЭ-ниң Хоккей федерациязының [illegible] Москвага болур делегей болгаш Европа чемпионадының болур хүнүнүң, шөгүнуң расписаниезин ааа бадылаан.

Эрткен чемпионаттың түңнелин ёзугаар маргылдааның [illegible] ийи бөлүкке үскен. «А» бөлүкке — ССРЭ-ниң, Швецияның, ГФР-ниң, Польшаның. «Б» бөлүкке — ЧССР-ниң, Канаданың, АКШ-тың, Финляндияның командалары хамааржыр.

Олар бөлүктэй бир дээскиндир бот-боттары ойнаар. Ол маргылдаа апрель 14-тен эгелээш 17-де доостур.

Бөлүк бүрүзүнден [illegible] ийи-ийи команда медальдар дээш демисежип эгелээр. Оон өске командалар бешки-сески [illegible] дээш ойнаар.

[illegible] апрельдиң 18-тен 27-ге чедир эртер.

Делегей конгрезиниң чөвүлелиниң кежигүнү А. Старовойтов СЭТА-ның корреспондентизи В. Дворцовка конгресс Москвага эртер делегей чемпионадының судьяларының данзызын бадылганын [illegible]. [illegible] судьялары — В. [illegible] (ССРЭ), В. Шубрт (ЧССР), В. Худ (Канада), У. Ленгрен (Швеция), В. Эдельман (ГФР), Д. Найглз (АКШ), К. Кайсла (Финляндия); шыйыг судьялары — А. Загорский (Польша), Ю. Смирнов, А. Барнов (ССРЭ), Л. [illegible] (ЧССР), К. Карлссон (Швеция), Х. Биркмиллер (ГФР), Р. Лютер (АКШ), Л. Ванханен (Финляндия), Л. Шелл (Венгрия).

Олар холдуунда шүүгүзү сураглыг судьялар болуп турар. Домбровский биле Шубрт делегей [illegible] «Известия», «Руде право» солуннарның шаңналы дээш маргылдааларны [illegible] удаа эки эрттиргеннер.

СУГ СӨӨРТҮКЧҮЗҮ

Аът тергезиниң кырында доскаар салып алган Элдиг-Хемниң эриин дургаар халдып чоруур кижиге хүннүң ужуражыр бис. Ол болза Элдиг-Хемниң калыкшылга школазының аът ажаакчызы Хаажык Домбулакович Монгуш дээрзи. Ол хөй чылдар иштинде школага, интернатка, столоваяга суг сөөртүп ажылдап келген. Оон эдилеп турар аъдының кужу кезээде эки болгаш ажылдап турар черлериниң кайызынга-даа суг үстү бээр чоруктү кажан-даа болдурбаан.

Х. Монгуш чугле кызымак ажылчын эвес, идепкейлиг хой-шинтиги. Ол школада профэвилел комитединиң кежигүнү.

М. ДАНЧАЙ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

ТААРЫМЧАЛЫГ АПАРГАН

Суг-Аксы суурга мурнунда хлебти аъш-чем магазинынга садып турган. Ам чугле хлеб садар тускай магазинны ажыткан. Кижилер ээлчегге үр туруп, хөй үе-шагын чидирбес, чонга дыка таарымчалыг апарган.

Суг-Хөлдүн ажылчын кооперациязында чаартылгалар болуп турары өөрүнчүг. Ажылдаа чок ээн турган эргибажыңнарны шак кылып септеп кылгаш, магазинчеп кылып турар. Бир ынчаар кылган бажында өртээн чингеткен баараннар садар магазин ажыткан. Ол ышкаш база бир бажын шил савалар хүлээп алыр чер апарган.

Б. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ШЫДЫРАА МАРГЫЛДААЗЫНДА

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Делегейниң шыдыраа олимпиадазынга дөрт салыгның соонда мурнап турган ССРЭ-ниң болгаш Англияның эр улустуң шилиндек командалары (олар кайызы-даа 12,5 санныг турганнар) боттары ужурашкан. Ол оюнну бистиң шыдыраачыларывыс 1,5:0,5 санныг турда соңгаарлаткан. Романишин Хартстон-биле хаым болган, а Ваганян Кинны уткан. Спасский биле Майлстың база Петросян биле Стининд оюннары соңгаарлаткан.

Дөрткү салыгда ССРЭ биле Кубаның командаларының маргылдаазының түңнелинде бистиң шыдыраачыларывыс 3:1 санныг бооп тиилеп алганнар.

Маргылдааның дөрткү салыында соңгаарлаткан оюн-чаның чедир [illegible] бистиң [illegible] Венесуэланың командазын 3:0 санга тиилеп алган.

Бешки салыгда ССРЭ-ниң херээжен командазы Финляндияның командазы-биле ойнааш, амдызында 2:0 санныг болган.

Эр улустуң командалары 14 салыгны ойнаар, а херээженнерниң командалары 13 салыгны ойнаар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Хармалзанар, горнистер!».
11.35— «Кыс душкам». Музыкалыг телефильм.
13.30—16.30 Чарлар.
16.30—Документалдыг фильмнер программазы: «Революцияның полководчузу», «Александр Пархоменко», «Генерал Карпонос».
17.25—«Н. Грибачёвтуң поэзиязы».

КЫЗЫЛДАН

17.55—«Доңгалардан эгелээликпер». Телефильм.
18.15—Теленедээлер.
18.25—Киножурнал.
18.35—«Октябрь мээң чуртумда». [illegible]
19.10—Теленедээлер.
19.25—Чарлалдар

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Силерге чагаа». Документалдыг телефильм.
19.55—«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
20.05—«Артём». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2 сериялары.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.30 «Театр ужуражылгаларынга». Даңчылыгланы ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Владимиров чорудар. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.55—«Шыдыраа школазы».
18.25—«Новороссийскиниң алдарлыг черн». Телеочерк.
18.40—«Уругларкинозунда музыка».

КЫЗЫЛДАН

19.30—21.00 «Мээн чылым—шынгыш эвес кижи». Уран-чечен фильм.

Кино

НОЯБРЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак бөрүлер» 9.30, 11.25, 13.20, 15.00, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылынды 9.15, «№ 306 херек» 10.35, 14.35, 16.10, «Баштай ат салыр эрге» 12.10, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Опаа ичээнгей девискээринде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайга хааның тончузу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АГААР

Бөгүн республиканың хөжүп турар булуттар, чавбас. Мурнуу-барыын чүк углаанындан кыйныг хаттың дүрген секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 3—8 градус чылыг.

Кызылга база аяс хүн болур. Хат чок. Агаар дүне 11—13 градус соок, хүндүс 3—5 градус чылыг.

КӨГЕ-БУГАЛАР БОЛГАШ УРУГЛАР

Хоорай суурларның улуг биче чурттакчылары көгә-бугаларга тодарак ынак. Хлеб төкпүшкүннары-биле, тараа-биле соңгалар кырындагы, балкоңнарга, верандаларга болгаш бажың чоогунуң шөлчүгештеринге оларны чемгерип турарын бо-ла көөр бис. Шала бигени үүр бээр. Чамдыкта кырган-аваларп, шелер уругларын ойнадып, агаарладып чораан көгә-бугаларны боттарының [illegible] тыргып, холунда чем-биле оларны чемгерип-даа турарлар. Элээди оолдар оларны сывыртап тургаш тудуп алгаш, чаптаар, чарашсынар, ону чаактарынга чыжыр тудуп, куйбак кылып-ла баарлар. Бажыңынга аппарып бичии туңгаларын өөргүр дээш, көгә-бугазын хоңнаптаан машинаны чыгаан кээлер-даа бар. А база дыка ону шуууту чоптаар, база-ла кижи бүрүзү тудуп, сүйбаар... Кижилер куштарга, дириг амытаннарга холдон ынак. Көгә-буга—тайбыңның символу — чараш, чаптанчыг куш. Куштар-биле харылзаа, оларга чоок болуру, уругларны дириг [illegible] кижизиздилгеге саттары өөредиг болур.

Ынчалза-даа олар көгә-бугаларның болгаш азырал куштарның аразында халдавырлыг аарыг — орнитоз аарып, ону кижилерге халдадып турары бидаваан. Көгә-бугаларның 30—60 хуузу орнитозтан аарыг болур. Куштар-биле оваарымчалыг харылзажырынче кыныгарын тураарывыстың чылдагааны ол. Аарыг куштар өскелеринден ылгалдыг: карактарындан, хааңындан суук чүве төктүп турар, дүктери хөргей чулангы болгаш ымчеңгир эвес болур. А ук аарыгдан аараш сегий берген куштар сергек, чараш көзүлзе-даа [illegible] микроорганизм оларның дүгүйде, одаанда артпышаан болур. Куш одаа-биле үнген микробтар 3—4 ай дургузунда дириг чорул, өске куштарны болгаш кижилерни орнитозтан аартып турар.

Орнитозтан аараан кижиниң эъди кайып, шимыраар, ыргузу келбестээр, бажы аарыыр. Ол ышкаш буттар, куржак ыстап аарыыр. Оон келдеризе өкпеге дегларин болур. Аараан кижиниң чогуур үезинде эмчиге көргүспес болза аймыгдыг.

Аараан кижиниң ниити бай-дааы грипптээн кижи-биле чалчок дөмей болганда, аарыг кижи көгә-буга-биле чужурзаалыг турган азы бажыңда азырал куштар барын эмчиге чугаалааны дээре. Азырал одуректер, индюктар, кастар, дагаалар база орнитоз микроорганизмнерни тарадыкчылары болуп болур.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

Орнитозтан баш удур камгаланыр дизе, чүнү билзе чогуурул? Куштар-биле кайы хамаан чок болбазы, бичии уругларны оларның-биле ойнаарызы [illegible] алыры чугула.

Бир эвес бажың, веранда, соңгалар кырында куш одаа-биле хирлелген болза, хлораминниң 3 хуузу [illegible]-биле чуур.

А. БЕЛЯЕВА,
медицина эртемнериниң кандидады.
Г. РОСЛЯКОВ,
орнитолог.

«ФРОНТ ЫНДЫНДА ФРОНТ»

Бо фильм хей-ле болууш-куннарның дугайында чугаалап турар. Майор Млынскийниң отряды гестапочулар-биле болгаш Гитлерниң армиязының кезектери-биле Белоруске [illegible] дугайында көргүскен. Отрядтың тайгыылчылары дайзынның дугайында үнелиг медээлерни тыпкаш, «Улуг черже» дамчыдып турар. Баштайгы үелерде [illegible] бо орлуга сеэлүнде кээп дыка хөй кижиден тургустунган каттышкыр кылдыр өзер.

Майор Млынский (ролюн Вячеслав Тихонов күүседип турар) — фильмниң кол маадыры. Бо кижиниң онзагай талазын бис оон канныг-даа

Чаа кино

нарын ойде берге байдалдан уштуунун уне бээр арга-дурзулгазын сонуурган. Магадавышаан, ол үениң кижилеринден бичии-даа ылгалбазын, бедүүнүн болгаш кижизиг ажызын эскерер бис.

Иван Млынский—башкы кижи. Ол «Фронт ындында фронт» удуртуп, улуг каттышкынның командири болур деп кажан-даа бодаваан чораан. Чүс-чүс кижилерни тулчуушкунче баштап, оларның салым-хуузу дээш сагыш аарыыр деп чүве оон дүжүнге безин кирбээн. Кажан ада-чурттуң кырынга айыыл дирген келгенде, совет кижи бүрүзү бышкыг турушттуг даныкчы апаар дээрзин бо фильмде көргүзүп турар.

УДАВАС ТИРАЖ

1966 чылдың Күрүнениң иштики ойнап алышкынның 3 хуузуг чээлизиниң облигацияларын чурттакчы чонунуң акша-хөреңгизин шыгжаарының таарымчалыг болгаш ажыктыг хевири болур.

Ол облигацияларны кандыг-даа акшалда кассаларындан хостуу-биле садып ап болур болгаш дедир кыйр садып ап турар.

Облигация ээлери чыл бүрүзүнде ойнап алышкынның сес тиражтарынга киржир эргелиг, олар февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де болур.

Ол чээли ёзугаар чээрби рубльдиң облигациязы-биле 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубльдиң ойнап ап болур. 10 рубльдиң облигациязынга ойнап алган түңнүн чартыын төлээр.

Чээлиниң хуусаазының төнчүзүнге чедир тиражтарга ойнап турар ойнап алышкынның саны хемчээр артар, а ойнап алган облигациялар ойнап алышкынны төлеп турза кызырлып турар болгаш оон ынай ойнап алышкынарга киришпес чүве болганда ойнап алыры үргүлчү олуп турар.

Ойнап алышкын тиражының соонда баштайгы 15 хонук дургузунда 3 хуузуг чээлиниң облигацияларын чээлиг өртекке садар: 20 рубльдиң облигацияларын 20 рубль 10 копеекке, а он рубльдиң облигациязын 10 рубль 5 копеекке садар.

Акшалда кассаларының эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыҢ № 8. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хаас ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үжетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17531. Чагыг 2711
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылгазының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыҢ № 1). ТС—[illegible]

СОВЕТ ЭРТЕМГЕ АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 255 (10852) | 1978 чылдың ноябрь 4, суббота | 1925 чылда үндүрүп эгелээн | Өртээ 2 көп.

ОРБИТАНЫҢ «САЛЮТ-6» — «СОЮЗ» ЭРТЕМ-ШИНЧИЛЕЛ КОМПЛЕКИЗИНГЕ КОСМОСКА ҮР УЖУДУУШКУННУ БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ БОЛГАШ БОТТАНДЫРАРЫНГА КИРИШКЕН ЭРТЕМДЕННЕРГЕ, КОНСТРУКТОРЛАРГА, ИНЖЕНЕРЛЕРГЕ, ТЕХНИКТЕРГЕ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫННАРГА, БҮГҮ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРГА

Космонавтылар Владимир Васильевич КОВАЛЕНОККА Александр Сергеевич ИВАНЧЕНКОВКА

Эргим эштер!

Космосту шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга чаа кайгамчыктыг чедиишкинни бистиң социалистиг Төрээн чуртувус чедип алган.

Совет космонавтылар Владимир Коваленок биле Александр Иванченков олар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнун бедиүүзүнде космонавтиканың төөгүзүнде эң үр 140 хонук үргүлчүлелдиг башкарылгалыг ужудуушкунну дооскаш, шинчилелдерниң болгаш шенелделерниң улуг программазын күүседипкеннер. «Салют-6»—«Союз» дээр эртем-шинчилел комплекизиниң чижеглежир чуве чок ужудуушкунун бүгү чурттарның улус-чоннары аажок улуг кичээнгей-биле хайгаарап турган.

Ол үениң дургузунда «Салют-6» станция-биле космостуң «Союз-29», «Союз-30», «Союз-31» корабльдерин, чүък чүдүрер «Прогресс-2», «Прогресс-3», «Прогресс-4» дээр автоматтыг корабльдерин тудуштурган болгаш «Союз-31» корабльди эде кошкан.

Эң чарын эртем-техниктиг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээрин чаңдырган Ада-чурттуң космос техниказының бедик деңнелдиин, ол ышкаш башкарылгалыг болгаш автоматтыг чүък корабльдеринин дузазы-биле орбита комплекизин хандырарының улуг ажыктыын бо ужудуушкуннар бадыткап көргүскен. «Салют-6»—«Союз» дээр орбита комплекизиниң борт системаларының, агрегаттарының болгаш аппаратураларының бүгү ужудуушкун дургузунда идегелдиг ажылдааштыны планнаттынган программаны бүрүн күүседир арганы берген.

Космонавтылар янзы-бүрү эртем-техниктиг болгаш медико-биологтуг шинчилелдерни база шенелделерни чоруткан, экипажтың ажык космос делгеминче үнерин боттандырган. Бойдус курлавырларын шинчилээриниң болгаш хол-хандыр турар бойдусту өөренип көөрүнүң программазын ёзугаар Черниң чырыы болгаш Делегей океанының чырык чуруктарын үргүлчү тырттырган. Космоска металлды өөренип шинчилээриниң талазы-биле технологтуг шинчилелдер дыка улуг черни ээлээн. Космостуң перспективтиг аппараттары болур ынар чаа системаларны болгаш приборларны шенеп шылгаары чедиишкинниг эртken.

«Интеркосмос» программазынга дүүштүр «Салют-6»—«Союз» комплекстиң бортунга Польша Улус Республиканың болгаш Германия Демократтыг Республиканың космонавтыларының киржилгези-биле каттышкан экипажтар ажылдап турган. Совет Эвилелиниң, Польшаның болгаш ГДР-ниң эртемденнериниң кады ажылдап кылганы эртем шинчилелдериниң болгаш шенелделериниң программазын база олар бүрүн күүсеткеннер.

Каттышкан экипажтарның ужудуушкуннары — эртемниң болгаш техниканың талазынга, космос делгемин «Интеркосмос» программазының киржикчилери чурттарның тайбың сорулгаларга таарыштыр шинчилээриниң талазынга социалистиг чурттарның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының чаа чырыткылыг үлетер-чижээ-дир.

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» комплекизин тургусканы-биле, чыл ажыг ужудуушкун үезинде эртем-шинчилел ажылдарының калбак программазын боттандырганы-биле амгы үениң космос эртеминге болгаш техниказынга улуг салыышкын киирткен.

Космоска чарын болгаш харысаалгалыг ужудуушкунну тергиин эки күүсеткени-биле Владимир Васильевич Коваленокка болгаш Александр Сергеевич Иванченковка Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели изиг байыр чедирип тур.

«Салют-6» станцияны, космостуң «Союз-29», «Союз-30», «Союз-31» корабльдерин база чүък чүдүрер «Прогресс-2», «Прогресс-3», «Прогресс-4» дээр автоматтыг корабльдерин чогаадып тургузарын, белеткээрин, салып үндүрерин болгаш ужудуушкунун чорударын хандырган эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге, ажылчыннарга космодромнуң, ужудуушкун башкарар төптүң, командылал-хемчээшкин болгаш дилеп тывар-камгалаар комплекстериниң тускай эртемнигдерге, бүгү-ле коллективтерге болгаш организацияларга чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу дээш космос делгемин өөредип шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурунарны силерге күзедивис, эргим эштер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Совет-вьетнам чугаалажыышкыннар

Ноябрь 2-де Кремльге совет-вьетнам чугаалажыышкыннары [illegible].

Чугаалажыышкыннарга совет таладан — СЭКП ТК-ның Чиновник секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, Н. К. Байбаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң ВСР-де элчини Б. Н. Чаплин;

вьетнам таладан — ВКП ТК-ның Чиновник секретары Ле Зуан, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донг, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУА-ның Кол штавының начальниги Ван Тиен Зунг, ВКП ТК-ның кежигүнү, ВСР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхань, ВКП ТК-ның кежигүнү, ВСР-ниң ССРЭ-де элчини Нгуен Хыу Кхиеу, ВКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ВСР-ниң Курлавының даргазының оралакчызы Ле Кхак чоруду турар.

Чугаалажыышкыннар үезинде ийи тала СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ВКП-ниң IV съездизиниң шиитпирлерин күүседиң турарының дугайында информацияны солушкан. СЭКП биле ВКП-ниң, ССРЭ биле ВСР-ниң аразында чаңчыл болган харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң үнелезин айтырыгларын чугаалажып көрген. Совет болгаш вьетнам улустарының аразында акы-дуңмалышкы ажылдажылганың бүгү талалыг кады ажылдажылганың харылзаалары империалистиг агрессияны ойтур шаварының маадырлыг демиселиниң берге чылдарында-даа, ВСР-ге катап тургузуушкунунуң болгаш социализм тургузуушкунунуң [illegible] хөгжүп келген дээрзин сеткил ханышкыны-биле демдеглээн. Совет-вьетнам кады ажылдажылганың бүгү талаларга улам ыңай калбартыранга болгаш харылзааларга, СЭКП биле ВКП-ның аразында интернационалдыг харылзааларны быжыглаарынга таарышкан бүгү байдалдар бар.

Чугаалажыышкын үезинде [illegible] айтырыгларын делгереңгей чугаалажып көрген. Делегей байдалының чижээлээрге, Ыраккы Чөөн чүкте болгаш Мурнуу-Чөөн Азияда делегей байдалының таарымча чок талалары ийи тала сагыш човааш кыны-биле демдеглээн. Ийи таланың болып турары-биле [illegible] акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның агрессив хемчеглериниң [illegible] күрүнелерге албадалышкын [illegible] кыннээрынга ойтур шаңыышкын чыдар. чаңыгдывынныг болгаш делегей байдалын [illegible] демисединиң политиказы кара чаңгыс шын болгаш үнелезилеттинген политика болур.

Чугаалажыышкыннар чүректиң ханызындан, эп-хуузунуң ак сеткилдиг болгаш ботботтарын хүндүлеп көөрүнүң байдалында эртип турар.

Чугаалажыышкыннар ам-даа уламчылаар.

(СЭТА).

ЧУРУКТА: чугаалажыышкыннар үезинде.

(СЭТА. Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

СЭКП Төп Комитединге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Орбитаның башкарылгалыг «Салют-6» деп эртем станциязының, «Союз-29», «Союз-30», «Союз-31» деп космос корабльдериниң болгаш «Прогресс-2», «Прогресс-3», «Прогресс-4» деп автоматтыг чүък корабльдериниң ужудуушкунун белеткээринге, оларны салып үндүреринге болгаш оларның ужудуушкунун боттандырарынга киришкен совет эртемденнер, конструкторлар, инженерлер, техниктер, ажылчыннар болгаш космонавтылар бистер бистиң коллективтеривистиң болгаш организацияларывыстың ажылынга дээштиг [illegible] болгаш улуг кичээнгей дээш, чылыг сеткилдиг байыр чедиришкини дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге ханы өөрүп четтиришкинивисти илередип тур бис.

140 хонук үргүлчүлээн орбита ужудуушкунун эштер В. В. Коваленок биле А. С. Иванченковтуң чедиишкинниг боттандырганы, Польша Улус Республиканың болгаш Германия Демократтыг Республиканың космонавтылары киришкен ийи каттышкан экипажтың эртем-шинчилел комплекизинге чорааны болза совет эртемниң болгаш техниканың улуг чедиишкини боор турар.

Орбитаның «Салют-6» деп станциязының бир чылдан ажыг ужудуушкунунуң дургузунда, ол ышкаш башкарылгалыг «Союз» деп корабльдериниң болгаш «Прогресс» деп чүък корабльдериниң ук станция-биле каттышкан ужудуушкуннарының үезинде оларның бүгү борт системалары, агрегаттары болгаш аппаратуразы идик чок ажылдаан база ажыглаарга эки шыдамын көргүскен.

Орбитаның «Салют-6» комплекизинге боттандырган эртем-техниктиг база медико-биологтуг шинчилелдерниң болгаш дуржулгаларның түңнелдерин саңгарып көрүп турар болгаш ССРЭ-ниң база социалистиг демнеттинтирылгазының өске-даа чурттарының эртем, техника болгаш улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажыглаар.

Эштер Коваленок биле Иванченков база ийи [illegible] чарын болгаш үр хонук хуусаалыг космос программазын күүсетпейн үр үеде башкарылгалыг орбита комплекстерин тургузарының болгаш [illegible] солчуп турар экипажтарлыг [illegible] ужудуушкунун хандырарының улам нарынгы перспективаларын ажыдып турар.

Бойдус курлавырларын, метеорологияны, океанологияны, астрономияны, навигацияны, харылзааны болгаш эртемниң база улус ажыл-агыйының өске-даа херектелделерин өөреникге космос херекселдерин ажыглаар талазы-биле шинчилелдерни калбартыр, космос делгемин улам ыңай шиңгээдип алыр дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң салган сорулгаларын шиитпирлээр дээш моон соңгаарда үре-түңнелдиг ажылдаарывысты СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге бүзүредип тур бис.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш В. В. Коваленокка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска үр ужудуушкунну боттандырганы болгаш оон-биле кады шудургу база маадырлыг чорукту көргүскени дээш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш Владимир Васильевич Коваленокту Ленин орден-биле болгаш «Алдын сылдыс» медаль-биле шаңнавышаан, ацаа Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1978 чылдың ноябрь 2.

Ужудукчу-космонавт эш А. С. Иванченковка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска үр ужудуушкунну боттандырганы болгаш оон-биле кады шудургу база маадырлыг чорукту көргүскени дээш ужудукчу-космонавт эш Александр Сергеевич Иванченковту Ленин орден-биле болгаш «Алдын сылдыс» медаль-биле шаңнавышаан, ацаа Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1978 чылдың ноябрь 2.

Эш А. С. Иванченковка «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска ужудуушкунну боттандырганы чоруткан дээш «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты эш Александр Сергеевич Иванченковка тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

1978 чылдың ноябрь 2.
Москва, Кремль.

СОВЕТ КОСМОНАВТЫЛАРГА ГДР-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫ

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң болгаш Камгалалдың Националь Чөвүлелиниң саналдаашы-биле ГСЧП ТК-ның Чиновник секретары болгаш ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Эрих Хонеккер орбитаның «Салют-6» станциязының экипажын — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы полковник Владимир Коваленокту болгаш борт-инженер Александр Иванченковту ГДР-ниң күрүнениң дээди шаңналы болур Карл Маркс орден-биле шаңнаан болгаш оларга Германия Демократтыг Республиканың Маадыры хүндүлүг атты тыпсыкан.

Ийи космонавтыны космонавтиканың төөгүзүнде орбитага эң үр ужудуушкунунуң үезинде оларның көргүскен шудургу болгаш маадырлыг чоруу база шылгаралгалыг ачы-хавыязы дээш шаңнаан. «Интеркосмостуң» чаңгыс аай программазын ёзугаар каттышкан экипажтарның бир кежиинде ГДР-ниң ужудукчу-космонавтызы полковник Зигмунд Йенниң киржилгези-биле эртем-техниктиг шинчилелдерниң ол үр ужудуушкунунуң үезинде космонавтыларның [illegible] социалистиг чурттарның демнештирилгезинге улуг ужур-дузалыг болгаш бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга бараан болур.

(СЭТА).

СОВЕТ КОСМОНАВТЫЛАРГА ПНР-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска эң үр ужудуушкунунуң үезинде шылгараңгай ачы-хавыяазы, маадырлыг болгаш шудургу чоруу база совет-польша экипаж-биле акы-дуңмалышкы кады ажылдажылгазы дээш Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлели ССРЭ-ниң [illegible] Владимир Коваленокту болгаш Александр Иванченковту «Грюнвальд крести» орденниң бирги чергези-биле шаңнаан.

(СЭТА).

Космоска эң үр ужудуушкун маадырлары

ДЖЕЗКАЗГАН, ноябрь 2 (СЭТА-ның тускай корреспондентилери Н. Железнов, А. Тыплер). Бөгүн космонавтика төөгүзүнде эң-не узун [illegible] «Ужудуушкунну [illegible]» деп сөстер чырый берген. Ужудуушкунну башкарар [illegible] доктору А. Елисеевтиң ажылдаар столунда Черде космос албаның уткуушкунга белеткээнин бадыткаан [illegible] 9 шактаазы-биле көргүзүп турар медээлер. Белеткел ажылдарының эң чугулазының бирээзи [illegible] белеткел доозулган. Карталы [illegible] таламында хоюр тоналаны ап [illegible] эвээр ужудуушкунунуң траекторизы хамыктырыпмас [illegible] саналгынган [illegible] эң тодары боор турар: көргүзери-биле [illegible] траекториязының [illegible] база [illegible].

Бир хонук бүрүнгаар [illegible] А. Леоновка баштаткан [illegible] болуу космонавтыларның кооп хонуп [illegible] ужуудап.

— Хоюр кылдыр [illegible] — деп, [illegible].

— Хонуушкуннар оон-даа ыдаш болгулаан бе?

— Агаар ырыкым турда ындыг таварылгалар хоюр эвес болгулады. В. Кубасов-биле бис совет-америк кады ужудуушкунунуң соонда белеткеп каан тырынадан кашча он метрге хонуптувус.

— Ыңаарта Черге уткуп [illegible] алыз өскертир болза эки эвес бе?

— Ол-даа чоп. Дилеп тывар бөлүк эвес, а хонупкан космонавтыларны чандырып экээр бөлүк-тур ийин. Шутта аныткан черге албан хонуптар деп чүвениң дорт барымдаазы чок-даа болза, ону [illegible] алган. Сөөлгү хонууштуң долганыының болгаш курлавыр болур база бир долганыгның үезинде корабль чона-даа хонза: бистке болгаш даштыкынга-даа. Делегей океанының девискээринге-даа боор [illegible] бүгү таварылгалар-[illegible] космонавтыларны дилеп [illegible] херекселдери [illegible].

А бөгүн онзагай кичээнгейни эмчилерже углаары чугула боор турар. Олар Черниң аартаашкынындан 140 хонук дургузунда чарылган космонавтыларның кадыкының [illegible].

— Улуг дендээр хире чылдаан бисте чок—деп, медицина [illegible] А. Береговой чугаалады. — [illegible].

[illegible] узаары шапкын чорупкелген: Губарев биле Гречко — бир ай болгаш, Климук биле Севастьянов—ийи ай, Романенко биле Гречко—үш ай болганнар. Коваленок биле Иванченков оларның 140 хонуктуг экспедициязы элдепте [illegible] боор.

А херек кырында элдептиг чүүлдер кайда болбас боор, а бо таварылгада харын [illegible] болган. Космонавтыларның хонупкан чериниң чоогунга ужудуп келгеш, эмчилерниң хонуп бадар аппарат чанынга типтер көжүрер майгынын эскербедивис. Люк [illegible] экипажтың командири үнүп келди.

— Хонуушкунуң чымыраак мага-лыян—деп, В. Коваленок черни холу-биле суйбап көргүзе [illegible].

— Че, ааа-оранывыста чедип келгенивис ам болдур, Володя!—дээш, А. Иванченков командирни кужактапты.

[illegible] чоп. Ынчалза-даа оларның арынарындан хулумаурут ыравады. Дениз чок байдалга 140 хонукту эрттирген соонда Черге чедип келгенниң баштайгы минуталары магадыкла.

Хонуушкун [illegible] болган. Космоска эң үр ужудуушкунунуң маадырларынга [illegible] сунган. Джезказганның куюдуг чурттакчыларының [illegible] эгин ажыт баглаан. Холтхиналаңда [illegible] космонавтыларны улуг [illegible].

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ САН МИНИСТЕРСТВОЗУНДА БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БАНКЫЗЫНДА

[illegible] СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] 1965 чылда үндүрген ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының [illegible] чурттарның [illegible] Күрүнениң үш хуву [illegible] облигацияларын [illegible].

[illegible] Москвага 1978 чылдың ноябрь 3-те болурун ССРЭ-ниң Сан министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Күрбанкызы [illegible] чарлаан. [illegible] рубльге эгидиш [illegible].

Ол тиражтың [illegible] таблицазын төп солуннарга ноябрь 29-те парлаар. Шыгжаар кассалары 1978 чылдың ноябрь 29-тан эгелээш өртээн эгидип бээриниң тиражынга кирген облигацияларны төлээр.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

ТОДАРГАЙ УДУРТУР

Эрткен средада Хову-Аксы болгаш Терлиг-Хая суурларының коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. Аңаа «Тыва кобальт» комбинаттың парткомунуң отчёттуг үениң дургузунда кылып чорутkan ажылының дугайында илеткелди партком секретарының оралакчызы В. И. Самойлов кылган. Илеткел талазы-биле рудник начальниги Г. П. Иванин, тудугжулар бригадазының бригадири А. П. Глухов, Хову-Аксының сес чыл школазының башкызы К. Т. Оюн, Терлиг-Хаяда моңгун суу бүдүрүлгезиниң кол инженери В. П. Протопопов, АТБ-ниң кол механиги К. П. Шестопалов, гидрометаллургия цехиниң аппаратчызы А. С. Баканов, энергоцехтиң аппаратчызы Д. С. Дамбаа, төп лабораторияда кидис эргелекчизи В. Г. Грищова, медпункт эргелекчизи А. Дряхлова, комбинаттың директору Ю. И. Колетников сөглеп берген.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга партия Тыва обкомунуң секретары Г. И. Долгополов киржипкен болгаш чүве чугаалаан.

«Тыва кобальт» комбинаттың парткомунуң секретарынга В. В. Жестовский соңгуттунган.

[illegible]

С. МААДЫ,
«Шынның» корр.

АЖЫЛДЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ СТИЛИ

МОЛДАВ ССР. Онгу беш чылдың дургузунда он чылдың нормаларын күүседиринхүлээнген коммунистер, республиканың Дээди Совединиң депутаты, шейикчи А. В. Чекойнуң болгаш баалыңнанчы Е. В. Будиштяның эгелекчи саналы Бендерыниң «Молдавкабель» заводунуң коллективиниң калбак деткимчезин алган. Бүдүрүлгениң мурнакчыларын 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналы-биле шаңнаар кылдыр дөпшиткен. Оларның эгелекчи саналын бүгү бүдүрүлге участоктарында деткээн.

Улуг Октябрьның 61 чылы оон бүдүрүлгениң чаартыкчылары бедик көргүзүглербиле уткааннар. Е. В. Будиштян ам сес чылдың нормаларын күүседипкен, а А. В. Чекой база-ла ону күүседиринге чоокшулай берген. Эгелекчи саналдың инициаторлары коммунистерниң чүс-чүс салган чылдары хүн бүрү ээлчег нормаларын ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: күш-ажылчы тиилелге-биле Е. В. Будиштянга өөрүнүң байыр чедирип турары.

Е. КАПНИНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

Булун-Терек суурда үлетпүр барааннарының болгаш аъш-чемниң ийи магазини ажылдап турар. Чонну амыдыралы хүн бүрү чаагайжып, чаартынып, барааңга херегцели база улам улгадып турар.

Ынчангаш чонга бараан болуп, садыгжы болуру харысаалгалыг дээрзин Вера биле Клара Чыыпайлар эки билир. Олар бо чылдың эрткен айларында 17 муң рубльдиң бараазын садар планын 17 муң 300 рубльге садыпкан. Бо аныяк садыгчылар [illegible].

В. Чыыпай биле А. Бадыманың эргелекчилээн магазиннеринде [illegible]. Барааннарны ортузу биледиргир, чараш бижиктелеп аскылаан.

Суурда үлетпүр барааннарының магазининиң (эргелекчизи С. Антан-оол) ажылы база багай эвес. Планын база ажыр күүсеткен. Бо магазинниң сентябрьда кылдынган. 38 [illegible].

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

Улуг-Хем район.

ШЫНГА ХАРЫЫ

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЙЫТКАН

Бо чылдың август 15-те үнген № 189 «Шын» солунга «Шагонартаржстрой» трестиниң 18 дугаарлыг механиктиг колоннаның [illegible] РСФСР-ниң [illegible] А. Ф. [illegible] болгаш М. Д. [illegible] солуннуң корреспондентизиниң кылган беседазын парлаан.

Ук интервьюну трестиң удуртулгазынга болгаш партбюрога чугаалажып көрген дээрзин партбюронуң секретары эш С. Ондар редакцияга дыңнаткан.

Ук черде ажылдап турар мехколоннада болгаш чаа организастаттынган «Шагонарстройтрест» трестте социалистиг чарышты организастаар, оон түңнелин үндүрүп турарынга четпестер бар. Трестиниң удуртулгазы, партбюро социалистиг чарыштың негелделерин ажылдан кылган болгаш [illegible] хемчеглерни [illegible].

ХООЧУННУҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

[illegible]

В. КАРМАНОВ

Каа-Хем районнуң «Улуг Октябрь» совхозунуң малчыннары малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш шудургу ажылдап турарлар. Совхоз мурнунга тун чадаганың планын 100.9 хуу күүсеткен. Эрткен 9 айда 204 тонна эътти саткан, азы чылдың планын Улуг Октябрьның 61 чыл оюнда күүседир деп бедиткен хүлээлгени алган. А сүттүң чыл планын бо чылдың ноябрь төнчүзүнде күүседир.

Амгы үеде бүгү күштү кыштаглаашкынче углаткан. 5280 баш хойну, 1201 баш бода малды, 293 чылгы болгаш 455 хаванны кыштаглатып эгелээн. Септезе чогуур 10 кажааның 9-ун доозарының кырында келген, бир кажаа чевир кылдынмаан.

Совхозтуң механизаторлары, сигенчилери бар аргаларны ажыглап тургаш, 740 тонна сигенни, 2030 тонна силосту, 170 тонна витаминниг сиген далганын белеткээн. База 70 тонна комбикорм бар.

Ниитиниң малын кыштан чыл ажыырар дээш кызымак ажылдап турар малчыннарга С. Иргит, К. Иргит, Л. Меңге, И. Кара-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр.

А. СОДУНАМ.

ЧУРУКТА: совхозтуң мурнакчы малчыннары (солагай талазындан) Көрген-оол Иргит биле Семен Иргит.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Советтер амыдыралы

ЧАГЫГЛАР КҮҮСЕЛДЕДЕ

[illegible]

Ш. БАНДАН,
Каа-Хем район Советиниң күүсекомунуң секретары.

САРЛЫК КАДАРЧЫЗЫ

Сарлык өске малдар ышкаш улуг-да ажаалда азырал негеттинмес мал. Ол кышкы, чайгы сериин, бедик дагларже чүткүүр, аарыг-аржыкка белен таварышпас, кадыр-берт черлер тепкеш, араатан бөрүлерге безин алдыртпаан болгулаар.

Барыын-Хемчик районунуң «Шекпээр» совхозта сарлыктарны өстүрер талазы-биле сооңгу чылдарда ээзи ажылдарны кызыглаан. Бо ажылга кадарчыларны шилип алыры база эки. Сарлыктың ийи фермазын тургускан. Ферманың бирээзи-ле чайын 10 тоннадан эвээш эвес саржагны бүдүрүп ап турар. Сооңгу чылдарда күрүнеге ээзи бедии демдээлиг сарлыктарны дужаап турар апарган. Сарлык өстүрүп малдаарынга хөй чылдарда ажылдап келген мурнакчылар хөй. Оларга Монгуш Хөпүң, Монгуш Ак-оол, Ооржак Комбу, Салйт Ооржак, Ооржак Борбак-оол, Монгуш Дужугарның хамаарыштырып болур.

Сарлыкты эки семиртип, оон чаш төлүн мендилелдир камгалап алыр талазы-биле эң тергиини Монгуш Хөпүң боор турар. Ол хөй чылдарда совхозтуң [illegible] ажылдаан. сооңгу 8 чыл иштинде сарлык кадарып турар. Ында 149 сарлыкты бижиглээн. Оларның 53-ү төрүүр сарлыктар. Төрээн сарлык бүрүзүнден бызааны онча-менди камгалап ап келген. Тайгаларда тускай чадырлар кылып алган. Монгуш Хөпүң сарлыктарын оъттуг черлерге чедирип, онча-менди кадарып чорууур. Амгы үеде ооң сарлыктары Актың Чыланның бажы чарлыг тайгада.

Кыжымга ажыл-ижи дээн ол хөй удаа шаңнадып, мактаткан.

М. ХОЮГ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Х. К. Монгуш.

Авторнуң фотозу.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

Ф. Кастронуң интервьюзу

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Дең эргениң, чөптүг чоруктуң болгаш бот-боттарның хүндүлежиринин үндезининге Куба Каттышкан Штаттар-биле харылзааларын болур [illegible] деп, Кубаның [illegible] секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро медеглээн. [illegible] «Ньюсуик» деп америк журналга интервьюзунга ол онзалап демдеглээн.

[illegible] ийи чурттуң аразында харылзааларны болур-чогуурү-биле тургузары чүгле Кубаның болгаш АКШ-тың улустарының эрге-ажыктарынга дүгжүп турар эвес, харын ниитизи-биле делегей байдалын экижидеринге арганы бээр. Черге тайбыңның херээнге чугула салымныкы болур. «Хоотуг салыгның, делегей эргезиниң болгаш делегей моралының принциптерин кажызы-биле үрээн болур болгаш Каттышкан Штаттарның эрге-ажыктарынга котарал чедирип турар» Кубаның экономиктиг [illegible] харылзааларны болур-чогуурү-биле тургузарынга болуруң бөлениң АКШ херек кырында көргүзер ужурлуг деп, ооң-биле кады ол аныткан. Империализм болгаш делегей реакциязының эң-не кара сагыштыг күштери-биле дугуржуп алган Пекинниң амгы [illegible]

[illegible] диктатуралар-биле эң-не сырый харылзааларны тудуп турарлар» — деп, ол демдеглээн.

Ооң соонда хөгжүп орар чурттарга Кубаның көргүзүп турар деткимчезинге хамаарыштыр [illegible] Кубаның даштыкы политиказында кол үндезини болур интернационалдыг эп-сеткил каттыштырыышкынның [illegible] кажан-даа онталавас деп, Ф. Кастро аныткан. Куба бодунга кандыг-даа олча-ажыкты болгаш [illegible] орулдашпайн турар деп, ооң-биле кады ол демдеглээн. «Колониализм-биле демисежир дээш бис Африкада туруп турар бис, ынчалза-даа бис оон бараан садар рыноктарны, капитал [illegible] парыш кирер аргаларны азы чиг-эт алыр черлерни дилевейн турар бис. Хамаарышпас чорукка болгаш тускай догуннаашкынга [illegible] Африканың улустарынга дузалаар дээш бис ында туруп турар бис» — деп, Кубаның удуртукчузу медеглээн. [illegible] раалды тудуп тургузарынга хөгжүп орар чурттарга Кубаның көргүзүп турар улуг [illegible] ганда мыттырап турар деп, Ф. Кастро [illegible] Африканың [illegible] болгаш Латин Американың хөй-хөй күрүнелеринде муң-муң куба эмчилер, башкылар, тудугжулар, инженерлер [illegible] ажылдап турарлар деп, ол демдеглээн.

Амгы америк администрацияның кодуруп уидуруринге ынак кижиниң эргелеринин [illegible]

[illegible] деп, Ф. Кастро демдеглээн.

КОММУНИСТЕР АВАНГАРДТА

ОТТАВА. (СЭТА-ның корр.). [illegible]

В. ПОЛОНСКИЙ.

ЧССР. Праганың «ТОС-Гостиварж» дээр станок кылыр каттыжыышкынының продукция бүдүрүп үндүрери бо бош чылда 75 хуу өзер. «ТОС» деп демдектиг станоктар болза чехословак машина тудуунуң эң дээре кылыгларының бирээзи болур болгаш оларны делегей рыногунда күзелдиг-биле садып эп турар.

Бо бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш техниктери Каманың автомобиль заводунуң тускай хоюглаар станоктарга чагыын хуусаа бетинде күүсетнен. Совет машина тудуунуң бо-даа, өске-даа чагыгларын эки күүсетиени дээш «ТОС-Гостиварм» дээр станок кылыр каттыжыышкынның коллективин Улустарның Найыралы орден-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: шенелде цехте «ТОС» деп демдектиг чаа хоюглакчы станокту кылып турары.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

Ногаажының булуңу

ТАЙЫЛБЫРЛААРЫ ЧУГУЛА

А. Даржайның «Кодээже чагаазы» картофель, ногаа [illegible]

[illegible]

Б. МАНДЫЫ-ООЛ.

Кызыл район.

КАРТОФЕЛЬ — ҮНЕЛИГ ЧЕМ

[illegible]

Н. БҮРБҮ.

Улуг-Хем район.

КЫДАТТЫҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ КОММУНИСТИГ ЭВИЛЕЛИНИН СЪЕЗДИЗИ

ПЕКИН. (СЭТА). [illegible]

ЧУГУЛА БОЛГАШ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ ЭГЕЛЕКЧИ САНАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). [illegible]

СЕССИЯ ДООЗУЛГАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Совет-[illegible]

В. ВАСИЛЕЦ.

П. УОРНКЕНИҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

КЫВАР ЧҮҮЛДҮ КАМНААР ДИЗЕ

[illegible]

Н. ОЛДЫРЕВ.

ДОГААШТЫРЫЛГА

(КӨДЭЭ КЛУБТАРГА СЦЕНАЖЫТКАН КӨРГҮЗҮГ)

Сцена кырында бөлүк аныяктар баянга үделип алган вальсты чараштыр теп ойнаан турарлар. Һаян үнү кезек болгаш үстүр, танцы тевери соксаар, аныяктар база бир чаа танцыны манап, чапсарлаан хопа бээрлер.

— Трактор башкарып тепкилевирден [illegible] тепкилевирден [illegible] теп база бөөлдевир, тыныкылаар дээш, буттарым саргып тур. Кандыг-бир өске оюндан ойназа чүл, эштер!— дээш, оларның бирээзи көдээ ажыл-агыш институдунга бот-өөредилге-биле өөренип турар Тывыс-оол кылаң кара костюмунуң өөктерин чежип, бажының дүгүн улам чылбыйтыр сыйбаар.

— Адым Тывыс-оол-ла-дыр. Тывызык ыдыкса кандыг сен, ынчаш?—деп, бир кыс күзүнгүлеешип турар ак-көк платьезин херетудуп [illegible] чиге көөр.

— Иист, иист! Тудуп тывызыктавыт. Чечен! — деп, уруглар кысты деткиир.

— Дыңнап көрейн.

— Делегейде эң күштүг чүве чүл?

— Баажызы?

— Амыдыралда.

Тывыс-оол тывызыкты тып, харын сөглээринин орнунга, бажын мак туттунгаш, олуруптар.

— Бистер тып болур бис бе?—деп, оортан-моортан үнер үнер.

— Болур, болур. Харын, кым мурнаарыл?

Атом, электроэнергия, от, хүн, суг, хат... дээш, өске-даа харыыларны кижилер адагылаар.

Чечен-кыс [illegible] [illegible] ын каап олурар.

Ол аразында хөгжүм [illegible] ковякты үдей бээр.

— Че, таныылаа!— дээш, Чечен-кыс Тывыс-оолдуң холундан аяар тыртар.

— Сээн тывызыың тыппаан шагда, танцы тевер хөңнүм чогул.

— Тып шыдавас-тыр сен, догаалтырар тывызыың бар бе, ынчаш?

— Чок боор бе. Ынчаарга делегейде эң чидиг чүл? Баажызы сээзин-биле дөмей.

Ам Чечен-кыс бодангаш олурупкан. Аныяктар таныылап уламчылап турар.

Оюн болган черге оъладап чедип келген Белек-оол биле Мерген-кыс дээр аныяк оол, кыс тывызыктапкаларының чанынга баар.

— Чүге [illegible] олурарыңар ол?

— Тывыс-оол [illegible] тывызыымга тулуп олур.

— Болу мээңинге.

Тывызыктарны Белек-оол биле Мерген-кыска база ыдып бээр.

Ону дыңнааш, кезек бодангаш, аныяк душтукчар ааа догааштыр база тывызык ыдар:

— Делегейде эң чаагай чүл?

Ол аразында хөгжүм үнү чидер, танцы соксаар. Аныяктар тывызыкташканнарга келгеш, ону тып, харыыларны сөглеп эгелээр.

— Эң чидиг чүү боор, Баатырның хылыжы!—деп, чолаачы Маадыр-оол бараан агылып чугаалаар.

— Делегейде эң чаагай чүү боор, ол болза бышкан [illegible] хлеб чок болза, өүү-даа чүве бүтпес — деп, оолдарнын бирээзи каттырып харыылаар.

Тывызыктарның ээлери «чок» диигип, каттышпастар.

— Оңа-оол, бээр бол, баян дээр тыртар дээш, холун тутупкан болза-даа, сээң бажың дыш, тывызыктан кээс тывыш!—дээш, база бир оол эжин чалаар.

Тывызык ээлери элээн каш харыыларга база каттыыш[illegible]с.

Шыныдыктыг [illegible] дорааш чештинө бээрин кым-даа бодаваан турган.

— Ойт, Чечен-кыс! Сээң тывызыың тыптым!—дээш, Тывыс-оол алтырып үнер:

— Делегейде эң күштүг чүве бе? Ол болза, Шын-дыр, Шындан күштүг чүве чок!

Чечен-кыс Белек-оолдуң холун тутпушаан, чугаалаар:

— Сээниии мен база тыптым. Делегейде эң чидиг чүве бе? Ол болза, [illegible]-дыр. Ынакшылдан өткүт, чидиг чүве чок!

— Ура!!!

— Мени чылгычы Шавар-оол дээр. Делегейде эң чаагай чүве бе? Ол болза, хосталга! Хосталгадап, хостуг чурттал-гадан чаагай чүве чок!—дээш, оол торгу товуннуң үстүкү өгүн чеже тырткаш, хөрээн шаштынар: хосталга!

— Шын-дыр!

— Тывызыктар тывылган-дыр.

— Ура!!!

Бистин чугаалаар.

— Адырам [illegible] делегейде эң күштүг чүве— Шын, эң чаагай чүве— Хосталга, эң чидиг чүве— Ынакшыл!

Ойнаан аныяктар кожамыктап базырыштарлар:

Байлак тораан черинеке
Бажың туткаш, чурттаар-ла бис
Баштак оолдар, чараш кыстар
Балылашкаш, олуржур бис.
Улуг торээн хемнистиң
Унун дургаар чурттаар-ла бис.
Уруглар-даа, оолдар-даа
Ужур-чөптүг чурттаар-ла бис!

Шын!

Хосталга!

Ынакшыл!

С. ТАМБА.

Төрээн Тывавыста

БИРГИ УЛДУҢ

№ 2 школаның баазазынга тургустунган өөреникчилерниң уран чүүл школазы ажыттынгандан бээр үш-ле ай болган. Ында ниитизи-биле 35 бичии чаштар өөренип турар. Олар уран чүүлге хандыкшылдыгларның конкурузунга тиилекчи боол, шылгарап үнгеннер. Уран чүүл школазы өөредилгениң белеткел чылының үлүзүн доозупкан.

Өөреникчилерниң кандыкшылдыг эртемнерин билип ап, тодарадыры-биле белеткел өөредилге чылын организастаан. Белеткел чылының программазында чуруурунуң, чыпшырып хырбалаарының эртемнери бар. Музыкага, танцыга кичээлдер, удавас эгелээр. Өөреникчилер ол кичээлдерниң эгелээрин [illegible] манап турарлар. Чуруурунга, чыпшырып, хыпбалаарынга Көйгүнай Артүп, Саяна Күжүгет олар хандыкшылдыын бадыткап, эки өөренип турарлар. Ол ышкаш Орлан Ондар, Вероника Ооржак, Люда Хомушку олар музыкага сундулуун көргүзүп турар.

Өөреникчилер хостуг шактарында чурук делгелгелерин, уруглар шиилерин, концерттерни, кинолармы болгаш музейге болгулаан янзы-бүрү делгелгелерни сонуургап көрүп турарлар. Дыштаныгга соонда олар чаа күш-биле база катап өөренип кирип-терлер.

Л. АРТАЕВА.

* * *

ЧАА ТУРГУСКАН

Бистиң школаның партия организациязы моон мурнунда чылдарда совхозтуң партия организациязынга хамаарышып турган. А бо өөредилге чылында школада коммунистерниң санының өскени-биле партия эге организациязы тургустунган. Эге организация секретарынга өөредилге эргеленчизи К. Монгуушту соңгаан.

Партия эге организациязы партийжи амыдырал бүлүңүн чараштыр дериш алган. Коммунист бүрүзү тус-тус даалгаларлыг. Хуралдарында янзы-бүрү айтырыгларны сайгарып, шиитпирлерни хүлээп ап турар бис. А кол-ла айтырывыс—1978—1979 өөредилге чылында өөредилге-кижизидилге ажылының бедик деңнелин чедип алыры.

* * *

ДЕМНИГ АЖЫЛДААР

Ол-ла Кара-Хаак школазының өөреникчилериниң ада-ие хуралы болуп эрткен. Өөредилге чылы эгелээни-биле болгаш эрткен өөредилге чылының түңнелиниң дугайында беседаны школаның математика башкызы Н. Полева кылган. Ада-ие комитединиң бо чылда кылып чорудар ажылының дугайында база чугаалаан. Хуралга башкылар, ада-иелер өөредилге, чурум-сагылга болгаш харыызаалыг ажылдажылга дугайында чугаалашкылар.

Башкы Н. Полеваның удуртулгазы-биле үстүкү класстарның өөреникчилери «Хөглүг старт» деп оюнну көргүскеннер. Аңаа иии команда киришкен. Бирги команданы «Олимп», иилгизин «Москва 80» деп адап алганнар. Командалар бөттарының кашпагайы, шаангыры, чурум-чыскаалы-биле онзагайланыр ужурлуг. Ындыг командага «Олимп» хамааржып, тиилекчи болган. Команда белектер-биле шаңнаткан.

З. БҮРҮНҢЕЙ.

МАСТЕР НЕМЕШКЕН

СПОРТ

Николай Монгуш (солунарга Николай Сынан-оол деп [illegible] турган) бистиң республиканың шыырак мөгелериниң [illegible] Чаа-Хөлдүң «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа сес чыл школазының ажылгың эргелекчизинде ол ажылдап турар.

Школачы чылдарында өске эш-өөрү-биле бир дөмей хостуг [illegible] [illegible] оолдарнын аразында болган хүреш маргылдааларынга чамдыкта киржип, шаңналдыг черлерни-даа ээлеп турган. Ынчангаш хүрешке сундулуун [illegible] берген. [illegible] болгаш хоочун мөгелерниң [illegible] [illegible] [illegible] эгелээн. Ындыг болза-даа шериг албаны эртирип чоруткуже чедир улуг маргылдааларга киржип, күжүн, аргазын шенеп четтикпейн барган.

Шеригге баргаш, спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге киржип, бөлүк спорту даалгатымышкынны алган. Волейбол ойнаарынга мергежилдиг дайынчыларның бирээзи болган. Хүрешке сундулуут болганындан хостуг хүрештиң аргазынга, тактиказынга база өөренип турган.

— Шериг албаны мени күш талазы-биле шыдаан, эдес-кашпагай, тура-сорүлгелиг кижи кылдыр өстүрүп, [illegible]—деп Николай Монгуш чугаалап орар.

1973 чылда Совет Армиядан [illegible] келгеш, төрээн черинге [illegible] ажылдай берген. Ол-ла чылдың [illegible] 1-ги [illegible] турасааткан хүреш маргылдаазы «Сүт-Хөл» совхозка болган. Аңаа ажыл-агыйның шилиндек дээп 64 мөгеги хүрешкен, орта 21 харлыг аныяк эр Н. Монгуш шүглүп үнгени, тыва хүрештиң аргаларын [illegible] билирин, кашпагайын, күштүүн бериле дугайында чиңгис чер чурттуларынга көргүскен. Сүт-Хөлде республиканың шыырак мөгелери бар, олар база хүрешкен, ынчалза-даа аныяк оолга кым-даа күш четпээн.

— Сынан-оолдуң оглу [illegible] мөге болур [illegible]—деп, чыылган чон чугаалажып турган.

Ол чылдан бээр Николай Монгуш районнуң, республиканың бирги чери дээш маргылдааларга киржип, хөй удаа шаңналдыг черлерни ап [illegible] мөгелерниң санынга кирген. Ылангыя районга эртken маргылдааларга доктаамал шүглүп, үжүүрлежип келген.

Спорттуң национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң спартакиадазынга 1977 чылда Николай Монгуш бир-ле дугаар тыва хүрештиң аар деңзизинге хүрешкен. Кожууннар, районнарның эң шилиндек мөгелери аңаа киришкен, ынчалза-даа мергежилдиг [illegible] бодунуң оваарлары октааш, республиканың чемпиону атты чедип алган. Ону республиканың шилиндек командазының составынга киирген. Даг-Алтай автономнуг областың төвү Горно-Алтайскиге спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының зона спартакиадазынга Николай Монгуш киришкен, иинги шаңналдыг черни алган.

Тура-соруктуг мөге Николай Монгуш баштайгы спортчу чедиишкиннеринге мензергеп-мээн, ону улам быжыглап, оон-даа эки түңнелдерге чедип алыры-биле белеткелди [illegible] турган. Оон түңнелинге бо чылын республиканың спартакиадазынга база чемпионнааш, Абаканга эрткен зона маргылдаазынга киришкен. Тыва хүрештиң аар деңзизинге Якут, Бурят АССР-лериниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарының, Усть-Орда, Бурят автономнуг округтуң шилиндек спортчулары аңаа хүрешкен. Ынчалза-даа бистиң мөгевис шыырак, мергежилдиг болганындан шүглүп үнгеш, чемпион болган. Николай Сынан-оолович Монгуш спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастериниң нормазын күүседип, ынчангаш республиканың спорт мастерлериниң даңзызынга бир чаа ат немешкен.

Бо спартакиадада киржикен оң шаңгыс чер чурттуг-лары мөгелер Ооржак Бээзей-оол, Михаил Монгуш, Николай [illegible] [illegible] РСФСР-ниң спорт мастеринин [illegible] [illegible].

Николай Монгуш спортчу чедиишкиннерин чедип алырынга хоочун мөгелер, оон эш-өөрү улуг деткимче, дузаны көргүскеннер. Ылаңгыя дуржулгалыг мөгелер Көй-оол Чамзырын, Михаил Монгуш болгаш [illegible] хүрештиң аргаларының [illegible] [illegible] аныяк мөгеге, ону [illegible] аваангыр, дүрген ажыглаарынга өөреткен.

Совет үеде Монгуш хостуг хүреш маргылдааларынга база киржип турар. ВЛКСМ-ниң [illegible] турасааткан [illegible] [illegible] дээп республика маргылдаазы чоокта чаа Найысылалдың «Херел» спорт залынга болуп эрткен. 82 килограмм чедир деңзиге ол хүрешкеш, ийиги черни алгаш, ийиги чергениң дипломү-биле шаңнаткан Чөөн-Хемчиктиң шилиндек командазы ийиги черни ээлээн.

Тыва хүрешке [illegible] ны хандыкшылдар, оон аргазын өөредир соруглуг-биле школада хүреш секциязын Н. Монгуш организастаан. Ол ынчангаш волейбол секциязын удуртуп турар. Школачыларның күш-дамыр кижизидилгезинге эки ажылдар херек [illegible] бодунуң [illegible] моон соңгаар-даа киирер дээш бодунуң билиин, мергежилин [illegible].

Т. ХЕРТЕК.

ГИМНАСТИКА АЙТЫРЫЫН ЧУГААЛАШКАН

Гимнастиканың делегей федерациязының (ФИЖ) конгрези болуп эрткен Спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионадын [illegible] чылдың декабрь 3—9 [illegible] Американың Форт-Уэрт [illegible] эртирер айтырыгны хүлээп алган. Моон соңгаар делегей чемпионаттары саарзык чылдарда болуп эртер.

— Делегей чемпионады 1981 чылда Мексикага, а спортчу гимнастика талазы-биле делегей кубогу дээш маргылдаа Канадага, олимпиада болур чылда эртер,— деп, Гимнастиканың делегей федерациязының президентизи Юрий Титов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Элээн каш чыл уламчылап гимнастика маргылдаазының үезинде судьяларның чогуур, шын шиидип ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар хемчеглерни ап келгенин Титов демдеглээн. Маргылдааның [illegible] [illegible] [illegible] чурумнуткан. Спорт бүрүзүнге дөрт эвес алды судьяны тургузар саналды киирген, ынчалза-даа ону амдызында конгресс хүлээп албаан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Делегейниң бирги чери дээш Дзюдо-дота студентилерниң маргылдаазы бо хоорайда ажыттынган. Майкоп чурттуг Владимир Гурин [illegible] деңзиге (95 килограмм чедир) делегей чемпиону атты чаалап алган. Сөөлгү ужуражылгага ол япон спортчу Киндзиро Мототаниниң тиилээн. Ооң мурнунда Швейцариядан келген Филипп Мотавонны ашкан.

Делегейниң бирги чери дээш болуп турар бо маргылдаага 20 чурттарның спортчулары киржип турар.

АЛМА-АТА. Суббота болгаш воскресенье хүннеринде «Медео» деп катокка улус онза хөй болур. Арыг агаар, хүннүң чылыг херелдери кижини дыка сергедип, күш киирер.

В. ВОЙТЕНКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроиказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

9.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.[illegible]—«Уруглар кинозунда музыка».
11.45—«Артем». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
12.55—«Эш комсомол». Композиция.
1[illegible]—16.[illegible]—Чарлар.
1[illegible]—«Советтер чуртунун уруглары». Документалдыг фильмнер программазы: «Школачы чылдар», «Хадланган школачылар», «Бистиң бажыңывыс чоогунуң рыцарлары».
17.[illegible]— В. И. Лениниң дугайында М. Погодинниң трилогиязы.

КЫЗЫЛДАН

18.05—«Чайжок! Чайжок!» Документалдыг фильм.
18.15—«Тыва неделя». Информастыг программа.
18.35—«Биче чүүлдер». Мульт-фильм.
18.45—«Улуг Октябрьның чыргалдыг байырлалы». Тыва дылга дамчыдылга.
19.20—Телемедээлер.
19.35—Чарлаалар.

МОСКВАДАН

19.40—«Улустарның найыралы — литератураларның найыралы». Ташкент хоорайга Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының ужуражылгазы.
20.20—Г. Свиридов — «Сорук кииричи чогаал». Фильм-концерт.
21.55—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга турасааткан байырлыг хурал. Байырлал концерти Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Чарлаада —«Үе». Информастыг программа.
00.30—«Спортлото» тиражы.
00.[illegible]—01.40—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады «Динамо» (Москва)—«Арарат» (Ереван). Төнчүзүнде—медээлер.

ИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.45— С. Прокофьев. Оркестрлиг фортепианога бирги концерт
18.25—«Советтер болгаш амыдырал».
18.55—«Улустуң чогаадылгазы». Телеальманах.

КЫЗЫЛДАН

19.40—«Ызыгуурттан тараачын херээжен», Телешия.
20.30—21.00—«Концерт мурнуу чарыында». Фильм-концерт.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттаар, чамдык черлерге хар холумактыг чаъс чаар. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 0—5 градус чылыг, [illegible] районнарга 0—5 градус соок.

Кызылга база бораңнаар. Хаттың дүргени секундада 3—8, дүъш соонда 15—20 метр чедер. Агаар дүне 5 — 7 градус соок, хүндүс 0—2 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 4-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хирургтар» 10.[illegible], 11.[illegible], 13.[illegible], 15.[illegible], 16.[illegible], 18.20 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Золушка» 9.40, «Ак бөрүлер» 10.[illegible], 12.[illegible], 14.45, 16.45, 18.45, 20.45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Оттуг чалгы назын» 11.00, 13.00, «Баштай ат салыр эрге» 15.00, 16.20, 18.40 шактарда.
«ВОСТОК»: «Кортик» 12.00, «Онза кичээнгей депискээринде» 13.50, 15.40, 17.20 шактарда.

УДАВАС ТИРАЖ

1966 чылдың Күрүнениң ийиги ойнап алыышкынныг 3 хуулуг чээлизиниң облигацияларын чурттакчы чоннуң [illegible] таарымчалыг болгаш ажыктыг хевири болур.

Ол облигацияларны кандыг-даа ажаалда кассазындан хостуг-биле садып ап болур [illegible] турар.

Облигация ээлери чаа бөрүзүнде ойнап алыышкынның сес тиражтарынга киржир эргелиг, олар февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те база декабрь 30-де болур.

Ол чээли ээзигээр чээрби рубльдиң облигациязы-биле 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубльди ойнап ап болур. 10 рубльдиң облигациязынга ойнап алган түңнүң чартызын төлээр.

Чээлиниң хугаазының төнчүзүнге чедир тиражтарга ойнап турар ойнап алыышкыннарының саны [illegible] а ойнап алган облигациялар ойнап алыышкынны төлеп турда кызырлып турар болган, оон [illegible] ойнап [illegible] [illegible] ойнап алыры үргүлчү өзүп турар.

Ойнап алыышкын тиражының соонда баштайгы 15 хонук дургузунда 3 хуулуг чээлиниң облигацияларын чиик өртекке садар: 20 рубльдиң облигацияларын 20 рубль 10 көпеекке, а он рубльдиң облигациязын 10 рубль 5 көпеекке садар.

Ажаалда кассаларының эргелели.

СОНУУРГАКТАРГА

РОССИЯНЫҢ БАШТАЙГЫ АГРОНОМУ

Шаанда бир кезек үеде помидорларны... хоранныг ногаа деп санап турган. Ону Россияга бир дугаарында чемге ажыглап баштааны Тула чурттуг А. Болотов шыдыңдыш-даа [illegible]. Бистиң чурттувуска картофельди база-ла ол нептереткен.

Болотов үнүштерниң минералдыг чемгерилгезиниң дугайында теорияны ажылдап кылган, үш шыдыг [illegible] [illegible] догуп бадыткаан, чиңгис тиг баштарының сорттарының дугайында эртемниң — помологияның [illegible] клеверни ажыткан. Россияның баштайгы агрономунуң ийи чүс чыл бурунгаар берген дыка хөй сүмелерин чер ажылдакчылары ам безин ажыглап турар.

Болотов — [illegible] хөй эргалыг аныяк офицер турган, хевертеп шериг албанын каггаш, чер ажылынга сундулуг апарган. Ажылдакчы кижи, ажылга ынак ол кижи каш он чылдар иштинде кара хораүннүг эвес девискээрниң чемнкиш эваш дойлуг [illegible] [illegible] шевелле дуржулгаларны кылып келген.

Бир эвес ооң бижээн бүгү ажылдарын номнар кылдыр үндүрер чүве болза... 350 том болур ийин! Ол эртем агрономия эвес, харын ботаника, зоология, анатомия, физиология талазы-биле хөй ажылды кылган. Оон аңгыда Болотов [illegible], публицист, критик, чурукчу чораан.

[illegible] ажылдап чораан черлери — [illegible] Богородицкинин чурттакчылары ооң [illegible] 240 чыл оюн демдеглээннер.

А. СЫРОВАТКИН.

Тула.

КАФЕЛЕР ЧАЛАП ТУРАР

Таллин бодунуң кафелери-биле суражаан. Олар чүгле хоорай чурттугларының ужураш[illegible] [illegible] [illegible] хүр бир янзы хевириниң клубтары апарган.

Эрги шаптык чадазы-биле подвалче бадып чыдарга, кофениң чаагай чыды дүмчүкке кээр. Оожум музыка чугаага шаптык катпас. Эстон найысылалдың [illegible] ажыттынган чаа кафеде ындыг.

Таллинде кафе бүрүзү бодунзаган хевирлиг: белеткен турар чеми, аяк-шынчызы, барып турар кижилери. Кафелерге оннуктер болгаш ынак-шыжкаанар ужуражыр, столдарда номнар болгаш конспектилер чыткылаар — студентилер семинар кичээлдеринге белеткенип [illegible] [illegible] рының айтырыгларын чугаалажыр. Аныяктар «Негимка» олуруксаар, аңаа эзинең чорур чурукчуларның ажылдарының делгелгелери болуп турар. Улгады берген кижилер — «Пэрлге» шактар, ол кафениң кондитер кылыглары эки. Чурукчулар, инженерлер, далайжылар кафелери база бар. Кафелерге темалыг кежээлер, чаа номнар сайгарылгазы, солун кижилер-биле ужуражылгалар болгулаар.

Чылдын-на чаа болгаш чаарты кылган кафелер ажыт[illegible] [illegible] [illegible] «Пэрлге», [illegible] бир дугаар чалаан. 1980 чылда [illegible] бир онга база беш кафе аалчыларны хүлээп ап эгелээр.

Э. ВИИГИССАР

Таллин.

ОЙНААР ШӨЛДЕ ШЫГЖАМЫР

Казаньның № 175 школазының беш харлыг уруглары ойнаар хүүректер-биле туттан шыгжамырны казып тывып алган. Ойнаар шөлчүгештиң элезининиң иштинде бир-ле кандыг чүве бар болган. Ниити күш-биле уштуп каарга, ол [illegible] болган, ооң [illegible] [illegible] бөөрте ажыдып алганнар. Оон иштинден аары холчок сарыг өңнүг төгерик чүвелер төктү берген.

Чер иштинге элдеп ажыг чыл иштинде чыдып келген ол банкада хаан үезинде кылган 10 биле 5 рубльдиң 166 алдын чоостары бар болган. Оон аңгыда алдын бөлектээштер, илчирбелер, билзектер, бриллиант болгаш алмаз каректарлыг сыргалар, дижилер, алдын хаптыг эрги шагның карман шагы... Күрүнениң хөөлүн чүүлдер шыгжаар черинге дужаан [illegible] болгаш янзы-бүрү бөлүктер[illegible] ның деңзизи бүдүн чартык килограмм үжүр болган.

Н. СОРОКИН.

Казань

КЫЗЫЛ-ТАСКА... «АЯЛГА»

Кызыл-тас үрезиннери «аялгаларны» ходчок эки ылгап билир. Олар кижиниң эжер[illegible] эрттирип турары бедик частоталыг хөлүү эртер дыңнаар [illegible] [illegible]лаар. Ук үнүш үрезиниң янзы-бүрү амыдырал-чорудулгазынга салдарны чедирип турар.

Ленинградтың агрофизиктиг эртем-шинчилел институдунга [illegible] [illegible] кап. Суглуг шил савага турган үрезинге үнүш [illegible] [illegible], олар аңаа [illegible] черден дүрген өзүп турар болган, оон аңгыда соокка болгаш кандаашкынга дыка шыдамык апаары билдинген.

Ук үнүш келир үеде чер ажылынга калбаа-биле ажыглаттынып болур деп, агрофизиктер санап турар.

В. ОГАИ.
(СЭТА-ның корр).

Ленинград.

Эргим номчукчулар!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар!
Чагыдылганың өртээ чылда
6 рубль.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдистериниң 2-21-76, [illegible] 2-22-54, [illegible] 2-21-47, [illegible] 2-22-64, [illegible] 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2717.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00967.

Улуг Октябрьга алдар!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 256 (10853) | 1978 чылдың ноябрь 5, воскресенье | 1925 чылдан үндүрүлетtинген | Өртээ 2 көп

ЧУРУКЧУ А. Лемещенконуң чураан «Улуг Октябрьга алдар!» деп плакат. «Плакат» дээр ном үндүрер чер.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДҮҮН КРЕМЛЬДИҢ СЪЕЗДИЛЕР ОРДУЗУНГА

Советтер чурту алдан бир чылдың иштинде Улуг Октябрьның туружу адаа-биле бүзүреңгей базым-биле чорупп турар. Совет улус ол алдарлыг байырлалды коммунизмче баар оруунга чаа-чаа тиилелгелер-биле уткуражып турар.

1978 чылдың болгаш бешки беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүседири дээш чарышпышаан, [illegible] болгаш колхоз [illegible] ажылдың ажыктыг болгаш [illegible] көрүп бедидерин чедип алган. Коммунистер, бүгү совет кижилер СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның пленумнарының шиитпирлерин күүседиринин херээнге, эш Л. И. Брежневтиң ажылдарынга сорук кирип турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказының ат-алдары бүгү делегейде улуг. Тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисел[illegible] чайгылыш чок боттанып турар. Тайбыңның болгаш бурунгаар депшилгениң түк тудукчузу — Октябрьның Төрээн чуртунче — бистиң-биле [illegible] турар бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен идегеп көрүп турар.

Ноябрь 4-те, Кремльдиң Съездилер ордузунга, партияның [illegible], бүдүрүлгениң мурнакчылары болгаш [illegible]лары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары, Москва хоогунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилери чыылганнар. Аңаа улус депутаттарының Москва Совединиң болгаш СЭКП хоорай комитединиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чылынга турасказтан байырлыг хуралы болган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков оларны хуралдың киржикчилери туруп келгеш, диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

[illegible] Вьетнамның Компартиязының ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донг, Бразилияның Компартиязының Чиңгине секретары Луис Карлос Престес, Гондурастың [illegible] ТК-ның Чиңгине секретары Дионисио Рамос Бехарано. Ирактың Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Азиз Мухаммед. Парагвайның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Антонио Майдана, Уругвайның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Родней Арисменди, Шри Ланканың Компартиязының ТК-ның Чиңгине секретары Питер Кейнеман, Зимбабвениң африкан улузунуң эвилелиниң Президентизи Джошуа Нкомо, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның [illegible] ажылдакчылары олурушканнар.

Хөй санныг даштыкы аалчылар болгаш дипломаттар залга орган.

Байырлыг хуралды Моссоветтиң [illegible] даргазы В. Ф. Промыслов ажыткан.

Хуралдың киржикчилери «Октябрьның улуг идеяларының чогаадыкчы күжү» деп илеткел кылган СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинни чылыг-биле уткаан. Илеткелди улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлеңгир адыш часкаашкыны үзе кирип турган.

Байырлыг хурал доозулган. Залга Совет Эвилелиниң Күрүне гимни чаңгыланган.

Оон соонда улуг байырлал концерти болган. Аңаа СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың удуртукчулары олурушкан.

• • •

Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга турасказтан байырлыг хуралдар эвилелдешкен республикаларның найыслалдарынга болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга болгулаан.

(СЭТА).

СОВЕТ-ВЬЕТНАМ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Совет-вьетнам чугаалажыышкыннар ноябрь 3-те Кремльге доозулган.

Чугаалажыышкыннарны чорудуканнар

совет талазындан — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, Н. К. Байбаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң ВСР-де элчини Б. Н. Чаплин;

вьетнам талазындан — ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донг, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУА-ның Кол штавының начальниги армия генералы Ван Тиен Зунг, ВКП ТК-ның кежигүнү, ВСР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВКП ТК-ның кежигүнү, ВСР-ниң ССРЭ-де элчини Нгуен Хыу Кхиеу, ВКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ВСР-ниң Күрүнезиниң даргазының оралакчызы Ле Кхак.

[illegible] болгаш культураның талаларынга совет-вьетнам кады ажылдажылганың айтырыгларын дугаан саналдар солчуруп чугаалажыышкыннар [illegible] болгаш алыс сорулгаларының [illegible] марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг [illegible] бүзүрелдиг [illegible] Совет Эвилелиниң болгаш Вьетнамның аразында бүгү [illegible] совет болгаш вьетнам улустарының үндезин эрге-ажыктарынга эвес, харын хамаарышпас тайбың [illegible] дээш, социал депшилге дээш туржуп турар бүгү улустарның эрге-ажыктарынга база [illegible].

[illegible] чугаалажып көрүп турарының үезинде ниити тала Азияда болгаш бүгү делегейде тайбыңны база аныыл чок чорууну быжыглаарынга [illegible] кады-даа талага ажыктыг кады ажылдажылга дээш, делегейниң душкууруйут [illegible] чавырылдыраарының херек калбартыр болгаш ханызадыр дээш туржур деп быжыг шиитпирлээнин чугаалаан.

Парлалгаге наргаан чарлаар Кады кылган чыныдыгны дугуржуп алган.

Чугаалажыышкыннар онзунма найыралдың болгаш үзел-бодалдарның бирги чаңгыс эптиниң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

ОКТЯБРЬНЫҢ УЛУГ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ КҮЖҮ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга холбаштыр 1978 чылдың ноябрь 4-те Кремльдиң Съездилер ордузунга болган байырлыг хуралга

эш А. Н. КОСЫГИННИҢ илеткели

Хүндүлүг эштер!

Улустарның салым-чолунга Октябрьның социалистиг Улуг революциязы ышкаш ындыг улуг салдар чедирген болуушкуннар делегей төөгүзүнге турбаан. Улуг Октябрь болгаш оон тиилелге [illegible] келген чаа социал тургузуг бүгү салгакчыларының революсчу практиказы-биле болгаш ниити бодалы-биле тур[illegible] [illegible]ниң теориязы-биле демдеглеттинген бүгү-ле мурнакчы [illegible] Леонид Ильич Брежневтиң чеченчедип чугаалааны ёзугаар алырга, «Октябрь — [illegible] сорулу болгаш холдары-биле чээрби чүс чылдың өндүр улуг чаартылгаларының тугу-дур».

Октябрьның тиилелгези социалистиг революцияның со[illegible]рук кииргичизи болгаш стратегизи — улуг Ленинниң ады болгаш ажыл-чорудулгазы-биле чарылбас холбаалыг. Октябрьның оюн байырлавышаан, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи [illegible] башкызының, революсчунуң адын эң ханы хүндүткел болгаш ынакшыл-биле адаар бис.

Революция идеяларының [illegible] бүгү [illegible] коммунизмниң мурнунда коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң чедиишкиннеринден көрүп турарлар. Совет күрүнениң чыл демдеглелдинге эрткен — 61-ги чыл — ол оруунга улуг чедиишкиннер-биле демдеглеттинген. Ол болза партиязының XXV [illegible] шиитпирлерин күүседири-биле совет улустуң революсчу күш-ажылының чылы, бистиң чаа Конституцияның [illegible] баштайгы чылы, чурттуң экономиктиг күчүзүн улам ыңай өстүрериниң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң [illegible] улам калбартыр көргени кол ажыл[illegible] тодаргай улуг сорулгалыг ажылдың чылы-дыр. Бо шаарге партияның болгаш күрүнениң [illegible]нуң чавырлыышкынын камгаларынче болгаш хапиладырынче, бөө-чепсектиг эндерээ бүдүрерин соксадырынче, тайбыңны быжыглаарынче угланган даштыкы политиктиг идеалдарның ажыл-чорудулгазының чылы болган.

Бистиң бурунгаар шимчээшкинивисте, совет улустуң чогаадыкчы күш-ажылының тодаргай түңнелдеринде социализмниң [illegible] чыыштыржыышкыннарын быжыглаарынга, бүгү улустарга келиштир келир үе дээш, тайбың болгаш социал депшилге дээш [illegible] национал херекке бистиң кол салыышкынывыс [illegible].

Ол өндүр улуг сорулгаларны чедип алырынга тайбың болгаш депшилге күштери ка[illegible] арга-аргалыг турбаан. Экономика болгаш эртем талазы-биле ам ышкаш ол күштер кажан-даа ындыг улуг күчү-шыдалга дапимаан турган. Социализм идеяларының салдары, делегейде оларның неп[illegible]терээн амты үеде ышкаш кажан-даа ындыг калбак база турбаан.

Октябрьның [illegible] болгаш [illegible] авангарды — коммунистерниң ленинчи партиязынга бүзүреп ыдык сөөлүг совет улус ону төлептиг уламчылап турар. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктары, социализмниң болгаш [illegible] хаагай чоруу дээш бодунуң аажок улуг ажыл-чорудулгазы-биле партия совет улустуң, бүгү депшилгелиг кижи [illegible] көрүүшкүнүн болгаш чүдүлгедин чедип алган. Партияның күжү — марксизм-ленинизмге, пролетарлыг интернационализмге оон шынчы чоруунда, бистиң чуртувустуң [illegible] делегей байдалының өскерлиишкиннериниң турар чүүлдерин чогаадыкчы ёзу-биле көрүп турарында.

Ол бүгү чүүлдер бистиң партиявыстың [illegible] шиитпирлеринде, Төп Комитеттиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев баштаан оон Политбюрозунуң [illegible] тейлеттинип турар.

Бистиң бүгү иштики болгаш даштыкы политиказы [illegible] кылырынга болгаш боттанып [illegible] партияга, бүгү чонга, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын [illegible] калбак бөлүктеринге оон ат-алдарын бедик көдүрген.

(Уламчызы 2-ги арында)

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа ноябрь 3-те Кремльдиң Улуг ордузунга ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуанга болгаш ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан Вьетнамның Коммунистиг партиязының болгаш Вьетнам [illegible] чазаанын делегациязынга алдар болдуруп дүъштеки шай-[illegible] кылган.

Дүъштеки шайлалгаже ВСР-ниң [illegible] делегациязының кежигүннери, өске-даа вьетнам эштер чораан.

Совет талазындан дүъштеки шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери чораан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев дүъштеки шайлалгага чүгаа чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Ле Зуан!

Эргим эш Фам Ван Донг!

Вьетнам Социалистиг Республиканың [illegible] делегациязының хүндүлүг кежигүннери!

Эштер болгаш өңнүктер!

Вьетнам улустуң хүндүлүг удуртукчуларын, бистиң өңнүктеривисте эштер Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка [illegible] Вьетнамның партия-чазак делегациязын бистиң чуртувустуң аалчылары болуп келгенинге чүректиң ханызындан өөрүп тур бис.

Америк агрессиянга удур вьетнам улустуң маадырлыг демиселиниң бирге чылдарында Вьетнамның удуртукчулары-биле бис чаңгыс оруктап чорааш бис. Агрессорну болдурбас [illegible] даалгаларын [illegible] төөгүлүг тиилелгени [illegible] соонда болгаш чурттуң [illegible] тайбың тургузуг [illegible] кол сорулгаларын тургузарынче мөлдеп база ужуражып турган бис. Ынчан бис ийи чурттуң улустарының, тайбының болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга чаңгыс дег үзел-бодалды тып ап турган бис.

Совет коммунистерге Вьетнамның [illegible] — ол болза чүректиң [illegible] болур деп, мен чугаалап турган болгаш ам база катаптап каайн. Совет вьетнам [illegible] сорулгаларының [illegible] марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг [illegible] үндезинин удурланыттынган.

Вьетнам [illegible] социалистиг [illegible] бистиң [illegible] күжү [illegible] турар ужурлуг.

[illegible] улус аңгы [illegible] эртер, бодунуң Коммунистиг [illegible] биле вьетнам коммунистериниң IV съездиниң салган бүгү сорулгаларын [illegible] бурунгаар бүдүрүп бис.

Бо хүннерде [illegible] [illegible] айтырыгларының [illegible] болгаш хан[illegible] [illegible] болза [illegible] эштер [illegible].

[illegible] тураштарның [illegible] чыы Совет Эвилели болгаш [illegible] Вьетнам ол Керээ-биле боттарының [illegible] кол угланыышкыннарын бадыткаан. Бис Азияга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш чөптүг болгаш демократтыг делегей харылзааларын туржуп турар бис.

Чүнүң-даа мурнунда ол бистиң улустарывыстың тайбың чогаадыкчы күш-ажылының эрге-ажыктарынга, бистиң чурттарывыска социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң эрге-ажыктарынга бараан болур ужурлуг. Ол болза эң чугула чүүл.

Бистиң чурттарывыстың улустарының аңы-дуржма найыралын Керээ улам [illegible] болдурар ужурлуг. Кады ханызадыр бис, бистер политикага-даа, экономикага-даа база ниитилел амыдыралының өске-даа талаларынга улам-на күштүг болур бис.

[illegible] Керээвис болза социализмниң аңы-дуржма [illegible] чурттарын каттыштырар [illegible] болдурар [illegible] боттарының харылзааларын [illegible] социалистиг [illegible] ол [illegible] аңы-дуржма [illegible] бүгү чурттарның [illegible]те, оларның делегейге туруштарын быжыглаарынга бараан болур.

Совет Эвилели болгаш Вьетнам ол Керээ-биле боттарының [illegible] кол угланыышкыннарын бадыткаан. Бис Азияга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш чөптүг болгаш демократтыг делегей харылзааларын туржуп турар бис.

Совет-вьетнам Керээни ниитилиг эргелиг, хамаарышпас [illegible] тайбыңга [illegible] күрүнелерниң аразында [illegible]. Ында оонуң чүгле сорулгазы кандыг-бир өске чуртка албадап турар. Кандыг-бир үшкү чурттуң эрге-ажыктарынга дээп турар чаны база [illegible].

Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында совет-вьетнам Керээни чарганың дугайында медээни быжыг тайбыңның күзел турар бүгү кижилерниң сеткил хайныышкыны-биле хүлээп алынга бүзүрээр мен.

Оон-биле кады ССРЭ болгаш [illegible] турарлары, [illegible] социалистиг чурттарның [illegible] турар тарга ол Керээ таарымчалыг [illegible] база удур [illegible].

Ынчалза-даа Керээ политиктиг боттуг чүүл [illegible]. Ону күзеп турарындан аңы күзевейн турарындан хамаан чокка ол боттуг чүүл [illegible].

Эргим эштер!

[illegible] болгаш бүзүрел [illegible] көрүп турар бис. Социалистиг дем каттыжыышкынының күчүзүн [illegible] деп эргелиг кежигүнү бистиң чурттарывыстың улустарының мурнунда карак [illegible]. Революцияның улуг баштыңчылары — Совет Россияга Владимир Ильич Ленин болгаш Вьетнамга Хо Ши Мин бистиң күрүнелеривисти үндезилеп салган. [illegible] шиитпирлиг идегеп берген болгаш бистиң угланыышкынывысты айыткаңнар. Ол углаңыышкын-биле шын чорупп олар бис деп чоргаарал-биле чугаалап болур бис.

— Совет Эвилелиниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың быжыг болгаш бузулбас найыралы дээш!

— Чөптүг быжыг тайбын болгаш айыыл чок [illegible] дээш!

— Маадырлыг вьетнам улус дээш!

— Эштер Ле Зуанның, Фам Ван Донгтуң болгаш бистиң бүгү вьетнам [illegible]ниң кадыкшылы болгаш чедиишкиннери дээш бо дашканы көдүрүп [illegible].

• • •

ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан харыы сөс чугаалаан.

Эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Ле Зуанның чугааларын [illegible] улуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш [illegible].

Дүъштеки шайлалга аянныг байдалга, чүректиң ханызындан байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

СОВЕТ-ВЬЕТНАМ ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАН

Совет-вьетнам документилерге ноябрь 3-те Кремльдиң Улуг ордузунга ат салган.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың аразынга Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин;

Вьетнам Социалистиг Республиканың өмүнээзинден — ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан биле ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донг ат салганнар.

[illegible] дугуржулгаларга база ат салган.

Экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы улам [illegible] база камгалалдың дугайында ССРЭ-ниң болгаш ВСР-ниң аразында дугуржулгага:

ССРЭ-ниң өмүнээзинден — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. К. Байбаков;

ВСР-ниң өмүнээзинден — ВСР-ниң чазаанын Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги ат салганнар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов биле Ле Тхань Нги олар боттарының [illegible].

[illegible] «Тханг Лонг» көвүрүгнүн тудуун доозарда. Ханойнуң [illegible] бедидирин [illegible] болгаш Ханой — Хайфон [illegible] оруун калбартырга ВСР-ге [illegible] дугайында дугуржулгага.

[illegible] болгаш [illegible] чыышпарны белеткээринге кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага;

Эм болур үнүштерни тарып өстүрериниң плантацияларын [illegible] болгаш чогуур бүдүрүлгелерни тударынга кады ажылдажылга дугайында [illegible].

«Интерспутник» хемчээлиниң космос харылзаазының черкырынга ажылдаар станциязын ВСР-ниң тудар дугайында дугуржулгага ат салганнар.

Документилерге ат салып турда:

совет талазындан — эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери;

вьетнам талазындан — ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУА-ның Кол штавының начальниги армия генералы Ван Тиен Зунг, ВСР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВСР-ниң ССРЭ-де элчини Нгуен Хыу Кхиеу, ВСР-ниң Күрүнезиниң даргазының оралакчызы Ле Кхак, албаның өске-даа кижилери турган.

(СЭТА).

ОКТЯБРЬНЫҢ УЛУГ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ КҮЖҮ

Социализм—экономиктиг болгаш социал бүгү талалыг депшилгениң ниитилели

(Эгези 1-ги арында.)

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы социал, экономиктиг болгаш культурлуг депшилгеге чурукен болгаш бүгү талалыг эң-не делгем оруктү ажыткан. Төөгүде ол бир-ле дугаар кижини ниитилелдиң ...

(Уланчызы 3-ку арында).

ОКТЯБРЬНЫҢ УЛУГ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ КҮЖҮ

Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш демиселде

(Төнчүзү. Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

Эштер! Октябрь революциязы эпоханың эң улуг интернационалдыг болуушкунун болган. Ууштарның социал болгаш национал хосталга дээш демиселиниң күчүлүг кыдырадуушкунунуң ол хайнындырган делегей политиказынга империалистиг күрүнелерниң монополиязын ол узуткаан, делегей харылзааларының үнелээн таарымчалыг перспективазын ол ажыткан. Ленинниң чугаазы-биле алырга, Октябрь болза одуушкуннарны чок кылырының баштайгы тиилелгези болган».

Совет күрүнениң даштыкы политиказы ам алдан ажыг чылдың дургузунда социализмниң болгаш тайбыңның идеалдарынга бараан бооп келген. Ол политика Октябрьның тайбың дугайында Ленинниң Декреттиң делегей принциптеринге чайгылыш чок шынчызы-биле ылгалып турар. Бистиң чуртувустуң даштыкы политика талазы-биле ат-алдарының, делегей ареназынга оон салдарының бир үнелээни ында.

Бистиң чуртувусту делегейниң социалистиг системазының өске-чурттары-биле аңгы-дүңмалыышкы чорукттуң сырый харылзаалары холбаштырып турар. Оларның экономиктиг күчүзүнүң өзүлдезиниң темпизи-биле болгаш чаа-бүрү талалыг [illegible]

[illegible]

Социалистиг дем каттыштырылгазы болза ууштарның айыыл чок чоруун шиитпирлиг фактору, хосталга болгаш хамааржылыннаш чорук дээш, империалистиг агрессияга удур демиселди турар ууштарның идегелдиг эжилери болуп турар. Совет Эвилели, аңгы-дүңмалыышкы социалистиг чурттар делегей байдалын чогумчалыг болдуурарын кызымаккайы-биле чедип ап, дүрдээр чоруктуң чавырзыышкынын ёзулуг-ла үргүлчүлелдиг болдурар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Кылдынган чүүлдерни үнелеп көргүзүп, ол ажылга кайы хире улуг күжениишкин негерттингенин көрүп турар бис. Ынчалза-даа оон түңнелдери онза чүгүлэ чүгл болур.

Ол түңнелдер чаңырлыыштыкыны, тайбыңны быжыглаашкын оон шинчи кара чангыс шын оруу болур дээзин күрүнелерниң хөй кезииниң хүлээп көрүп турарындан көстүп турар-дыр. Күрүнелер аразында чангыс харылзаа лары чамдык кол принциптери болгаш дүрүмнери делегей документтеринге хүлээп бергенн болгаш быжыгтаан. Аңгы-аңгы ниитилел туругуннугларың чурттарының тайбың каты ажылдажылгазынаң хөй янзы айтырыгларын хаара тудуп турар хөй саны дугуржулгалар чарлынган. Европада байдалды эки-[illegible]

[illegible]

«СОВЕТ МААДЫРЛАРГА БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУР БИС»

Космоска башкарылгалыг совет ужудуушкунунуң чедиишкиниг доозулганының дугайын болгаш «Союз-31» деп космиктиг корабльдиң дедир базар аппаратының космонавтылары В. В. Коваленок болгаш А. С. Иванченков олар-биле Черже дедир дап келгениниң дугайын делегейниң хөй-хөй чурттарының информация агентилелдери, радиозу болгаш телевидениези-калбаа-биле дыңнадып турар. Ук космиктиг дуржулганы совет космиктиг эртемниң болгаш техниканың кайгамчык онза инженер-техниктиг чедиишкини деп санап турар.

Космонавтика төөгүзүнде эң үр башкарылгалыг ужудуушкуннуң [illegible] чедиишкиниг доозулган деп АДН агентилели [illegible].

Космоска совет дуржулганың чедиишкиниг [illegible] дугайын [illegible] шаан, чехословак радио үр [illegible] орбита ужудуушкунун космонавтылар [illegible] [illegible]

космонавтыларының ады-биле кезээде чарылбас холбаалыг болур деп Польшаның ПАП агентилели дыңнаткан.

Америк информация агентилелдери, радио болгаш телевидение совет космонавтыларының ужудуушкунунуң чедиишкиннииг доозулганының дугайын хуннуң эң чугула болуушкуну кылдыр соолгу медээлерин үндүрүп берген. Совет Эвилели 140 хонук — эң узун хуусаалыг ужудуушкунну боттандырган, ол талазы-биле рекордту тургускан деп АП агентилели онзалап демдеглээн.

«Союз» деп корабльдерге болгаш «Салют-6» деп станцияга совет космонавтылар биле кады ЧССР-ниң, ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң космонавтылары база ажылдааш келген деп ук дыңнадыгга чугаалап турар.

Брюссельдиң радиозу болгаш [illegible] совет космонавтыларының ужудуушкунунуң менди-чаагай [illegible] Москвадан медээ-биле эгелээн [illegible] ики деп демдеглээн, диктор. «Онза эрес маадырлыг чорукту кылган космонавтыларга совет маадырларынга [illegible]

чүректиг [illegible] байыр чедирип тур бис!» — дээн.

«Салют-6» деп орбита станциязының [illegible] В. Коваленок биле А. Иванченковтуң чедиишкиниг күүседиишкини [illegible] эртемденнер Чер чоогунуң орбитазынга доктаамал ажылдаар космиктиг [illegible] станцияны [illegible] ажылдап болурунуң аргалыын база катап бадыткааннар деп Рейтер агентилели демдеглээн.

Чер чоогунуң космос делгеминге кижи амытан шак мынчалдыр үр кажан-даа ужуп турбаан деп, француз телевидениениң [illegible] дамчыткан.

Совет кижилер чаа кайгамчыктыг [illegible] маадырлыг чорукту кылган деп, Индияның [illegible] чогаалчы Х. Мукерджи медеглээн. Космоска 140 дүн-хүн иштинде ажылдааш, В. Коваленок биле А. Иванченков олар чүгле эң үр ужудуушкунну кылган эвес, харын совет техниканың [illegible], совет кижилерниң [illegible] дидимин бүгү делегейге база катап көргүскеннер деп ол угаадаан.

(СЭТА).

РОССИЯНЫҢ ЭЛБЕК ТАРААЗЫ

ССРЭ-нин Төп Статистика Эргелелинин дыннадыы

Россия Федерациязының кадээ ажыл-агыйының ажылчыннары бистиң партиявыстың аграр политиказын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга шудургу болгаш доктаамал боттандырбышаан, тараа культураларының чаагай дүжүдүн өстүрүп, беш чылдың үшкү чылында күрүнеге тараа садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннииг күүсеткен.

Тараан чурттуң шылгамырынга 55,8 миллион тонна тарааны урган, ынча хөй тараалы республика бир-ле дугаарында [illegible]. Башкыртас болгаш мал чеми культураларын [illegible] ажыр күүсеттинген. Ооокка туруштуг кызыл-таттарның [illegible] планы [illegible] база катап күүсеттинген.

Чурттуң тараа курлавырланынга эң улуг үлүүн Оренбург, Саратов, Волгоград, Ростов, Куйбышев, Челябинск, Воронеж областарының, Краснодар, Ставрополь крайларының, Башкир автономнуг республиканың чер ажылдакчылары киирген. Оларзан бо чылын күрүнеге 34 миллион тонна ажыг тараа киирген.

Ульяновск, Белгород, Тюмень, Рязань, Амур, Тула, Чита, Москва, Владимир, Иваново, Калининград, Ленинград областарының, Приморье крайының, Калмык, Дагестан, Марий автономнуг республикаларының ажыл-агыйлары планга көргүскениниден үстүк тей [illegible].

Тамбов, Пенза, Брянск, Липецк, Горький, Кемерово, Брянск областар, Хабаровск край, Мордва автономнуг республика тараа садар планын күүсеткен.

[illegible] тараа культураларының үрезини-биле республика болуп [illegible].

[illegible]

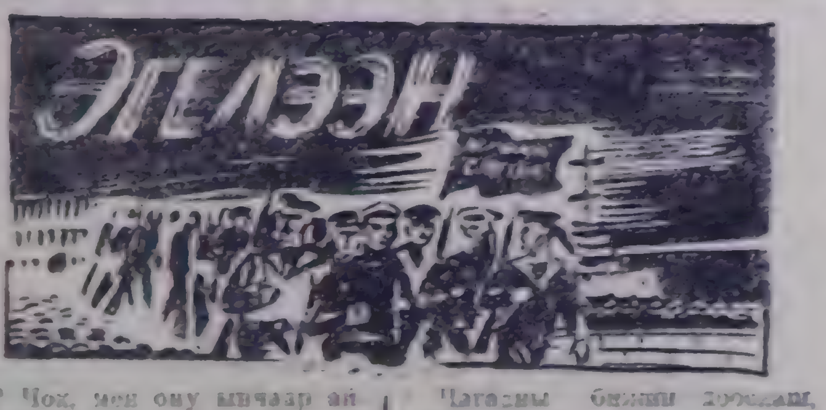

И. КАПИЦА

Тура халышкының 25-ки — октябрь 24-де дүн ортузу Владимир Ильичиниң сагыш-сеткилин эртенден-не хая-ныкпайн эгелээн. Кандыг хүүлерни чыылганын, олар [illegible] тургаан. Ынчалза-даа «ында эштер шиитпирлиг хөделип шыдаар бе?» деп болдал оон сагыш-сеткилин амыратпаан. [illegible] барарын ол минута бүрүзүнде билген турарын күзээн.

Партияның Выборг райкомунче Маргарита Васильевнаны эртен-не кош-даа катап чорудуп болгаш болуушкуннуң ниити байдалын билип алыры-биле кудумчуда болуп турар бүгү чүүлдерни кичээнгейлиг хайгаарап көөрүн ол оон дилээн. Ынчанмыже Фофанова чүнү чугаалап болур боор? Вторник — ажыл-дээ хак айныг хүн. [illegible] хевээр ажылдап турар, магазиннер, парикмахерлер, кинематографтар [illegible] ажык. Трамвайлар [illegible] чорып турар хире, кудумчуларда шериг кижилер эндерли берген.

Николаевски көвүрүгүн адырын кааны хүндүс билдине берген.

Владимир Ильич [illegible] [illegible] кордорда сагыш-сеткили хөлзээшкинге базыкпаан.

— Че, хоорайда байдал кандыг-дыр? Чүү боор тур? — деп, айтырбышаан баажын ээп, чедип келгеш, ол уткуштур [illegible] [illegible].

Ынчалзажок Маргарита Васильевна угаазылалдыг харыылар бербейн шыдаваан. Чүгле боо-чепсектиг кижилерни оң көрген болгаш Нева ко-вүрүгнүң кандыг соругдалыг кымның дужаалы-биле адырып каан дугайын кымдандаа, чүнү-даа билип ап шыдаваан.

— Тонуурлары ужулбаан көрүнер — деп, Владимир Ильич оон дилээш: — Бо бижикти райкомга чедирип бериптер көрүнер — дээн.

Ол дээрге Төп Комитетке чагаа-дыр. Фофанова Выборг райкомунга барган, ону эштерге хүлээдип берген. Олар Смольный-биле харылзаашкан, ында эштер дораан-на мынчаар дамчыткан: «Төп Комитет Ильичиниң чурттап турар бажыңындан дашкаар үнерин чөпшээревейн турар».

— Чөпшээревейн турарлары ол бе? — деп, Ильич алденсингеш: — Чиктиг-ле улус-тур эвеес? Чок, мен ону ынчаар айтырбас мен, оларны буурупдир херек — дээн.

Владимир Ильич дазаш-биле кончуг дүрген сестерни база катап бижээш, ону Фофанова райкомга келгеш секретарьга дамчыдып берген, ооң хурал болуп турган өрээлче кире берген, оон Надежда Константиновна азаже сагыш човаап үнүп келген.

— Владимир Ильич кайдадыр бе? — деп, ол айтырган.

— Аажок.

— Ынчанмыже, амдызында дашкаар үнүп болбас, манаар апаар — деп аңаа дамчыдып көрүңер.

Маргарита Васильевна чедип келгеш, харыыны ол-ла хевээр дамчыткан болгаш Ленин аңаа таарымчалыг дораан эскерип каан.

— Ам база катап оларже барып көрүңер — деп, ол оон дилээш мапап болбас, ынчаар болза бүгү чүве оскуйдуурганы ол — дээн.

— Ындыг-дыр мен баранм — деп, Фофанова чөпшээрешкеш — ынчалзажок чаңгыс чүүлден дугуржуп алыылы: силер бо столга олуруптуңар, дүъштеки чемден чиш көрүңер. Мен ону бар-ла шаам-биле кызып тургаш, белеткедим, а силер ону амзаарын безин күзевейн турар-дыр силер.

Владимир Ильич хүлүмзүрээш:

— Ындыг-дыр, мен-даа чемнепейн, ынчаарга силер олче база катап чораашкелинер. Ам дораан ТК-га чагаалап бижип берейн.

Маргарита Васильевна кухняга барган, дораан-на дүъштеки чемни чылды берген.

Ильич саазынга дүрген-дүрген бижип олурган. «Эштер! Бо одуруглары мен 24-түң кежээзинде бижип олур мен. Байдал эмии эртттир нарын, берге-дир. Тура халышкынның озалдадыр болза, өлүм-биле дөмей дээрзи ам чүдеңдаа артык тодаргай апарган-дыр».

Чагаазы бижип доозааш, ону кухняга экпелгеш, бажыңны дала дазаштырган.

— Чедирип бергеш, дораан-на чедип кээп көрүңер.

Фофанова чоруткаш, ынча-ла үр келбээн. Ооң ачызынга ажикти Эйно Рахья соктап келген. Ону чемненирниче чалааш, хоорайның тевүңүле чүү боор турарын оон айтырып эгелээн. Рахья чүнү чугаалап болур боор? Ол Шериг-революстуг комитеттиң кежигүнү эвес болгай. Бүгү чүүлдерниң дугайын Смольныйда, революцияның штабында билип турар.

Рахья Смольныйже кирер ийи эрттирилгелиг чораан. Ынаар канчап чедерил? Трамвай чорувайн турар, чадаг чоруурга ырак.

Ажырбас, канчап-чооп-даа чоравааш чеде бээр бис — деп, Владимир Ильич ону оожургаткан.

Ол Фофановага чагаа арттырып кааш, кеттине берген. Өскерти кеттинин албас болза Ильичиге зиңилдиг турган. Ол кызымал баш дүгү база костүх кедер ужурга таваришкан болгаш лиш аарый берген хевирлиг кылдыр чаактарын аржыыл-биле шарааш эргижирзэн калбак бөртүү бажынга салып алган...

Кудумчулар ээнзиргей. Соолгу трамвай паркче дала-жып бар чораан. Владимир Ильич ону четкеш, олурупкан. Рахья база туттунупкаш, ооң-биле кожа олуруп алган.

Вагонда пассажирлер чок. Владимир Ильич кондуктор уругга дужаап тыр олурупкаш, трамвай кайнаар баарын оон айтырып эгелээн. Ынчан Рахья дүвүреэзин-биле олче кайгап орган.

— Ыттавайн перем, кандыг-бир черге сээн үнүң дыңналан болза, ол силерни деп таныш каар — деп, Рахья сымыранган.

Владимир Ильич соксаваан.

— Паркче бар чыдарыңар ол бе? — деп, кондуктордан база айтырган.

Оозу пассажир катап-катап айтырып турарынга шугуудап каан.

— Паркче.

— А чүге?

— Бүгү-ле чүвени билип чыксаң чоруур, чүү мындыг кижи сен?

— Ажылчын кижи мен.

— Кандыг ажылчын деэрил ийи, «Кайгаар», «Чуге» деп болган. Чүү болуп турарын эскерип чор сен бе? Буржуйларны чылча шаап тур бис, ынаар бар чоруурувус ол-дур — деп, кондуктор харыылаан.

Владимир Ильичиге ооң харыызы кончуг таарымчалыг болган.

Узун болгаш дорт кудумчу шуут-ла ээнзирээн. Баажыларның хаалгаларын аажок быжыглап хааган. Мурнунда кудумчу аптакчылары-даа, чадаг кижилер-даа көзүлбээн. Оон ынай Смольныйга чедир кандыг-даа айыыл чок ышкаш, сатыыдырган. Хепертен азыгдап аъттыг ийи кижи халдып келген. Олар шуратпышаан бир-ле чүүлдүң дугайын чугаалажы берген. Ол дээрге артиллерия училищезиниң юнкерлери боор-тур.

— Дүрген моон ырап чоруулу — деп, Владимир Ильичиге Рахья сымырангаш — а мен оларны мынаа доктаадыйн — дээн.

Юнкерлер шыңап-ла ледир эгеш, Рахьяны четкеш, ону доктаадыпкан.

— Эрттирилген!

— Чүү, кандыг эрттирилге? — дээш Рахья ээрик кижи оттүнүп, чүнү-даа билбес кижи болуп турган.

Владимир Ильич ол аразында улам-на ырай берген.

Смольныйның узун баажыцы кестүп келгеп мынкаш болган. Шаандакы бүдүүлүг кыстар Институдуунуң соңгалары чайынгандар чырып турган. Ыяш аразында куяк тапкалар, хып турар одагаар кестүп келген. Штаб ажылдап турар деп чүве тодаргай.

Кирер хол эжикте Советтерниң ийиги Бүгү-россия съездизинге ыракы мөңгүлардан келген делегаттар бөкперлежи чыгы берген турган.

Мандат комиссиязынче шуругуп кирген меньшевиктер ак оңнуг эрттирилгелерни кызыл кылдыр өскерткеш, чүгле ындыг өңнүг чаа мандаттыг делегаттарны кирер деп таныылдаарга шыңгы дужаап каан. Чыылганнар агырлааш, хорадап турган.

Владимир Ильичиниң эдербушааан, хөй улус вестибюльче сымыраажы берген.

Ол чадаже үнүп олура каттырган:

— Кайда-ла бистиң эш-өөр бар болдур, ону чүү-даа доктаадып шыдавас.

Владимир Ильич үшкү каътче үнгеш, Шериг-революстуг комитеттиң өрээлинче кире берген.

Ажылдап кылган планның ёзугаар революстуг отрядтарның хөделии тура-рының дугайында оон эштери дораан-на аңаа илеткээн.

Ол дүне Кызыл гвардия хоорайда эң чугула черлерин, вокзалдарны, банкыларны, көвүрүглерни, телефон болгаш телеграф станцияларын эжелеп алган. Чаа-чаа көвүрүглерни ээлеп алганын. Гүр таазактын соолгу хоорагадап турар черге — Кышкы ордуже халдаашкынның таарымчалыг чоокшулап кел чыдарының дугайында медээлер Смольныйга үргүлчү кээп турган.

Даң хаяазында бүгү хоорай тура халышканнарның холунга кирген.

Владимир Ильич берык-ла дыштанчыйн. Россияның хамааты ларынга Кыйгырыгны дан бажында бижээн.

Петроградка тура халышкын тиилээн болгаш күрүне эрге-чагыргазы Шериг-революстуг комитеттиң холунче киирген.

Тура халышканнар тээгүге бир-ле дугаарында радиону ажытлап, ону дамчыштыр бүгү улустарга боттарының кыйгырыын дамчыткан.

Петроград Совединиң чапсардавайн бир хонук ажыр үргүлчүлээп хуралынга Владимир Ильич ол-ла эртен чедип келген. Матростар, ажылчыннар болгаш солдаттар бодунуң төрээн Ильичизин диңмиттиг адыш часкаашкыны, «Ура!» деп кыйгы-биле бедик көдүрлүүшкүнүг уткаан.

Пролетарнаттың баштыңчызы ындарже үнүп келгеш, чыылганнар оожумнай бээрге, тодаргай, откут үнү-биле мынчаар чугаалаан:

— Эштер! Большевиктерниң чайлаш чок тиилээр дээрзиниң дугайында үргүлчү чугаалап келгени ажылчыннарның болгаш тараачыннарның революциязы тиилээн.

• • •

Бүгү-россияның ол съездизинге даразында хүн Владимир Ильич Ленин Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Даргазынга соңгуткан.

Кызылдың № 15 школазында школачыларның болгаш пионерлерниң кижизидилгезин эки тургузуңган Октябрь байырлалының бүдүүзүнде пионерге хүлээп алышкынының байырлыг чыыжы аңаа болган.

ЧУРУКТА: хүлээп алышкын үезинде.

Хута БЕРУЛОВА

МОСКВА

Грузин отлуң бижээн
шүлүүн
Хүлээп ап көр, эргим
Москва.
Даглар сирти булутта бол,
Найырал оон ырак бедик.
Октябрьның суурузуншаан
Ораннарны эргий хараал:
Наймесылалым ынак хоорай
Талыырыже чырып чашкан,
Тайбыңны-даа, күзелди-даа
Дагдынып кааш, кадагалаан
Ильичиниң өөредии
Иле, тода хүнмен туру
Коммунистер тиилээн дээрзин
Кончуг чиге көргүзүп тур.

Очулдурган С. ТАМБА.

ДЕЛГЕЛГЕ

Тываның 60 мааадыр аттыг [illegible] хүрээлениң залдарының бирээзинге Ленинчи комсомолдуң 60-чылынга тураскааткан фото-чуруктар делгелгезин организастаан.

Ында Ленинчи комсомолдуң болгаш Тываның аныяктар организациязының эртип келгени алдарлыг оруктарын көргүскен фото-чуруктарны анги-анги стендилерге делгээн. Ылангыя Тывага Аныяктарның Революстуг Эвилелиниң эң баштайгы хуралының болган бажыңы, ооң делегаттарының чуруктары келгеннерниң сонуургалын хаара тудар.

Тываның аныяктарының революстуг шимчээшкининиң идепкейлиг киржикчилери С. Т. Танов, партия, совет ажылдакчылар чораан, амгы үеде [illegible] лер А. М. Чымба, Х. А. Анчимаа-Тока, эртемден О. А. Долгар-оол, хоочун чогаалчы С. А. Сарыг-оол болгаш өскелерниң-даа чуруктары анаа делгеттинген.

Ук делгелгеде комсомолчуларның дөртен, бежен болгаш чеден чылдарлагы салгалының ажыл-ижин тодаргай көргүскен.

Бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң өске-даа автономнуг областарының, республикаларының аныяктары-биле Тываның чалыы назылыгының ужуражышкыннар эрттирип турарын база ол делгелгеден көрүп болур.

Р. ТОЛЗАТМАА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — «Зарядката чыскаалыңар!»
10.55 — «Шевер холдар».
11.25 — «Артем». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
12.40 — «Силерге, ада-иелер!»
13.10 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.
13.45 — «ВЛКСМ-ниң 60 чылы». Төп делгелге залында Бүгү-эвилелдиң чурук делгелгезинден репортаж.
14.15 — Воронежтиң орус улустуң Куруненин ниити ырызының концерти.
14.55 — «Хөй эки шынарлыг бараанарны».
15.25 — «Төп телевидениениң экранында эң баштай». «Дуступ ыт». Уран-чечен фильм.
16.25 — «Калышкыга» [illegible] программа.
17.30 — Мультфильмнер программазы: «Бичии оол болгаш Карлсон», «Карлсон ээп келген».
18.00 — «Ижорцы». Чурттуң куш-ажылчы төлептериңге тураскааткан бөлүктен документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
18.30 — «Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдыгланы журналист В. М. Песков чорудар.
19.30 — Медээлер.
19.45 — «Ыр-78».
20.10 — «Ханума». Ленинградтың М. Горький аттыг үлегерлиг Улуг союз театрының фильм-шпиан. Автору — А. Цагарели.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — 01.05 — «Шолду делгемнедир». Эстрада программазы. Төнчүзүнде — медээлер.

НОЯБРЬ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Будильник».
11.25 — «Совет Эвилелинге бараап боор тур мен!»
12.25 — «Тоол аалдап келген», «Кызыл чечекчигеш». Мультфильм. Эге сөстү РСФСР-ниң улустуң артизи Е. М. Леонтьева чугаалаар.
13.35 — «Көдээге дамчыдылга».
14.35 — «Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.05 — «Москвачы херээжен». Телеклуб.
16.20 — «Байыр мурнунуң чуруу».
17.05 — Эстрада программазы.
18.55 — «Бистиң намдарывыс. 1917 чыл».
20.00 — Н. Добронравовтуң «Ада-чурт» деп шүлүктеринге А. Пахмутованың ырларының бөлүү.
20.30 — «Революцияның маршалы». Уран-чечен телефильм. 1, 2-ги серияалары.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — «Фигуристер сезону эгелээн». Делегейниң болгаш Европаның чемпионаттарының тиилекчилериниң киржилгези-биле программа.
00.30 — 01.25 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Киев) — «Кайрат» (Алма-Ата). Киевтен дамчыдылга. Төнчүзүнде — медээлер.

ССРЭ-НИҢ РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ТӨП МУЗЕЙИНДЕ

Уран чүүл бистиң республикада чыл келген тудум-на өзүп, сайзырап орар. Ооң херечизинге Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының боттывынгыр уран чүүлүнүң доктаамал киржикчизи Елена Никитичнаны чугаалап болур. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи деп атты аңаа тывыскан. Геология-шинчилел экспедициязының квартеди ырлап тур. Оң талазында Елена Никитична.

МОСКВА. ССРЭ-ниң Революцияның төп музейинче хүн-бүрү муң-муң москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары кээп турар. Ооң фондуларында миллион ажыг көргүзүг чүүлдерни шыгжаан. Оларның аразында хөй экспонаттарны Коммунистиг партияның сураглыг ажылдакчылары, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери белекке берген.

Эң-не үнелиг чүүлдерни — ховар документилерни, фото-чуруктарны, плакаттарны, туктарны ооң залдарында делгээн.

Байырлал мурнунда бо хүннерде музейде партияның болгаш комсомолдуң хоочуннары-биле, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары-биле ужуражышкыннар, ленинчи номчулгалар эртип турар.

ЧУРУКТА: музейниң залдарының бирээзинде.

А. ПУШКАРЕВТУҢ фотозу.

Уран чүүлдүң дайынчы жанры — агитбригадалар республикада 127. Оларның бирээзи «Азас» агитбригада чооктада зона көрүлдезинге эки киришкен. «Улуг Октябрь» деп көргүзүүн бараалгадып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

1978 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 8-ТЕ
ФИЛАРМОНИЯНЫҢ
КОНЦЕРТ ЗАЛЫНГА
«А Я Н»
ЭСТРАДА АНСАМБЛИНИҢ
БАЙЫРЛАЛ КОНЦЕРТИ
Б О Л У Р

Филармонияның кассазы 10 шактан эгелеп ажылдаар.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Ноябрьның 5—6 хүннеринде эртенгиниң 10 шактан эгелеп «Херел» спорт залга школачылар аразынга волейбол маргылдаазы болур. «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш баскетбол маргылдаазы база ол-ла хүннерде 16 шактан эгелээр. Хоорайның № 4 профтехучилищезиниң спорт залынга ПТУ-ларның аразынга спорттуң чайгы хевирлеринге маргылдаа бөгүн 10 шакта эгелээр.

Ноябрь 7-де, 14 шакта, «Херел» спорт залга 32 аныяк мөгениң хүрежи болур. Хоорайның күш-культура коллективтериниң маргылдаазы «Херел» спорт залга ол хүн 17 шакта эгелээр. Шыдыраага хандыкшылдыглар ноябрьның 8-те спортчу тудуглар каттыжыышкынының шыдыраа клувунга 11 шактан эгелеп дүрген ойнаарының маргылдаазынга киржип болур. Сестиң хүнүнде «Херелге» волейбол маргылдаазы база эртер.

5, 6, 7, 8 хүннерде «Геолог», «Енисей» Культура бажыңнарынга дыштанылга кежээлери болур.

Парктың бирги чери дээш стол теннизиниң, баг кагарының маргылдаалары даарта паркка 10 шакта эгелээр. Ол хүн парктың шаңналы дээш шыдыраага дүрген ойнаарының маргылдаазы база болур.

Республиканың хөгжүм-шии театрынга бөгүн «Любовь Яровая», соңгузу хүн «Терезин шляпка» деп шиилер болур. Эгелээри 19 шакта.

АГААР

Бөгүн республикага [illegible] турар булуттаар. Чамдык черлерге хар [illegible] Соңгу-барыы [illegible] хаттың дүргени секундада 9—14 метр [illegible]. Агаарның температуразы 0—5 градус чылыг, чамдык черлерге 0—5 градус соок.

Кызылга эртен, дүъштге бораннаар. Хат кошкак. Агаар түңнүс 9—14 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хирургтар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Золушка» 9.40, «Ак бөрүлер» 10.45, 12.45, 14.45, 16.45, 18.45, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Робинзон Крузонуң кайгамчыктыг ужурадлары» 11.00, 13.00, «Баштай ат салыр эрге» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кортик» 11.00, «Опаз ничээнгей девискээринде» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт ындында фронт» 10.00, 13.10, 16.20, 18.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыындызы» 10.00, 13.10, «Бичии сержант» 11.20, 14.30, «Хирургтар» 16.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хостуг чурттап турарлар» 11.00, 13.00, «Ак бөрүлер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Утаның херекселдер» 10.30, 12.30, «Кымга-даа бербес дугуур» 14.10, 16.00, «Баштай ат салыр эрге» 17.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-53, редактор оралакчыларының 2-[illegible], 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-31-47, үлетпүр килдизиниң 2-[illegible], чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер, полиграфия болгаш ном садыглаар талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—[illegible]

Улуг Байырлал-биле, эштер!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 257 (10854) | 1978 чылдың ноябрь 7, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

ОКТЯБРЬНЫҢ ОККУР БАЗЫМЫ

Сайзыраңгай социализмниң манифези, бистиң чуртувустуң Улуг Октябрь соонундагы хөгжүлдезиниң мөөңнеттинген түңнели — Совет Конституцияны хүлээп алганындан бээр бир чыл оюн совет улус улуг кадурлуушкун-биле бир ай бурунгаар демдеглеп эрттирген. База бир төөгүлүг юбилей — Ленинчи комсомолдуң 60 чылын демдеглээни Октябрьның херээнге шынчы чоруктуң, Коммунистиг партияны долгандыр совет аныяктарның сырый каттышканының чырытхылганчак көргүзүү болган. Ам бистер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн кайгамчыктыг политиктиг болгаш күш-ажылчы сорук кириишкин-биле байырлап турар-дыр бис. Ол дугайын чоокта чаа Москвага болган байырлыг хурал онзагайы-биле көргүскен. Ол дугайын улуг Төрээн чуртувуска бүгүн болур демонстрациялар, чыскаалдар херечилээр.

1917 чылдың октябрьда Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары революсчу бодалдың болгаш ажыл-чорудулганың генийи В. И. Ленинниң баштааны Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле дарлакчыларның терги-делин дүжүр октааш, эрге-чагырганы бодунуң холунга алган. Улуг Октябрь бо чүс чылдың өндүр улуг болуушкуну болган. Октябрь революциязы бистиң Төрээн чуртувустуң салым-чолун үндезини-биле өскерткен. Улуг Октябрь кижи төрелгетенниң хөгжүлдезинде чаа, коммунистиг үе-чаданың келгенин медээлээн.

Совет кижилер хамааты болгаш Ада-чурттуң дайыннарының чалбыыштыг чылдарында революсчу чаалап алыышкыннарын камгалап алган. Совет кижилер маадырлыг демисели, мегаг-шылаг чок күш-ажылы-биле күчүлүг күрүнени — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургузуп алган.

Октябрьның херээн уламчылап, партияның ленинчи угаа-ныышкынын боттандырбышкан, бистиң чуртувус ниитилел амыдыралының бүгү-ле адырларынга кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган.

Совет ниитилелдиң бүгү амыдыралы СЭКП-ниң XXV съездизиниң хей-аът кирикчи саддарының байдалында чорупп турар. Чурттуң үлетпүр күчүзү улам-на өзүп, кодээ ажыл-агый чаа-чаа бедиктерже көдүрлүп, чонунуң материалдыг болгаш культурлуг байдалы дыка бедээн. Кодээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдези дээш партияның демиселинге чаа үе-чада болган СЭКП ТК-ның июль Пленуму бо чылын болуп эрткен. Партия ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонунде дыка хөй аграр айтырыгларны чогумчалыг шиитпирлээрин партия чедип алган. Сөөлгү чеди чылдарда нийти продукцияның чылда ортумак хемчээли март Пленумунуң мурнунда ындыг үеге деңнээрге 1,4 катап, колхоз, совхозтарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1,7 катап өскен. Оон-даа өске улуг чедиишкиннер-биле чергелештир, кодээ ажыл-агыйның ниити деңнели совет ниитилелдиң өзүп турар херегцелдеринге ам-даа дүүшпейн турарын демдеглээш, ооң улам ыңай дыка өзүлдезиниң улуг программазын Пленум ажылдап кылган.

Советтер чуртунуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир демей, бистиң республиканың ажыл-ишчилери боттарының чогаадыкчы күжениишкиннерин партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче углап, бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кирип турарлар. Ооң түңнелинде чедип алдынган чаа чедиишкиннер дугайында медээлер Тываның бүгү булуңнарындан кээп турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнга чедир беш чылдың үш чылының планын күүсеткениниң дугайын 20 бүдүрүлгелерниң коллективтери, 172 бригадалар болгаш 2 муң ажыг ажылчыннар илеткээннер. Бо чедиишкиннер чаа Үндезин Хоойлунуң бир чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш калбарган социалистиг чарыштың ачызында чедип алдынган. Кызылда сүт комбинадының, «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 КМК-зының, Хову-Аксының АТБ-зиниң, Кызылдың аъш-чем садының, Эрзин районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери Октябрь мурнунуң күш-ажылчы ээлчээниң шалыпчылары болганнар.

Тожу районнуң «Чодураа», «Ак-Туруг», «Мурнавчы», «Бай-Тал» совхозтарның сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары күрүнеге продукция садарының чыл планнарын ажыр күүсеткеннер. «Хөндергей», «Дөң-Терезин», «Шеңнээр» совхозтарның эът садар талазы-биле чылдың планныг онаалдаларын күүсеткени байырлалга тергиин белек болган. «Хемчик» совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын тергиин эки ажылдааш, күрүнеге эът, дүк садар талазы-биле чыл планнарын октябрь айның бирги чартыында-ла күүседипкеннер. Ук ажыл-агый сүт садарының тос айлар планнарын база күүсеткен. Эрзин, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйлары нийти малдың баш санын өстүрүп, бүгү чүзүн малдарны менди камгалап алырын дыка бедиткиштээн, сүт болгаш эът садарының тос айлар планын ажыр күүсеткилээн. Ынчалзажок бо чылдың эрткен айларының түңнели-биле алырга, республиканың үлетпүрүнде, кодээ ажыл-агыйында четпестер эвээш эвес. Совет кижилерниң байырлалдар үезинде чедиишкиннерин демдеглеп тура, кичээнгейни, күштүг шиитпирлеттинмээн айтырыгларже мээңнээр чаңчылын өзүгаар ажыл-ишчилер четпестерни билип, чылдың планныг даалгаларын күүседир дээш ажылдаар быжыг тура-соруун илергейлеп турарлар.

Улуг Октябрьның 61 чыл оюн бис-биле кады ажы-дуңма социалистиг чурттарның улустары болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен байырлап турар. Совет улус Улуг Октябрьның изээн оруу-биле чырыткылыг келир өйже бузурелдиг, оккур базым-биле чорупп орар.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ — БУРУНГААР. КОММУНИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНГА ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ!

В. МАЯКОВСКИЙ.

«ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН»

(Шүлүглелден үзүндү)

Эрткен оруум
түңнеп.
чурттаалгамның
Эң-не чырык хүнүн дилеп,
чиңчерлеңгеш,
Эге хүнүн,
чээрби бештиң хүнүн —
Эгүүр шагда —
чаңгыс ону
сактып кээр мен...
Боо чамы
шаккылааткан,
маргышкан-даа,
Дужаал алгаш,
далашкан-даа
кижилер бар.
Боже,
узун коридорнуң
ужундан,
Дуу оон,
Ленин
билдиртпейн
кирип келген.
Тулчуушкунче
Ильич
баштап кирзе-даа,
Солундан
ооң чуруун
ам-даа көрбээн болган.
Дустан ажыг,
бижиктен чадыг
оражып.
Солдаттар
иткилежип,
алгыржып турган.
Шак ол
куселиниң
демир шуурганы
Сантырга,
уйгу хаммаап-даа дег
Ильич.
Элчейтир
холдарын чуктээ
тутчудай каап,
Эргий көрүп,
доктаай дуржуп,
базым чораан.

Сестер утаан
чурээн
шыгап,
шенээшиг,
Доман баскан
сеткилин
ушта тыртпаныыг,
Сеспүрерген,
ораашкыныг
бир-ле оолче
Дорт көрүп,
өндег чокка
шинчилеп турган.
Тараачының хинчээн,
фронтунуң кылдыы.
Путиловчу,
кобельчиник
тура-соруун
Даап аас,
боду
караа-биле
көрген.
Мурнунда-ла
билген-дир деп
эскерген мен.
Бүдүн чартык миллиардың
кижиниң салымын
Бүдүн
чүс моюну
ол утказындан билир
Амгы делегейни
дүн өттүр
шинчилээш,
А эртенинде чарлаан:
— БҮГҮДЕГЕ!
БҮГҮДЕГЕ!
Ол болза —
Хамга төрээн
фронтуларга,
Байларга садыпкан
Хамык кижилер —
шуптузунга хамаан ол —
ЧАГЫРГАНЫ СОВЕТТЕРГЕ!
ЧЕРНИ ТАРААЧЫННАРГА!
ТАЙБЫҢНЫ УЛУСТАРГА!
ХЛЕБТИ АШТААННАРГА!

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскааткан улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң болгаш СЭКП хоорай комитединиң байырлыг хуралы дүүн хөгжүм-шии театрынга болуп эрткен.

Байырлыг хуралдың президиумунда—республиканың болгаш Кызылдың партия, совет органнарының удуртукчулары, бүдүрүлгениң мурнакчылары база МАРН ТК-ның кежигүну, намның Баян-Өлгий аймак комитединиң бирги секретары Л. Хурлээ.

Байырлыг хуралды Кызыл хоорлуускомнуң даргазы Ш. Д. НУУЛАР ажыткан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга хуралдың киржикчилери аажок улуг сорук кириишкиннииг соңгаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бирги кежигүну, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. МЕНДУМЕ кылган.

Байырлыг хуралдың соонунда ооң киржикчилеринге байырлалдың улуг концертин көргүскен.

БИСТИҢ АААЛЧЫЛАРЫВЫС

МАРН ТК-ның кежигүну, намның аймак комитединиң бирги секретары Л. Хурлээге баштаткан МАР-ның Баян-Өлгий аймааның делегациязы бистиң республикавыста аалдап келген. Бистиң республикавыска чорупп турганының үезинде олар партия комитеттериниң партийжи организакчы болгаш идеологтуг ажылдарының дуржулгазы-биле таныжыпканнар. Аалчылар «Тыва даг-дүгү» комбинатка, Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунга болгаш Кызылдың чамдык тудугларынга чораанаар.

СЭКП обкомунга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле Л. Хурлээниң база оон-биле кады келген эштерниң аразында беседа болган. Беседага СЭКП обкомунуң секретарьлары, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң удуртукчулары киришкеннер.

Күш-ажылчы белектер

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Улуг Октябрьның байырлалын «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Олар эрткен он айларда 615 муң тонна хөмүр-дашты каскан азы пландан ажыр 58 муң тонна одаар чүүлдү берген. Мыңдыг эки көргүзүглерни күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, социалистиг чарышты дээштиг организастап турганы чедип алган.

Байырлал мурнунуң социалистиг чарыжынга Анатолий Новорошновтуң удурткан экскаватор машинистери бирги черни алган. Олар онгу беш чылдың үшкү чылының хөмүр-даш казар планын хуусаа бетинде күүсеткеш, амгы үеде 1979 чылдың февраль айның үлүүн кылып эгелээн. Өрүмнээр стачоктуң машинизи Михаил Рец, БелАЗ чолаачызы Ефим Чебозаев болгаш өскелер-даа хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Т. ХЕРТЕК.

ӨСКЕЛЕРНИ МУРНАП

Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң мал ажылдакчылары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын база алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир. Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга чаа-чаа күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш эрес-шудургу ажылдааннар. Бо совхоз күрүнеге эът болгаш дүк садарының чыл планын республиканың ажыл-агыйларындан бир дугаарында күүсеткен. Чылда 1500 центнер эът садар планын ол 1553 центнер кылдыр азы 102,5 хуу күүсеткеш, районнуң совхозтарының аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорупп турар.

«Хемчик» совхоз (директору О. Сарыглар) бо чылын күрүнеге 210 центнер дүк садар планныг турган. Ноябрь 1-деги медээ баутаар, ол херек кырында 224 центнер, кылдыр азы 106,7 хуу күүсеттинген. Ажыл-агый дүк планын чедиишкинниг боттандырарынга Сайын Хомушку, Александр Саая, Шаңгыр-оол Саая, Борис Хомушку дээн мышкам мурнакчы малчыннарның киирген үлүг-хуузу улуг болган.

Амгы үеде совхозтуң малчыннары, кыштагзаашкынны эки эрттирериниче бүгү күжүн салгаш кызымаккай ажылдап турарлар.

(Бистиң корр.)

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлалының бүдүүзүнде СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң адресинге байыр чедирген телеграммалар СЭКП Бурят обкомундан, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП Калмык обкомундан, Калмык АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП Якут обкомундан, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден, партияның Алтай болгаш Красноярск крайкомнарындан болгаш крайкүүскомнардан, СЭКП Иркутск, Даг-Алтай, Чита база Хакас обкомнарындан болгаш облкүүскомнарындан, Сибирьниң Кызыл туктуг шериг округунуң Шериг чөвүлелинден, ССРЭ-ниң [illegible] айыыл чок чоруу комитединиң кызыгаар шериглериниң Шериг чөвүлели болгаш Политиктиг органындан келген.

Телеграммаларда партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринге моон сонгаарты чедиишкиннерниң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга аян-чоруктап чораан, чугаалааны айтырыгларның болгаш сүмелериниң амыдыралга боттандырарынга чедиишкиннерни база ол мышкам чаагай кадыкшылды, улуг аас-кежикти Тываның ажылчы чоннарынга чүректиң халыызындан күзеп турар

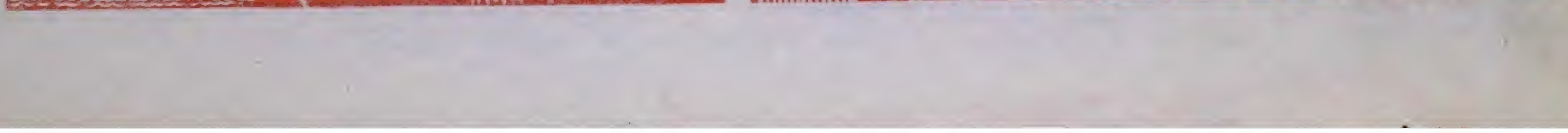

Вся власть Советам!
ОКТЯБРЬНЫҢ КЫЗЫЛ ТУГУ

САЛГАЛДАРНЫҢ ААС-КЕЖИИ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлалында бүгү чурттарның хөй-ниитизи, делегейде миллион-миллион ажылчы чоннар бистиң Төрээн чурттувусче—бүгү чоннуң эң баштайгы социалистиг күрүнезинче көрүп, ону бүгү-ниити тайбыңының, улуг-төнниг национал хамаарылгалар чоруунун болгаш социал депшилгениң илеткелдиг магадылалы — тендиш дивес күчүлүг ораң деп алгап-йөрээп турар. Эрткен чылды хөй националдыг совет улус ССРЭ-ниң чаа Конституциязының херелинге чурттап, ажылдап эрттирген, ынчангаш бистиң бо-түүгү байырлалывыс кайгамчык чаагай болуп турар дээрзин чон билир.

Төөгүнүң чедиишкиннерин салгалдарның ажыл-херээнден, оларның [illegible] болгаш [illegible] тодаргай көрүп болур. Төөгүге алдап бир чыл—ыйдыг-ла үр эвес хуусаа. Октябрь революциязының [illegible] тамдаты тайбыңының маадырлары, Тывага ооскан улусчу революцияның идепкейлиг ажылдакчылары—амы эң улуг назылыг салгалдың кижилери бистиң аравыста амдаа чурттап, ажылдап чоруур, олар аныяк салгалдың дагдынмычылары болуп, боттарының дуржулгазын пионерлерге болгаш комсомолчуларга дамчыдып, чүректерде революстуг чалбыыш кежээ-даа ошпес, кезээде чалыы болурун баштыткан чоруур.

Тывага баштайгы Советтер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезиниң соонда, каш-ла ай болганда—1918 чылда тургустунган. 1921 чылдан соңгаар Советтерниң идеялы тыва чоннуң [illegible] хамыы-биле сиңниген. Оон амыдыралчы кол херээ болу берген. Феодал-теократтыг тургузугну чылча шавааш, эрги Тываны чаа, социалистиг оруkче хөгжүдери, хама-хамнарның идеологиязындан чонну чарып, тарамык, [illegible]

[illegible]

культураның түс-түс одаглары, суур бүрүзүнге школалар, эмнелгелер бар апарган. Педагогика институду, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалы, эртем-шинчилел болгаш башкылар билиин бедидер институттар, экономика болгаш көдээ ажыл-агыйы шинчилелиниң лабораториялары тургустунгулаан, оларда

эртемниң 3 доктору, 40 ажыг кандидаты ажылдап турар. [illegible]

[illegible]

[illegible] лери — Октябрьның чырыткылыг идеяларын бурунгу Азияның бууруя арнын чаарты боттандырган болдар, кыстар бистиң кол байлаавыс ол. Олар—Октябрьның Кызыл тугун илегелдиг-мөге холдарындан салбас.

Юрий КЮНЗЕГЕШ.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, көдээ ажыл-агыйның бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдези дээш демисежиңер!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Саалда соонда. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ШАЛЫПКЫН ЧОРУТКАН

«Кызыл тараачын» совхозта күскү чер андарылгазының планы долузу-биле күүсеттинген. Ол ышкаш үрезин арыглап урар ажыл база чедиишкинниг чорутттунган. Совхоз бодунуң 1400 тонна үрезиннерин тарыырынык чогуур шынарынга чедир ажылдап ылган, 300 тонна үрезинни хе[illegible]

[illegible]

С. Чекулаев удурткан № 2 хову-трактор бригадазының кежигүннери улуг үлүг-хуузун киирген.

З. ДОКУЧИҢ.

Бии-Хем район.

ХЕЙ-АЪТ КИИРГЕН

Улуг Октябрьның 30 чылын 1947 чылдың ноябрь 7-де байырлалдыг-биле демдеглеп эрттирген. Ол улуг болуушкунга тураскаадып Баян-Талга тургустунган чаа колхозту «Октябрь 30 чылы» деп адаан. Октябрь революциязының [illegible]

[illegible]

ри-биле бар. Совхоз төвү [illegible] тыынган, мында ортумак школа, 200 олуттуг Культура бажыны, ясли-сад, библиотека, эмнелге, магазин, столовая, ажаалга массажы, почта салбыры болгаш хөй саныг чуртталга бажыңнары бар.

Совхоз ажылчыннарының амыдыралының [illegible] культуралыг, билии бедээн.

Партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдап турарлар. Күрүнеге эът, сүт, дүк садарының он айлар пла[illegible] чем бөлеткээр оваалдарны ажыл-агый күүсеткен. Амгы үеде малды кыштаг хүр ажырар дээш ажылдап турар бис.

Д. МОНГУШ,

совхозтуң кол инженери.

Холум дыңзыг, соруум бедик

КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛААШ...

Бистиң Чөөн-Хемчик районда «[illegible]» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи ажыктыг чоруктуң болгаш шыпарының беш чылының эгезинден бээр сүт бүдүрериң көвүдедир тазазы-биле чеку түңнелдерин чедип ап келген. Фермада симменталь уксаалыг 200 инек бар. Ында 8 саанчы ажылдап турар бис. 1978 чылдың төс айларында 405 тонна сүттү бүдүрдүвүс. Ол бодаа эрткен чылдың дургузунда бүдүрген сүт-биле барык-ла [illegible]

[illegible]

саанчыга 50–60 инекти быжыглаар. 1979 чылда ферма 640–650 тонна сүттү күрүнеге салып болур апаар. Ону чедип алырының бүгү арга-лары фермаңың ажыл-ишчилеринде бар.

Ынчангаш Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи беш чыл планын дөрт чылда күүседир сорулганы салгаш, берген сөзүнге зо болур дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Т. КАРА-САЛ,

саанчы, Ленин орденниң эдилекчизи.

ТӨЛЕЕНТИГ БЕЛЭЭВИС

Саң дөрт кудумчуларыг, кайт-кайт бажыңнарыг, ажыл-иштиг, [illegible] ажылчыннарлыг аныяк хоорайывыстың хүнүн-не [illegible] херни [illegible] өзүп, сайзырап турарынга сеткилдиг. [illegible] чорааарланып турар бис.

Аныяк Тыва АССР-ниң Ак-Довурак хоорайда даг-дүгү [illegible]

[illegible] ажылы адаа тодаргай чижек болур.

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының бирги залчаадан эгелеп бо цехке солаачылап турар мен. Коллектививис эп-найыралдыг, ажыл-ишчи-даа. [illegible]

[illegible]

С. ТУРОВ[illegible],

чолаачы, Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Туг орденнериниң эдилекчизи.

УЛУГ ОРУКЧЕ ҮДЭЭР

Башкы ажылын улуг күзел-биле шилип алгаш, чоннуң ажы-төлүн эртем-билигге өөредип, хөй чылдар дургузунда ажылдап келдим. Кижи болуру чажындан дижир. Ынчангаш бичии кижилерниң сонуургалын деткип, алызы барып улуг оруkче үдеп киирери башкы кижиниң ыдыктыг хүлээлгези. Мээң дыка хөй өөреникчилерим эртем-билиг чедип, улус ажыл-агыйында ажылдап чоруурлар. [illegible]

[illegible]

С. ДОСТАЙ,

Сарыг-Сеп[illegible] Тоза [illegible] № 2 школазының директору, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи.

Чүрээм-биле ханы тудуш

Кызыл партизаннарга Кызыл хоорайда тураскаал.

Туран хоорай.

ХОСТАЛГА ДЭЭШ

1918 чылда мен Усинск Совединге шериг кылдыжын эргелекчилеп турган мен. Тывага эгелээн революсчу шимчээшкинге Минусинсктиң болгаш Устуу большевиктери идепкейлиг киржип, харын-даа ону удуртуп баштап турган чүве.

Ол чылдың май байырлалын демдеглеп турувуста, Өөк-Туранда контрреволюсчу үймээн эгелээн [illegible]

[illegible] Кызыл гвардейжилериниң отрядын А. Н. Филиппов командылап чораан.

Өөкке кээриинде Тываның кызыл гвардейжилери база чедип келген болду. Кудактарга өлүрткен эштерививс—чаныш-сывым чок большевиктер Н. Г. Крюков биле С. К. Беспаловту Өөкке орнукшуттувус. Өлүрткен эштеривистиң хөөрүнге даңгыректы хүлээп алгаш, тураскаалга мындыг бижикти арттырып каан бис:

«1918 чылдың май 4-те бужар-бак кулак дайзыннарының холундан өлген бистиң эргим эштеривис, чоннуң херээ дээш эрес-дидим демиселчилер, Урянхай край Совединиң кежигүннери Никифор Григорьевич Крюков биле Семен Константинович Беспаловту мында орнукшуткан.

Эштеривисте мөңгеде алдар!

Оларның хилинээ дайзынга өш болзун, бисти чаа тиилелгеже хөй-аът киирзин!»

Контрреволюцияны баштап турган идегеттерни, оон мурнунда Урянхай крайның комиссары турган Турчаниновту база султаары-биле Белоцарскиже эккелген. Оларны кадарган шериглерни командылаарын менээ дааскан чүве.

Ол-ла чылдың июнь айда Тываның орус, тыва чонунуң чыыжы болган. Ол съездиден мени Белоцарск хоорайның шериг гарнизонунуң начальниинге бадылаан. Оон эгелээш Тывага революсчу ээу-чурумну камгалап быжыглаарынга шугу кирип эгелээн мен.

Бистиң шыыңнып [illegible] талас эртпээн—чаа амыдырал тургустунган, ададарның чаагай оруун аныяктарывыс төлептии-биле уламчылап чоруур.

Кызыл гвардейжи чорааш.

П. БАРКОВ.

УЛАШТЫР ДАЙЫЛДАШКАШ

Ада-чурттувус — С[illegible] оор ээу-биле хадаан. Октябрьның чаалап алышкынын [illegible] холун [illegible] шапчырынга [illegible] тавармыкан.

Мээң фронтуу оруум оңзагай [illegible] болган. [illegible]

— Силерниң чер-чурттуңар ырак улус-тур силер. [illegible] бис.

Өөрүм ам-даа [illegible] жып турар деп бодаар мен. База катап фронтуже чорулларын дилээдим. [illegible]

Сапёрлар келээнге турган болгаш үргүлчү мурнуку одуругга дайылдаа. [illegible] Дунай хемин кежеш, Румынияны, Чехословакияны хостааткан мен. Орус, грузин, казах, алтай [illegible] хөй турган. Ыланы [illegible]

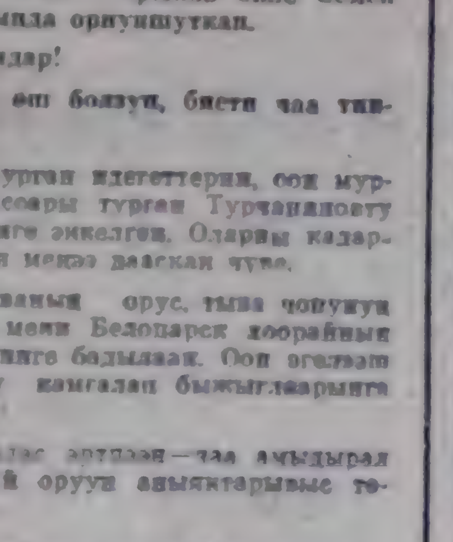

[illegible] келдим. Бо хүнерге чедир ажылдап турар мен. Хову-Аксының улуг тудуун чыычыл, руда казып, шахтёрлап-даа келген мен. Улуг Октябрьның байырлалын [illegible] бугу эш-өөрүмге [illegible]

М. НОРДУП-ООЛ,

[illegible]

Хову-Аксы суур.

ЧУРУКТА: М. НОРДУП-ООЛ.

саннар, фактылар

Төөгү талазы-биле кыска үеде Тывага социал-экономиктиг улуг чаарттылгалар болган.

Республиканың чурттакчы чону 1945 чылдың эгезинге деңнээрге 1977 чылдың эгезинде 2,7 катап өскен, ам 95,4 муң кижи турганындан 257,5 муң кижи четкен, оон иштинде тываларның саны хөй катап өскен.

• • •

1945 чылга деңнээрге үлетпүрнүң ниити продукциязы 1976 чылда 57 катап, оон иштинде төску беш чылда 46 хуу өскен.

• • •

1945 чылга деңнээрге 1976 чылда электроэнергия бүдүрери 192 катап, хөмүр-даш бүдүрери 119 катап, мал саржаа бүдүрери 166 катап, дүк бүдүрери 548 катап өскен. Үлетпүрнүң өске-даа продукциязын бүдүрери элээн көвүдээн.

• • •

1953 чыл. Тывага коллективизация доозулган. [illegible]

[illegible]

Төсү беш чылда автомобиль транспорту-биле 124,3 миллион тонна чүък түр сээртиген, а пассажирлар сээртүлгези 60 хуу өскен.

• • •

Ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының айда ортумак шалыңы 1970 чылда 123 рубль турганынга деңнээрге 1976 чылда 152 рубль чедир өскен.

• • •

Ажыктыг шоу 512,1 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын төсү беш чылда республикага туткан. Ол-ла үениң иштинде [illegible] өөреникчи кирер ниити билиглиг 30 школазын, 2430 уруг турар школа назы четпээн уруглар албан черлерин, 538 орунныг эмнелге черлерин, 3740 ко. рукту кирер залдарлыг клубтарны болгаш культура бажыңнарын туткан [illegible]

[illegible]

ШЫН

ССРЭ-ниң камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1978 чылдың ноябрь 7. № 275 Москва хоорай

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Эштер Совет Чепсектиг Күштериниң хоочуннары!

Бөгүн совет улус болгаш оон дайынчылары, социалистиг демнежиг каттыштырылгазының чурттарының ажылчы чоннары, бүгү демниглелиг кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн байырлыы-биле демдеглеп эрттирип турар.

Улуг Октябрьның байырлалын бистиң чуртувус СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин боттандырып чорудар, онгу беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш совет кижилериниң сорук кирикчи күш-ажылының болгаш ниитилел-политиктиг бедик [illegible] чорудунуң байдалында демдеглеп эрттирип турар. Совет улустуң материалдыг болгаш угаан-бодал херегселдерин улам-на долу-биле хандырып турар. Совет ниитилелдиң идей-политиктиг чангыс ажы улам-на [illegible].

Совет Эвилелдиң социализмниң акы-дуңмалышкы чурттары-биле кады таңбыңың кожа-хелбээ догуннаашкынның, [illegible] бызының болгаш улустарның [illegible] чоруунуң ленинчи политиказын чаагынзыш чокка болгаш чүткүлдүг-биле чорудуп турар. Делегейниң, душкүрлүг чоруунуң чаныр[illegible] улам ынай хандыртынарынче, таңбыңың, социал демниглегени болгаш улустарның хосталгазы [illegible] дыгарынче угланган СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң мөгөг чок болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын совет кижилер, Советтер чуртунуң Чепсектиг Күштериниң дайынчылары чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп турар.

Ынчалза-даа делегей ареназынга эки чорудулгаларның хөгжүлдезинге империализмниң [illegible] күштери удур[illegible] турар. Делегейде күштерниң боттуу-биле тургустунуп келген деңнежилгени тооп көрбейн, олар боо-чепсек эшлерин бүдүрерин күштелдирип, кижи төрелгетенни «соок дайынның» буурап душкен политиказынче дедир чедирерин чүткүп турарлар.

Ындыг байдалда Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чурттуң камгалалын быжыглаары-биле эргежок чугула хемчеглерни хүлээп ап, совет кижилерниң серемчилелин болгаш бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы белен чорууп бедидер дугаарында доктаамал сагыш салып турар.

Коммунистиг партияга болгаш социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген совет дайынчылар боттарының политиктиг болгаш шериг билиглерин кызымаа-биле бедидип, боо-чепсекти болгаш дайынчы техниканы чедиишкиннинг-биле шиңгээдип ап турарлар. Акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның армиялары-биле сырый дайынчы демнежилге каттыштырылгазынга олар моон соңгаар-даа социализмниң [illegible] эжелерин серемчилелдиг-биле камгалаарлар.

Эштер армияның болгаш флоттуң дайынчылары! ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хоочуннары!

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен! Армияның болгаш флоттуң дайынчыларынга дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, дайынчы мергежилди [illegible], [illegible] ну быжыглаарынга, серемчилелди болгаш дайынчы белен чорукту бедидеринге чаа чедиишкиннерни күзедим.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга аллар болдуруп дужаарым болза:

Бөгүн, ноябрь 7-де түс черниң шагы-биле 20 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, Маадыр хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага, Маадыр шивээ Брестиге артиллерияның үжен дааштааткыннары-биле салют кылыр.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн делгерезин!

Маадырлыг совет улус болгаш оон эрес-шудургу Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң сорук кирикчизи болгаш организакчызы Совет Эвилелдиң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелдиң Маршалы
Д. УСТИНОВ.

ШУУШТУРУЛГА ШУГУМУ ШУУДААН

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылы болгаш Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннинг уткужалыр дээш Кызылдың аңгы заводунуң коллективи кызымаккай ажылдаан. Ол ам найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң санында кирген. Таңгыг-ла бир чыл мурнунда заводтуң кидис илик кылыр, амгы үениң болбаазын машина-техниказы-биле дериш кылган цехти ажыглаалга кииргеп болгай. Ол бүгү парын дерит-херекселдер бо хүннерде соксаал чок шуудадыр ажылдап турар апарган. Кижилер база-ла оларны башкарып өөренип бергеннер.

Онгу беш чылдың үшкү чылының он айларында завод 1 миллион 179 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрер турган, 1 миллион 184 муң рубльдиң продукциязын берген. Ол ышкаш сайгарылга планы база ажыр күүсеттинген.

...Заводтуң чаа корпузунуң иштиги кажды. Дүк дыраар, хоюглаар, арыглаар, дыдар, кидис хептаар машиналарның дааш-шимээни аажок... Чай кадында бүдүрүлгениң 20 ажыг чыл ажылдаан хоочуну М. И. Кондратова-биле (ортузунда чуруктуң оң талазында) ужуражып, чугаалаштывыс.

— Бистиң бригада Г. Г. Вендерлыхтың бригадазы-биле чарыштыг. Бо удаада олар тииледи. Бистер иштиги черни алдывыс — деп, ол харыылаан. — Бисте В. Барабанова, А. Ховалыг, Н. Белева, Н. Кондратова дээш өскелер-даа ССРЭ Конституциязының бир чылында хууда үш чыл планнарын күүседипкеннер.

— Ажылдың бүдүнгүрү бо машиналардан кол хамааржыр деп, Б. Суваң (үстүнде чурукта. Ол эдикчи-мастер-даа үр чыл болгаш) чугаалап-дыр.— Мээң эжим О. Ооржак [illegible] соксаал чок ажылдаарын хандырып турар. Ол он айлар планын 163 хуу күүсеткен.

Заводта тергиин эки ажылдап турарларның саны кажан-даа хевээр көвүдээн. мастер А. Черменев дыңнатты. Чүгле кидис илик эвес, хөм илик цеги база улуг Октябрьның байырлалын чедиишкиннинг уткаан. Адаанда чурукта — бажың тапочкалары, ажылчын хол хаптары даараар бригада-дыр. Оон бригадири А. Левченко (оң талазында турар) мурнакчыларны эдерип дидирлээр: «Бо-ла кижилер шуптузу норма-чиикти үргүлчү ажыр күүседип турар» деп харыылады. Олар хүнде 80 хол-хапты түс-түс дааргаар турган, 100—150 чедирип турар. А бригаданың он айда планы күүселдези 150 хуу.

Аңгы заводунуң мурнакчылары П. Казанцева, Т. Жилкина, О. Ооржак, А. Ховалыг, Н. Белева, Л. Андреева, эдикчилер Б. Суваң, О. Ооржак, М. Тюлюш, Н. Дорохов дээш өскелер-даа Улуг Октябрьның 61 чылынга уткуштур чарыштың тиилекчилериниң колонназынга шилир баары-биле эртеннер.

Д. МОНГУШ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

ОКТЯБРЬ ЧАА ҮЕНИ АЖЫТКАН

● Ленинчи теориязын шынныы бадыткаан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези империализмниң тергиидээшкиниң системазын эн баштай болгаш шиитпирлиг-биле чире шаапкан. Ол чорук империалистиг системаны кошкаткан, социалистиг өске күрүнелерниң тургустунарын болдурган, оон түңнелинде амгы үеде туруп турар социализмниң делегей системазы тургустунган.

Эдвард ГЕРЕК

● Эрткен алдан ажыг чылдарның дургузунда Совет Эвилелдиң тооргуу, улуг Ленинниң партиязының удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң ажылчын аныяыных болгаш улустарының кызымаккай демниглелиниң тиилелгези болза бистиң бомбурзаавытты кайгаткан, делегей революциязының бүгү чорудулгазынга ханы салдарын көргүскен болуушкуннарның чыл демдеглели болур.

Бүгү делегейниң демниглелге социализмниң тиилелгезиниң эртемни ажыткан Октябрь революциязынга демниглелиг кижи төрелгетен мөңге-мөңгеде өөрүп четтирер.

Ле ЗУАН

● Октябрь революциязының бүгү делегейге тооругулуг ужур-дузазы болза социалистиг келир үеже чырыткылыг оруукту делегейниң улустарынга оон ажытканы, Совет Эвилелдиң практиказынга эң баштай хыналтыдыган революстуг чаартылганың кол хевирлерин, методтарын болгаш аргаларын ажытканы болур.

Юмжагийн ЦЕДЕНБАЛ

● Октябрь революциязының тиилелгези кызыгаар чок ажыг-шүжүгге туттурган корей улусса хосталганың хамааны чырыткан болгаш акы демниглелдиң оруун база тиилелгениң оруун ажыткан.

Ким ИР СЕН

● Шипка—ол болза Болгарияның төвүнде бедик даг, бистиң национал ыдыктыг черивис болур. Бир эвес Шипка бистиң хосталгавыстың демдээ, болгар-совет акы-дуңмалышкы чоруктуң бедик бо лур болза, Улуг Октябрь — ол болза биске ийиги Шипка, болгар улустуң оон болдунуң коммунистиг келир үезин көрүп каан бедик болур.

Тодор ЖИВКОВ

● Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бүгү делегей төөгүзүнүң чаа эпохазын, капитализмден социализмче шилчилгениң эпохазын ажыткан. Ол эпохада эң чугула онзагай чүүлдериниң бирээзи болза оон төвүнде делегейниң ажылчын аңгызының, социализмниң делегей системазының туруп турганының фактызы болур. 1917 чылдың соонда болган улуг ниитилел болуушкуннарының чангызын-даа бүгү кижи төрелгетенниң хөгжүлдезинге делегей социализмниң салдарын барымдаалап көрбес болза, шын билип алыры болдунмас.

Гэс ХОЛЛ

● Октябрь дарлаткан улустарның боттарының национал болгаш социал хосталгазы дээш демиселинче сорук кирип турар.

Долорес ИБАРРУРИ

Чээрбиги чүс чылдың кол болуушкуну

1917—1923 чылдарда революстуг Россияга кээп чораан американ публицист [illegible] Стеффенс: «Келир үени Россиядан көрдүм, кайгамчыктыг ол-за чүве-дир»—деп чугаалаан. Бай-шырак буржуаз от-бүлеге төрүттүнген ол кижи бистиң чуртувуска назы-харын элээн догуп бергенде (бир аддан хар чоокшулап орган) чораан болгаш коммунистиг үзел-бодалдарга таарышпас [illegible] ышкаш сагындырып турган. Ынчалза-даа «Бистиң бүгү айтырыгларывысты коммунизм шиитпирлеп болур. Ол айтырыгларны Совет Россия база-ла коммунизм шиитпирлеп бергени» — деп, ол ынчаарда бистиң чуртувустан кээп [illegible] бүгү чүүлдеринден ындыг түңнелди кылган.

Болуннуң хамаатызының ынчаарда кончуг шын чугаалааныны АКШ бөгүн дүрүм ёзугаар чорталарланып болур, а ол үеде болза Стеффенстиң унуг советке удур пропаганда кижи дыңнаар арга чок кылдыр дуй шаап турган. Улуг Октябрьның соонда [illegible] чүгле [illegible] чыл дургузунда чаңгыс «Нью-Йорк таймс» солун безин Советтерни болгаш большевиктерни чүс ажыг катап хоражыткан. Херек чүгле оон-биле кызыгаарланмаан. 1918—20 чылдарда Совет республиканга удур боо-чепсектиг халдааашкынны сактып көрүңер. А оон бууралының соонда экономиктиг бузаалдашкын эгелээн турган, ол база-ла алдар чогу-биле буурап дүшкен.

Даштыкы хайгаарыкчыларның хөй нуруузу «совет шеленделни кеди чок» деп санап турган. Өткүт угааныг дээп Герберт Уэллс безин большевиктерниң талазынга турган хиреизинде, оларның чаартылга планнарынга, ыдангыыл техниктиг демнигеге үндезин болур, күш-ажыл болгаш амыдырал байдалдарын экижидер, чоннуң чаагай чоруунуң эгезин салыр электрижиктелгениң [illegible] тааланы-биле делегей төөгүзүнге турбаан бүгү чуртка бир аай кылдыр [illegible] планга эге баштайгызында бүзүрээп.

Шаандагы Россия империязының [illegible] революцияны өскүткен, амгы үеде хөгжүп орар чурттарга колониализмниң арттырып кааны ажыл-агыйдан-даа дора ажыл-агыйны салган элган турган. Чижээ, чонуң бижик билбес чоруу амгы үеде Африкада ышкаш 70 ажыг хуу. Ол дээрге чурту ортумаа-биле алырга ындыг. А Россияның Ортаа Азия кезээн алыр болза, ол сан оон-даа хөй — 94 хуу чедип турган болгаш амгы үеде даштыкы Азияның чурттарынга деңнээр болза, оон ийи катап хөй боор турган. Хай тогуушкунну ийи дайынның — делегейниң бирги дайынының болгаы оон соонда дораан эгелээн хамаатылар дайынының соонда бистиң чурттуң ажыл-агыйының хоозураашкыны массалыг культура чок чорукту улам [illegible].

«ШЫДАВАС ЧҮВЕЗИ ЧОК КАЙГАМЧЫКТЫГ ЧУРТ»

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээниниң соонда 15 чыл болганда, бистиң чуртувуска [illegible] чоруку узуткаттынган, 16 чыл болганда, массалыг бижик билбес чоруктан бүгү-ниитиниң эге өөредилгезинче (аң болза — бүгү ниитиниң ортумак өөредилгезинче) шилчилгени боттандырган. 20 ажыг чыл иштинде Совет России чаа [illegible] дуп турускан болгаш чер ажылдыг чурт турганындан индустриалдыг чурт болу берген. Бир эвес халаптыг кадыг-бергелер турбаан болза, ол хуусаалар оон-даа кыска турган. Советтер чуртунуң 61 чылының бирээ [illegible] чыгаап дайыннарга болгаш катап тургузуушкунга үрелген. Ол хиреинде 20 чылдарда-ла ССРЭ үлетпүр хөгжүлдезиниң талазы-биле делегейде чүгле АКШ-тың соонда ийиги улуг күрүне апарган. А бо үеде бистиң чуртувус нефть болгаш хөмүр-даш [illegible], кил болгаш минералдыг чемишкиндиглер, локомотивтер болгаш тракторлар, кызыл-тас, картофель, чигир свёкла[illegible] болгаш [illegible] бүдүрүлгезиниң талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар.

ССРЭ-ниң [illegible] гейде эң хөй нефтини [illegible] тавары аңы эң хөй [illegible] заалдирерин чедип алырының муруунда кымның-даа хөй эртемденнерин, инженерлерин, [illegible], кымның-даа хөй номнарын парлап үндүрген, ЮНЕСКО-нуң санаашкын "езугаар алырга, делегейде эң хөй ном номчуп турар чурт база-ла бистиң боор турар. Чурттакчыларның [illegible] онаалдыр алырга, бистиң чуртувуста эң хөй кижи өөренип турар: 1940 чылда бүгү чурттакчыларының 24 хуузу өөренип турган болза, 1970 чылда—33, 1978 чылда—36 хуузу өөренип турган. Амгы үеде дээди болгаш долу база [illegible] ортумак [illegible] кижилерниң саны бүгү чоннуң барык 80 хуузу чедип турар. 1939 чылда ол сан 12 хуу турган.

ССРЭ Черниң кылымал эдеринчизин кымның-даа мурнаа салып үндүргениниң соонда, [illegible] Дрю Пирсон биле Джек Андерсон олар «АКШ — ийиги черге күрүнезэ» деп номну бижип үндүргеннер. «Россияның эң билбээлырангай күрүне [illegible] ка үезинден атом үезинче оон [illegible] кайгамчык чүүлү боош турар» деп ында чугаалап турар.

АКШ чурттуг профессор Фред Нил мынча дээн: «Большевик революцияның үнген үезинден бээр ССРЭ-ге болган барык бүгү улуг болуушкуннарны бис шын эвес оплап келген-дир бис. Бирээде, ук революцияның өскүн үнерин баш бурунгаар билбээн-дир бис, ийиде, өскүп үнүп-даа келирге, оон чедиишкинниг болурун бодаваан-дыр бис... Кажан немецтер ССРЭ-же халдап кире бээрге, орустар чүгле улуг-ла дээрге ол-ла алды ай хире туттунуп турар-ла турар боор деп бодаан бис, а кажан орус улус дайынга тыдажып үнерге, ук дайынның чедирген каража-когаралы оларга каш он чылдар иштинде оңгарлыр арга бербес боор деп бодаан бис, а кажан дайынга үрелген ажыл-агыйын олар дүрген катап тургузуп алырга, ракета дээп чипизиктиг нарын чепсек херекселдерни кылыптар эртем бижик кайда боор оларның деп бодап, ынчаар-ла кончуг шын эвес санап келген ындыг-дыр бис».

Анатоль Франс Совет республиканың дугайында «шыдавас чүвези чок кайгамчыктыг чурт» деп чугаалаан.

КЕЛИР ҮЕНИ КАНДЫГ-ДАА БЕРГЕЛЕР ХАМААН ЧОККА БҮЗҮРЕЛДИГ ТУРГУЗАР

[illegible] ажыл-агыйының [illegible] келир үени бүдүрүлгениң [illegible] шиидарын көргүскен. Совет планнарының боттавышкынынга амгы үеде кым-даа чигаймаң турар. [illegible] дерге бүзүрексевес чоруктар ында-хаая ам-даа бар. Чижээ, Барыын чүктүң чамдык солуннары ССРЭ-де экономиктиг бергедээшкиннер улей-улай тыптып турар деп чугаалап чоруушкуннарны кылып турар. Ынчаарга шаанда ындыг [illegible] хөй турганы-ла шын, ол хиреинде безин оларны чедиишкиннинг ажыш эртип турган-на болгай бис.

Фашистерниң агрессиязы бистиң чуртувуска хамаатыг улуг чидириглерни чедирген. 1941—1945 чылдарда ССРЭ чурттакчы чонунуң 10 ажыг [illegible] болгаш национал байлааның 30 хире хуузун оскунган. Ол бүгү чүүлдү барыын чүк санап көргеш, катап тургузуушкунга каш-каш он чылдар негеттинер боор деп бодаан. А катап тургузуушкунга чүгле элээн каш чылдар үнген. Эрткен дайынның кайынында ажылчын күжү чедишпестеп, Сибирьниң ашыг байлаан шиңгээдип алыры ойтунмаан турган. Ынчангаш самдык экономиктиг дармаалгалар ам-даа ниити-чаңгыс [illegible] боош турарында кижи кайгаар чүве чок. Кайгамчык чүве чүл дээрге, кандыг-даа бергелер хамаан чокка бистиң чуртувус улам чаа-чаа сорулгаларны бүзүрелдиг шиитпирлеп келгенинде болгаш шиитпирлеп-даа турарында боош турар.

Чижээ, кол угаалышкыны [illegible] амыдырал деңнелин дыка бедидер ужурлуг турган 1971—1975 чылдарның планы колдуунда күүсеттинген, ынчап ол 5 чылдың 4-ү дүжүт чок бергө болганын сактып [illegible] Бистиң улуг ажыл-агыйывыстың кризис чок бүзүрелдиг хөгжүлдези онгу беш чылда база-ла улам [illegible]. Оон кол дорууң ажыктыг болгаш [illegible] бедидери апарган. [illegible] кынныыс база-ла бис хөвээр — чоннуң амыдырал деңнелин бедидери болур. Бистиң чуртувустуң арга-шинээзи улам өзүп көвүдеп турар. 1976—1980 чылдарда оон материал база саң-хөө курлавырлары эрткен 15 чылга деңнээрге, барык ийи катап улгадыр.

— Суреглыг англи чогаалчы Чарлз П. Сноу Улуг Октябрьның 50 чыл оюнда алдарлыг состерин чугаалаан. Чүл дээрге мынча дээн: «Октябрь революциязы болза чээрбиги чүс чылдың кол болуушкуну болган. Ол бистиң шуптувуска улуг салдарын чедирген... Кижи сактып бодаар арга чок ол хире кадыг-бергелерни безин ажып эрткениң бодап көөрге, алдарлыг херек-тир. Совет солуннарының кайгамчык тоогулуг перспективазын бис ам-даа болур-чогуурубиле чедир үнелеп шыдавайн турар чадавас бис. Амгы чүс чылдың [illegible] бистиң ажы-төлдеривис болгаш оларның ажы-төлдери ол кайгамчык улуг чорудулганы бистен артык чиге шын үнелеп шыдаар апаар боор. Ол үеге чедир совет тургузуушкуну чаа-чаа чадаларга чедер... Кандыг-даа, эже-даа бергелер хамаан чокка совет ниитилел келир үеже дидим көрүп келген. Ол болза делегейниң бүгү ак сеткилдиг кижилеринге эң-не эргим, үнелиг чүүл боош турар»

Лев БОБРОВ.
ПМА-ның корреспондентизи.

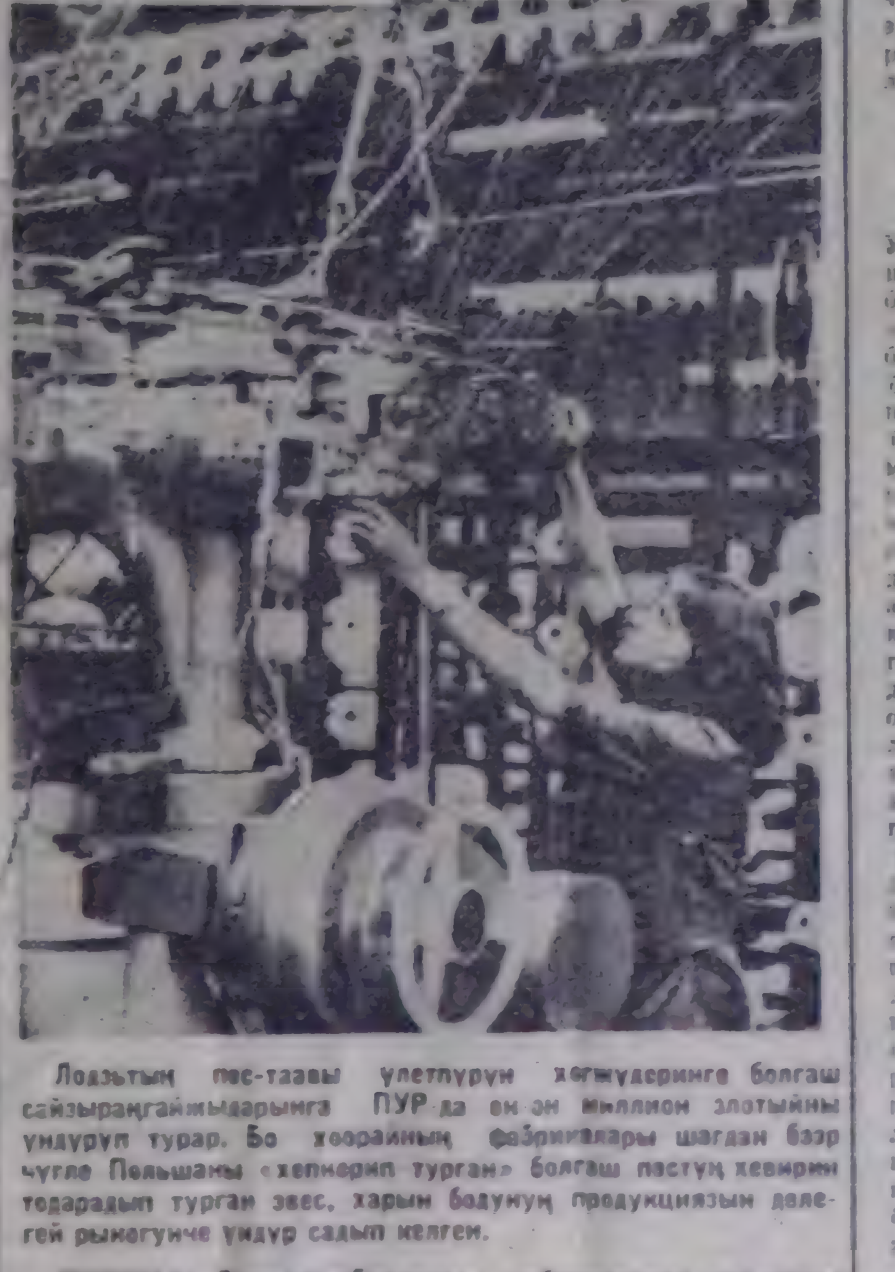

Лодзьтуң пөс-таавы үлетпүрүн хөгжүдеринге болгаш сайзыраңгайжыдарынга ПУР-да он-он миллион злотыйны үндүрүп турар. Бо хоорайның фабрикалары шагдан бээр чүгле Польшаны «хепнерип турган» болгаш пөстүң хевирин тодарадып турган эвес, харын бодунуң продукциязын делегей рынок'унче үндүр садып келген.

ЧУРУКТА: Лодзьта «Бистона» фабриказында пөс таавы эргыыр амгы үениң машиназы.

ЧУРУКТА: Барыын Берлинниң полициязы мындыг методтар-биле хөделип турар. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ШЫН — 4-кү арын ● 1978 ч. ноябрь 7

ОКТЯБРЬНЫҢ АЧЫЗЫНДА

Чүгле, чүгле совет шагда...

Кызыл хоорайда чурттап чоруур, 1930 чылдан бээр партия кежигүнү, пенсионер, чеден харже дөгүй берген Шикпер-оол Хорлуевич Моңгуштуң салым-чолу, бүгү совет кижилерниң-биле домей, база-ла Улуг Октябрь-биле тудуш холбашкан. Ол Октябрьның [illegible] кызыннарын Тыва черге бызыгылаарының херээнге бодунуң төлептиг улуг-хуузун киириштирип келген. Оон эртken оруу солун

Ш. Моңгуш 1930 чылда Кызылга нам сургуулун дооскан, Тывага, ылаңгыя барыын талакы кожууннарга кежээлеп турган ак дээрбечилерни базарынга киришкен, 1934 чылда Улан-Удэге рабфакты, 1938 чылда Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институдун дооскан. Төрээн Тывазынче дээлик эртемниг баштайгы тыва агрономнарның бирээзи болуп, өөрүшкү-маңнайлыг ээп келген. Ол-ла чылдарда Моңгуш ам Моолдун Араттың революстуг намының ТК-зының Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал-биле кады өөренип чораан.

— Орустаары-даа шыырак, черле өөренирин тергиин кижи чораан. Эш-өөрүнге эвилеңээлдек, дузааргак, чылыг-тыдычак сеткилдиг эш чүве — деп, ол сактып чугаалап олурар.

1943 чылда Барыын-Хемчиктиң Бараанга баштайгы совхозту организастап тургускан. Аңаа агрономнап, директорлап ажылдап чораан. Тываның Совет Эвилелинге каттышканы — уттундурбас улуг болуушкун. 1944 чылдан [illegible] Тываның чону совет хамаатылары болганнар, Барлыкка тургустунган ол чаа совхозка Совет Эвилелиниң ачы-дузаазы дораан көстү берген. Чаа совхоз машина, трактор, комбайннарны ап, ооорту-ла «балдыр дыназын» орган. Өргэн безин какпаан черге совхоз төвү суурну коммунист Ш. Моңгуш тургузушкан. Ол суур ам таныттынмас кылдыр өскерилген, совхозтуң экономиказы улам быжыгып хөгжээн.

Төлептиг ажы-чаңныг, күш-ажылга ынак өг-бүле Шикпер-оол Хорлуевич, Бора Конзай-ооловна Моңгуштар чеди уругну кижизидип доруктурган. Бистиң чуртувуста эртем-билигже орук ажык, ол дуганың алдын Хоочулувуста магадылап быжыглазын. Оон ботту ышкаш бо өг-бүледен-даа көрүп болур. Улуг уруу Ирина Очур педагогика институдун болгаш партияның дээди школазын дооскаш, ам СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунда ажылдап турар. Оларның хөй [illegible] чедип алгылааш, билиин, күжүн чонунга харам чокка бараалгадып чоруурлар. Моңгуштарның ортун уруу Марина Гаврилова университет дооскан, философия эртемнерниң кандидаты, ам Кызылдың педагогика институдунда башкылап турар. Ийи бичиилерниң бирээзи Кызылдың педагогика институдунда, а хөймери № 13 школаның 8-ки клазында эки өөренип турарлар.

Делегейде бир-ле дугаар Октябрь революциязы тиилээн бистиң улуг делгем Төрээн чуртувустуң өг-бүле бүрүзү Моңгуштарның ышкаш ындыг кайгамчык чаагай аас-кежиктиг. Олар тыва шүлүкчүнүң бир [illegible] ышкаш мынчаар чугаалаар эртемниг:

Тыва кижи үре-төлү
Тывылган шаг ырак-даа бол.
Чүгле, чүгле Совет
шагда
Чүглүг күш дег хосталган
бис.

К. ТҮЛҮШ.

ЧАЖЫТ ДИЛЕГ

Владимир Ильичиниң адынга ажылчыннардан болгаш тараачыннардан дыка хөй янзы-бүрү белектер кээп турган. Ынчан чинир ажыл-чем кончуг четпес турган болгаш олар [illegible] ти-даа, кадык кылыр чиңге-тараазы-даа ак чигирне-даа чорудуп турганнар. Оон өске-даа белектер чорудуптарлар.

Ындыг белектер алгаш, Ленин хаваан дүйүп, бодаш берген.

— Канчап барзынар, Владимир Ильич? Улус сагыш-сеткилиниң хандыындан, буянныг чаагай чүрээнден өргүп сунуп турар белектер-дир ийин — деп, кады ажылдап турар эш-өөрү Ленинниң ооң-турнагтканнар.

— Ындызы ындыг-ла харын — деп, Ленин човуурге кирген. — Ынчалза-даа, бодап көрүнер даан, эвчок ышкажыл. Бо-ла бүгү чүве эрги шагдан, эрги чаңчылдардан келгени ол-дур ийин. Мени бурунгаатпааш көрүнер, байларга-даа, ламаларга-даа улус онзугай херектиг бар шаа-биле берип чорааннар. Ону чок кылыр херек. Чок кылыр — деп, Владимир Ильич шыңгыы катаптаан.

Ленин бир-ле катап чагаа алган. Чагаа ырактан — Гомель облазының Клинцы хоорайда Стодольск дээр шекпен фабриказының ажылчыннарындан келген болган.

Владимир Ильич чагааны номчуп көөрге, Октябрь революциязының чоокшулап орар беш чыл ою-биле холбаштыр ажылчыннар Ленинге байыр чедирип, кан кадык болурун күзээн, а чагааның адаанда чыпчаар бижээн болган: «... сеңээ байырлал таварыштыр... [illegible] бедуун белээвис чоруттувус». Ынчангаш ол белек дээрге топпук шекпен дээрзин айтып бижээннер.

Чагаада аттарын салып каан болганнар. Ийи-үш-таа эвес, мырыңай дөрт чүс.

Владимир Ильич демир-үжүк, саазын ап алгаш ажылчыннарга мындыг харыы бижээн:

«Эргим эштер!

Байыр чедиргеннер, белээнер дээш силерге четтирдим. Менче белектер чорутпазын силерге чажыды-биле чугаалап каайн. Бо чажыт дилегни бүгү ажылчыннарга чугаалап бээрин диледим.

Силерниң
В. Ульянов (Ленин)».

Клинцы хоорайның ажылчыннары Ленинниң чагаазын алгаш, номчааннар. Сеткили хангаенар. [illegible] эң чылыг, чымчак чагаа болган.

Ынчалза-даа ажылчыннар биргээр боданыр ужурга таварышканнар. Ленин белектер алырынга хамаан чок дээрзин олар билип кааннар. А дилег чажыт-даа болза, ол база шынныр деп билгеннер. Владимир Ильичиниң дилээн ажылчыннар даныштыр дужаал кылдыр хүлээп алганнар. Клинцыны бүгү чурттакчыларынга ол дугайын чугаалап бергеннер.

Бир-ле катап Стодольскиниң ажылчыны Степан Шерстобитов Минск чоогунда төрээн суурунче чоруткаш, Ленинниң дилээнниң дугайын чугаалаан.

Тараачыннар хомудаан болбайн аан. Чаа чыл таварыштыр Владимир Ильичиге олар бичии тоскаар иштиг чаагай арыг чигирни чорудуп бээр деп белеткенип турганнар. Ам канчаар, дилег дээрге дилег-ле болгай. Тараачыннар ону тооп көөр ужурга таварышкан.

С. АЛЕКСЕЕВ.

«Сесегениң ыраажызы»
Сеткил-чүрек сергедип кээр.
Шапкын Хемчиин унун хээлээн
Сайзыралды чуруп келир.

Кылыр ишке сорук кирген
Кыстар, оолдар хөглүг ыры
Октябрьның ачызында
Оран-чуртта чаңгыланган.

ПАРТИЯ БИЛЕДИ

Шак-ла ынчан декабрь ай...
Сагыжымдан уттундурбас
Намдарымга балаттынмас
мөңге артар
Намга кирген үем чүве.
Ленинче билеттимни
Ийи холдап хүлээп алгаш,
Болган улуг хүндүткелден
сүрээдеексеп,
Бодалдарым дойлу берген:
«Революция төрээн чери
Петроград
Ийиг тулгук, тулчуушкунга
белен турган.
Аврора дааштааныкыны
кызаш дээрге,
Ажылчы чон чепсээн туткаш
тура халаан.
Чаңнык-диини аразында
туктар тудуп.
Чалгаан чоннар «Интернационал»
ырлажып
«Кышкы ордуже, ура!» — дээн
кыйгы үннер
Кызкан чалбыыш аразында
чаңгыланган
Пролетариат мөгеш дивес
кызыл тугун
Большевиктер бедик тудуп,
чонну баштап,
Улус чонну «Советтер дээш,
бурунгаар» — деп.
Улуг Ленин орук айтып
чорупп турган.
[illegible]
бир-ле дугаар
Хайалыг хүн Орус чурттан
үнүп келген...»
Октаргайже бодалдарым
Оттуктуруп ужуп турган.
Секретарьның чылыг холун
дыңзыг туткаш
Сергек омак чорупкан мен...
Чүрек дужу карманымга
Чүүлдең артык үнелиг
партбилетим
Камныг эптиг шыгжап чораш,
сорук күштүг
Кадыг-бергээ торулбайн,
ажылдаар мен!

К. МУНЗУК.

ТЫВА ЧЕРИМ

[illegible]
Тыва черге төрүттүндүм.
Амгы хүннер, келир өйнү
дээш тулчуп чораан
Адаларым ханы сиңген
черим-дир сен.
[illegible]
Тыва черге өзүп келдим.
Адаларым [illegible]
синиң калган
Амыдырал хайнып турар
чуртум-дур сен.
Сеткил-чүрээм, бодум-биле
Сеңээ бүрүн бердинген мен.
[illegible]
чүс-даа чылда
Ажыр чурттааш, мага ханып
доктас боор мен.
Сая чылдар назылыг бол.
Салым-чолум мындыг турбаан.
Октябрьның [illegible]
келбээн болза
Ораным сен, оглуң мен-даа
канчаар аан!
Онза черим толу-дур сен.
Орлан, чассыг хеймери сен.
Эй сокпас баазым-биле
чоруп орар
Эжис оруун Ленин сеңээ
айтып берген.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ОКТЯБРЯТ БОЛГАННАР

Школаның пионер [illegible] [illegible] пионерлер бижиттинген сценарий ёзугаар шулүктерни, чугаалаар домактарын ээтептээн. Канчаар чугаалаарын база катап арга-дуржулгалыг отряд даргаларындан, пионер вожатыйларындан айтырган, ээлдиң ол-бо кыдыында сүмелешкен турлар. Олар Кызылдың Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуев аттыг № 1 школазының пионерлери-дир. Олар октябряттарның «Кызыл сылдыс» байырлалынга белеткенип турганнары ол.

Школаның коридорунда чыылган адаларның [illegible] бирги класстыларның [illegible] болгаш оларның башкылары. Пионер оркестри шимээн читкен. Шүлүкчү Э. Дзержинскийниң сөзүнге композитор И. Дзержинскийниң «[illegible] чедир» деп ырызынга үдеткен пионерлер коридорга чыскаалыпкан. А. Александровтуң «Совет Армия дугайында» деп ырызы чаңгыланган. Бирги класстан сарыг-сарыг пилоткалыг, ак-ак хөлеңнерлиг бирги класстылар чыскаал ёзугаар марштап үнгеш, пионерлерниң мурнунга шугум дег дорт чыскаалыптылар.

Пионерлер Октябрь, Ленин, партия, комсомол, пионер, Төрээн чурт дугайында шүлүктерни, ырларны октябряттарга бараалгатпышаан, оларга пионерже чагыгларны бергеннер.

Октябряттар база пионерлерге ырыларны, шүлүктерни бараалгадып, эки өөренирин, сагылга-чурумнуг боорун аазааннар.

Школаның пионерлери октябрят бүрүзүнге кызыл сылдысты кадап берип, ээлдек состерлиг [illegible]-биле дээтүнген открыткаларны тудускан. Оон соонда октябряттар даңгыракты хүлээп алганнар.

Пионер вожатыйы Раиса Смородинова октябряттарга байыр чедирген. Пионерлер [illegible] октябрят бирги [illegible] боттарының чыгганы библиотекаларын белекке бергеннер.

Ада-иелерниң өмүнээзиндеп Т. Глущенко сөс ап чүве чугаалаан.

«Бөгүн Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуев аттыг пионер дружиназы 75 кижини бодунуң хүрээлеңинге киирип алган. Байырлал-биле, эргим октябряттар!» деп вожатыйы чугаалаарга, олар тук тудукчуларының соо-биле А. Александровтуң «Октябряттар» деп ырызын ырлашпышаан, марштап чорупканнар.

Б. КЕНЕШ.

АААС-КЕЖИКТИГ ЧАШТАР.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

ВЛКСМ обкому, Тыва АССР-ниң журналистер эвилели, республиканың чогаадылга бажыңы Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскаатткан «Бистиң адывыс — комсомол» деп фотоделгелгени организастап эрттирген. Делгелгени организастап эрттирген оргкомитединиң жюризи ооң түңнелдерин үндүрген. Делгелгеге келген фоточуруктарны анализтеп көргеш, дараазында шаңналдарны тывыскан:

Бирги шаңнал — 60-60 рубль болгаш бирги чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

А. А. Зайцев — «Шын» солуннуң фотокорреспондентизи.

В. Н. Савиных — «Тувинская правда» солуннуң фотокорреспондентизи.

В. А. Шайфулин — «Молодежь Тувы» солуннуң фотокорреспондентизи.

Ийиги шаңнал — 30-30 рубль болгаш ийиги чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

Ю. А. Косарьков — Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының фотографы.

В. Г. Кудрявцев — «Тувинская правда» солуннуң фотокорреспондентизи.

А. И. Мельников — [illegible] фотокорреспондентизи.

В. М. Семенкович — республиканың чогаадылга бажыңының методизи.

Үшкү шаңнал — 15-15 рубль болгаш үшкү чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

А. А. Белогорский — «Тувинская правда» солуннуң фотокорреспондентизи.

В. М. Градунцов — Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының фотографы.

В. С. Кара-Сал — «Шын» [illegible].

Л. И. Карих — Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң кол бухгалтери.

В. Ф. Чадамба — «Шын» солуннуң харылзаалгалыг секретарының оралакчызы.

Б. А. Черногубов — Кызылдың телестудиязының [illegible].

Мактал шаңналдар — 10-10 рубль:

В. Г. Амыр — Кызылдың телестудиязының лаборантызы.

Г. А. Белогорский — столовайлар болгаш рестораннар трестиниң ажылчыны.

В. В. Компасов — пенсионер.

О. Д. Охемчик — «Тываның [illegible]» солуннуң килдис эргелекчизи.

И. А. Расенин — «Тувинская правда» солуннуң корреспондентизи.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

10.55 — Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга тураскаатткан Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалы. В. И. Ленин аттыг шөлден дамчыдылга.

МОСКВАДАН

13.41 — Москва. Кызыл шөл. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскааткан шериг параады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы. Интервидение. Төнчүзүнде — пионерлерниң байырлал концерти.

16.55 — «Комиссар-биле ко[illegible]жа». Уран-чечен телефильм.

1[illegible].05 — «Октябрь». Совет шүлүкчүлерниң шүлүктерин [illegible].

1[illegible] — Балеттиң ашак артисттериниң концерти.

19.[illegible] — Чурттуң экранынга үнгенинден бээр 40 чыл болганынга. «Бодун улуг кижи». Уран-чечен фильм.

20.35 — «Ак-көк отчугаш».

22.30 — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскааткан шериг парадының болгаш ажылчы чоннарның чыскаалының дугайында репортаж.

23.45 — 01.00 — «Ак-көк отчугаштың» [illegible].

Редактор Б. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт ындында фронт» 10.00, 13.10, 16.30, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыжы 12.20, «Бичии сержант» 13.40, 15.30, Киночыыжы. Програмда «Арага тигикчилери», «Адыр, мана!», «Кадайлары ашактарын канчаар салып турганнары» 17.20, 19.00 шактарда.

«УЛАА-ХЕМ»: «Сеңээ буруудан оолдар» 12.[illegible], «Ак борулер» 16.20, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шактар хоп турда» 13.00, «Баштай ат дилыр эртээ» 14.30, 17.10, 19.00 шактарда.

«БЕШ ЧҮЗҮН МАЛЫВЫС»

Уран-шевер мастерлер Саая Көгел биле Хертек Тойбухаазының кылган ажылдары.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзи-биле бүгүн дүштен соңгаар республиканың [illegible] бүргек, [illegible] черлерге бичии хар чаар. Барыын [illegible] хүнзүг [illegible] 9—11 метр [illegible]. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 1—6 градус чылыг, өске [illegible] 3—5 градус соок болур.

Кызылга бүрүп - аязыр.

1978 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 8-ТЕ
ФИЛАРМОНИЯНЫҢ
КОНЦЕРТ ЗАЛЫНГА
«А Я Н»
ЭСТРАДА АНСАМБЛИНИҢ БАЙЫРЛАЛ КОНЦЕРТИ БОЛУР
Филармонияның кассазы 10 шактан эгелеп ажылдаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-73, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-25-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17591. Чагыг 2716.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).
ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 258 (10855) | 1978 чылдың ноябрь 8, среда | 1925 чылдан үндүндеттингени | Өртэе 2 коп.

ПАРТИЯ БОЛГАШ ЧОННУҢ УЛУГ МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

Эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп сактыышкыннарын Совет Эвилелиниң база даштыкы чурттарның миллион-миллион кижилери улуг сонуургал-биле таныжып номчаан. Ол номнарның ханы идей-политиктиг утказын бедии-биле үнелевишаан, номчукчулар бодунуң сактыышкыннарын уламчылаарын, чурттуң төөгүзүнге өске-даа чугула болуушкуннарның дугайын бижиирин Л. И. Брежневке кузээн.

Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп чаа сактыышкыны совет улустуң улуг тиилелгезинге тураскааттынган. ССРЭ-ниң чогаалчылар эвилелиниң «Новый мир» журналының ноябрьда үнген дугаарында ол сактыышкын парлаттынган.

Кур черни шиңгээдип алганы төөгүлүг ужур-дузалыг херек. Чугаа болза чүгле республиканың тараа ажыл-агыйын кадурериниң дугайында эвес, а ССРЭ-ниң бүгү масштавынга тараа айтырыын чедиишкинниг шиитпирлээриниң дугайында боеп турган. Совет кижилерниң бедик мөзү-шынарын, Төрээн чуртунга бердингенин кур черниң төөгүзү бүгү делегейге база катап көргүскен.

Чүс-чүс муң коммунистерниң, кур-чержилерниң маадырлыг күш-ажылының дугайын номда чугаалап турар. Бо сактыышкынны политиктиг литератураның нем үндүрер чери тускай ном кылдыр парлаан.

(СЭТА).

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ, ОКТЯБРЬНЫҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Кызыл шөлге 1978 чылдың ноябрь 7-де болган шериг парады болгаш Москваның ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы

XX чүс чылдың кол болуушкуну — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының [illegible] [illegible] [illegible] Октябрьның 61-ги чылының [illegible] партияның [illegible] совет кижилер [illegible] турар-лар.

Бодунуң эң тыртыктыг байырлалын [illegible] социалистиг кургенин [illegible] совет улус [illegible] турар. Бистиң партиявыс [illegible] 1977 чылдың [illegible] байырлалды уткуп турар.

ССРЭ-ниң чаа Конститу-циязын хүлээп алганының бир чыл [illegible] [illegible] СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогуг шиитпирлерин. СЭКП ТК-ның декабрь 1977 чыл болгаш июль (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң болгаш партияның өске-даа удуртукчуларының ажылдарында кирген түүлдер болгаш түңнелдер ажыл-төрүдүлгега хажык чок программа болу берген. Социалистиг чарышка ажылчы массаларның идепкейлиг чоруу-нуң чаа бадыткалы хуузунда беш чыл онаалдаларын В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга [illegible] Москваның [illegible] ажылчыларының чоокта чаагы эгелээшкини болган. Ол үнелиг эгелээшкинин бүгү чуртта [illegible].

Бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалының өзүлдези — [illegible] тайбың [illegible] «Улустарга тайбың!» деп бо лозуң Улуг Октябрьның тиилелгелиг тугунга [illegible] Бистиң күрүневистиң бүгү маадыр[illegible] тайбың [illegible] тиилелгелерни дээш күзел-соруктуг болгаш чайгылыш чок [illegible] Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам мөңгүлүг демисел талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыладап кылган Программазын делегейде улам калбаа-биле хүлээп көрүп турар. Совет кижилерниң ааш-кежии дээш, келир [illegible] [illegible] Чер [illegible] тайбыңның [illegible] болгаш [illegible] улуг ажылды [illegible].

ССРЭ-ниң болгаш ВСР-ниң [illegible] найырал болгаш [illegible] Октябрьның [illegible] СЭКП-ниң [illegible] политиказының чаа [illegible] херечизи-дир. Ол [illegible] совет болгаш вьетнам улустарның [illegible] Совет Эвилелинде болгаш Вьетнам Социалистиг Республиказында социалистиг база коммунистиг тургузуушкуннуң [illegible] бадыткаан болур.

1978 чылдың ноябрь 7. Октябрьның 61-ги чылы. Кызыл шөл—Советтер чуртунуң кол шөлү. Байырлалдыы-биле каастаан [illegible] кылдыр шиметтинген. Күрүнениң универсалдыг магазининиң мурнуу чарынында аажок улуг посте—Владимир Ильич Ленинниң портрет чуруу. Революцияның баштыкчызының [illegible] Коммунистиг партияның, 260 миллион совет улустуң ажыл-херектеринде боттаныпып турар. Коммунизмге өөренир деп Лениниң чагыын 60 чылын Октябрь [illegible] бүдүүзүнде демдеглээн. Ленинчи комсомол—СЭКП-ниң идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы кур кужу — ыдыктыы-биле кадагалап болгаш күүседип турар. «Аныяк лениничилерниң эвилели Советтер чуртунуң революстуг [illegible] моңгеде чалыы чоруун, оолдарның болгаш кыстарның [illegible] тиг ӧзу-биле чурттаар. [illegible] деп чуткулуунуң чырыткылан-чак демдээ болур» деп. Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелинге бодунуң чедирген байырынга СЭКП Төп Комитеди онзалап демдеглээн.

Тук аар черлерде ССРЭ-ниң Күрүне тугу, эвилелдешкен республикаларның туктары киискээн. Кремль ханазында—ССРЭ-ниң Суглезин болгаш [illegible] [illegible] коммунизм [illegible] кадамчыы [illegible] Төөгү [illegible] СЭКП-ниң ленинчи политиказының [illegible] болгаш [illegible] Бистиң [illegible] чаа-чаа тиилелгелерни [illegible] Лениниң партиязы-биле бодунуң [illegible] чаңгыс [illegible] совет улус база [illegible] турар.

Аалчылар индирлеринде — бистиң чуртувустуң чоргааразы болу берген ажылдар партияның болгаш революцияның хоочуннары, хамаатылар дайынының болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырлары, [illegible] күрүнениң болгаш культураның коску ажылдакчылары, космонавтылар. Аалчыларның аразында—Совет Эвилелинде дипломатты төлээ черлерниң баштыңнары, даштыкы хой санныг аалчылар.

Спасск суургазында шактарның согуннары онга чоокшулап келген. Шөлге алыш часкаашкыннары күчүлүг диңмирэп үнген. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларынга [illegible] байырлалдың аалчылары [illegible] байыр чедирип турган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков олар Мавзолейниң төп индиринге үнүп келгеннер. Сураглыг совет шериг начальниктер база мында.

Мавзолейниң индиринде — ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан болгаш ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаваның Премьер-Министри Фам Ван Донг.

Эртенгиниң он шак. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов Спасск хаалгаларындан ажык машинаныг үнүп келген. Парад командылакчызы [illegible] аңаа уткуштур чорупкан.

Москваның Ленин орденниг шериг округунуң шериглерниң [illegible] армия генералы В. Л. Говоровтан рапортту хүлээп алгаш, ССРЭ-ниң камгалал министри шериглерниң [illegible] [illegible] Байырлал-биле холбаштыр оларга байыр чедирген. Хараал [illegible] «Ура!» диңмирээн.

Шериглерни [illegible] соонда ССРЭ-ниң камгалал министри Мавзолейниң индиринче үнгеш, чүве чугаалаан.

Эш Д. Ф. УСТИНОВТУҢ чугаазы

Эштер, Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчылары!

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

Хүндүлүг даштыкы аалчылар!

Бүгү улустуң байырлалы—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдан бир чыл ою-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың [illegible] байыр чедирип турмен.

Бо [illegible] хүнде совет кижилер СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш [illegible] онуң беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын долдур болгаш ажыр [illegible] күүседир дээш социалистиг [illegible] байдалында демдеглеп турар-дыр.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары ажылдың ажыктыг болгаш шынарның бедиириниң партияның салган [illegible] улуг [illegible] боттандырып турар. Улус ажыл-агыйның бүгү адырлары, эртем, техника болгаш культура [illegible] хөгжүп турар. Совет күрүнениң экономиктиг күчүзү [illegible] ат-алдары [illegible] чок өзүп турар. Хамаатыларның [illegible] [illegible] турар материалдыг база угаан-бодал херегцээлерин улам долу хандырып турар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлери болза экономиканың [illegible] база совет кижилерниң [illegible] [illegible] программазы болур. ССРЭ-ниң Конституциязынга [illegible] социалистиг демократия улам [illegible] Совет [illegible] мораль-политиктиг чаңгыс эвилелдиң [illegible] артык быжыккан.

Улуг Октябрьның байырлалын совет кижилер-биле кады социалистиг чурттарның ажылчы чоннары [illegible] бүгү кижи төрелгетен демдеглеп турар. Социалистиг дем каттыштырылгазын улам мөңгүн [illegible] акы-дуңма партияларның болгаш күрүнелерниң удуртукчулары-биле эш Л. И. Брежневтиң Крымга ужуражышкыннары чаа чугула базым болган. Социалистиг чурттарның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазы амгы үеде амыдыралдың бүгү талаларын ылангыя космосту бедик хаара тудуп турар. Социалистиг күрүнелерниң хамаатылары — космонавтыларның делегей экипажының космоска найыралдыг кады ажылы ол дугайын тодаргай бадыткаан.

Коммунистиг партия, Совет чазак тайбыңны хандырары база улустарның айыыл чок чоруу дээш, делегейниң хүш-күрүлүг чоруун чавырыпдыр, эндерө чепсеглениишкинни кызырар дээш шудургу демиселди чорудуп турар. Ленинчи даштыкы политиканы амыдыралга боттандырарынче угланган СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible] Совет улус [illegible] турар.

[illegible] күштерниң [illegible] тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң хөй [illegible] ылаң ажыктыг [illegible] чоруттунуп турар. Оон-биле [illegible] тей байдалы нарын болуп артып [illegible] тайбыңның [illegible] делегейни [illegible] тыртарын оралдажып турар агрессивтиг империализмниң [illegible] болуп турар.

Тайбыңның болгаш социализмниң [illegible] политиказы улуг айыылды таварыштырып турар. Улуг күрүнелерниң [illegible] [illegible] олар империализмниң эң реакцылыг күштери-биле каттыжып алгаш революстуг болгаш национал хосталгалыг шимчээшкинге улуг хораны чедирип турар.

Совет Эвилел ол байдалдарда тайбыңның [illegible] бижыы-биле болгаш хажык чокка чорутпушаан, социализмниң [illegible] тары-биле кады империализмниң агрессивтиг [illegible] ойтур шаважын берип, чаңгыс күрүнелер аразынга тайбың кады ажылдажышкыннарны калбартырын улам мөңгүн хандып турар.

Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс, совет улус делегейде байдалды боттуу-биле үнелевишаан, бедик серемчилелдиг болуп база чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаар [illegible] салышкынын илергейлеп турар.

Амгы үениң дайынчы техниказы-биле чепсегленген Совет Чепсектиг Күштер доктаамал дайынчы белен турар, бистиң улустуң тайбың чогаадыкчы күш-ажылының камгалалынга идегелдиг-биле турар. Ленинчи партияны долгандыр сырый каттышкан, бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген совет дайынчылар пролетарлыг болгаш интернационалчы [illegible] Варшава [illegible] чурттарының дайынчылары-биле чаңгыс одуругга турулп алгаш, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга белен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдан бир чыл ою деңгерезин!

Маадырлыг совет улус болгаш оон маадырлыг Чепсектиг Күштери деңгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелерниң организакчызы болгаш [illegible] — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

* * *

«Ура!» деп [illegible] шөлге [illegible] чаңгыланып эртти. Артиллерия салюдунуң дааштары [illegible] Каттышкан шериг [illegible] Совет Эвилелиниң Гимнин [illegible].

(Төнчүзү 2-ги 3-кү арынннарда.)

СОВЕТ ТЫВАГА БАЙЫРЛААНЫ

Ийи орденниг Совет Тываның найысылалы — Кызылдың ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чылын күш-ажылдыг болгаш политиктиг кедурлуушкун-биле демдеглеп эрттирген.

Ноябрь 7-ниң эртени. Найысылалдың кудумчулары болгаш шөлдери байырлал [illegible] В. И. Ленин аттыг төп шөл [illegible] он беш республикаларның туктары эртенги сырынга киискип турган. Шөлдүң кыдыында улуг бажыңның ханазында [illegible] баштыңчылары К. Маркстың, Ф. Энгельстиң болгаш В. И. Лениниң портреттери. Ол ышкаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң болгаш Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларының портреттери.

Эртенгиниң 11 шак. Оркестрниң байырлыг аялгазының адаа-биле Кызылдың бүгү-ле [illegible] колонналары шөлче аңы-[illegible] шоорлуг базып кирип келген. Оларның соон дарый найысылалдың ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң студентилери, [illegible] сургуулдары эрткеннер. Студентилер болгаш сургуулдар боттарының өөредилгезинге [illegible] [illegible] гаш эртип турганнар.

Студентилерниң болгаш [illegible] индир баары-биле эртип турда, [illegible] дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүп четтирдивис!» деп нерээ салышкыннары [illegible] Олар аңаа харыы кылдыр [illegible] «Ура!» [illegible] рушкулуг эртип турганнар.

Колонналар аразы бичии када үзүктелгеш соонда дөгжүм үнү база катап чаңгыланып-ла үнген. Ол болза, ийи дакпыр орденниг Совет Тываның найысылалының күш-ажылчы коллективтериниң колонналарының төп шөлде кирип келгени-дир. Чыскаалганнарның эң мурнунда Октябрь мурнуунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери. Олар боттарының [illegible] [illegible] Кызыл туктарын, транспаранттыларны, диаграммаларны, оң баалып шимелделерни тудуп алган, чоргаар базып эрткеннер. «Социалистиг чарыштың тиилекчилеринге болгаш бүдүрүлге чаартыкчыларынга алдар болгаш мактал!» деп, [illegible] [illegible] [illegible].

Колонналар кырында транспаранттыларда ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда — октябрь 7-ге чедир Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде 80 ажыг кижи 1980 чылдың үлүүнче киришкенин, а ол ышкаш дыка хөй кижилерниң бүдүн беш чылдың даалгазын күүседипкенин көргүскен саннарны бижээн. 700 ажыг ажылчыннар болгаш 20 бүдүрүлге коллективтери онгу [illegible] чылдың үшкү чылының планын күүседипкен, ам дөртку чылдың үлүүнде киргеен.

Шөлде Кызылдың дааранылга комбинадының, сүт заводунуң, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, алды заводунуң, тудуг трестериниң колонналары. [illegible] [illegible] бүдүрүлгелерниң, Тываның электри четкилериниң, мяш болбаазырадыр үлетпүрлеринге. «Рос[illegible]» каттыжыышкынының ДБК заводунуң толээлекчилери индир баары-биле чыскаалып эрткеннер. Чогум-на олар үлетпүр [illegible] [illegible] 23 хуу улгаттырып, планнап ажыр 255 муң тонна хөмүр-дашты, 6 миллион ажыг [illegible] 22 муң гектакаллорие ажыг чылыг энергиязын, бажык 75 муң кубометр тудуг мажыын болгаш өске-даа улус [illegible] чугула продукцияны он айлар иштинде [illegible] бүдүрген.

Транспортчуларның колонназының мурнунда онза чараш кылдыр каастап, шимээн автомобиль. Оон ол-бо талазында Тываның автомобилистериниң эрткен он айларда [illegible] рапорттар: олар 160 муң тонна ажыг янзы-бүрү чүъкту улус ажыл-агыйынга чедирген. Чүс ажыг чолаачылар онгу беш чылдың үш чылдарының планын күүседипкен; дыка хөй бригадалар, чолаачылар бо хүннерде 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Оларга В. Прибытко, М. Клименко, В. Лукин, М. Демин, И. Баев болгаш өскелер даа хамааржыр.

«Тыва тудуг» трестиниң колонназында — эрткен чылдындан 20 муң дөрбелчин метр чурттаар шөлүн хөй [illegible] [illegible] деп бижип каан. Тудугжулар бо чылын ажылын элээн шаптыктаннар. Кызыл-Мажалыктың [illegible] комбинады найысылалда [illegible] расте гостиница, 260 орунныг уруглар сады, ааэдн каш бүдүрүлге [illegible] ажыглалда кирген. Ол бүгү тудугжуларның Улуг Октябрьга күш-ажылчы белээ. Шөлде «Тыва кедээ тудуг» трестиниң коллективиниң [illegible] тудугжулар бо чылын дыка хөй чаа кажааларны, чурттаар [illegible] [illegible] ны, уруглар албан черлерин улуска бараалгаткан. Олар бо чылын [illegible] рубльдиң тудуг ажылдарын кылыр.

Ноябрьның 7-де Тыва АССР-ниң найысылалының ажылчы чоннарының чыскаалы СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга оларның [illegible] болгаш СЭКП-ге, [illegible] Л. И. Брежнев баштаан ленинчи Төп Комитедин долгандыр улам сырый каттышканының [illegible] [illegible] болган.

(Төнчүзү 2-ги арында).

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ, ОКТЯБРЬНЫҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

(Эгелээ 1-ги арында)

Шериглерниң байырлал марыжын Москваның шериг-музыка школазының барабанчылары болгаш фанфаристер колонназы ажыткан.

М. В. Фрунзе аттыг академияның, В. И. Ленин аттыг шериг-политиктиг академияның, Ф. Э. Дзержинский аттыг шериг академиязының, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг хуягтыг танк шериглериниң шериг академиязының, В. В. Куйбышев аттыг шериг-инженер академиязының, Совет Эвилелиниң маршалы С. К. Тимошенко аттыг химиктиг камгалалдың шериг академиязының, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязының, профессор Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаарның инженер академиязының дыңнакчылары Мавзолейниң мурнуу-биле бир аай базып эрткилээн.

Ленинградтың В. И. Ленин аттыг шериг-агаарның дээди инженер училищезиниң колонназы шөлге кызыл сылдыстыг ак-көк туктуг унуп келген. Парад чыскаалынга училищениң эң эки тоолаакчылары, чарыштың мурнакчылары, өөредилгениң тергиинери, партия болгаш комсомол активчилери, ырак океаннарга походтарның киржикчилери киришкеннер ол.

Кызыл шөлде—парашютчу-десантычылар. Ол гвардейжи кезектиң шериглери Улуг Октябрьның байырлалынга [illegible] бүгүнү-биле күүседиишкин.

Десантычыларны Моссовет аттыг Москваның дээди командылыг училищезиниң курсантылары солаан. Кызыгаар шериглериниң бедик мергежилдиг, идея талазы-биле кандалган кадрларын белеткээр талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгаларын ол училище алдаржыды-биле күүседип турар.

Кызыгаарчыларның колонназын ийи дакпыр Кызыл туктуг Балтийн Флодунуң дазай чазаг шериглериниң эң эки тоолаакчылары солаан. Ол кезектиң хууда составы хоочун салгалдың дайынчы чаңчылдарын ыдыктыг-биле камгалап база келдиртип-биле көвүдедип турар. 1970 чылда ону тергиин эки училище деп чарлаан болгаш ол бедик атты чыл бүрүде бадыткап келген.

Ленин орденниг, Кызыл туктуг Ф. Э. Дзержинский аттыг дивизияның колоннаазы Кызыл шөлге кирип келген. Дзержинчи - дивизиячыларны Москваның болгаш Калининниң суворовчу шериг училищелериниң кичээнгейлиг воспитанниктери, Ленинградтың нахимовчулары солаан. База бир колонна—чурттуң база бир эң хоочун шериг өөредилге чери. Улуг Октябрьның чаажызы — Москваның ниити шериглерниң дээди командылыг училищезиниң курсантылары шөлге кирип келген.

Дайынчы техниканың марыжы эгелээн. Суворов орденниг, Кызыл туктуг М. И. Калинин аттыг Таманьның гвардейжи мотоаткыычы дивизиязы бронетранспортёрлар ырыында чоруп эрткен. СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиишкин, таманчы-дайынчыларның амгы салгалы дайынчы белен чоруун кызымаккайы-биле бедидип, дайынчы өөредилгениң сайзыраңгайжыдып, аддарыг чаңчылдарын ыдыктыг-биле камгалап болгаш көвүдедип турар.

Кызыл шөлдү дургаар десантының дайынчы машиналары эрткен. Олар куруг черлерниң, кандыг-даа байдалдарда коннуг нарын дайынчы даалгаларны мерген күүседип шыдаар.

Оон соонда совет артиллерияның марыжы эгелээн. Оларның соондан совет шериг ниң идегелдиг хайгааракчылары—ракетактер эрткен. Чурттуң агаардан хамгаалашкынга удур камгалал шериглери СЭКП-ниң болгаш бүгү совет улустуң доктаамал сагыш [illegible] агаардан халдап болур кандыг-даа дайзынны чылча шаап шыдаар күчүлүг күш болу берген.

Шериг техниказының чыскаалы янзы-бүрү ракеталарның көргүзүүзү-биле болгаш каттышкан шериг оркестриниң марыжы-биле доозулган.

Кызыл шөлге болган шериг парады совет дайынчыларның эрес-маадырлыының чаа херечизи болган. Олар Улуг Октябрьның 61 чыл оюн дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чаа-чаа чедиишкиннерлиг уткааннар. [illegible] Олар улус чонга, херээ Коммунистиг партиязынга кызыгаар чок бердинген болгаш Төрээн чуртун, социализмниң улуг чаалап алыышкыннарын камгалаар патриоттар болгаш интернационалчы хуулгаазын төлептиг күүселдеринге кезээде беленнер.

Фанфарлар чаңгыланып үнген. Байырлалдың марш-чыскаалы эгелээн. «Дидим-дидим базаалыңар, эштер!»— деп, революцияның ырызы чаңгыланып турган. Кремльдиң хаалгаларының баарынга кызыл туктар чалгып, чаптың агелээн. Карак четпес дээр арнында шөлге «Октябрьга алдар!» деп сөстер көстүп келген.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн деңгерезин!» дээн кыйгырыг шөлге чаңгыланы берген. Аңаа харыы [illegible] ура [illegible].

Ургу хөгжүм байырлалдың аялгазын ырлап турда, оолдар болгаш кыстар Мавзолейниң баарынга [illegible] салгылаан. «Улуг Ленинге алдар! алдар! алдар!» деп, марш-чыскаалдың киржикчилери йөрээп чорааннар.

Байырлалдың эң-чүзүн [illegible] эскерип билир берге. Шөлдүң төп ортузунга [illegible] кызыл өңге «КПСС» дээн үжүктер көстүп келген. СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чуруун кызыл пөс-биле хаажылап каан. Чыскаалдың киржикчилери: «Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязынга алдар! алдар! алдар!»— деп, йөрээп чорааннар.

Шөлге комсомолчу тудуг отрядтарының дайынчыларының отрядтары кирип келген. Колонналарның бажында — күш-ажылчы шимээнниң тиилелгелериниң дугайында рапорттар, шаандагы тудугларның адрестери — «Тюмень», «КамАЗ», «БАМ», «АТОММАШ», «Нечерноземье», «Олимпиада-80». Бүгүн ол аттар Советтер чуртунуң аныяк салгалының күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруунуң херечизи апарган. Шөлде — ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскааткан, Кремльдиң Съездилер Ордузунга болган байырлыг хуралдың канчаар-даа аажок улуг чуруу. Ында СЭКП ТК-ның тураскаалдыг Кызыл тугун комсомолга аш Л. И. Брежневтиң тывыскааны төөгүлүг үени көргүскен. «Партия биле комсомолдуң эрес сорулгазы чаңгыс — коммунизм! Ура-а!»— деп, аныяктар йөрээп чораан.

Чыскаалдың киржикчилериниң туткан оң-баазын туктары эвилелдежиккен республикаларның сүлде демдектериниң ортузунда ССРЭ-ниң сүлде демдээн көргүзүп чораан. Мавзолейже бичии уруглар маңнажыпкан. Олар чечектерже үне бергеш, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың удуртукчуларынга, аалчыларга чечектер болгаш кызыл бантыларны тудускан. «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитединге алдар! алдар! алдар!»—дээн кыйгы шөлге чаңгыланып турган.

Марш-чыскаалды «Чон-биле партия чаңгыс эптиг» деп композиция хаатаан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң фото-чуруктары шөлге көстүп келген. Маркс, Эн-

(Төнчүзү 3-кү арында).

СОВЕТ ТЫВАГА БАЙЫРЛААНЫ

ХОВУ-АКСЫ

Улуг Октябрьның чырыткылыг байырлалын ажылчы суур Хову-Аксы онза байырлыг байдалга уткаан. Кызыл туктар, плакаттар [illegible] суурнуң чаражын [illegible], албан организация черлерин, школаны, эмнелгени, [illegible] чорталазы—«Тыва кобальт» комбинаттың [illegible] хөглүг, омак колонналары [illegible] шуужуп эгелээн.

Байырлыг митингини «Тыва кобальт» комбинаттың партком секретарының оралакчызы В. П. Самойлов ажыткаш, чыскаалганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Ортумак болгаш сес чыл школаларының айырак-кааc чечек дег колоннаазы чыскаалды ажыткан. Оларның соонда республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи—«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи. Колонналарның мурнуку одуруунда комбинаттың гидрометаллургия, дан цехтериниң, төп лабораториязының, транспорт цехтериниң мурнакчы бригадалары: онгу беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде күүсеткен А. Ф. Семыкинниң, В. С. Миткустуң, Е. Н. Мухинниң, В. П. Грошелевтиң, Н. П. Кармасктиң удурткан бригадалары, коммунист И. П. Бобылевтиң удуртканы КрАЗтар чолаачыларының бригадазы. Хуусаа үш чыл планын күүсеткен чолаачылар И. М. Гайчук, М. Ф. Медведев олар болгаш оон-даа өске мурнакчылар чоруп органнар.

Албан организация, урттар албан черлериниң колонналары эрткен. Оруманашкын ажылдарының талазы-биле үш чыл планын хуусаа бетинде күүседип [illegible] болуунуң мурнакчы коллективлериниң, үшкү кварталда [illegible] бирги черин ээлээш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң, ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл тугун алган Хову-Аксының автотранспортчуларының, амыдырал [illegible], [illegible] фабриказының ажыл-ишчилериниң байырлыг колонналары эрткилээн.

ЧАДААНА

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле демдеглеп эрттирген.

Ноябрь 4-те районнуң совхозтарынга, бүдүрүлге, албан организация черлеринге байырлыг хуралдар болгулаан. Ол-ла хүн [illegible] районнуң Культура бажыңынга Чадаана хоорайның ажылчы чоннарының байырлыг хуралы болган. Ук хуралды улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазы Б. Б. Чюдюк ажыткан. Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан илеткелди СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң ийиги секретары Д. С. Сарыглар кылган. Районнуң ажыл-ишчилеринге байыр чедирип, чөөн-хемчиктилерниң онгу беш чылдың үшкү чылының планнары онаалдаларының күүселдезинге доктаап, күш-ажылдың мурнакчыларын илеткелчи адап, мактаан.

Ноябрь 7-де, эртенгиниң 10 шакта Ленин кудумчузунга Чадааннаның ажылчы чоннарының демонстрациязы болган. Ону хоорайның школаларының өөреникчилери бир аай форма-хептериг чыскаалы-биле ажыткан.

КЫЗЫЛ РАЙОН

Кызыл районнуң ажылчы чоннары улуг байырлалды чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткаан. Районнуң совхозтары тос айларда курунеге эът садар планын 119,4 хуу, сүдүү—107 хуу күүсеткен. Беш чылдың үш чылдарында «Шамбалыг» совхоз сүт, дүк, тараа садар планын, «Суугнак», «Көк-Тей» совхозтар курунеге эът садарын күүсеткен, 15 бригада, цехтер болгаш 272 кижи база ындыг планнарын күүседипкен. Оон аңгыда «Тыва совхоз» каттыжыышкынының № 2 КМК-зы, «Кодээ тудуг» трестиниң № 1317 КМК-зы бо чылдың бүдүрүлге планын октябрьда-ла күүседипкен [illegible].

Дүүн район төвү Каа-Хем суурга Октябрьның улуг байырлалынга хамаарыштыр ажылчы чоннарның чыскаалы эгелээн. [illegible] митингини ажыдып тура райкүүском даргазы А. Б. Бакулин ол бүгүнүн [illegible] демдеглээш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң [illegible] ниг байыр чедирген.

Митинг соонда эгелээн [illegible] КМК-ның [illegible], «Көк-Тей» совхозтуң болгаш өске-даа күш-ажылчы коллективлерниң база албан организациялар [illegible].

Байырлал [illegible] Каа-Хем суурга [illegible] бүрү маргылдаалары, оюн концерттери болуп эрткилээн.

ТУРАН

Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралдар байырлал бүдүүзүнде октябрь 5-те район төвүнге болгаш суурларга болуп эрткилээн. Туран хоорайга болган байырлыг хуралга илеткелди Бии-Хем райкүүскомунуң даргазы М. К. Дамчай кылган. Онгу беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүсе-дир дээш социалистиг чарышка киришкеш, районнуң ажыл-ишчилери күжениишкинниг ажылдап турар. Районнуң ажыл-агыйлары ниитизиниң малынга арбын чем курлавырын тургузуп, бо хүннерде кыштаглаашкынче кирер ажылды барык доозар чыгап турар.

Ноябрь 7. Эртенгиниң 11 шак. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портреттерин, лозуң-плакаттар, оң-баазын шарлар туткан ырлажып, омак-хөглүг чыскаалганнар район төвүнүң кол кудумчузунга чыгып келгеннер. В. И. Ленин аттыг шөлге байырлалдың чыскаалы эгелээн.

Колонналарның эң бажынга Тураның ийи ортумак школаларының өөреникчилери чоруп орган. Оон дараазында—районнуң ниити ажыл-агый черлериниң коллективи. Бо чылдың үшкү кварталдарында районнуң бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка ол коллектив тиилекчи болуп, партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчилир Кызыл тугун чаалап алган.

АК-ДОВУРАК

Республиканың аныяк хоорайы — Ак-Довурак байырлалга онза аян-шинчи кирген. Бажың бүрүзүнде плакаттар, лозуңнар кызыл-чайт, ында мында кызыл туктар салгынга хатка серген кииснээн. Хоорайның кудумчуларында каткы-хөг дыңналып турган. Ол хээрге ак-довуракчылар байырлыг чыскаалче үнери-биле колонна-колонна аайы-биле чыскаалыышкан чоруп турганы ол.

«Асбест» стадионче чыскаалганнарның айырак чараш колонналары Шоссейная кудумчу дамчыштыр чоорту чоңнулап-ла турган. Колонналарның кырында кызыл туктар, плакаттар, лозуңнар далаш чок чалгып чораан. Янзы-бүрү өңнүг бомбуктер дуңгуулдап ужуужан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг митингини хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы З. Ф. Мапчина ажыткан. Ол [illegible] нарга байыр чедирбишаан, Улуг Октябрьны Ак-Довуракның ажыл-ишчилери канчаар уткааның чугаалааш, мурнакчы коллективтерни демдеглээн.

Чыскаалчыларның колонналары шуужуп-ла эгелээн. Мотоциклистерниң болгаш аныяк велосипедистерниң колонналары [illegible]. Сес чыл, он чыл школаларының өөреникчилери, № 3 профессионал-техниктиг училищениң сургуулдары холдарында туткан [illegible], бомбуктерин туткулаан айырак чараш чечектер дег кааcталгалыг эрткеннер.

«Тыва даг-дүгү тудуг» болгаш № 42 тудуг эргелелиниң болгаш оон-даа өске тудуг организацияларының тудугжулары, [illegible] механизаторлар, механизация участоктарының коллективлериниң колонналары чыскаалче бедик көдүрлүүшкүнүг, организастыг үнгеннер.

№ 208 орук-ажылдал, орук тудуг участоктарының, ажылчын хандырылга кинляшининиң, амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилериниң колонналарының аразында эрткен он айларда 7 муң рубльдың [illegible] ажыр алган хлеб заводунуң мурнакчы коллективи база чораан.

САРЫГ-СЕП

Каа-Хем районнуң ажылчы чоннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткааннар. Байырлалды уткаан хуралдар суурларга, район төвүнге болуп эрткен. Сарыг-Сепке болган байырлыг хуралга СЭКП райкомунуң ийиги секретары Ш. Х. Сэрээдар илеткел кылган. Онгу беш чылдың үшкү чылының эрткен он айларында каа-хемчилерниң күш-ажылчы чедиишкиннерин ол демдеглээн. Күш-ажылдың мурнакчыларын адап, оларга байыр чедирген.

Ноябрь чедиде Сарыг-Сеп суурга ажылчы чоннарның чыскаалы болган. СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары Д. Л. Тиимей чыскаалганнарга байыр чедирип чүве чугаалаан. Район төвүнүң коллективтери Улуг Октябрьның 61 чыл оюнуң чыскаалынга үнүп, өөрүшкү хөглүг, политиктиг бедик көдүрлүүшкүннүг чоруун көргүскеннер.

Байырлал хүннеринде бот-тывынгыр уран чүүлдүң концерттери суурларга, район төвүнге болуп эрткилээн.

ТООРА-ХЕМ

Тываның ырак булуңнарының бирээзи Тожуга Улуг Октябрьның 61 чыл оюн политиктиг бедик көдүрлүүшкүнүг эрттирип, күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Байырлалды уткаан хуралдар ферма, бригадалардан эгелээш, суурларга, район төвүнге организастыг эрткен. Аңаа тожужулар күш-ажылчы чедиишкиннерин [illegible] мурнакчыларны алдаржыдып, соонда оон концерттерин көргүскеннер. Тоора-Хем суурга болган байырлыг хуралга СЭКП райкомунуң бирги секретары С. К. Орус-оол илеткел кылган.

Ноябрь чедиде Тоора-Хем суурга ажылчы чоннарның чыскаалы болган. Өөрүшкү хөглүг, байырлал шинчилиг каастанган колонналар улай-улай тургулапкан. Улуг Октябрьның байырлалын тавартыр байыр чедиришкиннерниң сөстери аңаа чаңгыланып турган.

Байырлал хүннеринде Тоора-Хем школазының спорт залынга волейболга, баскет болга спортчу маргылдаалар эрткен. Культура бажыңынга бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң концерти болган.

ХАНДАГАЙТЫ

Байырлал шинчи кирр кеттинген улуг-биче чурттакчы чон районнуң бүдүрүлгелериниң, ажыл-агыйларының мурнакчылары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары суурнуң стадионунга эртенгиниң 10 шакта чыглып келген. Улуг Октябрьның 61 чыл оюнуң байырлыг чыскаалын ажыткан митингиге СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак эге сөс-биле чыылганнарга байыр чедирген. Оон дараазында райкүүском даргазы А. Б. Сенмис-оол, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары С. Достай болгаш өскелер-даа чыылган чонга байыр чедирип, партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, онгу беш чылдың үшкү [illegible] планнарын онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннерни, амыдыралга ааc-кежик, өөрүшкү, кадыкшылды күзээннер.

Районнуң коммунал ажыл-агый болгаш [illegible] конторалары, тос бригадалар, цехтер, 42 ажылчын үш чыл планын ийи чыл тос айларда күүседипкен. Бо чылдың үшкү кварталында бүдүрүлгелер, ажыл-агыйлар, фермалар аразынга кадыарган социалистиг чарышка коммунал ажыл-агый [illegible] тиии, «Коммунизмче оруу» совхоз болгаш «Кызыл тук» совхозтуң Чараш-Дыт сүт-бараан фермазының коллективи тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң шилчилир Кызыл тугун ашпа шаңналы-биле иады чаалап алган.

Байырлыг чыскаалдың баштайгы одуруунда районнуң мурнакчы [illegible] комсомолдугу [illegible] Ада-чурт дайынының киржикчилери, дагзынның, [illegible] М. Донак, [illegible] дургаге чериде мурнакчы тудугжу В. Даржай, район эмнелгезиниң фельдшери Н. Ондар, күш-ажылдың хоочуну С. Даваажап, мурнакчы ажылчыннар Н. Канчыыр, Ч. Монгуш болгаш өскелер-даа чоруп орган. Оларның холдарында эвилелдешкен республикаларның туктары кииксип чораан. Оларның соо-биле Хандагайты ортумак школазының өөреникчилериниң, [illegible], бүдүрүлгелер коллективтериниң колонналары эрткилээн.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

Ноябрь 6-да, кежээкиниң 5 шакта, районнуң Культура бажыңының залын [illegible] олурупкан. Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралды Кызыл-Мажалык суур Совединиң даргазы Д. К. Кыргыс ажыткан. Ук байырлал-биле холбаштыр илеткелди улус депутаттарының Кызыл-Мажалык район Совединиң күүскомунуң даргазы Д. Т. Амырбит кылган. Хурал соонда районнуң Культура бажыңының бот-тывынгыр артистериниң концерти болган.

Районнуң совхозтарынга, бүдүрүлге болгаш албан организация черлеринге байырлыг хуралдар ноябрь 4-те болуп эрткен.

Ноябрь 7-де, эртенгиниң 10 шак четпээнде-ле район төвүнүң ажылчы чону В. И. Ленин аттыг шөлче омак-хөглүг шуужуп-ла турган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг митингиже чоннуң чыгылы турганы ол.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң ийиги секретары В. А. Стариков районнуң ажылчы чоннарынга байыр чедирип, чүве чугаалаан. Аңаа онгу беш чылдың үшкү чылының он айларында барыын-хемчиктилерниң чедип алган чедиишкиннерин, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле оларның кылган ажылдарынга болгаш моон соңгааргы сорулгаларынга доктааган. Ол ышкаш ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары Н. Амыртаа, мурнакчы тудугжу Ш. Монгуш болгаш өске-даа эштер чүве чугаалааннар.

Ол хүн район төвүнге спортчу оюннарның янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар болгулаан.

ЭРЗИН

Эрзинчилер Улуг Октябрьның 61 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткааннар. № 5 КМК онгу беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын шагда-ла күүседипкен, 1979 [illegible] турар. Райпо, коммунал ажыл-агый бүдүрүлгезе, амыдырал хандырылга комбинады, «Нарын» совхозтуң № 3 хойжу бригадазы ышкаш мурнакчы коллективтер планныг онаалдаларын ажыр күүседип, октябрь [illegible] тиилекчилери болганнар.

Октябрьның 61 чыл оюн уткаан байырлыг хуралдар чурттакчылыг суурларга, район төвүнге болуп эрткен. Эрзинге болган байырлыг хуралга илеткелди СЭКП райкомунуң ийиги секретары Д. Б. Чамзырай кылган. Районнуң Культура бажыңынга байырлалдың концерти болган.

Ноябрьның чедиде район төвүнге [illegible] чыскаалы болган. СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш чыылган чонга [illegible] Улуг Октябрьның 61 чылын уткаан байырлал чер болганга [illegible].

БАЙ-ХААК

Район төвү Бай-Хаак суурдан эгелээш совхозтар төптери болгаш чурттакчылыг черлер ноябрьның эге хүннеринде-ле байырлалдыы-биле шинчилээн. Албан организацияларының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш чурттакчы бажыңнарының кырында кызыл туктар хөлбеңнедир киискээн, байырлал хөөн көргеш тааланчыглар Улуг Октябрьның 61 чылынга тураскааткан байырлыг хуралдарга кылган кижи түннеп, оозу тыдыгараашпарын демдеглеп, мактап, шаңнап турганнар.

Районда «Коммунизмниң херели» совхоз байырлалды онза чедиишкиннерлиг уткаан. Совхоз бо хүннерде курунеге эът, сүт садар чыл планын күүседир чоокшулаан, а дүктүң 114,4 хуу кылдыр күүсеткен.

Улуг Октябрьның 61 чылынга тураскааткан байырлыг хурал Бай-Хаак суурга ноябрьның 4-те болуп эрткен. Аңаа райпо, школа, милиция организацияларының каттышкан концертин бараалгаткан. Совхозтар төптеринге уткуулга хуралдары ноябрь 5-те эрткилээн.

Район төвүнге ноябрь 5-те шыдыраа, 6-да боодалга маргылдаалары болуп эрткен. Спорттуң ол болгаш өске-даа хевирлеринге маргылдаалар совхозтар төптеринге болгулаан.

Бай-хаакчылар ноябрь 7-де эртенгиниң 11 шак четпээнде СЭКП райкомунуң бажыңының чанынга чыглып келген. Аңаа байырлыг митингини СЭКП райкомунуң ийиги секретары И. Ф. Болотов ажыткан. Улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң даргазы Т. С. Тюлюш аңаа байыр чедирип, чүве чугаалаан. Дараазында ында ортумак школаның коллективи баштаан кызыл туктарлыг, транспарантылыг бай-хаакчыларның аңгы-аңгы коллективтериниң колонналары удаа-дараа эрткилээн.

САМАГАЛДАЙ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чылының байырлалынга тураскааткан хурал Самагалдайга ноябрь 6-да болган. СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар аңаа илеткел кылган. Хуралдың киржикчилеринге содун программалыг концертти бараалгаткан. Культура [illegible] оюннар орайтаажеге үргүлчүлээн.

Ноябрь 7. СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар эртенгиниң 8 шакта районнуң бүгү ажыл-ишчилеринге Улуг Октябрьның 61 [illegible] радио дамчыштыр байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Эртенгиниң 10 шак. Самагалдайжылар СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң бажыңының чанынга чыглып келген. Байырлыг митингини СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар ажыткан. СЭКП райкомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак аңаа илеткел кылган. Дараазында ВЛКСМ Тес-Хем райкомунуң секретары Ч. А. Саая, [illegible] ажылчыны Б. Н. Намчыл олар сөс алган.

Онгу беш чылдың үшкү чылында районнуң ыяш ажыл-агыйының, «Чодураа» совхозтуң Харал-Тей, «Тес-Хем» совхозтуң Өртең сүт-бараан фермаларының [illegible] ажылдааның байырлал таварыштыр [illegible] демдеглээн. Район төвүнде хеп магазининиң садыгжызы Л. Н. Захарова, № 2 автолавканың садыгжы чолаачызы Н. Ч. Дуктар-оол болгаш Шуурмактың ыяш ажыл-агыйында чолаачы Г. Ф. Потылицын [illegible] киннерин база демдеглээн.

[illegible] дериттинген 16 колонналары [illegible].

МУГУР-АКСЫ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн Моңгун-Тайга районнуң [illegible] белектерлиг уткаан. Районнуң [illegible] да малдың баш санын өстүрерин 100,3 хуу, хойну—100,8 хуу, өшкүнү—100,3 хуу, чылгыны — 101,2 хуу күүсеткен. Оон-биле чергелештир келир [illegible] кан. Бо чылдың ниитизиниң маңынга чем белеткээр планын ажыр күүсеткен, малчыннарның одек-кыштагларын бүрүн септеп белеткээн.

Дүүн, эртенгиниң 10 шакта, Мугур-Аксы суурнуң бүгү чону байырлыг чыскаалга чаңгыс кижи дег үнүпкен. Колонналарның эң бажында Мугур-Аксы ортумак школазының өөреникчилери. Оон соонда район төвүнүң мурнакчы бүдүрүлгелериниң коллективтери, социалистиг чарыштың тиилекчилери.

Байырлыг чыскаал төнгенде Мугур-Аксының шилиндек командалары спортчу маргылдаалар эрттирген.

ТЭЭЛИ

Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал бурунгу хүн Тээли суурга болган. Районнуң ажыл-ишчилериниң бо бижикке утпатывыр чедип алган чедиишкиннериниң дугайында илеткелди улус депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң даргазы И. У. Усуң кылган.

Эртенгиниң 10 шак. Район төвүнүң ажылчы чонунуң митингизи болган. Ону райкүүском даргазы И. У. Усуң ажыткаш, СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. С. Даваа-оол сөс берген. Келген байырлал-биле холбаштыр бай-тайгажыларга изиг байырын ол чедиргеш, бедик күш-ажылчы чедиишкиннер-биле онгу беш чылдың үшкү чылдың доозарын ол күзээн. Ук митингиге ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары С. Д. Демдек, кадыг [illegible] агый бүдүрүлге эргелелиниң начальниги С. С. Байыс-оол, бо чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседипкен коллективтерниң бирээзи — районнуң септелге-тудуг участогунуң ажылчыны М. Саая олар чүве чугаалааннар.

Байырлыг чыскаал эгелээн. Чадаг терилгечилерниң болгаш мотоциклчилерниң колонналары чыскаалды баштаан. Оон соондан школалар коллективтери, социалистиг чарыштың тиилекчилери болган бүдүрүлгелерниң болгаш ажыл-агыйларның төлээлери эрткен.

Чыскаал соонда район төвүнге спортчу маргылдаалар болган.

ШАГААН-АРЫГ

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннарының Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан байырлыг чыскаалы, өске бүгү черлерге дег, улуг көдүрлүүшкүннүң бойдалынга болуп эрткен. Чыскаал мурнуу чыртыткан байырлыг митингиниң партия райкомунуң бирги секретары К. А. Мас[illegible] чыылганнарга байыр чедирип, партияның XXV съездизиниң база СЭКП ТК-ның июль (1978 ч) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар [illegible] маккай күш-ажылынга улуг чедиишкиннерин күзээн, амыдыралга [illegible], өөрүшкү, кадыкшылды күзээн.

Оон соонда комсомолдуң, ажылчын аңгының болгаш интеллигенцияның база шкалачыларның төлээлери чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Улуг-Хемниң бүдүрүлгелериниң Октябрьның 61 чыл оюнга тураскааткан социалистиг чарыжынга районнуң бүдүрүлге комбинады ийи удаа тиилекчи болгаш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң шилчилир Кызыл тугун бодунга катап арттырган. Комбинат он айларда бараан саарерының планын 100,8 хуу күүсеткен. «Улуг-Хем» совхозтуң Адыг-Шынаа сүт-бараан фермазының коллективи (эргелекчизи Х. Севек-Хуурак) он айларда сүт бүдүрериниң планын 125,2 хуу, сүттү курунеге садарының планын 152,5 хуу күүсеткен.

Районнуң ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалының мурнуку одуруунга партияның, комсомолдуң, күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчы бүдүрүлгелериниң, ажыл-агыйларының мурнакчы кижилери өөрүшкүлүг базып эрткеннер.

[illegible] ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалының үези.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ, ОКТЯБРЬНЫҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

[illegible]

Кызыл шелден репортажты СЭТА-ның корреспондентилери Л. БЕРНАСКОНИ, М. ГОРБАЧЕВА, В. КУЛИКОВ, О. МОСКОВСКИЙ, П. РЯБОВ, В. СЕРОВ олар кылганнар.

1978 ЧЫЛДЫҢ ССРЭ-НИҢ ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитединиң киирип келген саналын чугаалажып көргеш, 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

ЭРТЕМ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ:

Күрүнениң Ленинградта А. А. Жданов аттыг университединиң ажылдакчылары: 1. физика-математика эртемнериниң доктору, Күрүнениң С. И. Вавилов аттыг оптика институдунуң сектор начальниги Евгений Борисович Александровка, [illegible] ... Дмитриевич Письменныйга, [illegible] ... тор Константинович Орловка, [illegible] ... ды, комплекс начальниги Владимир Ермолаевич Хвостиновка, физика-математика эртемнериниң кандидады, лаборатория начальниги [illegible]

[illegible]

(Уламчылыг.)

Кремльдиң Съездилер ордузунга хүлээп алышкын

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаазы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл болганы оюнга хөлбаштыр Кремльдиң Съездилер ордузунга ноябрь 7-де хүлээп алышкын кылган.

Хүлээп алышкынга эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русанов** турган.

Хүлээп алышкынга Вьетнамның Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Ле Зуан, ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донг, оларның баштааны ВСР-ниң партия-чазак делегациязының кежигүннери олуруушкан, [illegible] Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Луис Карлос Престес, [illegible] Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Дионисио Рамос Бехарано, [illegible] Компартиязының ТК-зының [illegible] Азиз Мохаммед, Парагвайның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Антонио Майдана, Уругвайның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Родней Арисменди, Шри Ланканың компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Питер Кайнеман база коммунистиг болгаш ажылчын партияларның өске-даа көдээ ажылдакчылары аңза барган.

СЭКП ТК-ның кежигүннери, ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, министрлер, шериг начальниктери, күш-ажылдың мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, [illegible] лар, совет хөй-ниитиниң төлээлекчилери, Кызыл шериг [illegible] лери залга орган.

Хүлээп алышкынга [illegible] ССРЭ-де дипломатиг төлээлерниң баштыңнары, Улуг Октябрьның 61 чыл оюн байырлаарынга киржип Москвага чедип келген даштыкы чалалар, [illegible] лери, совет болгаш даштыкы журналистер база олуруушкан.

Хүлээп алышкынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев чуве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Хүндүлүг аалчылар!

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өмүнээзинден Улуг Октябрьның байырлалы-биле [illegible] силерге изиг байырны чедирип тур мен.

Бүгү кижи төрелгетенниң [illegible] чырыткылыг үени ажыткан улуг болуушкунуң эрткенинден бээр база бир чыл эрти. Ол чыл кандыг болганыл? Моон мурнунда [illegible] болган. Баан хүннер чүгле агаар-бойдуста чүве ыыжам эвес, чамдыкта диргелип бу[illegible]

[illegible] чүүлдерни түннеп тура, совет улус болдувустун берге күш-ажылывыс-биле чуртувусту чаа бедиктерже көдүрген бис деп улуг [illegible] гаарал-биле чугаалап болур. Социалистиг индустрия [illegible] кодээ ажыл-агый-даа [illegible] гүзүглерин чедип алган. [illegible] лиглерниң эртине-байлаа [illegible] рнинс бисти өөрткен [illegible] кижилерниң амыдыралының, угаан-бодал талазы-биле долу болгаш солун болдурар [illegible] ниң болгаш калык [illegible] чүүлдерни кылган. [illegible]

[illegible]

Хүлээп алышкынның сеткилдиг байдалда эртти.

Уран чүүлдүң мастерлери хүлээп алышкынның киржикчилеринге байырлал концертти көргүскен.

(СЭТА).

ФЕРМАДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

[illegible]

Бо ферма коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты төлептиг эдилеп, чүгле Барыын-Хемчикте эвес, а республикада эки көргүзүттерлиг коллективтерниң санынга кирген. Ону баштыкчалары-биле чамдык сан-түңну көрээл. Бо чылдың төс айларында фермаларның коллективи күрүнеге 234 тонна сүт садар планын 264 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ол-ла үеде ниити ферма саар бир инектен 1850 кг сүт саар турганы, 2036 кг-ны саап, төс айларның планын 113,1 хуу күүсеткен.

Чамдык саанчылар төс айларда саар бир инекке онаашкан чылда хүлээлгезин ажыр күүсеткилээн. Ферманың хоочун саанчызы, коммунист Сарыглар Карат төс айларда бир инектен 1850 кг сүт саап алыр хүлээлгезин 2376 кг кылдыр саап, коллективиниң [illegible]. Оон өөреникчизи, комсомолчу саанчы Нина Ооржак ол-ла үеде бир инектен 2320 кг-ны саап, дагдыныкчызынга бичиилеп четтиген. Аныяк коммунист саанчы Александра Сарыглар, хоочун саанчы Куулар Очур олар база-ла ындыг мурнакчылар болганнар.

Фермаларның коллективи кышка хынамчалыг белеткенген. Олар боттары чайын 100 тонна сигенни кезер планын [illegible] тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Мал кажааларының [illegible] болгаш [illegible] чыргарын септелгенин чорудуп турлар.

Кодээ ажыл-агыйны улам [illegible] дугайында СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин фермаларның коллективи [illegible] бар курлавырларны ажыглап, улам кужениишкинниг [illegible] эрес-шудургу ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы саанчы Александра Сарыглар. Фермада партия бөлүүнүң организакчызы Татьяна Саая (оң талазында) биле комсомол организациязының секретары аныяк коммунист Сарыглар Быяныг аныяк-өскен [illegible] планнаш, дугурижуп алырлар.

Сөзү, фотозу Х. МОНГУШ-ТУУ.

АНЫЯАНДАН

Улуг Октябрьның ачызында тыва херээжен чон эр улус-биле дең, бурун эргени чедип алган болгаш ажыл амыдыралдың кайы даа адырларында хаара туттунган. Оларның уруг-дарыы база чырыткылыг совет Конституцияның ачызында аас-кежиктиг чурттап, чедиишкинниг ажылдап чоруур.

Бо кыстарның салым-чолу, өске хөй үе-чергелериниң дег, домейлешкек. Оларның кайызы-даа уктуг малчыннарның уруглары, кайызы-даа он класс доосказ, ада-иезиниң изин базып, хойжунуң белен эвес ажылынга ажылдап кирген. Ам олар Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» совхозунуң мурнакчы хойжузу Раиса Ооржак (чурукта солагай талазында) биле Эрзин районнуң «Нарын» совхозунуң комсомолчу-аныяктар бригадазының шыырак дээн малчыннарының бирээзи Антонина Баянова—беш чыл дургузунда чедиишкинниг малчыннап, хөй мал продукциязын күрүнеге дужаап турар.

Амгы үеде уругларның кайызы-даа ыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенген. Төрүүр мал болгаш чаш хурагаларның турар кажааларын ыяк септеп, чылыг кылдаш, 15-15 тонна кургаг өлеңни белеп, 20-20 тонна эки шынарлыг сигенни белеткээш, кыштагларынга четирип алган.

Бо чылын Раиса 100 хойга онзаштыр 130 хураганны, а Антонина бодуун уксаалыг хойлардан 97 хураганны менди камгалап, доруктурган. Күрүнеге дук дужаар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин оларның кайызы-даа күүсеткен. Оларның ындыг чедиишкинниг ажылдаарынга республиканың мурнакчы малчыннарының арга дуржулгазын чүткүлдүг шиңгээдип ап, ажыл-херек кырынга ажыглап турары улуг идиглиг болуп турар. Аныяк хойжу кыстар боттарының ажылдап турар бригадаларында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Бо чыл уругларның кайызынга-даа онзагай өөрүшкүнү эккелген. Раиса Ооржак ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегады, а Антонина Баянова Ленинчи комсомол шаңналының лауреады болган.

Аныяк малчыннар бо хүннерде кызымаккай ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп, алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседир дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ сөзү, фотозу.

ЧОГААДЫЛГА БАЖЫҢЫ СЕН

Ах, силерге Малеевка,
хоочун Рузаны
Аны-дуннма хөй-ле чуртун
ыржылары
Акыннары чыглып келгеш,
арнын көржүп,
Азыракчы авазы — Сээ
хүндүледир...
Азияның төвүнден мен
сурап келгеш,
Акым-кежиин өөрүп ырлап,
мактап чаныдым.
Манаа келген чогаалчылар
адын боду
Парлап бижээн холдар
ужүү дыка хөй-дүр:
Максим Горький, Шолохов,
Фадеев дээш
Маяковский олар баштаап
ат-ла мыңда!
Магалыг бай булуң-дур сен,
таныып алдым...
Москваны мактатпышаан,
чечектел-ле!
Азия, Европа — кайы-даа
дип сенче көрүп,
Алап-сурап чедип келгеш,
чогаал бижиир
Амыр хостуг чогаадылга
бажыңы сен.

КҮЗҮМ

Күзүм, күзүм, алдын күзүм!
Хүннүң дуртун шейүп ойна,
Алдын-кызыл үрезиниң
Арбайлаштыр чериже чаш-ла!
Ээми иштн хемни, дагны
Эрзэн-шокар хевис кылдыр
Четче сиилип, аргып, чуруп
Шевериңни меңээ көргүт.
Салгын-хатка кагуттургеш,
Сарыг бүрүң харам чок төк!
Чазын катап үнүп келбес
Сарыыңг мени чашпайн
өөшээ!
Өйлүг назым төнгүжеге
Өлүр хөңнүм чогум
сеңээйн!
Чүге дээрге сени мактап
Чуруэм пектур ырлап
чоруурун!

Степан САРЫГ-ООЛ, Тываның улустуң чогаалчызы.

АЛДАННАРНЫҢ ЧУРТУ

(«АЛДАН ДУРГУН» деп романдан эге)

Хемчик деп сөстү авиа-ла алай каантарга, кижи сагыжынга делгем чаагай чуруммал чүү-даа көзүлбейн эрте кона бээр. Хем болурда артында-ла эргеледип-даа адаан чүве ышкаш бичии Хемчигеш дээр аан.

— Ой-ой, оой! «Таңды тос кожууну» девискээринде сураг-жаан эрте-бурундан Бег-Хем, Хаа-Хем ийи каттышкаш Улуг-Хем: харын мырай Энесай деп алдаржаан. Оон дараазында кирип сураглаан алдарлыг хем Хемчик бо чүвең ирги.

Хемчикке эңнежир өске ындыг узун, байлак, чараш хемнер ховар.

Тываның даглыг хемнериниң чурту дээри черле таварылга эвес. Таңды, Саянның тос чүгүнден чугаап батыылаан, алап-саваа четпес дүк-түмен кандыг-кандыг көрүштүг хемнер чок дээрил. Олар шуптузу-ла түс-түзүнде бодунуң онзагай аажы-чаңныг. А Хемчиктн оларның кайызынга-даа деңнешпес деп болур. Кым кайы хемниң эриинге төрүттүнген, аңаа өскен болдур, аңаа ол ынак. «Ава хемим!» деп алгап-йөрээп, дагып байырлап чорааны төөгүден бээр-ле илдең. Бети дээрге арбан, сумуну, кожууну, албанның, амыдыралдың улуг, биче орук-чирии, ажар арты, кежер кежии арык, буга-сумунуң дээү, сиген-таразының оруу, одар-белчиири дээн дижик. Маңаа дөө-ло Эрзин, Тести, Элегести, Сой-Буренни-даа алап болгай-ла. Шак ындыг түмен хемни кым-даа кулу көрбес. Ала-өгбениң чурту турлаа, чөзээ—өскен хемин кым мактап ырлавазыл?

Ам, сураглыг Хемчиктиң чүтүргү-даа бол чуруун эдертип көрүптээли:

Даа, бээзи ийи кожуунну шаг-шаандан чурттап келген чээрби чеди суму: аймак-хелбээ төрел-салыы чоннуң чурту-дур. Ол Хемчиктиң үнген бажы Таңды Тывазы-биле Алтайның аразы: дөө-ле Кошагаш, Мугуртту, Савыңа сыннары Хемчик бажы ол. Ол-ла Соңгу Саян Хаан-Дээр, башкы Таңды сыннарының баштарынын уткуй көрүшкен баштарындан чугаап баткы лаап аттыг, ат чок эмне-сан, чок алгырып мөөрээн ужарларыг хемнер чаржып кирген Хемчик ол. Ол-ла тывызаа, Улуг-Хемче улдап кирген.

Соңгу Хаан-Дээр — Саян сыннары мөңге меңгилерден баткан мырай-ла дөө Кара-Хөл. Даштыг-Хөлдерден эге ап баткан Ак, Алаш, Манчүрек, Көшпе, Баян-Кол, Үстүү-Ишкин, Алдыы-Ишкин, Шагаан-Терек, Шаңчы, Бажы, Алдыы-Үрү, Үстүү-Үрү, Шом-Шум, Теректиг дээш баар, аттыг, ат чок хемчигештер чежел?

Узун Хемчиктиң соңгу чүгүнден кирген хемнерже уткуй кирген Таңды сыннарындан кирген чүгле кол-кол хемнерниң адай каантаалы: Шуй, Барлык, Аянгатылар, Чыргакы, Шеми, Чадаана, Хөндергей...

Даштыңдан көөрге Саян биле Таңды ийи сып удур-дедир арнын көржүп чеже-даа хүлүмзүржүп олураа, баштары кажан-даа [illegible] көрбээн.

Ийи дагның бажы [illegible] болза дээшпес.

Ийи [illegible] даа болза дегжир—дижири ол ийи сындан уткуй баткан түмен хемнер Хемчикке кээп [illegible] кожуп, күш немежип баткаашкын кым көрбезил. Ол-ол хемнериниң [illegible] ынакшыжып, ажыл кожуп [illegible] үнгеш.

Хемчиктиң унун, эриктерин эдерип чоруур, болза улустуң тывызында «баалык эжаргала сарыг өлең» деп сарыннакты ында деп тывызынтаары. Олзуг-даа харын. Каяа-даа баар сен: аал-ла аал, чазаг, күзег, кыштаг, чайлаг, чурт-ла чурт, одар-белчиир, каш түзүн мал-ла мал. Оон ээзи кижи-ле кижи! Че, чизе-даңнылыг эвес, аң-мең аймаан санап четпес!

Хемчик унун узун, делгем болурга, ооң барын талазында чуртап турар бир кожууну (Дзүн кожуун), Барыын-Хемчик бажы үндүр он суму, чөөн талазы Улуг-Хем кашпал кириир он чеди суму. Чөөн-Хемчик кожууну [illegible] бээр адап келген.

Хемчик унунуң [illegible] кы сыннарының тоолзут каазын, байлаан, санап, чуруп четпес.

Чүгле унун дургаар чүзүн-баазын ыяш: тал, терек аймаа колдаан шыргай арыглар, ортулуктар-биле хээлеиннп [illegible] күш [illegible] мес оран-на болгай. Кэскү шыргайы-биле чүгле хем [illegible] доктүүрааш [illegible], [illegible] кат, [illegible] кат, кииш-чүзаа [illegible] зылган дээш үгдүнмас, элерен токтуп турар. А хемниң бодунуң каракка көстүп чыдар оожум ээт ээремнерин харартарга, чүгле кадыргы, бел, мыйыт өөр-өөрү-биле шуужуп ойнап, чемнеп турда, сүт хаа [illegible].

Бойдус дээрге бойдус-ла болгай. Шагның дөрт эргилдезинде [illegible] бажын [illegible] Хемчиктен артык [illegible] үстүүде [illegible] сыннар хире-хире [illegible], бүгү октаргайга сыңмышпастаан кагжыр кара булуттарның дүргектеллир дирген келген соонда, өршээл чок хаттшуурган сиигип, хоора шаап, силгип-ле эгелээр. Чүгле довурак-доозун, кургаг ирик, хөрзүнде оът-сиген эвес, аргамыш, элезин-кум, үүрмек саңдашты чажыртайындыр чашкаңнап, соп-ла эгелээр.

Бойдустуң ол килениң бирбир бодаарга, ол-ла чараш чаагай Хемчик унун дорамчылап, бужартадып, саспа баскан хай-бакты, думаа-хамаа [illegible], хар-каржы бот хемнигы [illegible] орап-шимжизин кам-хайгы [illegible] мырай-ла чидир ойладыксаазыг:

«Кым, кымны мынчап, каш шагда өөдезин өрү көргүспейн, чаа-чадбакка чыгап, хазын тел, оран-чуртун, эдилээлин [illegible], айбыы чонун тоо быдаразы ойладып, үзе-чара чагырып, аразында чаалаштырып, [illegible] өртедип, үрегдеп турар чүвел?!

Ооң эжер эрес оолдар, кыстарының кежин дириг-те сойуп, кыры, чодазын сыйып, караан кым дежип турар чүвел?

Бо-ла ховуларда сан чок базырыг-хөөрлерде кымнарны хөмген? Бо хамык даш кежээлер кымнарыл ол?» деп айтырып-даа, ол-ла кожээ тураскаалдарны арыглай чүлгүй шаап-даа турганзыг.

«Боларның үре-салылары — [illegible] чүге, чүвэ ворнуп мөгеҗейип чоруур чүвел? Оттуп сергеңер! Эжелекчи дайзыннарның чашпаачы [illegible] Чагыртпаңар! Тура халыжыңар! Арыда адааның кайыл? Өвүрде өжээнңер кайыл?!» деп [illegible] даа [illegible], силгип келир.

Ынчалза-даа «Кудай багы арыыр, кижи багы арывас» деп мерген сөс бар. «Кижи багы» дээрге бүгү чон эвес, [illegible] чамдык шаар, саттыныкчы, мегечи, нүгүлчү, кээргел чок сагыжы кара кижилер чоруур, оларны [illegible].

Шак ындыг, Хемчик ышкаш, чурттуң кижилери база ындыг [illegible] эвес. Эки кижиниң алдар мактап чугаалажырда бедин: «Төрээн чериниң оъдунда бе, суунда бе? Төрээн кезиниң суунда бе?» дижир ийикте. Даглыг хем эриинде өскен кижилер аъттыг чугаалажыр» дижири бедин аңаа чугаа эвес. Хемчик оглу домак бажы достурбас, аът бажы кактырбас, сумузунга сула чаңнаар, арбанынга амыр чаңнаар. Алданнарның чурту бо-ла болгай!

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

БАЗА КАТАП ШЫЛГАРААН

Волейболга бистиң республиканың школачыларының бирги чери дээш маргылдаазы Кызылдың «Херел» спорт залынга үш хүн үргүлчүлээш доозулган. Аңаа Тываның школачыларының эң шыырак командалары киржикен.

Уругларның болгаш оолдарның командаларын ийи бөлүкке үскен. Ынчангаш бөлүк [illegible] бирги черни алган командалар түңнел ужуражылгада чемпион ат дээш, а ийиги черни алган командалар үшкү шаңналдыг чер дээш ойнаар турган. Бирги бөлүкке оолдардан Улуг-Хем районга келген спортчулар чаңгыс-даа командага уттурбайн бирги черже үнген. Өске бөлүкке Чөөн-Хемчиктиң оолдары шылгараан-нар. Түңнел ужуражылгада ол ийи [illegible] 1978 чылда Тыва АССР-ниң школачыларының чемпиону ат дээш ойнааннар. Оларның [illegible] ужуражылгазының түңнели 2:0 болуп, Чөөн-Хемчиктиң школачыларының [illegible] доозулган. Ынчангаш ол районнуң школачыларының волейболистери эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткааннар. Барыын-Хемчиктен келген оолдар үшкү черде.

Уругларның аразынга болган маргылдаага база Чадаанадан келген школачылар чемпионнааннар. Олар түңнел ужуражылгазында — Кызылдан уругларның спорт школазының аныяк волейболистерин 2:0 санга үткан.

Бистиң республикада өзүп орар [illegible] волейболистер бар деп чүвени болуп эрткен маргылдаа бадыткаан. Ылангыя Улуг-Хемден келген Саша Таңгыт-оол, Олег Кошкар-оол, Толя Аракчаа, Чөөн-Хемчиктен Радик Кара-Салдың, Алик Ооржактың оюнун залга олурган көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер. Оларның тренерлери М. Торгай, Н. Бандан (ийилээ Улуг-Хем), Чөөн-Хемчиктен М. Дукпаа, М. Монгуш олар командаларын маргылдаага эки белеткээннер.

ЧУРУКТА: тиилекчилерге шаңналдарны тывыжып турары.

СТУДЕНТИЛЕР — МУРНУНДА

Баскетболга «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш республика маргылдаазы Кызылга болуп турар. Ында ол ниитилелдиң эң шыырак командалары шупту киржип турар. Оюннуң эгезинден эгелээш Кызылдың педагогика институдунуң студентилери чаңгыс-даа аштырышкын чок чоруп, бодунуң [illegible] дарын улаа-дараа удуп ап турарлар. Ынчангаш олар эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткаарынга төлептиглер.

Маргылдааның [illegible] түңнел оюннары бөгүн болур.

ЧУРУКТА: педагогика институдунуң студентилериниң шылгараан командазы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА: ДИЛЭЭШКИННЕР, АЖЫДЫЫШКЫННАР

ЭЛЕЗИННИГ ХОВУЛАР АДААНДА ДАЛАЙЛАР

Алма-Атада [illegible] республиканың девискээриниң чер иштинде 1,8 миллион деобелчин километр шөлдүг арыг суттуң далайы чаптылган деп догааштырылгазы чүгле шыпаыттыгып турар эвес, харын херек кырында практиктиг ажыын көргүзе берген. Мыңбулак мыгылаажында хаңы каскан кудуктарны Кызыл-Орда областа каракуль хой өстүрер «Жалагаш» совхозтуң малчыннарынга чоокта чаа хүлээдип берген. Ооң төлевилелин Казахстанның Эртемнер академиязының Гидрология болгаш гидрофизика институдунуң эртемденнери ажылдап кылган.

Мыңбулак мыгылаажының чер иштинде хөлү республикада эң улуу болган. Ооң курлавырлары мурнуу-барыын Казахстанның дүргүн хогжуп турар хой ажылдыг ол зоназының совхозтарының болгаш колхозтарының дус чок арыг сутта херегцелин бүрүнү-биле хандырар. Артыкшылдыг суттуң 200 километр узун суг дамчыдыкчызы-биле Тургай областче чорудар.

Эртемденнер чер иштиниң суг шыгжамырларының хемчээлин тодарадып шинчилээринден аңгыда, ол суг курлавырларын ажыглаарының планнаашкынын кылып турар. Чер алдында далаилар дагларда меңгилерниң эрип баткаш, чер адаанче кирген иниден суу немежип турары илереэн.

В. АКИМОВ.
СЭТА-ның корр.

АЛМА-АТА.

МОЛЕКУЛАЛАРНЫ ТӨЛЕВИЛЕЛ ЕЗУГААР

Хан баанышының [illegible] дузалажырынга чугула салдарлыг брадикинин деп гормон кылымал нийис эштиг апарган. Латви ССР-ниң Эртемнер академиязының Органиктиг синтез институдунда ол химиктиг тутчуураны онзагай домейлешкээ чаа бүдүмелди алган. Бойдуста бар ол бүдүмелдиң домейлешкээн кылып ап тура, эртемденнер чамдык «эдиглерни» кылган. Үр чурттавас молекуланың шынарын өскерткеш, чурттаар хуусаазын узаткан. Бойдуста бар брадикинин ферментилер-биле реакцияга киргеш минута-даа четпейн өске бүдүмелдер боол шилчий бээр, а ооң кылымал ийис эжи элээн каш шак болур.

Брадикининнин дээре [illegible] гормоннарынга хамаарышпар бүдүмел. Ол бүдүмелдерниң харыкчок битии кезии-ле аажок дээштиг. Кылымал арга-биле алдынтан бүдүмелдиң каш он грамм хемчээлдиг кезии бедин бүгү чурттуң эмнелге черлериниң аңаа херегцелинге четчир ийик — деп, кылдынган ажылдың ажык-дузаазының дугайын институттуң директору Г. Чипенс тайылбырлады. — Ол чаагай сорулганы боттандырарының оруунда ам-даа улуг шаптараазыннар турар турар. Пептидтерниң чурттаар хуусаазын уздыры ооң бир кезээ ол.

Ол сорулганы биологтар молекулага эң нарын «кезиишкинге» [illegible] боттандырган. Гормонның молекулаларын тургузуп турар аминокислоталарының структуразын [illegible] өөренип көргеш, оларның аразында харылзааларын улам күштелдирер дээш чаарты тургузарын шиитпирлээннер. Ол нарын ажылды электроннуг санаалга машиназының ачызы-биле төлевилеп кылган. Эртемденнер ол чаа бүдүмелди херек кырында ажыглап көөрү-биле эмчилерге чоокку үеде хүлээдип бээр.

С. ШИПУЦГИН.
СЭТА-ның корр.

РИГА.

ХҮННҮҢ ДЕҢ-ДЕСКИ ЭВЕС СУДАЛЫ

Хүннүң чырыының байдалы үе-үезин өскерилип турар. Ындыг түңнелди ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Крымда астрофизика обсерваториязынга бөлүк шинчилелдерин дооскан совет болгаш француз эртемденнер үндүрген.

Академик А. Северныйның удурткан шинчилекчилери хүннүң чырлып, херлип турарын дөрт чыл бурунгаар тодарадкан. Хүннүң көстүр хемчээлиниң чырлып, херлип турарының солчур үези 2 шак 40 минутага деӊ болган. Ындыг-даа болза, ооң ыңаргы шинчилелдер, чижээ америк астрофизиктериниң хайгааралдары ол өскерлиишкиннерниң хемчээлин доктаамал эвес деп чүвени бадыткаан. Хүннүң чырлының байдалының өскерлип турарының чыдаганы чер-же ооң кайы талазы көрүп турарындан хамаарлыг боор деп эртемденнер бодап турар.

М. ТУРОВСКИЙ.
СЭТА-ның корр.

СИМФЕРОПОЛЬ

КӨДЭЭ СУУРНУҢ АЯН-ШИНЧИЗИ

«Көдээ чоннуң культура хандырылгазын улам экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылда үндүрген доктаалын күүседир дээш Тожу районнуң партия, совет организациялары культура албан черлериниң ажылын экижидер, оларның [illegible] хемчеглерни ап чоруткан.

«Май 1» совхозтуң төвүнде чаа Культура бажыңын тудуп дооскаш, ажыглалга киирген. Район төвүнде болгаш «Тоора-Хем» совхозта культура бажыңнарында топ одалга системазын [illegible] ажыглалга киирген болгаш «Тоора-Хем» совхоз бодунуң Культура бажыңынга чаа сандайларны садып алган.

Ырбанда ыяш белеткээр пунктуда, Сыстыг-Хемниң күрүне аңныыр ажыл-агыйында Культура [illegible] библиотекалар кыска эки белеткенген.

Культура албан черлериниң ажылын экижидер дээш оларга доктаамал сагыш салып дузалажырынга «Тоора-Хем» совхозта партком секретары А. Кошкак, Ий көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы В. Монгуш олар кескү ажылды чорудуп турарлар. Ол [illegible] чаалап турар Ийиниң көдээ Культура бажыңының директору Р. Байгымыкык, Азастың көдээ Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу К. Булатов, район библиотеказының эргелекчизи В. Степанчук олар эки ажылдап турарлар.

Ынчалза-даа районда совхозтарның малчыннар турлаглары [illegible] чорудуптуг эки дериттинген тургулаан Толбулдуң, Куштут-Кежегиниң клубтары [illegible] үрелип эгелээн болгаш оон [illegible] совхозтар директорлары чогуур сагышты салбайн турар. Районнуң херегленчилер [illegible] ам-даа доозулбаан.

[illegible] көдээ суурларны каастап турар [illegible]. Культура [illegible] билдингир болгай. Ынчангаш суур бүрүзүнүн ол чүгүла албан черлери каас-чараш болгаш чылыг, чырык, арыг-силиг болур ужурлуг. Чамдыкта ову херекке албас чоруктарның бары хомудалдыг. Чамдык ажыл-агый удуртукчуларының [illegible] бодавас, чаңгыс талалаар чоруу черле шын эвес. «Тоора-Хем» совхозтуң Культура бажыңын септээр дугайында СЭКП райкомунга, райкүүскомга үш удаа шиитпир чугаа болган соонда совхоз директору септелгени далаш-биле кылдыртканнар.

Культура албан черлериниң ажылын [illegible] журуп турар кылдыр улам экижидер дээш партия, совет органнары, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хой-нииты организациялары демниг ажылдаар ужурлуг.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
Тожу райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы.

ЯНЗЫ-БҮРҮ СҮМЕЛЕР

«Уруг кайы хире боор чорда горшокка олуртур болур чогуурул?».

Уруг эргежок чугула чаңчылды алган турзун дээр болза, ону алды ай чедип чорда-ла горшок кылдагта адактап өөретсе чогуур. Кажан уруг боду [illegible] тар болу бээрге, чеди-сес ай хире боор чорда, ону чаасказын горшокка олуртпайн кылдыр өөредир.

«Думчук суу токтуп, чедүртүп аарый бергенде хөвең тампоннарны сөгүна суунга суккаш, думчукка боошкун кылдыр салыры ажыктыг бе?».

Ажыктыг эвес, харын хоралыг. Чүге дээрге, думчук суу токтуп, чедүртүп аарый бергенде, думчук иштиниң сугланчак карты аажок хуулуп аараан турар. Ынчангаш согуна суу думчук иштин улам-на хуулдурар.

«Эмер уруг чыдар өрээлге чечектиг саваларны салып болур бе?».

Бир эвес чечектерде чидиг чыт чок болза, салып болур. Ынчалза-даа чечектерниң дүне ол өрээлден үндүрүп каап турар херек. Уруг бүжүрганыл чал, долгандыр турар чүүлдерни эскерипчел болза, аңаа чечек тургусканы хөрэ чок. Чидиг чыттыг чечектер урутту аарый бээринге чедирип болур.

«Ашак-кадай бистер чаа эгелеп, кайывыс-даа таакпылаар бис. Ол чорук бистиң келир үеде ажы-төлүвүске салдарлыг эвес бе?».

Келир үедеги ажы-төлүңер-ниң дугайында [illegible] турарыңар багай эвес-тир. Ындыг болза-даа силер боттарыңар аныяктар хиреңерде таакпылаар болганыңар багай-дыр. Никотин организмде янзы-бүрү солчуушкуннарның чорудулгазынга бак салдарны чедирер. Бичиизинден тура таакпылаар чорук организмге янзы-бүрү аарыгларның хоочурай бээринге оруктү ажыдып бээр. Өске рагын-даа тывылдырар. Келир үениң аваларынга таакпы тыртар чоруун ийи дакпыр хоралыг. Таакпылаар чорук организмге кандыг-ла-бир өскерлиишкиннеи боолурар, а ол чорук кедизинде барып, чаш кижиниң кадыкшылынга [illegible] бир салдарны чедирип болур.

«Здоровье» журналдан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.20—Эртенги гимнастика.
10.40—«Мээң Төрээн чуртум». Школачыларның күүселдезинде совет шүлүкчүлериниң шүлүктери.
11.10—«Аас-кежикче орук». Документалдыг фильм.
12.00—«Хөглүг ноталар». Аныяк ыраажыларның оюну.
13.00—1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының лауреаттары — үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның [illegible]. Күрүнениң [illegible] оркестриниң концерти. ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Олейниченко ырлаар.
14.30—«Топ телевидениениң экранында эң баштайы». «Оолчугашты капитан деп адап чораан». Уран-чечен фильм.
15.55—«Эртем болгаш техника талазы-биле 1978 чылдың Күрүне шаңналдарының лауреаттары».
16.25—«Төрээн чурт чүден эгелээрил...» РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Покровский күүседир.
17.35—«Литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының лауреаттары».
18.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.30—Медээлер.
19.50—Мультфильмнер программазы: «Бистиң эки мастеривис», «Хуужуур», «Бажыңга турар Рекс».
20.20—«Цирк ареназында».
21.05—«Москваның даштыкы аалчылары».
21.25—«13 сандайлар».
22.30—Оперетта артистериниң концерти.
00.20—01.00—«Арга-ыяш». Документалдыг фильм. Төнгенде — медээлер.

НОЯБРЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Мультфильмнер программазы: «Хөглүг чайтаныышкын», «Корабльчигеш», «Чыланны канчаар эмнээрил?».
11.25—Уругларга фильм. «Веснуханың хөөредиглери». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги серияалары.
13.30—Р. Шуманның фортепианога чогаалдарын делегей конкурстарының лауреады Л. Тимофеев күүседир.
14.15—«Уран номчулга». К. Федин — «Баштайгы өөрүшкүлер». Романдан үзүндүлерни артистер А. Бордуков, М. Жигалов, Н. Гушина олар номчуур.
14.45—16.00 Чапсар.
16.00—«Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн-чүктүң тавартызы». Кинопрограмма. «Сибирь. Онгу беш чыл», «Амур шарларының девискээринде».
16.45—«В. И. Лебедев-Кумачының шүлүктери болгаш ырлары».
17.[illegible]—[illegible] Медицина эртемнериниң [illegible] Н. А. [illegible].

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Хензигбей». Дамчыдылга.
18.10—Мультфильм.
18.40—Телемедээлер.
18.55—«Суурларны чаагайжылары — хүннүң айтырыы». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Миллионнарның делегейчи университеди». «Чаңгыс аай комплекстер». Көдээ ажыл-агый эртемниң үлетпүр-биле харылзаазының дугайында.
20.15—А. Глазунов. «Чылдың үелери» деп балеттен [illegible].
20.[illegible]—«Өрег-малдырлыг чоруу».
20.55—«Дужаал дугаары оңраа» деп телешииниң баштайгы көргүзүү. Автору — Г. Горбовицкий.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.40 «Аныяктарның адрестери». Совет милицияның хүлүнге. «Хүн бүрүде маадырлыг чорук». Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

18.00—«Объектив».
18.30—«Орленок» телестудияның концерт залы.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35—Документалдыг фильмнер программазы: «Хоорайга шилээн болуп дээш», «Кеземче херээнниң [illegible] ажылдакчызы».
20.15—20.35 «Дүн ортузунда ужуражышкын». Уран-чечен телефильм.

Солун чугаа [illegible] номери ноябрь 11-де үнер.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

НОЯБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт мыдында фронт» [illegible], [illegible], 16.20, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Четтигле аас-кежик». 9.40, 11.30. «Турас-каал» 13.15, 17.00, 20.45. «Паны четпээнер» 15.15, 19.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночыында» 11.00, 13.00, «Хирургтар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шактар хап турда» [illegible], «Ак бөрүлер» 12.20, 14.10, 16.00, 17.50 шактарда.

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму 1978—79 өөредилге чылында бот-өөредилгелиг салбырга өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Бот-өөредилгелиг салбырга өөренир хуусаазы:

Агрономия салбырынга — 4 чыл 6 ай (8 класс дооскаан-нар). 2 чыл 6 ай (10 класс дооскаанар).

Кирер дээш билдириишкин киргеннер 1978 чылдың декабрь 4 болгаш 6-да кирериниң шылгалдазын дужаар.

8 класс дооскаанар орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), 10 класс дооскааннар литературага (сочинение), математикага (аас-биле) шылгалда дужаар.

Техникумнуң адрезы: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефон: 2-43-09.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-27-13, ... килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-51, ... 2-22-64, ... килдизиниң 2-42-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбээн таварылгада 2-32-75 телефонга долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2719.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01366.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 259 (10856) | 1978 чылдың ноябрь 11, суббота | 1925 чылдан үндүрүп турар | Өртээ 2 коп.

Келир чылдың үлүүнде

Оңгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдаларын Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң Виктор Поповка удурткан 13 кижи составтыг чолаачылар бригадазы чедиишкинниг күүсеткен. Амгы үеде олар 1979 чылдың июль айының үлүүн күүседип кирипкен.

Бригаданың кежигүннери техниканы камгалаарынга, кывар-чаар материалдарга камналгалыг болуп турар. Самосвалдарның үрелири бээр ховар. Ынчангаш бүдүрүкчүлүг ажылдап келгеннер. Бо чылдың эрткен он айларында бистиң бригадавыстың чолаачылары он муң ажыг литр кывар-чаар материалды 14 комплект дугуйну камнап алган.

Чолаачы Николай Сорокин социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорууп орар. Оңгу беш чылдың планын ол күүсеткен. Өөрүнден хөй кывар-чаар материалды база камнап алган.

ВСР-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

Ноябрь 9-та ВКП ТК-нын Чиңгине секретары Ле Зуанга болгаш ВКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазааның [illegible] Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан Вьетнамның Коммунистиг партиязының болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың чазааның делегациязы Москвадан чорупкан. Ол делегация Совет Эвилелинге СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалалгазы-биле келген.

[illegible] шөлдеринге эштер Л. И. Брежневке, А. Н. Косыгинге, Ле Зуанга, Фам Ван Донгка, Совет Эвилелиниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың өске-даа удуртукчуларынга муң-муң москвачылар байыр чедирип, ийи чурттуң улустарының аразында бузулбас акы-дунмалышкы найыралга, СЭКП-ге болгаш ВКП-ге алдар болзун йөрээгеннер.

Внуково аэродромунга СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-нын бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-нын секретары К. В. Русаков самолеттуң чадазының чанынга эштер Ле Зуан-биле, Фам Ван Донг-биле ВСР-ниң партия-чазак делегациязының өске [illegible] ханызындан, акы-дунмалышкы өөрү-биле байырлашканнар.

[illegible] делегация Ташкентиге тур када доктааган.

[illegible] СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнүнге кандидат, [illegible] Компартиязының ТК-нын бирги секретары Ш. Р. Рашидов, республиканың өске-даа удуртукчулары уткуп алганнар.

Кызыл [illegible]

ПАРТИЯНЫҢ РАЙОН КОНФЕРЕНЦИЯЛАРЫ

Партия эге организацияларында, партгруппаларда отчёт-соңгулдалыг хуралдар организастыг, бедик деңнелге эртип доозулганының соонда партияның район, хоорай конференциялары эгелээн. Партияның Тожу район база Ак-Довурак хоорай конференциялары бедик негелдениң ёзузунга, партийжи принципиалдыг чоруктуң байдалынга эртилген.

Партияның район конференциялары партия организацияларының амыдыралынга чугула үе-чада болур. Парторганизацияларда отчёт-соңгулдалыг аңгы кампания СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ТК-нын Пленумнарының шиитпирлерин хажык чокка күүседиринге хөй-ачы киирген эртип турар. Партия эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга тургустунганы ышкаш, партияның салган сорулгаларын, оңгу беш чылдың планныг даалгаларын күүседиринче коммунистерниң, ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаары-биле холбашкан айтырыглар конференцияларның ажылынга база-ла кол черни ээлээр апаар.

СЭКП ТК-нын июль (1978 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев экономиканың, кээргее социал болгаш культура амыдыралының партийжи удуртулгазының ат-алдарлыг звенозу, кандаг-даа политиктиг органнар болур партия райкомнарының хөй талалыг ажыл-чорудулгазын бөлүр-чогууру-биле үнелевишаан, ажылдың стилин болгаш арга-методун моон соңгаар-даа улам сайзыраңгайжыдарының эргежок чугулазынче улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш ол Пленумнуң салган сорулгаларын боттандырары-биле холбашкан райкомнарның ажылының анализинге, перспективтиг сорулгаларынга район конференциялары эң чугула кичээнгейни салыр ужурлуг. Кандаа ажыл-агыйның шапкын көдүрлүүшкүнүнү дээш демисээлдиң чаа үе-чадазы партийжи удуртулганың улам бедик деңнели-биле, организачы болгаш политиктиг ажыл-чорудулганың улам сайзыраңгай арга-методу-биле дүүшкеч турар ужурлуг дээрзиниң дугайында июль Пленумунуң айтыышкыны партияның районнар конференцияларының ажылынга кол черни ээлээн турар ужурлуг.

Баштай эртилген конференциялараның практиказындан алырга оң бедик негелделиг, организастыг болуру — аңаа шынаптыг белеткенгениндан хөй чүүлдер хамааржырын бадыткап турар. Ынчангаш бо чугула ажыл-херекке партия райкомнары боттарының бүгү активин идепкейлиг киириштирип, партия эге организацияларынга эртилген отчёт-соңгулдалыг хуралдарның түңнелдерин бүгү талалыг анализтеп, ону барымдаалап көөр апаарлар.

Партийжи ажыл нарын болгаш хөй талалыг. Партия организациялары экономиканың хөгжүлдезиниң, хөй-ниити амыдыралының айтырыгларын анализтээринге аңгы үениң арга-методун калбаа-биле ажыглап турар апарган. Перспективтиг планнаашкын, эртем-практиктиг конференциялар, социологтуг шинчилелдер, чоннуң чурттап турар чериниң ааjы-биле ажыл дээш өске-даа хемчеглерни практикалап турар. Ындыг-даа болза, ол хемчеглерни боттандырып турда-даа чамдык черлерде оларның ажыктыы ам-даа эвээш бооп турар. Ажылга шаптыктаар чүүлдерни илередир, бергелерни болгаш чазыгларны ажып эртер талазы-биле ажыктыг хемчеглерни айтыр дээш комитеттер ол бүгүнү кичээнгейлиг сайгарып көөрү чугула. Ындыг анализ — ажыл-херекчи арга-шинээни бедидеринге, контрольду болгаш күүселдениң хыналдазын күштелдиреринге, кадрларны шилип алырын база кижизидерин экижидеринге идегелдиг арга болур.

Партия организацияларының чер-черге эртилген отчёт-соңгулдалыг хуралдарының дугайында редакцияга келген материалдардан көөрге чамдык черлерге ажыл-агыйжы сорулгаларже хөй кичээнгей салгаш идей-кижизидилгениң айтырыгларынче, социалистиг хоойлуну, хөй-ниитиниң корум-чурумун шыңгыы сагыырының айтырыгларынче ханылап кирбес таварылгалар база бар болгулаан. Партияның район конференцияларынга ону хатаптавас херек. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң, массалыг пропаганданың база агитацияның бүгү талаларын хандыр анализтевишаан, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин комплекстиг чорударының, ажыл-ишчилерниң чогаадыкчы идепкейин бедидериниң, ылаңгыя эргиниң артыышкыннары болур чамдык кижилерниң арагалаар, оорлаар, ниитиге ажыктыг ажыл кылбас чоруктары-биле демиселди улам күштелдирер талазы-биле хемчеглерни конференцияларга айтыр.

Ажыл-херекти экижидериниң шылгааттынган аргазы — шүгүмчүлел, бот-шүгүмчүлел конференция бүрүзүнге болур-чогууру-биле калбарган турар ужурлуг. Чамдыкта аңаа санал берген делегаттар чүгле боттарының ажыл-чорудулгазының дугайын отчёттаарынга өйлежи бээр таварылгалар база бар. Баштай эртген партияның Тожу район конференциязының чамдык делегаттарының саналдары чогум-на ындыг болган. Ажыл-агый чорудулгазынга, хөй-ниити организацияларынга, социалистиг чарышка удуртулганың, партийжи ажылдың стилиниң болгаш арга-методунуң база өске-даа айтырыгларның дугайында конференцияларга шыңгыы, принципиалдыг партийжи чугаалар болгулаары чугаажок.

Партияның район болгаш хоорай конференциялары чедип алдынган дуржулганы түңнеп, улам байытпышаан, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларны тодарадырынче угландырар болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың онаалдаларын күүседиринче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаарынга база партийжи бүгү ажылдың деңнелин улам бедидеринге улуг рольдуг болур. Партийжи демократияны шыңгыы сагыырының, ажыл-херекчи база принципиалдыг чоруктуң байдалынга конференция бүрүзү организастыг болгаш политиктиг байдалга эртген турарын, оларга коллективтиг чугаалажыышкынын экономиканы, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин удуртурунуң арга-методун улам ыңай сайзыраңгайжыдарының үндезини болган турарын чедип алыры эргежок чугула.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР

«Целинтудугстрой» [illegible] участок начальниги Виктор Павлович Александровка удурткан сантехниктер, шеверлекчилер, бызаңчылар бригадалары ам бо хүннерде Красноармейская кудумчузунда чүс он аал иштиг чурттаар беш каът чуртталга бажыңының тудуунда шалыпчы ажылдап турар.

Ук чуртталга тудуунда Зоя Селиванова удурткан шеверлекчилер бригадазының кежигүннери Ирина Мугатабарова, Мария Чашпина, Люба Михеевич, Федор Искаковка удурткан бызаңчылар бригадазындан Федор Кучеренко, Федор Кондрашов, Виктор Карелинге удурткан сантехниктер бригадазындан Александр Чадаев, Гаврил Казанцев олар доктаамал эки ажылдап, хүнде кылыр ажылының нормазын ажыр күүседип турарлар.

— Бо чуртталга бажыңының тудуун планда көрдүнгенинден эртежиир 1978 чылдың декабрьның 25-те ажыглалга киирер аргалар бар. Ол аргаларны чеп ажыглаары бистиң участоктуң бүгү бригадаларындан улуу-биле хамааржыр. Ноябрь-биле бо бажыңның тудуунга бир миллион ийи чүс муң [illegible] шингээдип алыр ужурлуг бис — деп, участок начальниги В. Александров бүзүрелдиг чугаалады.

А. ДЫРТЫП-ООЛ.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ТҮҢНЕЛИ

Республиканың совхозтары бо чылын 164500 тонна сигенни белеткээр планныг онаалдалыг турган, октябрь 30-ниң медээзи-биле алырга, 126643 тоннаны белеткээш, планын 77 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 4 муң тонна эвээш болган.

Өвүр район сиген белеткээриниң онаалдазын 113,4 хуу, Мөңгүн-Тайга — 113 хуу, Тожу — 100,1 хуу күүсеткен. Оон өске районнар сиген белеткээриниң даалгазын күүседип шыдаваан.

«Бай-Тал», «Мөген-Бүрен», «Малчын», «Барлык», «Шекпээр», «Торгалыг», «Кызыл тук», «Коммунизмче орук», «Сүт-Хөл», «Искра», «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, «Тоора-Хем», «Тес-Хем», «О-Шынаа», «Тиилелге», «Х Улуг хурал» совхозтар сиген белеткээриниң планныг онаалдазын күүсеткен, өске ажыл-агыйлар бердингген планныг онаалдазын күүсетпейн барган. Ылаңгыя «Тере-Хөл», «Шивилиг», Тока аттыг, «Ак-Туруг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыыжы», «Улуг Октябрь», «Кара-Хөл», «Хөндергей», «Совет Тыва», Жданов аттыг совхозтар планының чартыын безин күүседип ап шыдаваан.

Тываның ажыл-агыйлары 52 муң тонна сенажты салыр планын чүгле 41,3 хуу күүсеткен азы 21469 тонна сенажты салган. Чүгле Өвүр район бердингген даалгазын күүсеткен. Барыын-Хемчик, Таңды, Кызыл районнар бо талазы-биле чедир кошкак [illegible] «Барлык», «Хемчик», «Торгалыг», «Коммунизмче орук», «Алдан-Маадыр», «Искра», «Хадын», «Тиилелге» совхозтарның ажыл-ишчилери сенаж салырынче кичээнгейни салбаанындан бердингген онаалдаларны ажыр боттандырганнар.

Республикада 4584 тонна сиген далганы белеткеттинген, ол болза план-онаалданың 52,7 хуузу-дур. Бо үнелиг мал чемин белеткээр даалганы чаңгыс-даа район күүсетпээн. Чүгле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыыжы» совхозтар бердингген планын күүседип шыдаан.

Тываның совхозтары 107466 тонна силосту салган, даалганың чүгле 26,9 хуузун күүсеткен, бо көргүзүг эрткен чылдың бо үезинден ийи муң тонна эвээш. Тожудан өске районнар планныг онаалдазын күүсетпээн.

Республикада 5203 тонна будук-бүрүнү белеткээн азы планын 65 хуузу кылдынган. Бо көргүзүг база-ла эрткен чылдан эвээш. Чүгле Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тожу районнарның ажыл-агыйлары планын күүсеткен.

Ажыл-агыйлар 16726 тонна саванны сарааттап алган, бо көргүзүг эрткен чылдыынга деңнээрге дыка эвээш болуп турар. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның совхозтары эрткен чылдан хөй саванны сарааттап алганнар.

Амгы үеде кодээниң ажыл-ишчилериниң сорулгазы болза, мал чемнерин экии кадагалаар, камналгалыг чарыгдаарынче кичээнгейни салыры болур.

Республиканың санэпидстанциязының ийиги ээлчээн В. М. Соломоновна удурткан чер ажылының тудуг эргелелиниң дашчылар бригадазы тудуп турар. Бригада планын хүн бүрү 30—40 хуу ажыр күүседип турар. Бригадада Кызылдың № 4 ХПТУ-нуң сургуулдары практиказын эрттирип турарлар. Бригаданың ажылчыннары оларга арга-дуржулгазын күзелдиг-биле дамчыдып берип турар.

ЧУРУКТА: дашчы-инструктор И. Жариновтуң ХПТУ-нуң сургуулу Е. Пескотинни өөредип турары.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

КОМИССИЯ ХҮЛЭЭП АЛГАН

«Шагонартпромстрой» трестиң тудугжулары күш-ажылчы чедиишкинниг болган: Кызыл-Мажалыктың эът комбинадының нургун комиссиязы чоонга чая хүлээп алган.

Ол комбинатты тудуп турузарынга бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң он-он хоорайлары, а ол ышкаш Экономиктиг Дузаламчы Чөвүлелиниң кежигүнү чурттар киришкен. Комбинаттың дериг-херекселдери Чехословакия, Венгр Улус Республика болгаш өске-даа социалистиг чурттардан келген.

Кызыл-Мажалыктың эът комбинадының тудуун кыдың ажыглалга киирерин «Шагонартпромстрой» трестиң 42 дугаар тудуг эргелелиниң, «Тыва [illegible]» тудуг [illegible] болгаш өске-даа тудуг-монтаж [illegible] ажылдааннар. Ылаңгыя [illegible] бригадалары сөөлгү хүннерде [illegible] административтиг-ажыл [illegible] бедик деңнелге чорутканнар. Ол-ла бригадалардан Александра Төмүр-Маадыр, Тыртыына Кужугет, Тамара Сантаа, Любовь Тюльбаева, Вера Сотпа, Борбак Кужугет болгаш өскелер-даа комбинаттың тудуунга идепкейлиг ажылдааннар.

Комбинаттың эът болгаш колбаса цехтерин, оон нарын дериг-херекселдерин [illegible] тускай тудуг-монтаж эргелелдериниң, а ол ышкаш [illegible] Комбинатка 1200 тонна ыжыкыр [illegible] баазыраазын кылыр улуг цехтиң тударынга хөй санныг специалистер киришкен. Бо комбинат хонукта-ла 180—200 бода малды болгаш 750—900 баш шээр малды соп, эът продукциязын бээр күчүлүг.

— Бо хүннерде комбинаттың баштаар чериң бүдүрүлге чериниң төлевилээн күчүзүнге чедирер дээш хемчеглерни ап, чорудуп турар — деп, оон директору В. Кедря чугаалап турар. — Биске ажылчын кадрлар, специалистер ам-даа хөй херек. Хүннүң чугула айтырыы — чуртталга бажыңнарын тудары бооп турар. Ону шиитпирлээрге комбинат долу күчүзү-биле ажылдаар аргалыг болур.

Т. МОНГУШ.

РСФСР-де чурттап турар хөй уругларлыг иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Он болгаш оон-даа хөй уругларны төрээн база кижизиткен иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты «Маадыр-ие» деп орден-биле база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижик-биле кады тыпсыр.

Тыва АССР талазы-биле:

Дарыймаа Дамбай-ооловна **Иргитке** — Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозунуң ажылчыны.

Эник Чамзырыновна **Иргитке** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» совхозунуң ажылчыны.

Байыр-оол Данзырыновна **Монгушка** — Чөөн-Хемчик районда ажылдакчы.

Дүлеп-оол Дуран-ооловна **Монгушка** — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» совхозунуң ажылчыны.

Найданмаа Сирин-ооловна **Өөнгө** — Таңды районда өг-бүле ээзи.

Балдар Адар-ооловна **Саавга** — Өвүр районда өг-бүле ээзи.

Анчымаа Дулушевна **Хертекке** — Бай-Тайга районда өг-бүле ээзи.

Чашпай Кааваевна **Ховалыгга** — Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» совхозунуң ажылчыны.

Пина Дамбыевна **Хомушкуга** — Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң ажылчыны.

Сенит Санаевна **Чаш-оолга** — Кызыл районда ажылдакчы.

Куулаа Оржаковна **Шырыпка** — Барыын-Хемчик районда ажылдакчы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1978 чылдың октябрь 24.

Кадык камгалалының болгаш медицина үлетпүрүнүң ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улустуң кадык камгалалын хөгжүдеришке улуг-хавыяазы дээш шаңнатканнар болза:

РСФСР-ден
Тыва АССР талазы-биле:

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕНИ-БИЛЕ

Яков Владимирович **Нят** — республиканың онкология диспансериниң «[illegible]» эргелекчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ТЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Өлзеймаа Куулааровна **Саны** — республика эмнелгезиниң эмчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Капиталина Дмитриевна **Гавриченко** — Чадаана хоорайда № 4 аптека эргелекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Жанна Балаковна **Чамбээ** — Улуг-Хем районда Торгалыгның участок эмнелгезиниң кол эмчизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1978 чылдың октябрь 23.

ПЛЕНУМ БОЛГАН

Дүүн СЭКП Бии-Хем райкомунуң пленуму болуп эрткен. Удавас болур районнуң партия конференциязынга СЭКП райкомунуң отчёттуг илеткелин аңаа бадылаан.

Ук пленумга организастыг айтырыгны база чугаалашкан. Өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары хүлээлгезинден М. П. Бесснертныхны пленум хостаан. Партияның Бии-Хем райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи турган В. И. Габитовту СЭКП райкомунуң секретарынга соңгаан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң [illegible] партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи В. П. Суров киришкен.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

СЕПТЭЭН, ЫНЧАЛЗА-ДАА...

Эскет чок дужун келген бежээки шивр чоорту-ла караңгы дүнче шилчээн. Ой-чиктиг, чоогаларлыг ховузун кырынга дүнүн ыржымы туруп-кан. Дыңнаң-дыңнаң кокпа чоок хапы чоогаштың ол-бо чарымынче кежип чорза-чорза, бистиң эрги кыштаг черге кирип келди. Кодачы ыттарның зорген үнү кыштаг ээлиг дээрзин херечилей берди. Соңгазы чырып турган бажыңга кире бердивис. Назыны ындыг-ла улгатпаан херээжен кижи ол бажыңның ээзи болду. Делгем, чылыг бажыңның иштинде ажы-төлү эдерик мындыг. Малчын ог-бүлениң херээжен ээзи Маадыр-ие кижи чүве-дир. Оолдарының урууларының чаңнызы шола дыштаныл[illegible] ажыл-ишчинге дузалажып турар. [illegible] «Бай-Хааң» [illegible] Сарыглар Ээлгеева-ның Айыш-оолдуң Ак-Хем артының талазында кыштаа-дыр.

Кыштагта ийи кодан, муң чыгам хөй кыштаар. Бир коданы төрүүр хой, оон кадарчызы Сарыглар Айыш-оол, ол бо совхозка «Сүт-Хөлге» хоол малчыннаандан бээр беш чыл ажып турар. А кожазында хураган кадарчызы Чоодү Сандыкович Багай-оол барык-ла чээрби беш чыл хире малчылап турар чоогун хой-жу кижи болду. Бо ийи коданың ээлери ажыл-ишчинге кызымак болуп, сөөлгү чылдарда шаңнал-мактал-даа ап келген. Хойжулар мал чемин белеткээринге база идепкейлиг киришкен. Түс бүрүзү 10 тонна сигенни дем-биле белеткешкен, Хөпларның Таплсы хемче чаңдаглап, семирээш алды.

Ийи кодан хойжулар ээлери бо кыштагга [illegible]

— [illegible] эки кылдынган ышпаа але? — деп хойжулардан айтырдым.

— Эки кылдынгаа дээр хире эвес ышпа бо — дээш, Чоодү Багай-оол эгенген кевирлиг хүлүмзүрүп кагды. — Кыштагны септевээн бе дээр-ге, кылган хевирлиг, ынчалзажок чедир кылдынмаан чүве эдерик. Та канчар сен, таалы ол чүве ийин.

— Бистиң кожуурда [illegible] таалар шуут белен кылдынп септеттинген дээн-не болгу — деп, хойжу Сарыглар Айыш-оолдуң кадайы Сарыглар Бүрүтовна чугаага киришти. — А кожуп көөрүвүсте кыштазывас белен [illegible]. Дыка хөй ажылды боттарывыс удур кылыр ужурга таварыштывыс.

Хойжуларның чурттап турар бажыңнарын болгаш хой хураганы [illegible] корду кылган турган. Оон кырын бускаш чаа оргалар, чаа малзалар ажыглаан. Ынчалза-даа кажааның кырын эки кылынмаан, довурак-биле дуглаваан, чамдык черлери шаарарын турар, улуг хат болза, ону аңгайтыр шаап кааптар. Олче ам-даа хөй өдек, довурак немей үндүрүп эгеттинип турар. Кажааның ажыктерин бодлуп [illegible], а херек кылза ону кылбаан. Ынаар ийин чүгле соястап кирер. Ындыг эжиктен канчап хой удуп үндүрер, киирер боор? Кажааның ортузундан узун [illegible] херек. Ону база-ла кылбаан, хойжуларның сүлүүнге арттырып каан.

Чаш хураган турар [illegible] кажааларның печкаларын эде [illegible] дашты малгаш-биле саан кааан. [illegible] турар.

[illegible] бажыңнарын септеп, «от чоруп» кааны. Бажыңнар чуганалтынмаан. Хойжулар кожуп келгеш, боттары бажыңнарны малгаштап, чуганалаан. Сарыглар Айыш-оолдуң чурттап олурар бажыңының печказын бускаш, эде салыр турган. А ону «шалыпкын» септекчилер бузарындан шууте үн кеш, чүгле даштындан агартыр чуганалап кааш, печка кылыр дээш эккеп алган туйбузун бажың даштында оваалап каап, чоруй барган. А Чоодү Багай-оолдуң бажыңының печказы база кылдынмаан, малчын кожуп келгеш, от салырга, ээжи ойлуп кээп дүшкен. Ол ону боду кылыр ужурга таварышкан.

Кыштагда өдек, коржаң мал хамаан чок, кижи безин кылаштаар арга чок кылдыр мага-мыңда деңнеглилей бергилээн. Ону ам-даа [illegible] аштаваан. Чаш хураган турар кажааларны тылыктаар малгаш херек. Ону эккеп бербээн. Кыштагга малчыннар кожуп кээп хонган соонда, бригадир-даа, кол зоотехник Иргит Балдан-даа чоргулаан. Үстүнде айыткан четпес чүүлдерни кылдырарын малчыннар негээрге, «ону боттарыңар кылып алыңар» деп каан мындыг. Кышка удур белеткелдиң ынчаар эрөнгейлеп болур бе? Өдек-кыштаг септелгезин октябрьның 1-ге чедир бүрүн доозар турарын дээн СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын «Кара-Хаак» совхозтуң четпес күүседип турарын моон илдең-дир. Өске кыштагларда база-ла малчыннарның сүлүүнге арттырган чедир кылдынмаан чүүлдер эвээш эвес деп билир ужурлуг. Ындыг четпестерни совхозтуң удуртулгазы дарыы чаартыры эргежок чугула.

К. АРАКЧАА
«Шынның» тускай корр.

Михаил Александрович — милицияның сержантызы. Ол кызыгаарга шериг албаның эрттиргеш, ам Кызыл хоорайның КАИ-да ажылдап турар. Ол мактал ажылдааш үр беэбээн-даа болза, кыска үениң иштинде кызымак, идепкейлиг кыргускен. Михаил Александрович — СЭКП кежигүнүнге кандидат.

ЧУРУКТА: М. Маркелов диспетчер пунктузунда.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЭРГЕ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Совет милиция хүнүнүң бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи ССРЭ-ниң иштики херектер министри Н. А. Щелоков-биле ужурашкаш, иштики херектер органнарының ажылдакчыларының бөгүн кандыг айтырыглар шиитпирлеп, беттарының байырлалын эрге-чурумну быжыглаарынга кандыг-кандыг чедиишкиннер-биле уткааныл чугаалап бээрин дилээн. Оон чугаазын моон адаанда парладывыс.

Совет милицияның хүнүн бир дугаар 60 чыл мурнунда демдеглеп эрттирген. 1918 чылдың ноябрь 10-да чурттуң хөй-хөй хоорайларынга байырлыг хуралдар, митингилер эрттирээн, аңаа партия болгаш совет ажылдакчылар, хөй-ниитиниң төлээлекчилери киришкен. Милицияны бедик-биле хүндүткеп, оон ат-алдарын үнелеп көргенинин херечизи болза совет милицияның хүнүн чылдың-на демдеглеп эрттирериниң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1962 чылда үндүрген Леонид Ильич Брежневтиң ат салганы Чарлыы болур.

Улуг Октябрьның тиилелгезиниң баштайгы хүннеринден эгелээш-ле милиция болза күш-ажылчы чоннуң, Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң эрге-ажыктарынга шынчы болгаш ак сеткилдиг бараан болуп, амыдыралдың социалистиг овур-хевирин, совет эрге-чурумну баштактарынга база хоглүдеринге идепкейлиг киржип турар.

Социалистиг күрүнениң бүгү-ле үе-чадаларында совет милиция бодунуң ажыл-чорудулгазын ленинчи принциптерге үндезилеп чорудуп келген. Ол дээрге хамыктың мурнунда Коммунистиг партияның удуртулгазы, чон-биле тудуш харылзаа, демократтыг централизм, социалистиг хоойлу-дүрүмнү шыңгыы болгаш хажык чок сагыыры дыр.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң байдалдарынга база эң ылаңгыя ССРЭ Кон- [...]

хамаатыларының эргелериниң болгаш хостадгаларының эргежок чугула боттуг бүгү магадылалдарын хаара тудуп турар. Ук эргелерни болгаш хостадгаларны, хамаатыларның ат-алдарын, амыдыралын, кадыын болгаш эт-хөреңгизин камгалаары бүгү күрүне органнарының, хөй-нийти организацияларының болгаш эрге-дужаалдыг кижилерниң хүлээлгези кылдыр Конституция чарлап турар. Оон-биле кады хамаатыларның эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң, социалистиг демократияның болгаш сагылга-чурумнуң чаңгыс аай болурунуң дугайында принципти Конституция быжыглап турар. Ол хостадгаларны ниитилелге болгаш күрүнеге хора чедирер, совет кижилерниң хоойлу бузутаар эргелеринге база эрге-ажыктарынга ногаан таварыштырар кылдыр ажыглаар дээн кандыг-даа оралдажыышкыннардан бистиң совет тургузугну Үндезин Хоойлу бүдүрелдиг камгалап турар.

Совет хоойлу-дүрүмнү сагыыры, социалистиг ниити чуртталаның дүрүмнерин күндүлеп көөрү, шынчы болгаш ак сеткилдиг күш-ажыл, уругаар кижизидилгезиниң дугайында сагыш салыышкын, социалистиг өнчү-хөреңгини камгалаар база [...] чоруктар-биле демисел, ниитилелге удур үүлгедиглерге эптешчок чорук болгаш хөй-ниитиниң чурумун камгалаарынга бүгү тала-биле салдар чедирери — бо бүгү эрге-чу- [...]

[illegible]

ТӨЛЕПТИГЛЕР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээн хүнүнүң соонда, чүгле үш хонганда В. И. Лениниң шиитпирлелы-биле совет милицияны тургускан. Оон бээр 61 чыл эрткен. Бо үениң дургузунда совет милиция социалистиг корум-чурумну, революстуг хоойлу-дүрүмнү камгалаар дээш чоннга бараан болуп келген.

Совет милицияның тургузуунуп келгени болгаш хөгжүлдезин Ф. Э. Дзержинскийниң, М. И. Калининниң, К. Е. Ворошиловтуң, Г. И. Петровскийниң, М. В. Фрунзениң, партияның болгаш Совет күрүнениң сураглыг өске-даа ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазы-биле сырый холбаалыг.

Ылаңгыя революцияның рыцары Ф. Э. Дзержинский РСФСР-ниң Иштики херектер комиссарынга ажылдап тургаш, чугула документилерни сайгарып көөрүнге, совет милицияның ажыл-чорудулгазын планнаарынга база оон ажылчы чоннар-биле быжыг харылзаа тударынга бодун хуузунда киржип келген.

Күрүне тургузуунуң харысалгалыг үезинде партияның чорудкан революстуг солдаттарының, матростарының, ажылчыннарының болгаш тараачыннарының маадырлыг чоруунуң чижектери-биле совет милицияның төөгүзү байлак.

Партияның болгаш чоннуң мурнунга боттарының хүлээлгезин милиционерлер шудургу күүседип келгеннер. Олар кем-херек үүлгедиглери-биле эрес-дидим демисежип, чекистер-биле демнежип алгаш контрреволюстуг сүлчээлерни узуткаарынга киржип келген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының калчаалыг чылдарында милиция ажылдакчылары армияның хүрээлелинге, партизан отрядтарынга маадырлыы-биле тулчуп, оон-биле чергелештир тыл-даа корум-чурумнун камгалалын хандырып келген. Дайынның аар-берге чылдарында чаактың берген даалгазын тергиин эки күүсеткен, шудургу болгаш маадырлыг чоруу дээш Москваның, Ленинградтың милициязы Кызыл Тук орден-биле шаңнаткан. Дайынның муң-муң хоочуннары, оларның иштинде Совет Эвилелиниң Маадыры атты 75 кижи алган. Алдар орденниң долу чергениниң хөй-хөй эдилекчилери илереп үнген.

Совет улус коммунизм тургузуушкунунче бурунгаар улуг базымны кылган. Совет [...]

[illegible]

Тыва АССР-ниң иштики херектер министри

МИЛИЦИЯНЫҢ ТЕРГИИННЕРИ

Ниитиниң корум-чурумун, кижилерниң база күрүнениң эрге-ажыын, өнчү-хөреңгизин камгалаарынга эвээш эвес улуг-хуузун киирип, кызымак ажылдап келгеннер республиканың иштики херектер органында хөй.

Бо чуруктарда «Милицияның тергиини» деп хөрек демдээниң эдилекчилери: (солагай таладан) Улуг-Хем райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчызы милицияның старшиназы Шагдыр-оол Донгакович Данзын, Иштики херектер министерствозунуң ниитиниң корум-чурумун камгалаар килдизиниң ажылдакчызы Степан Намчилович Намчилов, Кызыл хоорүүскомнуң ИХК-зының назы четпестер херектериниң талазы-биле инспекциязының начальниги Раиса Дмитриевна Нугис, милицияның хоочуну Дмитрий Маркелович Дресвянников, Барыын-Хемчик райкүүскомнуң ИХК-зының ажылдакчызы «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи старшина Леонид Мефодьевич Курагин оларны көргүскен.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ССРЭ ХАМААТЫЗЫ СОЦИАЛИСТИГ ӨНЧҮНҮ КАМНААР БОЛГАШ БЫЖЫГЛААР ХҮЛЭЭЛГЕЛИГ. КҮРҮНЕНИҢ БОЛГАШ ХӨЙ-НИИТИНИҢ ЭТ-ХӨРЕҢГИЗИН САМЧЫГДААР БОЛГАШ ТӨТЧЕГЛЭЭР ЧОРУКТАРГА УДУР ДЕМИСЕЖИРИ, ЧОННУҢ БАЙЛААНГА КАМНЫГ БОЛУРУ — ССРЭ ХАМААТЫЗЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ.

(ССРЭ Конституциязының 61 чүүлүнден).

ХООЧУН КОКТУГ

Милицияның дээди школазын Ленинград хоорайга 1947 чылда дооскаш, Виктор Фёдорович Фёдоров Тывага ажылдаар томуйлалды алган. Ада-чурттуң Улуг дайыны чаа тонген, Тыва — Совет Эвилелиниң составынга үш чыл мурнунда кирген үе турган.

Быжыг тура-соруктуг, аныяк эр бергелерден кортпаан. Баарбаар хамаан чок, хоьар дыннааны аныяк республикаже аъттанып-каан.

Тыва автономнуг областың иштики херектер килдизиниң ажылдакчылары аныяк специалисти боттарының хүрээлелинге улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганнар. Чер ырак, агаар-бойдузу дошкун бо черде быжыг тура-соруктуг, маадырлыг кижилер ажылдап турарын ол келген дораан-на эскерген. Шилип алган мергежилиниң аайы-биле ол ажылче дүдүнүп кире берген.

Милицияның ажылы [...] Чонга амыр-дыжын, ниитиниң корум-чурумун, күрүнениң эрге-ажыын камгалаар. Шагның кайы-даа үезинде «Дувүнчининиң» медээзи-биле аъттаныптар ужурга болганчок таваржыр.

Ниитиниң корум-чурумун, хоойлу-дүрүмнү сагыштыы-биле [...] ийи-чаңныг кижилер-биле демиселди чорударга айыылдыы база хончут. Ок, бижек туткан чурум үрекчилери база турун кааш болур. Оларбиле сегиржип алыышкынга эрес-дидим чорук, быжыг тура-сорук негеттинер, Виктор Федоровта бо эки талалар бар.

Чамдык чурум хажыдыкчылары база турар. Чижээ, хөй-нийти черинге болганчок ажырык чоруур ийикпе, бажынынга арага ижип алгаш шуугаар, кожаларынга амыр-дыш бербес. Оларга административтиг хемчег хүлээдирге, хөй кезиинде буруузун миннип, ол чорууп катаптавастай бергилээр. А ону тоовас, боттарының үүлгедиглериниң ужун сагындырарга-даа, торгаарга-даа, ону катаптаар кижилер база турулаар. Ындыгаар-биле Виктор Федорович беседалажыр.

Тавaар, амыдырал-чуртталга дугайында, ажылдың дугайында сонуурган оргаш, чурум үрээр кижиниң коллективке, хөй-ниити черинге кос кузун, хүндүткел чогун мээзинге киир угаадыр. Оон тем дег чидиг сөстерин дыңнааш, хөй-хөй кижилер багай аажыын каггаш, хөй-хөй кижилер ышн оруктче кирген.

Виктор Федорович бо ажылга ам 33 чыл чедип турар. Бо үениң дургузунда Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң шугумунга ажылдавышаан, корум-чурум үрекчилери-биле эптеш чок демисешпишаан, амыдыралдың оруундан тайып бар чыдарларга дузалашпышаан, ол хөй-хөй аныяктарга үнелиг сүмени берген. Иштики херектер министерствозунуң аныяк кадрларын кижизидеринге эвээш эвес улуг-хуузун киирген. «Милицияның тергиини» деп хөрек демдээ оон хөрээн каастап чоруур чеп.

Х. ОНДАР.

БИСТИИНДЕ МЫНДЫГ

Бистиң Кызыл районнуң суурларында 38 эки тура улусчу дружиналарын организастап тургускан болгаш оон составында албан организацияларын, бүдүрүлгелериниң болгаш совхозтарының 480 мурнакчылары [...] хуралы-биле кирип алган ажылдап турарлар. Оларның иштинде 167 коммунистер, 127 комсомолчулар бар. Районнуң бүгү чурттакчылыг суурларында тускай эки тура дружиналарын база немей тургускан. Оларның ажыл-чорудулгазын удуртуру-биле 11 кижи составтыг район штабын тургускан. Эки тура улусчу дружина штабының ажылын улус депутаттарының район Совединиң күүсэкчи комитединиң хуралынга болгаш районнуң дружинниктер слединге илеткелин дыңнап, чүгаалажып турар.

СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң (1976 ч.) шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулга-биле районнуң иштинде хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле улус депутаттарының сорулгаларының дугайында ай- тырыгларны район, Кла-Хем суур болгаш кожуун Советтериниң сессияларынга чугаалажып көрген болгаш ай санында районнуң чурттакчылыг суурларынга профилактиктиг рейдилерни эрттирип, арагалаар, хулиганнаар, хөй ниитиниң болгаш хамаатыларның өнчү-хөреңгизин оорлаар, ажыл кылырындан оснаксыраар, мажыстаакчак амыдыралдыг кижилер-биле демиселди күштеддирер ажылдарны чорудуп турар. Бо ажылдарны чорударынга иштики херектер килдизиниң ажылдакчылары, районнуң прокуратура болгаш суд органнарының төлээлери СЭКП район комитединиң бүрүн удуртулгазы-биле боттуг ажылдарны кылып чорудуп турар.

Районнуң улусчу эки тура дружина ажылынга идепкейлиг киржип турар кижилерниң саны чыл санында көвүдеп турар. Оларга «Х Улуг хурал» совхозта дружинник, улус депутаттарының Баян-Кол кожуун Совединиң күүскомунуң даргазының штаттан дашкаар оролдакчызы Александр Сандакович Хопаанчик, Шамбалыг [...]

[illegible]

ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ССРЭ-НИҢ 1978 ЧЫЛДА КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

(Эгези № 258 «Шында»).

10. Биология эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының онкология эртем тывуунуң лабораторийя удурттукчузу Гарри Израилевич Абелевке, медицина эртемнериниң доктору Москвада күрүнениң Н. И. Пирогов аттыг 2-ги медицина институдунуң кафедра эргелекчизи Юрий Семенович Татариновка — 1963—1975 чылдарда парлаттынган «Ижин-бааарның чиңге аарыының база эге тератобластомалар үезинде альфа-фетопротеинни тывары болгаш шинчилээри, ол херекти хоралыг ыжыктарып тодарадырының иммунологтуг аргазын тургузары» деп бөлүк ажылдары дээш.

11. Академик, медицина-биология айтырыгларының институдунуң директору, ажылдың удурттукчузу Олег Георгиевич Газенкога, медицина эртемнериниң докторлары Арнольд Семенович Барерге, Павел Васильевич Васильевке, Леонид Иванович Какурииге, биология эртемнериниң доктору Аврам Моисеевич Геннинге, медицина эртемнериниң кандидады Андрей Александрович Лепескейга, биология эртемнериниң кандидады Виктор Ильич Степанцовка, улуг эртем ажылдакчызы Евгений Петрович Тихомировка, медицина эртемнериниң кандидады, Ю. А. Гагарин аттыг космонавтылар белеткээр төптүң килдис эргелекчизи Аркадий Васильевич Еремииге, техниктиг эртемнериниң кандидаттары, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары Петр Ильич Климукка, Виталий Иванович Севастьяновка, медицина эртемнериниң доктору, госпитальдың лаборатория эргелекчизи Игорь Дмитриевич Пестовка — космоска үргүлчүлелдиг башкарылгалыг ужудукчуларны белеткээриниң... [illegible] кижиниң организминге дээрги чок байдалдың таарымчы чок чылдагааннарын болдурбазының медицинаның эртем чугула аргаларын болгаш херекселдериниң комплекизин ажылдап кылгаш, ажыглап киирген дээш.

12. Биология эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чүрек шинчилелдериниң Бүгү-эвилел төвүнүң чиигине директорунуң оралакчызы Владимир Николаевич Смирновка, ол-ла төптүң ажылдакчылары: биология эртемнериниң доктору лаборатория удурттукчузу Леонид Валентинович Розенштраухка, улуг эртем ажылдакчылары, химия эртемнериниң кандидады Валдур Августович Саксака, биология эртемнериниң кандидады Дмитрий Олегович Левицкийге, медицина эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының пинти аарыглар болгаш патология физиологиязының институдунуң лаборатория эргелекчизи Феликс Залманович Меерсонга — апаа болгаш аарыг чүректиң шынгаңнарының ажылдаарының молекула база клетка чергеге механизминиң талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

II. ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Химиктиг реактивтерниң болгаш онзагай арыг бүдүмелдерниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары: килдис эргелекчизи, химия эртемнериниң доктору Нина Михайловна Дятловага, химия эртемнериниң доктору, сектор эргелекчизи Вера Яковлевна Темкинага, химия эртемнериниң кандидады улуг эртем ажылдакчызы Ольга Юрьевна Лавровага, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының элемент-органиктиг тутчулгалар институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, химия эртемнериниң доктору Татьяна Яковлевна Медведьке, техниктиг эртемнериниң доктору, Москваның энергетика институдунуң профессору Тереза Христофоровна Маргуловага, ол-ла институттуң кафедра эргелекчизи, техниктиг эртемнериниң доктору Николай Георгиевич Рассохинге, техниктиг эртемнериниң кандидады, доцент Александр Семенович Монаховка, биология эртемнериниң доктору, Украина ССР-ниң Эртемнер академиязының үнүштер физиологиязының институдунуң килдис эргелекчизи Людмила Константиновна Островскаяга, химиктиг реактивтерниң болгаш онзагай арыг бүдүмелдерниң үлетпүрүн Бүгү-эвилел каттыжыышкынының кол инженери Владимир Иванович Баакинге, техниктиг эртемнериниң кандидады, котел агрегаттарының металликтиг болгаш химиктиг арыглалының Күрүнениң эвилел заводунуң лаборатория начальниги турган Сергей Федорович Соловьевка, атомнуг энергетиканың машина тудуунуң Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел база төлевилел-конструкторлуг институдунуң лаборатория эргелекчизи, техниктиг эртемнериниң кандидады Вадим Абрамович Таратутка — комплексоннарны шинчилээни, кылып бүдүргени болгаш улуг ажыл-агыйынга ажыглап киирген дээш.

2. Казымал байлактар шинчилелиниң геофизиктиг аргаларының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң Раменск салбырының ажылдакчылары: техниктиг эртемнерниң кандидаттары, лаборатория эргелекчилери Михаил Иванович Балашканга, Сергей Александрович Ловельге, улуг инженер Георгий Степанович Евдокимовка, бөлүк эргелекчизи Олег Леонидович Ченге — далай геофизиказының эртем-шинчилел институдунуң Геленджик салбырының ажылдакчылары: геология-минералогия эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Эдуард Хоренович Векиловка, бөлүк эргелекчизи Алексей Маркович Грибановка, сектор эргелекчизи Юрий Александрович Москаленкога, геология минералогия эртемнериниң доктору, нефть болгаш газ шинчилелиниң далайның эртем бүдүрүлге база геология-геофизиктиг Бүгү-эвилел каттыжыышкынының чиигине директору Илья Александрович Гаркаленкого, биология эртемнериниң доктору ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының дириг амытаннарның морфологтуг сайзыралының болгаш экологиязының А. Н. Северцов аттыг институдунуң лаборатория эргелекчизи Владимир Рустамович Протасовка, казымал байлактар шинчилелиниң геофизиктиг аргаларының Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң партия начальниги Леонид Георгиевич Рудаковскийге, ССРЭ-ниң балык ажыл-агыйының министерствозунуң эргелелиниң улуг инженери Инна Аделена Сиотоковага, техниктиг эртемнериниң кандидады, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Чер физиказының О. Ю. Шмидт аттыг институдунуң улуг эртем ажылдакчызы Леонид Николаевич Солодиловка — далай акваторияларында участыышкын чоор чер шимчээшкиннерин тывылгаш арыг суг үнер дестерин ажыдып, үлетпүрге ажыглааны дээш.

3. Васхнильдиң академиги, кодээ ажыл-агыйының механизастаарының болгаш электрификациязының Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел болгаш төлевилел-технология институдунуң директору, ажылдың удурттукчузу Михаил Степанович Рунчевке, ол-ла институттуң ажылдакчылары: техниктиг эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Валентин Яковлевич Жуковка, техниктиг эртемнериниң кандидады, килдис эргелекчизи Эдуард Иосифович Липковичке, дуржулга ажыл-агыйының трактор-машиналар Илья Яковлевич Брынкинге, техниктиг эртемнериниң кандидады, кодээ ажыл-агыйын механизастаарының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң лаборатория эргелекчизи Кирияк Сергеевич Орманджиге, техниктиг эртемнериниң кандидады, кодээ ажыл-агыйның Ставропольда эртем-шинчилел институдунуң килдис эргелекчизи Олег Глебович Ангилеевке, күрүнениң «Ипатовский» уксааныштыга заводунуң звено удурттукчузу Петр Дмитриевич Недошенкога, Ставрополь крайның Ипатовский районунуң «Янушевский» совхозунуң директору турган Иван Алексеевич Симоненкога, Ставрополь крайның Арзгир районунуң «Серафимовский» совхозунуң кол зоотехниги Алексей Тимофеевич Сигиденкога — хову культураларының ажаалдазының ипатовтуг дуржулгазында эң кода илерээн ажаалда-транспорт комплекстериниң шуушкуулга системазын эртемге үндезилеп ажылдап кылганы болгаш бүдүрүлгеге массалыг нептередкени дээш.

4. Крым областың суг ажыл-агыйының болгаш мелиорацияның бүдүрүлге эргелелиниң начальниги Александр Федорович Шавинге, Соңгу Крым каналдың тудуг эргелелиниң начальниги Иван Михайлович Огурцовка, ол-ла эргелелдиң начальниги турган Тимофей Прокофьевич Сенкевичиге, Крым областың Джанкой районунуң «Джанкойский № 3» совхозунуң бригадири Александра Яковлевна Каландайга, Крым областың Красноперекоп районунуң «[illegible]» совхозтуң бригадири Сергей Тимофеевич Сергеевке, Крым областың Красноперекоп районунуң «Пятиозерный» совхозунуң агрономи Владимир Романович Калмыковка, Крым областың Первомайский районунуң «Страна Советов» колхозунуң даргазы Андрей Никифорович Юрченкога, Крым областың Нижнегорск районунуң Крупская аттыг колхозунуң кол гидротехниги Евгений Федорович Писанюкка, Украинаның күрүнениң «Укргипроводхоз» төлевилел-шинчилелиниң болгаш эртем-шинчилел институдунуң килдис начальниги Анатолий Федорович Нищетага, «Херсонводстрой» трестиң № 20 тудуг-монтаж эргелелиниң бригадири Владимир Николаевич Емецке, Крым областың Красногвардейский районунуң «Дружба народов» колхозунуң [illegible] эргелекчизи Анатолий Александрович Федосеенкога — суггарылга системаларлыг Соңгу-Крым каналын тудуп тургусканы болгаш оон ажыглаашкынга белен бүдүрүлгелиг кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин организастааны дээш.

5. Техниктиг эртемнериниң кандидады, «Электротяжмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынының чиигине директору Анатолий Васильевич Демидовка ол-ла каттыжыышкынның ажылдакчылары: техниктиг эртемнериниң кандидады, төлевилелдиң кол инженери Владимир Павлович Барабашкинге, кол конструкторунуң оралакчызы Николай Сергеевич Дмитриевке, бөлүк удурттукчузу Павел Иванович Ермолаевке, Днепровскиниң Дзержинский аттыг металлургия заводунуң ажылдакчылары: техниктиг эртемнериниң кандидады, директор Геннадий Леонидович Гурецкийге, техниктиг эртемнериниң кандидады, цех начальниги Анатолий Федорович Сичевойга, техниктиг эртемнериниң кандидады цех начальнигиниң оралакчызы Леонид Аркадьевич Брежневке, улуг мастер Виктор Станиславович Анюкевичиге, Москваның Н. Э. Бауман аттыг [illegible] техниктиг училищезиниң профессору, техниктиг эртемнериниң доктору Вадим Андреевич Жаворонковка, металлургия машина тудуунуң Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел, төлевилел-конструктор институдунуң төлевилел-конструктору Татьяна Александровна Шишовага, металлургия заводтарының төлевилелиниң Украинаның күрүне институдунуң [illegible] конструктору Анатолий Митрофанович Токмаковка, вагон тудуунуң Бүгү-эвилел үлетпүр каттыжыышкынының кол инженери Аким Иванович Речкаловка — «250» прокат агрегадын болгаш демир-орук транспортунуң эзектерин массалыг бүдүрериниң комплекстиг технологиязын тургусканы дээш.

6. Новокраматорскиниң машина тудуунуң В. И. Ленин аттыг заводунуң ажылдакчылары: төлевилелдиң кол инженери Фредерик Исаакович Кагановскийге, техниктиг эртемнериниң кандидады, кол конструктор Юрий Тимофеевич Калашниковка, бүдүрүлге начальниги Виталий Иванович Коваленкога, цех начальниги Владимир Николаевич Коломиецке, металлургия машина тудуунуң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел, төлевилел-конструктор институдунуң ажылдакчылары: техниктиг эртемнериниң доктору, [illegible] Борис Васильевич Розановка, техниктиг эртемнериниң кандидады, килдис эргелекчизи Сергей Михайлович Топалерге, техниктиг эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Иван Эльюкимович Фельдбюмга, техниктиг эртемнериниң кандидады машина бүдүрүлге технологиязының эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының лаборатория эргелекчизи Игорь Александрович Борисовка, ол-ла каттыжыышкынның сектор эргелекчизи, техниктиг эртемнериниң кандидады Сергей Васильевич Покатаевке, Новосибирскиниң «Тяжстанкогидропресс» бүдүрүлге каттыжыышкынының килдизиниң кол конструктору Александр Васильевич Мекрюковка, ССРЭ-ниң монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозунуң оралакчызы Иван Александрович Мекрюковка, күрүнениң «Гидромонтажремонтаж» төлевилел институдунуң кол инженериниң оралакчызы Георгий Дмитриевич Дудкога — эң... [illegible] кандидаргылардан болгаш каннактыг улуг хемнерниң детальдарын хевирлээр Т. кужениглиг [illegible] пресстиң конструкциязын ажылдап кылгаш болгаш тудуп тургусканы дээш.

7. Херсоннуң суднo тудуунуң [illegible] конструктор бюрозунуң ажылдакчылары: [illegible] Сергей Митрофанович Козловка, төлевилелдериниң кол конструкторлары: Виталий Анатольевич Панковка, Георгий Михайлович Филатовка, ол-ла [illegible] ажылдакчылары: директор Всеволод Федорович Заботинге, улуг мастер Владимир Григорьевич Черныйга, академик А. Н. Крылов аттыг Төп эртем-шинчилел институдунуң салбыр начальниги, техниктиг эртемнериниң кандидады, Виктор Сергеевич Доринге, техниктиг эртемнериниң кандидады, Далай флодунуң Төп эртем-шинчилел институдунуң килдис начальниги Илья Петрович Мирошниченкога, Кара далай пароходствозунуң начальниги турган Анатолий Витальевич Голдобенкого, техниктиг эртемнериниң кандидады, ол-ла пароходствонуң килдис начальниги турган Петр Степанович Трофимовка, министерниң оралакчызы Евгений Николаевич Шапошниковка, Далай флодунуң министерствозунуң эргелел начальниги Вадим Максимович Первовка, «Мазутнефтегаз» тексветтиң улуг механиги Владимир Иванович Лахнога — хөй чүүл тудуглуг техниктиг болгаш ажыглаашкын когуйлерин ... улуг суднолары төлевилеп, бүдүрүп шиңгээдип, ажыглалга киирген дээш.

8. Казаньның электроннуг санал машиналарының заводунуң килдис начальниги Альберт Хаевич Абдрахмановка, санаашкын техниказының Минскиниң бүдүрүлге каттыжыышкынының кол математиги Алексей Иосифович Гарога, электроннуг санал машиналарының эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары: салбыр начальниги Эдуард Викентьевич Коваленовичиге, килдис начальниги Людмила Трофимовна Чуприковага, электроннуг санал техниказының эртем-шинчилел төвүнүң ажылдакчылары: лаборатория начальниги Константин Анатольевич Ларионовка, техниктиг эртемнериниң кандидады, килдис начальниги Геннадий Васильевич Пеледовка, килдис начальниги Яков Степанович Шегидевичиге, техниктиг эртемнериниң кандидады, [illegible] Дмитрий Райковка, физика-математиканың эртемнериниң доктору Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң [illegible] эргелекчизи Михаил Романович Шура-Бурага — социалистиг чурттарның электроннуг санал машиналарының чаңгыс ээй системазының операция системазын ажылдап кылганы болгаш ажыглалга киирген дээш.

9. Чылыг-энергетика прибор тудуунуң эртем-шинчилел болгаш конструктор-технологтуг институдунуң директору, ажылдың удурттукчузу, техниктиг эртемнериниң кандидады Станислав Петрович Бриншифике, [illegible] Генрих Егорович Зверьковка, Аркадий Шаевич Кашмельсонга, килдис [illegible] Юрий Федорович Мартыненковка, ол-ла институттуң ажылдакчылары, [illegible] Виктор Михайлович Ильинге, [illegible] Михайловичиге, Москваның Н. Э. Бауман аттыг техниктиг дээди училищезиниң доцентизи, техниктиг эртемнериниң кандидады Лариса Евгеньевна Андреевага, автоматиктиг шугумнар КБ-ның кол конструкторунуң оралакчызы, техниктиг эртемнериниң кандидады Николай Васильевич Волковка, [illegible] прибор кылыр заводунуң директору Генрих Яковлевич Кемерманга, ол-ла заводтуң слесары Николай Иванович Сомасевке, Орловтуң «Промприбор» бүдүрүлге каттыжыышкынының эптекчилер бригадири Николай Тимофеевич Грызловка, технологтуг чорудулгаларны контрольдаарының болгаш таарыштырарының приборларын бүдүрер Бүгү-эвилелдиң күрүнениң бот-оруудагарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының начальниги Александр Сергеевич Константиновка — сильфоннарны төлевилээриниң теоретиктиг үндезиннерин ажылдап кылганы, үрелиишкин чок ажылдаар хемчээлиг сильфоннарның улам чаартынган хевирлерин болгаш автоматтыткан дериг-херекселдерниң [illegible] тургузукту база ажылдап кылганы, оларны бедик бүдүрүкчүлүг бүдүрүлгелерин организастааны дээш.

(Уланчылыг).

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

Кызылда сайгарылга баазазы — республиканың улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Бо деңгеде кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге кол чугула черлериниң бирээзи. Мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелекчилери-биле коллектив бо чылын социалистиг хүлээлгени алган, оон кол пункттарын күүсеткен. Материал-техниктиг хемчеглерни чорудар талазы-биле мында база улуг ажылдар чорудуп турган.

Коллективтиң мурнунда салдынган сорулгаларны болдурарынче ажылчыннарның күжүн мобилизастаар, оларның ортузунга партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылдарны калбартыр талазы-биле мында партийжи организация улуг ажылды чорудуп турар. Ол бүгүнүң дугайында бо коллективте партийжи эге организацияның отчёт-соңгулданыг хуралынга партийжилер принципчилиг чугаалар болган. Отчёт илеткел кылган эге организацияның секретары К. Ч. Ширшин болгаш санал берген коммунистер ажылдың чамдык эки талаларын болур-биле үнелээн, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырган.

Бо чылдың агаар-бойдузунуң берге болганы-биле республиканың совхозтарынга тараа болгаш сорттуг үрезиннер культураларының дүжүү куду болганындан сайгарылга баазазының планы күүсеттинмээн. Оон бүдүрүлге цехтери колдуунда республикадан дашкаар сортуг үрезин экелгеш тараа болгаш үрезиннерни [illegible] турар. Бо чылдың 9 айларында чүъкүг комплекстиг соортур планын 109,9 хуу күүсеткен.

Тараа хүлээп алыр чер 1180 тонна тараа [illegible] планын 109,3 хуу, үрезин арыглаарын 107,5 хуу күүсеткен. Тараа эвээш кээп турары-биле ону кургадырының планы база күүсеттинмээн.

Бо чылын сайгарылга баазазы республиканың [illegible] тарып часкы тарылгага үрезин-биле хандырары болгаш малга комбикормну чурттаа-ны [illegible] хандырары доош улуг ажылдарны кылган. Совхозтарга 28 муң тонна [illegible] үрезинни, мал чеми культураларының үрезинин берген. Малдың чем баазазын быжыглаары-биле 1977-1978 чылдарда [illegible] 35 муң тонна комбикормну болгаш мал чеми тараазын сайгарып чорутган.

Бо чылдың 9 айларында далган бүдүрер планын 101,7 хуу, комбикормну 100,9 хуу күүсеткен.

[illegible] коллективтиң болгаш партийжи организациязының ажылында чамдык четпестерни хуралга демдеглээн. 9 айларда далган бүдүрер нийти планын күүсеткен-даа болза, дээди сорттуң 70 тонна далганы планга чедир алдынмаан. Бо үениң иштинде бүдүрүлгеге 1053 шак ажыл чок апаа турар ужурга таварышкан. Оон чылдагааны янзы-бүрү. Оон-биле черле-[illegible] ажыл шагы үзер, арагалаар чоруу күрүне планын күүседирин шаптыктыг боол турарын санал берген эштер чидиг-биле шүгүмчүлээн.

[illegible] болгаш комбицехтерде хыналда үезинде техниктер болгаш ажылчыннарның [illegible] турары дериг-херекселдерни чедир көрбезинден бүдүрүп турар продукцияның шынары бо-ла куду боор бээр.

Отчёттуг үениң иштинде партийжи хуралын 10 катап чорудкан. Оларга коллективтиң болгаш партийжи организацияның [illegible] кол чугула айтырыгларны чугаалажып көрген. Коллективте кол бухгалтер коммунист П. Курулева хуралдар чамдыкта илеткелдиг эвес эртип, тургускан айтырыгларга илеткелчилер кошкак белеткелдиг кээп тургулаанын база политөөредилгениң кичээлдериниң [illegible] келгенин шүгүмчүлээн. Ынаа политиктиг-иштиниң ажылының кошкаандан чамдык кижилер күш-ажылдың хой-иштиниң сагылга-чурумун үреп турар таварылгаларлары сайгарылга баазазының директору коммунист Ч. Антонов болгаш өске-даа чижектер-биле көргүскен. Чижээ, бо чылдың эрткен үезинде бүдүрүлгеде 51 кижи 383 ажыл хүнүн үрээн. Эрткен чылдыындан ийи катап хөй болган. Эзирктер сергедир черге 30 кижи киргени.

Бүдүрүлгеде профэвилел комсомол болгаш өске-даа хой-ниити организацияларынга партийжи организацияның удурттулгазы чогуур деңнелге четпес. Комсомол организациязының кежигүннер ортузунга салдары ам-даа чавыс деңнелде турарын санал берген эштер демдеглээн.

Бо коллективте партийжи организацияның ажылчыннарны ооң бештыдын үшкү чылының чедиишкиннинг доозарынче мобилизастап, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидеринче улуг кичээнгейни салган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге бо коллектив база аажок улуг рольдуг болур. Коллективтиң мурнунда салдынган сорулганы күүседиринче оон ажылчыннарының күжүн мөөңнээри, партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузары — мында партийжи организацияның чугула сорулгазы болур. Хуралга киржип, чуве чугаалаан СЭКП Тыва обкомунуң нийти секретары В. Е. Серяков чугаа аайтырыгларже кичээнгейни угландырган.

А. АРАПЧОР.

«Шынның» тускай корреспондентизи.

ДАДЫГЫЫШКЫННЫҢ ЧЫЛДАРЫ

ПАРТИЯНЫҢ АК-ДОВУРАК ХООРАЙ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДАН

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чорааш эш Л. И. Брежневтиң берген айтыышкыннарын болгаш сүмелерин күүседер дээш чалыы шахтыларның хоорайы — Ак-Довурактың коммунистери, ажылчы чону шалыпчы иште хаара туттунган ажылдап турар. Хоорайның хөй-хөй бүдүрүлгелериниң коллективтери, бригадалар болгаш цехтер оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир күүседир дээш хүлээлгеэн хуусаа бетинде күүседип, мурнакчыларның одуруун баштап турар. Ол бүгү ажыл-ишти удурттуруунга партия комитеди, партийжи эге организацияларны партийжи политиктиг болгаш организакчы ажылды күштеадирип, отчёттуг үеде чамдык чедиишкиннерге ажылдаан дээрин партияның нийти Ак-Довурак хоорай конференциязынга илеткелчи болгаш санал берген коммунистер демдеглээн.

— Отчёттуг үе — хоорайның партия организациязынга хамааржыр айтырыгларны шиитпирлээринге дадыгыышкынның чылдары болган. Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының [illegible] ажылдаар шиитпирлээрининг [illegible] айтырыгларны шиитпирлээрини, ол харысаалгалыг участокче материал-техниктиг курлавырны болгаш ажылчын күжүн мобилизастаарының, комбинаттың нийти эзилчээниң төлевилелгелиг күчүзүн шиңгээдип алырын дүргедедир болгаш оон ажылчын чаа коллективин тургузарының айтырыглары партия комитединиң мурнунга тургустунган. Ону чедиишкин-[illegible] шиитпирлээринге хоорайның коммунистери авангардчы ролюн көргүскен — деп, партияның конференциязынга илеткел кылган «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң партком секретары В. А. Бакулин чугаалаан.

Ак-Довурак хоорайның ажыл-иштакчылары [illegible] күш-ажылдың чылыг чедиишкиннериг дээвээр дээш бүдүрүлгениң удаткок бүрүзүнде кызымак ажылдап турар деп санал берген коммунистер демдеглээн. Ындыгы отчёттуг үениң дургузунда 150 ажыг ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатан. А комбинатка эң бо эргиш болгаш үнелиг ат — В. И. Лениннің адын тывыскан.

Шалыпчы ажыл-иштикбиле коллективтиң удурттулгазын чаалап алган мурнакчыларның саны чылдан чылче өзүп орар. Ындыгларга: комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплекизинде ээлчег начальниги, комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири В. Юсупов, фабриканың слесарылар бригадазының бригадири, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегады Ю. Куулар, С. Куулар, Б. Чигжит, З. Одиннова, Д. Хертек, Х. Мамедов болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Аныяк коммунистер: К. Монгуш, А. Екимов оңгу беш чылдың үш чылдарының планын 2,5 чылда күүсеткен, а хоорайның автобаазазының чолаачылары Д. Сарыглар, Н. Альбрант, фабриканың регулировщиктери: Т. Агбаан, Л. Бабенко, төп бүдүрүлге лабораториязының лаборантылары А. Сенгелова, Ч. Ооржак, автобүдүрүлгениң чолаачылары С. Глызин, Ю. Волков, А. Матвеев болгаш оон-даа өскелер шудургу ажылы-биле мактадып турар.

«Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелиниң парткому болгаш партия организацияларны коммунистерниң бүдүрүлгеге ролюн улам бедидер, оларның күш-ажылчы үлегер-чижээ ажылчыннарны соруктуг кижер кылдыр ажылдың вычвар тургузарынче кичээнгейни угландырып келген. Оон туңнелинде хөй-хөй партия организацияларында партийжи политиктиг болгаш организакчы ажыл күштелген, ында коммунистер бүдүрүлгениң мурнакчыларының одуруун баштап, ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Комбинаттың энергоцехтиниң партия организациязында 20 коммунист бар. Олар бүдүрүлгениң мурнакчылары, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр таварылгалар мында чок. Эрткен 2,9 айда 100 муң рубльдың чаа дериг-херекселдерни цехте дериш турускан. Коммунистерниң 85 хуузу — бүдүрүлгениң чаартыкчылары. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи — энергоцехтиң ажылын удурттурунга шаг партия эге организациязының кылган үлүг-хуузу улуг дээрзин илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа демдеглээн.

— Үүрмектеп сорттаар комплекстен Оидар «Даш-Монгуш» болгаш Владимир Кинуповтуң удурткан эзилчээлери күш-ажылдың чедиишкиннерлиг ажылдап турар — деп, арыглаар фабриказында партбюро секретары Х. Ч. Сарыглар саналынга чугаалааш, фабриканың ажылында чамдык четпестерге доктааган. Цехтерде күш-ажылдың сагылга-чуруму ам-даа кошкак, дериг-херекселдерниң үрелир, ажыл чок апаа турар чоруу ам-даа бар. Ону эдип алырынче угланган партбюлүктерниң ажылы кошкак дээрзин ол демдеглээн.

Автотранспорт коммунистер бүдүрүлгеге кижизиделериниң корзээзи дадыгыышкынчыларның ролюнуң дугайын саналдарынга АТБ-ниң чолаачызы С. Ф. Сарапулов, комбинатта каттыышкан профэвилел комитединиң даргазының оралакчызы М. Н. Гурина олар чугаалаан.

— Комбинаттың ажыл-иштиниң отчёттуг үениң дургузунда кеску чедиишкиннерлиг ажылдаан, ынчаарган даг-дүгүн бүдүрери планныг-биле 2 катап кевудээн. Чамдык бергедээшкиннер турбадаа. Тываның даг-дүгүн бүдүрер ноябрьда 155 муң тонна чүнүг хевенин бүдүрер сорулгалыг — деп, Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының партком секретары Э. Х. Ооржак санал берген ажылдаан. Ол оон [illegible] фабриканың коллективиниң хойгай коммунистериниң [illegible] турар ажылдарынга доктааган.

Капитал тудуг талазы-биле айтырыглар хөй-хөй-даа, комбинатта-даа мурнада чедир шиитпирлеттинмейн турар. Ол тудуг эргелелинде партия комитединиң чогуур кичээнгейин угландырбазын чогуур доктаал конференцияның санал берген делегаттар демдеглээн.

Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу К. Б. Салчак тудугжуларның кызымак ажыл-ижиниң, оларның күш-ажылчы мурнакчыларның дугайын конференцияга чугаалааш, чамдык четпестерни шүгүмчүлээн.

«Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелиниң коллективинде мурнакчы ажылдыг, ат-сураглыг алгаан кижилер хөй. Ындыгы Социалистиг күш-ажылдың Маадыры К. Х. Дапзырының, К. Салчактың, З. Салчактың, Г. Колидаңның удурткан бригадалары беш чылдың үш чылдарының планнарын күүседиппн. Ол 2,9 чылда күүседиикен дээрзин ол тудуг эргелелиниң начальниги Э. Е. Пацук саналынга чугаалааш, кадрлар-биле ажылдаар, чуртталга тудуунче партком кошкак кичээнгейни угландырып келгенин шүгүмчүлээн. Конференцияга оон ыңай санал берген делегаттар Р. Н. Абрамова, Н. Г. Попов, М. Н. Малых, З. Ф. Манчина олар партия комитединиң отчёттуг үениң иштинде ажылының чедиишкиннериниң ... тиктер, тус-тус ажылчыннар ортузунда социалистиг чарышты организастап, хөй-ниити организацияларын удуртуп турарында чамдык дадыгышкынында ам-даа улуг четпестер барын айтып, оларны дарый эдеринче партикомнуң кичээнгейин угландырган.

Хоорайның партия организациязының 468 ажыг коммунистери, Оларның 89 хуузу материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар. Партия организацияларның [illegible] мурнакчыларын, [illegible] чыгдап чалыы келген, оларның хөй кезии эртем отчёттуг-соңгулданыг хуралдарга кожуп турар. Отчёттуг үениң дургузунда 155 кандидатты ССРЭ-ниң кежигүнүнге хүлээп алган. 95 коммунистерни бедик балдарга шилип [illegible] 32 ажыг коммунистерниң отчётун хуралдарга дыңнаан.

Партияның нийти Ак-Довурак хоорай конференциязынга санал берген делегаттар күш-ажылчы политиктиг чугаалар [illegible] партийжилер [illegible] бүдүрүлгеде [illegible]. Улуг кежигүннер комбинатта 14-ке механизастаан, арыглаар фабрикада, үлетпүр [illegible] механика цехтеринде болгаш өске-даа чамдык партия организацияларында чамдыкта санажылы турарын, [illegible] лен, ол четпестерни дарый чайладыр талазы-биле чаңгыс ажылдарны кылып чорудуру дээрзинге доктаагаңнар.

[illegible] ап ажыл эртер талазы-биле хөй [illegible] комитет болгаш партийжи эге организацияны чорудуп келген. Ынчалза-даа чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар, моон соңгаар бедикке ужурлуг сорулгалар ам-даа хөм. Ынчангаш бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер [illegible] Ак-Довурактың хоорайының коммунистериниң ажылын мында партия комитеди доктаамал контрольга ап, тодаргай удуртур ужурлуг. Ол бүгүнү тодаргай айыткан доктаалды конференция хүлээп алган.

«Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелиниң партком секретарынга В. А. Бакулинни соңгаан.

Хоорайның партия конференциязының ажылынга республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. Н. Ванжа киржип, чуве чугаалаан.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

ЛИТЕРАТУРА, ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ШАҢНАЛДАРЫН УРАН ЧҮҮЛ БОЛГАШ АРХИТЕКТУРА 1978 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарынын Комитединиң [illegible] СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылда Күрүне шаңналдарын тыпсыр деп доктааткаңы болза:

1. Украин ССР-ниң улустуң артизи, Күрүнениң академиктиг украин улустуң Г. Г. Веревка аттыг алдарлыг ниити ырының уран чүүл удуртукчузу Анатолий Тимофеевич Авдиевскийге — 1974—1976 чылдарда концерт программазы дээш.

2. Чогаалчы Анатолий Георгиевич Алексинге — «Кирзижинчилери [illegible]», «[illegible] хүн болгаш сөөлгүзү хүн», «Бешки одуругда үш дугаар кижи», «Сарыыл чок Евдокия» (уругларга литература болгаш уран чүүл чогаалдарының шаңналы) деп тоожулары дээш.

3. Литературоведтер, редакция чөвүлелиниң кежигүннери ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Иван Иванович Анисимовка (мөчээн соонда), филология [illegible] Александр Иванович Пузиковка, филология [illegible] Ираклий Иосифович Чхиквишвилиге, очулдурукчу Николай Михайлович Любимовка, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Дмитрий Спиридонович Бистиге, РСФСР-ниң улустуң чурукчузу Орест Георгиевич Верейскийге — 200 томнуг «Бүгү делегей литературазының библиотеказы» [illegible] (уран литература талазы-биле шиилчилеедер, уран чечен очулга болгаш чурук каасталгалы) боттандырганы дээш.

4. Чогаалчы Виктор Петрович Астафьевке — «Хаан-балык» деп ному дээш.

5. Совет Армияның ырының [illegible] даңгыр Кызыл Туг орденниг А. В. Александров аттыг ансамблиниң солистери — ССРЭ-ниң улустуң артизи Евгений Михайлович Беляевке, ССРЭ-ниң улустуң артизи Александр Тихонович Сергеевке — сөөлгү чылдарда концерт программазы дээш.

6. Архитекторлар — Павел Исаакович Вигдергаузка, Владимир Петрович Кишканьга, Игорь [illegible] Седакка, Добрыня Михайлович Цимлановка, ногааннапкыга талазы-биле инженерлер Бронислава Францевна Девялтовскаяга, Геннадий Петрович Родионовка, тудуг инженерлери Василий [illegible] Мироновка, Владимир Федорович Пеклунга — Донецк хоорайның [illegible] дээш.

7. Шүлүкчү Андрей Андреевич Вознесенскийге — «Витраж аныяк-херектиң мастери» деп шүлүктериниң ному дээш.

8. РСФСР-ниң улустуң артизи, сценарийниң автору [illegible] Александрович Волчанецкийге — «[illegible]» деп пьеса дээш.

9. Чогаалчы Даниил Александрович Гранинге (Германга) — «Клавдия Вилор» деп тоожузу дээш.

10. ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Алексей Михайлович Грицайга — «Окада часкы хүн», «Май. Частың чылыы», «Часкы кежээлер. Чоога», «Маңның кежээзи», «Часкы айдың дүнү», «Дүй үнген паркта» деп пейзажтары дээш.

11. Сценарийниң авторлары — Владимир Степанович Губаревка, [illegible] Егоровка, Анатолий Григорьевич Лысенкога, Эдуард Михайлович Сагалаевке, РСФСР-ниң культуразының [illegible] Галина Михайловна Шерговага, Евгений Петрович Широковка, режиссерлар Светлана [illegible] Аннапольскаяга, Станислав Алексеевич Беляниновка, Анатолий Васильевич Коряковка, Игорь Иванович Романовскийге, РСФСР-ниң алдарлыг артизи актер Юрий Иванович Каюровка — «[illegible]» деп документалдыг бөлүк телефильмнер дээш.

12. РСФСР-ниң улустуң артизи, режиссер Георгий Николаевич Данелияга, рольдар күүседикчилери — Грузин ССР-ниң алдарлыг артизи Бахтанг Константинович Кикабидзеге, Армян ССР-ниң улустуң артизи Фрунзик Мушегович Мкртчянга,— «Мимино» деп уран-чечен фильм дээш.

13. РСФСР-ниң улустуң артизи, профессор Мария Осиповна Кнебельге — «Педагогиканың поэзиязы» деп ному дээш.

14. Азербайджан ССР-ниң улустуң чурукчузу Тогрул Габиб оглу Мамедовка — Баку хоорайда Мешади Азизбековка [illegible] дээш.

15. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Фитиль» деп киножурналдың уран-чечен удуртукчузу Сергей Владимирович Михалковка, РСФСР-ниң уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы, код режиссер Александр Аронович Столбовка, операторлар — Юрий Иванович Егоровка, РСФСР-ниң уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы Сергей Иванович Киселевка — бүгү [illegible] сатиралыг «Фитиль» деп кино-журналының сөөлгү чылдарда үндүрүлгелери дээш.

16. Шүлүкчү Джубан Мулдагалиевке — «Эзир ховузу» болгаш «Сель» деп шүлүглелдери дээш.

17. Сценарий авторлары — Алексей Петрович Нагорныйга, Гелий Трофимович Рябовка, режиссер Григорий Романович Кохапга, оператор Федор Ильич Гилевичке, рольдар күүседикчилери — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Евгений Ильич Жариковка, Наталья Федоровна Гвоздиковага — «Революцияның төрүттүнгени» деп уран-чечен телевидение фильмнерин тургусканы дээш.

18. РСФСР-ниң алдарлыг архитектору, ажылдың удуртукчузу Марк Артурович Орловка, архитекторлар — Юлий Владимирович Раннисчйге, Вола Иосифович Косаржевскийге, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, скульптор Юрий Владимирович Александровка, РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу, [illegible] Виталий Иосифович Лепскийге, РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу Григорий Прокофьевич Артюшенкога, инженер-тудугжулар — Валерий Александрович Брунцевке, Александр Матвеевич Морозовка, Евгений Андреевич Черкашинге — Суздаль хоорайда кол туристиг комплекстиң архитектуразы дээш.

19. РСФСР-ниң болгаш Узбек ССР-ниң улустуң чурукчузу, скульптор Дмитрий Борисович Рябичевке, РСФСР-ниң алдарлыг архитектору Евгений Иванович Кутыревка, РСФСР-ниң улустуң чурукчузу Марк Иванович Малютинге — Иваново хоорайда «Революция [illegible]» деп тураскаал дээш.

20. РСФСР-ниң улустуң чурукчузу Алексей Петрович Ткачевка, РСФСР-ниң улустуң чурукчузу Сергей Петрович Ткачевка — «Сиген кезер үе» болгаш «Июнь ай» деп чуруктары дээш.

21. ССРЭ-ниң улустуң артизи, режиссер Георгий Александрович Товстоноговка, РСФСР-ниң уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы, чурукчу Эдуард Степанович Кочергинге, рольдар күүседикчилери — ССРЭ-ниң улустуң артизи Альберт Иванович Борисовка, Юрий [illegible] Демичке, ССРЭ-ниң улустуң артизи Кирилл Юрьевич Лавровка — Ленинградтың М. Горький аттыг үлегерлиг Улуг драма театрынга «Оожум Дон» деп шиини тургусканы дээш.

22. РСФСР-ниң улустуң артизи, композитор Александр Николаевич Холминовка — сөөлгү чылдарда чогаатканы «Чер кырында чурттаалга» деп кантатазы болгаш «Шинель» база «Чууза» деп операларга музыказы дээш.

23. Эстон ССР-ниң улустуң артизи, дирижер Нээме Аугустович Ярвиге — 1974—1976 чылдарның концерт программалары дээш.

СЭКП Төп Комитединиң Секретары
Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
А. КОСЫГИН.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
[illegible]—«Аныяктарның чогаадылгазы».
[illegible]—«Силерге, ада-иелер».
11.55—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
[illegible]—«Эки барнааннарның хойнуу».
12.55—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиг радионуң [illegible] оркестри ойнаар.
[illegible]—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында» XVIII вектиң француз чуруктары.
13.50—«Кадыкшылга». 1978 чылдың эртем болгаш [illegible] талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының лауреаттары. Дамчыдылгазы эмчи Ю. В. Белявинко-ва чорудар.
14.45—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал
15.05—«Спортлото» тиражы.
15.20—«Алешка болгаш Валет». Уругларга телефильм.
[illegible]—«Болдунар-дыр болза [illegible]». [illegible] профессор С. П. Капица чорудар.
17.25—Совет милиция хүнүнге тураскааткан концерт. 2-ги кезээ.
19.00—Медээлер.
19.30—Анголаның хамаарышпас чоруунуң хүнүнге. «Анголчулар». Документалдыг фильм.
20.25—«Ыр-78».
21.00—«Истелгени билдингер чорудуп тур». 13-кү херек — «Үшкү адыышкынга чедир». 2-ги кезээ.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—«Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — «Торпедо». [illegible]. Төнчүзү — медээлер.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының [illegible] алырга, бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Барыын чүк углаңнышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 2—7, чамдык районнарга 6—11 градус соор.

Кызылга эртен болгаш хүндүскү шактарда бораннаар. Барыын чүк углаңнышкынныг хат кошкак. Агаар дүне 6—8, хүндүс 2—4 градус соор.

Республиканың [illegible] тарынга быскан хар чаар. Ынчалза-даа оруктуң кастыры эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт мындыыда фронт» 9.30, 12.40, 17.10, 20.20 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Тайга хаанының төнчүзү» 9.40, 11.25, «Малиновкада куда» 13.25, 15.15, 17.05, «Самолет 9 шакта ужар» 18.55, 20.45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Золушка» 15.00, «Сен мени, мен сени» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Айыылдыг оюннар» 15.00, «Сен чогунда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

УДАВАС ТИРАЖ

1966 чылдың Күрүнениң [illegible] 3 хуулуг чээлиниң облигациялары чурттакчы чоннуң акша-хөреңгизин шыгжаарының таарымчалыг болгаш ажыктыг хевири болур.

Ол облигацияларны кандыг-даа ажаалда кассаларынга хостуг-биле садып ап болур болгаш дедир кидир садып ап турар.

[illegible] сес тираждарынга кирижир эргелиг. Олар февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де болур.

Ол чээли бүрүн [illegible] 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубльди ойнап ап болур. 10 рубльдиң [illegible] алган түңнүг чартыын төлээр.

Чээлиниң хүлээлгезиниң төнчүзүнге чедир тираждарда ойнай турар [illegible] саны хевээр арттар, а ойнап алган облигациялар ойнап алыышкынны төлеп турар кызырлыг турар болгаш оон ынай ойнап алыышкыннарга киришпес чүве болганда ойнап алыры үргүлчү өзүп турар.

Ойнап алыышкын тиражының соонда баштайгы 15 хонук дургузунда 3 хуулуг чээлиниң облигацияларын чиик өртекке садар: 20 рубльдиң облигацияларын 20 рубль 10 копеекке, а он рубльдиң облигациязын 10 рубль 5 копеекке садар.

АЖААЛДА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Эргим номчукчулар!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар!
Чагыдылганың өртээ чылда
6 рубль.

СПОРТ

БАЙЫРЛАЛДА БОЛГАН МАРГЫЛДААЛАР

● БАСКЕТБОЛ. Спорттуң бо хевиринге республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш маргылдаа Кызылга болуп эрткен. Аңаа ол ниитилелге хамааржыр Ак-Довурактың, Хову-Аксының болгаш [illegible] командалары киришкен.

Эр улустуң аразынга бирги чер дээш ужуражылгаларның [illegible] Кызылдың педагогика институдунуң студентилери [illegible] ойнап эртип чылгы чемпион адын база катап бадыткааш, шилчиир кубокту мөңгезин-биле боттарынга арттырганнар. «Медиктин» баскетболчулары — ийиги, Хову-Аксының спортчулары — үшкү черлерни эээлээннер.

Херээжен спортчулар аразынга болган маргылдаага Кызылга уругларның спорт [illegible] бирги черже үнген.

● ВОЛЕЙБОЛ. Тываның [illegible] боттарының кол [illegible] — педагогика институдунуң уруглары 2:0 санга үткан. Кызыл хоорайның байырлалга турасакаатан волейбол маргылдаазының [illegible] болганнар. Автоорук техникумунуң сургуулдары ийиги черни алганнар.

Эр улустуң аразынга педагогика институдунуң студентилериниң шилиндек командазы улуттар команда чок болган. Олар Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентилерин, хоорай ажыл-агый техникумунуң сургуулдарын чиңгэ-биле үтканнар.

● ХҮРЕШ. Тыва хүрешке 32 аныяк мөгениң хүрежи «Херел» спорт залга болган. Бичии спортчуларның маргылдаазын кызылчылар болгаш оон азычылары улуг сонуургал-биле көргеннер. Ийи шак хире үргүлчүлеп келген [illegible] тиилелгезин Кызылдың № 2 ортумак школазының өөреникчизи Орлан Ондар шүүгген. Школа-интернаттың спортчузу Май-оол Хомушку ужуурашкан.

● ШЫДЫРАА. Спортчу тудуглар каттыжыышкынының шыдыраа клувунга дүрген ойнаарының маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа 18 шыдыраачылар күжүн шенежип ойнааннар. Маңаа чоокта чаа Кызылдың бирги чери дээш болган маргылдаага ийигидерткү черлерни ээлээн «Тувинская правда» солунуң ажылдакчызы Владимир Бызыкаев бирги черни алган. Кызылдың шыдырак шыдыраачыларының бирээзи, инженер Юрий Белов — ийиги, кооператив-садыг училищезиниң башкызы Бачын Савыр — үшкү черлерни ээлээннер.

● СТОЛ ТЕННИЗИ. Спорттуң бо хевиринге Н. Гастелло аттыг парктың шаңналы дээш маргылдаа паркка болуп эрткен. Ол маргылдаага республиканың шыырак дээн спортчулары киришкен. Чемпион ат дээш ужуражылгада Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулу Хеймер-оол Күжүгет стол тенниске мастерге кандидат, [illegible] чораан Анатолий Серенин бузурелдиг-биле үткаш, бирги черни алган. Бирги разрядтыг Владимир Фунтиков үшкү черде.

● ЧИИК АТЛЕТИКА. Спорттуң чайгы хевирлеринге Тываның профессионал-техниктиг училищелериниң бирги чери дээш маргылдаазы эртен байырлал [illegible] Кызылга болуп эрткен. Аңаа Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулдары команда талазы-биле бирги черни ээлээш, шилчиир кубокту чаалап алган.

(БИСТИҢ КОРР).

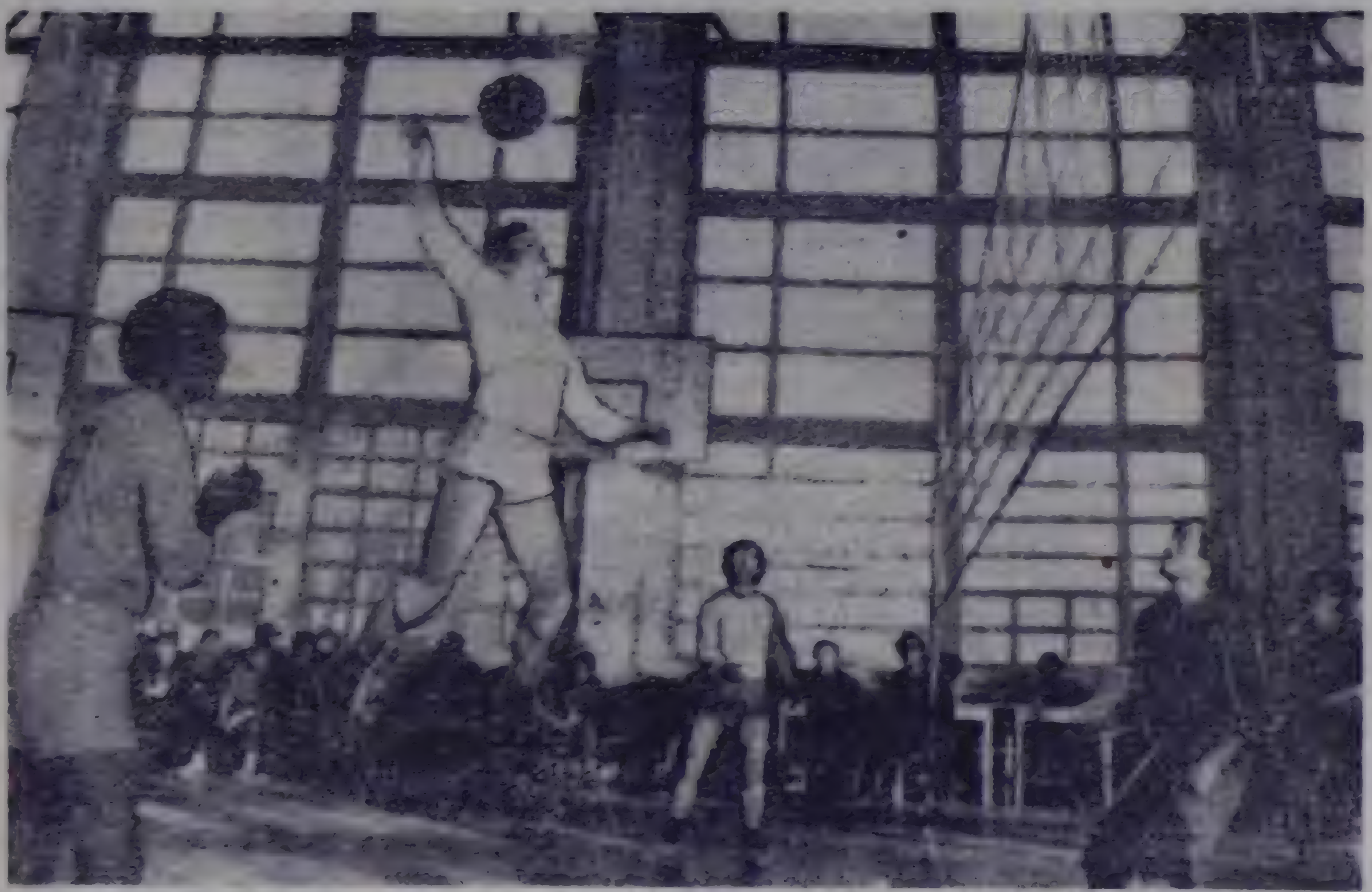

ЧУРУКТА: педагогика институдунуң студентилери-биле Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының командазының ужуражылгазы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

МАЛЧЫННАРГА

Ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээр, кыштаглаашкынче эки белеткелдиг кирер дээш Баян-Кол кожээ Советиниң күүскему элээн хемчеглерни алган.

Кожээ Советтиң девискээринде турар албан организация черлери түс-түзүнде ниитиниң малынга чем белеткээр планын күүсеткен. Ылаңгыя Тэриг-Хаяның мөңгүн суу тывыкчылары 30 тонна, Баян-Кол ортумак школа 20 тонна сигенни белеткээн. Ол ышкаш суурда тудуг бригадазы, почта салбыры сиген белеткээр планын база ажыр күүсеткен, организациялар аразынга социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, шаңнал, мактал алган. Совхозтуң ажылдакчылары ниитизи-биле мал чеми белеткээр планын сентябрьның ийиги чартыында-ла күүседипкен.

Малдың кажаа-хораазын малчыннар чурттаар бажың балгаттарны септеп доозуп турар. Баян-Кол суурда школаның, эмнелгениң, Культура бажыңының, почта салбырының болгаш өске-даа организацияларның ажылдакчылары мал кажааларын чылыглап, оон иштинде кержеңни хоорар шеф ажылдарын каш удаа организастап, малчыннарга дузаны көргүскеннер. Чоокта чаа база Булуң-Бажында инек, бызаа кажааларының кержеңин хоорууп, кырын базырып, чылыглаар талазы-биле шефти организастаан. Ийи аал иштин чурттаар бажыңның шалазын тырып, ханаларын, дээвиирин чугайлаан. Шеф ажылдарынга А. Сарыг, К. Бадыраа, М. Ондар, В. Хөвалыг, В. Баян-оол болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип келген.

Кыштаглаарже мал чеминиң чедирилгези эм кол-дуунда дооступ турар. Суурнуң ажыл-ишчилери ниитиниң малын хүр кыштаглыр дээш бүгү-ле бар аргаларны ажыглап, шефтерни эм-даа организастап малчыннарга дузаны көргүзерлер.

М. СЫГЫР-ООЛ.

Кызыл район.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

КОГУН ҮЗЕР

Оорлаар чоруктарга хамаарыштыр «Шын» солунга парлаттынып турар материалдарны [illegible] санал, сүмелерни бүрүн түүлдүскүнүн дедикир мен. Маңаа хамаарыштыр бо [illegible].

Сөөлгү үеде [illegible] оорлаар чоруктар ам-даа четпес чүүрүнге-даа, чамдык хамаатыларга-даа [illegible] турар.

«Кызыл тараачын» совхозтуң Бүгдег сүт-бараан фермазынга бо чайын мыңдыг көк херек үүлгеттинген болган. Владимир Саргайкиниң [illegible] база саадтар келгеш инектерин саап, четчеңерге 4 инек чок. Кадарчыны оруунду дилеглээн, инектер сураг. База оозу фермаңың Чүлдүм Чамыр-оол, Тевлип Чанчип-оол олар-ның кадарчаны саар инектеринден 4 инекти база дедир айда оор алган. Чаңыс фермадан ап деңге дуңгаа бир [illegible] аалганы — ажыл-агыйга улуг когарал дээрге. [illegible]

[illegible] держе сүрүп турар малдар база бар. Оон ынай [illegible] [illegible] бүрүн турган, [illegible] чер хирээчэ чыдап турар [illegible] база тургулаар.

База бир чижек. Турпада сүт-бараан фермазының инектери Дора-Аксы деп черге чайлаар. Ноябрь бир караңгы дүн [illegible] [illegible] хирече угландыр хап кирбергек болган. Кадарчылар милицияга дораан дыңнадыпкан. Милиция ажылдакчылары херек болган черге кээп, инектиң кежин, бажын, оон чанынга чыткан балдызын көрүп, схема чуруп, протоколду тургускан. А бо хүнге чедир ол-даа сураг, түңнел чок. Мындыг кончуг чазыг дээштер база чоруур-дур.

Оорларның келзин бирелер дээр, деммей ап турарлар. Ынчалза-даа оорларны тудуп, [illegible] тургузуп тарай-ла Туранда милиция кошкак ажылдап турар. [illegible] кордуур хоою Советтериң болгаш хой-малы организацияларының [illegible] база четпес. Малын оорга алдырткан кадарчыга малды дилеп тывары совхозтуң директорлары кандыг-даа деткимче хүлээ көргүспес, харын ынчаар база [illegible] турар. [illegible]

Ч. МААДЫ.

Бии-Хем район.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, бүдүрүлге болгаш хамааты тудугнуң мергежилдерин өөренир [illegible] белеткээр. Аңаа бүдүрүлгениң мурнакчылары, хой-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, [illegible] Совет Армияның хуралдаңындан халашканнарны хамаарышпас [illegible] бижиктерин бээр база ортумак эртем [illegible] бир чылдан эвээш эвес ажыл [illegible].

Киирерининиң акамчан [illegible] Өөренир хуусаазы 8 ай. Документилерни [illegible] ноябрь 20-ге чедир. Совет Армияның хуралдаңындан халашканнар январь 15-ке чедир үе иштинде кирер. [illegible] кирерин күзээнцер мындыг документилерни киирер:

1) хамаарыштыг черинден өөренирин сүмелээн бижик;
2) бүдүрүлгениң болгаш комсомол организациязының [illegible];
3) ортумак эртем дооскаанының [illegible];
4) кижи-хуузу дептериниң [illegible];
5) 3×4 см хемчээлдиг 6 фотоуруктар;
6) эмчи шынзылгазы (286 [illegible]);
7) [illegible].

[illegible] Кызыл, Рабочая 4. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчызының 2-[illegible], 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-22-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг [illegible] 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-[illegible], информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2729

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01516

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 260 (10857) | 1978 чылдың ноябрь 12, воскресенье | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

РСФСР-нин Дээди Совединин чыылдырар дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

РСФСР-нин Дээди Совединин Президиумунун доктаадыры болза:

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң тогус [illegible] [illegible] 1978 чылдың декабрь 14-те Москва хоорайга чыылдырар.

РСФСР-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-нин Дээди Совединин Президиумунун Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1978 чылдың ноябрь 10.

СОВЕТ МИЛИЦИЯНЫҢ БАЙЫРЛААЛЫ

Улуг Октябрьның тиилээшкининиң баштайгы хүннеринден эгелээш-ле совет милиция күш-ажылчы чоннуң эрге-ажыктарынга, Коммунистиг партияга, Совет күрүнеге шынчы болгаш берзинген бараан болуп, амыдырал-чуртталганың социалистиг чурумун, совет хоойлу-чуруму баштыктарынга болгаш хогжүлдеринге идепкейлиг киржип турар. Социалистиг күрүнениң хогжүлдезиниң бүгү үе-чадаларында совет милиция болуунуң бүгү ажыл-чорудулгазын ССРЭ Конституциязында улам сайзыраан ленинчи принциптерге үндезилеңир тургузуп турар.

Совет милицияның хүнүнге тураскаадыкан байырлыг хуралга ону демдеглээн, ол хурал ноябрь 10-да Москвага болган.

СЭКП ТК-ның секретары Я. П. Рябов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Н. И. Савинкин, СЭКП-ниң Москва область комитединиң бирги секретары В. И. Конотоп, ССРЭ-ниң Чингине Прокурору Р. А. Руденко, министерстволарның болгаш кол эргелелдериниң удуртукчулары, хой-ниити толээлекчилери президиумга олурган.

ССРЭ-ниң иштики херектер министри армия генералы Н. А. Щелоков хуралга чуве чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны хурал киржикчилери чоруткан.

(СЭТА).

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ҮШКҮ ЧЫЛЫН ШАЛЫПЧЫ ДООЗАР, ПЛАННАРНЫ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ ДОЛДУР БОЛГАШ АЖЫР КҮҮСЕДИР ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИИЛИҢЕР!

СЭКП ОБКОМУНУН БЮРОЗУНДА, ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ, ПРОФОБЛЧӨВҮЛЕЛДЕ, ВЛКСМ ОБКОМУНДА

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому ниитиниң малынга чемнер белеткелиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, кожууннарның ажыл-ишчилер партия организацияларының, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртулгазы-биле бо чылдың бергедээр агаар-бойдус байдалдарының үезинде эвээш эвес ажылды кылып чорутканын демдеглээн. Оон түңнелинде бо чылдың ноябрь айының 1-те чедир 126,6 муң тонна сиген, 21,5 муң тонна сенаж, 4,5 муң тонна витаминниг сиген далганы, 5,2 муң тонна бүдүк-бүрү чемнери белеткеттинген, 107,5 муң тонна силосту салган. Ол бүгү-биле чергелештир 16,7 муң тонна саганны бөлген, 17,8 муң тонна мал чеми тараазын тыгжамырлаан. Ниитизи-биле алырга 100,7 муң тонна чемгерилге единицазынга деңнежир чемнерни белеткээн.

Кол мал чеми болур сиген белеткелиниң доктаадтынган даалгазын Өвүр районнуң совхозтары 113,4, Мөңгүн-Тайганың ажыл-агыйлары—113 болгаш Тожунуң—100,1 хуу күүсеткен. Барыын-Хемчик, Тес-Хем болгаш Кызыл районнарының сиген белеткээр талазы-биле багай эвес ажылдаанын доктаалда демдеглээн.

Тожу, Таңды, Баа-Хем, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш Өвүр районнарда бир баш малга онаажыр чижеглеп алган чемгерилге единицазы 3,7-ден 9,9 центнер чедип турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профобчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому мал чемнериниң белеткелчилериниң 1978 чылда социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көргеш, дараазында районнарны тиилекчилер деп санаан.

— төп зонадан—**Тожу район** (СЭКП райкомунуң секретары С. К. Оруу-оол, райкүүском даргазы Д. О. Дарган, ВЛКСМ райкомунуң секретары И. В. Тулин);

— барыын зонадан — **Барыын-Хемчик район** (СЭКП райкомунуң секретары Ш. П. Куулар, райкүүском даргазы С. Т. Ачыр-бит, ВЛКСМ райкомунуң секретары Д. О. Саая);

— мурнуу зонадан—**Өвүр район** (СЭКП райкомунуң секретары Ч. Х. Ооржак, райкүүском даргазы А. Б. Севин-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. М. Достай).

СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын Тожу, Барыын-Хемчик болгаш Өвүр районнарга тывыскан, оларны 500-500 рубль-биле шаңнаарын доктаалда айыткан.

ЧЫЛДЫЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш «Тыва тудуг» трестиң № 81 тудуг эргелелиниң бригадаларының аразында калбарган. Хөй-хөй бригадалар бо чылдың эрткен айларында эки ажылдаан.

Эргелелдиң хоочун дашчызы Николай Петрович Кузнецовтуң удурткан 22 кижи составтыг бригадазы онгу беш чылдың үшкү чылының эгезинден бээр күш-ажылчы темпизин кошкатпайн ажылдааш, бо чылдың январь— октябрь айларының түңнели-биле бригадалар аразынга тиилекчи болуп үнген. Ажылдың ажыктыын болгаш продукцияның шынарын бедидер дээш бүгү чуртта калбарган социалистиг чарышка бо бригада база идепкейлиг киржип турар. Коллективтиң дашчыларының кылган ажылы бедик шынарлыы-биле онзагай. Оон ангыда хүлээлгезин база бригада ак сеткилдии-биле күүседип турар. Бо чылын ниитизи-биле ук бригада 350 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, он ай дургузунда 363 муң рубль кылдыр күүсеткеш, тиилекчи болуп үнген.

Бригаданың кежигүн бүрүзү он дөрт муң рубльдиң ажылын 1978 чылда кылыр деп хүлээлгени алган. Кежи бүрүзү үени мурнап, шалыпчы ажылдаанындан 16300 рубль кылдыр бо хүннерде-ле ажыр күүседиилкен. Ол ышкаш мурнакчы тудугжулар Виталий Калачев, Михаил Вашковский болгаш өскелериниң-даа шалыпчы күш-ажылының ачызы-дыр.

* * *

Бо чылдың январь—ноябрь айларының планныг онаалдазын Анатолий Антипин удурткан бригада база бо айның эгезинде чедиишкинниг күүсеткен. Он ай дургузунда бо бригада 195 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, ону 210 муң рубль кылдыр боттандырган. Үени мурнаан. Ам-даа ай төнчүзүнге чедир 18 муң рубльди шиңгээдип алырын бо мурнакчы бригаданың кежигүннери хүлээнип турарлар.

В. САЛЧАК,
№ 81 тудуг эргелелиниң план килдизиниң начальниги.

ДЭЭШТИГ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйлары 1978—79 чылдың кыштаглаашкынын организастыг чорудар дээш чамдык кезек ажылдарны кылган. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң удурткан кыштагларны хүлээр тургускан тускай комиссия кыштагларның септелгезин бирден бирээ чокка хынап, чедир кылдынмаан ажылдарны дүрген кылырының хемчеглерин алган.

Кыштаглаашкынга белеткел үезинде малдың чаш төлдү доруктурар хөй-хөй үглээрни септеп, чамдык чериниң кажааларының мурнунда мал чыдының хардап камгалаар 111 серийни кылган. Кыштагларда суг тудар 192 доскаар, 11 кудук ажылдаарынга белен.

Бо хүннерде районнуң девискээринде хар чаап, соок тыныжы билдинип келген. Малчыннарның хөй кезии кыштагларында хонгулааткан. Ындыг-даа болза кыштагларда чедир кылдынмаан ажылдар ам-даа хөй. Шаар малдың дыка хөй, бода малдың 6 кажааларының кыштаглаашкынын дангыр үргүлчү септелгелери чедир кылдынмаан. Малчыннар чурттаар аалдың байыңнарының соңгаларын шилдеттирбээн, печьтерин септеттинмээн болуп турар. Хойжу бригадалар төптериниң дээрт дупар-бажың айыттарынга белен эвес. Чамдык бригадирлер, малчыннар хой оолдаарынга чедир үе ам-даа хөй деп бодап-биле кажааларга чаш хураганнар турар үглээрни кылып алырын саазадып турар. Ынчангаш кышка үеде 27 үглээрни кылыры негеттинип турар.

Оон ангыда 3 кудук, суг кудар 30 доскаар бо хүннерге чедир чедишпейн турар. Ол ышкаш малга чем урар бээр коошпалар, онгачалар, шагаалар дээш оон-даа өске дериг-херекселдер кайы-даа кыштагда четчир эвес болуп турары хумуренниг.

Хойжу бригадалар төптериниң демнериг-булуңнарны септеп кылаа-даа, стол, сандай, дериг-херекселдер мынчага чедир четтелеттинмээн. Оларны кезек агитациялыг чалдыгдаа хевири-биле дериэзэп. Ындыг ижолыг байдал чылдуунда ажыл-агый бүрүзүнде тургустунган.

Ынчангаш кыштаглаашкынга бар четпестерни дүрген эдер талазы-биле улам дээштиг хемчеглерни алыры ажыл-агыйлар удуртукчуларындан, малчыннарның боттарындан негеттинип турар.

Б. БАРБА.

ХЫНАМЧАЛЫГ БЕЛЕТКЕНИР

«Ак-Туруг» совхозта коммунист К. Чычаан-оолдуң удурткан № 1 хойжу бригаданың малчыннары кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенген. Олар бо чылын ниитиниң малынга 100 тонна сиген кезип белеткээр турган, ону 185 тонна кылдыр ажыр күүседип, тус-тус кыштаглаарында соортуп чедирип алганнар. Ол ышкаш 46 тонна бүдүк-бүрүнү малчыннар боттарының күжү-биле белеткээн.

Амгы үеде кыштагларда кажааларның бүгү септелгезин доозуп, чылыглаан. Кыштаг санында малга суг чыдып кудуп бээр доскаарларны, оңгачаларны болгаш өске-даа дериг-херекселдерни четчелээн. Ылангыя С. Монгуш, А. Айжы, Е. Сувак, Е. Чымба-оол дээш өске-даа малчыннар кыштаглаашкынга эки белеткенген. Олар кышкы турушталарында 22 тонна чедир сигенни соортуп чедирип алган болгаш чурттаар бажыңнарын мал кажааларын чаа септеп алганнар.

Электромонтер Кара-оол Дембирел биле Санчат Дамба бо хүннерде малчыннарның кыштагларында электри чырыдыр ажылды шудургу кылып турарлар.

С. СОТПАМ.
Улуг-Хем район.

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң Алаш-Бажы суг-бараан фермазының саанчылары [illegible] саалдазын бедидип турар. Олар бо чылын [illegible] чедиишкиннииг ажылдап турар. Мурнакчы саанчылар Чалбак Куулар, Бадаан Кара-Сал, Таан Кара-Сал олар боттарынга быжыглаан инектерниң бирээзинден не [illegible] айлар иштинде [illegible] [illegible] чедир сүттү сагганнар.

ЧУРУКТА: [illegible] талазы оң [illegible] Ч. Куулар, Б. Кара-Сал, Т. Кара-Сал, Д. Монгуш олар саалда соонда.

Х.-К. МОНГУШТУН фотозу.

ЧАА КОМБИНАТ АЖЫГЛАЛДА

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери социалистиг чарышты калбартып, шалыпчы иштэ хаара туттунган. Ылангыя Ак-Довурактың хлеб заводу, районнар аразының Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» салбыры болгаш оон-даа өске чамдык бүдүрүлгелер продукция бүдүрериниң болгаш ону садыгларының 10 айларда планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен.

Шалыпчы күш-ажылдың чылында ажыглалга кирер улуг тудугларның бирээзи—Кызыл-Мажалык эът комбинадының тудуу. Ону чогуур хуусаазында ажыглалга кирер дээш комбинаттың тудугжулары-биле-кады, Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчылары ол тудугга ажылдап, боттарының төлептиг үлүг-хуузун киргеннер.

Кызыл-Мажалыктың эът комбинады—амгы үениң эң чаа дериг-херекселдери-биле дериттинген нарын комплекс. Ол бүдүрүлге корпузундан, элээн каш цехтерден тургустунган. Оон бүдүрүлге күчүзү—ээлчегде 30 тонна эътти болгаш 3 тонна колбаса кылыгларын ажылдап кылыр. Кажан ол долу күчүзү-биле ажылдап эгелей бээрге, оон кандыг-даа артынчы үнмес, малдың сөөгүнден үнелиг мал чемин—сөөк далганын кылып үндүрер. Ынчангаш ол нарын дериг-херекселдерлиг эът комбинадынга херек-херектиг бүгү аппаратураларны чүгле Совет Эвилелиниң хоорайларындан эвес, а Чехословакиядан, Венгриядан болгаш оон-даа өске чамдык даштыкы чурттардан эккелгеш, эдип тургускан. Ол комбинаттың күчүзү Кызылдың эът комбинадыныындан 3 катап улуг.

Байырлалдарны күш-ажылчы белектер-биле уткууру—совет кижилерниң чаагай чаңчылдарының бирээзи. Ынчангаш Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга төлептиг белекти бараалгадып, эът комбинадын ажыглалга кирерин барыын-хемчиктер хүлээнген. Оларның сөглээн сөзү ажыл-херек-биле кашпаан—Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын ажыглалга кирери-биле Күрүне комиссиязы байырлал бүдүүзүнде актыга ат салган.

Чаа бүдүрүлгени күчүзүн ажыглалга кирер дээш «Тыва дат-дүгү тудуг» эргелелиниң 42 дугаарлыг тудуг эргелелиниң тудугжулары оң шалыпчы ажылдаан. Ылангыя ол комбинаттың тудуунга республиканың алдарлыг тудугжулары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Дажыраавыың, К. Салчактың удурткан тудугжу бригадалары, З. Салчактың, Г. Коладаның удурткан шевердекчилер бригадалары эки ажылдаан.

ЧУРУКТА: комбинаттың ниити хевири.

М. КАЛЧАН.

СЭКП-ниң аграр политиказы—боттанып турарында

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ТЕХНИКТИГ ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИНИ

Чурттуң колхозтары болгаш совхозтары чоокку чылдарда кандыг машиналар алырыл? ССРЭ-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунуң чаа техника эргелелиниң начальниктиниң оралакчызы Р. Меньшиковтуң бо айтырыгга харыылааны:

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму кедээ ажыл-агыйны техника талазы-биле эде чепсеглээриниң эргежок чугулазын айыткан. Чер ажылында кол энергетиктиг күш — трактор. Чоокку чылдарда күчүлүг «Кировчуларны» кылып үндүрерин Павлодарның трактор заводу боттандырар, а «Киров заводу» каттыжыышкын 300 аът күштүг «К-710»-тарны шыгаап эгелээн.

Тракторну кандыг-даа ажылды күүседип болур кылдыр тыртыраның төп чугулаазын практика бадыткаан. Ынчангаш машинаның классы бүрүзүнге чангыс модель артар, ана үнлээлээш, оон аңгы-аңгы хевирин тургузар. Ындыг хевирлерниң саны ковудаар, удавас модельдер эвээжээр. Чижек кылдыр Волгоградтың трактор заводунуң кылып үндүрүп турары чер ажылының кол тыртыг «ДТ-75» тракторун ап көрээли. Оон хемчээли болгаш дензизи эргин хевир артар-даа. Күчүзү 75-тен 90 аът күжүнге четкен, бир аът күжүнге онаажыр чыгыр чүүл чарыгдаары 10—15 хуу кызырылган.

Тракторларның күчүзүн улгаттырары-биле улуг кичээнгей салдынып турар. Чоокку үеде «Т-74» тракторну бүдүрерин соксадыр, оон орнунга «Т-150К» деп 150 аът күштүг тракторлар келир. Ол дүрген чорук тура, чер андарып болур.

Чаа, бедик бүдүрүкчүлүг тараа комбайннарын тараажылар алырлар. Баштайгы машина бир секундада 12 килограмм чедир эттирептер машина тургустунуп турар. Ындыг агрегаттар келир беш чылдың эгезинде шөлдерге кирип келир.

Кара хөрзүннүг курлагдан дашкаар ховуларга амдык шыктыг тараазарны дүрген ажаап болур тускай комбайн база кылдынган. Ажаалданың күчүлүг агрегаттары аңгы-аңгы хевирлерлиг — рас шөлдеринге азы соп шөлдеринге ажылдаар, оон-даа ыңай.

Принцип талазы-биле чаа кедээ ажыл-агый машиналарын чогаадып турар. Оларның аразында сеялка-культиватор, аалды олуртулуг картофель олуртукчузу, шимчеңгир ажылчын механизмнерлиг ав[illegible] Харын-ыңда ээн кады операциялар күүседир агрегаттар ажыглалда кирип турар.

Чурттуң тараажыларының техниктиг чепсегленииишкинин бо чылын безин аңгы ямзы чаа техника-биле долдургу-нар.

Х. Ю. ГОВОРУХИН.
Москва.

НЕЙТРОННУГ ЧЕПСЕКТИ ХОРУУР!

Нейтроннуг чепсектиң кол кезектерин бүдүрүп эгелээр дугайында АКШ-тың администрациязының шиитпири бүгү делегейге килеңни хайныктырган. Массалыг узуткаашкынның эң чүдек-бужар чепсээн бүдүрериниң планнарынга килең-биле удурланмышаан, совет кижилер Каттышкан Штаттарның милитаристиг политиказын бүгү талазы-биле буруу шаап турар.

— НАТО-нуң дайынзырак бөлүктериниң ядролуг чепсектериниң санын улам ынай ковудедиринче угланган хемчеглерни тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарның эрге-ажыктарынга удур болуп турар—деп, Москваның «Манометр» заводунуң мастери Ю. Голосов чугаалаан.— АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери нейтроннуг бомбаны кандыг-бир арга-биле канчап-даа турган болза бүдүрерин оралдажып турар-дыр. Ынчангаш нейтроннуг чепсектиң кол кезектерин бүдүреринге эргежок чугула акша-хөреңгини үндүрүп бээр дугаатында хоойлу төлевилелинге ат салыышкынын шериг-үлетпүр комплекизиниң мыйыыштыны-биле Ак бажыңга организастаан-дыр. Ядролуг чепсеглениишкинниң чаа чадазын эгелээрин, чедип алыры чавырлыышкыннын удурланыкчыларынга бербес чорук бүгү ак сеткилдиг кижилерниң чугула сорулгазы болур. Улустар аразының харылзааларынга күш херекселиниң дугайында ядролуг чепсекти бүдүрбейн турар күрүнелерниң аайы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чурттарның девискээринге ук чепсекти тургузарының дугайында керээ чарар дугайында Совет эвилелдиң саналын бистиң коллективис бүрүнү-биле деткип турар.

— Нейтроннуг чепсекти бүдүрериниң аныяктыг планнарынга удур [illegible] кижиниң дужундары дамо тургузуп турар тайбынга ынакшылдыг хөй-ниитиниң негелделерин совет кижилер деткип турар—деп, Ташкентиниң В. И. Ленин аттыг күрүне университединиң профессору У. Мусаев [illegible] [illegible] чепсекти эндере бүдүрер чорук кижи төрелгетенинге келир үезинге улуг айыылдыг. Чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүн күрүнелерниң экономиказынга аар үүрге болбушаан, миллион-миллион кижилерниң амыдырал-чуртталгазын бергеледип турар. Капиталистиг чурттарга чаңгыс эвес удаа чорупп чорааш, ол дугайын караам-биле көрдүм.

— Совет Эвилели социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа күрүнелери-биле чаңгыс чавырлыышкынны хамыладырын туруштуг чедип ап, нейтроннуг бомбаны бүдүреринге шуут удур болуп турар—деп, Ингур ГЭС-тиң тудугжуларының комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири К. Кварцхелия чугаалаан.—

Чер бөмбүрзээниң бүгү ак сеткилдиг кижилери-биле бир демей, чер болгаш мооң алтеринге атомчепсекти эндере бүдүрүүшкүн соксадылзын, «Нейтроннуг бомбаны хоруур!»—деп негеп турар бис.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Тыва АССР-ниң малчыннарының 1978 чылдың тос айларында социалистиг чарыжының тиилекчилери

ХОЙЖУЛАР

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	100 хойдан алган хураган
Ооржак Д. А.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	141
Ооржак Ч. Н.	«Сүт-Хөл»	—«—	135
Ондар А.-Х. Д.	«Октябрь 30 чылы»	—«—	132
Ооржак Р. Д.	«Искра»	—«—	131
Ондар Т. Ш.	«Искра»	—«—	131
Монгуш Ч. Д.	«Чыраа-Бажы»	—«—	130
Куулар Д. С.	«Чыраа-Бажы»	—«—	125
Солнам А. Б.	«Х Улуг хурал»	Кызыл	125
Ховалыг Д. Ш.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	125
Ондар Т. Б.-Д.	«Искра»	—«—	124
Монгуш Э. Э.	«Искра»	—«—	124
Ховалыг Д. Ч.	Карл Маркс аттыг	—«—	121
Саачы Н. К. (өшкү кадарчызы)	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	120
Ховалыг М. Д.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	119
Ооржак С. С.	«Чыраа-Бажы»	—«—	116
Сафонов И. П.	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	115
Ондар А. О.	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	116
Чашкан С. К.	«Найырал»	Улуг-Хем	114
Ооржак Ш. А.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	114
Сенден Д. М.	«Найырал»	Улуг-Хем	113
Монгуш К. К.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	113
Тюлюш Ч. У.-Т.	«Өөк»	Бии-Хем	112
Быштак-оол М. Д.	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	111
Куулар Б.-Х. А.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	111
Доржуй-оол Т. Д.	Тока аттыг	Таңды	111
Ооржак М.-Х. Д.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	111
Хомушку С. С.	«Хемчик»	—«—	110
Монгуш К. С.	«Коммунизмче оруу»	Өвүр	110
Ооржак В. Ч.	СЭКП-ның XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	110
Данзурун И. С.	«Чодураа»	Тес-Хем	110
Монгуш С. С.	«Шамбалыг»	Кызыл	110
Намзал О. С.	«Мөрен»	Эрзин	110
Лопсан Д. И.	—«—	—«—	110
Ооржак Д. А.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	109
Монгуш А. К.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	109
Ооржак К. Д.	«Тиилелге»	Кызыл	109
Ооржак Ш. Б.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	109
Монгуш К. К.	—«—	—«—	109
Ондар Б. К.	«Сүт-Хөл»	—«—	108
Соян К. Д.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	107
Ооржак А. М.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	107
Дамба-Лама Т. М.	«Найырал»	Улуг-Хем	107
Күжүгет С. Н.	«Өөк»	Бии-Хем	107
Маадыр-оол Н. Х.	«Х Улуг хурал»	Кызыл	107
Ооржак Д. Д.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Донгак Р. М.	«Мөрен»	Эрзин	107
Маадыр-оол Д. Х.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	107
Ужурал М. Д.	«Мөрен»	Эрзин	106
Сады И. С.	—«—	—«—	106
Ооржак Ч. С.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	106
Кара-Донгак Ч. Ч.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	106
Ооржак О. К.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	106
Ховалыг Э. О.	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Успун Д. Д.	«Малчын»	Моңгүн-Тайга	[illegible]
Бахум К. К.	«Кызылгаар»	Тес-Хем	[illegible]
Саая Ш. Б.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Ондар С. Ч.	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Сарыглар Б. Д.-С.	«Коммунизмче оруу»	Өвүр	[illegible]
Монгуш О. Ч.	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Монгуш Ч. Х.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Аракчаа Н. А.	«О. Шыраа»	Тес-Хем	[illegible]
Сат М. Д.	СЭКП-ның XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Ооржак С.-Д. Ч.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	105
Монгуш Н. Х.-К.	«Коммунизмче оруу»	Өвүр	104
Монгуш С. Х.	—«—	—«—	104
Шагжаа Я. К.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	[illegible]
Донгак Н. С.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Ховалыг Д. К.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	102
Ховалыг Д. Б.	Карл Маркс аттыг	—«—	[illegible]
Боганай С. С.	«[illegible]»	Барыын-Хемчик	102
Ондар Д. Е.	СЭКП-ның XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	102
Монгуш С. Ш.	«Чыраа-Бажы»	—«—	102
[illegible] А. Д.	«[illegible]»	Тес-Хем	[illegible]
Лопсан К. Л.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	[illegible]
Кызыл-оол Ш. Д.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	[illegible]
Шагмаа Н. К.	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	[illegible]
Шыдак Ч. С.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	102
Хомушку К. М.	«Мурнакчы»	—«—	[illegible]
Маачин-оол Х. О.	«Кара-Хөл»	—«—	[illegible]
Куулар С. С.	«Торгалыг»	Өвүр	102
Сат Т. Ш.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	101
Маскыр-оол Д. Д.	«Найырал»	Улуг-Хем	101
Ондар С.-Б. Б.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	101
Дамдын-оол Т. Н.	«Найырал»	Улуг-Хем	101
Монгуш Ч. С.	«УТКА 25 чылы»	—«—	101
Саая Б. Д.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Монгуш Т. К.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Ооржак Ш. Б.	—«—	—«—	[illegible]
Монгуш Б.-У. С.	«Тиилелге»	Кызыл	[illegible]
Ондар К. Л.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Сотпа Н. С.	«Бай-Тал»	Бай-Тайга	[illegible]
Донгак Э. Д.	«Мурнакчы»	—«—	[illegible]
Ооржак Д.-Н. Ч.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Монгуш Ы. А.	—«—	—«—	[illegible]
Куулар Б. Ш.	«Чыраа-Бажы»	—«—	[illegible]
Куулар К. Б.	«Кызыл тук»	Өвүр	[illegible]
[illegible] М. М.-Х.	—«—	—«—	[illegible]
Ооржак Д. К.	—«—	—«—	[illegible]
Саая А. Б.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	[illegible]
Хомушку Б. К.	—«—	—«—	[illegible]
Ховалыг Ч. Б.	«Коммунизмче оруу»	Өвүр	[illegible]
Лопсан К. Д.	«Ак-Туруг»	Улуг-Хем	[illegible]
Пазыл Т. И.	«Тиилелге»	Кызыл	[illegible]
[illegible] К. Б.	«Кара-Хаак»	—«—	[illegible]
Шыырап Э. Ч.-Д.	«Бай-Тал»	Бай-Тайга	[illegible]
[illegible] Х. К.	«Кара-Хөл»	—«—	[illegible]
Саады С. Ч.	«Тээли»	—«—	[illegible]
Хертек С. О.	—«—	—«—	[illegible]
Куулар Х. Ч.	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	[illegible]
Монгуш Ы. С.	—«—	—«—	[illegible]
Монгуш С. Д.	«Сүт-Хөл»	—«—	[illegible]
Ондар Д. Д.	—«—	—«—	[illegible]
Шойлаа М. Е.	«Саян»	Бии-Хем	[illegible]
Күнзүн Н. Д.	«Нарын»	Эрзин	[illegible]

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Ферманың ады	Эргелекчизи	Ажыл-агый	Район	Бир инектен ортумак саанда кг-биле
Туран	Лебедев Ф. Ф.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2076
Сүт-Кажаа	Монгуш К. Б.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	2036
Дөргүн	Монгуш А.-К. С.	«СЭКП-ның XXII съездизи аттыг»	Чөөн-Хемчик	2015
Төп сүт-бараан фермазы	Руданов Н. С.	Дуржулга станциязы	Таңды	1964
Успенка	Радионова Ф. А.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	—«—	1964
Көк-Тей	Кумысова П. В.	«Көк-Тей»	Кызыл	1858
Арыг-Бажы	Дамбуу Л. Д.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	1750
Могай	Воробьев В. В.	«Саян»	Бии-Хем	1667
Өөк	Лопсанов А. И.	«Саян»	—«—	1656
Бижиктиг-Хая	Хертек З. Д.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	1631
Хадын-Аксы	Оюн Ш. С.	Дуржулга станциязы	Таңды	1626
Алаак № 2	Дурнова З. Г.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	—«—	1608

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Бригадирлери	Ажыл-агый	Район	100 хойдан алган хураган
Куулар С. А.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	112
Ооржак К. С.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	104
Ондар С. Д.-С.	«Мөрен»	Эрзин	103
Хуурак А. Т.	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	101
Өлзей А. К.	«Мөрен»	Эрзин	99
Куулар С. Б.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	99
Монгуш Х. Л.-Д.	—«—	—«—	98
Монгуш М. С.	«Алдан-Маадыр»	—«—	98
Куптаа Б. Б.	«Нарын»	Эрзин	97
Ондар Б. С.	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	95
Сарыглар Х. К.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	95
Кыргыс Ч. Ч.	СЭКП-ның XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	95
Кенен Ч. М.	«Ак-Туруг»	Улуг-Хем	92
Ондар Б. Л.	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	91
Ондар К. Б.-Д.	«Карл Маркс аттыг»	—«—	89
Сандык С. Д.	Ленин аттыг	Эрзин	89
Ондар О. О.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	89
Дамдын-оол Д. Т.	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	88
Чымы О. Х.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	87
Саая Д. Н.-С.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	87
Сиип А. С.	«Чаа орук»	Эрзин	87
Ношпу К. Ш.	Ленин аттыг	—«—	86
Салчак Ч. С.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	86
Хертек Д. С.	«Мурнакчы»	Бай-Тайга	85
Монгуш Ч. С.	«Карл Маркс аттыг»	Чөөн-Хемчик	85

ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	100 башка оваштыр алган кулун
Монгуш Д. Х.	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	100
Монгуш Н. Н.	Карл Маркс аттыг	—«—	100
Чыскыпак Д. Б.	«Мөрен»	Эрзин	100
Ондар Д. М.	Карл Маркс аттыг	Чөөн-Хемчик	93
Саая С. Н.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	91
Хертек Б. Ш.	«Тиилелге»	Кызыл	85

Хөй немелде деңзи алган инек кадарчылары

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	Хонукта ортумак немелде деңзи (грамм-биле)
Сурыкин Г. Т.	«Сукпак»	Кызыл	891
Дворецкий Н. Г.	—«—	—«—	862
Коалитин А. М.	—«—	—«—	830
Хомушку О. Э.	«Хемчик»	Барыын-Хемчик	745

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	Хонукта ортумак немелде деңзи (грамм-биле)
Угрюмов А. Н.	«Көк-Тей»	Кызыл	1124
Угрюмова Е. Ф.	—«—	—«—	945
Мөңге Н. М.	«Саян»	Бии-Хем	803
Артамаева Л. Б.	«Өөк»	—«—	780
Күжүгет С. Б.	«Кызыл тараачын»	—«—	765
Күскежик М. С.	«Саян»	—«—	753
Губина Г. В.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	Таңды	728
Вермашкина Т. Д.	«Революцияның чалбыыжы»	—«—	717
Кочил М. М.	«Саян»	Бии-Хем	690
Лопсанова Л. А.	«Саян»	—«—	689
Иргит Х. Ч.	«Тээли»	Бай-Тайга	685
Юшкова Л. В.	Дуржулга станциязы	Таңды	680
Сарыглар К. Б.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	680
Донгак А. Д.	С. К. Тока аттыг	Таңды	660
Портут-оол Т. Б.	«Өөк»	Бии-Хем	650
Совула А. И.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	Таңды	649
Самдан Д. Х.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	641
Родичева З. Н.	«Өөк»	—«—	638
Байыр-оол К. К.	«Кызыл тараачын»	—«—	637
Ведмашкина Т. Д.	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	634
Саая Т. Д.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	630
Куртукова Н. Л.	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	614
Тюлюш Л. П.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	602
Севен К. С.	—«—	Бии-Хем	601

Хөй бызаа алган инек кадарчылары

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	100 инектен алган бызаа
Доржу И. Х.	«Бай-Тал»	Бай-Тайга	90
Сиой Х. Ч.	«Кара-Хөл»	—«—	89
Куулар С.-Б. Ш.	«Кызыл тук»	Өвүр	88
Баазыр Х. К.	«Кара-Хөл»	Бай-Тайга	86
Карыш С. И.	«Бай-Тал»	—«—	86
Бюрбю Д. Б.	«Тес-Хем»	Тес-Хем	85
Кара-Сал Б. Ч.	«Коммунизмче оруу»	Өвүр	82
Хомушку Б. Б.	«Кызыл тук»	—«—	81
Иргит Д. Б.	«Бай-Тал»	Бай-Тайга	81
Таргыш С. М.	—«—	—«—	81
Эртине С. Э.	«Чодураа»	Тес-Хем	77

ТЕВЕЖИЛЕР

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	100 башка оваштыр алган тел
Иргек К. Т.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	55
Чопуй Б. Д.	«Чаа оруук»	Эрзин	54
Кыргыс Ч. С.	«Х Улуг хурал»	Кызыл	52

СААНЧЫЛАР

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	Бир инектен ортумак саанда кг-биле
Кара-Сал Т. Д.	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	2821
Кара-Сал В. Б.	—«—	—«—	2703
Иргит А. Б.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2606
Муравлева В. Н.	—«—	—«—	2538
Сат М. А.	—«—	—«—	2532
Балагашева А. Е.	—«—	—«—	2505
Куулар Ч. Ы.	«Большевик»	Чөөн-Хемчик	2423
Павундук Г. Й.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2398
Сарыглар К. Д.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	2376
Ооржак Н. К.	—«—	—«—	2320
Кыргыс О.-С. Т.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2289
Мааады П. М.	—«—	—«—	2243
Ооржак Ч. М.	Дуржулга станциязы	Таңды	2236
Оюн Т. С.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	—«—	2219
Оюн А. К.	Дуржулга станциязы	—«—	2213
Борбак Т. С.-Б.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2194
Седипей З. А.	—«—	—«—	2191
Оюн Р. Н.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	Таңды	2177
Сарыглар А. Ш.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	2141
Куулар М. Ш.	—«—	—«—	2125
Курастинова З. А.	«Көк-Тей»	Кызыл район	2120
Куулар О. Л.	«Шекспир»	Барыын-Хемчик	2119
Монгуш М. С.	«Көк-Тей»	Кызыл район	2115
Ензак Г. С.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2076
Доржу С. О.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	2074
Таль Ф. А.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	Таңды	2033
Трунова Н. Г.	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	2021
Воробьева В. Н.	—«—	—«—	2007
Кыргыс С. Д.	—«—	—«—	1993
Бадыпаа Д. К.	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	1976
Навааштай Т. Д.	«Найырал»	Улуг-Хем	1965
Өпежик П. Е.	«Хадың»	Бии-Хем	1951
Ондар С. Т.	«Саян»	—«—	1927
Байкара Л. К.	—«—	—«—	1927
Семенова В. Ф.	«Өөк»	—«—	[illegible]
Баткар О. Ч.	«Чодураа»	Тес-Хем	1897
Ховалыг Д. Б.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	1878
Калениниская Е. Е.	«Өөк»	Бии-Хем	1878
Чалама Ф. Т.	«Хадың»	—«—	1877
Хуурак Н. О.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	1873
Афанасьина Л. Г.	«Өөк»	Бии-Хем	1866
Дугар Э. К.	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	1816
Золотухина Л. А.	«Көк-Тей»	Кызыл	1772
Дажысан А. О.	Дуржулга станциязы	Таңды	1766
Монгуш К. С.	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	1736
Оюн Т. Б.	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	1730
Монгуш А. Б.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	1717
Сапчак-оол К. К.	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	1703
Сержит-оол Т. К.	«УТКА 25 чылы»	—«—	1701
Күжүгет С. Т.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	1694
Монгуш А. Д.	—«—	—«—	1690
Балчый Р. Х.	«Тээли»	Бай-Тайга	1662
Саая Ч. О.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	1661
Ховалыг Д. Б.	«Барлык»	Барыын-Хемчик	1659
Ховалыг С. А.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	1651
Монгуш Т. О.	«Искра»	Чөөн-Хемчик	1632
Куулар Б. Ч.	«Тээли»	Бай-Тайга	1628
Донгак М. М.	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	1615
Сагды К. Х.	«Тээли»	Бай-Тайга	1608

ИВИЖИЛЕР

Фамилиязы	Ажыл-агый	Район	100 башка оваштыр алган анай
Чигжит Б. А.	«Май 1»	Тожу	100
Былин Д. Т.	«Торе-Хөл»	Кызыл	98
Чигжит Ш. Т.	—«—	—«—	91

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуунда

ПЛОТИНА АЖЫЛДАП ЭГЕЛ ЭЭН

Суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларның делегейде эң улугларының бирээзи — Саян-Шушенск ГЭС-тиң плотиназы октябрьның эгезинде ажылдап эгелээн. Чаа тургустунуп турар Саян далайының суу оон бетон ханаларынга дээп, хүн келген тудуунга ол улам бедип орар. Суг шыгжамырын доңдурарынга тудугнуң бүгү адырлары шуптузу эки белеткенген. Ылангыя бызанчы-бетонщиктер, монтажниктер, [illegible] боттарынга хамаарышкан бүгү ажылдарынга аң хынамчалыг белеткенгеннер. Суг шыгжамырын [illegible] хуусаазы хемде сугнуң хемчээлинден улуг хамааржыр, ынчалза-даа Енисейниң суу бо күзүн дыка сыык болган. Сугнуң хемчээлин тодарадыр специалистерниң санаашкыны-биле алырга, оон эртери секундада 600—800 куб болур турган. Енисейни хайгаарап келгениниң бүгү төөгүзүнде сугнуң ындыг сыыгаашкыны чүгле чаңгыс удаа болган. Аг[illegible]ге чедир сугнуң курлавырын тургузары-биле суг шыгжамырын доldурup эгелээрин планда айыткааны ёзугаар октябрь 10-да эвес, а 2-де эгелээн.

ГЭС-тиң бирги агрегадын бо чылдың декабрьда ажылдаа кииреринге суг шыгжамырынга 1 миллиард 200 муң кубометр сугну мооңнаар ужурлуг. Плотинаның үстүү талазынга сугнуң деңнели 60 метр чедер. [illegible] плотинаның блоктары сугнуң ол деңнелинден бедик болуру чугаажок. Гидротудугжуларның санаазын ёзугаар, ол бедик 386 метрге деңнежип турар. Амгы үеде плотинаның блоктарының хөй кезии ол хемчээлге четкен, ынчалза-даа чамдык блоктарның узуну чогуур хемчээлге 20—30 метр четпейн турар.

Плотинаның тудуунче октябрьда 120 ажыг муң кубометр бетонну кудар ужурлуг. Оон аң хөйү—суг шыгжамырының кол чөленгиижи болур бирги бетон чагыларга оваажыр.

Айда 120 муң кубометр бетонну кудары гидротудугжуларга берге сорулга эвес. Ону эрткен 2 айда ажылдың түннели бадыткаан. Ылангыя блоктарже август айда 142 муң кубометр бетон кудар планны гидротудугжулар 153 муң кубометр кылдыр күүсеткен. Октябрьның баштайгы хүннери гидротудугжуларга шалыпчы иштиң хүннери болган. Олар хүнде 5.5 муң кубометр бетон кударын хүлээнгеш, 7,5 муң кубометр чедирген.

Ынчалза-даа ажылдың ындыг дүрген темпизи бетон заводунуң [illegible] кошкаан. Тудугну ол завод неделя дургузунда багай хандырып келгенинден 32,8 муң кубометр бетон кудар план чүгле 22.5 муң кубометрге күүсеттинген. Неделяның төнчүзүнде бетон кээп эгелээн. Ынчалза-даа ажылдың темпизи база оожум боop арткан. Ол четпестерни дарый хайзалыры-биле гидротудугжулар хемчеглерни ап эгелээн.

№ 1 кол тудуг эргелели бетон кударының ажылдары-биле чергелештир база чугула ажыл—кышка белеткел ажылдарын кылып турар. Блоктарның болгаш галереяларның даштын чылыглаар, котельнаяларны септээр болгаш өске-даа ажылдарны ол эргелелдиң ажыл-ишчилери шалыпкын кылып турар.

Август, сентябрь айларда [illegible] ажылдың, туннелдиг блоктарны белеткээри бетоннаар ажылды мурнай берген. Оон туннелинде, М. Полторанның удурткан бызанчы-бетонщиктер бригадазының «Блоктарны баштайгы негелде ёзугаар хүлээдир» деп эге[illegible] кичээнгей көскүзүп берген. Ол чугула өгелээшкин блоктарны чогуур хуусаада эки шынарлыг кылдыр белеткээринге чугула рольдуг болган. Аңаа чүгле бызанчы-бетонщиктер эвес, а арматурщиктер тележилед болгаш техниктиг документацияны белеткээн инженер-техниктиг ажылдакчылар база киржип турган. Ынчангаш, бетон [illegible] плотинаның чогуур бедиинге чедирер ажылдарны дарый доозары чугула айтырыгларның бирээзи апарган.

Плотинаның бедиинге чедир ажылдарны дарый кылыры — чүгле чаңгыс сорулга ол эвес. Кол сорулга база бирги агрегатты ажыглаага кииреri. Гидрологтарның санаашкынын ёзугаар алырга, суг подёрьның төнчүзүнде чогуур хейтээлге чедир кодурлур. Ынчангаш ол хуусаага чедир бирги болгаш ийиги агрегаттарның суг хүлээп алыкчылары бүрүн белеткеттинген турар ужурлуг.

Плотинада ажыл-иш бо хүннерде хайнышкынныг. Бүгү-ле күштү, энергияны алган хүлээлгелерни күүседиринче угландырган. Гидротудугжуларның каттышкан чогаадыкчы күжү — ГЭС-тиң бирги агрегадында ажылдарны хуусаа бетинде, бедик шынарлыг кылдыр кылырынче угланган.

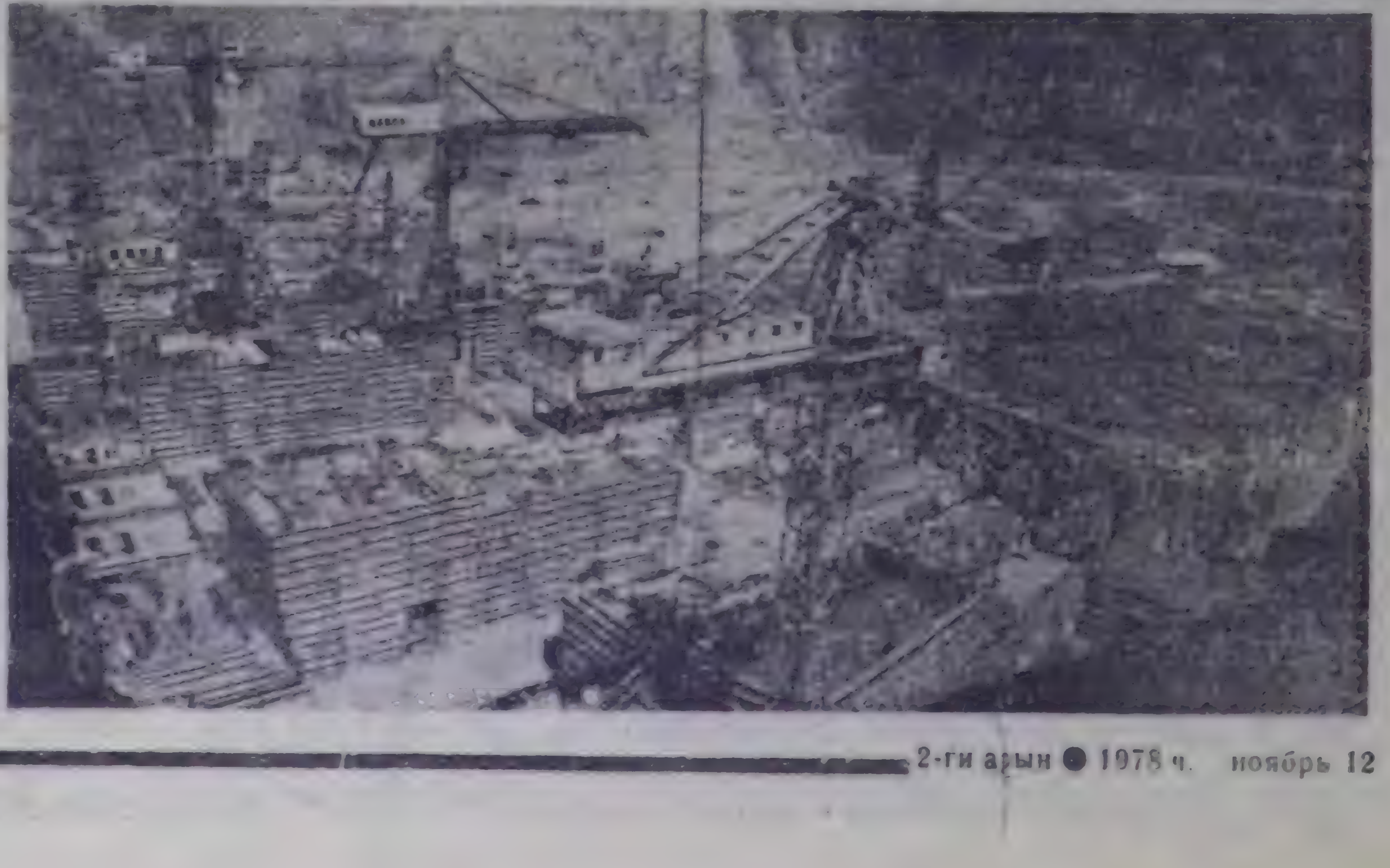

ЧУРУКТА: ГЭС тудуунуң ниити хевири.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ болгаш М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотозу.

ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ССРЭ-НИҢ 1978 ЧЫЛДА КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

(Эгези №№ 258, 259 «Шында»).

10. Ажылдың удуртукчулары академик Глеб Михайлович Франкка, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Биологтуг физика институдунуң директору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Генрих Романович Иваницкийге, ол-ла институттуң ажылдакчылары, сектор эргелекчизи, техниктиг эртемнерниң кандидады Нора Мелконовна Агаджанянга, лабораторияның эргелекчизиниң оралакчызы Михаил Алексеевич Морозовка, директор, Латвий ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги Эдуард Александрович Якубайтиске, бөлүктер эргелекчилери, Латвий ССР-ниң Эртемнер академиязының электроника болгаш санаар техниканың институдунуң ажылдакчылары Имант Карлович Альенге, Борис Альбертович Янсонга, Телевидениениң Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары, лаборатория начальниги, техниктиг эртемнерниң кандидады Юрий Федорович Коркуновка, кол инженерниң оралакчызы Борис Иванович Барановка, кылдыс начальниги Виктор Сергеевич Ивановка, Телевидениениң болгаш радиодамчыдылгаларының Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң сектор эргелекчизи, техниктиг эртемнерниң кандидады Аркадий Яковлевич Хесинге, физика-математика эртемнериниң доктору Карл Михайлович Богдановка — [illegible]

11. ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрификация министерствозунуң эргелдениң начальниги [illegible] Константин Михайлович Антиповка, [illegible] Виктор Андреевич [illegible], Эдуард Григорьевич Троянга, [illegible] Сергей Данилович [illegible] Александр Михайлович Горбуновка, [illegible] Анатолий Иванович Майоровка, [illegible] Павлович Фуфуринге, [illegible] Василий Михайлович Чорноготскийге, [illegible] Самуил Исаакович Рабиновичке — [illegible]

12. Ленинградтың «Буревестник» [illegible] Николай Васильевич Беликке, [illegible] Николай Иванович Комлевке, [illegible] Евгений Абрамович Ценеске, [illegible] Валерий Михайлович Курбатовка, [illegible] Вениамин Аронович Цукерманга, [illegible] Николай Алексеевич Дроньга, [illegible] Галина Николаевна Сиповага, [illegible]

дунуң кылдыс эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Мордух Ильич Елинсонга, Ленинградтың кызылзаарының М. А. Бонч-Бруевич аттыг электротехниктиг институдунуң кафедра эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Георгий Николаевич Фурсейге, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Күштүг агымның электроника институдунуң директору, техниктиг эртемнерниң доктору Геннадий Андреевич Месяцка, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының А. Ф. Иоффе аттыг Физика-техниктиг институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, физика-математика эртемнериниң кандидады Владимир Николаевич Шредникке — хеертен болур электроннуг эмиссияның болгаш ындыг хевирлиг автоэлектроннуг бөлүүшкуннарның үделиин бөлүк шинчилелдерин, аңаа үндезилээш, рентген херекселдериниң чаа тускай класын ажылдап кылганы база оларның бүдүрүлгезин организастааны, улус ажыл-агыйынга калбак-биле ажыглап киргени дээш.

13. Техниктиг эртемнерниң кандидады, Радиоүлетпүр министерствозунуң эртем-шинчилел институдунуң салбыр начальниги Сергей Иванович Беляевке, ол-ла министерствонуң [illegible] Всеволод Аркадьевич Лопатинге, [illegible] Георгий Львович Рабиновичке, [illegible] Зиновий Соломонович Элентухка, [illegible] Игорь Леонидович Эристовка, [illegible] Виталий Андреевич Игнатовка, [illegible] Леонид Сергеевич Липецкийге, [illegible] Сергей Павлович Кантюкка, [illegible] Сергей Павлович Маркинге, [illegible] Новиковка, [illegible] Валерий Кириллович Трясовага, — [illegible] дээш.

14. Тюмень областьның газ казып тывары [illegible] Евгений Никифорович Алтунинге, [illegible] Юнусовка, [illegible] Олег Филиппович Андреевке, [illegible] Гулиевка, [illegible] Юрий Аркадьевич Кацнецкийге, [illegible] Николаевич Ницовенкоге, [illegible] Николай Григорьевич Портянкоге, [illegible] Геннадий Ильич Широкоге, [illegible] Василий Данилович Чернышевка, [illegible] Шысилге, [illegible] Петр Терентьевич Шысилге, [illegible] Юрий Павлович Коротаевке, — [illegible] дээш.

15. Экибастузтуң хөмүр-даш казып тывар бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылдакчылары, техниктиг эртемнер кандидады, бүдүрүлге талазы-биле директор Николай Митрофанович Беликке, чиигине директор Станислав Павлович Куржейге, техниктиг эртемнер кандидады, кол инженер Иван Петрович Федотовка, эргелел начальниги Василий Фролович Гаврюшинге, кол механик Серикбай Шешембековка, ол-ла каттыжыышкынның «Центральный» разрезиниң роторлуг экскаватор машинизи Борис Григорьевич Гуднченкоге, Күрүнениң «Карагандагипрошахт» төлевилел институдунуң директорунуң оралакчызы, техниктиг эртемнер кандидады Лев Семенович Винницкийге, хөмүр-даш үлетпүрүнүң Күрүнениң эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунуң кылдыс эргелекчизи, техниктиг эртемнерниң доктору Вадим Михайлович Владимировка, ССРЭ-ниң Хөмүр-даш үлетпүрүнүң эргелелиниң кол дагжызы Александр Семенович Бастановка, республиканың «Казпромтехмонтаж» трестиниң Павлодарда монтаж эргелелиниң Экибастузта монтаж участогунуң ажылдарының [illegible]

лакчызы, техниктиг эртемнерниң кандидады Владимир Николаевич Костинге, ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозунуң эргелел начальниги Виктор Владимирович Цыганковка, Казах энергетиканың эртем-шинчилел институдунуң бөлүк удуртукчузу Юрий Александрович Панаринге, Өңнүг металлдарның Бүгү-эвилел эртем-шинчилелдиң даг-металлургия институдунуң ажылдакчылары, техниктиг эртемнерниң кандидады, кол инженер Анатолий Петрович Сычёвка, техниктиг эртемнерниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Игорь Михайлович Чередникке, Күрүнениң өңнүг металлдар талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, техниктиг эртемнерниң кандидады Роза Ивановна Шабалинага, — үнелиг бүдүмелдерни хөйнү аргаларын болгаш долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарын хандырар болгаш чести, коргулчуннуң база пинкти чиндилерин алырының шуут чаа кииштилиг аргаларын ажылдап кылгаш, ажыглалга киирген дээш.

16. Новолипецкиниң металлургия заводунуң ажылдакчылары, [illegible] Олег Леонидович Бондаренкоға, [illegible] Серафим Васильевич Колпаковка, [illegible] Александр Михайлович Живаловка, [illegible] Николай Дмитриевич Карповка, [illegible] Юрий Георгиевич Саватеевке, [illegible] Александр Тихонович Чемериске, [illegible] Дмитрий Иванович Гавринге, [illegible] Виталий Пронофьевич Колоемеське, [illegible] Иван Васильевич Григорьевке, [illegible] Георгиевич Стуруянга, [illegible] Сандр Карпович Карпилтке, [illegible] Владимир Геронтьевич Тимофеевке, — [illegible] дээш.

17. Иртыштың Казах ССР-ниң 50 чылы аттыг полиметалл комбинадының директору [illegible] Валерий Вылегжанинге, [illegible] Сапар Искакович Омаровка, [illegible] Канаш Сагитаевке, [illegible] Аскар Минлаимович Кунаевке, [illegible] Суттанбек Мырзахметович Кожахметовка, ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозунуң [illegible]

18. Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының Е. О. Патон аттыг электросварка институдунуң кылдыс удуртукчузу, ажылдар удуртукчузу, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги Игорь Константинович Походняге, ол-ла институттуң ажылдакчылары, [illegible] Александр Михайлович Чупельге, Валерий Никольевич Шеленкоңа, [illegible] Владимир Федорович Альтерге, [illegible] Ильич Фрумингe, [illegible] Василий Петрович Павлюкке, [illegible] Арон Иосифович Эльге, [illegible] Михаил Антонович Биткейга, [illegible] Максим Иванович Сиренкоға, [illegible] Владимир Иванович Антоновка, [illegible] Борис Моисеевич Шинкарёвке, [illegible] Константин Васильевич Лапинге, — [illegible] дээш.

19. Транспорт тудуузунуң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң [illegible] Олег Юрьевич Антоновка, [illegible] Сергей Николаевич Сильвестровка, [illegible] Владимир Михайлович Капустинге, [illegible] Георгий Александрович Федоровка, [illegible] Дмитрий Павлович Дорофеевке, [illegible] Иван Константинович Сахнинге, [illegible] Сергей Петрович Шукинге, [illegible] Алексей Иванович Семеновка, [illegible] Николай Петрович Смирновка, — [illegible] дээш.

20. Тудуг металлоконструкцияларының [illegible] Арно Иванович Овсяникке, [illegible] Н. А. Кучеренко [illegible] Виктор Ипатьевич Трофимовка, [illegible] Юрий Николаевич Хромченге, [illegible] Михаил Тихонович Кондрашовка, [illegible] Евгений Сергеевич Провоторовка, [illegible] Виталий Иванович Симоновка, [illegible] Иван Иванович Ищенкоға, [illegible] Георгий Алексеевич Кузнецовка, [illegible] Вячеслав Константинович Файбишенкога, — [illegible] дээш.

III. Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринге ажыглаар өөредилге номнары дээш

1. ССРЭ-ниң медицина академиязының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Медицина академиязының Педиатрияның эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы турган Сергей Дмитриевич Носовка, — 1973 чылда (4-кү үндүрүлгезин) парлаан «Уруглар аарыгларының халдавырлыг аарыглары» деп өөредилге ному дээш.

2. Техниктиг эртемнерниң доктору, Свердловскиниң В. В. Вахрушев аттыг даг институдунуң кафедра эргелекчизи Владимир Степанович Хохряковка, — 1974 чылда (3-кү үндүрүлгезин) парлаан «Назар байлактарын ажык арга-биле тывары» деп өөредилге ному дээш.

Ортумак школаларга

ССРЭ-ниң педагогика эртемнериниң академиязының корреспондент-кежигүнү, Москваның В. И. Ленин аттыг күрүнениң педагогика институдунуң профессору Александр Васильевич Перышкинге, педагогика эртемнериниң кандидады, ССРЭ-ниң педагогика эртемнериниң академиязының өөредилгениң утказының болгаш аргаларының эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы Надежда Александровна Родинага, — 1976 чылда парлаттынган 6-гы класска «Физика» (9-кү үндүрүлге) болгаш 7-ги класска «Физика» (8-ки үндүрүлге) деп өөредилге номнары дээш.

СЭКП Төп Комитединиң Секретары
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
А. КОСЫГИН

Бөмбүрзектиң судалы

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМА ЧОРУКТУҢ АЯН-ЧОРУУ

ХАНОЙ. Социалистиг Вьетнамның хөй-ниитизи болгаш парлалгазы Вьетнам Социалистиг Республиканың партия-чазак делегациязының Совет Эвилелинге найыралчы аян-чоруун, ийи чурттуң удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннарын [illegible] Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Кремльге ат салдынган совет-вьетнам керээге байыр [illegible] турар.

Ханойнуң бүгү солуннары аян-чоруктуң түңнелдериниң дугайында кады кылган [illegible] бирээ арыннарында бүрүн парлаан, хүндүлүг [illegible] Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг Вьетнамның улустарын улам ыдый чоокшулаштырарынга, социализмниң делегей системазының [illegible] чаа чугула салыышкын болган деп, парлалга онзалап демдеглеп турар.

[illegible] Найырал болгаш кады ажылдажылга [illegible] вьетнам керээниң онза ужур-дузазын онзалап [illegible] Ол керээ ийи чурттуң улустарының [illegible] таарыжып, социалистиг демнеги каттыжыышкынының [illegible] эвин быжыглаарының херээнге бараан болуп, Мурнуу-Чөөн Азияга байдалды чегүмчүлериниң херээнге салыышкын болур деп «Нян зан» солуну айыткан.

«Нян зан». «Куандой Нян [illegible]

(СЭТА).

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

МАДРИД. СЭТА-ның корреспондентизи А. Медведенконуң ноябрь 9-та дамчыдып болза: [illegible] каттыштырылгазының конференциязынга Чилиниң Коммунистиг партиязының [illegible] секретары Луис Корвалан [illegible] чугаалаан. [illegible] Чилиниң ол мандыр патриодунга [illegible] алыш часкаашкыны-биле [illegible] студентилер — шериг хунтазынга удур демиселдиң күштелдирип турар.

Өскүп турар удурланыышкынның кошкадыр дээш Пиночет болгаш [illegible]

[illegible] Азия болгаш Африка чурттарының [illegible] Грецияга болгаш Португалияга диктатуралар [illegible] Испанияга франкизмниң [illegible] гап.

Чилиниң улуузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязын [illegible] Чилиниң Компартиязының Чингине секретары [illegible] конференцияның бүгү киржикчилеринге [illegible] реркен.

Чили улустуң хосталгазы болгаш демократиязы катап тургузуп алырын [illegible]

[illegible] ГДР-ниң, Италияның, Францияның, Норвегияның [illegible] демдеглеп.

Чили диктатурага [illegible] Штаттарының [illegible] Альендениң чазаанга [illegible] Орландо Летельерниң кадайы Изабель Морель Гумусиюнуң болгаш [illegible] О. Летельерни өлүргени [illegible] ТРУ-нуң хөрээ [illegible] дугайында [illegible]

[illegible]

МАССАЛЫГ УДУРЛАНЫЫШКЫН

Араатанзыг нейтроннуг чепсекти бүдүрер дугайында АКШ-тың шинтпирин делегейниң улустары онза буруу шаап турар. Чепсегленииишкинниң дүжүрер дээш чорудуп турар массалыг хөделиишкиннерниң чаа эрткен неделязының үезинде болган чыскаалдарга бистиң планетаның миллион-миллион кижилери нейтроннуг чепсекти бүдүреринге боттарының удурланыышкынын тодаргай илереткеннер.

БЕРЛИН. Нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрер дугайында АКШ-тың шинтпири кижилерниң амыдыралынга улуг айыылды тургузуп турар болгаш кижилик эргелерин каржызы-биле үреп турар. [illegible] КНО-нуң Устав [illegible] принциптеринге шуут чөрүшкек чүве-дир деп Бүгү делегей херээженнериниң Демократтыг Федерациязы (БДХДФ) медеглээн.

Миллион-миллион херээженнер, оларның аразында НАТО чурттарының-даа миллион-миллион херээженнери, нейтроннуг бомбага шуут удур болгаш Совет Эвилелиниң база өске-даа социалистиг чурттарның тайбың саналдарын бүрүнү-биле деткип турар деп БДХДФ-тиң чиңгине секретары М. Берн-Трумпиерн Берлинге болгаш парлалга конференциязынга чугаалаан.

ВЬЕНТЬЯН. Нейтроннуг бомбага болгаш бот-чепсектерни бүдүреринге удурлаан массалыг митингилер [illegible]

ЛОНДОН. [illegible]

ДЖОРДЖТАУН. [illegible]

(СЭТА).

С. РАЕВТИН «Нейтроннуг бомбаны хоруур!» деп плакады. «Плакат» ном парлаар чер.

Степан Сарыг-оолдуң 70 харлаарынга уткуштур

Чогаалчының политиктиг шүлүктери

Тыва чечен чогаалдың эн өгләэзи, одун кывыскан өгбе-лериниң адын-сывын болгаш ажыл-херээн сактып чоруурувус чугула. Бо хемаат чүүлге Степан Агбаанович Сарыг-оолдуң чүгле политиктиг шүлүктерин допчулай аарак сайгарып көрейн. Кызыл хоорайга Совет Эвилелиниң белек кылдыр тудуп бергени сайгылгаан станциязы тос харлап чорда, Тываның «шокар-үжүү» чырык черге костүп келгенден бээр дөрт харлап чорда, Степан Сарыг-оолдуң «Өрге-шолазын» чоң кыңгырадыр ырлап үнген. Чоргаар болгаш делгем хыңналыр бир одуругну көмчүп көрээлиңер:

Туттунарда дыттыг Саян
Тура дүшпейн ажа-ла бээр.
Думалаарда күштүг ССР
Дужун бодап чеде-ле бээр.

Тываның дүргөн хөгжүүрүнге боттуг дузаны чүгле Совет Эвилели берип шыдаар деп [illegible] башталгы шүлүүнге тода кылдыр илереп берген.

Совет улус биле тыва [illegible] арзында эп-найыралын «Делгемчениң оруу» деп шүлүүнге чогаалчының билгени бо:

Үжег оруктуу ажытканыы
аар.
Улетпүрчиң чонуң кужун
аар!

Дииңчилер дангаар эртен одагдан кылаштажып үнүптер, азунгу ап-[illegible] дүүргезе хамыкты мурнай эвим-арганы чангыг-[illegible] үнер дииңр. Степан Сарыг-оол чонуң амыдырал-чуртталгазында боттуг турар өзагай чүүлдерни хамыкты мурнай көрүп каар кескү карактыг, дыңнап каар дыңнангыр кулактыг, эскерип каар [illegible]

тиг чуруктуг шүлүкчү. Чүс-чүс [illegible] чылдарның дургузунда чүгле чериниң кырынга чурттап чораан тывалар дээр шаар дүлдүүштелдир ужуп турар демир куштарлыг апарганын «Ужар-хемо» деп шүлүүнге Степан Сарыг-оол магадап көргүскен.

Айның хүнүнүң арзындан
Ажай-буурул Саян ажыр,
Хаан-херети чалгыныг,
Каас-шинниг бүдүштүг,
Эрес-диндим чолаачылыг,
Эзир куш дег, шевер
боттуг,
Улус хөөнүн чеdмикни —
Ужар-хемо чедип келди.

Бистиң чогаалчыларывыстың тыптып турар үезинде Степан Сарыг-оолдуң ак саазынны арыы кылгаш, [illegible] карандаштыг [illegible] кылгаш, чечен шүлүк бижип берген — бистиң чаа [illegible] бажа бир [illegible] көрүнчүү боор турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Степан Сарыг-оол фашистиг [illegible] лерге удур чоннуң хайнып үнген киленип [illegible], совет чонга ханы тудуш [illegible] шылын көргүскен шүлүктерни чогаадып [illegible]. Оларның иштинде «Авам мээң оглуу», «Чылан сени». «Чылча шапар», «Ыдыктыг дайынче», «Чоннуң мааадыры», «Танкычыга чагыг», «Эжимни үдей тура», «Хорлуу кадай», «Кызыл шеригжи Нурсатка», «Магаданчыы кандыг ыйлаан», «[illegible]», «[illegible]», «Эжии Бээвир-оолга», «Тиилелгениң ыры». Мөнге ал дар бо шүлүктер тергиин онзаланып турар. Ол чогаалдарын [illegible] болза тыва чоннуң ыдыктыг болалдарын көнчүт чечечилин көргүскениnде боол турар.

Курут бодал болгулаан, чогаалдар бижигиляэр кижилер база турар. Ындыг хевириниң чогаалдары тоолчургу аянныг болгулаар. Ынчаарга Степан Сарыг-оолдуң патриоттуг шүлүктериниң тыптып келген дөстерин хандыр уктай бээрге, бир-ле көргени, таныыры кижиниң салым-чолу боор тургулаар.

Тывадан дайынчыва эң-не баштай аъттанып үнген дайынчылар танкистер боор турар. «Танкычыга чагыг» [illegible] дыштар мындыг одуруглар бар:

Улуг-Хемниң пежиг акы
Чараш сайга үдеп келгеш,
Уруг эжиң ошкап тура,
Чагаан синүн үнзейн чор.

Ол [illegible] болууруң дайын [illegible] арат [illegible] бүзүрелиниң көргүзүп турар одуруглар-биле доостур:

Тиилелгеден чанып келгей
Дилим, эрес эжим сени
Улуг-Хемниң борам акы
Уткуп алыр черим болзун!

Тываның орлан-эрес эки туралары дайын [illegible] ринге тулчуп чораан, намчыктыг маадырлыг чоруктарны кылгылаан. Бистиң [illegible] турачылдарывыс шынчаңла уиилелгениң кызыл тугуну [illegible]. Тереен Тывазынче чанып келгеннер. Хемчик чурттуг Чүргүй-оолдуң Совет Эвилелиниң Маадыры ат алганынга тураскаатган «Маадыр Чүргүй-оол» деп шүлүк кандыг боларын [illegible] кезбес [illegible] опу!

Ада чурту — Совет чурттуң
Маадыры деп
Алдын Сылдыс, Ленин
орден чалап алган.
Бо хүн бистиң аравыста
Чүргүй-оол бо.
Боду-биле тайбың амыл
кылчып туру.

«Ада өле-даа, оглу артар». Маадыр өле-даа, маадырның кылып чораан херээ, бодап чораан бодалы кезээде дириг.

Дайынның кииин түлүк үезинде, конуут кыштың соогунда Тываның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черин совет шүлүкчү Степан Щипачевту чалап экелген. Ол үеде Чогаалчылар эвилелиниң баштаар [illegible] даргазы Сергей Пюрбю турган, ооң уштап-баштап турганы ажылының база бир буянныг арны моон безин костүп турар-дыр. Совет шүлүкчү акызының адын безин бистиң [illegible] Степан деп адап алганында бир ханы утка база бар. Степан Щипачевке тураскааткан «Ай лан-кушкаштың» сөөлгү строфазы бо-ла болгай:

Хоотуг чоргаар айлан-
кушкаш,
Хоюг, чылыг холун
эккел!
Улуг-Хемниң айлан-кужу
Удавайн ырлап чедер:
Уявыстың каттышканын
Узун мөңге ырлажыр бис.

Чырыткылыг [illegible] үениң Тыва черге чедип келирин баш бурунгаар бүдүү билип деп чүвени бо шүлүк бадыткап шыдаар. С. К. Тока, А. М. Чымба, О. Ч. Лопсан [illegible] баштаан бистиң делегацияның ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга чедип, Бистиң Тыва Совет Эвилелинче хүреелеринге бадылап кирген болгай. Бистиң эң-ле чырык, эң-не чаагай, эң-не мөңге хүнүвүстү Степан Сарыг-оол «Советтиг Тыва» деп шүлүүнге, шын-на

сеткил-биле бижээн болгай.

Сорук, күзел ынаам сингеен
Төрээн чуртум
Совет тугтуң херелинге
чырып кээрге,
Ынакшылым улам депдеп
бо хүн келгеш
Ыдык черим хоруунуң
ошкап тур мен.

База катап бадыткап каайн. Тыва чонумнуң совет чонумнуң уязының каттышканы ол-дур. Тыва дылын, орус дылын кырынга чогаалдарыг [illegible] турар [illegible] рым совет тукту мөңгежидип ырлажып турары ол-дур. Бистиң совет амыдыралывысты «саазынга чуруп ааргa, сангылгаан дег, чырык болган» деп чүве ол-дур.

«Эки аъттың эзэн хөй». Эки чогаалдың [illegible] бе-за хөй болур [illegible]. Улуг бижик баар тыва [illegible] де Степан Сарыг-оолдуң чогаалдарын номчуваан номчукчу чок деп бодаар мен. [illegible] улустуң [illegible] тызы деп хүндүлүг атты [illegible] чоруур өөре чогаалчывыс-тыр. Болуунуң [illegible] [illegible] дугайында Степан Агбаанович кыска болгаш билдиктир кылдыр чогааткан.

Дарган улустуң холунда
масказы дег,
Тараачынның холунда
кадыыры дег,
Чаагай улуг тургузугга
тулуп киржир.
Чаъс баштыг демир-
үжүүм — чидиг чепсээм
Сагыш-күзел дээзи каазын
тоглатпайн
Саазын өттүр чечектелдир
тарып үндүр!

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

УЛУГ ТЕАТРНЫҢ ЧАА ШИИЗИ

МОСКВА. ССР Эвилелиниң Улуг театры ат-сураглыг француз композитор М. Равельдиң «Испан шак» дээр операзын көргүзеринге белетээн.

Дирижеру — Казах ССР-ниң болгаш Татар АССР-ниң улустуң артизи Ф. Ш. Мансуров, режиссёр-тургузукчузу — РСФСР-ниң уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы, Белорус ССР-ниң алдарлыг артизи, профессор О. М. Моралев.

ЧУРУКТА: шииден үзүндү. Солагай талазындан оң талазынче: Дон Иниго Гомец — ССРЭ-ниң улустуң артизи А. А. Эйзен, Гонсальве — артист Л. И. Кузнецов, Консепсион — РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады Г. А. Калинина, Рамиро — ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Ю. А. Гуляев.

А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникозы.

ШЫДЫРААЧЫЛАРГА БЕДИК АТТАР

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинаның найысылалында эртип турар ФИДЕ-ниң конгрезинге совет бөлүк шыдыраачыларга делегей гроссмейтерлери деп бедик аттарны тывыскан. Оларның арзында — Нона Гаприндашвилиге база бар. Мынчангаш ол эр улус арзынга гроссмейстер деп атты алган чаңгыс херээжен кижи ол болу берген.

Делегей гроссмейстери аттарын оон ангыда Владимир Багирова, Иосиф Дорфманга, Андриан Михальчишинге, Семен Палатникке тывыскан.

Ындыг аттарны Югославиядан беш шыдыраачыга, Румыниядан [illegible], Кубадан, Чехословакиядан, Канададан, Англиядан, Индонезиядан, Перудан, Испаниядан, АКШ-тан бир-бир шыдыраачыга тывыскан.

39 шыдыраачыларга делегей мастери атты тывыскан.

(СЭТА).

АГААР

[illegible] республиканың [illegible] булуттааш, [illegible] хар чаар. [illegible] Хаттың дүргези секундазы 5—10 метр. Агаарның температуразы 5—9 градус соок болур.

Кызылга база булуттаар, [illegible] хар чаар, 5—7 градус соор.

МУЗЫКАГА ӨӨРЕНИП ТУРАР

Суурнуң [illegible] тевүнде [illegible] кылдыр будуп каан ийи каът бажың бар. Тока аттыг совхозтуң Культура бажыңы ол-ла болгай. Кайы-даа каъттар [illegible] каракка көскү, чараш. Ийиги каътта библиотека. Музыка школазы база ында. Янзы-бүрү музыка херекселдерин таарыштыр салып каан турарын кижи дораан эскерер. Музыкага херек номнарны база чыып белеткээн. Музыка школазын башкы Федор Штифельман [illegible] турар.

Ол [illegible] уран чүүлге хандыкшылдыг [illegible] база [illegible] билир кижи. [illegible] келгенден бээр үр болбазында болза өөн-концерттерге бо-ла кирип кээр турар. Музыкага хандыкшылдыгларның баянга, фортепианога, гитарага даан өске-даа музыка херекселдеринге өөредип турар.

Музыка школазы ажыттынгандан бээр ийи-ле чыл чедип турар-даа болза, школаның өөреникчилери музыка талазы-биле эге билиглерни чедип ап турарлар. Аданелер ол [illegible] башкыга өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

Таңды район.

А. СААЯ, тудугчу.

ОЛИМПИАДАГА БЕЛЕТКЕЛ

XXII чайгы Олимпий оюннарының ажыттынарынга чедир ам-даа ийи чыл хире үе бар. Ынчалза-даа аңаа белеткел ажылдары ооң болур чери — Совет Эвилелиниң беш хоорайларында хайнып-кайнып чоруп турар. «Олимпиада-80-ниң» оргкомитединиң СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканын ёзугаар алырга Москвада, Киевте, Минскиде, Таллинде болгаш Ленинградта туттунуп турар 100 хире олимпий объектилерин тускай контрольга алган.

Олимпийжи Москва беш спортчу төпке үлеттинген. Болуп эртер маргылдааларның хөй кезии Лужникиде төп стадионга болур. Аңаа чиик атлетикага, футболга, сугга эштиринге маргылдаалар болуп эртер. Крылатский районунга чадаарынга, чадаг-терге чарыжынга, а «Динамо» стадионунга мөгелер, аар атлетиканың спортчулары маргыжарлар. Мир проспектизинде туттунуп турар чаа спорт комплекизинге боксёрлар, баскетболистер, ватерполистер ну-

жун шенежирлер.

Футболга Олимпий оюннарының чемпиону ат аазы ойнаар командаларны Киев, Минск, Ленинград хоорайлар хүлээп алыр. Ынчангаш ол хоорайларның футбол ойнаар стадионнарын чаартып дерип, кылып турар. Эстонияның найысылалы Таллинге парус спортунуң маргылдаазы болур. Аңаа белеткел ажылдары амгы үеде кидин түлүк чоруп турар.

В. КУЛИКОВ, СЭТА-ның корр.

Чурукчунуң сойгалаашкыны

КЫҢЧЫКТЫРБААЛ

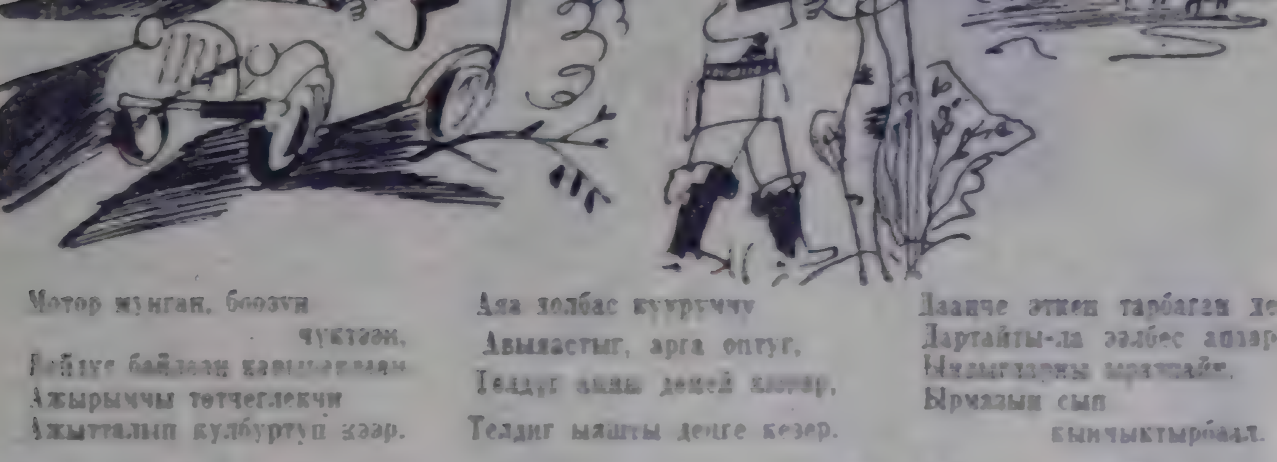

Мотор ыңгаш, боозун
чуктээн,
Бейзүс байлаан [illegible]
Ажырымчы төтчеглекчи
Ажыттальп кулбуртуп каар.

Аяа холбас кууручму
Авыяастыг, арга ептиг,
[illegible] аңны демей [illegible],
Теңдиг ышты деңге кезер.

Дааиче эткен тарбаган дег,
Дартайты-ла ээлбес апаар.
[illegible] [illegible]
Ырмазын сып
кыңчыктырбаал.

С. УИНУКЗИНИҢ чураан чуруктары.

шыдыраага бодал херек

ХООРАЙ ЧЕМПИОНУ

...Маргылдааның [illegible] турду. Кызыл хоорайның бирги черге дээш маргылдаазын эртеэн чылдагы чемпиону Чыртак-оол Оюн-биле ужурашкан сиирээш мага-боттуг, ортумак хөңү сиинныг, кара-сарыг карактарында чалыы кежининг [illegible] турнири килиткенин илереп шыдыраачының столун [illegible] көрүкчүлер ширээ. Сонуургакчыларның бирээзи хая көрнүт келгеш [illegible] чыдыр-даа.

— Чемпионнуң [illegible] мат-ка олурар чыгыы-дыр.

— Кайы ам. Оюн Чыртак-оол де? Орта чоор бе?

Удаваанда көрүкчүлер республиканың шыдыраачыларының бирээзи Ч. Оюн бирге байдалды [illegible] берген. Харын-даа дүржүлгезы улуг болгаш төңчү чок шалаар көш тып алгаш, арыг аштырыышкындан артажоктуң кырындан чайлап дүштү.

Чемпионну бирге байдалче киирип орган Дарааш Монгуш «Тывазың анчылары» солуннуң ажылдакчызы А. Делгер-оол-биле чадыг тура [illegible] маргылдааның артыган киржикчилерин баштай бергеннер. Оларның арзында [illegible] [illegible] үзүп болган. Аңаа [illegible] биле оюнда А. Делгер-оол [illegible] коштердеп-ле кара таланың халдаашкынының адаанче кирип, үжен үшкү кошту кылгаш, удурланикчызынче холун сунмушаан, дыннады-дыр:

— Тиилелгениң бодашчылар [illegible] бээр четирээн.

[illegible] «Сельхозтехниканың» [illegible] ажылчыны Дарааш Монгуш бо чылын болуп эрткен хоорай маргылдаазынга чангыс-даа [illegible] уттурбайн, 1978 чылдың чемпиону атка төлептиг болуп шыдаан.

Д. Монгуш — шыдыраа талазы-биле бирги разрядтың спортчузу. Тыва АССР-ниң чемпионадынга 1974 чылдан бээр ол доктаамал киржип келген.

Найысылал Кызылдың бирги чери дээш 24 шыдыраачының арзында болуп эрткен маргылдаа доозулган соонда: «Ийме суур, шынап-ла, улуг-биле хөй-хөй шыдыраачыларлыг чер» дижип, чамдык көрүкчүлер арзында [illegible] жып турганы таварылга эвес. Хоорайның 27 харлыг чемпионунуң элээди чаш чылдары база Иймеге эрткен. Ол аңаа он классты доозкаш, Кызылдың кодээ ажыл техникумунга өөренип карген. Ортумак тускай өремни чедип алгаш, ирай [illegible] Мөңгүн-Тайгага «Мөнгүн-Бүрен» совхозка үш чыл ажыг ажылдаан.

Үениң негелдези-биле деңге чурттаар [illegible] ооң амыдыралының сорулгазы ындыг. Ынчангаш ол спортчу мерге [illegible] бедидип турарындан ангыда, бодунуң шилип алган эртемнинге улам хандыкшып, [illegible] бот өөредириге биле өөренип турар.

Хоорай чемпиону Дарааш Монгуш — шыдыраа талазы-биле чаа өзүп орар, талантылыг аныяк спортчуларның бирээзи. Ол ам удавас республиканың маргылдаазынга найысылал Кызылдың спортчу [illegible] рын камгалаарынга белеткенип турар.

С. ДАНЗЫ.

Бодалга

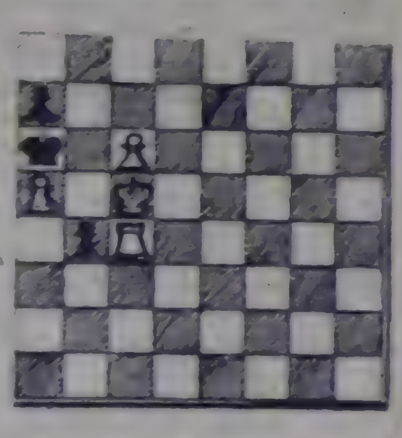

Дөрт кошке мат.
П. АРТАМОНОВ тургускан.

АРГА-ЛА ХЕРЕК

Оюн үезинде шыдыраачыларның арзынга психологтуг салдар канчаар тургустунуп келирил? Удурланыкчылар бирээзи өскезин кандыг арганы ажыглааш, кажарлап оргаш удуп алыры? Бо айтырыг камы-даа шыдыраа номунда долузу-биле чырыттынмаан. Ынчалза-даа мындыг аңзылыг чүүлге мыңда-хээн таваржыр бис. Чамдыы «Эге-ле деп байдалдыг оргаш, хайыраан хазымдап [illegible] [illegible] рымга, удурланыкчым серемчилелин оскунупкан, аажок-ла девидеп сүртээн ышкаш болган ийин». Азы: «Бердинген тавырылгада эргежок чугула коштү аът-биле—а 4 деп коземекти эжелээр деп бодап алгаш, салып орган кижимче көре каапкарымга, ооң арны дүвүрээзинден артында-ла куу тос дег хууда берген боорга, демги кошту кылырымче далашпайн, тактыг бодангаш, дараазында оон-даа шыырак кошту бодап [illegible] [illegible] [illegible] Баштыг арнын оолдут апарган-даа [illegible] бар болбазыпе».

Шак мындыг чижектер чергежидип шыдыраачыларга эки билдинер. Олар [illegible] шыдыраачыларның арзынга тургуступ [illegible] психологтуг салдарның кайы хире дээштиин тодаргай херечилеп турар.

Чамдык шыдыраачылар удурланыкчызының сагыш-сеткилин хөлзедир, бүдүлдүрар сорулгалыг шыдыраа дүрүмүнде бижиттинмээн чүүлдерни кылгылаар. Бир маргылдаа үезинде мындыг таварылга болган. Шыдыраачыларның бирээзи удурланыкчызы көрүп орда, кара өнерин үттүрер [illegible] тү бижип орган саазынынга демдеглеп алган. Дуржулгазы шала кошкак шыдыраачы аңаа ооргу хона берген, серемчилелин кошкадыпкан. Таптыг-ла ол ойнунда бирээзи оргаш, демги кошкак кошту балап каапкаш, тургустунган байдалга дүүштүр кыштуг кошту бижээш ка-жуптерге, өскээн девидеп аңгадап калган. Оон ол тодаргай план чок, ала-чайгаарлаашкынның агымы-биле корчуп ойнаадынмаан [illegible] [illegible] уттурган ышаа.

Удурланыкчызының бүдүлдүрар сорулгага янгы-аңгы аргаларны ажыглап турар. Тәэйнээн шыдыраачылар арай төнчүзүнге чедир бүзүревес ойнадыптып [illegible] маарга чаар кезеткен. Ол бодаптып орар арзында бирээзи турупкелгеш, столдар аразынга кылаштап, маргылдааның өске киржикчилери-биле чугаалажып чоруп турган. Ындыг байдал удурланыкчызының сагыш-сеткилинге дээштиг салдарны чедирген. Чүге дээрге ооң сагыжынга демгизи үк салыгының коштерин өске улус-биле чугаалажып, сүмележип турган ышкаш сагындырган. Шынында демгизи өскезиниң серемчилелин чардыктырар дээш ынчалган. Бүзүрел чок, сестип ойнап органы янзы-бүрү өске бодалдарга алыскаш, [illegible] коштер [illegible] шыдажып барган, уттурган.

Психологтуг салдар чамдык үелерде кандыг-даа ажык бербес деп чүвени шыырак шыдыраачыларның дуржулгазы бадыткап турар. Бедик разрядтыг шыдыраачылары бодунуң холунге берге байдал тургустунуп келгенде болуунуң дүвүрээзинин удурланыкчызынга билдиртпес дээш олурган столундан тургаш, хол-дашкынын чавырылдырып алыр.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тура база ажыктыг. Ол үеде бодап [illegible] [illegible] гүстүнүп каар таварылгалар тургулаар.

В. МАЛКИН,
медицина эртемнериниң доктору.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—«Зарядкага чыскаалыңар!»
11.00—Татар АССР-ниң [illegible] болгаш танцы ансамбльдиниң концерти.
11.30—«Будильник».
12.[illegible]—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!»
1[illegible]—«Тоол аалдан келген». «Садко». Уран-чечен фильм.
14.10—Локтев аттыг ыр болгаш танцы ансамбльдиниң бичии болуунуң оюну.
1[illegible]—«Кодаге дамчыдылга».
1[illegible]—«Музыка киоскузу». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
1[illegible]—«Театр шиизи» Р. Иэш — «Чаашкын салгалы». Москваның К. С. Станиславский аттыг шии театрының фильм-шиизи.
18.30—«Делегей байдалының дугайында».
19.[illegible]—«Мээң бажыңым мээн ог-бүлем» Чурттуң эуп-[illegible] комбинатынга тураскааткан бөлүктер.
19.30—Медээлер.
19.45—«Оорлаткан хүн». Мультфильм.
20.[illegible]—«Кино аян-чорукчулар клубу». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
21.[illegible]—«Силерниң бажыңыңарда». Музыкалыг программа.
21.[illegible]—[illegible] талазы-биле Европаның чемпионады. Мадридтен дамчыдылга.
22.30—«Үе». Информастыг дамчыдылга.
2[illegible]—«Литературалыг номчулгалар». А. Твардовский — «Поэмалар». В. Золотухин күүседир.
23.30—«Даштыкы эстрадавыс аялгалары».
00.15—00.55—«Улуска чүнү белекке бээр сен». Документалдыг телефильм. Төңгеде — медээлер.

НОЯБРЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.[illegible]—Уруглар фильм «Күзелдиң сигени».
19.15—«Улусчу контроль». Дамчыдылга.
19.40—«Циркте бир хүн». Телефильм.
19.55—«Челээш». Спортчу ундурунге.
20.25—«Ильинский Маяковскийниң дугайында». Телефильм.
20.45—Телемедээлер.
21.00—Чарлалдар.
21.05—23.00—«Үер» Телешии. 1 болгаш 2-ги кезээ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт ындында фронт» 9.30, 12.40, 17.10, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыдлы» 9.30, 12.30, «Тайга хаанының төнчүзү» 10.40, 13.50, «Малиновкада куда» 15.40, 19.00, «Киночымыдлы» 17.30, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Золушка», 11.00, 13.00, «Элээди уруглар» 15.[illegible], 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Айыылдыг оюннар» 11.00, 13.[illegible], «Кудаа болгаш келин» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дуб бүрүлериниден чечек» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тоол чурттап чораан» 10.40, 15.30, «Фронт ындында фронт» 12.20, 17.10, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Операция Кобра» 15.00, 16.50, 18.40, «Чардаштың кадын хааны» 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дыңнаа алс-ижик» 1[illegible], «Хар кырында үш кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың экскурсия бюрозу аян-чорукту организастап турар болгаш дараазында маршруттарга путевканы саналдап тур: 1978 чылдың декабрь 19-тан эгелеп 10 хонук дургузунда **Ленинград** хоорайже чорууру. Өртээ 180 рубль (ында болгаш дедир келирге самолёт өртээ-биле кады). 1978 чылдың декабрь 22-ден **Киев** хоорайже 4 хонук дургузунда чорууру. Өртээ 200 рубль (самолёт өртээ-биле кады). 1978 чылдың декабрь 13-тен **Прибалтика** [illegible] [illegible] Өртээ 2[illegible]1 рубль.

Чагыгны кижилерден хууда болгаш өдүрүүге, албан черлеринге [illegible] [illegible] ажылдакчыларындан хүлээп алыр.

Ленинградче баарының чагыгларын ноябрь 25-ке чедир хүлээп алыр. Айтырыгларны дараазында адреске чорудар: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 29, телефон 2-51-76.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-26-60, редакторнуң оралакчызының 2-[illegible]-24, 2-21-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаш 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2721.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТО—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 261 (10858) | 1978 чылдың ноябрь 14, вторник | 1925 чылда [illegible] | Өртээ 2 коп.

Ильичевск болгаш Варна порттарның аразында далайның демир-орук. паром харылзаазын тударының болгаш организастаарының совет болгаш болгар тудугжуларынга, далайжыларга, портовиктерге, демир-орукчуларга, бүгү киржикчилеринге

Эргим эштер!

Кайгамчыктыг тиилелге-биле — Ильичевск-Варна паром харылзаазының тудуун хуусаа бетинде доозуп каан-биле силерге чүректиң ханызындан байыр чедирдим.

Совет болгаш болгар тудугжуларының кызымаккай күш-ажылының ачызында бистиң ава-дуңмалышкы күрүнелеривистиң эргектерин тудуштурган күчүлүг транспорт оруу, пайырадыы чаа ковураа тургузулган. Далай кежир бо ховар орук болза социализмниң чогаадыкчы аргаларының дириг херечизи болур. Ботгарының куженишкиннерин каттыштырып алган кандыг улуг чедиишкиннерни чедип ап болурун, хостуг улустарның кады күш-ажылының кайгамчык үре-түңнелдерин кожа ажылдап турган тудугнуң киржикчилери илези-биле көргүскеннер.

Ава-дуңмалышкы чурттарның ажылчыннарының болгаш специалистерниң тургускан демир-оруктуң паром кежии Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Болгария Улус Республиказының аразында ханылап турар бүгү талалыг кады ажылдажылганың болгаш чоокшулажылгазының чайынналчак демдээ болур.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның оруу-биле чоруп орар Совет Эвилели болгаш Болгария, экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң бүгү чурттары моон соңгаар-даа бистиң пөнти байлаавысты ковудедир, бистиң деп каттыштырыышкынның чурттарының улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алыктыг чечээ болур чаа улуг объектилерин келир үеде тудар деп чигзиниг турбас.

Силерге, эргим эштер, эки кадыкшылды, аас-кежикти, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни күзедим.

Л. БРЕЖНЕВ.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Онгу беш чылдың үшкү чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар аазаш Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының Любовь Григорьевна Маркелованың удуртканы дааранычылар бригадазы шалыпчы ажылдаannар.

Онгу беш чылдың үшкү чылында он алды муң сес чүс рубльдиң продукциязын бүдүрер планныг онаалдазын хуусаа бетинде, октябрь 30-де 17.293 рубль кылдыр ажыр күүсеткен. Комбинаттың бригадалар аразында социалистиг чарышкага бо бригада чаңгыс удаа эвес тиилекчи болуп келген. Онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдазын дааранычылар күүсеткен, ам 1979 чылдың үлүүн кылып кирипкен.

К. МААДЫ.

САЙГАРЫЛГАНЫҢ КҮҮСЕТКЕН

Республиканың тараа продукциязы заготовказының үлетпүр бүдүрүлгелери онгу беш чылдың баштайгы үш чылының продукция сайгарарының планын ноябрь 1-де 100,3 хуу күүсеткен.

Кызылдың сайгарылга баазазы үш чылда 17 миллион 287 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, ажыр күүсеткен. Чадааның тараа хүлээп алыр чериниң коллективи эки ажылдаан. Үш чылда 2 миллион 60 муң рубльдиң продукциязын сайгарарын ноябрь 1-де 7 муң рубльге ажыр боттандырган.

Ч. ДОСПАН,
эргелелдиң кол инженери.

АЖЫРГАН

Өвүрде «Коммунизмче орук» совхозтуң Кужур-Чыраа сүт-бараан фермазының коллективи 1978 чылда курунеге 600 центнер сүт садар тургаш, 630 центнер чедирип, хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Саанчылар Ногит Нордуп, Татьяна Седен-оол, Роза Монгуш эки ажылдап турарлар.

К. ООРЖАК.

ЧАА КЫШТАГЛАР

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң Ооржак Достай-оолга удурткан автозвенозу чаа кыштагларны кылып, эрги кыштагларны септээринге үре-түңнелдиг ажылдааннар. Олар Чымчак-Ойда 500 хой кирер чаа кажааны, Шолук-Ховуга, Арыг-Үзүүнге чаа кыштагларны, үш чаа чуртталга бажыңнарын туткан.

Тудугжулар кажааларны чүгле туткан эвес, оларның иштинге илеткаларны кылып, малгаштап, чугайлааннар. Чуртталга бажыңнарын кирип олуразынга белеткээннер.

Оон аңгыда олар 17 кыштагларны, 19 чурттарга бажыңнарын септээн. Тос печканы чаартып кылган, бо ажылга Х. Маадыр-оол эки ажылдаан.

Автозвенода тракторларны, автомашиналарны четчири-биле бышкылааны ажылдың темпизин дүргедеткен. Бызанчылар О. Өткем-оол, К-С. Хунан-оол, Д. Долзуңмаа, Х. Бэйлаң-оол эки ажылдаазчнар.

А. ЕВРОП.

ООН МАСТЕРЛЕР ӨЗҮП ТУРАР

Чедерниң тараа шөлдери калбак-делгеми-биле чаттылып чоруткан. Ында «Тиилелге» совхозтуң тараажылары каш чылдар улай хөй тарааны бүдүрүп келген.

Ажыл-агыйның бүгү адырларында болуушкун онаашкан ажыл-херекке бериинген мурнакчылар хөй. Олар чүгле мурнакчылар эвес, а өзүлүг чогаадыкчы күш-ажылчы мастерлер болуп турарлар.

Маңаа чижек кылдыр совхозтуң № 2 хову бригадазын көрүп болур. Ук бригаданы организастап, ажыл-ижин башкарып чораан он баштайгы бригадири Пётр Константинович Верашкиннин киирген улуг-хуузун үнелевес аргажок. Оон каткы-хеглүг, эш-өөрүнге эптиг-эвилең найыралдыг сагыш човангыры бригадада чаңчыл болуп артып калган.

Амгы үеде ук бригаданы «Күш-ажылчы алдар» орденниң II—III чергелериниң эдилекчизи Доржу Сааевич Даңзар удуртуп турар. Бо бригадага бүгү чүве кажан-даа эмге-дег-белиг, оон механизаторлары эп-найыралдыг, өзүлүг-ла күш-ажылдыг ак сеткилдиг-биле медерен билир кижилер ажылдап турарлар.

Ында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Янчар, РСФСР-ниң алдарлыг механизатору Дайын-оол Онгар дээш оон-даа өске мергежилдиг механизаторлар ажылдап турар. Комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадиры Сарыглар Өлзүр-Сат болгаш Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниг Оюн-оол Салчак, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Александр Ангыр-оол дээш өзүлүг мастерлерни бригада кижизиткен. Ынчангаш бо бригаданы хову ажылының мастерлериниң школазы деп адап болур. Ук бригада тараа бүдүрериниң курунге планын күүседиринге бүзүрелдиг.

З. ТЕЖИТ.

КӨРГҮЗҮГЛЕРИ ЭКИ

Алды чылдың дургузунда мал ажылынга ажылдаары дээрге улуг эвес хуусаа-даа болза, Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң хоймузу Эрес-оол Эртинеевич Монгуш эки түңнелдерни бо аразында чедип алган.

Кадан хойну хүлээп алган баштайгы чылында Эрес-оол Эртинеевич болгаш оон кадайы Чайка Калдар-ооловна төрүүр чүс хойдан 90 хураганны өстүргеннер. 1976 болгаш 1977 чылдарда аныяк малчыннар төрүүр чүс баш хойдан 104 болгаш 103 хураганнарны менди ажаап алганнар. 1978 чылда төрүүр чүс хойдан 124 хураганны камгалап, улуг чедиишкинни чедип алганнар. Ол чедиишкиннерни чедип алырынга оларның пенсияда турар ада-иези, дуржулгалыг малчыннар чораан Бавуу Сайыновна болгаш Эртине Бурзункеевич дузалаан.

Оон аңгыда чыл бүрүзүнде кыштагдаашкынга эки белеткенип турганы база хамаарылгалыг. Бо чылын малчыннар 20 тонна сиген белеткээр тургаш, 22 тонна сигенни белеткээн. Оларның кыштаа Бажың-Алаак суурдан он километр черде, Өртең-Тейде турар. Совхоз кыштагга чаа бажыңны тудуп берген.

В. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергезиниң эдилекчизи Э. Э. Монгуш.

Фотозу А. МЕЛЬНИКОВТУУ.

ГРАФИКТЕ — 1979 ЧЫЛ

Тээлиниң сааталге-тудуг участогунуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш улуг тура-соруктуг ажылдаан. Бо чылдың планын хуусаа бетинде күүседип, амгы үеде 1979 чылдың үлүүнге кирипкен ажылдап эгелээн.

Коллективтиң ажыл-ишчилери эрткен ийи чыл он айларда безин 960 муң рубльдиң тудуг ажылдарын кылгаш, үш чылдың планындан ажыр 50 муң рубльдиң ажылдарын кылган. Участоктуң бригадалар аразында калбарган социалистиг чарышкаңга Карл Кужугеттиң Танов Хунажыктың, Дагба Сүрүңнуң бригадалары тергиин түңнелдерни чедип алган. Чоокта чаа олар база бир улуг тудуг — Тээли суурда автостанцияны кудуне коммисиязынга дужааган.

(БИСТИҢ КОРР).

КҮҮСЕТКЕН

Онгу беш чылдың үшкү чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң Хүр сүт-бараан фермазының коллективи бо чылдың эгезинден бээр кызымак ажылдап келген. Оон түңнелинде багай эвес көргүзүглерни чедип алган.

Эрткен он айларда курунеге 206 тонна сүт садар тургаш, 213 тонна чедирип, планын ажыр күүсеткен.

Саанчылар ортузунда социалистиг чарышка Зинаида Ананың бирги черде чоруп орар. Бо чылдың эрткен тос айларында бир саар инекке онаалтыр 1775 кг сүттү ол саап алган, көргүзүглер планда көрдүнгенинден ажыл турар. Любовь Седип ийиги черни алган.

Коллектив кыштагдаашкынга эки белеткенген, ынчангаш сүт саалдазы күдүлавайн турар.

М. ТУЛУШ.

Төрээн чуртта

● РСФСР: чаа-чаа дериглерлигде — чаа-чаа аргаларлыг

Нефть, газ магистральынга херектээр шала чугажаак хоолайларны Выксаның (Горький область) металлургия заводунда бүдүрүп эгелээн. Ол продукцияны автоматтыг шарыш машиналар ап турар: [illegible] технологтуг [illegible] хоолай [illegible] ыш [illegible] шынары бедээн.

Кол-ла чүве — оон-даа чуга хоолайлар бүдүрериниче шылавар аргалыг болганы. Чартык метр [illegible] диаметрлиг алты миллиметр кылын демирден кылган ындыг хоолайлар төрүүр улуг базылышкынны шыдаар. Ол дээрге муң-муң топта камнаттынган металл-дыр.

Шак бо чаа шарып машиназын Москва областа аар машина бүдүрер «Электросталь» заводунуң коллективи металлургтарга кылып берген. Ол бүдүрүлгениң тускай эртемденнери металлургтарга дузалап, заводка барып ук машинаны эптеп тургузуп, [illegible] дүүштүр ажылдаар [illegible] үш ай бурунгаар боттандырганнар.

● УЗБЕКИСТАН: сөөлгү кииридис

Тепловоз машинизи В. Сидоров Маргиландан Коканд черлер рейс үезинде дөртен килограмм кывар чүүлдү камнап алган. Ол болза чылда үш тонна кывар чүүл камнап алыр деп болуп [illegible] күүседиринге оон сөөлгү киирилдези болган. Беш чылдың эгезинден бээр мурнакчыныг агар санында камнаттынган сес тонна кывар чүүл салаттынып турар.

В. Сидоров оруктуң байдалын эки шиңгээп алган. Хөйле таварылгаларда ол дизелин «дыштандырар» кааньаш поездини [illegible] чорудар.

В. Сидоровтуң тепловоз чорудар аргазын Коканд депозунуң [illegible] машинистери өөренип ап турар.

● УКРАИНА: колхоз болгаш продукция шынары

Тернополь областың Кременец районунда Совет Армия аттыг колхоз сүт бүдүрүлгезиниң шынарын хайгаарап башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алган. Ук система ажылдыг [illegible] шынарын [illegible] тос айлар дургузунда сүттүң 97 хуузу бирги сорт-биле туржаттынган — эрткен чылдагызындан он дөрт хуу хөй. Сүттүң үнери база бедээн. Ындыг системаларны шиңгээдип алыры областың он алды тускайлан ажыл-агыйларында дооступ турар.

Ветеринария санитарияның Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң Украин салбырының ажылдакчылары чуртта моонаттынган дуржулгаларны сайгарып тургаш, кезек ажыл-агыйның областың эргелелиниң тускай эртемниглери-биле кады тус черлиң байдалдарынга дүүштүр сүт бүдүрүлгезиниң шынарын хайгаарап башкарарының комплекстиг системазын ажыглап келгеннер. Ол система [illegible] хаара тудуп турар. [illegible] система-биле [illegible] бар. Шынар башкарарының системазын келир чылдың областың сүт бүдүрүлгелиг ажыл-агыйларының хөй кезиинге шиңгээдиптер [illegible].

● МОЛДАВИЯ: мастерлерни дагдыныкчы кижизидип турар

Комсомолчу М. Трандафир хүнүң-не 550 килограмм катты — ол дуржулгалыг виноградчылардан-даа хөйнү — «Чумай» совхоз-заводтуң кат хүлээп алыр пунктузунга дужаап турган. Оон фамилиязы ажылда мурнакчыларының хүндүлел самбыразында дагдыныкчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. Курышинаның ады-биле кожа.

Ажыл-агыйда дагдыныкчылар чөвүлелиниң кежигүнү, күш-ажылдың хоочуну Е. Курышина виноград өстүрер талазы-биле бодунуң байлак дуржулгазын келир үениң мастерлеринге дамчыдып берип турар. Оон сүмелерин дыңнаары-биле дуржулгалыг виноградчылар безин оон «ажык» кичээл уроктарынга кээп турарлар. Үнен ажыг чылдар дургузунда виноград өстүрериниң ондагай байдалдарын ол бүрүн шиңгээдип алган болгаш районга эң бедик дүжүттү ап келген. Маадырның чүс хире өөреникчилери алдарлыг кижилер болуп, звенолар, бригадалар удуртуп турар.

(СЭТА).

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫҢАР: мурнакчы дуржулга

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААШ...

«Большевик» совхоз сүттү бүдүрериниге-даа, ону курунеге садарынга-даа тоску беш чылдың түңнелинде «оргумактарның» одуруунга турган. Оон фермазында симменталь уксаалыг сүткүр инектер бар. Ындыг болганда, сүттү бүдүрерин база садарын ковудедириниң аргалары бар турган. Ынчалза-даа ук көргүзүглер ажыл-агыйга өспейн, чаңгыс черге таптап туруп берген. Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылы — онгу беш чылдың эгезинден бээр совхозтуң специалистери болгаш саанчылары сүт бүдүрерин ковудедириниче шиитпирлиг базымнарны кылгаш кескү түңнелдерни чедип алган. Ону канчаар чедип алганын моон адаанда анализте көргүзүп турар.

Совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы ындыг-ла улуг эвес. Ында саап турар симменталь уксаалыг [illegible] инек бар. Саанчылар саны 8 кижи, оларның түс бүрүзүнге [illegible] инек онаажыр. [illegible] чылдарда ала сүт бүдүрериниң [illegible] турар [illegible] 1976 чылда Арыг-[illegible] бүдүрген сүт [illegible] беш чылдың [illegible] тонна ковудээн. Бо бице [illegible] бүдүрген [illegible] тонна хөй болган. Ынчалза 1978 чылдың тос айларында безин [illegible] тонна сүттү бүдүрген. Ол болза эрткен чылдың бүгү дургузунда бүдүрген сүт-биле барык-ла дең чыгаан. Арыг-Бажы [illegible] бүдүрер сүттү четпейн алыр болза, ыңа улуг өзүлде-дир.

Саткан сүттүң өзүлдези база [illegible]. 1975 чылда [illegible] курунеге [illegible] турган болза, 1976 чылда [illegible] тонна, азы 78 тонна хөй. Оон соондан [illegible] тонна ковудээн. Бо чылдың тос айларында саткан сүт 370 тонна, азы чыл планының 97,8 хуузу.

Ферманың тус-тус саанчыларының саттан сүдүнүң өзүлдезин ап көөргө база [illegible]. Бир эвес 1977 чылда фермага [illegible] инекке онаалтыр [illegible] кг сүттү саан болза, бо чылдың тос айларында-ла ферма ол көргүзүгнү ажыр база берген. А мурнакчы саанчылар оон ыракта хөй сүттү саан. Чолдак Карал-оол [illegible] айларда [illegible] инектен [illegible] кг, Ка[illegible] — 2795 кг, Ирезит Анай — [illegible] кг, [illegible] — [illegible] кг сүттү саап алган. [illegible] инектен онаажыр тос айлар-да саап алган сүт эрткен бүрүн чылдыг саалдазындан барык-ла 375 кг хөй болган! Бо [illegible] [illegible] дир.

Ындыг өзүлдени ферма бүрүн саанчы бүрүзү чүлээр [illegible]. Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылының [illegible] Ындыг чаргылдаашкын [illegible] партияның салган сорулгазы ол. Ону боттандырары-биле Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери хөй түңнелдерни чылган. Ындыг чедиишкин ала-чайгаар болдуна бербес дээрзи билдингир. Олар ону канчап чедип алганыл? Кандыг курлавырларны дилеп тып, ажыглааныл? Бо айтырыгларның [illegible] фермазының саанчылары [illegible] Ынчангаш Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилериниң чедиишкиннериниң «чажыт-тарынче» маңаа ажыдып көрээлиңер.

Чем баазазын быжыглааны. [illegible] инектерни [illegible] че ылдынмайн турганы билдингир. «Инектиң сүдү — дылында» [illegible] ыңа бир болгай. Специалистер [illegible] курлавырын [illegible] шиитпирлээн. 1976 чылдан эгелээш фермада [illegible] Ол оруун [illegible] ажып эгелээн. Оон түңнелинде чечир, эки шынарлыг, ямы-[illegible] ап эгелээн [illegible] саарыг — 8 — 10 кг, [illegible] — 5 кг, чарбы — 4 кг. Оон аңгыда саванны [illegible] силос, микроэлементилер холааш бээр. Чайгы үеде [illegible] турар. Мону ынар база чылдың эгезинден бээр кылып келген.

Фермада хол-биле кылыр бүгү-ле аар-берге ажылдарны механизастааны. [illegible] 1976 чылда 200 баш инек турар механизастаттынган чаа кажааны ажыглалга кирип соонда, күш-ажыл [illegible] [illegible] механизастаттынган [illegible] оларның күш-ажылга чогаадыкчы хамаарылгазы [illegible] боттарының билиг-мергежилин бедидеринче [illegible].

Ам база 200 баш инек турар механизастаттынган ийиги чаа кажааны бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга кирер. [illegible] 600 баш чедир. Механизацияның [illegible] бир саанчыга онаажыр саар инек саны 40—50 баш чедир ковудээрин корун турар. Баш удур кылган санааштарга [illegible] 1979 чылда ферма [illegible] тонна сүттү садып болур аргалыг. Ол — бо чылгызындан ийи [illegible] хөй! [illegible] бүгү аргалары фермаларның ажыл-ишчилеринде бар.

База бир курлавыр болза саар инек бүрүзүнүң кызыраар чорууи шуут болдурбазын фермада чедип алганы. [illegible] боозаныы ап турар. Инектерни тарып боозадыр чүүлүн арганы хөй чыл [illegible] [illegible] дарыылап турар. Ажылынга бедик түңнелдерни бериш алганы [illegible] [illegible] симменталь уксаалыг бүдүрүкчү буталарының үрезин фермага [illegible] турар. Ук ажылдың [illegible] дыл[illegible] турар. [illegible] зын берип турар.

Инектиң уксаазын [illegible] турар. Ферманың [illegible] биле арыг симменталь уксаалыг инектерни өске ажыл-агыйлардан [illegible] ап турар [illegible] бо [illegible] 40 баш [illegible] дүжүрүп садып алган.

Механизацияның киирилдезиниң ачызында саанчылар ийи дыштаныр хүннү ажыглап турар апарган. Саанчыларга ажылдаарының, чурттаарының таарымчалыг байдалдарын тургузарынче, оларны ажылга быжыглаарынче, билиин, мергежилин бедилериниче онза кичээнгейни салган. Саанчыларын ажылдан үнер чоруу читкен. Оларның оруу [illegible] 22—25 чыл болуп турар. Ындыг болганда, улуг [illegible] мастери [illegible] фермада саанчылап турар билдингир-дир. Саанчыларның ындыг хөй [illegible] коммунистер. Ында партия организациязы [illegible] турар. [illegible] турар. Сүт [illegible] рольду ойнап турар. Социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаан. Оон түңнелин он хонукта, айда, кварталда, чылда үндүрүп мурнакчыларны [illegible] материалдыг идиглиг берип турар. Бо чүүлдер сүт бүдүрерин ковудеринге улуг салдарны чедирген.

Ам ындыг [illegible] бар [illegible] болган. Ферманың центнер сүттү бүдүрериниге үндүрген [illegible] 1976 чылда [illegible] 12 рубль [illegible] 16 рубль ээлежээн. Сүттүң боттуг өртээ [illegible] 1976 чылда [illegible] 12 рубль ашкан, а эрткен чылда планнап 3 рубль ашкан, азы 1976 чылдагызындан 7 рубль [illegible]. Ынчалза-даа бо ийи көргүзүг [illegible] турар. Совхозтуң специалистеринде [illegible] салгаш, чарыгдалды [illegible] түңнелдерни чедип алыры [illegible] турар.

Фермага чүгле саанның көргүзүглери бедээн эвес, харын шынарның өскериглелери база болгулаан. Ында сүттүң шынарын хынаар лабораторияны 1976 чылда тургускан. Ам тус-тус саанчыларның [illegible] [illegible] лабораторияга хыналдан эртүп, шынарын [illegible] ап турар апарган. Оон түңнелинде сүттүң шынары дыка демисел күштелген. Ам ферма [illegible] [illegible] [illegible] сүттүң [illegible] 0,4 хуу [illegible], а сүттүң [illegible] 95 хуу чедир болган.

Арыг-Бажы фермазының ажыл-ишчилери беш чылдың [illegible] сорулгазын [illegible] турар. Фермада [illegible] [illegible] кижилер.

В. ООН
«Большевик» совхозтуң директору.

К. АРАКЧАА
«Шынның» тускай корр.

Партийжи амыдырал:

сээң кандидат стажың

ХҮН БҮРҮНҮҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

Партияга кулээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны [illegible] Каргаваның партия организациязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалынга база партия обкомунуң VII пленумунуң шиитпирлеринге [illegible] ... районнуң партия организациялары [illegible] ажылдарны чорудуп турар.

Партия обкомунуң [illegible] база райкомнуң IX пленумунуң шиитпирлерин партия эге организацияларынга, бригада партия организацияларынга, партбөлүктерге калбаа-биле чугаалажып, бо талазы-биле ажылды кичээнгейниң төвүнге тургускан. Оон түңнелинде партия организацияларының шынар составы [illegible] база кежигүн-биле экижип турар. Бо [illegible] партия кежигүнүнге кандидадынга 32 кижини хүлээп алган, оларның 21-и мурнакчы ажылчыннар болуп турар. А партийжи хуралдарга [illegible] ...

[illegible] коммунистерниң партийжи даалгаларны күүседип турарының дугайында айтырыгларны «Тыва» совхозтуң парткому, районнуң харылзаа бөлдүриинде партия [illegible] ... Ишкизи «Тыва» совхозтуң Ээр-Хавак фермазының [illegible] СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның [illegible] стажын эрттирип турарының, партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында [illegible] партбюрога болгаш партия хуралдарынга доктаамал чугаалажып келген. Оон түңнелинде фермада коммунистерниң авангардчы ролю күштелип, коллективтиң ниити көргүзүглери бедип, күш-ажылдың сагылгазы-чуруму быжыккан. Коллективтиң ажыл-ишчилериниң үрүг-дарыының кижизидилгези, школа-биле харылзаазы эки тургустунган.

Анык коммунистерниң, СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның [illegible] ажылдарны партком, партия организациялары чорудуп турар. Районда 4 партком бар. Оларда анык [illegible]

Ч. ОНДАР,
СЭКП-ниң Бай-Тайга районунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи.

ИНФОРМАЦИЯЛАР

ОРГАНИЗАСТЫГ АЖЫЛДЫ КҮШТЕЛДИРЕР

1978—1979 чылдарда мал кыштатгалашкының [illegible] ... СЭКП Тыва обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга дүүштүр ... «Мөген-Бүрен» совхозтуң ... СЭКП-ниң Мөңгүн-Тайга райкомунуң бюрозунга ... совхозтуң директору С. К. Шыырапның [illegible]

ЧЕТПЕСТЕРНИ АНАЛИЗТЕВИШААН

Бай-Тайга районунуң «Мурнакчы» совхозунуң ажылчыннары ... [illegible]

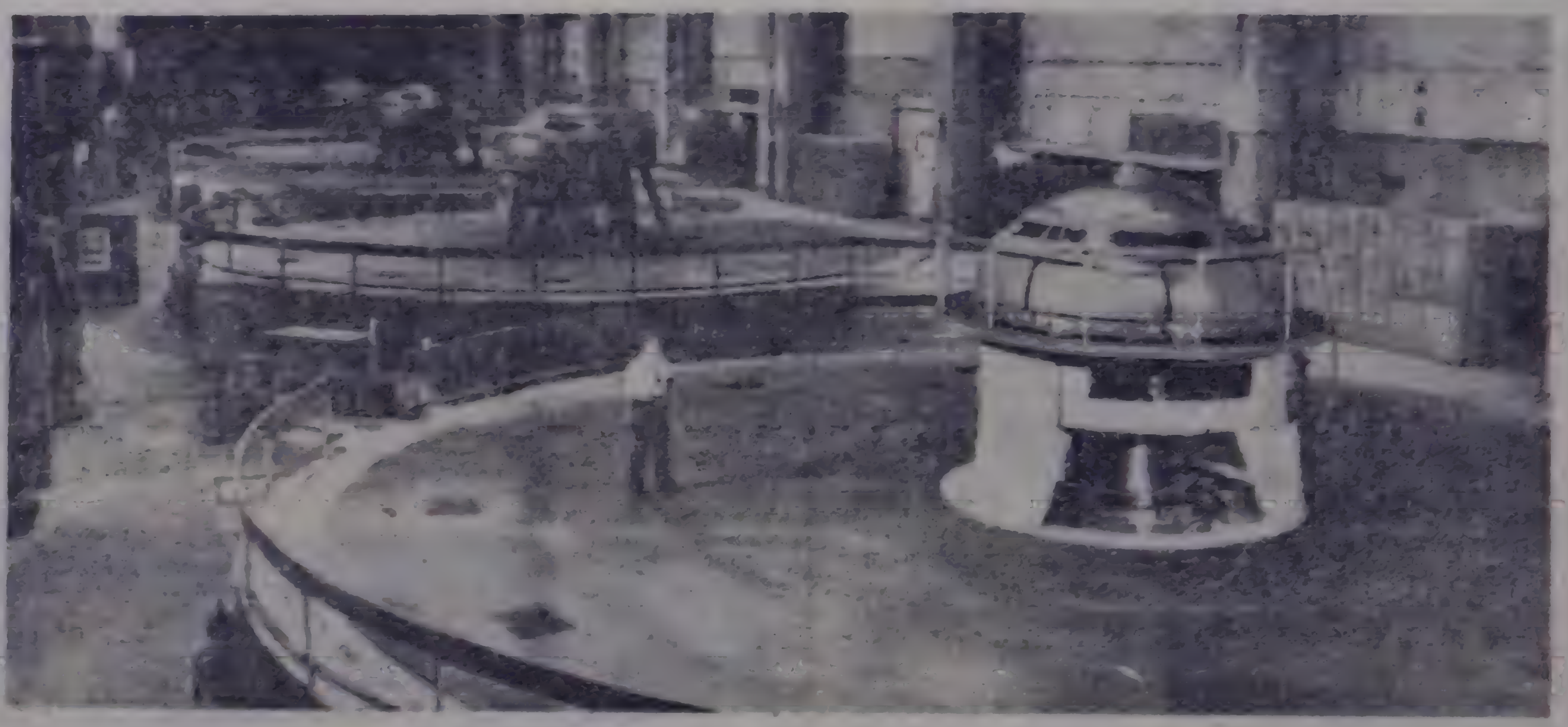

ЗЕЯНЫҢ ЧЫРЫЫ

[illegible] ... Зея ГЭС-ти[illegible] ... БАМ ... Благовещенск ... [illegible]

ЧУРУКТА: Зея ГЭС-тиң машина залы.
В. МАРИКОВСКИЙНИҢ тырттырган чуруу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КОМСОМОЛЧУ ПУТЁВКА-БИЛЕ

Хемчик унунга торуттунган, ... [illegible]

Б. КЫРГЫС.

БАЙДАЛ ЭКИЖЭЭН

[illegible]

О. КАРА-САЛ,
Улуг депутаттарының Чыраа-Бажы поссовединиң күүседикчи комитединиң даргазы.

ТҮҢНЕЛ

[illegible]

М. БАЙЫР-ООЛ,
философия эртемнериниң кандидады.

1978 ЧЫЛДЫҢ ССРЭ-НИҢ КУРУНЕ ШАҢНАЛДАРЫН КҮШ-АЖЫЛГА ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединиң болгаш Профессионалдар эвилелдериниң Бүгү-эвилелдиң Төп Чөвүлелиниң кииргеш келген саналын чугаалажып көргеш, 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тыпсыр деп доктаатканы болза:

1. К. Е. Ворошилов аттыг «Түрбомотор» заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынының токары Иван Григорьевич Шибановка, «Кызыл котельщик» бүдүрүлге каттыжыышкынының электрикаңнакчызы Михаил Митрофанович Жаворонковка, А. А. Жданов аттыг «Ижор заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынының чонукчу токары Михаил Александрович Соловьевка, Күрүнениң «Двигатель» эвилел заводунуң котельщиктер бригадири Виктор Дмитриевич Кубасовка, бирги тудуг-монтаж трестиң комплекстиг [illegible] бригадири Михаил Яковлевич Захаровка, «Миассэлектроаппарат» электротехниктиг заводтуң эптеки слесарьларының бригадири Лилия Федоровна Зайцевага, сывырган-демир шайукчузу Александр Васильевич Чокойга, [illegible] Будницкага [illegible] «Молдавизолит» [illegible] заводунуң ажылдакчыларынга.

Бүгү-эвилелдиң «Гидроэлектромонтаж» трестиң Братскиде монтаж эргелелиниң [illegible] бригадири Вадим Павлович Сагачевка, Москваның ТЭЦ-21 энергетика эргелелиниң [illegible]

[illegible]

бүдүрүлге каттыжыышкынының ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг «Ажейский» разрезтиң экскаваторунуң улуг машинизи Алексей Кузьмич Плышенкийге, «Средазуголь» бүдүрүлге каттыжыышкынының «Северная» шахтаның арыглаал уургайының даг ажылчыны Чоймонкул Тойчубаевке, «Ростовуголь» бүдүрүлге каттыжыышкынының «Майская» шахтаның арыглаал уургайының даг ажылчыннарының бригадири Михаил Павлович Чихке, «Нижневартовскнефтегазтың» № 1 бүдүрүлге каттыжыышкынының өрүмнээр ажылдарының Нижневартовскиде эргелелиниң өрүмнээр мастери Владимир Тимофеевич Громовка, В. Д. Шашин аттыг «Татнефть» бүдүрүлге каттыжыышкынының өрүмнээр ажылдарының Альметьевскиниң күрүнениң эргелелиниң өрүмнээр мастери Дамир Махмутович Нурутдиновка, «Башнефть» бүдүрүлге каттыжыышкынының «Уфанефтинин» нефтгаз казып тывар эргелелиниң өрүмнээн черлериниң капиталдыг септээриниң талазы-биле мастери Рашит Гибадуллинович Файзуллинге, «Удмуртнефть» бүдүрүлге каттыжыышкынының вышкомонтаж конторазының вышкомонтажниктер бригадири Михаил Семенович Шатуновка [illegible]

[illegible]

2. Джезказганның К. И. Сатпаев аттыг даг-металлургия комбинадының [illegible]

[illegible]

4. Москваның И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң («ЗИЛ») бүдүрүлге каттыжыышкынының [illegible] Крашенинниковка [illegible] Шанкова [illegible] Николай Алексеевич Богатовка, Мелитопольдун СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг тракторларның [illegible] Антырсейге [illegible]

[illegible]

5. Чебоксарының электрик [illegible]

[illegible]

6. Ждановта Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы аттыг [illegible]

[illegible]

7. Ярославльдың моторлар заводунуң [illegible]

[illegible]

8. Донецкиниң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг [illegible]

[illegible]

Ногаажының Бүлүнү

ДИДИМНИ-БИЛЕ ТАРЫП ШЕНЭЭР

Мөңгүн-Тайга районнуң «Мөген-Бүрең» совхозу Тываның эң ыраккы кыдыг булуңу черде турар. Совхозтуң төвү Бызыл-Хая суур кыжын-чайын меңги бергү эривес Бичө Мөңгүн-Тайганың шуутула баарында. Мөген-Бүрен [illegible] турар. Бо черге картофель, ногаалар тарып өстүрүп бүдүрерин [illegible] бар.

Бо чылын совхоз Мугаш-Кыштаг болгаш Белдир деп черлерге картофельди үш гага шенеп тараан. Оон дүжүдү эки болган.

Суурнуң чурттакчылары А. Иргит, Д. Иргит, М. Сержиннаа олар бажыңнарының чанынга черлиг согуннаны тараан. Ол кыжын соокка алдырбас болгаш эки-ле үнген.

Ынчангаш тараан ыяш бээни эки үнмейн турган бо черге картофель, капустаны дидимнии-биле тарып [illegible] кедеп. [illegible] кузели, кылымакай күш-ажылы турда, кандыг-даа черге үнүштү тарып ап болгай-ла.

А. Даржайның «Кодээже чагаа» деп чуулунге каттыжып, оон дедине тур мен.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

КИЖИЗИДИЛГЕ БОЛУР

Мурнуку чылдарда «Сүт-Хөл» совхозтуң девискээринге ногаа, картофельди хөй-ле тарып, харын-даа дыка хөй өг-бүлелер артыкшылдыг аларганын салып-даа турган. Совлгу үеде ол үнелиг продуктуну каш-ла саныыг өг-бүле тарып турар. [illegible] манаар апарган.

Бистиң бо черде школа, уруглар албан черлериниң картофельди, капустазы кыш [illegible] тонуп каар. Оон соонда уругларны чаңгыс хөй черлер — крупа, макарон-биле чемгергеш туруп баар.

Кодээ суурларга өг-бүле бүрүзүнден [illegible] эмнелге, уруглар албан черлеринге чедир картофельди, ногаа. айнаан хөйтүг биле тарыыры черле чугула.

Өг-бүле бүрүзү уругларын күш-ажылга [illegible] бажың чанынге черге, ногаа тарып [illegible] чалыг. Ала-ла чүнү кылыр болдур, уруглары база ону кылып, оларның ажыл-херээн салгаар болгай.

Д. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

ЭЧИС СОРУКТУГ

[illegible]

С. ЧЕПЕЛЕВ.

Чурттаңга бажыңнарын тудуушкун темпилери бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалынга доктаамал өзүп турар. Тоску беш чылда болгаш онгу беш чылдың үш долу эвес чылында ниити шөлү 40 миллион дөрбелчин метр чурттаңга бажыңнарын ажыглаалга киирген. Үш миллион москвачылар боттарының чурттаңга байдалын экижиткен. (Ол болза ковчуг улуг хоорайның чурттакчы чонунуң барык-ла чартыы). Оон-биле кады өөр амгы үениң таарымчалыг чүүлдериниң бүгү хевирлери бар, амыдырал хандырылгазының бүгү албан черлерин туртускан черде бажыңнарны алганнар. Ынаар хоорай транспортунуң янзы-бүрү хевирлери, оон иштинде метрополитен четкен.

Найысылалдың тудугжулары чаа таалыла өзүтаар бажыңнарны ажыглаалга киирерин чыл келген тудуг ковудедип турар. Ол болза хөй каът, планировказы экижиткен болгаш квартираларны каастап кылган бажыңнар болур.

ЧУРУКТА: автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Анатолий Ковальдың болгаш оон кадайы, найысылалдың эртем-шинчилел институттарының биргезиниң машинакчызы Татьянаның Ясенево районунда чаа квартираже көжүп кирип турары.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроиказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

МЕРГЕН НОМ

«РУДЕ ПРАВО» СОЛУН Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ САКТЫЫШКЫННАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ПРАГА. Эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп парлаттынган сактыышкыннары эрестиг дүрзү, маадырлыг. бердинген, шиитпирлиг болгеш сыдым дивес совет кижилерниң дугайында сагыш-сеткилди хайныктырып келир тоожу-дур. Ак сеткилдиг кижи бүгүдени [illegible] [illegible] биле көөр чорук, оон күштүг болгаш маадырлыг чорууну магадаар, бышкан политиктиг билиглиин бедии-биле үнелеп көөр чорук ол сактыышкыннарда синиккен-дир деп, «Руде право» солун бижээн.

«Бичии черниң» болгаш «Катап тургузуушкунуң» [illegible] Л. И. Брежневтиң [illegible]

[illegible]

Нарын байдалдарда кур черге партия ажылының аргаларын бодунуң номунга Л. И. Брежнев анализтээн-дир деп, «Руде право» бижээн. Чогум-на ынаар оон үжүрүнде авторнуң кичээнгейи кижилерже бүрүн мооннеттээн. Эш Л. И. Брежневтиң бо номунда болган маңы [illegible] да-даа номнарындан оон ылээн каш одуругларга-да кижилерни шаптым-биле чуруп көргүзүптери илдең-дир. Ол оларны шинчиэшкиде, чорудаэлиг байдалда кылдыр көрүп база көргүзүп, оларның иштики демдектерин болгаш кижи мозузун көргүзүп турар-дыр.

Үстүг [illegible] дап азыры, ажыглаары, угаазылап көөрү эргежок чугула хөй-хөй бодалдар, фактылар болгаш дуржулга «Кур чер» деп номда барын ук солун онзалап демдеглээн. База-ла «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» ышкаш «Кур чер» [illegible]

[illegible]

тыр чүве чугаалап тура, чамдык эң чугула иштики политиктиг айтырыглар дугайты Италияның Компартиязының туруму [illegible] көргүскен.

Италия аар кризиске таваржыкан болгаш ону ажып эртерде бүгү демократтыг [illegible] гаазы эргежок чугула деп, Италияның Компартиязының Чиңгине секретары демдеглээн. Чурттуң нарын айтырыгларын улам чидиглендирип бээр чаак кризистиң тывтып келиринге чедирип болгу дег хөделишкиннерге италин коммунистер шиитпирлиг [illegible] турар. Шиннарга бир эвес Компартияның киржилгези-биле парламентиде хөй нуруулга даянган христиан-демократтыг партияның чаңгыс партиядан тургустунган чазаа демократтыг партияларның ажылдап кылганы программа дугуржулганың [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ИТАЛИ КОММУНИСТЕРНИҢ ТУРУЖУ

РИМ. Италияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Э. Берлингуэр [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ВИА КАМПУЧИЯДА БАЙДАЛ ДУГАЙЫНДА

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам информация агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, Кампучияның элээн каш районнарында тура халышкан шериг кезектери түс черниң чурттакчы чонунуң деткимчези-биле Пол Поттуң—Иенг Сариның ёзу-чурумунуң шериглериниң гарнизоннарынче халдааннар.

Кампучияның хосталган районнарындан кээп турар информацияга даянып алгаш, Кампонгтям можута ноябрь 2-де тура [illegible] [illegible] улуг шериг [illegible] халдаан деп, ВИА айыткан. Бир шак дургузунда болган тулчуушкунуң соонда боочепсек база шериг херекселдери шыгжаан складтарны ээлеп алган. чүс ажыг солдаттар өлүрткен. Амгы үеде тура халышканнар ол черде реакцылыг күштерниң артынчыларын чок кылыр болгаш хосталган девискээрни камгалаар талазы-биле операцияларны чорудуп турар.

Ватанакири можуда тура халышканнарның шаап халдаашкынының түңнелинде Кампучияның чагырыкчы реакцылыг болуун деткип турар шериг кезектеринден чүс ажыг [illegible] ноябрь [illegible] өлүрген. Дамзынның шериг кезектериниң артынчыларындан ол девискээрни арыгаар талазы-биле операцияны чорудуп турар.

РАСИСЧИЛЕРГЕ УДУР САНКЦИЯЛАРНЫ ХҮЛЭЭП АЛЫР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Намибияның улузунга хамаарышпас чорукту тыпсырының дугайында КНО-нуң шиитпирлерин күүседириндан ойталап турар мурнуу-африканчы расистерге удур шиитпирлиг хемчеглерни хүлээп алыр ужурлуг. Намибия дугайында айтырыгны чугаалажырып уламчылап турар КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинде чурттарның салаа берген төлээлекчилериниң хөй кезииниң бодалы ындыг болган.

Совет Эвилелиниң туружун тайылбырлап тура, ССРЭ-ниң КНО-нуң чанында доктаамал төлээлекчизи О. А. Трояновский элээн каш барыын чүс күрүнелериниң боттарының хөделишкиннери-биле Мурнуу Африка Республиканың эрге-чагыргаларының Намибияга «иштики таарыштыр шиитпирлээрин» белеткээринге хорек кырында хуваланнар деп медеглээн. Оон ёзулуг сорулгазы болза ана мете солгуналарны чорутпаш чаяча чазалы тургузары болур.

Ындыг «таарыштыр шиитпирлээшкин» Намибияга ёзулуг хамаарышпас чорукту хандырарының сорулгалары улуу-биле нарыызашпотар болгаш Африканың мурнуу чүгүнге байдалды чидиглендирер. Ол чорук делегейниң тайбыңынга болгаш айыыл чок чорууңга шыңгыы айыыл болур деп, совет делегат айыткан.

Ол чурттуң чаңгыс хөй чоруун болгаш девискээриниң [illegible]

Совет Эвилел чайгылыш чокка туржуп келген. Ол соруганы чедип алыр төлээде Мурнуу Африка-биле экономиктиг болгаш өске-даа кады ажылдажылганы соксаар. Преторияның расисчи [illegible]

ТӨӨГҮЛҮГ, УТТУНДУРБАС ЧЕРЛЕР

Спасское-Лутовиново, Бежин шык... Бо аттарны чүгле бистиң чуртувуста эвес, а бүгү делегейниң [illegible] деп шиилгелиг бижилери чүс чыл бурунгаар-ла билир турган. Бо болза И. С. Тургеневтиң талантылыг [illegible] төрүттүнгениниң черлери, бистиң хөй национал литератураларының [illegible]. Беже шуушкан бижилер уаукчелбес. Мында, Спасское-Лутовиновога улуг чогаалчы-реалист Иван Сергеевич Тургенев чурттап чораан. Оон бижээни «Анчыныӊ демдеглелдери», «Адалары болгаш уруглары», «Ызыгуурттаннар уязы», «Рудин», «Бүдүүзүнде» деп чогаалдарын бистиң чуртта болгаш даштыкыда билбес кижилер ховар.

Орус чоннуң чырыткылыг келир үезин, ол үеде чурттап, ажылдап чораан [illegible] амыдыралының дугайында ажыт-чажыт чокка чуруп бижээн, «Анчының демдеглелдери» Тургеневти бир-ле дугаар суралжыткан.

«Анчының демдеглелдерин» номчааш, В. Г. Белинский: «Тургенев чон-биле харылзажырының моон мурнунда кандыг-даа чогаалчының ажыглаваазы аргазын ажыглап, бир янзы кылдыр бижип турар. Чогаалдың маадырларының дугайында бижээш, [illegible] ала-чайгаар-ла хаара тудуп, оларга ынакшыыр кылдыр албадаптар» деп үнелеп бижээн.

Тургеневтиң «Анчының демдеглелдерин» болгаш «Гогольдуң өлгенинге» деп чүүлүн парлап үндүргенинге эрге-чагырга таарзынмайн турган. Ынчангаш ону туткаш, бодунуң девискээри Спасское-Лутовиновога хоругдаан. Анаа полицияның шыңгы хайгааралының адаанга бүдүн чартык чыл дургузунда кайнаар-даа барбайн чурттап келген. Ынчалза-даа ол чылдар ие чок барбаан. Анаа «Өргээ», «Ийи өнүк» деп тоожуларны, критиктиг чүүлдерни бижип, бодунуң келир үеде бижиир чогаалдарынга материалдарны чыып турган.

...160 чыл бурунгаар, 1818 чылдың ноябрьда, Тургеневтиң төрүттүнген чери Спасское-Лутовиново суурга ам баарга солун. Ол суур Орёл хоорайдан каш-ла он километр черде турар. Улуг эжиктерни дамчып эрткеш, төөгүнүң парыгынче кире бээр бис. Өтче кире бээрге Тургеневтиң [illegible] сагышка кирип, каракка көстүп кээр. 1881 чылда анаа кээп чораан сураглыг артист М. Г. Савинаның ады-биле адаан «Савина» хөлчүгежи, кылаң кара суун ижип турганы чогаалчының кудуу база көстүп келир. Оон чоогунда «Шолуттургенниң аллеязы» (ону чогаалчы [illegible]) чараш чаагай көстүп турар. Аллея иштинде «Рудин» деп столчугаш база бар. Тургенев 1855 чылда ол столга «Рудин» деп романының [illegible]. Аллеядан ырак эвесте чогаалчының олурткаңы улуг, шыырак дуб чоргаар чайганып турар. Тургенев мөчүүрүнүң бетинде шүлүкчү Я. П. Полонскийге «Спасскиге баар болзуңарза, мында бажыңымга, садымга, [illegible] мурнунуңда мегеер силер» деп бижээн.

Соолгу чылдарда Спасское-Лутовиновода өөрүшкүлүг чаартылгалар болгулаан. Чогаалчының [illegible] хевиринге катап дөмей апарган. 40 гектар девискээрлиг [illegible] XIX деп рим чурагайга дөмей, ол XIX векти чуруп көргүзүп турары ол. Тургеневтиң [illegible] (ук бажыңны оон кырган-ачазы Лутовинов туткан) эргижирээн [illegible] материалдардан кылгылап каан. Лутовинов мөчээн соонда, Тургеневтиң иези Варвара Петровна ол бажыңны ызыгуур салгап алган. А авазы 1850 чылда мөчүй бээрге, бажыңның ээзи Тургенев апарган. 1906 чылда ук бажың өрттенген, чүгле фундаментизи арткан. Амгы үеде бажың чогаалчының мемориал музейи болу берген.

Бажың 14 өрээлдиг. Оларының бирээзи чогаалчының кабинеди. Мында оон бижиттинер столу, [illegible] кылган креслозу бар. Анаа артист М. Г. Савина, шүлүкчү Я. П. Полонский аалдап чораа, ол [illegible] чогаатканы «Дагдарап турар ынакшылдың ырызы» деп шүлүүн номчуп берген. Ол шүлүк чогаалчының соолгу чогаалы болган. Өрээлдиң бир чартыынга удуп-даа турган. Ынчангаш мында көжеге база азып каан.

Бажыңның бир өрээлинде чогаалчының [illegible] чери. Хаяа улуг эрги шагтар ажылдап турар. Ол шагтарының дугайында Тургенев «Бригадир» деп чогаалында сактып бижип турар. Ол шагтар ам ийи чүс чыл ажыг [illegible]. Бажыңның бир [illegible] чогаалчының баштактаныр «бозу удуур» деп адаар диваны бар.

Спасское - Лутовиноводан каш километрде Бежин шык. Мында бажыңны даштындан көөрге онзагай чүве чок. Ону долгандыр — хараганнар. Ынчалза-даа анаа баргаш, чогаалчының «Бежин шык» деп рассказының бижип органын [illegible] келгени, кижиниң чогаадыкчы чайгаар-ла хайныга бээр. Россияда чеже шыктар чок дээр. Ынчалза-даа Бежин шык чаңгыс-ла болгай.

А. АШМАРИН.

Треневтуң «Любовь Яровая» деп шиизинден көргүзүг. Профессор Максим Горностаевтиң ролюнда Тыва АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң алдарлыг артизи Борис Бады-Сагаан, таңныыл Пикаловтуң ролюнда Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Владимир Монгалбии.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

БОЙДУСТУҢ КАМГАЛАЛ ДЕПТЕРИ

Эртем-техниканың кончуг шапкын хөгжүлдези чамдык үнүштерниң болгаш дириг амытаннарның төнүп чидеринге чедирип болур хире апарган. Бир эвес бурунгулер шугумубиле тускай хемчеглерни албас болза, бо чорук улам дүргедээр апаар деп эртемденнер бадыткап турар.

Бойдус камгалалының Бүгү-делегей [illegible] санап турары-биле алырга, соолгу үш чүс чыл иштинде сүт эмер дириг амытаннарның 36 хевирлери, куштарның 94 хевирлери долузу-биле төнүп читкен. Бистиң чуртта [illegible] дириг амытаннарның [illegible] 600 хевирлери чидип бар чыдар [illegible] төнүп бар чыдар үнүштер, дириг амытаннарның сан-хемчээлин «Кызыл дептер» деп адаар номнарда киир бижип турар.

Чоокта чаа «Ыяш үлетпүрү» дээр парлалгага чери «ССРЭ-ниң Кызыл дептери» парлап үндүрген. Оон арыннарында [illegible] камгалал-хайгааралын чедирлип турар үнүштерни болгаш дириг амытаннарны киир бижээн. Бо номну кайда «бижип», кайда камгалап турарыл? Ону Москваның [illegible] өрүк кыдыынында шаандагы бажыңда ССРЭ-ниң Көдээ [illegible] үнүштүр [illegible] бойдус камгалалының талазы-биле Төп лабораториязында кылып турар. Мында сураглыг эртемден зоологтар, зоогеографтар, экологтар, ботаниктер ажылдап, «Кызыл дептерни» тургузуп турарлар. Олар бистиң чуртувустуң бүгү [illegible].

Бистиң чуртувуска «Кызыл дептерниң» тывылганы үези төөгүлүг. Даштыкы [illegible]. Үрегдээшкинниң чылдарында аңнык Совет чуртту баштай хүлээп алганы [illegible] болур «Арга-арыг [illegible]». [illegible] болганынга бис чоргаарланыр бис. Ону 1918 чылдың майда үндүрген. Оон эгелээш бистиң чадаавыс долгандыр турар бойдусту болгаш оон дириг амытаннарын [illegible] хөй улаз шиитпирлерни хүлээп ап келген. 1974 чылда «ССРЭ-де ховар, төнер [illegible] дириг амытаннарның болгаш үнүштерниң дептерин» эгелээн тургускан.

Оон баштайгы үндүрүлгезинге [illegible] албаз хереглеттинип турар алды чүс хире үнүштерниң, дириг амытаннарның даңзызы кирген. Ындыг номнар ийи категориялыг. Бирээзи «А» деп үжүк-биле демдеглеттинген. Бо номда бир эвес бижилер кончуг шыңгы хемчег албас болза, дораан төнер четкен үнүштер, дириг амытаннар кирген. Өске категориязы — ону «Б» үжүк-биле демдеглээн — төнүп болур хире апарган, эвээш девискээрлерде артканнарны кииргени (чижээ, алаг-таагы, кызыл бөрү, ак алыг болгаш өске-даа).

ССРЭ-ниң бо номунда ол дириг амытаннарның, үнүштерниң бүгү байдалын, турар девискээрин, онзагайларын бижээн. Эң бүгүнүң [illegible] үнүштүң азы дириг амытанны камгалаар арттырар талазы-биле хемчеглерни саналдап бижээн.

Оон-биле кады «Кызыл дептер» — ол дээрге хөйлүшкүнарлыг ном эвес дээрзин билири чугула. Бо дээрге ховар болгаш төнер четкен үнүштерни, дириг амытаннарны камгалаарының эртемге үндезилеттинген системазы-дыр. Ол бойдус камгалалының талазы-биле хоойлуларга үндезин болуп турар. Ам Украина, Белоруссия, Казахстан, Туркмения болгаш Балтика чоогунуң республикалары боттарының «Кызыл дептерлерин» тургузарын төлевилеп турар.

Бо дептерлерниң утказын үргүлчү өскерлип турар дээрзин билдиңгир. Бир эвес чамдык амытаннар азы үнүштер шеге[illegible] камгалаттынган [illegible] болза оларны ук дептерден үндүрүп каап тар. Чижээ, чуртка чаарганнер 20 чылдарда каш-ла чүс турган болза, ам оларның саны ийи миллион четкен. Өскелер бир эвес төнер айыылга чеде бээр болза, бо дептерге киир бижиир апаар.

Чүгле дириг амытаннар болгаш үнүштер чидип турар эвес харын бойдуста минералдар база хозартап турарын айтыры чугула. Малахит дээр үнелиг даштың курлавыры төнер четкен. Шаанда Москва Кремлиниң тудуларынга олчышка-даа, үргүлчү түңнелинде-даа үрелбес чугайлажып ажыглап турган. Ол ам-даа бызыг, чараш, каракты өөртүп турар болгай. Ынчалза-даа оон курлавыры база эвээжеп турар. Ынчангаш чер иштиниң байлактарынга база «Кызыл дептер» тургузары чугула турган боор.

И. МОСИН.

Кодээниң культура одаглары

НОМНАРНЫ — ЧОНГА

Амгы үеде бистиң улуг Төрээн чуртувуста чүс үжен муң ажыг массалыг библиотека ажылдап турар. Ынчаарга көдээ черлерде ажылдап турар библиотекаларның саны хоорай библиотекаларындан үш катап хөй. Оларның [illegible] ортузунга номну СЭКП-ниң XXV съездиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр пропагандалап коммунистиг кижизидилгениң ажыктыг [illegible] шиитпирлеп турар.

Бистиң республикавыста база массалыг хөй санныг библиотекалар ажылдап турар. Олар чаа ном бүрүзүн номчукчуга чедирер дээш, хөй [illegible] янзы-бүрү [illegible] ларны тодаргай план ёзугаар чорудуп келген.

Улуг-Хемде Хайыракан көдээ библиотеказы республикада эки ажылдыг библиотекаларның санында кирип турар. Библиотеканың эргелекчизи Тамара Кызыл-оол Кан[illegible]скиниң библиотека техникумун сес чыл мурнунда дооскан. Комсомолчу библиотекарь ам алды чыл иштинде Хайыраканның көдээ библиотеказын эргелекчилеп келген.

— Баштайгы үеде номчуктурар-биле ажылдыг [illegible] организастаарын эки билбес турдум — деп, Тамара Кызыл-оол чугаалап турар. — Ынчалза-даа партия, комсомол организациялары, көдээ Совет [illegible] дузаны чедирип, каңчаар [illegible] арга-сүмелерни айтып берип, ай, квартал санында кылып [illegible] көрүп, бадылап берип турган. Ынчангаш онааашкан ажылымга чоорту мергежип берген мен.

Ол шынап-ла ындыг болган. Хайыракан көдээ библиотеказы ам эки ажылдыг. Бо чылдың үшкү кварталының түңнелинде номчукчуларның номчаан номунуң саны 5812 четкен. Оон иштинде книтгэл-политиктиг темага 569 номну, көдээ ажыл-агый, техника темаларынга — 369, чечен чогаал номнарын 2333-түр номчаан.

Тамара Кызыл-оол амгы үеде библиотека ажылының база бир чаа хевири болур көжер библиотекаларның ажылынче бир кол кичээнгей салып турар. Часкы, чайгы, күскү сезоннут ажылдарның үезинде көжер библиотекалар механизастаттынган [illegible] бригадаларынга, мал чеми белеткеп, дужут ажаап ап турар сигенчилерниң [illegible] турар бригадаларының кызыл-булуңнарынга чеде бээр.

Ол ышкаш көжер библиотека Хайыракан салбырының хойжу бригадазында база организастаттынган. Амгы үеде [illegible] бригадазында организастаан көжер библиотеканы кызыл-булуң эргелекчизи Мария Дарыш-оол эки удуртуп турар.

Хайыракан көдээ библиотеказының бодунда амгы үеде 10 ажыг ном дериглге-делгелгелерни кылган. Оларны түрүс тематиказының аайы-биле кылгылаан. «Ленин, чон, партия», «Бис сээң шынчы салгалың бис, комсомол», «Баштайгы чекист», «Толстой — ол дээрге бүдүн делегейдир» дээш оон-даа өске.

Библиотекага үжен ажыг лекция, беседалар янзы-бүрү темаларга номчуттунган. Оларга «В. И. Ленин болгаш ном», «Партияның съездиниң делегаттары», «Тайбың болгаш найырал» дээш оон-даа өске темалар хамааржыр.

Хайыракан көдээ библиотеказы номчулга конференцияларын база үргүлчү организастап турар. Чогаалчы Салим Сүрүң-оол «Кымның оглу» деп номунга номчулга конференциязын эки эрттирген.

Эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» деп номунга номчулга конференциязы организастап эрттирер. Ол ышкаш библиотека-биле школа коллективи катай тыва улустуң ыс чогаалының кежээзин [illegible] эрттирген.

Хайыракан көдээ библиотеказының идепкейлиг номчукчуларының саны хүн келген тудум-на улам өзүп турар. Чүгле малчыннардан безин сезен ажыг кижи идепкейлиг номчукчулар болуп турар. Малчыннардан Ч. Маадыр-оол, Ь. Аракчаа, саанчыларлан Л. Найдың, малчыннардан А. Ооя, О. Түлүш, тудугжулардан Б. Шыырапай, В. Дамбый болгаш өскелер-даа идепкейлиг номчукчуларга санадып турар.

Библиотеканың ажылын [illegible] көдээ ортузунга экономиктиг билиглерниң номнарын пропагандалаарынга библиотека чугулазы улуг рольдуг болуп турар. Оон [illegible] башкылар К. Ооя, Л. Доңгак, [illegible] Советтиң депутадыл, библиотека ажылчыны Т. Ондар болгаш өскелер-даа эки идепкейлиг ажылдап турарлар.

Хайыракан көдээ библиотеказы кышка эки белеткенген. Оон тептелгези эки [illegible]. Ынчангаш ол культураның өзүлүг одаа болуп, чон ортузунга номну пропагандалаар талазы-биле улуг ажылды кылып турар.

Х. ХЕРЕЛ.

Хөлдүг чер

Репортаж

Наадым [illegible] Кызылдың [illegible] даа ажылы үзүктелбес эң-не хөлдүг чер — Пассажирлер АТБ-зи, оон кол өртээли автовокзал ол деп саназа кандыгдаа частырыг болбас. Ынчан октябрь айның 29 хүнү — Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнуң байырлалы биле автомобилистерниң хүрээ [illegible] лашкан ийи дакпыр байырлал болуп турган. Эртенгиниң алды шак четкелек турда-ла билет садып алыр дээн аян-чорукчулар [illegible].

Пассажирлерниң баар черлери аңгы-аңгы: Абакан, Туран, Ус, Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чадаана, Эрзин, Тес-Хем, Сарыг-Сеп дээш оон-даа өске черлер.

— Абакандан автобус ам дораан кээр. Мээң черимде оглум оон-биле чедип кээр боор. Телеграммазы [illegible] келген чүве — дээш, Бай-Хаактан келген кок баштыг кырган даваш-биле үне берди...

— Кымнар-кымнар деп улус Саянны кырлап ажып келгеннер эвес, көре каапталыңар! — дээш бир эвээк оол өөрүн дашкаар үнериңче халай-дыр.

— Элегест-Аксы баар «автобус пассажирлерин чалап тур! — деп, диктор чарлады...

— «Суглак» совхозче баар автобус база белен! — деп, демги-ле үн чарлады.

Оон эгелээш-ле ынай-бээр баар автобустарны улай-улай үзүктел чок чарлап-ла турду.

— Эң үр-ле дизе кежээкиниң дөрт шак чедип чорда Нарынга четкен турар бис. Ындыг [illegible] нөмериңде [illegible] шуптуңар алышы! — деп, сеңгер дилги кежи бөрттүг кижи кадайынга база уруунга чугаалааш, туруп үнду. Ол ашактың чоргаар чугаазын дыңнааш, 1939 чылдың ыжында мээң бодумга таварышкан бир аян-чоруктуң дугайын дораан сактып келдим. Ынчаарда Кызыл биле Самагалдай аразынга чазаглыг орук турбаан чүве. Чүгээлежип алганым Ондар дээр чолаачы-биле эртежик-ле Кызылдан үнүптүвүс. Ол дүне хат хадаан чүве боор тур. Машинавыс Чедер хөлдүң бетинде Чалама[illegible] арт кырынга барганш хөртүкке кадалгаш, олурупкан. Ол үеде үзүктел чок шуужуп турар хөй машина бар эвес. Бисти хөртүктен төренчилеп уштуп каар машина чок. Ол-ла кастыныш турувуста, мырыңай дүш четкен. Эки[illegible] көрген, бөлүк машиналар чедип келгеш, бисти орук кыдыынга үлүрүп каан.

Хүндүзүр кастыныш чорааш, мырыңай дүне апарганда Чаа-Овааның арт кырынга үне берген бис. Машиналар база боолтан Балгазын-биле чугаалаарга, Самагалдайның чылыг [illegible] четпес, [illegible] мырынга «[illegible]» [illegible] хонар ындыг салымныг болган бис.

[illegible] бисти [illegible] түг ашак чорукүтуң шуут боорунга дыка-ла бүзүредиг болду.

Найырал кудумчузунга үнүп келдивис. Автобустарда, таксилер-даа шуужуп алган маңнажып-ла турлар.

— Автобус доктаар черге дүрген баралы! — деп, кадан кижи чугаалады.

— Оон-биле үзенидип чорааш канчаар, таксиден досваш олуруптаал! — дээш, ашак ынатпады.

Пассажирлер АТБ-ниң автопарыгы-даа улуг-ла болду. Та чеже машина бар чүве. Олар дайзар-мыйзар тарадыр маңназа-маңназа, гаражтарда каш-ла машина арткан. Чолаачылар, «Аттериңге кунчулааш» чорупканнары олдур ииин.

Пассажирлер АТБ-ниң кылып турар ажылының хемчээли-даа улуг-ла болду.

Чолаачылар бир ай дургузунда республиканың ол-бо районнарынга дөртен беш муң пассажирлерни чедирип турарын чугаалаарга-ла ажылдың улуг хемчээлдин билдим. Ол дээрге чүгле ортумак чурагай болдур эвес.

Кызыл хоорайның чүгле бодунуң иштинде чорук турар ажылдың хемчээли база улуг. Пассажирлер АТБ-ниң чолаачылары ортумаа-биле бир ай дургузунда хоорайның [illegible] четкен [illegible] чүс муң пассажирлерни чедирип турар.

Пассажирлер АТБ-ниң улуг коллективиниң чоргаарланыр кижилери хөй. Амгы үеде ук коллективте ону беш чылдың үш чылының планнар оналдаларын күүседип каапкан, 1979 чылдың январь, февраль айларын [illegible] ажылдап турар дөртен беш чолаачы бар дээрзин чугаалаарга-ла четчир барымдаа болур. Беш чылдың шалыптарынга хамааржыр чолаачыларның аттары бо: Л. В. Бойко, В. Д. Жданов, Н. В. Дейнега, В. А. Потылицин, П. С. Тамба, С. С. Сат, Х. С. Сат. [illegible] — 2000 летр чедир кывар, чаар [illegible]. Ол чолаачылар-биле кады септелчи [illegible] турар А. В. Нестеренко база демдеглеттинг чогуур. Ол ам 1979 чылдың октябрь айының улуунда ажылдап турар. Кондукторлар В. С. Валькова биле Е. Я. Целищева олар 1979 чылдың январь айның үлүүнде ажылдап турарлар.

Пассажирлер АТБ-ниңде пассажирлерниң хандыралының культуразын бедилдери дээш социалистиг чарыш база калбарган. Ол чарыштың бирги одуруунда база демги-ле ады үнген мурнакчылар чорун турарлар.

Пассажирлер АТБ-ниңде бүгү-ле чүве бир дең-десиң эки чорун турар деп чугаалап болбас. АТБ-ниң удуртукчуларының боттарының чугаалап турары-биле алырга, ук коллективте четпестер ам-даа бар. Ылангыя күш-ажылдың сагылга-чурумун ам-даа кошкак. Ажыл шагы үзер, арагалаар чоруктар ам-даа үргүлчүлеп турар.

Автовокзалдың оран-саавының бичиизи хемчээлдиг болганы-биле аян-чорукчуларның дыштаныарынга таарымчалыг байдал тургустунмайн турар. Ооң турамуу, автовокзалды чамдыгы чурум чок кижилер арага ижер чер болдурар дээр чүвенчиг хоепнер мурнунда турган болгаш ам-даа бар боор турар.

С. ТАМБА.

МЭЭҢ СОРУЛГАМ — «240»

Черниң бедиин халыырынга делегей чемпиону Запорожье чурттуг 19 харлыг студент Владимир Ященко бо спортчу сезонда чедя улуг делегей маргылдаазынга киришкеш, ооң ийи[illegible] делегей рекордтарын чаартпан. Чиик атлетикага Европаның кышкы чемпионады Миланга болуп эрткен. Март 12-де черниң бедиин халыырының маргылдаазы болган. Анаа Владимир чедиишкиниг киржип, баштай 2 метр 33 сантиметрни, а ооң соонда 235 сантиметрни халааш, ханлыг стадионнарның чаа делегей рекордун тургускан. А «Правда» солунунуң шаңналы дээш Тбилисиге июнь 16-да болган маргылдаага Владимир 2 метр 34 сантиметрни халааш, бодунуң оон мурнунда тургускан рекордун бир сантиметрге чаарткан.

— «Силер делегей рекордсменин болзуңарза-даа чамдык специалистер арга-дуржулгазы ындыг-ла кончуг эвес аныяк спортчуга черниң бедиин халыырының талазы-биле аттыг алдарлыг Олимпий оюннарының, делегей чемпионнарының аразынга берге боор деп санап турган. Ынчаарга силер олар-биле ужуражылгага баш удур белеткенип турган силер бе?» — деп айтырыг-биле СЭТА-ның корреспондентизи Н. Сайко Владимир Ященко-биле беседазын эгелээн.

— Мен бодумнуң тренерим В. Ж. Телегин-биле моон мурнунда кылып турган белеткелдистен ындыг-ла кончуг өскерлишкиннер кылбаан бис. Тренировкамның программазында бистиң хевээр чиик атлетиканың хөй хевирлери кирген: черниң дүрген маңнаары, мооңдактарыг орук-биле халыыры, ядро октаары, черниң узунун халыыры дээш оон-даа өске. Ынчаарга мээң тренерим ол белеткелдер моон мурнунда турганындан элээн ыңнарлыг апарган айтып турар. Бир эвес моон мурнунда тренировка үезинде кылза чогуур ажылдарны 3—4 шак иштинде күүседип турган болзумза ам ол-ла программаның белеткелин 2 шак иштинде бүрүнү-биле күүседип турар апарган мен.

— Бо чылын чедя улуг маргылдаага чедиишкиниг киришкен болгай силер, ынчаарга ол маргылдааларга белеткенип, анаа киржип турганш хөй күштү үндүргенивер чугаажок. Бир сезонда хөй маргылдааларга киржирин кандыг деп бодап турар силер?

— Маргылдааларга белеткелдер, анаа чедиишкиннигкиржири берге болганын чажырбас мен. А удаа-дараа улуг-улуг маргылдааларга киржирини кончуг ынак мен. Маргылдаа бүрүзүнде ооң мурнунда халаан көргүзүүмден эки түннелди чедип алыр кызып турар мен.

— А ынчаарга маргылдаан үезинде стадионга олурган көрүкчүлерниң хей-аът киришкениниң силерниң чедиишкиннерге дузалажып турган бе?

— Ийе. Маргылдаа үезинде стадион хөлдүг, ыыт-шимээниг болурунга кончуг ынак мен. Чүге дээрге ындыг үеде көрүкчүлерниң идегелин бадыткап, улам бедидир халыксаам кээр.

— 2 метр 40 сантиметр бедикти халый берип болур бе? Бир эвес болур болза кажан?

— Ол хире бедикти ооккур ийи-үш чылда халып болур. Чогум мээ баштай ону халый бээрин ам-даа билбес мен. Черниң бедиин халыырының талазы-биле база бир билдингир спортчу Диаковс бодунуң узун дургузундан 60 сантиметр бедикти халый бээрин бадыткап, бүзүрээн. Ынчангаш мээң чоокку чылдарда кол-ла сорулгам — 2 метр 40 сантиметрни халыыры.

— Силерниң узун дуртуңар кажыл?

— 1 метр 93 сантиметр.

— Бо чылын амыдыралыңарда кандыг-кандыг өскерлишкиннер болганыл?

— Ындыг кончуг улуг өскерлишкиннер болбаан. Запорожьениң педагогика институдунуң күш-культура факультединде өөренмишаан мен.

НОЯБРЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Революцияның маршалы». Уран-чечен телефильм.
12.00—«Владимир-даа бол элдептиг». Дамчыдылгазы профессор С. П. Капица чорудар.
14.00—16.00—Чарлар.
16.00—«Көдээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма. «Черни тургузар». «Хүн үнүп келгенде».
16.30—«Р. Роллан. Амыдыралдың болгаш чогаадылганың арыннары».
17.30—«Бистиң садывыс».
КЫЗЫЛДАН
18.00—Уругларга фильм «Саазын баллада».
18.10—Телемедээлер.
18.20—«Делегей байдалының айтырыглары». Дамчыдылга.
18.30—Киножурнал.
18.40—«Чогаалчы болгаш үе». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
19.30—Медээлер.
19.45—«Хөглүг карусель». Мультфильм.
19.55—«Кижи болгаш хоойлу».
20.25—«Балет дугайында».
21.15—«Камилла». Хөй сериялыг уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Делегей улустарының чогаалдыгазы».
23.30—01.45—Хоккей талазыбиле ССРЭ-ниң чемпионады. «Крылья Советов»—ЦСКА. ЦСКА-ның спорт ордузундан дамчыдылга. Чарлар — медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.00—«Объектив».
18.30—«Эзулуг оолдар».
19.15—«Атоммаш: Тудуг. Завод. Хоорай».
КЫЗЫЛДАН
19.30 — «Фронт ындында фронт». Документалдыг телефильм.
20.25—21.50—«Улустуң чогаалчызы Вилис Лацис». Телефильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының сыннаткаңын [illegible] алырга, бөгүн республиканың кежүү турар булуттаар, чамдык черлерге [illegible] хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкыныг хаттың дүрүнни секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 4—9, чамдык районнарга 11—16 градус соор.

Кызылга аас хүн болур. Мурнуу-барыын чүк угланыышкыныг хат кошкак. Агаар дүне 8—10, хүндүс 4—6 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

НОЯБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дуб бүрүлериниң чечек» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Иванушка-тенекпейниң кайгамчык чүүлдер дилеп чорааны» 10.10, 15.10, «Фронт ындында фронт» 12.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бис ону өөрепмээн бис» 15.00, 18.10, «Акпок маңнаыг билзек» 16.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Озалдаан чечектер» 15.00, «Мене Изабелла» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2722.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00974

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 262 (10859) | 1978 чылдың ноябрь 15, среда | 1925 чылда үндүрүп эгелээн | Өртээ 2 коп.

КУЛЬТУРА МАСТЕРЛЕРИНИҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Чогаадыкчы эвилелдерниң төлээлекчилериниң Москвага ноябрь 13-те чоорган [illegible] литературлуг болгаш уран чүүлдүң мастерлериниң кызыгааржылар-биле чаңчыл болган харылзааларын улам ыңай быжыглаарының, кызыгаар камгалакчыларының алдаң алдаржыдып турар бедик утка-шынарлыг уран чүүл чогаалдарын тургузарының айтырыгларынга тураскааткан. Ону ССРЭ-ниң чогаалчылар, журналистер, кинематографистер, чурукчулар эвилелдериниң баштаар черлери ССРЭ-ниң КАЧБ-ның кызыгаар шериглериниң Политиктиг эргелели-биле кады чыылдырган.

Культура ажылдакчыларының Төреен чурттуң ыдыктыг кызыгаарларын шудургу болгаш сереглелдии-биле камгалап турар совет кызыгааржыларның [illegible] дугайында [illegible] көргүзер бедик хүлээлгезиниң дугайын ССРЭ-ниң КАЧБ-ның кызыгаар шериглериниң Политиктиг эргелелиниң начальниги генерал-майор В. Б. Гапоненконуң илеткелинде, чогаадыкчы эвилелдерниң удуртукчуларының, литератураның болгаш уран чүүлдүң суралыг мастерлериниң саналдарында айыткан.

Чөвүлел хуралга ССРЭ-ниң КАЧБ-ның даргазының бирги оралакчызы генерал-полковник С. Б. Цвигун, ССРЭ-ниң КАЧБ-ның кызыгаар шериглериниң начальниги генерал-полковник В. А. Матросов чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

ВАРШАВА КЕРЭЭЗИНИҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ПОЛИТИКТИГ КОНСУЛЬТАТИВТИГ КОМИТЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

Чедип алдынган дугуржулга ёзугаар 1978 чылдың ноябрьның төнчүзүнде Москва хоорайга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралы болур.

УЛАМ ИДЕПКЕЙЖИДЕР

Совет улустуң угаан-бодал байлакшылының доктаамал өзүлдезиниң дугайында Коммунистиг партия улуг кичээнгейни салып турар. Ажылчы чоннарның бот-тывынгыр чогаадылгазының бирги бүгү-эвилел фестивалын Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаадып эрттирген. Улусчу талантыларның ёзулуг чечектелиишкининиң херечизи ук фестиваль болган. Улустуң материалдыг чаагай чоруунуң өзүлдези, оларның культура болгаш билиг деңнелиниң бедээни, хостуг үе-шактың хөй апарганы кижи бүрүзүнүң бүгү талалыг сайзыралынга эң таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

«Бот-тывынгыр улусчу чогаадылганы улам ыңай сайзырангайжыдар хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП ТК 60 чылдың апрельде хүлээп алган. Ук доктаалда айыттынган хемчеглер совет кижилерниң угаан-бодал байлакшылын улам долу ажыглап, бүгү талалыг сайзыраарынче угланган. Бистиң республиканың культура албан черлери партия, совет органнарның хүн бүрү удуртулгазының ачызында ажылчы чоннарның культура хандырылгазын хүннүң негелдезинге дүүштүр тургузар дээш эвээш эвес ажыл-херектерни кылып чорудуп турарлар.

Хоорайларда болгаш суурларда хөй санныг культура албан черлери хүн бүрү чүс-чүс көрүкчүлерни, дыңнакчыларны күзелдии-биле чалап, эжиктерин ажыдып турарлар. Кино көрүп, лекция, беседа, дыңнаар, темалыг кежээлерге киржиринден аңгыда, улуг-биче хөй-хөй кижилер бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнеринде хаара туттунган, боттарының мергежилин, талантызын чонга бараан болдурганнар. Бот-тывынгыр уран чүүлге оларның киржип турарының оруктары янзы-бүрү. Көдээниң ажыл-ишчилеринге доктаамал бараан болурунуң эң таарымчалыг аргазы — агитация-уран чүүл бригадаларында хөй санныг артистер хаара туттунган. Олар чайның ээнинде, кыштың соогунда ырак-чоок малчыннарга, тараажыларга, сигенчилерге доктаамал баар аалчылар апаргылааннар.

Тус-тус зоналар аайы-биле чоокта чаа доозулган көрүлделерниң түңнелин ёзугаар агиткультбригадаларның аразындан эң тергиин шылгарап үнгеннер. Оларга Барыын-Хемчиктен «Аян», Чөөн-Хемчиктен «Хемчиктиң аялгалары», Тес-Хемден «Калдак-Хамар», Эрзинден «Хүлүмзүрүг», Бии-Хемден «Челээш», Каа-Хемден «Романтиктер» дээш өскелери-даа хамааржып болур. Ниитизи-биле бистиң республикада 127 агиткультбригадада 1700 ажыг бот-тывынгыр артистер доктаамал киржип турар. Амгы хүннерде оларның оруктары ниитиниң малын кыштаг хүр меңди ажырар дээш шудургу ажылдап турар малчыннарның бригада [illegible] шөйлүп чорутулаан.

Күскү сезоннуг ажылдар шагда-ла доозулган, агитквартиралар концерттерин организастап чорударынга таарымчалыг үе база катап эгелээн. Ажыл шагы дооступ, кежээки дыштанылга шагы эгелээрин билек, агитквартираларга чон бөлүк-бөлүк чыглып келир. Бир чамдык кижилер бөлгүмнер кичээлдеринге киржир, өскелери лекция, беседа дыңнаар, оон аңгыда бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң ажылынга база хөй санныг улут-биче чон киржири чаңчыл болган. Чер-черде херээженнер чөвүлелдери партия организацияларының удуртулгазы-биле үстүнде ажылдарны башкарып чорудуп турарлар. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Улуг-Хем, Кызыл районнарның хөй-хөй суурларында агитквартираларның бот-тывынгыр артистери чыл бүрү концерттерни организастап, тиңлекчилерни шаннап-мактап турары чаңчыл апарган. Чоннуң хостуг үе-шагын чөп организастап эрттирерин ге үстүнде көргенивис ышкаш таарымчалыг аргаларны Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды ышкаш чамдык районнарга ажыглаары артык эвес. Агитквартиралар дамчыштыр чоннуң бот-тывынгыр уран чүүлче, хостуг үе-шакты чөп ажыглаарынче хаара тудар ажылды чер-черде партия организациялары чогумчалыг ажыглап болурунуң бүгү аргалары бар.

Ажылчы чоннарның эң калбак массаларын бот-тывынгыр уран чүүлче хаара тудар дугайында, бот-тывынгыр уран чогаадылганы сайзырангайжыдар дугайында СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан. Ындыг турбуже бо талазы-биле ажылда четпестерни бисте чок деп болбас. Бар бүгү-ле аргаларны долузу-биле ажыглап шыдавайн турар бис. Культура албан черлеринде доктаамал ажылдап турар бөлгүмнерниң саны чамдык черлерде эвээш бооп артышаан. Ол ышкаш бот-тывынгыр уран чүүлге киржип турар кижилерниң саны чамдык черлерде эвээш, массалыг чорук чедип алдынмайн турар. Жанр болгаш репертуар айтырыы, мергежилдиг удуртукчу кадрлар-биле хандырылга бисте ам-даа үзе шиитпирлеттинмээн. Чогаадыкчы эвилелдерниң, профессионал артистерниң, композиторларның болгаш өске-даа кижилерниң шеф дузазы бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге онза чугула.

Тус-тус ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер, албан организация черлери бот-тывынгыр уран чүүлдү доктаамал болгаш чогумчалыг организастап чорударынга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузар [illegible]. Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге оларның хостуг үе-шагын таарымчалыг организастаарынга оон ужур-дузазы улуг. Чон массаның культуразын, оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиг бедидеринге бот-тывынгыр уран чүүл чугула черни ээлээр.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ, ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Уругларга бараан бүдүрериниң көвүдедириниң, оларның шынарын бедидериниң болгаш ол бараанларны садарының экижидериниң талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Ие-чаштың болгаш уруглар камгалалының, уругларның өөредилгезиниң болгаш коммунистиг кижизидилгезиниң дугайында күрүнениң доктаамал сагып салыышкынын өзүп олурар аныяк салгалдың бүгү талалыг база деп-дести сайзыралынга, таарымчалыг байдалды тургузуп турар дээрзин доктаалда айыткан. Ол сорулгаларны шиитпирлээринге уругларга янзы-бүрү бараанның талазы-биле чоннуң херегцелдерин долузу-биле хандырарының айтырыгы улуг черни ээлеп турар.

Тоску болгаш оңгу беш чылдарның дургузунда урутларга хөй-хөй бараанар бүдүрүп үндүрери дыка өскен, оларның ассортиментизи болгаш шынары көскүзү-биле экижээн, муруннда бүдүрбейн турган чамдык чылыгларны бүдүрери организастаан. Уругларның идик-хевиниң, [illegible] чыдаг-тергелериниң болгаш өске-даа бараанарның өртээ чиик болган турарын күрүне чедип ап турар, ол болза аажок улуг социал ужур-дузалыг. Уругларга аян-хевирлиг, чараш хептерни, өөредилгениң техниктиг болгаш уран чогаадылгага база спортка оларның ажыктаар янзы-бүрү чүүлдерниң талазы-биле совет кижилерниң херегцелдин чыл бүрү улам долу хандырып турар.

Оон-биле чергелештир урутларга бараанар бүдүрерин ге чамдык деңнелдер чедип алдынаа-даа, бо талазы-биле чоннуң өзүп турар херегцелдерин ол ам-даа хандырып шыдавайн турар дээрзин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели сагып турар. Уругларның кышкы болгаш чаагы хептериниң чамдык хевирлери, [illegible] чыдаг-тергелери, мебельдер школага болгаш спортка херек херегцелдер хептери, өске-даа чамдык бараанар садыгларда чедишпейн турар. Урутларга бараан бүдүрериниң талазы-биле айыттынган [illegible] чамдык министерстволар доктаамал күүсетпейн, тайый-даа эвээжедип, а чамдыкта хөй херегцелдиг бараанарны бүдүрерни соксадып турар.

Урутларга бараанар бүдүрерниң шынарының, оларның [illegible] хевирлериниң талазы-биле эвээш эвес чемелер бар болгаш бараанарны бөлүктеп шарыыры чамдыкта чогуур негелдеге дүүшпейн турар.

План органнары болгаш садыг организациялары урутларга бараанарның өзүп турар херегцелдерин ёзугаар оларны бүдүрерин ге эргежок чугула саддарны чедирбейн турар. Ол бараанарның бүдүрерин талазы-биле экономиктиг идиг берииишкинниң [illegible] болгаш бүдүрүлгелерни чиг-эт болгаш материалдар-биле ноокак хандырып турар. Урутларга бараан бүдүрериниң тускайжыткан бүдүрүлгелерни тургузарын четпес организастап турар.

ССРЭ-ниң Садыг министерствозу, Центросоюз болгаш оларның чер-черде органнары урутларга бараан садарып экижидеринче база тускайжыткан садыг четкилерин хөгжүдеринче чогуур кичээнгей салбайн турар.

Эвилелдешкен республикаларның, крайларның болгаш областарның чамдык партия, совет органнары урутлар бараанарын бүдүрерин көвүдедириниң база оларны садарын организастаарын экижидериниң талазы-биле даалгалар канчаар күүсеттинип турарының дугайында үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш садыг организацияларының удуртукчуларындан негелдени кошкадып турар.

Чоннуң урутларга бараан хандырылгазын экижидериниң улуг ужур-дузазын барымдаалааш, урутларга бараан бүдүрери-биле холбашкан айтырыгларны сайгарып көрүп, айыттынган планнарның чутаа оона күүсеттинерин хандырып, чедишпейн турар кылыгларны бүдүрерин улам көвүдедирин, чиик база чурт-тулаш болгаш ыяш болбазырадып кылыр, химия бүдүрүлгелери, машина тудуунуң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырлары урутлар бараанары бүдүрер чиг-эт курлавырларын долузу-биле ажыглаан турарын ССРЭ-ниң министерстволарынга, ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, улус депутаттарының Советтериниң крайлар болгаш областар күүскомнарынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели даалган. Уругларның идик-хевиниң, оларның амыдырал культура херегцелдеринге [illegible] пар өске-даа чылыглар талазы-биле совет кижилерниң негелде-херегцелдин улам долу хандырар төлээде, ажылдап турар болгаш ам чаа тургустунар бүдүрүлгелерни ажыглыг [illegible], бүдүрүлгени специализастаарының база техника талазы-биле эде [illegible]-биле 1979—1985 чылдарда урутлар бараанарын бүдүрерин көвүдедириниң талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар.

ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге ол сорулгаларга эргежок чугула капитал салыышкынын тускайлап бээрин 1979 чылдың январь 1-ден эгелеп планнарга киирерин, а ол ышкаш урутларга оон-даа хөй херегцээр бараанарын бүдүрүп үндүрер талазы-биле [illegible] доктаалдарын ССРЭ-ниң Күрпланынга хүлээндирген.

Урутларга бараанар кылыгларының техниктиг болгаш эстетиктиг бедик деңнелин чедип алыры, оларның ассортиментизин болгаш шынарын [illegible]-биле экижидери ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң бир чугула сорулгазы болур деп доктаалда онзалап демдеглээн. Бо айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле министерстволарның база ведомстволарның аппараттарының [illegible] база специалистерниң, бүдүрүлгелер удуртукчуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының харыысалгазын бедидерин сүмелээн. Урутларга бедик шынарлыг бараанар бүдүрерин хандырар талазы-биле эртем-шинчилел болгаш конструктор организацияларының ажылының деңнелин бедидер, эргежок чугула кадрларны белеткээрин хандырар, ол организацияларның бүдүрүүшкүн баазаларын быжыглаар. Урутларга бараанар бүдүрерин улам массалыг болдурар сорулга-биле [illegible] доктаамал чорудар.

Уруглар хептериниң болгаш идиктериниң, чадаг тергелерниң, хол-салгаларының, мебельдерниң ассортиментизин улам чаартыр, шынарын болгаш [illegible] хевирлерин экижидер талазы-биле хемчеглерни алырын, чиик, автомобиль, ужар чүүл болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүр министерстволарынга сүмелээн. Урутнуң бүгү талалыг өзүлдезинге, ону күш-ажылга хаара тударынга оларның ролюнуң бедип турарын барымдаалааш, янзы-бүрү ойнаарактар, техниктиг чогаадылга херекселдерин, спорттуг болгаш коллективтиг ажыглаарлыг ойнаар чүүлдерин бүдүрерин элээн калбартырын хандырарын ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даалган. Школачыларның өөредилге херекселдериниң садыгларда чедишпейн турар чамдык хевирлерин, спорттуг бараанарны, хууда гигиенага болгаш уруг азыраарынга херегцээр чүүлдерни бүдүрерин көвүдедир.

Уруглар бараанарының ассортиментизиниң конструкцияларын болгаш модельдерин педагогиканың болгаш медицинаның негелделеринге дүүштүр чогаадып кылырын ССРЭ-ниң Чырыдылга министерствозунга, ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунга сүмелээн.

Урутларга бараанар бүдүрериниң планнарын болгаш экономиктиг идиг бериишкиннерин улам ыңай экижидер, бүдүрүлге каттыжышкыннарының (бүдүрүлгелерниң) болгаш садыг организацияларының харылзаа хүлээлгелериниң күүселдезин дээш харыысалгазын күштелдирер талазы-биле хемчеглерни ССРЭ-ниң совнархоз үлетпүр министерстволары болгаш ведомстволары-биле кады боттандырарын ССРЭ-ниң Күрпланынга даалган.

Уруглар бараанарының ассортиментизин көвүдедир садарын организастаарын экижидер, «Детский мир» универмагларны болгаш универматтар болгаш ол бараанарны садары-биле специализастаан магазиннер четкилерин улам ыңай калбартырынче, улуг садыг бүдүрүлгелеринге ниити болгаш уруг-нуң компаталарын, ное быжар столдарын, а ол ышкаш даарынынга [illegible] дааргаар база үүрмек эде даараашкыннар кылырып, ажыглаан бараанарны шынзылаары-биле хүлээп алырын, улуг хемчээлдиг чүүлдерни бажыңнарга чедирерин болгаш ажылдаза чедирериниң өске-даа хевирлерин организастаашкыннан садып алыкчыларга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузарынче онза кичээнгей салырын ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, Центросоюзка болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даасхан. Уруглар бараанарынга садып алыкчыларның херегцелдерин бот удур билип аларын экижидер.

Урутларга бараанар бүдүрер талазы-биле планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир болгаш ажыр күүседир, а ол ышкаш ол кылыгларны бүдүрүп үндүрериниң курлавырларын дилеп тывар болгаш ассортиментизин экижидер, оларның садыглаарын сайзыраңгайжыдар талазы-биле үлетпүр бүдүрүлге коллективтерин мобилизастаар дээш организастыг ажылдың деңнелин бедидерин эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, СЭКП райкомнарынга болгаш обкомнарынга даасхан. Ажылдың аажы-чаңы болгаш шынары дээш, садып алыкчыларны үлегерлиг хандырары дээш социалистиг чарыштың организастаарының мурнакчы дуржулгазын идепкейлиг-биле нептередири чугула.

10-ГУ БЕШ ЧЫЛ: *ажыктыг чорук болгаш шынар*

БҮДҮН УЧАСТОК КҮҮСЕТКЕН

Тээлиде бот-орулга-чарылгалыг тудуг-септелге участогу — Бай-Тайга районда мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи. Тудуг-септелге участогунуң коллективи бо чылын алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен. Септелге-тудуг участогу оңгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын 2 чыл 9 ай дургузунда күүсеткен. 1978 чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын мурнакчы коллектив 9 айлар дургузунда бурун күүсеткен.

Бо участок организастап [illegible] бээр чаала үш чыл ажын турар. Бо үениң дургузунда тудуг-септелге участогунуң [illegible] ен планныг онаалдаларын [illegible] дээш шудургу [illegible] келген. Бүдүрүлгениң баазазы өзүп, быжыккан. 1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң [illegible] септелге-тудуг участогунуң [illegible] хүлээп алгаш, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр оңгу беш чылдың үш чылының планын күүседирин хүлээнген.

Оларның сөзү ажыл-херек-биле харышпаан. ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр септелге-тудуг участогунуң коллективи оңгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын күүсеткен. Үш чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планы 404 хуу күүсеттинген.

[illegible] ажылдап турар. Бо чылдың эрткен тос айларында 253 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген. Олар 1978 чылдың планныг онаалдаларын бүрүн күүсеткен.

Бо коллективте [illegible] күүседип турар мурнакчылар хөй. Хуиажык Тановтуң, Кара Күжүгеттиң бригадалары участокта социалистиг чарыштың тиилекчилери. Бышкакчылар В. Сүрүң, М. Моңгуш, Х. Дудук, чазанчылар С. Оптуг-оол Х. Борбак-оол, суугу кылыкчызы Д. Өрге олар боттарының кызымак [illegible] эки үлегер-чижээн көргүзүп, эки түңнелдерин үргүлчү чедип ап турарлар. Магар [illegible] бригадазы чаа туттунуп турар [illegible] даа, септелгеге-даа шеверлел ажылдарын эки шынарлыг болгаш шалыпкыны-биле кылып турарлар.

А. АДЫГБАЙ.

Леонид Александрович Пастухов — 14 дугаар [illegible] ния эргелелинде 16 ажыг чыл токарьлап ажылдап турар. Ол үениң дургузунда бодунуң туткан мергежилин [illegible] дүтьелин чаалап алган. Ол чүгле демир чонуурар станокка эвес, харын-даа янзы-бүрү нарын кезектерни болгаш оң диштерин чонуурар [illegible] нокта база ажылдап турар.

Л. А. Пастухов хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар болгаш 14 дугаар механизация эргелелинге партбюро кежигүнү, [illegible] контроль бөлүүнүң даргазы. Ол бодунуң хүлээлгезин [illegible] күүседип, чогуур үелерде [illegible] чорудуп, четпестерни [illegible] партия организациязының болгаш механизация [illegible] ажылынга [illegible] чедирип турар.

Леонид Пастуховтуң [illegible] СЭКП хоорокомунуң XXIII конференциязынга [illegible] соңгулган.

ЧУРУКТА: Л. А. Пастухов туң демир чонуурар станокта ажылдап турары.

Созу, фотозу М. СҮНДҮЙ-ЦУУ.

НЕМЕЛДЕ ДЕҢЗИ ӨСКЕН

Оңгу беш чылдың үшкү чылында малдан немелде деңзи алыр күрээлешкин мурнакчылар дээш Кызыл районнуң «Сурпак» совхозунуң малчыннары багай эвес ажылдаанындан оон [illegible] көргүзүглери эки болган. Бир баштан-на хонукта 660 грамм немелде деңзи алыр хүлээлгени ажыл-ишчилер эрткен айларда 850 грамм чедирген.

Ажыл-агый бо чылын [illegible] ажыг шарлажыгашты семиртиш, күрүнеге дужааган, оон 95 хуузу эң-не семис болган.

Инек кадарчыларының ортузунда [illegible] чарышка Г. Сурикин тиилээн. Республиканың [illegible] бо чылдың эрткен тос айларында Григорий Терентьевич бирги черни ээлеп, бир баштан-на 801 грамм немелде деңзини алган. Бо малчын хонукта 700 грамм немелде деңзи алыр [illegible]. Григорий Терентьевич [illegible] ССРЭ-ниң Улуг [illegible] медаль [illegible] бедик-биле чоокта чаа шаңнаткан.

М. ТҮЛҮШ.

Кышка белеткелди хынап тур бис

БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

Кызылдың чамдык автотранспорт бүдүрүлгелериниң кышкы үеде ажылдарынга канчаар белеткенгенин хынап көрдүвүс. 1 болгаш 2 дугаарлыг АТБ-лерде, пассажир АТБ-зинде гаражтарының, септелге мастерскаяларының соңга, хаалгазын септеп чылыглаанының, орап-саваларының иштики, дашкы херимин, арыг-шевериң (будааны, чугайлааны), одалга, суг, электри дамчыдылгазының, канализация системазының, котельнаяларның ажылдап турарын хынаан.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниң кышка белеткелин ойшаазында эки шынарлыг доозар сорулга-биле «Автотранспорт бүдүрүлгелериниң 1978—1979 чылдың кыскы [illegible] үелеринде [illegible] рынга белеткелди чорудар дугайында» [illegible] автотранспорт эргелели бо чылдың август 15-те үндүрген. Дужаалда мынчаар айыткан: бүдүрүлгениң болгаш административтиг, чурталга [illegible] [illegible] залдарының болгаш оон-даа өске черлериниң янзы-бүрү септелгелерин сентябрьның 10-га чедир доозар; одалга суугуларын [illegible] хоорайлары болгаш котельнаяларның бүгү септелгезин сентябрь 15-ке чедир доозар; суг дамчыдылгазының, канализацияның, электри четкизиниң септелгезин болгаш өртке удур белеткелдерни сентябрь 15-ке чедир бүрүн [illegible]. Ынчангаш ук дужаалда кандыг ажылдарны кылып чорудары болгаш оларны доозар хуусаазы айыттынган. Аңаа үндезилээш бүдүрүлге бүрүзүнге хемчеглерни ажылдап кылган.

Ам бо хүннерде байдал кандыгыл?

№ 2 АТБ-ны (начальниги Д. И. Кудер-оол, кол инженери А. Е. Васильев) [illegible] кышкы үеде ажылдарынга белеткээни багай эвес. Гаражтарның иштики [illegible], хаалгаларны чылыглаан. Котельнаяның септелгезин [illegible] кылган, шевелдезин [illegible], оларның даштыкы [illegible] арыглаар. [illegible] системазын [illegible] чогуур негелдеге дүүштүр тургускан.

А № 1 АТБ-ниң удуртулгазы (начальниги Б. И. Стрельников, кол инженери А. С. Шарыпов) кышка белеткелди ой-шаазында [illegible] кичээнгейни [illegible]. Котельнаяда суугулар ажылдаарынга белеткеттинери амгы үеде [illegible] турар. [illegible] суугуларның [illegible], оларның даштыкы херими, арыг будуу карталып калган. Котельнаяны чугайлаваан. Гаражта 2 эжикти чаартып кылза-даа, ону быжыглап, азарын ам-даа доозулбаан.

Кызылдың пассажир АТБ-зиниң (начальниги Е. И. Семыкин, кол инженери А. В. Волков) одалга системазы бо чылын изиг суг дузазы-биле чылыдар кылдыр кылган. [illegible] үүрмек септелгелерин кылган. Эрткен чылын бо бүдүрүлгениң [illegible] одалгазы оон ап турган. Бо чылын бүдүрүлгениң [illegible]-биле хандыртыр удурга таварышкан. Хоорайның [illegible] одалгазы алырынга [illegible]. АТБ-ниң котельнаязында [illegible] кылбаан. Кажан котельнаяны оларга негеттине бээрге, суугуларга капитал септелгени чорудар азы немелде суугуну тургузар үе чедишпейн барган. Амгы үеде эрги суугулар ажылдап турар. Ындаза-даа кышкы үеде бүдүрүлгени чылыдары [illegible] четчир бе дээрзи билдинмес.

Белеткелди ой-шаанда эки шынарлыг чорутканындан кышкы үеде бүдүрүлгениң ажылының чедиишкиннинг болуру дорт хамааржыр. Ынаартын АТБ-лерниң котельнаяларының суугулары үргүлчү чок ажылдап чылыгны четчири-биле хандырар болза гаражтарның, септелге [illegible] [illegible] болбас, үре-түңнелдиг боор.

П. ООРЖАК.

«Шынның» тускай корр.

XXV ШЫНАРНЫҢ, АЖЫКТЫГ ЧОРУКТУҢ БЕШ ЧЫЛЫ XXV

ЧАРЫШ — ЧОННУҢ ЧОГААДЫЛГАЗЫ
СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫ
1978 НОЯБРЬ № 11

ЧЫЛ ТӨНЧҮЗҮНГЕ ЧЕДИР 46 ХОНУК АРТКАН

Берген сөзүн кым канчаар күүседип турарыл?

КУДУЛАТПАС БИС

Бистиң Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазында шупту 22 саанчы бар. Амгы үеде инектерни ферманың бодунда тургузу азыраарже киирген. Мал чеминиң арбын курлавыры тургустунган. Кажааларның кышка удур септелгезин чорудуп, малды менди кыш ажырарынче бүгү күженишкиниивис угланган.

Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкеш, аңаа багай эвес көргүзүглерни чедип ап турарлар бисте бар. Бодум бир саар инектен-не төс айларда 1860 кг сүт саап тургаш, 2532 кг чедирдим. Хоочун саанчылар В. Муравьева — 2538 кг, А. Балагашева — 2505 кг, Г. Павундук — 2398 кг сүттү бир инектен-не саап, саанчылар ортузунда чарыштың мурнуну ээлеп турар.

Коллективте план күүселдезиниң талазы-биле бар чамдык бергелерни ажып эртип, кышкы үеде-даа инектерниң продуктуузун кудулатпазының болдунар-ла хемчеглерин ап турар бис.

М. САТ,
саанчы.

АЖЫР КҮҮСЕДИР

Садыглап ажылдаа-ла чеди чыл ажып тур мен. Өске эш-өөрүм-биле кады чонга төлептиг бараан бөлүр дээш чүткүлдүг ажылдап турар мен. Амгы үеде «Саян» универмагтың суй белектер салбырының эргелекчизинде ажылдап, эштерим-биле кады эрткен он айларның планын долгандыр ажыр күүседип келдивис. Бо бүгү социалистиг чарыштың ачызында чедип алдынган. Чүгле октябрь айда 45 муң рубль орулга киирер тургаш, ону 50597 рубль кылдыр азы 113 хуу күүседип, социалистиг чарышка тиилекчи болуп, «Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы» деп бедик атка төлептиг болдувус.

Ниитизи-биле чылдың планын ажыр күүседиринге бүзүреливис бис. Ону чедип алырының бүгү аргалары бистиң найыралдыг коллектививисте бүрүн бар.

Светлана ОЮН,
«Саян» универмагтың садыгжызы, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү.

ХЫНАЖЫП ТУРЗА

Хову-Аксының АТБ-зында 1962 чылдан бээр ажылдап турар мен. Бистиң кылыр ажылывыс колдуунда чаңгыс аай — Хову-Аксы биле Абакан аразынга чүък сөөртүр улус бис. Машина-техниказын камныг эдилеп, үргүлчү септелгезин чогуур үезинде кылып ап тургаш, чыл санында бедик көргүзүглерни чедип ап турар чолаачылар бисте хөй. Ынчангаш коллектививис онгу беш чылдың эрткен чылдарының пландарын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууш бедилдеринге социалистиг чарыш эң улуг рольдуг деп бодаар мен. Ындыг болзажок ону организастап турарында чамдык четпестерниң барын мында чугаалаксадым. Бистиң АТБ Шагаан-Арыг АТБ-биле бо чылдың эгезинде социалистиг чарышты чарган чүве. Ам чыл доостур чедип тур. Чарыжывыс негелделериниң канчаар күүседип турарын мынчага чедир түңнээвээн [illegible] бис.

Бо хүннерде мен 1979 [illegible] кварталының үлүүнге киирип ажылдап тур мен.

Ю. ПОНКОВ,
чолаачы.

АДРЕСТЕРНИ АЙТЫП ТУР БИС

МУРНАКЧЫ БҮДҮРҮЛГЕЛЕР

(10 айларның түңнели-биле)

- «Каа-Хем» разрез.
- Тываның электри четкилери.
- «Тыва кобальт» комбинат.
- Кызылдың эът комбинады.
- Кызылдың сайгарылга баазазы.
- Хову-Аксының хлеб заводу.
- Даараныглга фабриказы.
- Шуурмактың кыш белеткээр пунктузу.

. . .

ОЛАР — ХОЖУДААШКЫНДА

- «Тыва даг-дугу» комбинат.
- «Тудуг кезектери» комбинат.
- Эът-сөөктен лаагаи кылыр завод.
- Балык заводу.
- «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкын.
- Кызыл-Мажалыктың туулбу заводу.
- Хана материалдарының заводу.

Хүлээлге күүселдези

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Кызылдың ажылчы чоннары бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын эки-иде дугайында СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирин күүседир. 1978 чылдың болгаш беш чылдың планнарының даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартканнар

ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда — октябрь 7-де 11 үлетпүр бүдүрүлге коллективтери, 95 цехтер, участоктар, бригадалар, ээлчеглер, 700 ажыг ажылчыннар онгу беш чылдың үшкү чылының планнарын күүседиккен болгаш 20 кижи беш чылды доскан.

Амгы беш чылдың эгезинден бээр үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 23,6 хуу улгаткан, пландан ажыр 3 млн. 800 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, оон иштинде 255 муң тонна демир-дашты, 6 млн. 300 муң киловатт-шак электри энергиязын, 74,1 муң кубометр тудуг ыяжын, 14,3 муң эжеш хөм идикти, 204,7 муң рубльдиң даарангыг кылыгларын немештир бүдүрген.

Хоорайның тудуг организациялары тоску беш чылдың ол-ла чогуур үези-биле деңнээрге, капитал салыышкынын 30 хуу хөй шиңгээдип алган, кол фондуларны ажыглалга киирери 28 хуу өскен.

Нийти ажыглалдың транспорту-биле чүък сөөртүрүүң хемчээли 37,2 хуу немешкен болгаш автопарк 53,2 хуу [illegible]. Чонга ажыл-чорук чедирериниң хемчээли 41,9 хуу улгаткан. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының күрүне планы ажыр күүсеттинген. Беш чылдың эгезинден тура 15 цехтерни болгаш бүдүрүлгелерни [illegible], ажылды эртемге үндезилээриниң талазы-биле 125 хемчеглерни боттандырган, 487 [illegible] бүдүрүлгеге ажыглаан. Ол бүгүнүң түңнелинде кылыр ажылдарны 9,6 хуу чедир механиастаар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедилдериниң күүселдези-биле [illegible] немелде өзүлдезиниң 60 хуузун алыр аргалыг болган.

1978 чылдың он айларының иштинде продукция бүдүрер план 100,9 ону сайгарарының даалгазы — 100,5 хуу күүсеттинген, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 8,7 хуу [illegible] үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннары бо чылдың планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседири чугаа чок.

Чыл эгезинден бээр 30,5 муң [illegible] метр [illegible] чурттаар-оран иштинге. 200 орун-нуг уруглар садын. «Турист» гостиницаның бир корпузун болгаш өске-даа тудугларны ажыглалга киирген. Садыгның [illegible] болгаш автотранспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери база-ла планнарның даалгаларын [illegible] боттандырып турар.

Ростов областың бүдүрүлге коллективтериниң үлегери-биле ХОЖУДААШКЫН чок ажылдаар дээш шимчээшкинниң хоорайга калбартканындан [illegible] кижилерниң саны 3,5 хуу кызырылган. Хожудаашкын чок ажылдаар дээш демиселдиң мурнуну одуруунда коммунистер чорул турар. СЭКП [illegible] болгаш кежигүнге кандидаттар шуптузу бо хүннерде боттарының норма-чижектерин доллур күүседип турар.

Чыл эгезинден бээр Кызылдың [illegible]. Бүдүрүлгелеринге мурнакчы арганың 78 хемчеглерин боттандырган. 108 [illegible] ажыглаан, 200 санныг дериг-херекселдерниң чаартылган. 10 ажылгыларга күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. 150 муң рубльдиң чиир-бүрү материалдарын, нефть продуктуларын, энергияны камнап алган.

Автосептелге заводунда автомашиналарны болгаш агрегаттарны септээриниң шуушкак аргазын ажыглап эгелээн, чаа 18 дериг-херекселдерни тургускан, күш-ажылды 70 хуу чедир механиастаан. Коллективте «Эң эки мотористен», «Эң эки септекчи», «Эң эки мастер» деп ат дээш чарышты организастаан. 29 [illegible] коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты чедип алган. Заводта ажылдап турарларның ортумак разряды пландан көрдүнгенинден бедик боор турар. Специалистер хуулу [illegible] эртем-билиин үргүлчү бедилдип турарлар. Партия организациязы болгаш администрация түлүш харылзаалар ажылдап турар. Ол бүдүрүлгениң коллективиниң 176 ажылчыннарындан 40 кижи онгу беш чылдың үш чылдарының даалгазын бо чылдың октябрь 7-ге чедир күүседиппен, амгы үеде 14 кижи 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Республика кадыкшылдың бүдүрүлге черлериниң социалистиг чарыжының мурнуну одуруунда чорул турар даарапылга комбинадында база-ла шынарны эки-иде дээш демисел чорул турар. Соолгу чылдарда хол-биле кылыр ажылды [illegible] биле 140 санныг чиир-бүрү машиналарны солаан, кылыр ажылдарның 85 хуузу механиастаттынган. Даараныкчылар кылыгларының 98,2 хуузу амгы үеде холут чонка хүлээп алдынып турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың арматура цехиниң, Улуг-Хемниң кыш үлетпүр [illegible] бир [illegible], «Тыва септелге тудуг» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялары заводунуң [illegible] бригадаларының, [illegible] АТБ-ның, «Кызыл тудуг» эргелелдериниң коллективтери күш-ажылдың сагылгазы-чурумун [illegible] моральдыг болгаш материалдыг хамаанчыны [illegible] харыысалганы алызынын дугайында эгелелгиз салдыны үндүрүпгенлер. Ол эгелээшкинни СЭКП хоорайкому деткээн. Бо хүннерде ол саналды деткээн 100 ажыг коллективтер ажыл-агыйлыг [illegible] чонка ажылдап турар.

- Беш чыл планын 20, үш чыл планын 700 ажыг ажылчыннар күүсеткен.
- Бүдүрүлгениң моральдыг болгаш материалдыг харыысалгазы — чаа эгелээшкин.
- Ол эгелээшкинни 100 ажыг коллективтер деткээн

Хоорайның ажылчы чоннары [illegible] күш-ажылдың [illegible] дендерленип, четпестерни база шугумчудукчу өзү-биле ажыр апаар. Ол дугайын партия [illegible] сонгудазыг [illegible] коммунистер шынчызы-биле шугумчудуп-даа турганнар. Хоорайның бүдүрүлге черлеринден 24 коллектив [illegible] бүдүрүкчүүнү болгаш сангарарының 6-зы — күш-ажылдың бүдүрүкчүүнүң эрткен он айлар планын күүсетпээн болгаш 4 коллектив [illegible] ге деңнээрге, продукция хемчээлин эвээжеткен. Ол-ла дефиц иштинде 7,5 млн. рубльдиң капитал салыышкынының чедир ажыглаваан, 6 муң дөрбелчин метр чурттаар-оран [illegible] чедир дүжааттынмаан болгаш элээн каш бүдүрүлге [illegible] ажылдалга [illegible] хуусаада киирттинмээн.

ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн, Улуг Октябрьның 61 чылын төлептиг уткуур дээш калбарган чарыштың хаңныктырганы күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейжилиин улам күштелдирбишаан, СЭКП-ның XXV съездизиниң, онгу беш чылдың планныг даалгаларын доллур болгаш ажыр күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаары — хоорайның партия организацияларының кол сорулгазы бо.

Б. СВИНЦОВ.
СЭКП Кызыл хоорайкомунуң нийти секретары.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР ДЭЭШ

Республиканың хову-шөлдеринге дүжүт ажаап алыышкынның, ниитиниң малынга быжыг чем-суурун белеткээр ажылдар чоокта чаа доозулган. Бо чылын республиканың совхозтары 126,6 муң тонна сигенни, 21,5 муң тонна сенажты, 4,5 муң тонна витаминниг сиген далгаазын, 5,2 муң тонна будук-бүрүнү, 107,3 муң тонна силосту белеткээн. Оон аңгыда 10,7 муң тонна саваңны, 17,8 муң тонна мал чеминге херегләэр тарааны ажаап алган. Сиген белеткээриниң планын Мөңгүн-Тайганың, Өвүрнүң болгаш Тожунуң ажыл-агыйлары күүсеткен. Мал чеми белеткээринге багай эвес көргүзүглерни Таңдының, Каа-Хемниң ажыл-агыйлары чедип алган.

Келир чылдың дүжүдүнге 21,2 муң тонна үрезинни урган, азы планның 38,6 хуузун күүсеткен. Үрезин белеткээриниң планнын оналдазын «Революцияның чалбыыжы», «Оок», «Кызыл тараачын», Партияның XXV съездизи аттыг совхозтар ажыр күүсеткен. Амгы үеде бар үрезинни арыглап белеткээр ажыл чорул турар. Ноябрь 1-ге чедир бар үрезинниң 90,6 хуузу хынаттынган, оларның 37,7 хуузу чогуур шынарга четпес болган. Шынар талазы-биле дээрде үрезинни «Барлык», «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Улуг Октябрь» болгаш «Суглак» совхозтар белеткээн. Республиканың 8 совхозтарында бүгү хынаттынган үрезиннер чогуур негелдеге дүүшпес болган. «Кызыл тук», «Тиилелге» болгаш «Шамбалыг» совхозтарда ындыг үрезиннер 80 хуудан ажыг боор турар. Мөңгүн-Тайга, Тес-Хем, Эрзин районнарда үрезин белеткээр ажылче ноябрь 1-ге чедир чаңгыс-даа ажыл-агый кирбээн.

Республиканың совхозтары келир чылдың тарылгазынга 136,8 муң га черни күзүн аңдарып белеткээр ужурлуг тургаш, оон 89,1 муң газын азы 65,1 хуузун белеткээн. Күскү чер аңдарылгазының планын чүгле 4 районнарның ажыл-агыйлары 50 хуузун күүсеткен. «Бай-Тал», «Мурнакчы», «Торгалыг», «Кызыл тук», «Коммунизмче орук», «Сүт-Хөл», «Тере-Хөл» совхозтар күскү чер аңдарылгазын шуут чорутпааннар.

Ноябрь 1-де совхозтарның хову-шөлдеринге 236,6 муң тонна одекти үндүр сөөрткен. Одек сөөртүлгезиниң планын 75,7 хуу күүсеткен. Бо ажыл «Россия» совхозта болгаш Тес-Хем, Тожу районнарның совхозтарында чорувайн турар.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының бүдүрүлге техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң ажыл-агыйларының болгаш совхозтарның септелге мастерскаяларында кодээ ажыл-агый техниказын келир чылдың хову ажылдарынга белеткээр ажыл массалыы-биле чер бүрүде эгелээн. Бо айның эгезинде совхозтарда бар 2900 ажыг тракторларның 1909 азы 65,6 хуузу белен.

Күрүнеге эът садарының чыл планын республиканың бүгү хевириниң ажыл-агыйлары 75,1 хуу, сүттү 88,1 хуу, дүктү 85,6 хуу күүсеткен. Күрүнеге эът садарының планын 8 совхоз күүсеткен, оон иштинде «Суглак» 141,9 хуу, «Хөндергей» 140 хуу күүсеткен. Күрүнеге эът садары эрткен чылдың амгы үези-биле деңнээрге куду боор турар. 7 ажыл-агыйлар планын чүгле 50—60 хуу, а «Кара-Хөл» совхоз 37,5 хуу, «Ленинчи орук» совхоз 42,5 хуу күүсеткен.

Бо чылын күрүнеге саткан малдың деңзи шынары эрткен чылга деңнээрге элээн бедээн. Бир баш бода малдың ортумак дирит деңзизи 345 килограмм болган, а эрткен чылын 293 килограмм турган. Хой, өшкүнүң ортумак деңзизи эрткен чылдың деңнелинден ашпаан.

Күрүнеге сүт садарының чыл планын Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары 112,7 хуу, Тожунуң 103 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың деңнелинден бо чылын 424 тонна сүттү хөйнү саткан. Күрүнеге саткан сүттүң шынар талазы-биле бедик көргүзүглерни Таңдының болгаш Бии-Хемниң совхозтары чедип ап турар.

Кодээ ажыл-агыйда байдалды ниитизи-биле чугаалаарга мындыг-дыр. Чыл төнчүзүнге чедир ай ажыг үе арткан. Ынчангаш кол кичээнгейни ферма, кодан бүрүзүнге мал чемин чоп ажыглаарынче, малдың продуктуузун кудулатпас дээш ооң ажаалдазынче, кодээ ажыл-агый техниказының септелгезинче, хову-шөлдерже минералдыг болгаш органиктиг чемишчиглелгелерни сөөртүрүнче углаар ужурлуг.

Чарыш хрониказы

БЕЛЕТКЕВИШААН

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң ишчилери бо чылын ниитиниң малынга 800 тонна сенаж белеткээр планын 850 тонна чедирген сиген планы база күүсеттинген болза-даа, ол ажыл ам-даа уламчылап, мал чеминиң белеткелчилериниң аразында социалистиг чарыш калбарбышаан. Ооң түңнелин чоокта чаа база үндүрген. Хүн үлүүн 160—180 хуудан кудулатпайн келген механизаторлар З. Ооржак, К. Ховалыг олар тиилекчи болгаш, өртектиг белектер-биле шаңнатканнар.

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫНДА

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» совхозтуң хойжуларының аразында калбарган. Ооң тиилекчилери бо чылдың эрткен он айларында илерээн. Бирги черни хоочун хойжу Доңгак Успуң ээлээн. Ол төрүүр чүс баш хойга онаажтыр 106 хураганны алгаш, бир баштан 1,6 кг дүктү кыргаан. Ооң-биле чергелештир бо хойжу келир кышка уткуштур 10 тонна сиген кезер дээн планын 18 тонна кылдыр күүсеткен, кыштаан хынамчалыг белеткээн. Бо бүгү чедиишкиннери дээш база социалистиг чарышка тиилекчи болганы дээш ооң чуруун «Малчын» совхозтуң Хүндүлел самбыразынче аскан.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Почта харылзаазын, телеграф, телефонну үзүктелдирбес, солун, сеткүүл чедирилгезин улам экижидер дээш социалистиг чарыш Чөөн-Хемчик районнуң харылзаа салбырларының аразында калбарган. Бо чылдың үшкү кварталының түңнели-биле бирги черни Чыраа-Бажының Сендамы Даш удуртган харылзаа салбыры ээлээн. Ооң коллективи үшкү кварталда 2700 рубльдиң орулгазын киирер тургаш, планын 110 хуу күүсеткен. Оон аңгыда социалистиг чарыштың негелдезинде кирген бүгү чүүлдерни бүрүн күүсеткен.

Тиилекчи болган коллектив районнуң харылзаа белдириниң салбырлар аразында шилчиир Кызыл туг-биле шаңнаткан.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮЛГЕЗИНДЕ

Типография болгаш ооң шалыпчылары

Социалистиг чарыштың дээди хевирлериниң бирээзи — коммунистиг ёзу-биле ажылдаары дээш чарыш калбарганындан бээр 20 чыл ажып турар. Бистиң республиканың бүдүрүлгелериниң мурнакчы ат дээш чарышты эң баштай эгелээннериниң бирээзинге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы хамааржып турар. Ол бүдүрүлге коллективи чыл санында күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болганы дээш республикада бир-ле дугаарында коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты чедип алган. Ооң дыка хөй ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты эдилеп турарлар.

Республика типографиязы онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгазын чедиишкинниг, хуусаадан эрте доозар дээш чарышты улам калбарткан. Пландан ажыр дыка хөй продукцияны бүдүрүп үндүрген. Ылангыя бо чылдың эрткен он айларында ооң коллективи чедиишкинниг ажылдаан: цехтер аразынга социалистиг чарышка он айларның түңнели-биле парлаар цех бирги черни ээлээн, а ийиги кварталда — өрүүр цехтиң линотип участогу ап, кызыл самбыраныг шилчиир вымпел-биле шаңнаткан. Он айларның түңнелдерин ёзугаар ийиги черни база-ла линотип участогу, а үшкүзүн — өрүүр участогу алган.

Парлакчылар М. Меланьина, Т. Щеглова, өрүкчүлер М. Ерахтина, А. Адыг, Г. Заворотная, дептерлекчилер Г. Попова, Р. Иванова болгаш өскелер-даа бо чылдың тос айларының түңнелдерин ёзугаар социалистиг чарыштың мурнуку одуруун ээлээннер. Республиканың полиграфистери «Чаңгыс-даа хожудаашкынныг кижи турбазын!» деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турар.

О. ӨПЕЕП.

ЧУРУКТАРДА: линотип цехиниң мурнакчыларының бирээзи Надежда Быкова (солагай талазында); дептерлээр цехтиң социалистиг чарыжынга тос айларда тиилекчи болган О. Бликованың бригадазының кежигүннери. Он талазында — парлаар цехтиң мурнакчызы А. Жингилева.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары

1978 ЧЫЛДЫҢ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН КҮШ-АЖЫЛГА ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

9. «Ленгазтеплострой» трестиниң № 69 ... [illegible]

№ 1 улуг панельдиг бажың тудар заводунда бетонщиктер бригадири Исмаил Хаматович Ариновка, «Магнитострой» трестиниң № 1 «Отделстрой» тудуг эргелелиниң малярлар бригадири Анна Дмитриевна Горошковага, Кара-Дагның тудуг материалдары комбинадында даш кезер машинаның машинизи Алиан Фарман оглу Гасымовка, «Главмоспромстройматериалдарның «Стройпластмасса» бүдүрүлге каттыжыышкынында металл ажылдап ыштыр заводунуң слесарь Михаил Егорович Голубевке, универсалдыг шуушту рулга шутумунуң бригадазының бригадири Любовь Ивановна Грицкевага, Азербайжанның керамика заводунуң бригадазының бригадири Уно Карлонга, Кувасайның № 14 тууйбу завод эргелелиниң ажылчыны Нашанбой Саидовка, ... комбинадында экскаватор машинизи Валентин Васильевич Некрасовка, Батайның монтаж ... Евгений Иванович Пащенкога, «Воскресенскцемент» бүдүрүлге каттыжыышкынының Воскресенск цемент заводунда цемент өртедир печинин машинизи Александр Михайлович Раскатовка ... [illegible]

Краснодарда иинги каттыжыкан авиаотрядында самолет командири Анатолий ... Кулаковка, Мурмуу-Уралдың девискээр транспорт эргелелиниң Челябинскиде № 2 автотранспорт бүдүрүлге каттыжыышкынының чолаачылар бригадири Серафим Константинович Ковинге, Волгоград областа орук тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелиниң № 5 Новоаннинск орук-тудуг эргелелинде комплекстиг бригаданың бригадири Владимир Иванович Широковка, Соңгу ... локомотив депозунуң ажылчыннары — улуг мастер Василий Андреевич Жилинге, слесарь Николай Федорович Михеевке, тепловоз машинизи Николай Александрович Савинге, Сахалинниң далай пароходствозунуң Корсаков далай садыг портунуң углаттырган комплекстиг бригадазының бригадири Георгий Валерианович Батюнеге, Ыраккы Чөөн чуктуң далай пароходствозунуң Находкада судно септээр заводунда комплекстиг бригаданың бригадири Леонид Петрович Сидорчукка, Иртыштың хем пароходствозу каттыжыышкынының ОТ-2018 теплоходунуң механизми ... капитан Митрофан Петрович ... [illegible]

— ужар ... [illegible]

12. Куйбышев областың Красноармейск районунуң Ленин аттыг совхозунуң ... звеночузу Леонид Федорович Ведреникеге, ... Ярославльдың ... Шевяковка, Марий АССР-ниң ... Иван Семенович Садовинге, Чуваш АССР-ниң ... Игнатьевна Сурковага, Днепропетровск областың ... [illegible]

... Гуля Ожогга, ... Колесовке, ... Михаил Иванович Яремчукка, ... Мария Федоровна Костомаровага, ... Прохоровага, ... Григорьевке ... Масюкке ... [illegible]

13. Воронеж областың ... [illegible]

14. Краснодар крайның ... [illegible]

15. Астрахань областың ... [illegible]

СЭКП Төп Комитединиң Секретары Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. КОСЫГИН.

Кандыг чурттап чор сен, малчын?

ДЕМНИГ АЖЫЛДАП ТУРГАШ...

Таңды районда «Революцияның чалыылары» совхозунуң ... [illegible]

... [illegible]

В. САТ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ НОМНАРЫН КУБАДА ПАРЛААН

ГАВАНА. (СЭТА). «Ниити-тилер әртемнери» деп куба ном үндүрер чер испан дылга хой тиражтыг кылдыр «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнарны парлап үндүрген. Бир аңгы книга дээрге, ССРЭ-ниң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп сактыышкыннары кирген.

Ол чыындының эге сөзүнге Леонид Ильич Брежнев мынча деп бижээн:

Бо сактыышкыннарда дайын үезиниң болгаш дайын соонда катап тургузуушкунуң болуушкуннарының дугайында чугаа боор турар. Ол хөй чүүлдерни ... [illegible] ... советтер улуска кажан даа олуг тоогу болуп артып калбас. Олар бодаа бистиң улуг-биле-сарывыстың кезии, маадырлыг чоруктуң болгаш амы-тын хайырлаваазының ... [illegible]

... бистиң хоорайларывысты болгаш заводтарывысты бузундулардан база хүлдеп катап үндүрер. ... өрттенген болгаш урегдеттинген шөлдерге тараалы өстүрер ужурлуг турган. Марксизм-ленинизмниң өлүм чок идеяларынга кижизидиттинген совет кижиниң быжыг турушту чоруунуң улуг ужур-дузазы база катап илереттинген. «Катап тургузуушкунну» анаа турас...

Кубага «Бичии черни» болгаш «Катап тургузуушкунну» парлап үндүргени куба улузунуң амыдыралында тоогулуг болуушкун-биле — революция тиилелгезиниң 20 чылы-биле дүгжээн. Силерниң алдарлыг юбилейлер — силерниң кайгамчыктыг чурттуңарбиле, оон улуртулганы-биле ... ... совет кижилерге, база улуг байырлал болур. Социалистиг тургузуушкунга бистиң ... [illegible]

... [illegible]

ЧИЛИНИҢ УЛУЗУ-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

МАДРИД. ... [illegible]

(СЭТА).

ЧУГУЛА СОРУЛГА

НЬЮ-ЙОРК. ... [illegible]

(СЭТА).

ДҮШКҮҮРЛҮГ БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. ... [illegible]

(СЭТА).

Бөгүнгү ... [illegible]

ЧУРУКТА: ... [illegible]

АП—СЭТА-ның фотозу.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: контрольдун ажыктыы

Архангельск областың Северодвинскиде [illegible] чуртукчуларының [illegible] бүдүрер комбинат ажыглалга кирген. Ол бүдүрүлгени ажыглалга киргени-биле [illegible] бир чогуш күүседир.

— Бистиң комиссиявыс комбинат тудуун контрольга алгаш, сонгукчулардан дуза дилээн — деп, хоорай Совединиң капитал тудуг талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы Б. Неволинниң чугаалааны: — Оларның талазы-биле тудугнуң седулалындан хойвус алыр бис. Депутаттар [illegible] — тудуг материалдары-биле хандырар кол бүдүрүлгеге. Депутаттарның чогуур үезинде берген сүмелери [illegible] тайылдыр талазы-биле дараа хемчеглер алырынга дузалап турган.

Комиссияның дуржулгазын ёзугаар уругаар поликлиниказының [illegible] хоорайның өске-даа тудуг объектилериниң [illegible]. Улуг депутаттарының Северодвинск хоорай Совединиң [illegible] ри-биле хүлээп алганы 37 чагыгларының он ужу ол постуларының дузазы-биле күүседиинген.

ГРУЗИЯ: республиканың ногаа конвейери

Грузияда ногаа бүдүрүлгезиниң специализастаашкынын [illegible] республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Көдээ ажыл-агыйы министерствозының шиитпирин ёзугаар Тбилисиниң болгаш Руставиниң чоок кавызында турар 18 совхозтарны аграр-үлетпүр-садыг каттыжыышкынынга [illegible] берген.

Амгы үеде каттыжыышкынның 64 ажыл-агыйы [illegible] республикада өстүрүп турар ногааларының 90 хуузун онаажып турар. Совхозтар гектар бүрүзүнден 180—200 центнер азы специализастаашкын эгелээр мурнунда турганындан ийи катап хөй огород продукциязын ап турар. Ооң-биле чергелештир бир центнер ногааның өртек-үнези 30 хуу чиигээн.

Ук каттыжыышкын бодунуң транспорттуг, консерва кылыр заводтарлыг, он-он черлерде фирма магазиннерлиг. Ындыг болганы-биле [illegible] — магазин» система-биле ажылдаар аргалыг, ынчангаш продукцияның чидириин азыткаан.

Ам ажыл-агыйның ногаа бүдүрүлгезиниң талазы-биле иштики специализастаашкыны чоруп турар. Чамдык ажыл-агыйлар түс черниң хөрзүн-климаттыг байдалдарынга гааржыр, [illegible] ногаалар бүдүрериче [illegible]

УЗБЕКИСТАН: электриниң виллтиге удур

Хевең үнүжүнүң кол дайзыны — вилт. Ол электри тогунуң салдарындан өлүп каар. Ол ындыг дээрзин билип алгаш, [illegible] Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының болгаш электрижилдериниң Ортаакы Азияда [illegible] институдунуң [illegible] чашпиназы [illegible] кырынга [illegible] дээп чоруур электродтар-биле чепсеглеттинген. Аарыг неп-тередикчизи тараан черлерни — хөрзүннү, үнүжүнүң сывын, [illegible] — арыглап турар электрилиг дээрбек тургустунган.

Ындыг аргалыг арыглап каапкан шөлдерге вилт [illegible] Ооң [illegible] хереглээн ажыл-агыйлар бо сезонда гектар бүрүзүнден беш центнер хире дүжүттү немей алгылааннар.

Хевең шөлдерин вилттен камгалаарының талазы-биле эртемденнерниң сүмелээн чаа аргаларының [illegible] — электри.

МОЛДАВИЯ: кичээнгейни аныяк өг-бүлелерже

Шак ол кыскы хүн 35 аныяк өг-бүлелерниң ээлериниң сагыжынга дыка үр артар боор. Олар суурнуң чараш кудумчуларының бирээзиниң ол-бо талаларында туттунган чаа даш бажыңнарның ээлери апарганнар. Аныяк өг-бүлелерниң бажың тудуп алырынга дузалаар дугайында мал чечнериниң талазы-биле «Молдова» каттыжыышкынның профэвилел комитединиң сүмези амыдыралга ынчаар боттанган.

Аныяк өг-бүлелер урут-дарыын ясли-садка тургузар дээш база дүвүревес болганнар. Профэвилел активиниң эгелээшкини-биле суурда уруглар комбинады ажыттынган.

Аныяк өг-бүлелерниң [illegible] ажыл-агыйның дугайында база-ла [illegible] илереткен. Каттыжыышкынның ажылчыннарын тарыыр чимистиг ыяштар, рассадалар, [illegible]-биле хандырар айтырыгны профэвилел организациязы доктаамал контрольдап турар. Чаа бажыңнарже байырлаалдыы-биле кирген хүнге турачкаадып, чаа өглентен [illegible] бажыңнарының чанынга хөй-хөй грек [illegible], яблоняларны, персиктерни олуртуп турарлар.

[illegible] дугайында сагыш салыры — профэвилел комитединиң кол сорулгаларының бирээзи. Көдээ ишчилерниң херегледиче кичээнгей салыры оларның күш-ажылының [illegible] көвүрлүүшкүнүнге салдарлыг болуп турар. «Молдова» каттыжыышкынның коллективи көдээ ажыл-агый продуктуларының кол-кол хевирлерин күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен.

(СЭТА).

«БО БИСТИҢ НАМДАРЫВЫС-ТЫР»

Бистиң Совет Төрээн чуртувус чүү-дээн [illegible], чүнү үргүлчүлээнил, чүнүң-биле чоргаарланырыл, ол канчаар өскенил база быжыкканыл, бистиң улузувус ол дээш канчаар чуртаан, демиселдежип [illegible], канчаар ажылдап турарыл база социализм чуртунуң кижилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удурткалгазы-биле чүү дээш демисележип турарыл — бодавайн барын болбас, уттуптун болбас бо бүгүнү «Бистиң намдарывыс» деп документалдыг телефильмнерниң белүүнүң авторлары көргүзерин [illegible].

«Бистиң намдарывыста» чуртувустуң эрткен 60 чаазыр-лыг чылдарының болуушкуннарын көргүскен. Төрээн чуртуң амгы улуг чедиишкиннерин ажылдыр эрткен үеии көрүкчүлер көрүп, сактып, чоргаарланып, «улуг оруктуң чадаларын» сонуургаарлар.

Сагыш-сеткил талазы-биле [illegible] дээлдиышкын кылыгы, болгаш улустуң чаңгыс эви, бистиң ажыл-херектериниң [illegible] болгаш шилип [illegible] чорудулгаларының шынның — бо бүгү «Бистиң намдарывыстың» кол утказы болур.

«Бистиң намдарывыс» деп телефильмнер белүүн тургус-

ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАН

каны дээш ол белүктүң тургузукчуларының коллективинге 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан.

ЧУРУКТАРДА: Анатолий Григорьевич Лысенко — белүктүң сценаристериниң бирээзи; режиссер Светлана Ильинична Аннапольскаяның аныяктарга теледамчыдылганы белеткеп турары; артист Юрий Иванович Каюров дамчыдылгага ленинчи сөстерни номчаан.

А. ЛЕВИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ОЛИМПИЙ ЖИЛЕРГЕ ААЛЧЫЛАР БАЖЫҢНАРЫ

XXII чайгы Олимпий оюннарынга келир спортчуларга аалчылар бажыңнарының, кемпингилерниң болгаш мотелдерниң бүдүн-бүдүн комплекстерин Москвада тудуп белеткеп турар. Ол бүгү барык чүс муң чурттакчылыг улуг хоорайга дең-не-жир. Шак бо чугаа тудугларны кылып доозары найысылалдың тудугжуларының чугула сорулгазы боор турар.

Эң улуг аалчылар бажыңының комплекизи Измайлово парынга турар. Аңаа хары угда он муң кижи чурттаар. Моону деңнеп көрзүнер, Европада эң улуг «Россия» аалчылар бажыңынга беш муң кижи чурттаар болгай. Измайловода комплекске кайызы-даа үжен каът беш бажың турар. Оларның бирээзинге-ле ийи муң аалчылар чурттаар. Ол бажыңнарга делгем ресторанар, барлар база турар. Аалчылар бажыңнарынга амыдырал хандырылганың ниити төптери база тургузар. Бир муң кижи кирер киноконцерт залы, библиотека, клуб, дыштанылга өрээлдери база моңаа туттунар.

Измайловодан каш-ла километр ырак черге, УАЧД-же кирер эжик чоогунга 27 каът «Космос» деп аалчылар бажыңы тудар. Ук бажыңны «Сэфри» деп француз фирманың дузазы-биле кылып турар. Аңаа 3,5 муң аалчылар чурттаар. Моңаа бүгү-ле таарымчалыг чүүлдер-биле чергелештир эштир бассейнни база тудар. Бир муң кижи олурар делегей конгресстериниң залын база тудар.

Найысылалдың мурнуу-барының талазынга — Лужники болгаш өске-даа спортчу төптер чоогунга аалчылар бажыңнарын база тудуп турар. Аңаа кайызы-даа 22 каът ийи аалчылар бажыңы болгаш Туристерниң төп бажыңы турар. Кайызы-даа он алды каът дөрт аалчылар бажыңын хоорайның мурнуу чүгүнде тудуп турар. Найысылалдың соңгу талазында 22 каът үш аалчылар бажыңын тудуп турар.

Олимпий суурнуң объектилерин тударынче тудугжулар онза кичээнгейни салып турарлар. Аңаа олимпий оюннарының киржикчилери спортчулар болгаш тренерлер 12 муң кижи чурттаар. Кайызы-даа он алды каът он сес чурттаар корпустарын тудуп турар. Ук суурга дөрт муң кижи чемненир столовая, улуг эвес ресторан, универмаг, амыдырал хандырылга комбинады, 1200 кижи олурар киноконцерт залы, библиотека база турар. Хоорайжыгаштың спортчу кезиинге тренировкалар үш зал, бассейн, футбол шөлдери, спортчу шөлдер турар.

Найысылалдың бойдус чурумалдыг чоогунда зоназынга делегейниң аныяктарының олимпий лагери турар. Олимпиаданың аныяктар делегацияларының төлээлери — муң-муң оолдар, кыстарның чугле чурттаарынга эң таарымчалыг байдалдар тургузулар эвес, харын дыштанылга зоналары болгаш спортчу шөлдер белеткеттинер.

В. КУЛИКОВ.
СЭТА-ның корр.
МОСКВА.

АНЫЯК ЧУРУКЧУЛАР ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

«Советтер чуртунуң аныяк гвардиязы» деп делгелге Москвада Төп делгелге залында ажыттынган-ла алаак үе эрте берген. Аныяк совет чурукчуларның ажылдарын мында делгээн. Аныяк чурукчулар совет урам чүүлдүн гуманныг чоруун илередип, коммунистиг келир үениң бедик идеалдарынче кыйгырып турарлар. Чурумалдыг урам чүүлдүн, графиканың, скульптураның, каасталга урам чүүлдүн талазы-биле ажылдар революциядан эгелээш амгы хүннерге чедир совет улустуң амыдыралын көргүзүп турар.

Тываның чурукчуларының кылган ажылдарын көрүкчүлер база сонуургал-биле хүлээп ап турарлар. «Чылыг ог» деп ажылдың автору Кызыл чурттуг Юрий Деев. Аныяк тыва чурукчу Владимир Ховалыгны москвачылар билир. Ооң «Мөңгүн-Тайганың сарлыкчызы» деп ажылы делгелгеде кирген. Чалыы чуткулдуг, амыдыралга ханы бузурелдиг аныяк чурукчуларның ажылдарындан көрүп болур.

А. ЛЕГКИЙ.
Москва.

СПОРТ · СПОРТ

СЭТА-ның спортчу медээлери

ФУТБОЛ. Чурттуң дээди бирги чемпионаты ноябрь 11-де [illegible]. Тбилисиниң динамочулары «Торпедо» командазы-биле ойнааш, 2:2 санныг болуп хайымкашкаш, чемпион атка төлептиг болгаан. Мөңгүн медальды Киевтиң динамочулары, хүлер [illegible] Донецкиниң «Шахтёр» командазы алган.

БАСКЕТБОЛ. ССРЭ-ниң шилиндек командазы Американың Каттышкан Штаттарында ойнап чоруп турар. Бо удаада [illegible] студентилерниң [illegible] командаларының бирээзи Индиан университединиң спортчулары-биле ойнааш [illegible] утпаан.

[illegible] командазындан Ткаченко биле Мышкин эки [illegible] ойнаан. Кайызыдаа 16 санны киирген.

• • •

КЫСКАЗЫ-БИЛЕ

Бай-Тайга районунуң бирги чера дээш шыдыраа маргылдаазынга он ийи спортчу киришкен. «Тээли» совхозтуң шыдыраачызы Хертек Шыдыраа чемпион болган.

С. САЛЧАК.

[illegible] Нарын суурга волейболга [illegible] маргылдаазы болган. Аңаа районнуң 3 командазы киришкен. Чидиг спортчу демиселдиң түңнелинде «Нарын» совхозтуң командазы бирги черни алган.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

• • •

Чадааның Культура бажыңының спорт залынга Чөөн-Хемчик районунуң школачыларының волейбол маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа уругларның он бир, оолдарның он командазы киришкен.

Ийи хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде Чадааның спорт школазының уруглар, оолдар командазы бирги черни алган. Ийиги черни Алдан-Маадыр ортумак, үшкүзүн — Шеми школазының спортчулары ээлээн.

— Бо маргылдаа эрткен чылдарга бодаарга киржикчилери хөй болгаш организастыг эрткен. Волейбол ойнаарынга школачыларның мергежилин өзүп турары тодаргай. Маргылдаага бир дугаар киришкен Суг-Аксы, Бора-Тайга школаларының спортчулары багай эвес ойнаан — деп, маргылдааның кол судьязы М. О. Монгуш чугаалаан.

О. ШҮЦНЕЙ.

• • •

Бии-Хемде «Өөк» совхозтуң төвү Аржаан суурнуң спорт залынга волейбол, тыва хүреш маргылдааларын эрттирген.

Волейбол ойнаарынга дөрт команда мергежилин шенешкен. Аржаан суурнуң бирги шилиндек командазы өскелерин уткаш, бирги черни ээлээн.

Он алды шилиндек мөге хүрешкен, аңаа Чаңзытпай Кызыл-оол шүүлгеи. Яков Ховалыг ужуурлешкен. Бичии оолдарның хүрежинге Владимир Блинов шүүлгеи, Юра Оюн ужуурлешкен.

Тиилекчилерге шаңналдары тывыскан.

В. МААЖЫК.

КЕШТИНМЕС КӨВҮРҮГЛЕР

Ак хем — Барыын-Хемчик районнуң төвүнден 40 ажыг километр черде агып бадып чыдар бир чурумалдыг черлерниң бирээзи. Хемниң унун таварып Саян ажыр асфальттыг орук согуналып чорутпаан. [illegible] ойларда, хемнерде «Шекпээр», «Дөң-Терезин», [illegible] совхозтарының [illegible] малчыннарны [illegible] чурттап турарлар.

Мунгаш-Ак Актың бир улуг адыры. Мында сарлык база хой кадарчылары бар. Бо хемче ажыл-агыйның кылып машиналар үргүлчү үнүп турар. Ынчалза-даа боже аргыжары чыл бүрүде бергедеп бар чыдар. Чылдаганы? Бирээде, [illegible]. Ийиде, Акта болгаш Мунгаш-Акта шаг-шаандан туткан ийи [illegible], [illegible] берге дээн. Септелгени дыка хөй [illegible] келген, көвүрүглерниң ыяштары ирип баксыраан, ында салган чудуктарның аразы хос, машина дугуйлары кире баар.

— Көвүрүглерни септеп кылыр дугайында хөй удаа чугаалажып келдивис, а түңнел чок. Орук багай дээш бисче автолавка безин келирп ховартаан. Дүрген дуза чедирип [illegible] орук багай дээш чамдыкта келбейн баар, аргыжары бергедээн — деп, Мунгаш-Акта сарлык кадарчылары хомудап чугаалап орарлар.

Малчыннарның боттарынга даа эвилелдеп турган шефтер-биле кылдырар болза көвүрүглерни септеп ап болур. «Шекпээр», «Дөң-Терезин» совхозтарының удуртукчулары Акта, Мунгаш-Акта бо көвүрүглерни эде кылып, орукту [illegible] талазы-биле хемчег алыры чугула.

М. ХОЮГ-ООЛ.

КЕЗЕМЧЕДЕН ЧАЙЛАВААН

Суд залындан

Тожу районунуң Чазылар суурунга суд болган. Аңаа Константин Честяков биле Анатолий Душенов оларның херээн көрген.

Честяков, Душенов деп кымнарыл, чүнүң ужурунда буруудатканнарының сандайынга олурар ужурга таварышканы?

Константин Честяковтуң өскен, төрээн чери — Тожу. Ол мурнунда дөрт удаа шииттирген. Ооң кандыг-даа түңнел үндүрбээн. Ам-даа доктаамал ажыл кылбас. Тожу, Тере-Хөл, Каа-Хем оруг дээш ооң барбас-чорбас черi-даа чок, аңныг-балыктыг черлер көвей, тыпкан олчазын чиижең азу-биле садыпкаш, арагалаар. Эгирип алгаш таварышкан-на кижилерни бак сеглеп, дорамчылаар. К. Честяковтуң кайда-даа ажылдавайн турарын барымдаалааш, эрткен чылын Чазылар көдээ Соведи оон-биле аңнаар кээрзээн чарбаан. Ынчалза-даа ол балыктың үүрезинге чажар үезинде Оттуктуг холге чеде бергеш, чем өөжүп дүглап турган, бир тонна ажыг балыкты олурзаш, улуг орткокко садып турган. Ынчангаш күрүнеге 5 муң ажыг рубльдың когаралын чедирген.

А. Душенов дээрзи Тожунуң кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агыйының Хам-Сыра салбырының эргелекчизи турган, муң ажыг рубльдуң самчыгдалын кылган. Ол самчыгдалды төлээри-биле ону ук ажыл-агыйның эгеринге киирген Анатолий Душенов төтчеглекчи Честяковтуң чүлеткен херээ билдинип кээр хире апаарга төтчеглекчини чажырып, камгалаар дээш керээ чарар үе эрткенде мене керээни кылдырап берген. Ынчалза-даа ол Честяковка дузалаваан, а Душенов буруудаттырганының сандайынга олурар ужурга таварышкан.

Ниитилелдиң онгузун төтчеглээни дээш К. Честяков бир чыл алды айга эдип чадаар күш-ажыл колониязынга шииттирген, чедирген когаралының чартыын (2500 рубльдан) төледир. Егерь кижи хирезинде төтчеглекчилерни сойгалап, демисел чорудар туржук төтчеглекчини камгалап, мене документ кылып берген дээш А. Душеновту ниити чыыда шенелдеге шииткен.

В. КУРТУЖЕК.

АГААР

Бөгүн республиканың кежүүн турар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 5—10, чамдык районнарга 12—17 градус соок.

Кызылга ой-ойде хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 13—15, хүндүс 6—8 градус соок.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Уругларга дириг амытаннар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга.
11.25—«Нямунастың ырлары». Фильм-концерт.
11.55—«Эки кижилер аразында». Уран-чечен фильм.
13.15—«Кино аян-чорукчулар клубу». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
14.15—«Контрастылар». Фильм-концерт.
15.00—16.00—Чапсар.
16.00—Социалистиг чурттарның документалдыг фильмнериниң программазы: «Чылда — чээрби корабль», «Амгы Словения», «Тоолга ышкаш артып калыр», «Польша — самолет кырындан».
17.00—«Төрээн бойдус».
17.25—«П. Неруда. Амыдыралының болгаш чогаадылгазының арынналары».
18.05—«Эртемниң амыдыралы».

КЫЗЫЛДАН

18.35—Телемедээлер.
18.45—«Бистиң почтавыс». Телекөрүкчүлерниң чагааларының тайылбыры.
19.00—Уругларга фильм. «Ниң болгаш Гвин».
19.10—«Элээдилер болгаш хоойлу». Дамчыдылга.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.
20.00—Телефильм.

МОСКВАДАН

20.30—«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
20.50—«Ырлар-78».
21.30—«Камилла». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 2-ги серия.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Документалдыг экран». Дамчыдылганы шулукчу Р. Рождественский чорудар.
00.15—00.45 — В. Моцарт. Скрипкага болгаш фортепианога соната. Төнчүзүнде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.35—Аныяктарга музыка кежээзи. Останкинонуң концерт залындан дамчыдылга.
19.30—Медээлер.
19.45—Аныяктарга музыка кежээзиниң уламчызы.

КЫЗЫЛДАН

20.30—21.45—«Галина Туфтинаның ырлары». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

НОЯБРЬ 15-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Дуб бүрүлериден чечектер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Черлик Гаврила» 9.50, 14.40, «Фронт мындыгда фронт» 11.30, 16.20, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дельфинниң хүнү» 15.00, 18.40, «Кара принц» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чиде берген» 15.00, «Өске кижиге концерт» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-25-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кедбейн бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 27..

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — 00078.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 263 (10860) | 1978 чылдың ноябрь 16, четверг | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

КОСМОС МААДЫРЛАРЫ — ЧЕР МААДЫРЛАРЫНГА

Кодээ ажыл-агыйының хөй [illegible] бо күс онза тураскаалдыг болу берген: [illegible] экилери космонавтылар отрядының бир [illegible] тургусканы Юрий Гагарин аттыг вымпел-ди — хүндүлүг шаңналды алганнар.

Ол вымпел-биле хову ажылының мал [illegible] кодээ тудугнуң болгаш мал чемин [illegible] ажылдакчыларының [illegible] шаңнаткан.

Ноябрь 14-те ССРЭ-ниң УАЧД-те Украинаның болгаш Белоруссияның [illegible] хүндүлүг шаңналды байырлыг байдалда тывыскан. Вымпелдерни ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтылары, Совет Эвилелиниң ийи катап Маадырлары Е. В. Горбатко, [illegible], Совет Эвилелиниң Маадырлары Ю. Н. Глазков, Б. Н. [illegible] болгаш Ю. В. Романенко олар тывыскан.

ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агыйның министри В. К. Месяц шаңнаткаңнарга байыр чедирген.

(СЭТА-ның корр.).

СОВЕТ КОСМОНАВТИКАНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

Космоска 140 хонук экспедицияның киржикчилерин Звездный хоорайга уткааны

Космоска үр ужудуушкуннуң маадырлары Владимир Коваленокту болгаш Александр Иванченковту Москвага ноябрь 14-те уткаан байырлыг хөгжүм онза сорук киирикчи кылдыр дыңналган. Космос делгемин улам ыңай шиңгээлип алырынга делегей эртеминге хөй санныг билиглерни база дурзулаганы бергени оларның экспедициязы улуг чедиишкинниг болган.

Москва [illegible] аэропортун [illegible] республикаларның [illegible] Байконур космодромундан ужуп келир экипажты уткуп алыры-биле сураглыг совет эртемденнер болгаш конструкторлар, совет космонавтыларның белеткелиниң удуртукчулары, В. Коваленоктуң болгаш А. Иванченковтуң космонавтылар отрядында өөрү чыглып келгеннер. Оларның аразында [illegible] «Салют-6»-га ажылдап чораан ПУР-нуң космонавтызы М. Гермашевский, ГДР-ниң космонавтызы З. Йен болгаш оларның командирлери П. Климук база В. Быковский бар болган.

— Звездный хоорайның интернационалдыг отрядының хүрээлелинге ажылдаар аас-кежиктиг болган бис. Дүүн Берлинниң чурттакчылары Москваже мээң ужарымны билип каш, мээн өңнүктеримге хөй чечектерни меңээ аклеп бергеннер болгаш мээң өңнүктерим ёзулуг маадырлар-дыр дээрзин дамчыдарын менден дилээннер — деп, З. Йен чугаалаан.

— Ийи космонавтылар боттарының бодалдары-биле аңдаа орбитада ышкаш кылдыр меңээ сагындырар-дыр. Ам болур ужуражыышкынга олар өөрүп чоруур болгаш оларны ужудуушкунга белеткээннерни база оларның-биле кады 140 хонук дургузунда Черге ажылдап турганнарга өөрүп четтиришкинин илередип турарлар — деп, космонавтылар-биле кады ужуп келген ужар чуттуң генерал-майору А. Леонов чугаалаан.

Бо космос операциязының үезинде Черниң деткимчелиниң дугайын космонавтылар Звездный хоорайга болган митингиге база чугаалааннар. Космос орбитазынга оларның күш-ажылынга бедик үнелелди бергени дээш СЭКП ТК-га болгаш Совет чазакка экипажтың өмүнээзинден В. Коваленок чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен. Беш чылдың үшкү чылында совет космонавтиканың [illegible] чедиишкиннериниң дугайын, чаа алдарлыг тиилелгелери-биле Төрээн чуртту алдаржыдарынга боттарының шиитпирлиг [illegible] митингиге эртемденнер, конструкторлар, космонавтылар белеткээр төптүң удуртукчулары чугаалааннар.

Митингиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны чорутканнар.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

Звездный хоорай.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Комсомолчу кыс Оюмаа БАТКАР «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчыларының бирээзи. Төлептиг ажыл-иштиң-биле ажы-өреүнүң, коллективиниң хүндүткелин ол чаалап алган.

Оюмаа Батканың ооң ажылдап турары сүт-бараан фермазы республиканың комсомолчу-аныяктар коллективтериниң ортузунда кадыбартаан чарышка бирги черни ээлээш, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыгдаар комбинадының комсомолчу-аныяктар ээлчээниң начальниги Владимир ЮСУПОВ эки ажылы дээш ВЛКСМ ТК-ның «Беш чылдың аныяк гвардейжизинге» деп хөрек демдээ-биле, комсомол обкомунуң Хүндүлел бижиктери-биле каш удаа шаңнаткан.

Комсомолчу-аныяктарның мурнакчы коллективинде ажылдакчы, эш-өөрүнге мактаалдыглар хөй. Ындыгларның бирээзи — комсомолчу Валентин СЕДИП. Комбинаттың үрүмектеп-сорттаар комплекизинде ол дежурный слесарь болуп 3 чыл ажылдаан. Янзы-бүрү дериг-херекселдерниң үрелиишкин чокка ажылдаарын хандырар белен эвес ажылынга ол мергежээн, коллективиниң мактаалын чаалап алган.

М. КАЛЧАНЫҢ фотолары.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ҮШКҮ ЧЫЛЫНЫҢ ПЛАННЫГ ОНААЛДАЛАРЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИИЛИҢЕР!

СОРУЛГАЛАР УЛУГ

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар Тываның автотранспортчулары Саян ындындан чүък сөөртүлгезиниң темпизин шапкыжыдып турарлар. Ол талазы-биле республика штавын хургускан. Бо ажыл канчаар бүдүп турары?

Абаканның, Минусинскиниң болгаш Абазаның чүък сайгарар баазаларындан Тываже чүък сөөртүлгезиниң шалыпты ийи неделязының түңнелин республика штавы үндүрген.

Октябрьның 30-дан ноябрь 12-ге чедир демир-орук станцияларындан бистиң республикаже 14 муң тонна тараа продуктуларын, кывар-чаар материалдарын, мал чемин, цементини, тудуг материалдарын болгаш өске-даа чүүлдү сөөрткен. Бердинген немелде даалганы автомобилистер 77,4 [illegible].

Бо хонуктарның дургузунда чүък сөөртүлгези деңнелдиг эвес болган. Байырлал мурнунда үелерде чолаачылар хонукта 1500 тонна чүък [illegible] турган болза, сөөлгү [illegible] 1245 тонна чедир кызырылган.

Сөөлгү хонуктарда эки ажылдаан бүдүрүлгелерни демдеглээр апаар, «Тыва сүт-тудуг» трестиң автобаазазы болгаш «Тыватрансэргелелдиң» бүдүрүлгелери өскелерниң мурнааннар. Хөй-нийтиниң транспорту-биле 9639 тонна чүък сөөрткен, азы хонукта 964 тонна болган. «Тыва сүт-тудуг» трестиң автобаазазы хонук үлүүн сөөлгү үеде күүседип шыдавайн турар. Сөөлгү дөрт хонукта 240 тонна чүък сөөртүр планын 215 тонна кылдыр күүседип келген.

[illegible] албан организацияның черлери Саян ындындан чүък сөөртүрү-биле тускайлаан машиналарын долу күштү-биле ажыглавайн турар. СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң транспортчулар мурнунга салган сорулгазын олар күүседип шыдавайн турар. Ында чижек кылдыр «Тыва совхоз-тудуг» каттыжыышкынының автобаазазын адап болур. Бо бүдүрүлге сөөлгү дөрт хонук дургузунда чүгле 4 тонна чүък сөөрткен. А Кодээ ажыл-агыйы министерствозунуң автобаазазы оон чүгле хээре — 8 тоннаны эккелген. Ажыл-агыйларның болгаш «Курнодээажыл-агыйтехниканың» саваң сөөртүлгезинче хаара туттунган машиналары кошкак ажылдап турарын демдеглээр апаар. «Тыва [illegible]» трестиң автобаазазы чүък сөөртүр планын шуут күүседип шыдавайн турар.

Чүък сөөртүлгезин хонукта 2000 тонна чедирер дээш республика штавы шиитпирлээн. Бо сорулганы күүседири автомобилистерге берге, ынчалза-даа күш четтиктиг болур. Чүгле чолаачыларга [illegible], оруктарның, [illegible] чедегелдиг дуза херек.

29 чыл дургузунда

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези — республика типографиязының чурук кылыр цегинде коммунист Дмитрий Митрофанович Муренков 29 чыл ажылдап турар. Ол хүн бүрүнүң ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты бир дугаарында алганнарының бирээзи болганы таварылга эвес. Ам ол 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Дмитрий Митрофановичини эрткен чылын ноябрьда типографияның коллективи пенсияже байырлалдыг-биле үдээн, ынчалза-даа ол төрээн коллективинден, ол-даа чурук кылыр цегинде ажылдавышаан.

Дмитрий Митрофанович аныяктар дагдыныкчызы болгаш [illegible] күүседип турар.

О. ӨПЕЕН.

МАЛЧЫННАР КЫШТААНДА

«Барлык» совхозтуң эң улуг салбыры Аксы-Барлыкта 18 колан мал бар. Чайгы үеде Улуг Аянгатының бажында Чал-Адыр, [illegible], Найлаг-Өлен, Кызыл-Эрик деп төрең оъттуг сериин чайлагларга салбырның малчыннары 7800 хойнуң бирээзин-ие ортумаа-биле 45—50 килограмм чедир семиртип алганнар.

Амгы үеде малчыннар кыштагларында шуптузу көжүп келгеннер. Кыштагларның септелгези бо чылын эки кылдынган. Опу совхозтуң тудуг звенозунуң Садыгжыга [illegible] болгаш шынарлыг [illegible]. Малчыннар бүрүзү 10 тонна сигенни кезип бе[illegible] кыштагларынче сөөртүп алганнар.

Малчыннарга мал чемин сөөртүр тускай звенону бызыглап тургускан. Оон аңгыда сүт сөөртүр ийи машина уаукте чок ажылдап турар.

Салбырның төрүүр хою бо чылдың декабрь айдан эгелеп масалыы-биле оолдап эгелээр. Ынчангаш кодан санында хойну, чаш хураганны тургузар [illegible] катап көөрү чугула. Малчыннар төрүүр чүс башка онаалтыр 85 хураганы мелдиг алыры дээш боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

С. ТАВА-САМБУ.

ЭГЕЛЭЭН

Кызыл районнуң Баян-Колда «Х Улуг хурал» совхозтуң малчыннары кыштаглап эгелээн. Совхозтуң 23500 ажыг шээр малы 36 кыштагларда турар.

Бо чылын малчыннарга 6 бажыңны, хойга — 5, хураганга 6 кажааларны туткан. Кыштагларда сиген, [illegible], дусту бар шаа-биле чедирилээн.

Хой ажылында чүс ажыг малчыннар хаара туттунган. Оларга садыгның болгаш эмнелге хандырылгазын чедирип турар. Совхозта 3 хойжу бригадалар бедиткен хүлээлгелерлиг болгаш социалистиг чарышты калбартканы ажылдап турарлар.

Оттук-Даш фермазында болгаш Булуң-Бажында мал семиртир фермада 1450 ажыг мыны [illegible] кыштаглап эгелээн. Кызыл-Чыраа, Ак-Даг ынчаар одар солуп кыштаар 700 ажыг чылгы бар. Оон аңгыда Улуг-Хем уну болгаш Оттук-Даш, Кара-Булуң талазында 250 ажыг теве одарлап чоруур.

Бо чылдың кыжынында малды онча-менди хүр ажырар болгаш малдың чаш төлүн чидириг чокка ажаап алыр белеткелче партия организациязы, совхозтуң дирекциязы бүгү күштү угландырган организастап турар.

М. БАГАЛДАЙ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле Эргелелиниң начальниингинге М. М. Суге-Маадырны томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible] шиитпирлеп тургаш, доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң начальниингинге эш Монгуш Мунзукович Суге-Маадырны томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың ноябрь 15.

АКЫ-ДУҢМА ЁЗУЗУНУҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ҮЛЕГЕР-ЧИЖЭЭ

Кара далайның ийи портун — Ильичёвскини болгаш Варнаны тудуштурган паром делегейде эң улуг дээн паром кежиглериниң бирээзи болбушаан, совет болгаш болгар улустарның улам быжыгып орар акы-дуңма ёзузунуң, социалистиг экономиктиг интеграцияның калбак аргаларының чырыткылаанчак демдээ болуп турар. ССРЭ-ниң болгаш Болгария Улус Республиканың аразында паромнап аргыжарының далай демир-оруунуң байырлыг ажыдыышкынының ёзулалы бо хоорайларга ноябрь 14-те болган.

ВАРНА. «Чус-чус чылдарда акы-дуңма найырал!», «СЭКП биле БКП делгерези!», «[illegible] — социалистиг интернационализмниң үлегер-чижээ!». Паром кежигин байырлалдыг ажыдарынга тураскааткан [illegible] Варнаның он-он муң чурттакчылары ол хүн шак ындыг лозуңнарлыг келген.

Индирде — БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, өске-даа болгар удуртукчулар. Ында — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко. Кежигин [illegible] байырлалда совет делегациязын ол баштап барган.

[illegible] уткуттурган Т. Живков митингиге чүве чугаалаан. Болгар-совет найыралдың улуг болгаш өөрүшкүлүг болуушкунун бөгүн бистерни Кара далайның эриинде чыылдырып келген-дир деп ол чугаалаан. Варнада болгаш Ильичевскиде тудугжулар, энтекчилер, телевидекчилер, конструкторлар, болгар болгаш совет ийи [illegible] паром кежигин байырлалдыг [illegible].

Транспорттуң бо ховар дээн тудуун тудуп турускан болгар болгаш совет телевидекчилерниң, тудугжуларның, энтекчилерниң талантызын күштүг тура-соруктуун, мактап шүдүргүзүн магадап тур бис.

Варна-Ильичевск аразының паромнап харылзаазы — Болгария Улус Республиказы ССРЭ-биле бүгү талалыг [illegible] Болгарияның Коммунистиг партиязының болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чайгылыш чок чорудуп турар политиказының түңнели-дир. Ол углаашкын — сайзыраңгай социализмни тургузарының херээнге бистиң чедиишкиннеривистиң үндезини. Ол — болгар болгаш совет кижи бүрүзүнүң иштики ханы бүзүрелинге дүүжүп турар. Паром комплекизин тургусканы экономиктиг кады ажылдажылганың талазынга бистиң ийи [illegible] чайгылыш чок боттандырып турарының [illegible] үлегери-дир. Ооң биле ботталыышкында социалистиг [illegible] принциптериниң күштүүн болгаш амыдыралдыын база көргүскенивис ол.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, ССРЭ-ниң чазаанга болгаш шылгараңгай ленинчи, тайбыңның могаг чок камгалакчызы, улустар аразынга [illegible] найырал дээш демиселдиң туң тудукчузу, Болгария Улус Республиканың ийи дакпыр Маадыры, делегейниң тайбың [illegible] лауреады Леонид Ильич Брежневке эң изиг өөрүп четтиришкинни бо индирден илередип тур мен.

Бистиң чонувус найыралды бүзүреңдиг, ак сеткилдиг [illegible] дуңма душуну [illegible] А Совет Эвилел-биле найырал, совет улустуң бүзүрелдиг совет кижилерниң акы-дуңма ак сеткилдер дуңмазының социалистиг Болгарияның болгар улузунуң эң дээди чаагай [illegible]-дыр деп, Т. Живков түңнеп чугаалаан.

Митингиге чыылганнар А. П. Кириленконуң болгаш ооң чугаазын чылыг-биле уткаан.

Бо байырлалдыг хүнде силерге, митингиниң киржикчилеринге, база бүгү болгар ажылчы чонунга бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, болгар улустуң улуг өңнүү эш Леонид Ильич Брежневтен изиг оайырны болгаш эң чаагай күзээшкиннериниң дамчыдары меңээ онза өөрүшкү-дүр деп ол чугаалаан.

Совет болгаш болгар тудугжуларга, [illegible], демир-оруукчуларга делегейде эң улуг дээн бо паром кежигин тургускан бүгү кижилерге эш Л. И. Брежневтиң изиг байыр чедирер чагаазы бистерниң шуптувусту сорук киирген. Бистиң [illegible] нарының дем каткан [illegible] паром кежигин тутканы — бистиң ийи тиилелгевис, бистиң [illegible] өөрүшкүвүс болгаш [illegible].

Акы-дуңма найыралдың болгаш кады ажылдажылганың быжыглаашкынынче Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Болгарияның Коммунистиг партиязының [illegible] бүгү [illegible], идейлиг болгаш [illegible] херектери болуп турар.

Совет болгаш болгар улустарның сарыы каттыжыышкынының херээнге ажыг улуг салыышкынны эш Л. И. Брежнев болгаш эш Т. Живков [illegible]. Бо [illegible] — [illegible] болгар [illegible] улам ыңай хөгжүдериниң дугайында айтыг [illegible] ныг үлегер-чижээ-дир.

Эрткен чылдың [illegible] улусчу Болгарияның партия-чазак делегациязының ССРЭ-же чораанын, бистиң партияларывыстың, [illegible] болган турушкуларывыстың ийи талалыг [illegible] чугаалажылганын Кремльге болуп эрткен тураскаал болуп артар деп, А. П. Кириленко чугаалаан.

Бистиң ленинчи партиявыстың, эш Л. И. Брежнев баштаан ооң ТК-зының даштыкы политиктиг [illegible], социализмниң акы-дуңма чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын өске-даа партияларының, бүгү делегейниң демократтыг күштериниң ажыл-чорудулгазы бүгү [illegible] ажыктарынга болган салымналын [illegible] хамаарыштыр он келген чугула сорулгаларны [illegible] деп ол онзалап демдеглээн.

БКП ТК-ның болгаш СЭКП ТК-ның [illegible] чугааларын сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

* * *

ИЛЬИЧЕВСК. [illegible], демир-оруукчулар, [illegible] чурттакчылары [illegible] маадырлары [illegible] Болгарияның болгаш [illegible] байырлалдыг үдээн Мен [illegible] совет болгаш болгар [illegible] [illegible] — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкийге, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары О. Дойновка, совет болгаш болгар өске-даа удуртукчуларга митингиге чыылганнар чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип турганнар.

В. В. Щербицкий биле О. Дойнов тураскаал самбыраны ажыткан. Металлдан шуткаан одуругларда: «Ильичевск-Варнаның паром кежии — мөңгеде бузулбас совет-болгар найыралдың демдээ-дир! Ноябрь, 1978 чылдың — деп [illegible].

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкийге сөс берген.

Ильичевск болгаш Варнаның аразында демир-оруктуң паром кежиин бөгүн ажыдып турар-дыр, бо дааргы, совет болгаш болгар улустарның бузулбас үре-түңнелдиг найыралының, оларның эңгиш харылзааларының болгаш кады ажылдажылгазының база бир [illegible] тур.

Бо кайгамчыктыг болуушкун-биле холбаштыр совет болгаш болгар тудугжуларга, кежиг тудуунуң бүгү киржикчилеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген.

Совет болгаш болгар специалистер паром кежиин бирге тудуп тударын доктааттынган хуусаазындан дыка эрте доосканнар.

Тудугнуң кол политиктиг түңнели чүл дээрге, бистиң [illegible] алызындан акы-дуңма ёзузунуң, бот-бодунуң чедиишкининге эш ёзузу-биле сонуургалдыг болур чоруктуң улам быжыкканы ол болур. Бо тудуг социалистиг интернационализм принциптериниң амыдыралда боттаныышкынының чаа бузурелдиг үлегер-чижээ болу берген деп, В. В. Щербицкий чугаалаан.

О. Дойнов сөс алгаш, Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Чазаавының база эш Тодор Живковтуң даалганы ёзугаар Болгарияның болгаш ССРЭ-ниң аразынга паром харылзааның тудуун болгаш ону ажыглалга хуусаа бетинде [illegible] совет телевидекчилерге, тудугжуларга болгаш энтекчилерге изиг байыр чедирген.

Акы-дуңма найыралды, бүгү талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринин, бистиң партияларывысты, чурттарывысты болгаш улустарывысты чоокшулаштырарының күрүнде бүгү чүүлдерни кылып турары дээш СЭКП-ге, Совет [illegible], шылгараңгай ленинчи, амгы үениң эң улуг күрүне ажылдакчызы, болгар улустуң улуг болгаш шынчы өңнүү, БУР-нуң ийи дакпыр Маадыры Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин О. Дойнов илереткен.

[illegible] чуруучу А. Поплиловтуң «Найырал. Кежиг-көвүрүг-78» деп чурааны [illegible] белек кылдыр ол дамчыдып берген.

СЭКП ТК-га, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны митингиниң киржикчилери улуг сорук [illegible] алган. БКП ТК-га, эш Т. Живковка байырлыг телеграмманы чорутган. (СЭТА).

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга

ҮЛҮГ-ХУУЗУН КИИРЕР ДЭЭШ

Кадаг ажыл-агыйның улам шиай көдүрер талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң июль Пленумунуң шиитпирлерин [illegible] бүгү черлерде чоп-биле бир демей. Бистиң Тожунуң ивижилери ханызы-биле таныжып, өөренип турар. Кайда-даа ажылдап турар болза, кадаг ажыл-ишчи бүрүзү ол Пленумнуң шиитпирлерин күүседиринге бодунуң үлүг-хуузун киирген турар хүлээлгелиг болгай. Талыгыр ырак тайга, тайгыларда чурттап, ажылдап турар ивижилер база-ла [illegible] рукуглар.

«Бирги чергениң сорулгазы эът бүдүрерин көвүдедири болур. Ону шиитпирлээрде бистиң бүгү арга-шинээвистиң болгаш [illegible] долузу-биле ажыглаары, эъттиң бүгү хевирлерин бүдүрерин көвүдедирин чедип алыры [illegible] — деп, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айтып турар. Эът бүдүрериниң чиңги курлавырларынга чиик боттунелиг иви эъдин киирип-тирер дээш иви фермаларының ажылдакчылары база [illegible] үлүүн киирип турар.

Иви дээрге өске малдар [illegible] [illegible] бүрү чем база кажаа-хораа-даа херегленвес, а ооң одар-белчиирин эки таарыштырар, кадат-хайгааралын күштелдирери чугула мал-ла болгай. Ынчангаш бир центнер иви эъдин бүдүрериниң [illegible] [illegible] чиик. Ооң ангыда ивини чорук-херек кылып, аннап, диниилеп мунар, ооң кежи, бышкаа база чугула чүг-эт боор турар.

Үш чыл бурунгаар Чазыларга иви ажылының тускай салбырын тургускан. Бо дээрге оларны одарлаашкынга таарымчалыг делгем девискээр болур. Салбырның үш фермаларында 90 ажыг кижи ажылдап турар. Оларда 17 хире коммунистер, комсомолчулар ажылга кол күш болуп турар. Бедий фермазында 4 коммунист бактааган партболуктуң хуралынга иви ажылынга холбашкан айтырыгларны ийи удаа чугаалашкан. Ынчаарга Соруг фермазында коллдуунда-ла аныяктар ажылдап турар.

Иви малдары дээрге Тожунуң кижилериниң ада-өгбезинден уламчылап келген ажылы болур. Совет үеде ада-иезиниң ол чугула ажылын [illegible] аныяктар база бар. Оларга Ульяна Черабан, Римма Ак, Валя Орай-оол, Лена Чынаа болгаш өскелерни хамаарыштырып болур. Бо чылдың [illegible] ивинин чаш төлүн менди камгалап алырынга он класс дооскан 16 кыстар сакманчыктеп ажылдаан болгаш [illegible] багай эвес болган.

Салбырда партия эге организациязының [illegible] Чазылар кодаа Совединиң сессиязынга иви ажылын улам шиай хөгжүдеринге холбашкан айтырыгларны [illegible] чугаалашкан. Оларга [illegible] чеппестерни хандыр анализтеп, ооң соонда чогуур [illegible] тып ап турар.

[illegible] чылдарда салбырда ивиниң баш саны өзүп, күрүнеге семис, эки шынарлыг ивилерни садып турар. Бо чылдың январь бирде иви салбыры 11 муң ажыг баш ивилиг турган. Ооң ниитизинде төрүүр 3167 ивиден 3052 анайларны алган. Оон хемде, Өдүгенде, Бедийде 1000 баш ивини бо чылдың дөрткү кварталында күрүнеге садары-биле семиртип турар. Салбырда төрүүр чүс ивиге оңаалдыр 97—98 анай алган коммунист Ак Кылыткы, Кол Мангыр ышкаш мурнакчылар бар.

Иви ажылын хөгжүдериниң [illegible] чамдык бодалдарым база чугаалаксаан мен. Тожуга ивиниң баш санын моон-даа көвүдедип болур арга бар. 40 чылдарның ортаа үезинде бистиң районга ооң баш саны 25 муң ажыг турганы болгай. Бир эвес ивиниң баш санын өстүрер болза, ажыл-агыйлар ооң хөй орулганы база ап болур. Мен бодаарымга Тожуга мал ажылының бо чугула адырынче районнуң-даа, «Май бирэ» совхозтуң-даа удуртур черлериниң база специалистерниң кичээнгейи [illegible] кошкак.

Ынангыя иви ажылын эртемге үндезилеп чорудар, кырып бактырааш ээрлерин (бүдүрүкчү бугаларны) солуур, өске черлерниң [illegible] [illegible] шилип алыр, ивижилерниң амыдырал-чуртталгазын [illegible] [illegible] чогуур чедир тургустунмаан. Чамдык чижектерден көрээл. Чазыларга иви ажылдыг салбырның төвүн Хам-Сыраа тургускаш, анаа 1976 чылдан бээр ивижилерге 4 даал иштиг чурттаар бажыңнарны тудуп эгелээш, оларның чүгле хаанын тургускаш, ол-ла хевээр ара соксаан. Олар крыша-даа, [illegible], хаалга-даа чок туруп берген. Оларның дугайында кандыг-даа чугаа чорувайн турар. Салбырда чангыс-даа трактор, машина чок. Тулуг ыяжын, [illegible] кино моторун чүүн-биле сөөртүп чедирерил деп айтырыг тургустунуп келир.

Ооң ангыда ивижилерге садыг [illegible] [illegible] тускай идик хеп база майгыннар чедир хандыртынмаан. Ивиге эң чугула [illegible] бээр. Оларны беглаар чиндирлер ытыр чок боор-дур. Ивижилер холдуунда шагның дирт [illegible] ырак тайга-тайгыя аразынга оларлаа солуп кожуп, ивини өстүрүп, ажаар апаар. Чамдыкта бөр-бөр бөлүк ивилерге адыг, бөрү, ээр база халдаар. А ивижилерде боолар чок.

Районнуң база совхозтуң удуртур ажылдакчылары, кодаа ажыл-агыйның специалистери иви фермаларынга кончуг хөвээр аалчылар боор турар.

Үстүнде чугаалаттынган шиитпирлеттинмээн айтырыгларга холбаштыр республиканың Кодаа ажыл-агый, Садыг министерстволары район организацияларынга-биле [illegible] хемчеглерни алыр үе ам черле келген. Бо-ла айтырыглар дугайында конференцияларга, сессияларга болгаш хуралдарга чугаа хөй боор келген, а ынчалза-даа бурунгаарлаашкын шоолуг чок...

Бистиң салбырның ивижилери чамдык [illegible] турза-даа, СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин чедиишкиннер-биле күүседиринге боттарының үлүүн киириштирер дээш моон соңгаар-даа улам шудургу ажылдаарлар.

А. САМБУУ,
Тожуда «Май бирэ» совхозтуң Чазыларның иви фермазында партия эге организациязының секретары.

ХӨМҮР-ДАШ БОЛГАШ ПАРКТАР ХООРАЙЫ

Украин ССР. Шахтёрлар найысылалы Донецкиниң бир ылы демдээ хөмүр-даш болгаш розалар болу берген.

Чоокта чаа миллион чурттакчының төрүттүнгенин демдеглээн, чурттуң үлетпүрүнүң эң улуг төптериниң бирээзи болур хоорай чыл келген тудум улам чараш болу берген.

Чүс ажыг бүдүрүлгениң бары долгандыр турар бойдусту хирлендирерин болдурбас. Донецкиде агаарның кол арыглакчызы болза ногаан үнүштер. Атмосфераны арыглап турар ногаан үнүштер шахталарның болгаш заводтарның девискээрлерин долганган, хоорай кварталдарында хөй саннырг гектар черни ээлээн парктар болгаш скверлер болур. Амгы үеде Донецкиниң чурттакчы бүрүзүнге 18 ажыг дөрбелчин метр ногаан үнүштер оналдыр, кижи бүрүзү ында болук розаларны тарып олурткан.

УССР-ниң ЭА-ның Донецкиде үш чүс гектар черде ботаника садының ажыл-агыйы хоорай чурттакчыларының чоргааралы болу берген. Ол шөлде кыска хуусаа дургузунда он-он хевир үнүштерни өстүрген. Ында ногаан үнүштерниң дузазы-биле биосфераны экижидериниң талазы-биле эртемге үндезилеттинген төлевилелдерни специалистер ажылдап кылып турар. Оларның сүмези-биле хөмүр-даш болгаш руда төгер черлерде, када берген хоолбектер оруунда чечектелип турар сады тывылган.

Донецк хоорайның төвүнүң ландшафтыг архитектуразы дээш архитекторлар болгаш тудугчулар бөлүүнге 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): архитектор Д. М. Цимиданов, инженер-тудугжу В. Ф. Пеклин, архитектор П. И. Вигдергауз, инженер Г. П. Родионов, архитектор В. П. Кишкань олар.

Л. САМСОНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КАРТОФЕЛЬДИ ЧУГУЛАЛАП КӨӨР

Эрзин районнуң Эрзин суурну өзүп сайзыраа, чурттанганың чаа тудуглары чыл келген тудум-на немежип турар. Суурнуң чудумчуларында ыяш олуртуп тарыыры сөөлгү үеде дыка эникжээн. Ол хирезинде ногаа, картофель тарылгазын чорутпайн турар. Бо черге ногаа, картофель үнмес бе дээрге база ындыг эвес.

Эрзин суурнуң үндезилекчилериниң бирээзи, партия, совет органнарга хөй чылдарда ажылдап чораан персоналдыг пенсионер Михаил Белчеевич Шөйжүң болгаш өске-даа хөочүннарның эртем үеи сактып чугаалап турганын хөй катап дыңнаан мен.

Нарынга алдын уургайы ажылдап турар шагда ооң кол баазазы Эрзин суурга турган. Аңаа ажылдап турган орус эштер сууп чанынга ногаа, картофельди тарып эгелээн болгаш ооң дыка эки дүжүттү ап турганнар. Олар чораан соонда картофель безин тарыыр кижи чок болган.

Чамдык бажыңнарның чанында ногаа тарыыр хамаан чок кажаа хереми безин чок болгулаар-дыр. Херимниг-даа болза, ында чүнү-даа тарываан, чанында сарыг чашпан үнген бажыңнар база бар. Суурда буга суу агып чыдар, дыка хөй бажыңның чанында оң-баазын чечектерни тараан болур. Ол хирезинде ногаа аймаа тарывайн турары элдеп.

Суур үстүнде хавак баарынга, шаанда картофель тарып турган черни улам калбарты кажаалааш, ону катап ажыглалга киирер үе келген. Өг-бүле бүрүзү бодаа-ла картофельден келир чылдан тарып эгелээрин чедип алыр дээш кодаа Совет чурттакчы чонnуң ортузунга суртаал ажылын чорудары чугула.

Районнуң девискээринде туруп турар ажыл-агыйларга болгаш чурттакчы чоннуң өг-бүле бүрүзүнге картофельди тарып өстүрүп алыры райкууском болгаш кодаа Советтер органнызастаар үжурлуг.

С. МОРГУЙ.

Кызылдың автосептелге заводу республикада мурнакчы бүдүрүлге черлериниң санында кирип турар. Ында сөөлгү үеде цехтер, участоктар болгаш тус-тус ажылчыннар аразында социалистиг чарыштың мурнакчыларының саны көвүдээн. Завод болгаш ооң ажылчыннары өңгү беш чылдың үшкү чылының планныг даалгазын хуусаадан эрте, декабрь 25-те күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Кызылдың автосептелге заводунуң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Н. Г. Зайцев. Ол бо хүннерде 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ЧЕДИИШКИННЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

ОРША. (Витебск область). Оршаның [illegible] [illegible] 1978 чылдың ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады О. В. Федукевич беш чылдың эгезинден бээр ол чылдың [illegible] күүседипкен. Ол үениң дургузунда [illegible] [illegible] чүс муң ажыг метр пөсту бүдүрүп үндүрген.

Мурнакчы ажылчын аңды станоктарда ажылдап турар. Ол болза азырның нормазындан үш катап хөй. Ооң эгелекчи [illegible] пөсте дериг-херекселдерни [illegible] [illegible] тараткан. Чедиишкиниг ажылдаарынга [illegible] мурнакчы пөс-тааны аргыкчыларының социалистиг чарыш дуэлаан. [illegible] дуржулгазын дамчыдып берип турар. Долу эвес үш чыл дургузунда [illegible] методтарынга 15 аныяк ажылчыннарны ол өөреткен. Амгы үеде О. В. Федукевич профессионал-техниктиг училищени келир үеде пөстээр [illegible] турар.

Мурнакчы пөс-тааны аргыкчызы беш чылдың төнчүзүнге чедир он беш чыл [illegible] [illegible].

И. АВСИЕВИЧ,
СЭТА-ның корр.

ШЫНАРЫ ЭКИЖЭЭН

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районнуң бүдүрүлге, албан-организация болгаш ажыл-ишчи [illegible] [illegible] үш партия организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар болуп эрткен. Ол хуралдарга парторганизацияларда бактаап турар бүгү коммунистерниң 95 хуузу киржип, 146 кижи ажылдап турар коллективтерниң [illegible] [illegible] ажыктыг салал-оналдарны берген.

Партия организацияларының бо хуралдарынга чаа соңгуткан секретарьларның, органигакчыларының шынар составы экижээн. Олардан 13 кижи дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг, 10 кижи тускай болгаш ортумак эртемниг.

Чамдык черлерге, чижээлээрге, Кызыл-Даг ортумак школазынга, «Мурнакчы» совхозка, Эр-Хавак сүт-бараан фермазынга, районнуң харылзаа бөлдиринге дээш өске-даа черлерге хуралдар организастыг бедик деңнелге эрткен.

Ч. ОНДАР.

СИБИРЬ ЧЕРНИҢ КУРЛАВЫРЛАРЫ

Сибирь — чурттуң бир эң улуг, байлак, дүрген хөгжүп турар девискээрлериниң бирээзи. Нефть, газ, руда тывызы ында бедик темпилер-биле арбыдап, электри энергиязын ажылдап үндүрери, машиналар болгаш механизмнер бүдүрери, ыяш белеткели көвүдеп... экономиканың аграр секторунда база улуг өскерилгелер болуп турар. Ындыг болза-даа СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде бо делгем девискээрниң чурттакчы чонунуң хереглелин тус черге бүдүртүнген аъш-чем продуктулары-биле хандырарының кодаа ажыл-агый проблемазы чогуур-биле шиитпирлеттинмейн турары айыттынган.

— Ол сорулганы шиитпирлээриниң кол, шиитпирлиг негелдези болза чер курлавырларын чогумчалыг ажыглаары болур,— деп Бүгү эвилелдиң Ленин аттыг кодаа ажыл-агый эртемнериниң академиязының корреспондент кежигүнү, экономика эртемнериниң доктору Б. Боев СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага чугаалаан. Сибирьде 65 миллион гектар кодаа ажыл-агый черлери бар, оларның 30 миллион гектары андартынган. Ынчаарга Барыын Сибирьде тарылга шөлдерин калбартырының аргалары ам-даа бар. Ында бир миллион гектар хире сиген шөлдери, бир миллион чеди чүс муң гектар одар шөлдери бар. Ол шөлдер—тарылга шөлүнүң улуг курлавырлары. Херектиң ужуру чүдел дээрге, 1970—1976 чылдарда ол шөлдерге сиген белеткели бир гектардан-на 7—10 центнер болган. Ынчаарга шак-ла ындыг шөлдерден ол-ла үеде тараа культураларының бир гектардан-на дүжүдү 8—12 центнер болган.

Бир эвес шөлдерниң продуктулуун чемгерилге санаалгазы-биле үнелээр болза, тарылга шөлдери шыктардан 3—4 катап продуктулуг болуп турар. Ажыл-агыйның бодал-биле сиген шөлдериниң үштүң бир кезээн, одарларның 15—20 хуузун андарган туруп болурун эртемденнерниң чорутхан анализи бадыткап турар. Ооң күсели-биле 1980 чылда тарылга шөлдерин 120—150 муң гектарга көвүдедип, элээн хөй немелде продукцияны ап болур.

Кодаа ажыл-агый шөлдерин калбартырының кол аргазы — курупкан черлерни андарары, чадаң үнүштерни, бичии арганарны туруп аштаары, өртенген арганарны, ыяжын кезип каапкан черлерни ажыглалга киирери, шалбаа-тулааларны кургадыры, чамдык черлерни ээ культивастаары. Гектар бүрүзүнге 150—500 рубльди чарыгдап тура мелиорация чорудар болза, өңгү беш чылда безин Барыын Сибирьге тарылга шөлдерин 300—350 муң хире гектарга калбартып болур.

Кайгамчык улуг курлавыр—Бараба шынаазы. Аңаа эът, сүт, саржаг бүдүрер күчүлүг цехти тургузуп болур. Ол шынаа Барыын Сибирьниң, Уралдың дүрген хөгжүп орар үлетпүр районнарынга чоок туруп турар болганы-биле, ону шиңгээдип алыры улуг ужур-дузалыг.

Бараба шынаазын ажыглалга киирип алырга, кожа девискээрлерниң кодаа ажыл-агыйының тургузуунга таарымчалыг салдарлыг болур. Чижээ, Бараба девискээринге инек эъдин, саржагны ааже арбыдады бүдүрүп бээрге, Новосибирск, Омск областарның, Алтай крайның дыка хөй ажыл-агыйлары ол-дуунда тарааның, хой эъдиниң, хой дүгүнүң бүдүрүкчүлери болу бээрлер.

Чөөн Сибирьге чер ажыглалын экижидер талазы-биле улуг ажылдар кылдынар. Ол девискээрге чорутттунган мелиорация шинчилелдерин өзүгаар алырга, делгем девискээрге суггарылга организастаар арганы ында суг курлавырлары берип турар. Ук девискээрниң суг курлавырларын болгаш суг ажыл-агый организацияларының күчүзүн барымдаалап тургаш «Востоксибирьгидроводхозтуң» кылган санаалгазының көргүзүп турары болза, бо беш чылда безин суггарылгалыг черлерниң шөлүн 220—230 муң гектарга калбартып болур.

А. ФИЛАТОВ,
СЭТА-ның корр.

ЭДЕ КӨРДҮНГЕН

Бо чылдың октябрь айның 19-та үнген № 242 «Шын» солунга [illegible] [illegible] «Пассажирлер саналдап, сүме лап турар деп чуузу парлаттынган турган.

Тываның транспорт эргелелиниң начальниги эш В. А. Паруушның редакцияга дыңнатканы болза, авторлар А. Таала биле С. Мергенге [illegible] [illegible] Эрзинге хүндүскүүр 2 шактан соңгаар үнүп турарын эртенгиниң сес шак 45 минутада үнүп турар кылзе чаазылыг деп саналын өөренип көргеш, ону чөптүг деп санааш, Эрзинче баар автобус эртенгиниң 8 шак 45 минутада үнүп турар кылдыр сентябрь 20-ден эгелээш, сапаалды бот-тандыра берген.

Автор К. Тошгак Шагаан-Арыг — Арыг-Үзүү — [illegible] [illegible] аразынга чоруп турар автобустаң тургусса кандыгы-даа деп ук черниң чонунуң мурнундан саналдаан. Бо чылдың октябрь айның 20-ниң хүнүнде ведомстволар аразының комиссиязы ук черни оруун көргеш, автобус шимчээшкиниң тургузарының негелдезинге таарыштас деп көрген.

БУРУНГААР БАЗЫМНЫҢ БАДЫТКАЛЫ

ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл чаа апкан. Ону бадылаан 1977 чыл [illegible] сурагжыг чыл боор киирген. Чүге дээрге, бүгү совет кижилер чурттуң Үндезин Хоойлузун сеткилиниң ханызындан өөрүп хүлээп алган. Чаа Конституция дээрге Совет күрүнениң 60 чыл дургузунда чедип алган чедиишкиннериниң бадыткалы дээр деп ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] чок чедиги сессиязынга эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

ССРЭ-ниң эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларының [illegible] [illegible] улустары совет ниитилелдиң интернационалдыг, бүгү чоннуң болгаш биче улустарның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ооң ангыда, Совет күрүнениң сөөлгү чылдарда экономиктиг, социал болгаш политиктиг [illegible] [illegible] [illegible] ССРЭ Конституциязының [illegible] [illegible] бистиң республиканың [illegible] гезлажып турганы үежи эгаап [illegible] [illegible] болгаш күш-ажылчы кадурааушкунуң болдуруп [illegible] [illegible] идепкейлиг чоруун [illegible] [illegible] ролиниң бедээни, а ол ышкаш Үндезин Хоойлунуң хүлээп алырынга улустуң сагыш-сеткилиниң [illegible] [illegible] ол үе бадыткаан.

Бистиң республиканың ажылчы чоннары ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң [illegible] ның төлевилелдерин бир үш биле [illegible] оларны чаңгыс кижи дег бир демниг хүлээп [illegible] [illegible] туңналдыг [illegible] [illegible] ооң Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка бөрүн [illegible].

Совет Эвилелдиң [illegible] [illegible] болгаш биче улустарның деп эргелиг ССРЭ Конституциязының [illegible] СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ленинниң национал политиканың тиилелгезиниң база бир чайынналчак илерелн — Совет Тываның кыска үениң дургузунда социал-экономика болгаш культура тургузуушкун талазы-биле бүгү талалыг, дең-дески хөгжүлдези болур.

Совет Тыва баштайгы Конституциязын хүлээп алган. Республиканың [illegible] ринге ол улуг сеткил ханымчалыг [illegible] [illegible] дурган. Бистиң амыдыралы [illegible] [illegible] болгаш культурлуг аалдыр [illegible] Тыва АССР-ниң Конституциязы [illegible] [illegible].

Бистиң чуртувустуң [illegible] бистиң демократтыг [illegible] эрге-ажыктарын илередип база [illegible] турар. Политиктиг, [illegible] [illegible] культура айтырыгларын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] шиитпирлеп турар. Бистиң шиитпирлеливистиң [illegible] [illegible] [illegible] ның Советтер удуртуп баштап турар. Ол дугайында кайы-даа Конституцияның 2-ги чүүлүнде — Советтер — политиктиг үндезин дээрзин айыткан.

Сөөлгү чылдарда депутаттар чагырга органының адын солааны (ажылчы чоннар депутаттарының Совети, улус депутаттарының Совединге [illegible]) — күрүнениң бүгү улусчузун, Советтерниң бүрүн эргелериниң [illegible] [illegible] бадыткап турар.

Тыва АССР-ниң Конституциязында улус депутаттарының статузунуң дугайында хоойлуларны хүлээп ап, сум, кожуун, район болгаш хоорай Советтериниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] улустуң эрге-чагыргазы органнарының ажылы амгы үениң сорулгаларынга дугаржып турар [illegible] улам быжыктырар хемчеглер алдынган.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турар. Ынчангаш бистиң республикада Советтерге 3722 депутат бар. 4257 хөй-ниитичи ның Советтери күрүне, ажыл-агый болгаш [illegible] тудуушкунун бүгү-ле адырларын удуртуп, болдуун [illegible] [illegible] тиктиг, хостуг болгаш ажылдаарынга чорудуп турар [illegible] [illegible] шиитпирлээрде [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чугула болуп турар. Хөй [illegible] республикада Совет [illegible] организациялар, 36 муң активчилер ында хаара туттунган.

Советтерниң [illegible] сөөлгү чылдарда депутат бөлүктериниче утпаанган. Бо хүннерге чедир бисте депутаттың 3?3 бөлүү бар, ооң составында 2761 депутат сапаттынып турар.

Депутат бөлүүнүң кол сорулгазы —бүдүрүлгелерге, организацияларга [illegible] план болгаш хүлээлге күүседиринге боттарының үлүг-хуузун киирип, боттуг дузаны көргүзери болур. Ол ажылга Советтерниң [illegible] комиссияларының ролю улуг. Бистиң республикада Советтерниң 6?6 доктаамал комиссиялары бар, ында 2886 депутат, 1120 актив хаара туттунган. Бо дээрге улуг күш. Ынчангаш ол комиссияларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары чугула.

Бистиң республиканың чер-[illegible] [illegible] [illegible] комиссияларының ролю чылып [illegible] чыышкы өзүп турарын [illegible] херек. Оларның [illegible] [illegible] база чаа [illegible] турар, саны база көвүдеп орар. Ол комиссиялар чер-чер Советтериниң хуралдарының хүн айтырыын баш удур өөренип көрүп, илеткелдер болгаш эдеринчи илеткелдерни белеткээринге дузалажып турар.

Чаа Конституцияның негелдези ёзугаар улус депутаттарының мурнунга чугула сорулгалар салдынган. Ол дээрге, хамыктың мурнунда күрүне планнарын чедиишкинниг күүседир дээш Советтиң де[illegible] [illegible] болгаш социал хөгжүлдениң комплекстиг хандырары болур.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] хажык чок күүседир дээш бистиң республиканың чер-чер Советтери ажылдың арга-методун улам чаартыр дээш моон соңгаар-даа күжениишкиниг [illegible] турар.

К. ДАНЗЫН-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организациянын улуг инструктору.

Конституция болгаш Советтер

СЭКП-НИҢ АГРАР ПОЛИТИКАЗЫ БОТТАНЫЫШКЫНДА

ЭЛЕКТРИ — КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИНГЕ

Чурттуң бүгү колхозтар болгаш совхозтары күрүне системазындан электри энергиязы-биле хандыртынып турар. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң көдээге берип турары бүгү-ле электри дериглерин токтуң күчүзү-биле хөделдирер. Оңгу беш чылдың эгезинден бээр ажыл-агыйлар электротехниктиг продукцияларны болгаш кабель кылыгларны барык-ла дөрт миллиард рубль түңге, азы эрткен беш чылдаазындан ийи катап хөйнү алганнар.

— Дериглер бүлүрериниң дүрген көвүдедирии оон конструкциязының өскертири-биле [illegible]кан,— деп, **ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң эргелел начальнигиниң оралакчызы Ф. Московкин СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага чугаалаан.**

— Колхозтарда болгаш совхозтарда техника машиналарның чарыгдалын [illegible] турар тускай янзының байдалдарында ажыглаттынып турар. Оон ужурунда элээн хөй электродвигательдерни үлетпүр көдээ ажыл-агыйга таарыштыртынган тускай чогаадыг-биле кылып үндүрүп турар. Ол соругганы шиитпирлээриниң чугулазы СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга демдеглеттинген. Амгы үеде ындыг техниканың дугзызы 150 аттардан тургустунган.

Мал комплекстеринге, механизастаттынган болгаш автоматчыттынган улуг-улуг бүдүрүлгелерге мал чемнери белеткээрин болгаш үлээрин, ногаалар, чимистер болбаазырадырын башкарар херекселдерин, суг хандырылгазының, мелиорацияның болгаш ирригацияның автоматтыг системаларын кылып үндүрүп турар. Ындыг дериглерниң ажылдаар хуусаазын 3—4 катап улгаттырган. Ол болза электротехника үлетпүрүнүн организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң чогаадыкчы кады ажыл-чорудулгазының түңнели-дир. Электри дериглериниң чаа хевирлери көдээ ажыл-агыйга шингээттингениниң экономиктиг ажыы чыл бүрүде 80 миллион рубль чедип турар.

Көдээниң электротехниктиг күчүзү чыл келген тудум-на улам өзүп турар. Чаа нарын машиналарны ажыглап кылдыр эдилээр төлээде, бедик мергежилдиг кадрлар херек. Ортумак заводтуң энергетиктиг күчүзүнден эвээш эвес күчүлүг совхозтар болгаш колхозтар чуртта эвээш эвес. Москва, Ленинград, Воронеж, Ростов областарның, Краснодар, Ставрополь крайларның элээн хөй улуг-улуг ажыл-агыйларының штат расписаниезинде кол энергетик деп дужаал киирттинген. Шак ындыг тускай эртемниглерни чурттуң барык-ла бүгү көдээ ажыл-агый институттарында болгаш техникумнарында белеткеп турар.

Беш чылдың төнчүзүнде [illegible] ажыл-агыйга электри энергиязын хереглӓэри 140 миллиард киловатт-шак чедер, а көдээниң [illegible] бүдүрери барык-ла ийи катап көвүдээр.

Ю. ГОВОРУХИН.
Москва.

ЛЕНИН—ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ КАМГАЛАКЧЫЗЫ

XX чүс чылдың эгезинде капитализмниң хөгжүлдезинге ханы өскерлиишкин болган: ол бодунуң дээди үе-чадазы — империализмче шилчээн. Оон-биле кады ангы күштерниң туруштары улам-на тодаргайжаан. Буржуазия реакцияның талазынче ажыы-биле кирген. Олар боттарының чурттарының иштинде революстуг шимчээшкинге удур күчүлеп-туруушкунну калбартып, улустарны дарлаарын улам күштелдирип турган. Олла үеде пролетариаттың революстуг шимчээшкини база өскен. Ажылчын ангының партиялары, профэвилеллер болгаш ажылчы чоннарның өске-даа организациялары тургустунуп турган. Марксистиг ооредигниң арыы дээш, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге шынчы болуру дээш демисел, ук принциптерниң чогаадыкчы ёзу-биле сайзыраңгайжыылары бирги черге-ниң ужур-дузалыг апарган. В. И. Ленинниң болгаш оон демиселчи эштериниң ажылдары-биле харын-на оонче угланган турган.

Эртемниг коммунизмниң болгаш интернационализмниң теориязын хөгжүдеринге, революстуг демиселдиң практиказынга болгаш социалистиг угаанныг-биле ниитилелди уделээни-биле чаарты тургузарынга В. И. Ленинниң тооргу ужур-дузалыг салыышкызының кысказы-биле мынчаар чугаалап болур:

Бирээде, В. И. Ленин марксистиг өөредигни ревизионистерниң болгаш реформистерниң халдаашкыннарындан камгалап алган, пролетаржы интернационализмниң идеяларын камгалап алган.

Ийиде, төөгүнүң чаа байдалдарынга дүүштүр марксизмниң кол-кол чүүлдерин, оон иштинде интернационализм дугайында өөредигни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткен. К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң ажылдарынга даянгаш, ол национал болгаш национал-колониалдыг айтырыглар талазы-биле чаңгыс дээй бүдүштүг, быжыг өөредигни тургускан.

Үште, ленинчи план ёзугаар ССРЭ-ге социалистиг ниитилелди тургусканының түңнелинде социализм эртем теориязындан болгаш чырык күзелдеринден херек кылыңга оттур чүүл апарган. Амгы үеде кызыгаарланып каалы.

В. И. Ленин чаа хевирниң партиязын — интернационалчы революсчуларның партиязын тургускан. Партия организацияларын национал чүүлдү барымдаалап тургузарын кызыл турган. социал-демократияга турган буржуазы национализмче элементилерге удур демисел үезинде бүгү национарның пролетарийлери баккаап кирер ужурлуг чаңгыс дээй социал-демократтыг организацияларны тургузары дээш ол чайгылыш чок туржуп турган. Ленинниң ол бодалын Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының II съездизи (1903 ч.) деткээн. Ур болгаш шудургу идейлиг демиселдиң түңнелинде съезд орус (национал) эвес, а Россияның (Россия күрүнезиниң бүгү нацияларынга болгаш биче улустарынга чаңгыс дээй) социал-демократтыг ажылчын партияны тургузар деп шиитпирлээн. Оон бээр-ле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш өске-даа марксчы-ленинчи партиялар интернационалчы принцип-биле тургустунуп келген.

Ленинчи партияның удур-

Интернационализм дугайында беседалар

коммунизм, шаанда Маркс биле Энгельстиң бижип турганы ышкаш, Европада чорук турар онзур-шинчи эвес. Ам социалистиг күрүнелерниң делегей системазы бар апарган.

Кыска чүүлге ниитилеп революстуг ёзу-биле чаартылганың теориязынга болгаш практиказынга В. И. Ленинниң бүгү чаа салыышкынын киргүзери берге, ынчангаш интернационализмниң теориязының болгаш практиказының талазы-биле оон ажыл-чорудулгазының кол-кол угланыышкыннарын адаары-биле тургузы-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязын боттандырган. Кижи төрелгетениниң төөгүзүнде бир-ле дугаар канчаар-даа аажок улуг, хөй националдыг чуртка эрге-чагырга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның холунче шилчээн. Россияга социалистиг революцияның тиилээни интернационализмниң идеяларының чайыннанчак тиилелгези болган.

Интернационализмниң, улустарның найыралының болгаш аңы-дүңмалыышкы чорукту принциптеринге үндезилеп тургускан делегейде бирги социалистиг күрүнениң организациялыг болгаш тургузукчузу Ленинниң партиязы болган. Чүс ажыг нацийлар болгаш биче улустар хөй националдыг социалистиг күрүне [illegible] каттыжып, ынчан националдыг дең эрге болгаш удурланыышкак чорук уштуккаан.

В. И. Ленин социалистиг күрүнениң даштыкы политиказының, тайбыңның, улустарның найыралының болгаш аңы-дүңмалыышкы чорукту политиказының кол-кол принциптерин ажылдап кылган болгаш херек кырында боттандырып турган. Совет эрге-чагырганың баштайгы декреди Тайбың дугайында декрет болган. Оон бээр-ле Совет күрүне улустарның айыыл чок чоруу дээш чайгылыш чок болгаш туруштуг демиселчи болуп турар. Ол үргүлчү ук ленинчи угланыышкын-биле чоруп келген: даштыкы политика талазы-биле бодунуң эң баштайгы документизи болур Тайбың дугайында декреттен СЭКП-ниң XXIV съездизинге илеп үндүрген, оон партиязының XXV съездизинге Тайбың болгаш делегейде кады ажылдажылга дээш, улустарның хостуулгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш ноон соңгаарты [illegible] уламчылаашкыны болгаш сайзыраңгайжылгазы болур Тайбың програмназынга чедир.

В. И. Ленинниң инициативазы-биле болгаш удуртулгазы-биле 1919 чылда бүгү диңгерниң ажылчын ангызының делегейде бирги [illegible] каттыжыышкыны — Коммунистиг Интернационал тургустунган. Оон тугунда Маркс биле Энгельстиң «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп кыйгырган демиг делегейниң бүгү дылдарынга бижээн турган.

Фёдор КОНСТАНТИНОВ,
профессор, ССРЭ-ниң философия ниитилелиниң президентизиниң оралакчызы, РСФСР-ниң эртемниң алдарлыг ажылдакчызы.

(ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

КИЛЕҢНИГ БУРУУ ШАВЫЫШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. Замбия Республиказа удур Родезияның расистериниң база дагын агрессчи халдаашкын үүлгеткенинге ол чурттуң КНО-даңында доктаамал төлээлекчизи шиитпирлиг удурланыышкынын илергейлээн. Расистер бо чаа үүлгеткени Африканың улустарын коргудар, Зимбабвениң национал-хосталга дээш демиселчилериниң тура-соруун сый шавар болгаш оон түңнелинде Родезияда расисчи-колониалдыг ёзу-чурумчарны мөңгежидер сорулга-биле кылган деп, КНО-нуң Айыыл чок чоруу Чөвүлелиниң даргазының адынга келген чагаада айыткан.

Сметтиң расисчи болуунтуистеп — сүрүүшкүннериниң болгаш өлүрүкчү дериглээшкиннериниң Замбияның девискээринде Родезиядан чаштынып келген тайбың кижилер лагерьлерин узуткаары ол калчаалыг агрессияның сорулгазы болган деп, чагаада чугаалаан. Бомбалаашкынның түңнелинде 340 кижи өлген болгаш 500 ажыг кижи балыглаан. Шикурабиде деп лагерьниче халдаашкынның соонда расистер Зимбабведен 1600 кыс уругларның хамааты тускай эртемнер чедип ап турганы Лунсемфведе ниити эртемниң өөредилге төвүнче халдаашкын кылган. Оларның дээ кезиинден хөйү ис чок читкен, балыгланган айыкпе азы өлген. Халдаашкыннар үезинде Замбияның 40 ажыг хамаатызы база өлген.

Агрессчи халдаашкынның түңнелинде чүс-чүс кижилер чурттаар оран-сава, кедер чеп, чиир аъш-чем чок арткан. Эмнер база чок. Ак кештиглерниң расисчи ёзу-чурумнары [illegible] тайбыңның болгаш айыыл чок чоруунга улуг кыжанывышкын болуп турарын [illegible] халдаашкыннар база дагын көргүскен деп, чагаада демдеглээн. Ынчангаш КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң болгаш бүгү делегей ниитилежилгезиниң эң бирги база соңгаарладып болбас сорулгазы чүл дээрге, Африканың мурнуу чүгүнде расисчи төргиилделди чок кылыры, ол ышкаш хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар улустарга материалдыг база өске-даа дузаны чедирери болур ужурлуг.

• • •

Родезияның расистериниң өнчүк-чөнгээлиг үүлгедиглерин КНО-нуң Чиңгине секретары Курт Вальдхайм чиңги-биле буруу шапкан. Ол девискээрде тургустунган байдалды болгаш оон тайбыңга болдунгу дег ужурлуктарын Замбияның чалаа-биле кады өөренип болгаш чугаалажып көрбүүп дээш КНО-нуң Чиңгине секретарының тускай төлээлекчизин баштаан делегацияны Замбияже чорудар деп шиитпирлээниниң дугайын Замбияның президентизи К. Каундага чоруткан телеграммазынга ол дыңнаткан.

(СЭТА).

СОЦИАЛИСТИГ ВЬЕТНАМДА

ВСР. Социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузар сорулга-биле социалистиг Вьетнамда экономиканың эң чугула адырлары—металлургия, машина тудуушкуну, энергетика чедиишкиннии-биле хөгжүп турар.

ЧУРУКТА: «Камфа» деп механиктиг заводтуң ажылчыннары Нгуэн Ван Хьеп (солагай талазында) болгаш Фан Хонг Динь.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ИРАНДА БАЙДАЛ ДҮШКҮҮРЛҮГ

ТЕГЕРАН. Иранда чааскка удур чыскаалдар, хөделиишкиннер уламчылавышаан. Керманшахка болгаш Иламга ийи хонук бурунгаар болган чыскаалдарның киржикчилерин шериглер боолап турган. Оон түңнелинде өлүрткен болгаш балыглаттырган кижилер бар. Исфаханда, Рештеде болгаш өске-даа хоорайларда база байдал дүшкүүрлүг.

Тегеранның кудумчуларында болгаш шөлдеринде танкылар, бронетранспортёрлар, солдаттарлыг чүък машиналары турбушаан. Хоорайның кырынга шериг вертолёттар тааныылы-хайгыыл ужудуушкуннарны кылбышаан.

Оппозициялыг национал фронт медеглел кылгаш, ол фронтунуң удуртукчулары К. Санджаби биле И. Форухарны шериг эрге-чагыргаларының тудуп хоругдааныга удурланыышкынын илергейлээн.

Чурттуң нефтилиг кол районуу — Хузестандан дүвүреңнииг дыңнадыглар кээп турар. Ажыл соксадыышкынын уламчылап турар нефтичилерге ол мужунуң шериг губернатору — ажылынарны дагын эгелевес болзуңарза, ажылыңардан үндүртүптер силер деп сагындырыглыг негелде кылган. Ажылдаан үезинден айтырган таваарылгаларда оларны Ираның национал нефть компаниязының эргезинде турар бажыңнардан күш-биле үндүр шөлүптер апаар деп, ажылчыннарга кыжаныышкыннарны-даа кылып турар. Ажыл соксаткан нефтичилер шериг байдалын күш чок болдурарын, [illegible] хоругдаттынган бүгү кижилерин хостап үндүрерин, хамааты хосталгаларны хандырарын негеп турар.

ВАШИНГТОН. Иранга шериг чазакты тургузар дээн шиитпирни бодунуң деткип турарының дугайын Ак бажың база дагын бадыткаан. АКШ-тың президентизиниң политиктиг айтырыглар талазы-биле дузалакчызы Г. Джордан Иранда байдалдың кандыг угланыышкын-биле чоруп турарын кичээнгейлиг хайгаарап турар бис деп медеглээн. Оон состери-биле алырга, ол чугула «байдалдың кандыг янзылыг болу бээринден хамаарыштыр АКШ бодунуң пламнарлыг болуп турар».

Иранда байдалды анализтевишаан, «Вашингтон пост» солуй Ираның нефтичилериниң уламчылап турар ажыл соксадыышкыны «америк долларга кыжаныышкынны улгаттырып турар» деп бижээн.

ПАРИЖ. «Амгы иран ёзу-чурумну дужурер дээр оппозицияның ораддажыышкыннарын Каттышкан Штаттар онза сагыш-сырал-биле» көрүп турар деп, Францияның «Фигаро» солуну демдеглээн. «Ажыы-биле америкачылап ёзу-чурумну чок кылыптары Ираның экономиказында АКШ-тың тодаргайлакты салдарын чиңгинчешкинге тургузуптарындан» АКШ айыылзынып турар деп ол сонун демдеглээн.

Ынчангыже, АКШ хамыктың мурнунда «байдалдың шериг талаларынче сагыш салып турар, чүге дээрге, Каттышкан Штаттарның кезерги күүү кирр [illegible] иран шериг ол девискаарде америк салдарының кол чүүлу болуп турар» деп, «Фигаро» онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

ЧОПТУГ ХЕРЕК

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиказа удур Пекинниң чорудуп турар дайынзырак чөңгээлээшкиннерин шиитпирлиг буруу шапкан медеглелди Каттышкан Штаттарның Коммунистиг партиязы үндүрген.

Сөөлгү үеде кыдат шериг нөзентери ВСР-ниң кызыгаар чоогунда районнарынче хөй удаа шургуп кирген. Оон-биле кады Кыдаттың дузаламчызы болгаш күткүлгези-биле вьетнам девискээринче кампучий шериглерниң халдап киришкиниң боттандырып чорутканы деп, национал дарга Г. Уинстонунуң болгаш чиңгине секретарь Г. Холлдуң ат салган медеглелинде айыткан. Ол чөңгээлээшкиннер Мурнуу-Чөөн Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга шыңгыы айыыл болур деп, медеглелде онзалап демдеглээн.

АКШ-тың империализминиң болгаш оон чалчаларының 1975 чылда Вьетнамга чылча шаптырганының болгаш оларны оон үндүр ойлаткаиының соонда ВСР-ниң улузу харын тайбың сорулгаларны чедип алырынче, америк ужар чүүлдүң бомбалаашкынындан болган үрелиишкиннерин, оон чурттуң уптазыниниң уржуктарын аштап эртеринче чүткүп турар деп, медеглелде оон ыңай айыткан. Вьетнам Социалистиг Республика-биле харылзааларны чугаа чонка чогумчалыг тургузуп алырынче АКШ-тың чазаан америк коммунистер кыйгырган.

Чоокта чаа Москвага Совет Эвилели биле Вьетнам Социалистиг Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында ат салган керээни бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга чугула салыышкынны киирип турар «төөгүлүг чедиишкин» кылдыр медеглелдиң авторлары байыр чедирген.

Кампучияда байдал

ХАНОЙ. (СЭТА). Кампучияның хосталган девискээрлериндеи кээп турар медээлерге даянып алгаш. Вьетнам информация агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, октябрьның эгезинден бээр Преахвихеа, Сиемреап, Кандал, Ратанакири, Мондолькири можуларының хөй-хөй суурларының чурттакчы чону Пол Потту-Иенга Сарииниң [illegible] ге удур тура халышкан.

Преахвихеа можуга Пномпень армиязынга үймээннер хөй удаа үүгүзээн. Мондолькири можуда турар 920-ги дивизияның шериг албанныгларының чамдызы база тура халышкан. Соңгу-чөөн шериг зоназында тура халышканнар хөй санныг көдээ суурларны, а ол ышкаш Ломпхат хоорайда полиция участоктарынче халдааннар.

КЫЙГЫРЫГ

АДЕН. (СЭТА). Демократтыг Йемен национал хамаарышпас, тускай догуннаан чорукту хүндүлеп көрүүнүн, ол каныга доктаамал болгаш айыыл чок чорукту камгалаарының [illegible] бүгү кожа чурттар-биле харылзааларны ноон [illegible] деткип тургузар деп Йемен Улус Демократтыг Республиканың премьер-министри Али Насер Мухаммед медеглээн.

Арабтарның аразында империализмниң болгаш сионизмниң аайы-биле хөделип турар өскерликчилер бар дээрзин араб делегейде болуушкуннар айтып турар деп, ол демдеглээн. Ол болза чүнүң-даа мурнунда Египеттиң амгы удуртукчуларынга хамаарыжыр.

Чурттуң хоойлу үндүрер дээди органынга ам болур соңгулдаларга идепкейлиг киржеринче, а ол ышкаш экономиктиг база социал хөгжүлдениң планнарын чедиишкинниг күүседиринче чедип алырынче ол кыйгырган.

БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ-ДЕ УДУРЛАНЫЫШКЫННАР

Нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрериниң эгелээр дугайынга АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң шиитпиринге удурланыышкынның шимчээшкини чер бөмбүрзээниң янзы-бүрү чурттарында үргүлчүлевишаан. Шимчээшкинниң киржикчилери — депшилгелиг парлалга, хөй-ниити организациялары, суралгыг политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары америк администрацияның хөделиишкиннеринден тайбыңга болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынынга тургустунуп келген шыңгыы айыылче кичээнгейни угландырып турар.

● **БЕРЛИН.** Чавырлыышкынның [illegible] нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрер дугайында шиитпири боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш демиселдиң бүгү делегейде быжыгып турар фронтузунга чөңгээлээшкин болур деп, ГДР-ниң Тайбың чөвүлелиниң даргазы Гюнтер Дрефаль медеглээн.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин улам ынай көвүдедирииниң айыылдыг оруу-биле боттарының эң-не айыылдыг базымнарын [illegible] удурланыкчылары ССРЭ-ниң [illegible] ораладжып турарлар. Ол болза хол-меге-дир: тайбыңны болгаш чепсегленииишкинниң дүжүрерин хандырар дээш ниитизи-биле чүс ажыг саналдарны ССРЭ киирген деп, «Нойе цайт» солун бижээн. Тайбың болгаш чепсегленииишкинниң дүжүрери [illegible] Социализм чурттарының политиказының кол кичээнгейинде кижи дугайында сагыш салыышкын доктаамал туруп турар, а нейтроннуг чепсек бүгү диринг чүүлдерни өлүрер.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Пентагонның планнарын «Болаңбия [illegible]» деп америк журнал [illegible] шапкан. Барык чүктүң айыыл чок чоруун хандырарынга нейтроннуг бомбаның «мырынай эргежок чугулазының» дугайын Вашингтонуң албан-дужаалдыг төлээлекчилери доктаамал бадыткап турарлар деп, ол айыткан. Ынчалза-даа ол бомба массалыг узуткаашкын [illegible] чаа хевири, кижилерни кырарының база бир чепсек-херексели болур. Пентагонуң генералдарының ол чепсекти тургузар деп турарынга ынчангаш бүгү делегейде, ылангыя Европа чурттарында, удурланыышкын улам-на өзүп турар.

Бүгү делегейге тайбыңның херээнге Вашингтонуң «нейтроннуг дипломатиязының» айыылдыг уржуктарының дугайын американ бурузунге идепкейлии-биле тайылбырлап бээринге америк парлалганы журнал кыйгырган.

● **ПАРИЖ.** Францияның кол политиктиг партияларының база профэвилел каттыжыышкыннарының демократтыг организацияларының төлээлекчилери Парижке болган каттышкан хуралынга массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин ажылдап кылырын болгаш бүдүрерин хоруур дугайында делегей дугуржулгазын чарары дээш демиселди идепкейжидеринче кыйгырганнар. Нейтроннуг бомбаны бүдүрери чепсегленииишкинниң дүжүрериниң политиказынга шуут удурланыышкак деп, Францияда күш-ажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының медээлеринде онзалап демдеглээн. Массалыг узуткаашкынның чепсээниң ол хевири боо-чепсекти эндере бүдүрерин дүргедедип, термоядерлиг дайынның өскүдүн үндүрериниң айыылын күштелдирип турар.

● **НИКОЗИЯ.** Никозияга болган чыскаалга болгаш митингиге Кипр херээженнериниң депшилгелиг организацияларының төлээлекчилери массалыг узуткаашкынның чепсээниң бүгү хевирлерин бүдүрерин хоруурун негээннер. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырын президент Дж. Картерден шыңгыы негээн чагааны олар хүлээп алганнар.

(СЭТА).

Ангола улустуң шиитпирлиг чоруу

ЛУАНДА. (СЭТА). Ажылчы чоннарның массалыг митингилери болгаш хуралдары бо хүннерде Ангола Улус Республиканың улуг хоорайларында артып турар. МПЛА — Күш-ажыл партиязының болгаш республиканың чазаның политиказын быжыы-биле деткип болгаш АУР-га удур Мурнуу-Африка Республиканың расистериниң кылып турар чаа агрессиязынга шиитпирлиг ойтур шаавыышкынны бээринге боттарының шиитпирлииниң дугайын ажылчыннар, тараачыннар. Анголаның хостаарының чепсектиг күштериниң дайынчылары болгаш өөреникчилер медеглээннер.

Анголаның Камгалал министерствозунуң медээлерин ёзугаар алырга, Намибияның девискээрин дүрүм чокка эжелеп алган Преторияның расисчи ёзу-чуруму ангола-намибия кызыгаарда шериглер мөөңнээрин уламчылавышаан. Ол девискээрже барык-ла чүгү бүгү мурнуу-африканчы армияның чаа-чаа кезектери кээп турар болгаш ынаар шериг техниказын чорудуп турар. Чоокку аэродромнарже бомбалакчы болгаш штурмчазар ужар чүүлдү, дайынчы вертолёттарны чорудуп, АУР-нуң мурнуу эриктериниң чоогунда Анголаның девискаар сугларының чанында Мурнуу-Африка Республиканың шериг-далай күштериниң корабльдери база суг адаанга чорукчу хемелерин эжиндирип чоруп турар. Ангола девискээрин кызыгаар хайгыыл кылып, мурнуу-африканчы самолёттар доктаамал ужуп турар. Чөңгээлээр сорулга-биле кызыгаар чоогунда чурттакчылыг суурларны расистер артиллерия болгаш миномёттар-биле боолап турар.

Амгы үениң чепсээ-биле Барык чүктүң чепсеглээни мурнуу-африканчы дайынзырактар ам Намибияда 50 муң ажыг солдаттарны, хөй санныг танкыларны, чүък машиналарны, самолёттарны, вертолёттарны, артиллерияны мөөңнеп алган. Ол шериглерниң болгаш шериг техниказының барык чартыы амгы үеде Ангола-биле кызыгаарда мөөңнеп тургускан.

Анголага удур боо-чепсектиг чаа агрессияны белеткээринге онза рольду УНИТА-ның контрреволюстуг бөлүүнүн саурукчуларынга онааган. ЮАР-ның белеткээни болгаш чепсеглээни, ангола улустуң ол өскерликчилери Намибияның девискээринден АУР-нуң кызыгаар чоогунда девискаарлеринче дээрбечи халдаашкыннарны чорудуп турар. Анголаның девискээринде УНИТА-ның үреликчилери болгаш өлүрүкчүлери чорудуп турар. Оларга салган сорулга болза, улус ажыл-агыйның объектилеринге будуудурар болгаш үрегдээр чоруктар-биле чуртта тайбың тургузуушкунну сандарадыры, чурттакчы чонну коргудары [illegible]

Ынчалза-даа амгы үеде нипернализмниң болгаш оон Африкада чалчазы — расисчи Мурнуу-Африка Республиканың [illegible] тургузуп [illegible]

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

ДЕМНИГ ДИЛЭЭШКИННИҢ ТҮҢНЕЛИ

Хабаровскиде Орджоникидзе аттыг нефть болбаазырадыр заводтуң кол бүдүрүглези—крекинг тургузугларда оңалта чарыгдалы чылда бир муң беш чүс тоннага кызырылган. Заводтуң чаартыкчыларының чогаатканы ол болбаазын тургузут технологтуг [illegible] дар арганы берген. Битум, бензин, мазут болгаш керосин ам мурнуулагызы ышкаш моондоор саваларга соош чытпас, а [illegible] кирип турар нефть агымынче дамчыдып тар.

[illegible] камнап алыр талазы-биле тодаргай сан[illegible] каннар. Бүдүрүлгеде четпестер тургусту-ва берип болгу дег черлерниң данзызын тургускан. Инженерлер биле ажылчын[illegible] бригадаларда бүдүрүлгениң дөрткү ажылчын бүрүзү киржип турар. Завод чаартыкчыларының чогаадып, шиң-гээдип алганы техниканың чаа чүүлдери хөскү түңнелдерин берип турар: чыл эгезинден бээр камнаттынган одаар чүүл-биле бүдүрүлге бүдүн неделя дургузунда ажылдап болур.

В. ИЛЬИН

Хабаровск.

* * *

ТЕХНИКТИГ БААЗА САЙЗЫРАҢГАЙЖЫП ТУРАР

Ыраккы Чөөн чүкте суггарылга тудуу-нуң кол эргелелиниң механика заводунда металлдарны электри-биле заалдирери шиңгээттинген. Ында шуткуур цех ажыглалда кирген. Ооң түңнелинде суггарылга буталары казарынга, шалбаа, туралыг черлерни кургадырынга ажыглаар чер казар техниканың янзы-бүрү бедиктерин, кезектерин кылыры үлетпүр арга[illegible]. Мооң мурнунда [illegible] чурттуң янзы-бүрү районнарындан Ыраккы Чөөн чүкче соөртүп турган.

Лучегорскиден ырак эвесте механика заводу болза бо девискээрде туруп турар мелиорация тресттериниң кол техниктиг баазазы болуп турар. Приморье, Хабаровск крайларда, Амур, Сахалин, Камчатка, Магадан областарда суг ажыл-агый тудугларынга болгаш кур черлер шиңгээдип алырынга херекгээр янзы-бүрү дериг-херекселдерни мында бүдүрүп турар. Чаа рис совхозтарының чевсегелелинде туруп турар машиналарга чугула херектиг кы[illegible] дериинге чедир—база бо завод хандырып турар.

П. ПАЛАТОВ.

Лучегорск,
Приморье край.

* * *

БАЙЫРЛЫГ, АРКТИКА!

[illegible]

[illegible]

Ленинградтың транспорттуларының үлегери-биле чүдүрүлге-дүжүрүлге комплексилиниң бүгү звеноларынга ажыл тодаргай органзаастаттынган. Судно кы[illegible] түс судно-шакты камнап алыр арганы берген.

[illegible] рынга дузалап турган. Күчүлүг ледоколдар «Ермак», «Адмирал Макаров», «Ленинград», «Владивосток», «Москва» болгаш өскелер-даа судноларны уткуп, үзээрин боттандырып турганнар.

Г. КРАСНОГОР

Певек
Чукотка автономнуг округ.

* * *

БЕДИК ДҮЖҮТ ДЭЭШ ОРУКТА

Приморьеның кедээ ажыл-агый институдунуң [illegible] турар [illegible]

[illegible] тыг черлерге соянын, рисиин, ногаалар ның бедик дүжүттерин алырының оруктарын тывар талазы-биле эртемденнер улуг ажылдарны чорудуп турарлар. Хөрзүннүң суг режимин даштыыртан таарыштырып турар таварылгада ол болгаш өске-даа культураларны тарып, өстүрерин комплекстиг механизастаарының айтырыгларынче улуг кичээнгей салдынып турар.

Дуржулга станциязының ажылы болза Ыраккы Чөөн чүктүң черлерин чаартыры-биле болгаш түс черни чурттакчы чонун кодээ ажыл-агыйның аңаа бүдүр[illegible] ринче база бир базым болур.

Уссурийск,

А. ГУЛЯНСКИЙ.

Приморье край.

* * *

ЗАВОДТУҢ ЧАА ПРОФЕССИЯЗЫ

Вазаларның, фужерлерниң, аяктарның баштайгы бөлүүн Амур кыдыында Райчихинскиниң шил заводундан магазиннерже чүдүрүп чоруткан.

Бүдүрүлгениң кылып чаңчыккан про[illegible] зы—Ыраккы Чөөн чүкке ажок херектиг. Сава-саңга болгаш чоннуң өске-даа хе[illegible] та тускан цех тургустунган, ооң кылыгларының ассортиментизин үргүлчү калбарып турар. Чаа бүдүрүлгеге тускай эртем[illegible] мастерлерни чалап эккелгеннер.

Келир чылын чаа цехтиң күчүзүн ийи катап улгаттырары көрдүнген, чаа кылыгларны бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алыр.

А. КРИВЧЕНКО.

Райчихинск.
Амур область.

* * *

ЧУРУКЧУЛАР ЧОГААЛ МААДЫРЛАРЫНДА

ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү А. Винокуровтуң Быстрина тундразынче бо командировказы онзагай болган. Автор чаа чуруктарын ап алгаш, [illegible] ларынга чедирип берген.

[illegible] ни эрттирген, кижилерниң, аңчыларның, чер иштиниң разведчиктериниң портреттерин чураан. Ооң көрүкчүр карактары бо дошкун крайда болуп турар улуг өскерилгелерин эскерип, а бичии тундрага техника талазы-биле чаа профессияларны чедип алган кижилерни чураан.

[illegible] чуларның ужуражылгалары мында чаңчыл болган. Ол ужуражылгалар [illegible] терниң органзаастап турары «хоорай — [illegible]» деп фестивальның бир [illegible] боттарының чаа ажылдары-биле таныштырар.

М. ЖИЛИН.

Камчаткада-Петропавловск.

* * *

СУГ АДААНДА ФЕРМАЛАР

[illegible] грифиниң [illegible] океан институдунуң магадан салбырының ажылдакчылары Охот далайның соңгу-барыын эриктеринге тускай сельдь фермаларын тургузуп эгелей бергеннер. Каш чыл бурунаар Алдома мугуддурга айыл болган — далай [illegible]. Ооң уламындан балык ажок эвээжээн.

Балык үргенелээр далай үнүжү узут[illegible] лээри-биле далай кыдыынче чоруп турган сельдь четкиге туттуна бергенде, четки караанга-ла үргенелеп каапкаарын институт ажылдакчылары эскергеннер. Балык үргенелээр чаа чер кылырынга ону ажыглаар деп [illegible].

Мугуддурга ийи чыл улаштыр каш-каш километр девискээрге четкилерни салып келгеннер. Оларның квадрат метр бүрүзүнге чеди миллион хире үргенелер тыпшына бээр. Бир чыл дургузунда он-он миллион сельдь байлаңнары тыптып кээп турар. Ооң аңгыда «сельдь инкубаторла[illegible]» байлаңнар өстүреринге элээн таарымчалыг черлеринге салтылаар. Ындыг «инкубатор» бүрүзүнден дөртен миллион хире байлаңнар далайже үнүп турар.

Г. ИВАНОВ
(СЭТА-ның корр).

Магадан.

Кижизидилгени комплекстиг чорудаар

ЧУГУЛА СОРУЛГА

СЭКП-ның XXV съездинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев мынча [illegible] лиг турушу дег, сеглээн сос-оле ажыл-иштиң карышпазы хүн [illegible] апаар болгаш ниитилел хүлээлгезин медерелдиг көөр чорук дег кижини өрү көдүрер чүве чок. Ындыг турушту ажылдан кылыры — мөзү-шынар кижизидилгезиниң сорулгазы».

Мөзү-шынар кижизидилгезинге холбаштыр Бии-Хем районга «Совет кижилерниң мөзү-шынар [illegible]» деп темага болуп эрткен эртем-практиктиг конференцияга баштайгы илеткелчи бо [illegible]. Ук конференцияга албан организация черлериниң удуртукчулары, партия организацияларының секретарьлары, педэ Совет күускомнарының даргалары, [illegible] башкылар, культура албан черлериниң ажылдакчылары олуруптарган.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары А. А. Салчак сөөлгү чылдарда мөзү-шынар кижизидилгезиниң хөй янзы ай[illegible] дараа сайгарып турганын дыңнаткан. Чижээлээрге, 1978 чылдың сентябрьда СЭКП райкомунуң бюрозунга «Интернационалчы кижизидилге дугаайында айтырыгны [illegible]» кап. Ол ышкаш мөзү-шынар [illegible] ларын партия, профэвилел, комсомол хуралдарынга болгаш күш-ажылчы коллективтерге сайгарып турар, аңыяктарга күш-ажылдың хоочуннары — дагдыныкчыларны бижыглаан. Дагдыныкчылар-биле ажыл «Кызыл тараачын» совхозта, [illegible] удуртукчузунуң рол улуг. Маңаа Туранның амыдырал[illegible] коллективин, чээрби чылда ук коллективти удуртуп келген А. И. Костенковту чоргаарал-биле адап болур. Ол тодептиг аажы-чаңы-биле, ажылчыннарынга кызымаа, ак сеткилдиг-биле удуртуп турары коллективинин [illegible] үлегер-чижек болуп келген. Алексей Иванович ажылчыннарның негелдезинге, оларның ажыл-иш болгаш амыдырал дугайында янзы-бүрү айтырыгларынга чогуур харыыны бериp шыдаар кижи. Бо хүннерде ол коллектив «Кожа[illegible]» деп девиз-биле ажылдап турар. Каш чыл улаштыр бо коллектив райоңнуң [illegible] чи болуп келген.

ВЛКСМ райкомунуң секретары Л. Х. Назыты райондунчаан А. П. Петрова демдег[illegible] комсомолчуларының болгаш школачыларының ортузунга мөзү-шынар [illegible] ның чорун турарын чуттаап тура, интернационалчы кижизидилгеге элээн доктаатан. Чамдык школаларда, пионер дружиналарында ук айтырыгны чаңгыс байлаңдырып, өске школалар-биле чагаалажыры, интернационалчы найырал ба[illegible] йыраалдары болгаш чыыштар, эрттирери-биле [illegible] шаап кадыгы дээрин уттуп турарын чет пес деп санаан. Ол ышкаш өөреникчилер эрте, хүлээлгезин кайы хире билирин, ону канчаар күүседип турарының дугайында тодаргай [illegible] кылбайн турар чамдык школаларны [illegible].

Мөзү-шынар кижизидилгезинге уран чүүл, чечен чогаал эвээш эвес салдарны чедирип турар [illegible] культура [illegible] лээн, «Кызыл тараачын» совхозта, район [illegible] районда, Туранның № 1, №2 школаларында бот-тывынгыр уран чүүл доктаамал ажылдап, [illegible] чыл бүрү көзүлген турар. Ынчалза-даа районнуң комбинатта, «Сельхозтехникада» болгаш оон-даа өске организацияларда бо ажыл чогуур деңнелинде чоруп турар. Чыдагааны: ук организацияларын [illegible], мында ажылдап турар хөй-ниити организацияларының чүгле [illegible] таш, ажылчыннарның культурлуг дыштанылгазынче, оларның ортузунга кижизидилге ажылынче кошкак кичээнгей салып турарында.

Партия, профэвилел, комсомол организацияларының бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының кичээнгейин чоону, ылаңгыя аныяк салгалды мөзү-шынар кижизидилгезинге хаара тударынче углаттынган ажыктыг саналдар аңаа болган.

М. ЯКУШЕВА.

МОСКВА. Лужникиге Олимпиада-80-ниң одуруң кывырынга чедир эвээш хүннер арткан тудум, ном үндүрер дыка хөй черлерниң продукциязы «спортчу» болу берген. Чижээлээрге, «Плакат» деп ном үндүрер чер ийи чыл дургузунда дөртен хире янзы-бүрү олимпий продукциязын парлап үндүрген.

Чоокку ийи чыл дургузунда аңаа 150 ажыг плакаттарны парлаар. Москва Олимпиадазынга турачкааткан эң эки плакат дээш делегей конкурузун чарлаан. Чыл төнчүзүнде аттары билдингир апаар лауреаттарының эң дээре ажылдары-биле найысылалдың кудумчуларын болгаш шөлдерин каастаптар.

ЧУРУКТА: чурукчу Л. Тарасовтуң плакады.
В. ЗУФАРОВТУҢ фотозу.

ЧЕТТИРГЕНИН ИЛЕРЕТКЕН

1978 чылдың литература болгаш уран чүүл талазы-биле Тываның комсомол шаңналын ВЛКСМ-ниң 60 чыл оонга уткуштур тывыскан лауреаттарның бирээзинге аныяк чурукчу Надя Рушева (мөчээн соонда) болган. Ол дугайында Наданың Москвада чурттап чорар авазы Н. Д. Ажыкмаа-Рушевага дыңнаткан.

ВЛКСМ Тыва обкомунга Наталья Дойдаловнадан телеграмма келген. Наданың чогаадыкчы ажылын бедик биле үнелеп, хүндүлүг атты тывысканы дээш ВЛКСМ Тыва обкомунга, республиканың бүгү комсомолчуларынга болгаш аныяктарынга өөрүп четтиргенин ол илеретиген болгаш төрээн Тывазының аныяк салгалынга, Наданың чажыттарынга эки өөредилгени, амыл ишке чедиишкиннерни, аас-кежикти сеткилиниң ханызындан күзээн.

ДАГ ЧУРТТУГ ХООЧУН КИЖИНИҢ МӨЧЭЭНИ

БАКУ. (СЭТА-ның корр.). Чурттуң эң улуг назылыг чурттакчызы Меджид Агаев Азербайжанның даглыг черде суурy Тикябандыга 144 харлыында мөчээн.

Угундан хойжу М. Агаев 120 чыл дургузунда хөй ка[illegible] [illegible] дагл[illegible] [illegible] чүүлдерин кылган.

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИНИ

БУЭНОС-АЙРЕС. [illegible] бо хүннерде ССРЭ-ниң херээжен[illegible] болгаш Венгрияның эр улустуң [illegible] командаларынга байыр чедирип турар. Совет [illegible] зынга шыдыраның сес дугаар делегей олимпиадазынга, а венгр команда эр улустуң [illegible] тиилекчи болганы ол. Ийи олимпиада кайызы-даа Аргентинаның найысылалынга доңге эрткен.

Совет шыдыраачы херээженнер команда аайы-биле кымга-даа уттурбаан, чүгле венгр [illegible] да ийиги черни Венгрияның [illegible] черлерни ГФР-ниң, Югославияның, Польшаның, Испанияның, Болгарияның, Англияның командалары дараалаштыр алган.

Эр улустуң командаларының аразындан Венгрияның командазы 56 сандан 37 саны чедип алган, бистиң шыдыраачыларывыс—37-ни, АКШ-тың—35-ти чаалап ап, шаңналдыг черлерни [illegible] бистиң шыдыраачыларының деңнеп алыр аргалыг турган, ынчалза-даа соңгаарлаткан үш салыгларынга удуттар чедип алдынмайн барганындан, бүтпейн барган.

Дараазында черлерни мынчаар эллээн: ГФР-ниң командазы 33 санныг. Румыния биле Израильдиң командалары бо оюннарга түс-түзүнда 32,5. Польшаның, Данияның, [illegible] болгаш Канаданың командалары 32 санныг болган.

[illegible] база 1928 чылдарда делегейниң [illegible] даларынга тиилекчи боор ун[illegible] геп турган. Ам бо удаада оларның база бир чаа улуг чедиишкини бо.

[illegible] раа олимпиадаларынга 1952 чылдан бээр киржип келген [illegible]. Бо таваралгада бистиң командазынга делегейниң ийи дакпыр чемпиону А. Карпов база делегей чемпиону чораан. Михаил Таль оларның оюнааны салдарлыг болган боор. Ындыг-даа болза, Москва чурттуг гроссмейстер Борис Гулько [illegible] ийи салыгдан 7 сан алган. Тигран Петросян [illegible] 6-ны, Лев Полугаевский он бирден 8-ти, Олег Романишин биле Рафаэль Ваганян он-он салыглардан 6,5-6,5 санныарны алган.

[illegible] Будапешт[illegible] Венгрияда [illegible] дыг. Делегей гроссмейстерлери [illegible] 16 [illegible] бар.

МАДРИД. Уран гимнастикага Европа чемпионадынга совет херээженнер командазы дөрт алдын, беш мөңгүн медальдарны чаалап алган.

Омск чурттуг 25 харлыг Галима Шугурова (1973 чылдагы делегейниң тулган чемпиону) Европаның тулган чемпиону аттыг чаалап алгаш, [illegible] медальдарга четкен. Делегейниң тулган чемпиону Киев чурттуг Ирина Дерюгина чемпионаттың сөөлгү хүнүнде бөмбүктүг мергежилгелерге тергиидээш, алдын медальды командазынга немээн.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—[illegible] гимнастика.
[illegible]—«Сээң амыдыралыңда [illegible]».
[illegible]—«Хевеур балладазы». [illegible] фильм.
[illegible]—«Улустуң чогаадыкчызы». Телетаныштырыг[illegible].
[illegible]—«Гимнастикага сээң киржилгең». Документалдыг телефильм.
[illegible]—[illegible] аттыг [illegible] концерти.
[illegible]—[illegible].
[illegible]—«Сээң күш ажылың — сээң бедииң». Концерт-программа: «Пролетарианың постаавы аргыкчызы», «Бистиң утпа оруу».
[illegible]—«Сээң ленинчи библиотекаң».
[illegible]—«Москва комсомолунуң ажыл-херектери».
17.55—«БАМ-ны тудуп турарлар дугайында». В. [illegible] сюитазы. Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.25—«Чуън соортуулгелери—хүн бүрүнүң кичээнгейинге». Дамчыдылга.
18.55—«Кижи бүрүзүнүң кадыкшылы — бүгүдениң байлаа». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
[illegible]—«Уругларга шуулуктер».
[illegible]—«[illegible] — найыралдың өг-бүлези».
[illegible]—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Колхозчу кодээниң чаа чүүлдери».
21.[illegible]—«Орус романс». ССРЭ-ниң улустуң артизи [illegible] болгаш РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасовтуң удуртулгазы-биле [illegible] болгаш [illegible] радиозунуң [illegible] оркестри күүседир.
21.25—«Камилла». Хөй сериялыг телефильм. 3-кү серия.
[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
23.[illegible]—Делегейниң олимпий «Спортлотозу». Прагадан дамчыдылга.
[illegible]—[illegible] Парус [illegible] талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Төнчүзү—медээлер.

ИИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.15—«Орус чугаа».
18.45—«Харылзаалар, горизонтер!».

КЫЗЫЛДАН

19.30—Уругларга фильм. «Мактанчыкчы диснейниң ужуралдары».
20.15—20.50 «Сыңнаган Москвам». Фильм-концерт.

АГААР

Бөгүн республикага бүргег хүн болур. Чамдык черлерге быскан тар чаар. Соңгу-барыын чүк углаан[illegible] [illegible] 1—6 метр чедер. Агаарның температуразы [illegible], чамдык районнарга 12—17 градус соор.

Кызылга база бүргээр, боранаар. Хат кошкак болур, ынчалза-даа дуъш соонда дымнаар. Агаар хүндүс 9—14, дүне 15—17 градус соор.

Сонуургактарга

ДУГАН-МУЗЕЙ

Богдан Хмельницкийниң ады-биле холбашкан төөгүнүң болгаш архитектураның турачкалдарын чаартыр талазы-биле ажылдар Чигирин районда бурунгу казак суур болур Суботовода доозулган. Маңаа 1653 чылда шылгараңгай полководчу болгаш күрүне ажылдакчызы, Украинаның Россия-биле каттыжарының иениаторунуң айтыышкыны-биле дуганы туткан. Ол дуган культура, [illegible] ындан аңгыда, даңзының халдааншкыннарының үезинде шиво ролюн база күүседип турган. Ол дуганын боо адар чиге соңгалар[illegible] метр кылын ханалыр херечилеп турар. Ол соңгаларже тускай чадаларны туткан турган.

1657 чылда ол дуганга Богдан Хмельницкийни орнуушуткан.

Дуганның мурнуу болгаш ооң өске-даа кезектерин баштай тутканы ышкаш катап чаартып тургузарынга Киевтиң чаартыкчыларынга [illegible] ден тывылган чуруктар, ооң иштинде Тарас Шевченконуң кылган эскизтери дузалаан.

1979 чылда демдеглеп эрттирер Россия-биле Украинаның каттыжышканының 325 чылдың байырлаарының бүдүүзүнде аңаа «Богдан Хмельницкийниң хоору» деп улусчу музейни ажыдар.

Е. ПАРИНСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Черкассы

АРХЕОЛОГТУГ КАЗЫЫШКЫННАР

Мурнуу-Чөөн Каракумнарда ажыттынган эң улуг чурттакчылыг хоорай Гонур-Депеде хөй санныг археологтуг чаа чүүлдерни казып тыпкан. Ооң шөлү чээрби хире гектар. Эртемденнерниң бодап турары-биле алырга, аңаа Маргиана деп бурунгу чурттуң найысылалы турган. Археологтар хөй-ниити бажыңнарын, ордуларны, дуганнарны каскаппар. Ол-ла девискээрден амыдырал-чурттакканның янзы-бүрү херекселдерин — кижилерниң скудын туралыг хевирлерин чураан саваларны, даш сагымаыннарны [illegible] хүлер таңмаларны тыпкан.

Бурунгу чурттуң найысылалының Марг дээр адын археологтар ооң ырак эвесте агып бадып чыткан Мургаб хемниң ады-биле холбап турар. Чүс-чүс чылдарның дургузунда хемниң уну Мурнуу-Барыын чүкче чоорту өскээр ырай берген. Суг чоорту читкен, а ооң-биле кады амыдырал база читкен. Маргиананың чечектелип турар суурларының база хоорайларының орнунга чүгле тейлер артып калгылаат.

Мурнунда суг униары турган чамдык бичии оазистерде археологтуг [illegible] ам чорудуп турар.

Т. ХРЯПИНА.

Ашхабад.

ТЕРГИИН ЭКИ ХАДЫ

Арга-арыг өстүрүкчүзү эртемденнер Рязань Мещераның аргаларын бир кыдыр кезип чоруп турган. Чүс-чүс муң ыяштар аразындан ховар дээн үжен хадыны тып алганнар. Специалистер оларны «плюс-туг» деп адап турар. Оларның тергиин дээш, бедик сорттуг өзүмчел урезиннерни ап болур, ол ыяштың шилиирии база кончуг эки.

[illegible] надында тускай теплицаларны кылган. Аңаа ук хадыларны өстүрүп эгелээн. «Плюстуг» урезиннерден өстүрген бичии ыяштарга база-ла ол ховар ыяштардан алган кезектерни тарыышкынын чорудуп турар. Өстүрген аныяк ыяштарның саны ийи муң чедип турар. Ол 12 гектар [illegible] белеткээр селекция плантациязы [illegible] тураар.

— Беш чыл болгаш, тарыышкын ыяштары баштайгы урезинин бээр — деп, Рязаньның арга-арыг ажыл-агыйының пол лесничийи В. Людоговскии чугаалап турар.

А. ТРОФИМОВ.

ЧЕР ИШТИНГЕ БИР АЙ

Тернополь чанында ол-бо талаже 104 километр шөйлүп чоруткан «Ак-көк хөлдер» деп куйга бир ай иштинде эртем шиңчилелин чоруткан. Ол ажылды республиканың аллергология эмнелгезиниң лаборатория-[illegible] клуб кады кылган. Чер адаа-ның экспедициязының ийи киржикчилериниң бирээзи эмчи В. Горбатенкоонуң чугаазы бо: Тернопольщинаның гипс породаларынга чоорту тургустунуп келген карст куйларда температура болгаш ол-шык доктаамал, агаары кайгамчык арыг. Ол бүгү байдалдар астма болгаш гипертония аарыглыг кижилерниң эмнээринге тергиин таарымчалыг. Ам аңаа чер иштиниң эмнелгезин кылыр хемчеглерни ап турар. Чер иштиниң ол байдалдарының кижиниң организминге [illegible] бүдүн ай иштинде чер иштинге турганнар. Клиника, микробиология талазы-биле болгаш өске-даа шиңчилелдерден аңгыда чер адааның ол куюнуң янзы-бүрү адырларын шинчилээрин уламчылаан.

(СЭТА-ның корр).

Тернополь

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

НОЯБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижиниң шынгыы амыдыралы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Черлик Гаврила» 9.00, «Орлята» 10.30, 15.25, «Фронт [illegible]» [illegible] фронт» 12.25, 17.15, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Инженер Гаринниң гиперболоиди» 15.00, 18.40, «Хүндүскү сеанска ийи билет» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Истекен мене» 15.00, «Кызыл калина» 18.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«Шын» солуннуң редакциязынга мергежилдиг машинакчы херек[illegible] турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2724.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — 00982

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 264 (10861) | 1978 чылдың ноябрь 17, пятница | 1925 чылда үндүрүлгелиг | Өртээ 2 кап.

БАМ-ның картазында кызыл өңнер

БАМ-ның ажылдап [illegible] [illegible] дедегелеп турарлар. Амгы үеде оң оң оруктуң Чөөн талазында колдаан: дөрт чүс ажыг километр кол оруктуң салган болгаш чаарткан. Чоокта чаа иштинде узуну чүс километр үш участокту ажыглалга киирген. Демир-оруу [illegible] даттарының ажылын Күрүне комиссиязы эки деп үнелеп көрген.

Келир чылын — хуусаадан ийи чыл мурнай — Ургалды Амурда-Комсомольск-биле [illegible] тар. Тудугжулар ынчаар шиитпирлээннер. Ындыг болур-даа ужурлуг.

В. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның корр.

БАМ-ның Чөөн участогу.

БОЛГАР-СОВЕТ НАЙЫРАЛ БЫЖЫГЫП ТУРАР

СОФИЯ. (СЭТА). Болгар металлургиязының баштайгызы — Кремиковскиниң комбинадың болгар-совет найыралдың бү[illegible] турар. Ноябрь 15-те комбинатка болгар-совет найыралдың митингизи болган. Оон хөй муң [illegible] БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковту, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкону чалыш-биле уткааннар.

Митингиге үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны-биле уткуткан А. П. Кириленко чүве чугаалаан. [illegible] ажылчын аңгызының болгаш [illegible]

[illegible] эш Л. И. Брежневтиң улуг [illegible] бүгүде хүлээп көрген. Бистиң ленинчи партиявыс, Совет Күрүне [illegible] идеяларны боттандырып оруктарын кызымаа-биле чедип алыр.

[illegible] болгут [illegible] улуг демисел-биле чедип алыр. Империализмниң агрессивтиг бөлүктери, делегей реакциязы [illegible] биле кады хөделип турар Кыдаттың чагырыкчылары делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынынга калчаалыы-биле удурланып, [illegible]

Амгы кыдат удуртукчуларының политиказы тайбыңның болгаш социализмниң [illegible]

[illegible]

СОВЕТТЕР ЧУРТУНУҢ МААДЫРЛАРЫНЫҢ КОСМОСКА ТИИЛЕЛГЕЗИ

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ» комплекстиң космонавтыларынга

Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын Кремльге тывысканы

Космосту шинчилээрииге болгаш [illegible] чаа шылгараңгай чедиишкинни Советтер чурту чедип алган. Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекзиниң [illegible] Улуг Октябрьның 61 чыл оюнуң бүдүүзүнде доозулган.

СЭКП ТК-ның Чиргиле секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Совет Эвилелиниң бедик шаңналдарын ССРЭ-ниң [illegible] космонавтылары В. В. Коваленокка болгаш А. С. Иванченковка ноябрь 15-те Кремльге тывыскан.

Шаңналдар тывыскан турарының үезинде эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

[illegible]

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Космоска [illegible] [illegible] эртем-техниктиг [illegible]

[illegible] тергиин эки специалистер кылдыр көргүстүлер. Космонавтыларның [illegible]

[illegible] ажылдаары, ылангыя эштер Коваленок биле Иванченков ышкаш ындыг арбын бергеделиг ажылдаары — ниити дакпыр маадырлыг чорук-тур. Оларны тупу кызыл дээр! Олар металлургтар, астрономнар, геофизиктер, биологтардаа болуп турдулар, олар эртемниң, техниканың болгаш улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга боттарын

[illegible] каш кылдыр сагыңдырар, ынчалза-даа ужудуушкунун минута санында оларның-биле кожа совет кижилер, социализмниң акы-дунма чурттарының улустары турган. Эштер Коваленок биле Иванченков олар Польша Улус Республиказындан болгаш Германия Демократтыг Республиказындан боттарының космоска акы-дунмалары-биле кады

[illegible]

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары В. В. Коваленокка болгаш А. С. Иванченковка Совет Эвилелиниң дээди шаңналдарын Кремльге ноябрь 15-те тывыскан.

ЧУРУКТА: шаңналдар тыпсып турган үеде.

СЭТА. (Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

(СЭТА).

Чылды чедиишкинниг доозар дээш

ТУК БИСТЕ

«Х Улуг хурал» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында 20 кодан бар. Амгы үеде аалдар кыштаглап эгелээн. Кыштаглаар септелгезин багай эвес кылган. Малчыннарның чурттаар бажыңнарын чылыглап, чугайлап, доозулаан. Оон аңгыда печкаларны септеп, [illegible] улуг доскаарларны чылыглап, аалынга от салыр кылдыр тааржыткан.

Хойжу бригадада профэвилелиниң хуралдарынга малчыннар аразында социалистиг чарыштың канчаар чоруп турарын түңнеп чугаалажып турдувус. Малчыннарның күш-ажылчы тура-соруу бедик, оңаашкан ажылынга [illegible] салгалыг болганындан чүс хойдан [illegible] чедир хураган [illegible] бар.

Совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди хойжу бригадаларның ажылының эрткен 10 айларда түңнелин үндүрген. Бистиң бирги бригадавыс тиилекчи болуп бригадалар аразында шилчиир «Кызыл тукту, 20 рубльди, бир эртти шаңналга алдывыс.

О. ТАС-ООЛ,
бригадада местком даргазы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУ

Тес-Хем райпозунуң коллективи онгу беш чылдың үшкү чылының планын оңаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш ажылдап келген. Коллектив бо чылдың октябрьда чоп[illegible] га бараан садар планын 100,2 хуу күүсеткен. Магазиннер аразында кылбырган социалистиг чарышка район төвүнде үлетпүр бараанарының магазини тиилекчи болуп, планын 106,8 хуу күүсеткен.

Күш-ажылчы чедиишкинин дээш бо чылдың коллективинге райпонуң шилчиир вымпелин тывыспышаан, оларга [illegible] районда Күш-ажылчы алдар тугун кодурген.

В. КАРА-САЛ.

Ажыглалда кирген заводта

ШУУДАВАСТААН, ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

Сентябрь айда Элегес-Аксының туйбу заводунга хары уда ийи чугула болуушкун демдеглеттинген. [illegible] суугуларга туйбу чедирер вагоннары, туснай автомат ажылдап эгелээн болгаш чаа продукция — керамиктиг хана материалын кылырын шенеп доозкан. Керамиктиг даш дээрге, аваа туйбудан улуг хемчээлдиг, иштинде хос хөндүүрлиг тудуг материалы-дыр. А чоокта чаа Ю. Мурзаның бригадазы [illegible] иштинде 100 вагон, толдургайлаарга, 28 муң туйбуну кылып үндүрген. Бо түңнел завод тода[illegible] күчүлүвүге чоокку үеде чедип ыңдаар [illegible] херек кырында бадыткаан.

Завод бо чылдың он айларында даалга ёзугаар 5 мил. [illegible] туйбуну доктаамал берип турар. Ынчаарга [illegible]

[illegible] ары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары заводтуң [illegible] ажылдап турар апаргазының [illegible] кеш, кургадып, өртедип, суугуларже чедирер, вагонетка[illegible]

[illegible]

[illegible] мунуң үлетпүр-транспорт [illegible] быжыглаарынга боттут дузаны көргүспейн турар. Амгы үеде заводта комсомол, профэвилел организациялары тургустунмаан деп чугаалап болур.

Республиканың бир [illegible] бүдүрүлге чери — Элегес-Аксының керамиктиг хана материалдары кылыр заводу ындыг янзылыг чылдагааннар-биле шуудап ажылдап шыдавайн турар.

Т. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

Партийжи амыдырал: отчёттар болгаш соңгулдалар

БОТ-ШҮГҮМЧҮЛЕЛЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Партия организацияларының амыдыралында чугула үе-чада—отчёттар болгаш соңгулдалар партия эге организацияларында, совхозтарның парткомнарында доозулган. Ам партияның район конференциялары эртип турар. Эге организацияларга эрткилээн отчёт-соңгулдалыг хуралдарның дугайында чамдык отчёттарны «Шынга» парлаавының номчукчулар бижир болгай. Кодээ ажыл-агыйында ажылдап турар коммунистер оттарының ол хуралдарынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле партия организацияларының ажыл-чорудулгазын хандыр анализтеп, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, кургаамыларны дилеп тып, ажыглаарынче, моон соңгаргы сорулгаларже угландырып турар. Маңаа холбаштыр ийи коммунистиң чагааларын моон адаанда парладывыс.

ЧЕДИИШКИНГЕ ООЖУРГАВАС

Партияның кодээ ажыл-агыйы талазы-биле салган сорулгаларын боттандырар дээш «Большевик» совхозтуң коммунистери болгаш бүгү ажыл-ишчилери шудургу ажылдап турар. Партком [illegible] шиитпирлиг участоктарынга коммунистерни [illegible] олар, оларның авангардыг [illegible] ажылын күштелдирген. Чижээ, коммунист Саая Очур удурткан сүт-бараан фермазының коллективи бо чылдың үшкү кварталында сүт бүдүрерин улам көвүдеткеш, ону хүрүнеге садарының планын 104 хуу күүсеткен. Саанчылар Хомушку Хирлиг, Хомушку Мингяк олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Коммунистерниң база өске-лээ ажыл-ишчилерниң нийти [illegible] чедиишкиннер тургустунар болгай. Ол бүгүнүң ачызында бистиң совхозувус 1977—1978 чылдарның [illegible] хүр эрттирген. Бүгү чүзүн малдарның баш санының 98,5 хуузун совхоз камгалап алган. Төрүүр чүс хойга оңаамтыр 80 хураган алыр планныг турган, ону 91 чедирген. Мал кыштаглаашкынының талазы-биле республиканың [illegible] аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгаш СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң обласчы чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл тугун, акша шаңналын ийи удаа алган.

Малдың баш санын камгалап алырын хандырбышаан, совхоз бо чылдың үшкү кварталында хүрүнеге эът садарының планын 141 хуу, сүттүң — 104,9 хуу, дүктүң чыл планын 108 хуу күүсеткен. Бо чылдың агаар-бойдузу берге болганы-биле оът-сигенниң үнүжү хирелиг-даа болза, мал чеминиң планын 83 хуу чедирген, ол бодаарга эрткен чылдан [illegible] 700 тонна хөй болган. Бо чугула ажыл-херекке база-ла коммунист Кара-Саа Саргылмай баштаан механизаторлар Донгак Очал, Кара-Сат Амыр, Донгак Амыр-оол идепкейлиг ажылдаан.

Черле ынчаш совхозта боттандырар эрес сорулгалыг күш-ажылы-биле шылгараан турар элдиг ажыл-ишчилер [illegible] эвес. Хоочун кадарчылар Соржак Өрге, Хомушку Сейыт, Саая Бора-оол олар төрүүр чүс хойга оңаамтыр 110—115 хураганы алганнар.

Чоокта чаа эрткен коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралынга ажыл-херектиң чедиишкиннерин-даа, чедир [illegible] талаларын бүгү талалыг хандыр анализтээн. Чамдык чедиишкиннер бар-даа болза, анаа оожургаар эриниң биске кым-даа бербезин деп коммунистер ындыг түңнелди кылган. Партком болгаш партия эге организациялары кичээнгейге алыр ужурлуг чугула айтырыглар ам-даа хөй дээрзин коммунистер хуралга демдеглээн. Ылаңгыя чер ажылының культуразы чаныс болуп артып кааптар. Совхозтуң тарылга шөлүнүң хөй нуруузу сугтаттыг болза-даа, оон ап турар дүжүт ааржок куду. Оон кадырылгазы чүс муң рубль ажын турар.

Оон ангыда чамдык тараажылгада мал ажылынга кадарчыларны кичээнгей чок шилип ап турарындан ол чугула ажылга харысалга чок чамдык кижилер кирер бээр таварылгалар база бар. Оон ужурундан малды оорладыр, самчыгдап төтчеглээр чоруктар узуткаттынмаан. Малчыннар Ооржак Дамдын-оол, Саая Көгереш оларда 3—5 муң рубль өре санаттынып турар. Өре, самчыгдалды [illegible] хемчеглер кошкак. Ол ышкаш машина-техниканы ажылдап, ажыглап турарында четпестер база ургулчулевишаан.

[illegible] коммунистерниң [illegible] ылаңгыя коммунистерниң харысалгазын бедидер талазы-биле парткомнуң болгаш партия эге организацияларының ажылы ам-даа чогуур бедик деңнелде эвезинде. Үстүнде айтырыгларга холбаштыр шүгүмчүлелдиг саналдарны түңнеп [illegible], партком чаа соңгуткан составы ол талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап, ажылдарын шудургу боттандырарының эргежок чугулазынче коммунистер кичээнгейин угландырган.

Партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин улам бедидип, хөй-нийти организацияларынга удурталганы ам-даа күштеңдирер, совхозтуң ажыл-ишчилериниң күжүн СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планын [illegible] таарыя совхозтуң коммунистери кол чугула сорулга кылдыр салган.

Т. САЛЧАК,
коммунист, пенсионер.

* * *

ЧҮГЕ ДОРАЙТАП ТУРАРЫЛ?

«Тес-Хем» совхоз — мал [illegible] эң улуг [illegible] бирээзи. Парткомнуң отчёт илеткелинде кирген сан-чурагайларны, чижектерни алыр болза, план күүселдезинде чамдык таарымчалыг түңнелдер, эки ажылдаан коллективтер, коммунистер бар [illegible] төрүүр чүс инекке оңаамтыр 90 бызаа алган Өртең сүт-бараан фермазын, төрүүр чүс хойдан-на 90—86 хураганны, бир баш хойдан-на 3 кг ажыг дүк алган [illegible] А. Монгальбиниң, А. Карманы болгаш [illegible] маңаа адап болур.

Ынчалзажок чедиишкиннер дугайын эвес, а отчёттуг хуралга коммунистерниң сагыш-[illegible] айтырыгларны [illegible] чугаалаар бодаан ийик мен. Ол дээрге малдан ап турар чаш төлдүң санының, бүдүрер продукцияның [illegible] чедиишкиннерниң көргүзүүнүң чылдар [illegible] болур. Маңаа мындыг чижекти көргүзүп болур. Төрүүр чүс малга оңаамтыр 1977 чылда 78 хураган, 51 анай, 50 бызаа, 66 кулун ап турган болза, ам ол көргүзүглер оон-даа дыраптаан. 1978 чылдың төрүүр чүс башка оңаамтыр дораан [illegible]: хураган 68, анай 48, бызаа 40, кулун 36. Ынчаарга бир баш хойдан ол-ла үеде ап турган дүк 2,1 кг турган болза, ам 1,7 кг чедир кудулаан.

Оон кол чылдагааны малдың [illegible] оларның тарып боозадылгазын четпес организастап турарында болгаш чамдык малчыннарның база специалистерниң [illegible]. Нийтиниң малын өлүрер, чидирер база кайы хамаан чок самчыгдаар чоруктар ам-даа узуткаттынмаан. Бо чылдың 9 айларында харысалга чок [illegible] муң хире баш мал хораан. Янзы-бүрү аарыглардан 2349 баш шээр, 172 бода мал өлген. Оларны хүрүнеге садап продукция [illegible] болза, онон тонна эът, дүк-түр. Дүк садарының ышкаш чамдык пландарның күүсеттинмейн турарының бир чылдагааны мында.

Мал ажылын хөгжүдеринге чер ажылы чугула рольдуг болгай. Оон культуразын бедиптейн, багай бойбаазырадып ажылдап кылып турарындан оон ап турар дүжүт аргажок куду. Хову ажылындан алза төрүүр дүжүттүң планын-даа чаңгыс-даа күүсетпээн. Ажыл-агыйның бо алыры [illegible] улуг [illegible].

Ол-ла бүгү айтырыгларның дугайын парткомнуң-даа, эге организацияларының-даа, нийти коммунистерниң-даа хуралдарынга хөй удаа чугаалажып, доктаал-шиитпирлер хүлээп ап келген. Ынчалзажок ол хоң чугааларны ажыл-херекке баш [illegible] гай боттандырып турарындан, оларның [illegible] ажылдың чаныс боор турар. Черле ынчаш чамдык партия хуралдарынга санал-оналдар кирип болур, оларга биеэки-ле чаңчыккан «штаттыг» кижилер чуве чугаалаар. А совхоз бүдүрүлгезиниң ёзулуг ээзинге ажылдап турарлар идепкейлиг киржилге чок болур таварылгалар ам-даа бар.

Ажылга харысалганың, малчыннарның амыдырал чуртталгазының дугайында база-ла хөй удаа чугаалажыр келдивис. Ынчалзажок мында бурунгаарлаашкын чок. Маңаа холбаштыр Тыва АССР-ның алдарлыг малчыны коммунист А. Карманың отчёт-соңгулдалыг хуралга мынчаар чугаалааны онзагай.

— Малчыннарже сагыш салбайн [illegible] ыракта четпес. Олар колдуунда-ла чаа тургузуглардан хожудап турар-дыр. Лекция, беседалар ховар болур, шии шуут көрбес-тир бис. Аныяктар мал ажылынче [illegible] ол. Ынчангаш мал ажылынга ээр, самчыгдал кылыр [illegible] туттунмас уржуу ында. Малдың баш санын өстүрер, оон продуктуллуун бедидер, ачаа бүдүрүлгеге чем-суурну тургузар талазы-биле бистиң совхозта чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Хүрүнеге садар малдарның деңгизи бичии өзүп турза-даа, малдың продуктуллуу мурнуку чылдардан кудулап турары дүвүренчиг.

Коммунистиң бо чугаазында дүвүрээшкиннер черле тевек-тыг эвес. Бир эвес ажыл-херектиң байдалын доктаамал хандыр анализтеп, курлавырларны болгаш бар аргаларны четче ажыглаар болза, совхоз бедик көргүзүглерни чедип ап болур. Ол дугайын чамдык мурнакчыларның дуржулгазы бадыткап турар. Совхоз нийтизи-биле бо чылын төрүүр малдан 68 хураган, 49 бызаа ап, бир баш хойдан 1,7 кг дүк кыргып алган болза, чамдык мурнакчы малчыннар 90 хураганны, бызааны ап, бир хойдан-на 3—5 кг чедир дүктү ап турар. Тодаргай деңнелге бо-дур.

Үстүнде чугаалаттынган чамдык чижектерден алырга, совхозта партком, партия эге организациялары болгаш оон дирекциязы, специалистери СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң негелделеринге дүүштүр ажыл-херекти эде тургузарын негеп турары чугаажок. Ылаңгыя парткомнуң, эге организацияларының талазындан коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралының доктаалын, [illegible] шүгүмчүлелдиг саналдарынга үндезилээш, ажылдап кылган хемчеглерниң күүселдезин организастап, доктаамал контрольга алыры эргежок чугула.

Б. ДОЮНДУП,
коммунист, кодээ бижикчи.

БелАЗ-тар бөгүн болгаш даарта

Совет автомобиль тудукчуларының оңгу беш чылда сорулгаларының бирээзи болза улуг күчүлүг чүък машиналарын бүдүрерин көвүдедири болур.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» мынча деп бижээн: «Даг тывыжының үлетпүрүнге 75 тонна болгаш оон аар чүък сөөртүр боду дужурер автомобильдерни болгаш боду дужурер автопоездилерни бүдүрерин хөгжүдер».

Ындыг техниканы Минскиниң чоогунда Жодино хоорайда Белоруссияның автомобиль заводунда бүдүрүп турар.

Баштайгы күчүлүг «БелАЗ»-ты маңаа бүдүрүп үндүргенинден бээр 1978 чылдың ноябрьда чээрби чыл болур. Амгы үеде завод 27 болгаш 75 тонна чүък сөөртүр машиналарны бүдүрүп турар. 110 тонна сөөртүр дуржулгалыг улуг машинаны кылган. Улуг хемчээлдиг болза-даа, боду дужурер автомобиль ээлгир болгаш даг породаларын шахта 50 километр чедир дүрген сөөртүп болур. Чаңгыс рейс дургузунда 180 тонна чүъктү сөөртүп болур улам күчүлүг машинаны кылыр талазы-биле ажылдарны чорудуп турар.

Депшилгелиг конструктивтиг шиитпирлээшкиннер, хемчээлиниң эки шынарлары белорус машиналарының бедик шынарын болдурган болгаш оларны даштыкының эң дээре машиналарынга деңнештирген. Лейпциг ярмарказынга баштай 27 тонна, оон соонда 40 тонна чүък сөөртүр машиналарны алдын медальдар-биле шаңнааны таварылга эвес. Амгы үеде «БелАЗ»-тарны делегейниң хөй-хөй чурттарынче үндүр садып турар.

ЧУРУКТА: Белоруссияның автомобиль заводунуң кол конвейери.

В. МЕЖЕВИЧИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

МУРНАКЧЫВЫС

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга райондарда № 1469 орук-бүдүрүлге участогунда мурнакчылар хөй. Оларның бирээзинге Каадыр Баазанович Хертек хамааржыр. К. Хертек орук-бүдүрүлге участогунда 2 чыл ажыг ажылдап турар. Ол үениң дургузунда бульдозерист Каадыр Баазанович участоктуң нийти ажыл-херээнге бодунуң төлептиг улуг-хуузун киирипкен. Бай-Тайганың Бай-Талче, Шуйже, Барыын-Хемчиктиң [illegible] оруктарны дескилеп, ажыглаттынарынга Каадыр Баазановичиниң башкарган бульдозери [illegible] хөй хемчээлдиг ажылдарны кылган.

Ол кандыг-даа ажылды кылганда ыяап-ла төнчүзүнге чедир кылыр, онаашкан ажыл-херээнге харысалгалыг кижи. Орук тудуунга херектиг сайны машиналарга чүдүрерин К. Хертек кажан-даа саададып көрбээн. Кылган ажылынга кызымаа дээш К. Хертекти эштери хүндүлээр. Мурнакчы бульдозерист ай, квартал планын ургулчу 125—135 хуу күүседип турар.

Каадыр Баазанович чүгле бодунга онаашкан ажылын күүседири-биле кызыгаарлаттынмайн, эш-өөрүнге арга-сүме бээриннен, дузалажырындан черле ойталавас. Ылаңгыя аныяктарны ажылга өөредиринге ол идепкейлиг. Аныяк оол Борис Ооржакты ол бульдозеристиң мергежилинге өөреткен. Борис ам орук-бүдүрүлге участогунда мурнакчы бульдозерист.

С. СЕРИП-ООЛ
№ 1469 орук-бүдүрүлге участогунуң начальниги.

Көскү агитация

БЕДИК ДЕҢНЕЛДЕ

Республиканың өске ажыл-агыйларында ышкаш, Каа-Хем районда СЭКП-ниң XXV съезди аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты улам калбарткан. Бо сорулганы чедип алырынга политмассалыг ажыл, көскү агитация чугула черни ээлеп турар.

Совхозтуң контора[illegible] чанында ажыл-агыйның беш чыл планын, ажыл-ишчилерниң социалистиг хүлээлгелерин тус-тус көргүзүг самбыраларында бижээш аскан. Ол ышкаш күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының аттарын, оларның алган хүлээлгелерин ай, квартал санында канчаар күүседип турарын көргүскен сан-чурагайларны көргүзүг самбыраларында бижип турар.

Партбюро сезонгу ажылдар эгелээр мурнунда политмассалыг ажылдың планын хөй-нийти организациялары-биле кады кылып тургускаш, бадылап алыр. Агитаторларны, политинформаторларны, лекторларны бригадалар, ферма[illegible]терине бызыглап турар. Агитхуудустарны, «Комсомолчу прожекторларны» болгаш хана-солуннарны үндүрүп турар тускай редколлегияны тургускан.

Партбюро көскү агитацияны үениң байдалынга дүүштүр чаартып ап турар. Чижээлээрге, контора чанында көргүзүг самбыраларының ангыда «Сорулгавыс — ажылдың ажыктыы болгаш шынары», «Октябрьның ачызында», «ССРЭ-ниң чаа Конституциязы», «Кужувус — пайыралда» деп темаларга плакаттарны улуг хемчээлдиг кылдыр чаражтыр чураан, таарыштыр аскылааны кандыг-даа кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр.

Ильинка ортумак школада пионер болгаш комсомол организациялары совхозтуң [illegible]-биле холбаштырып турар. Үшкү кварталдың социалистиг чарыжының тиилекчилериниң (саанчылар Р. Ожегина, Е. Воронина, механизатор С. Оюн, комбайнер В. Барбалай болгаш өскелериниң-даа) чуруктарының адаанда оларның көргүзүглерин шевергин бижээн стендилерни, Социалистиг күш-ажылдың Маадыры Даваа Дойбаның болгаш совхозтуң оон-даа өске мурнакчыларының портреттерин школаның ийиги каъдының коридорунда аскылап каан. Бо чүнү көргүзүп турарыл? Өөреникчилерни совхозтуң ажылы, амыдыралы-биле болгаш оларны боттарының ада-иезиниң [illegible] ажылдарының, угбаларының күш-ажылы-биле чоок таныштырып турары ол болур.

В. САТ.

«ШЫНГА» харыы

Чөвүлелге чугаалашкан

Бо чылдың октябрь айның 17-де үнген «Шын» солунга «Ынчаар ажыглап болбас» деп корреспонденция парлаттынган. Ында Тес-Хем районда «Чодураа» совхозта аарыг малдарны эмнээр изоляторну өскээр ажыглап турарының дугайын шүгүмчүлеп бижээн.

«Чодураа» совхозтуң директору С. Л. Чангы-оолдуң редакцияга чоруткан бижиинде чугаалап турары-биле алырга, солунга үнген шүгүмчүлелдиг чүүлдү совхозтуң тускай эртемниглериниң каттышкан чөвүлел хуралынга чугаалажып көрген. Корреспонденцияда бижиттинген чамдык чүүлдер шын болган. Бригадалардан изоляторга кээп турар аарыг малдарны чүгле эмчиниң тургускан документизин ёзугаар киирип алыр дугайында шыңгыы чурумну тургускан. [illegible] малдарны [illegible] үндүрүп турар. Бо чылдың тос айларында 153 хойну экиртир эмнеш, хойжу бригадаларже чоруткан.

Чамдык [illegible] ченурзтак аараан хойларны кижилерге чөпшээрел-биле берип турганы ылап. Кижилерге чөпшээрел-биле мал садарын ам соксаткан.

АЖЫ-ТӨЛҮ СООН САЛГААН

Борбаа Ак-кысовна Монгуш баштай Хандагайты суурнуң столоваязынга ажылдап кирген. Анаа ажылдап тургаш, поварның 1-ги разрядын дужааган. Повар ажылдаары [illegible] чиик эвес. Кижилерге эки шынарлыг аъш-чемни белеткээри — кол сорулга, ынчангаш белеткээн чемниң шынарынче кол кичээнгей салыры чугула. Б. Монгуш хандырылганың культуразын бедидер дээш кызымак ажылдап, коллективте кады ажылдап турар эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган. Оон ажылга кызымааң, мергежилдиң төлептиин база чон-биле ажылдап билирин көргеш райпо баштаар чери столовая эргелекчизинге томуйлаан.

Б. Монгуш амыдыралының ааjы-биле 1968 чылда Чадаана хоорайга келген. Ам ол раймагтың пөс садар салбырында ажылдап турар. Ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип келген. Садыгжы кижиниң ажылы нарын, харысалгалыг, хүндүткелдиг. Баартак артынга туруп, чон-биле ажылдаарда [illegible] дээрзин Борбаа Ак-кысовна эки билир. Бо салбырдан пөс садып алыр дээн кижилер үзүлбес. Кайы пөс-биле платье даарадып алза экил, каш метр пөс хөйлең азы костюм четерил, кандыг өңнүг экил, сүмелеп көрүнер дээн айтырыг, [illegible] [illegible] ге төлептиг, шын харыы бе[illegible], кандыг-бир [illegible] лээрде оон хар-назынынга, [illegible], [illegible] ка кандыг өңнүг пөс таарыжырын барымдаалаар апаар.

Б. Монгуштуң ажылдап турар коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты эдилеп турар. Ол боду 1977 чылда коммунистиг күш-ажылдың [illegible] чызы атты алган. Борбаа Ак-кысовна Красноярскиниң садыг техникумунуң бараан чорудулгазының факультедин бот-өөредилге-биле доосткан. Монгуш хөй уругларның иези. Уруу Клава авазының соон салгаан. Ол Кызылдың кооператив училищезин дооскаш, Чадаанада «Шахтер» магазинде садыгжылап ажылдап турар. Ол 1977 чылда райпонуң садыгжы комсомолчу-аныяктар аразында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, тиилекчи болуп үнген. Клаваның ажылдап турары аъш-чем магазини база-ла коммунистиг күш-ажылдың коллективи. Улуг уруу Света Чадаананың амыдырал хандырылга комбинадының фотография салбырында практика эрттирип турар. Ол—фотограф болур.

Уругларның адазы Салаажык Сапыкович—чолаачы. Оон чолаачы стажы 25 чыл. Оолдары Павел, Олег адазының салгакчылары, база-ла чолаачылар. А Петя бо чылын Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунуң механизация салбырын бот-өөредилге-биле доосткан. Чечек, Чодураа — школачылар, а Чойганмаа — садикте. Оларның кандыг мергежилди шилип ап, кымчаар болурун амдызында билбес-мен. Ынчангаш бо найыралдыг, улуг өг-бүледе ада-иезиниң-даа, ажыл-мергежилиниң салгакчылары бар, а өске-даа мергежилдиг кижилери бар, олар шуптузу-ла чонунга төлептиг бараан болуп, чаптал-дыг ажылдап чорууурлар.

Оолдар, кыстарының тускай эртемни чедип алгаш, чонунга төлептиг бараан болуп чорууру ала-неге аас-кежик. Салаажык Сапыкович биле Борбаа Ак-кысовна уругларын өнче сеткилдиг, күш-ажылга хандыкшылдыг, төлептиг кижилер кылдыр кижизидип келгеннер. Бо дээрге чаңгыс ажылчын өг-бүлениң чижээ-дир. А ындыг үлегерлиг өг-бүле хоорай, суур санай эвчежек болгай.

А. МОНГУШ.

Ажыглалда кирген

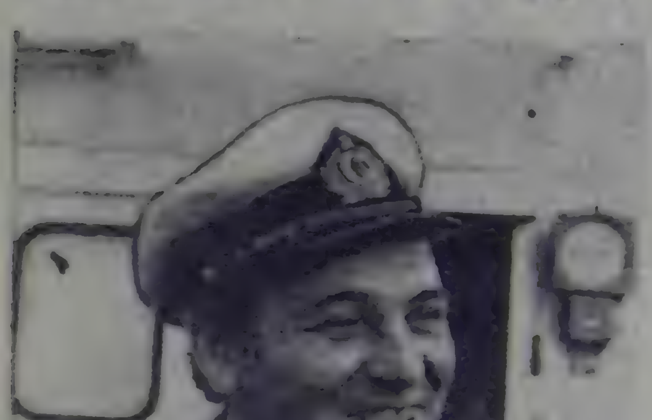

УКРАИН ССР. Ильичевск-Варнаның демир-оруктуң паром кежииниң бирги ээлчээ ажыглалда кирген.

Чаа шугумга ийи совет болгаш ийи болгар — «Герои Плевена», «Герои Шипки», «Герои Севастополя», «Герои Одессы» деп автоматчыттынган судно-паромнар ажылдаар. Оларның кайызы-даа боттарының автоматчыттынган палубаларынга демир-оруктуң дөрт эжектиг 108 вагоннарын сөөртүр.

ЧУРУКТАРДА: Ильичевскиде делегейниң чаа паром кежииниң судно турар черинде демир-орук вагоннарын «Герои Одессы» деп болгар судно-паромга чүдүрүп турары; «Герои Одессы» деп автоматчыттынган судно-паромнуң капитаны Георгий Стамболиев (үстүнде).

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотолары.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

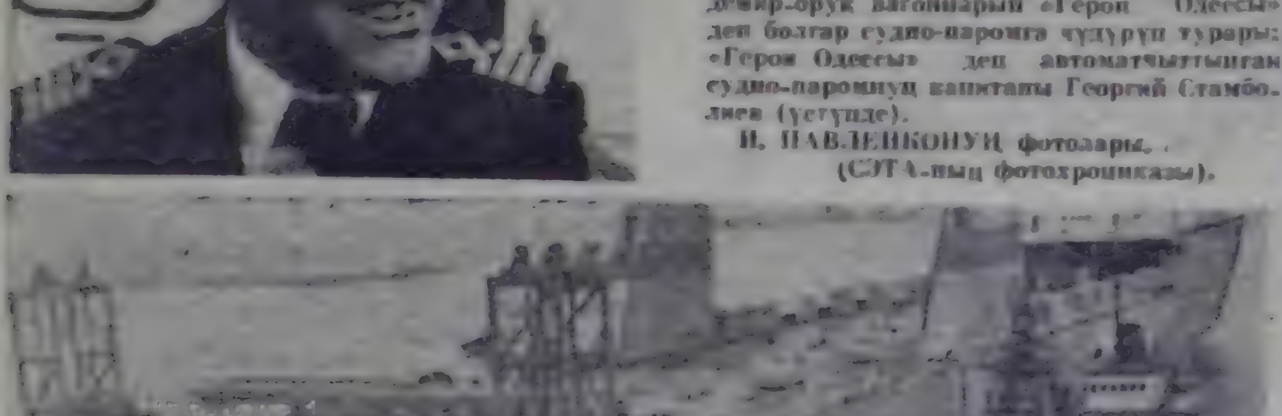

АМДАННЫГ ЧААГАЙ...

Бурууп баштыг Таңды дагларының [illegible] тургустунган Хову-Аксы суурнуң чурттакчыларын, кобальт комбинадының ажылчыннарын хандырып турар хлеб бүдүрер завод бар. Оон коллективи чоңга эки шынарлыг хлеб айчаак бүдүрүп, чыл планын хуусаадан эрте күүседир дээш социалистиг чарышка киришкеш, эки түңнелдерни чедип алган. Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер, продукцияның шынарын экижидер дээш демиселге коллективтиң кежигүннери улуг-хуузун киирип турарлар. Оларга хлеб быжырыкчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Серенмаа Дадар-оол, бүдүрүлгениң хоочун ажылчыны кочегар Вера Федоровна Чередникова, хлеб быжырыкчызы Надежда Чипунова хамааржыр. Эш Чередникова аныяктарның дагдынчызы.

— Бистиң коллектив чонну эки шынарлыг продукция-биле хандырар дээш шудургу ажылдап турар. Хову-Аксының чурттакчы чону бистиң быжырган хлевиисти эки шынарлыг деп үнелеп турар. Ол дээрге биске улуг чоргаарал, ол чоруk бистиң эки ажылдаарынче хөй-аът киирип турар. Бистиң коллектив шуптузу — [illegible] ажылдап турар. Коллективге чылдагаан чок ажыл шагы үзер, ажылдан озалдаар, чурум үрээр чаңгыс-даа таварылга болбастаан — деп, заводта профком даргазы Л. Иванова чугаалап турар.

Эрткен айда 84 тонна хлеб айчаан бүдүрер тургаш, 90 тоннаны чоңга бүдүрген. 17 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, ону 18 муң рубль чедирген. Он айларның нийти продукция бүдүрерин 174 муң рубльге күүсеткен, азы пландан ажыр сайгарылга 12 муң рубль болган. Ол коллектив үшкү кварталдың социалистиг хүлээлгелерин күүсеткени дээш СЭКП-ниң Таңды райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчилир Кызыл тугун ап, бирги черни ээлээн.

Хову-Аксының хлеб заводунуң коллективи оңгу беш чылдың үш чыл планын ноябрь айның 20-де күүседир деп социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар.

1978 чылдың бүдүрүлге планын коллектив кежигүннери декабрь айның 19-да [illegible] алган ажылдап турарлар. Ону күүседиринге эргежок чугула иштики курлавырлар-даа бар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 265 (10862) | 1978 чылдың ноябрь 18, суббота | 1925 чылда үнүп эгелээн | Өртээ 2 көп.

Байкал-Амур демир-орук магистралының тудугжуларынга, монтажниктеринге, төлевилекчилеринге, ажыглакчыларынга, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, тудугнуң бүгү киржикчилеринге

Эргим эштер!

Онгу беш чылдың үш чылының тудуг-монтаж ажылдарының планын болгаш 1978 чылдың социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен силерниң чаа күш-ажылчы чедиишкиннериңерни тускайлаң улуг өөрүшкү-биле дыңнадым. Ол кайгамчыктыг тиилелге-биле холбаштыр силерге чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип тур мен.

Байкал-Амур демир-орук магистралының тудугжуларының коллективтери партия болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымак туруштуг ажылдап турар. Кыска хуусаа дургузунда олар дүмбей ээн тайганың калыг-берге байдалдарынга ковайт чок тудуг-монтаж ажылдарын кылган, 1500 километр ажыг демир-орук шугумнарын салган, чаа хоорайларны болгаш суурларны шапкын темп-биле тудуп турар. Иркутск областың левлекзээнинге демир-орук шугумун салырын Ленинчи комсомолдуң юбилейиниң бүдүүзүнде хуусаазындан бир чыл бурунгаар доозкан. Перонгириниң хөмүр-даш талазы-биле байлак черге кап орукту хуусаазындан дыка эрте алгап болгаш Якутияның хөмүр-дажын сорткен баштайгы состав ол чаа орукта маңнап эрткен. БАМ-ның чөөн участогунуң тудуг чогуур хуусаазындан мурнап черүп тур.

Боттарының ажыл комсомолчу чурумнуг чарлыын бүдүрер бо улуг тудугга чедип келген. Эрес-шудургу ажылдап турар он-он муң оолдар, кыстарның тудуп тургузарынга чогуур сагыжын киирип турар. Тус черниң парлаан совет организацияларының, ол мурнунга тударынга киржип турар коллективтерниң бүгү партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының улуг идиглиг ажыл-чорудуун база политиктиг ажыл-чорудуун БАМ тудуунуң киржикчилериниң ажылчы чедиишкиннеринге идиг болдурары.

СЭКП Төп Комитеди силерниң шудургу ажыл-чорудуңарга бедик үнелел берип, бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чаагай чорук болгаш чечектелиишкини дээш силер моон соңгаар-даа эрес сорунзуг ажылдаар база онгу беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир силерниң бүзүрелин илередип тур.

СЭКП-ның XXV съезиниң шиитпирлерин күүседиринге улам ындыг чедиишкиннерни, чаагай кадыкшылды болгаш амыдыралда аас-кежиктиг күзеп тур мен, эргим эштер.

Л. БРЕЖНЕВ.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

МАЛ ЧЕМНЕРИН ЧӨП АЖЫГЛААР

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «1978—79 чылда кыштаглаашкын үезинде мал чемнерин чөп ажыглаарының дугайында» доктаалында бо талазы-биле ...

1978—79 чылдың мал кыштаглаашкынының чедиишкинниг эртиир мал чемнерин чөп ажыглаар болгаш ооң бедик бериммелиг болурун хандырар сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ...

Кыш—улуг шылгалда

МАГАДЫЛАЛ

...

Ажылчын өг-бүлениң уруглары ... бирээзи, а Валя школа дооскаш, ам ала-ла сакманчылап. Келир чылын ... институдунче өөренип кирерин белеткенип турар. Хүрлер-оол Олчамай Балгазынның профессионал-техниктиг училищезинде. Монгуш-оол, Гена, Долгма, Снег Чаа-Хөл ортумак школазының эки өөреникчилери, улуг акыларының, угбаларының үлегерин эдерип, чонунга төлептиг база ... болур дээш өзүп олурлар.

Н. КЕЛИК-СЕНГИ.

ЧУРУКТА: хойжу Д. К. Олчамай.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

...

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

...

(СЭТА).

Акы-дуңма эвилелде, найыралдыг өг-бүледе

...

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң дөрт дугаар сессиязын 1978 чылдың декабрь 15-те Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **С. КРАСНЫП.**

Кызыл хоорай, 1978 чылдың ноябрь 17.

Парлалга конференциязы

Космолавтиканың төөгүзүнде ...

(СЭТА).

МОСКВАДА ЧЕДИП КЕЛГЕН

...

(СЭТА).

НЕГЕЛДЕ, КОНТРОЛЬДУ КҮШТЕЛДИРЕР

(Партияның Мөңгүн-Тайга район конференциязындан)

СЭКП-ның XXV съездизиниң болгаш ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, беш чылдың пландыг онаалдаларын күүседир база районнуң [illegible] болгаш культуразын улам шыңгай хогжүдер, чоннуң коммунистиг кижизидилгезин [illegible] таварыштыр ажылдарга [illegible] удурттурганы. [illegible] районнуң партия организациязы отчеттуг үеде күш-[illegible]. Бо дугайында чоокта [illegible] СЭКП-ның Мөңгүн-[illegible] район конференциязын-[illegible], принципии [illegible] көрген.

[illegible] илеткелди [illegible] райкомунуң бирги секретары О. Н.-С. Шагдыр-оол [illegible] берген делегаттар [illegible] райкомунуң, эге организацияларының [illegible] чоруу, ажыл-агыйның чорудулгазын улам ханыладып [illegible] демдеглээн. [illegible] партия организациязы отчеттуг үеде сан талазы-биле өзүп, организация талазы-биле [illegible] шыпар составы экижээн. Амгы үеде кодээ ажыл-агый бү-[illegible] районнуң бүгү коммунистериниң 51,4 хуузу, а кодээ ажыл-агыйында коммунистерниң 54 хуузу мал ажылында ажылдап турар. [illegible] онаалдалар [illegible] партия организациялары [illegible] бедидип, коммунистерниң күжүн таарыштыр тургузуп, идейлиг-политиктиг [illegible] ажылды [illegible] ниниң түңнелинде чамдык эки чүүлдер чедип алдынган.

Сөөлгү чылдарда мал ажылын, ылангыя оон бир кол адыры — хой ажылын хөгжүдеринче угланган чамдык хемчеглерни ажыл-агыйлар бот-тандырып чорутткан. 1976 чылдан эгелээш түс чериниң бедүүн дүктүг кара баштыг ак хойларын өстүрер сорулга-биле бонитировканы чыл бүрүде чорудуп, ажыл-агыйларның бөлүктеринге мал ажылының специализастаашкынын организастаан. Ол хемчеглер чамдык эки түңнелдерни берген. Беш чылдың үшкү чылында район хойнуң баш санын өстүрериниң планын 100,2 хуу күүсеткен. Чылгы малды өстүрериниң планын база боттандырган. Кайы-даа ажыл-агыйлар орулгалыг ажылдап турар. Эрткен ажыл-агый чылының түңнелинде совхозтар 798 муң рубль арыг орулгалыг болган.

Конференцияның делегаттары районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылында, ылангыя хойда байдалче кол кичээнгейни угландырып, ында чедип алдынган чамдык чедишкиннер ажыл-агыйларның партия организацияларының кижилер-биле ажылды күштелдиргени-биле [illegible] дүүштүр чорутканы-биле чедип алдынган дээрзин демдеглээн. Чижээ, «Малчын» совхозтуң № 4 хойжу бригадазында партия организациязы (секретары О. С. Хертек) партия хуралдарын Уставтың негелделерин ёзугаар эрттирип, партийжи амыдыралдың чугула айтырыгларын анаа чугаалажып, хүлээп алган шиитпирлер [illegible] контрольдап келген. Бригаданың малчыннарының чарыжып дээштиг организастаанындан районнуң хойжу бригадаларының ортузунда чарыштың он чылдың [illegible] болуп келген.

Онгу беш чылдың үш чылдарында болгаш 1978 чылда алган социалистиг хулээлгелерин элээн хөй малчыннар чедиишкинниг күүседкен.

Конференцияның районнуң партия организациязының органы, [illegible] болгаш идей-политиктиг ажылының түңнелинде чедип алдынган чүүлдерни [illegible] бөле уюдэн демдеглээшкен, мал ажылында четпестерни СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң негелделеринге дүүштүр шүгүмчүлээн база биле көрген.

Ылангыя дүк бүдүрериниң беш чылдың үш чылдарының планын район 93,2 хуу күүседип, 13,8 тонна дүктү чедир бүдүрбээн. Күрүнеге дүк садар планын 90,1 хуу күүседип, 21 тоннаны чедир садып алган. Малдың өлүр, хоралаары, оон самчыгдап-төктеттээри, ажыл-агыйларның бөттарынга хой болуп турар.

— Хой ажылынга механизация [illegible] түрепеден [illegible] хол-биле чорудуп турар бис. Дүк планын күүседиринге бо чорук база ла салдарлыг — деп, «Малчын» совхозтуң № 4 бригадазының бригадири О. С. Хертек санал-ында чугаалааш, мал ажылының специалистериниң ажылын кошкак удуртуп, олардан негелдени чогуур деңнелге [illegible] зоотехниктиг, ветеринарлыг ажылдарының четпес тургус-[illegible] дээш райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелин ындыгы шүгүмчүлээн.

Ол-ла совхозта малдың тарып боозадылгазы чавыс деңнелде. Оон зоотехниктиг учёдун тургуспайн, хынал[illegible] кошкак боттандырган. Байдал [illegible] специалистери малчыннарга дыка ховар аалчылар болуп турар. Бо дугайын совхозтуң өшку кадарчызы Д. Б. Чижир-оол чугаалааш, малчыннарны чугула херекдел бараанннары-биле үзүктел чокка хандырары. Тоолайлыгда малчыннарга [illegible] бригадага товүнге чурттаарга бажыңнарын тудуп, оларны өглерден бажыңнарже кииреря хүннүң чугула айтырыы дээрзин демдеглээн.

Малчыннар-биле [illegible] зоотехниктиг учёт-отчёттуң багай тургус-[illegible] бүрү аарыглары-биле де-[illegible] районнуң ажыл-агыйларында 1976 чылдан бээр бүгү чилчирниң нийти түңү балансы өртек-биле 1 миллион 136 муң рубль четкен. Моон бир чыл-дагааны совхозтар директорлажындан, специалистерден негелдени кошкак тургузуп, оларның инициативазын көдүрбейн, харыысалгазын бедит-пейн турарында. Малчыннар [illegible] туруп, мал ажылынга ажылдаар кижилерни шыдыр, оларга таарымчалыг байдалдар тургузар талазы-биле ажыл четпес чорутттунган. Моон түңнелинде малчыннарның 65—70 хире хуузу чыл бүрүде алган социалистиг хүлээлгелерин күүсетпейн турар.

Дензаан улуг, дүккүр бүдүрүкчүлер-биле хойну тарып [illegible] дүктүг малдарны алыр талазы-биле ажылдарны чорутпайн келген. Бо ажылче специалистерниң күжүн бизнэниг угландырары негеттинип турар.

— Партия райкому кадрлар-биле ажылды четпес тургус-[illegible] районнуң кол совхозунда дээди эртемниг чаңгыс-даа специалист чок. Кол-дуунда-ла тускай ортумак эртемниг кижилер ажылдап турар— деп делегат С. С. Очур саналынга демдеглээн. Специалистерниң кабинеттерге олуттай [illegible] ажылдаар чорууп, кадрларны райкомнуң [illegible] турар чорукту ол шүгүмчүлээн.

«[illegible]» совхозтуң № 2 хойжу бригадазында хойжу С.-Ч. С. Сереэ саналынга малчыннарның экономиктиг болгаш зооветеринарлыг өөредилгезин организастаар-даа оон түңнел чок болуп турарын ыыткан. Мал ажылының мастери, I, II класстыг малчыннары деп шынзылгаларны тывыгыры организаставаан турар. Малдың продуктулуунуң [illegible] беш чылының бө-[illegible] турарының бир чылдагааны тарып боозадылганы кошкак чорудуп келгенинде дээрзин ол демдеглээн.

Ниитиниң малын өстүрериниге кол черни малга четчир саңныг чемни белеткээриниң айтырыы ээлеп турар. Сөөлгү үш чылда белеткеттинген малдың бодүүн чемнери районнуң малынга херегleттиннер чемгерлиге единицазының чугле 13—14 хуузу болуп турар. Мал чемииниң айтырыы бо хире чидиг тургустунуп турар болганда ол ажылда четпестерни саналдар талазы-биле принципиалдыг саналдар конференцияга болгулаан.

Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам шыңгай быжыглаар талазы-биле районнуң мурнунда сорулга улуг.

Конференцияга партия обкомунуң бюро кежигүнү, республиканың улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырап [illegible] чугаалаан. Районга хой ажылын улам шыңгай [illegible] бар арга-курлавырларны долу ажыглаары, эртемниң, мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин [illegible], малчыннарның культурлуг [illegible] кижилериниң база партийжи [illegible] болгаш идеологтуг ажылдың деңнелин улам бедидериниң талазы-биле сорулгаларга ол доктаап [illegible].

Конференция районнуң партия организациязының мурнунда сорулгаларны айыткан делгеренгей доктаалды хүлээп алган.

СЭКП райкомунуң баштайгы организастыг пленуму СЭКП [illegible] бирги секретарынга О. Н.-С. Шагдыр-оолду, ийиги секретарынга Ш.-К. С. Көчеганы соңгаан.

С. МОНГУШ.

Узбекистанның мурнуу чүгүнде Карши ховузу хөй муң километр шөйлүп чорутткан. Ол черлерге үнүш-дүжүткүр чорукту бергеш, бойлуе аңаа ээзин суг берген. Гиссар болгаш Зеравшан дагаарындан агып баткылаан улуг эвес хемчигештер оларны суггарып шыдавас. Черниң байдалы Аму-Дарьяның суун ынаар акыш бадырар арганы бербейн турган, ону 136 метр бедикче үндүрер ужурлуг. Ындыг болганда насос станциялары херек. Секундада ниитизи-биле 240 кубометр сугну сордуруп үндүрүп турар чеди ындыг станция төлевиледе көрдүнген. Оларның алдызы ам ажылдап турар.

Карши ховузунуң хевискээринге ниитизи-биле 200 муң гектар черни ажыглаалга киирерин төлевилээн. Ол чорук чыл бүрүзүнде 1300 муң тонна хөвеңни немей алыр арганы бээр.

ЧУРУКТА: Карши каналынче Аму-Дарьяның суун сордуруп бадырып турар насос станцияларының бирээзи.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ болгаш А. ГОРОКРИКТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

«ИНТЕРКОСМОС-18» БИЛЕ ЧЕХОСЛОВАК «МАГИОН» СПУТНИКТЕР КАДЫ УЖУДУУШКУНДА

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

1978 чылдың октябрь 24-те салып үндүрген «Интеркосмос-18» деп Черниң кылымал спутниинден ноябрь 14-те «Магион» деп эртемниң чехословак биче спутниин адырарын боттандырган.

«Интеркосмос-18» болгаш «Магион» спутниктерниң автономнуг кады ужудуушкунунуң сорулгазы болза Чер чоогунуң космос делгеминде ээзэш частоталыг электромагниттиг шөлдериниң тургузуун шинчилеп көөрүн чорудары болур.

«Магион» спутниктиң орбитазының хемчээлдери «Интеркосмос-18» спутниктиң орбитазының хемчээлдеринге чоокшулаашкак.

Спутниктерниң иштики системалары болгаш эртем аппаратуралары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Болгария Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Куба Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың телеметриктиг системаларының Чер кырында хүлээп алыр [illegible] спутниктерден кээп турар эртем информацияларын доктаамал хүлээп ап турар.

КИЖИ БОЛУРУ ЧАЖЫНДАН

Узун делгем бады келген Улуг, Биче Хөндергейлерниң ийи аразында угулаазын хээлеп каан дег ногаан черде суурну «Колхоз чарааш Хөндергейим» деп ырлажып турары-даа таварылга эвес. Ында чурттап чоруур хөй уруглар ада-ие Шыырап Байыр-оолович биле Хуруддаа Сундуевна Моңгуштарның ажыл-амыдыралы-биле таныжа каалтаал.

Көөрге узун-шыырак, шыңган-ла турарга узун [illegible] хөндергейжилер Шевер-Шыырап дээр.

Ийе, ол [illegible] шевер кижи, оон [illegible] турагы шевер [illegible] Аалдыңаң [illegible] Шыырап 20 [illegible] Сундуевна-[illegible] Хуруддаа-биле өг-бүле туткандан бээр ам тап-тыг-ла 33 чыл эрткен.

Бо чылын кыштаан эрте сеп-теп, сиген белетээр, кургаг [illegible] Ховуга куш-даа бажында үндүрген, кежээ орайгы имирге чедир кадарар чаңчылдыг. Малчыннарның ка-[illegible] бедүүн билиглерин, малды сы-[illegible].

Өг-бүлениң 14 уругларының чедиан Хөндергей ортумак школазын чедиишкинниг дооскаш, ортумак, дээди өөредилге черлерин самдыктары дооскаш, ажылдап, а самдыктары ортумак, дээди өөредилге черлеринде өөренип турарлар. Оларның [illegible] Хөндергей ортумак школазының 2—9 класстарында эки өөредилгелиг, чурум-сагылгалыг тарга санаттырып турарлар. Маадырлыг Хуруддаа Сундуевна-биле Шыырап Байыр-оолович школаның ада-ие комитединиң ке-[illegible]

Үлегерлиг өг-бүле

[illegible] өг-бүлениң бичии Хөндергейге турган «Чодураа» МЧАЭ-зинге, а оон соонда «Кызыл тараачын» колхозка тудуг, суур чаартылгазынга идепкейлиг киришкенин амгы «Хөндергей» совхозтуң ортумак-даа, улуг-даа назылыг кижилери эки билир.

Хөндергей суурнуң Октябрьская кудумчузунда Моңгуштарның бажыңынга баргаш, кижи ону кайтап ханмас, соңгаларын, кажаа-хериминиң кээ-[illegible], арыг-силиг, дөзелдаа ажыл-агыйының тудугларын, мал кажаазы, чазаныр чери, кудуу... Делгем чырык улуг ийи öрээл бажында Моңгуштарның школада өөренип турар 6 уруглары кырган-ававы Оржукмаа Моңгуш-биле чурттап орарлар.

Оларның ада-иези Чөөн-Хемчик районда «Хөндергей» совхозтуң хоюн кадарып турарлар. Ам он бир чыл дургузунда хой ажылында эрес-шудургу ажылдап, 1977 чылда төрүүр 100 хойдан 102 хураганнаан, баштан-на 2,8 кг дүктү, а 1978 чылда ирт кадарган бир баштан 3,7 кг дүктү алган, арттериниң ортумак деңзизи 54 кг болган.

[illegible] жегүннеринге [illegible] уругларны төлептиг ажыл-чаңга, өөредилгеге сундулуг кадарар [illegible] талазы-биле боттарының үлегер-чижээн өскелерге дамчыдып турарлар.

Күш-ажылга кежээ ада-иениң ажы-төлү база кежээ болур дээрзи чоп, бо өг-бүлениң уруглары өөредилгеге кызымак, биче сеткилдиг болгаш күш-ажылга ынак. Ол [illegible] күш-ажылы ада-иениң үлегери-дир.

ССРЭ хамаатылары уруглар [illegible] сагыш салыр, оларны ниитилелге ажыктыг күш-ажылга белеткээр, социалистиг ниитилелдиң төлептиг [illegible] кылдыр өстүрер хүлээлгелиг — деп ССРЭ-ниң чаа Конституциязында алдын үжүктер-биле бижиттинген хоойлуну бодүүн ажыл-ишчи, төлептиг ада-ие Шыырап биле Хуруддаа ындыгы-биле сагып, хамааты хүлээлгезин күрүнезинин. Коммунистиг партиязының мурнунга күүседип, ажылдап чурттап чоруур ол. Ол база совет хамаатызы кижиниң сагыза чогуур моральдыг кодекзинин [illegible] херечизи-дир.

Д. ЧЫМБА.

«ШЫҢГА» чагаалар

ДУДАК ЧОК

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу. Ак-Довуракта «Тыва аал-дугу» тудуг эргелелинде тудугжу бригаданың бригадири Салчак Балчирович Кара-оолдуң бригадазында эр кижилер-биле деңге түүйбу салып, хөй каът бажыңнарны тудуп турар херээжен тудугжулар хөй. Олар чайның изиинде, кыштың соонда боттарының шиңгээдип алганы мергежилинде кызымак ажылдап, хөй-хөй чугула тудугларны ажыглаалга киирип турарлар.

Шак ындыгларның бирээзинге Дөрбелчин Намчановна Оруету хамааржтырып болур. Ол бо бригадада ам 13 чыл ажылдап турар.

— Херээжен улус шевер. А тудугга оларның шевери улам коскү апаар. Дөрбелчин Намчановнаның түүйбу-биле бажыңнар ханаларын салып ажылдап турары дыка үс — деп, бригадир Салчак мактаар. Беш уругларының иези Дөрбелчин Оруе бодунуң мергежилинге хөй-хөй аныяк кыстарны өөредип турар. Оон улуг уруу база тудугда шеверлекчи.

Салчак Кара-оолдуң бригадазы Кызыл-Мажалыкта эът комбинадының ажылдакчыларының чурттаары 18 аал иштиг киирер бажыңның база эът комбинадының бодунуң тудуунда ийи үстүп алган ажылдап турган. Дөрбелчин Намчановна Оруе эът комбинадын ажыглаалга киирер дээш шудургу ажылдаан. Кызымак күш-ажылы дээш ол тудуг эргелелинден хөй удаа шаңнадып, мактаткан.

Л. МОНГУШ.

КАДРЖААН ХАРЫЛЗААЧЫ

Ак-Дуругтуң харылзаа салбырының [illegible] арыг-силиг. Аңаа кижилер хөй-даа кээп турар бойла, олар үр-даа болбайн, херээн бүдүрүп алгаш, сеткил ханган өөрүшкүлүг чоруп турарлар. Телефон долгадыр, телеграмма чорудар азы белек дужаар-даа кижилер бар болур. Ол бүгү ажылды чазык шырайлыг аныяк херээжен кижи ылаптыг, шалыш кылып турар. Ол болза мергежилдиг харылзаа ажылдакчызы Мартия Ховалыговна Доңгак-[illegible].

Чаа-Холдуң ортумак школазын дооскан соонда, Мартия ук черниң почта салбырынга почтачылап ажылдай берген. Аңаа дөрт чыл ажылдаан соонда, харылзаа [illegible] эргелекчизи уругну келдиртип алгаш чугаалаан:

— Мартия, сен комсомолчу кижи-дир сен, клазың база орт-дур. Бистиң харылзаа черниң штутуму-биле өөренип көрбүүзе чүл? Кызыл хоорайга ийи ай хүусаалыг кур-[illegible].

Мартия Ховалыговна ам Ак-Дуругтуң харылзаа салбырында чеди чыл иштинде эки ажылдап турар.

— Чаңгыс черге чеди чыл иштинде ажылдап келген-дир силер. Бо үениң иштинде шаңнал-макталга четтинер ышаан але? — деп айтырыга ол мынчаар харыылаар:

— Аас даа, акша-даа шаңналдары тургулаан-на чүве. Хүндүлел бижик база. Хүндүлел самбыразынга чуруумну-даа азып турду.

— Солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы силерниң салбырда кандыг чоруп турарыл?

— Бистиң улузувус бо талазы-биле аажок идепкейлиг. Бо чылын база чижек онаалданы ажыр күүседир бис дээрзинге чигзинмес мен — деп ол харыылады.

Кадржаан харылзаачының ажыл-[illegible] ам-даа чаа-чаа чедиишкиннерин күзеп турар бис.

М. ӨЛЧЕП-ООЛ.

Улуг-Хем район.

1000 ажыг экземплярны

Чонга совет парлалганың [illegible] салдары улуг. Солуннардан, журналдардан ажыктыг хөй чүүлдерни номчуп, билип алыр бис.

Чөөр районнуң Саглыга парлалганың хөй-нийти тарады[illegible] өг-бүле, кижи бүрүзү келир 1979 чылга чагыдылгалыг болзун дээш эвээш эвес ажылдааннар. Түңнелинде саглыгжылар 168 экземпляр «Шын», 138 экземпляр «Тываның аныяктары», 50 экземпляр «Крестьянка» журналды чагыдып алганнар. «Кызыл туг» совхозта ниитизи-биле 1000 ажыг экземпляр солуннар, журналдар чагыттынган.

Келир чылдың солуннар, журналдар чагыдылгазынга бажы Күдар Серенмаа, салыгжы Ооржак [illegible] олар кичээнгейлиг киржип, 50 ажыг [illegible] Республика солуннарының болгаш «Агитатор блокноду» [illegible] чагыдып алган [illegible]

О. ДАЛБЫН.

Саян ГЭС тудуунда Вячеслав Сергеевич Демиденконуң гидроэлектромонтаж бригадазы ол эргелелде эки ажылдыг, сураглыг бригадаларының бирээзи. Социалистиг чарыштың тиилекчилери, комсомолчу аныйлар Виктор Петренко болгаш Виктор Малышев ол бригаданың кежигүннери. Оларның бригадазы ам ийиги агрегатта ажылдап турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) комсомолчу монтажчылар В. Петренко болгаш В. Малышев.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ СӨСТЕРИ

Аар аарааш үр болдум. Чадаана эмнелгезинге, арып баксыраан аар байдалдыг келдим. Кезер эмчилер С. С. Шыырап биле Д. М. Кара-Сал олар менээ дүрген кезиишкинни кылган. Эмчилерниң аарыымны тодарадып, чедемчелиг кезип, эмнээзинден ниити байдалым чоорту чүгээртеп эгеледим.

Өвүрден мээң-биле кады келген эжим Ч. Х. Тюлюш иштинге хоочураш аараан турган. Ол база кадык боон экирээш чанды.

Хүндүлүг эмчилер Саңды Салчакович биле Доңчу Маңнай-ооловичиге сеткил сагыжывыстан ханызындан өөрүп четтиргенивисти [illegible], оларның оваа чугула бүдүнниг ажылынга моон соңгаар-даа улуг-улуг чедиишкиннерниң болурун күзедивис.

Бо эмнелгениң кезиг эмнээр салбырын Альберт Өлчейович Моңгуш удуртуп турар. Ол салбырның эмчилериниң мо-[illegible] ажылынга кызымак, бердингени дыка-ла коскү, өөрүнүг болду.

С. СЕРЕМБИЛЬ.

СҮМЕ КАТКАН

Улуг-Хем районнуң чамдык суурларынга болгаш ажыл-агыйларынга ужуражылга кылып чораан, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы К. К. Кудажы «Улуг-Хем» солуннуң редакциязынга барып, бодунуң ажылдыг арга-сүмелерин аныяк коллективтиң ажылдакчыларынга берген.

Редакцияга чечен чогаалга ынакшылдыглар болгаш чаа эгелеп чоруур авторлар база чыглып келген.

[illegible] лери «Улуг-Хемниң чалгылары» деп үргүлчү ажылдаар рубриканың [illegible] редакцияның коллективинге саналдааннар. Ук санал хүлээп алдынган.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Малчыннарның чагыдылгазы

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң малчыннары солуннарны болгаш журналдарны номчуур [illegible] чагыдып турар. Бо чылдың октябрь айның 20-де барык шупту малчыннар солуннар болгаш журналдар чагыдыгазын кылдырып алганнар. Малчын өг-бүле бүрүзү 3—8 чедир солуннарны болгаш журналдарны чагыткан. Малчыннар Өндер Шойдур-оол, Дугуш Көк, Моңгуш Көкаа олар 8-8 чагыдылганы кылганнар.

П. ШОКПАА.
почтачы.

ЧАГАА ПАРЛАТТЫНМАЗА-ДАА ДААСКАН

Кодээ бижикчизи Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң ажыл-ишчилериниң чагыткан солуннары залеринге ай чедир саадап чедип турарын шүгүмчүлеп бижээн чагаазы редакцияга келген. Чагаада айыткан чүүлдерниң талазы-биле дээштиг хемчег алыры-биле ону совхозта парткомче чорутткан.

Совхозта партком секретары Ю. Лопсанның редакцияга дыңнатканы-биле алырга, чоннуң чагыткан солуннары болгаш журналдары залеринге ай чедир озалдап чедип турганы ылаптыг боор бадыткаттынган. Почтачы Тамара Кара-оолдуң четпес ажылдап турганы база почта салбырының эргелекчизи Алдын-оол Тюлюштүң почтачының ажылын контрольдавайн турганы тывылган [illegible].

Почта салбырының ажылында четпестерни дарый чайлаткан турарын почта салбырының эргелекчизинге дааскан.

Эки кижилер дугайында

Кичээнгейлиг, сагыш човангыр

Сүт-Хөлдүң Сүт-Аксында [illegible] аарыглар эмнелгезинге кире бергеш, «Аналдар болгаш хөмүдалдар» деп-терни ап алгаш, оортан бир демдеглеп [illegible]. [illegible] «Мен бо эмнелгеге хаа [illegible] болгаш эмнедип чыткаш, сегип үндүм. Эмнелгениң улуг эмчизи Чечек Бавуковна Даваның аарыг улусту кичээнгейлиг шинчиирин болгаш аарыг кижи бүрүзүнге ээтиг-аалдыг магадалым. Эмнелге коллективиниң кежигүннери ажылынга аажок кызымак болгаш аразында кончуг чаңыралдыг улус-тур. Коллектив эмнелге салбырларының аразында чорун турар чарыштың тиилекчизи болуру чугаажок-тур мен.

В. Күдар».

Эмнеткеш сегээн ол кижиниң мыкаш чылыг сөстерин ук дептерде хойну бижээн. Аарыг кижиниң күзээни мыкаш, ниити аарыглар [illegible] коллективи бо чылдың бирги чартыының социалистиг чарыжының түңнелин үндүрерге тиилекчи-ле бирги черде болган. Коллектив [illegible]

[illegible] Чечек Бавуковна [illegible] турган. Оон ол күзели 1971 чылда Томск хоорайга эмнелге институдун дооскаш, Өвүр районга барып участок эмчизи болу бергени-биле боттанган. Өвүрге ажылдап турган-даа Чечек Бавуковна чоннуң хүндүткелин чедип алган.

Чечек Бавуковнаның өөнүң ээзи Мерген Борисович Даваа база эмчи. Чаңгыс коллективте ийи эмчиниң кады ажылдап турары оларның бот-боттарын деткимчеринге дузалаар турар. [illegible] хостуг шактарында мергежилин бедидип, кады өөренип турарлар.

О. ЧАҢ-ООЛ.

Сүт-Аксы.

МОСКВА ЧЕТКЕН

Торгалыгның Эргий-Суг, Чаа-Суур деп черлеринге баштайгы коллективтиг ажыл-агый тургустунуп турда, ол кавыга Мерген деп кижи чурттап турган. Оон бир [illegible] түңгү дарганнаар-даа [illegible] кижи-дир. Ол чериниң чонну дарганы Мерген-Дарган деп адай бергеннер.

1936 чылда дарганның өг-бүлезинге оол уруг төрүттүнген. Оолду Сүгежик деп адап [illegible] «Эр кижи эвер дергилинден туттунар» деп чоочулар чугаалажыр. Ынчаарга Сүгежик эвер дергилинден-даа туттунмаан. Оон изиг күзели механизатор мергежилин чедип алыры болу берген. Шериг албаны эрттирип [illegible] 1961 [illegible] районга профтехучилищени дооскан.

Адазы аът херексеелдерин септеп, дарганнап чораан болза, оглу Сүгежик бедик мергежилдиг механизатор болу берген. Мерген-Дарганның оглу Тюлюш Сүгежик ам он беш чылда үзүктел чок ажылдаан мурнакчыларның бирээзи. Ол бодунуң эштери Ондун Дукчуг, Хо-[illegible] Виктор Майын-[illegible] биле [illegible] ажылдап турган мергежилин бедидип алган.

1977 чылда планныг онаалдазын мурнакта ажыр күүсеткен. Сүгежик Мергенович Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. Ол бо чылын база эрестиг ажылдаан. Социалистиг чарыштың тиилекчизи болган Сүгежик Мергенович Тюлюшту Москважэ делгелгеге барып киржири-биле чорутткан. Аныяк коммунист, кодээ Советтиң депутады [illegible] талазы-биле даалгазын идепкейлиг күүседип чоруур.

Н. ДАМДЫН.

«Торгалыг» совхоз.

КАЙДА СИЛЕР?

Мен билип кээримге-ле, Кызылдың өскүстер бажыңынга турган мен. 1967 чылда мени Ак-Туругнуң кадыкшылга школазынга эккеп каан. Ол школаны дооскаш, амга чедир ол-ла суурда чурттап, ажылдап тур мен. Ада-иелиг боор мен деп бодап чоруур мен. Ынчалза-даа оларны көрбээн кижи-дир мен. Мээң төрүттүнген дугайымда херечилелимде ачамның адын биживээн. Аваның ады Күжүгет Кара Доңдуковна. Төрүттүнген черим — херечилелде бижээн планы-биле алырга, Чөөн-Хемчик районнуң төвү Чадаана хоорай боор турар. 1960 чылдың март айның 17-де төрүттүнген кижи-дир мен.

Эргим редакция! Мээң ада-ием кайда улус боор, дилеп тывыырынга дузалажыр-ыңарны идегеп дилеедим. Мээң адресим бо: Улуг-Хем район, Ак-Туруг суур, Советская кудумчузу. КҮЖҮГЕТ СЕРГЕЙ ОТУК-ООЛОВИЧ.

Конституция болгаш амыдырал

СОҢГУ ЧҮК ЧУРТУНУҢ ЧАЛЫЫТКАЛЫ

Тереӊ суглуг Печораның аксында Ненец автономнуг округтуӊ найысылалы Нарьян-Марга бо одурутгаарның авторунуӊ келгени таарышкан. Ненец дылдан очулдурарга Нарьян-Мар «кызыл хоорай» дээни ол-дур. Округтуӊ ажылчы чоннары бүгү совет кижилер-биле кады ССРЭ-ниӊ чаа Конституциязының чыл оюн байырлалдыг демдеглеп турган кайгамчыктыг хүннерде анаа турган бис, ынчап кызыл туктар, лозуннар-биле шиметтинген ол хоорай бодунуӊ адын бадыткап бүзүреткен чүве дег кылдыр көстүп турду.

ССРЭ-ниӊ чаа Конституциязының бир чыл оюн байырлаары Ненец автономнуг округтуӊ беժен чыл юбилейин келир чылын байырлап эрттирерин округтуӊ ажылчы чоннарының идепкейлиг белеткел-биле кады чорүп турганы кайгамчык солун. Соӊгу чүк улустарының бүгү социал-экономиктиг болгаш культура амыдыралының [illegible] ССРЭ-ге социализм тургузуушкунунуӊ, ленинчи национал политиканың [illegible] кончуг турган. Россияның бүгү улустарының хостуг хөгжүлдезинче, деӊ эргелиг болгаш бот-догуннаашкынның болурунче угланган, Советтер чуртунуӊ баштайгы Конституциязында [illegible] ол политика бодунуң күрүнелиг болурун чедип алыр арганы ненецтерге берген, чаа амыдыралдың идепкейлиг тургузуунга оларны киириштирерин, эӊ улуг национал чаӊчылдарын хөгжүдеринге идиг берген.

Октябрь революциязының мурнунда хей өлүм-чидимге таваржып чораан ненецтер Соӊгу чүктүӊ өске-даа биче улустары ышкаш, Совет эрге-чагырганың чылдарында ССРЭ-ниӊ акы-дуӊма улустарының дузазы-биле бурун шагның төрел болук тургузуундан социализмче төөгүлүг шураашкынны кылган, амыдыралдың янзы-бүрү талаларын хөгжүдеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. [illegible] кижилерниӊ, аӊчыларының, балыкчыларының бо чурттунга революция мурнунда үлетпүр турбаан. Харын чүгле чартык ус-тывыш бир каш бүдүрүлгежигештер турган, олар безин колдуунда-ла скандинав капиталының болуп турган.

СЭКП-ниӊ национал политиказының принциптерин амыдыралга чайгылыш чок чорудуп келгени хөжүдангай чораан чурттуӊ үндезинин-биле чаартыпкан. Ажыл-агыйның (иви ажылының, аӊнырның, балыктаашкынның) [illegible] хевирлери-биле чергелештир, округта экономиканың чаа адырлары: үлетпүр, транспорт, коммунал-амыдырал ажыл-агыйы калбак хөгжээн.

Округтуӊ үлетпүр бүдүрүлгелериниӊ сайгарар продукциязының нийти хемчээли чылда 17—18 миллион рубль болуп турар. Печораның ыяш заводу болгаш Печораның балык комбинады автономнуг округтуӊ эӊ улуг бүдүрүлгелери-дир. Нарьян-Марда амгы үениӊ аэропорту болгаш улуг хем порту, «Орбита» деп телекомплекс ажылдап турар. Чурттаар туду ында калбак нептерээн. Балык камгалалының тус чер системазы чылдын-на сайзырап орар.

Ненец автономнуг округ культура хөгжүлдезинге база улуг чедиишкиннерлиг. Октябрь революциязының мурнунда үндезин чонунуӊ ужук-бижиг безин чок турган ол чуртта школаларның, библиотекаларның, клубтарның калбак четкизи тургустунган.

Ненец автономнуг округ бөгүн бодунуӊ 50 чылын демдеглээринге белеткенип-ле турар. Бодунуң амгы чалыыткалын чурттап эрттирип турар ышкаш кылдыр сагындырып турары база кайгамчыктыг-дыр. Ненецтер чуртунуӊ келир үеже бүзүреддиг чүткүлү хамыктың мурнунда оон байлак бойдус курлавырларын шингээдип алыры-биле холбаалыг, оларның эӊ колдуглары — нефть биле газ. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниӊ улус ажыл-агыйын хөгжүдериниӊ Кол угланыышкыннарында РСФСР-ниӊ Европа кезиинге бүдүрүкчү күштерни сайгарар тургузарының болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдериниӊ өске сорулгаларының аразында мынча деп бижээн: «...Тиман-Печораның нефть-газтыг девискээриниӊ бойдус курлавырларын шингээдип алыр; мында 1980 чылда нефть тывыжын чарык 25 миллион тонна чедирер, газты — 22 миллиард куб метр чедирер» деп бижээн. Ненец округтуӊ нефтичилери болгаш газчылары ам ол сорулганы харын чедиишкинниг шиитпирлеп турар.

Беժен чылдарның төнчүзүнден бээр нефтиниӊ болгаш газты шиничилеп тывары округка күженишкинниг чорудуп турар. Ненец округка бир-ле дугаарында нефть алдынган Печора чалының районунга дилеп тывыышкыннар эӊ чемниг болган. Бөгүн өрүмнээшкин суургалары тундра таварты Соӊгу чүкче, океанче улам ынайлап бар чыдар. Кадыг казымал байлактарны шиничилеп тывар ажылдарны чорудуп турар. Баштайгы шиничилелдерниӊ түӊнелдери девискээрниӊ перспективалыының дугайын чугаалап турар. Энергетика курлавырларының болгаш чиг-эттиӊ чоогу округтуӊ экономиказын улам ынай хөгжүдеринге улуг идиглиг болур.

Экономиктиг структураны эде тургузары чурттакчы чоннуӊ чамдык кезиин үлетпүрже [illegible] даарты [illegible]. Ынчалза-даа ол чорук ажыл-агыйның чаӊчылчаан угланыышкыннарын, хамыктың мурнунда иви ажылын чок кылырынга чедирбес. Харын бөгүн округта улам-на калбаа-биле ажыглаттынып турар амгы үениӊ эртеми болгаш техниказы ивижилерниӊ күш-ажылының характерин шыгар талазы-биле өскертир, ону улам продуктулуг болгаш шынарлыг кылыр арганы берген.

Ненец округтуӊ хөгжүлдезиниӊ перспективалары кайгамчык таарымчалыг. ССРЭ-ниӊ чаа Үндезин Хоойлузу, Ненец автономнуг округтуӊ база бактаап турары Россия Федерациязының ССРЭ Конституциязынга дүүштүр хүлээп алдынган чаа Конституциязы үе округка социал-экономиктиг калбак чаартылгаларның программазын [illegible] күрүнелер талазы-биле идегелдиг базаны тургузуп турар. Ындыг чаартылгалар Ненец автономнуг округтуӊ-даа, ниитизи-биле Совет Соӊгу чүктүӊ-даа бистиӊ күрүневистиӊ экономиказынга бот-дензизин бедидерин чагааныг чок.

Александр ИСТОМИН,
ПМА-ның корреспондентизи.

Нарьян-Мар—Москва.

Т. С. МАЛЬЦЕВ АТТЫГ ШАҢНАЛ

КУРГАН. (СЭТА-ның корр.). Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Т. С. Мальцев аттыг шаӊналдың лауреады деп ат дээш социалистиг чарыштың тиилекчилери бир дугаар-ла адаттынган. Чурттуӊ сураглыг тараажызының төрээн черинде тараа дээш чарыш езулуг-ла массалыг болу берген. Ында районнар, колхозтар болгаш совхозтар, тускай эртемниглер болгаш механизаторлар киржип турар.

Чер ажылының бедик культуразы, хөрзүн болбаазырадырының мальцевчи системазын чедиишкинниг шиӊгээдип алган Шадринск районнуң Чапаев аттыг колхозунга гектар бүрүзүнден 31 центнер тарааны алыр арганы берген. Ажыл-агыйның кол агрономунда Е. Фаустов үр ажылдап келген. Өскелерниң аразынга ол база Т. С. Мальцев аттыг шаӊналдың лауреады деп адаткан. Чарыштың тиилекчилериниң аразында: «Березовый мыс» колхозтуң комбайнери Ю. Филатов, «Пламя» колхозтуң тракторизи П. Сазонов болгаш өскелер-даа база бар.

УЛУГ, БИЧЕ—БҮГҮ НАЦИЯЛАРЫ ДЕҢ ЭРГЕЛИГ ЧУРТ

1978 чылдың августа Женевага болган расизмге болгаш сөөк-дыл ылгаар чорукка [illegible] бүгү делегей конференциязынга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниӊ Дээди Совединиӊ Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев: «Совет күрүнениӊ тургустунган соонда чүгле ийи-ле неделя болганда төөгүде арткан «Россияның улустарының эргелериниң дугайында декларация» Совет эрге-чагырганың национал политиказының үндезинин кылдыр мындыг чүүлдерни бижээн: Россияның улустары деӊ эргелиг болгаш бот-тускайлаӊ, бүгү-ле раса, национал болгаш национал-шажын талазы-биле артык [illegible] болгаш [illegible] узуткаар, бүгү «ваш-биче национал кижилер хостуг хөгжүүр».

Россияга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязы улустарның бот-тускайлаӊ болур эргезин, чурттуң улуг болгаш биче нацияларының бодунуӊ күрүнелиг болур эргезин чарлаан болгаш боттандырган. Социалистиг революцияның кол шимчедикчи күжү — Россияның ажылчын аӊгылы болгаш оон коммунистиг авангарды — Ленинниӊ партиязы пролетарлыг интернационализмге [illegible] берек кырынга [illegible].

Совет эрге-чагырга бодунуӊ чаа-ла тургустунган үезинде-ле Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказы-биле чергелештир Украинага, Белоруссияга, Закавказьеге суверенниг эвилелдешкен республикаларның тургустунарын хандырган. 1918 чылда Россия Федерациязынга эки тура-биле киирген Туркестан Автономнуг Совет Социалистиг Республика тургустунган.

Туркестан республикага бактаап турган узбек, таджик, туркмен, кыргыс улустар база казах улус оон соонда, совет республикаларның шериг талазы-биле эвилели тургустунган, даштыкы политиканы каттыштырары чедип алдынган, ооӊ соонда ажыл-агыйны кады чорударын түрүмчээн, адак соонда, 1922 чылда чаңгыс аай күрүне — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели тургустунган.

Ынчалза-даа ол базым-биле безин социалистиг национал күрүне тургузуушкуну доозулбаан, харын ол оон өзулуг чечектелишкинниниң дээлеринге таарыжып турар.

Оон-биле чергелештир республика конституцияларында оларның улустарының амыдырал [illegible] гай чүүлдери-биле холбашкан чаӊгыс немелделер бар. Чижээлээрге, Казах, Үзбек, Таджик, Кыргыс, Туркмен республикаларның үндезин хоойлуларында [illegible] деӊ эргелиг чоруун хажыдар болза хоойлу өзүгаар шиидер деп айыткан. Ындыг хевирлиг чүүл ССРЭ Конституциязында-даа, эвилелдешкен өске республикаларның-даа конституцияларында чок. Үстүнде адаан республикаларның конституцияларында оларның бары ол улустарның төөгүде эрткен үезиниң онзагай чүүлдери-биле тайылбырлаттынар болгаш эрги амыдыралдан артып калган багай чүүлдер-биле [illegible] арттарының бирээзи болуп, эр болгаш херээжен кижилерниӊ деӊ эргелиг [illegible] магадылалы болуп турар.

ның айтырыгларын шиитпирлээринге [illegible] айтырыглар бүгү-ле [illegible].

Бүгү эвилелдешкен республикалар ССРЭ-ниӊ составындан хостуг үнер эргелиг. Эвилелдешкен республика даштыкы күрүнелер-биле харылзажыр эргелиг. 15 эвилелдешкен республиканың ийизи—Украина биле Белоруссия—Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүннери.

Национал айтырыг эрги үезиниң үлетпүр, [illegible] кезее ажыл-агый, ажылчыннарның, колхозчуларының мергежилдиг кадрлары, бойдузу интеллигенциязы тургустунган.

— культура революциязын боттандырган, ол чорук чүгле чурттакчы чоннуң бижик билбес чоруун чок кылган эвес, харын ажылчы чоннарның калбак массазын амгы үениң цивилизациязының бүгү-ле чедип алышкыннарын ажыглаарынга киириштирген, а кол-ла чүве — оларны күрүнениң херектерин эргелеп-башкарарынга киириштирген;

— национализмниң болгаш шовинизмниң амгы талазы-биле үндезинин узуткаан, хамааты улустарының найыралының болгаш акы-дуӊмалышкы чоруунуң идеялары быжыгып сиңникген.

ССРЭ-ниң янзы-бүрү нациялыг ажылчы чоннарының акы-дуӊмалышкы кады ажылдажылгазы болгаш социал-политиктиг сырый каттыжыышкыны кижилерниң төөгүде чаа ниитилежилгезин — совет улустуң хевирлеттинип тургустунарынга чедирген. Ол дугайында чугаа дараазында беседага болур.

Интернационализм дугайында беседалар

да национал күрүнелиг болурун чедип алганнар.

Совзуреди Ортаакы Азияга болгаш Казахстанга социалистиг тургузуушкун үезинде Үзбек, Туркмен, Кыргыс, Казах болгаш Таджик эвилелдешкен суверенниг республикалар тургустунуп келген.

Нациялар аразында деӊ эргелиг чаа харылзаалар дораан эвес, а чорту, янзы-бүрү чүзүнниг националистер-биле демиселге дашкын тургустунган. Чер-делегейниң алдының бир кезиинге төөгүге көстүп көрбээн чаа хевирниң күрүне институттары чорту хевирлеттинип органы.

Баштай, хамааты дайынының болгаш интервенция үелеринде болган. Бир эвес 1922 чылда ССРЭ-ге 4 эвилелдешкен республика бактаап турган болза, ам ында 15 эвилелдешкен суверенниг деӊ эргелиг республикалар кирип турар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республика бүрүзү боду конституциялыг.

Эвилелдешкен республикаларның конституцияларының онзагай чүүлү — оларның ССРЭ Конституциязы-биле сырый харылзаалыы. Оларның тургузуу болгаш утка-шынары ССРЭ Конституциязының 76 чүүлүнде эвилелдешкен республиканың конституциязының Совет Эвилелиниң Үндезин Хоойлузунга дүүшкен турарының дугайында негел

Эвилелдешкен республика бүрүзү суверенниг күрүнениң бүгү эргелерин ажыглап турар. Ол политика, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, бодунуӊ девискээринге хоойлужудулга болгаш эргелеп башкарары

ле турганынга дүүштүр коор болза, [illegible] шиитпирлеттинген деп совет кижилер бүгү бадыткал-биле чугаалап болурлар. Ону тодарайлаарга, СЭКП-ниң программазының болгаш политиказының боттандырганының түӊнелинде:

— бүгү хевирниң национал [illegible] кезээ-мөңгеде узуткаттынган; бүгү нациялар боттарының бот-тускайлаӊ болур эргезин боттандырган болгаш хостуг улустарның быжыг акы-дуӊма эвилели — ССРЭ бооп каттышкан;

— эрги шагда херек кырында, ам бир-ле дугаарында экономиктиг, деӊ эвес чоруун чок кылдынган; бүгү совет республикаларда амгы

Ф. КОНСТАНТИНОВ,
профессор, ССРЭ-ниң Философия институдунуң профессору, РСФСР-ниң [illegible] алдарлыг ажылдакчызы.

(ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

АЖЫЛЧЫ ЧОННУҢ АВАНГАРДЫНДА

ЛУАНДА. (СЭТА). Күш-ажыл партиязы—МПЛА-ның бир чыл оюн сырый каттыжышкынның быжыглаары-биле утκуурунче Анголаның ажылчы чоннарынга кыйгырыг Күш-ажыл партиязы — МПЛА-ның ТК-зының Политбюрозу үндүрген. Партияның туруп келгениниң кыска үезиниң дургузунда—1977 чылдың декабрь 10-дан бээр экономиктиг болгаш социал кол [illegible] боттандырып чорударынга элээн чедиишкиннер чедип алдынган. Делегей аренанзынга Анголаның ат-алдары улуу-биле өскен. Күш-ажыл партиязы—МПЛА амгы үеде ангола улусту улусчу демократияны быжыглаарының болгаш социализмниң үндезиннерин тургузарының оруу-биле чорудуп, контрреволюцияның хоралакчы оралдажылгаларын шиитпирлиг-биле ойтур шаап турар деп Анголаның радиозу дамчыдып чаӊнаткан меделде демдеглээн.

Преторияның расисчи бау-чурумунуң талазындан соксаал чок чөңгээлээшкиннер болгаш Анголаже халдап кирер дээн кыжаныышкыннар, Намибияның болгаш Зимбабвениң улустарының хамаарышпас чоруктуг чедип алырынга шаптыктап турар империализмниң күштериниң кажар аргалары Африканың мурнуу чүгүнүң долу хосталгазын шаптыктаар, Анголага деңгилелин [illegible] болдурбас деп сорулгалыг. Ол чорук партияның революстуг серемчилелин кошкатпазын, революстуг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга белеткел [illegible] турар деп, Политбюронуң медеглелинде онзалап демдеглээн.

ЛИВИЯНЫҢ УДУРТУКЧУЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Совет Эвилели болза араб улустарның өзулуг өңнүү болур болгаш бистиң сырый харылзаалар холбап турар деп, Ливияның Улусчу дээди комитединиң даштыкы херектер талазы-биле секретары А. Ат-Трейки Ливанның неделя сайында үнер «Манди морнинг» солунга интервьюзунга медеглээн. ССРЭ-биле бистиң найыралывыс араб нацияның херектериниң тиилээринче дузалаар. Сионист агрессорну АКШ күткүп турда, арабтарның демиселинге ССРЭ ос-кеэриниш чокка дузалаачыны болгаш деткимчени көргүзүп келген.

Ливияның удуртукчузу Кэмп-Дэвидтиң дугуржулгаларын шиитпирлиг-биле буруу шапкан, ол дугуржулгалар араб девискээрлерни садып саарарын баш удур көрүп турар болгаш сионист агрессорга деткимчени көргүзүп турар деп онзалап демдеглээн.

КИПРНИҢ ХЕРЕКТЕРИНГЕ ХОЛГААРЛААРЫНГА УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кипрге хамаарыштыр АКШ-тың болгаш Соңгу Атлантика блогунуң кежигүннери өске-даа чурттарның политиказын Кипрниң күш-ажылчы улузунуң демдилгелиг партиязының (АКЭЛ-диң) чиргине секретары Э. Папапоанну шыңгыызы биле буруу шаап чүве чугаалаан.

Кипрниң хуваалдазын моңгежилерин болгаш НАТО-нуң салдарынга Грецияны болгаш Туркияны [illegible] Каттышкан Штаттар оралдажып турар. Кипрниң Чоон Чер ортузуң далайда НАТО-нуң есүгже дүжер авианосец «корабль» болдурарын болгаш ортулукту араб Чоон чүктүң демдилгелиг күрүнелеринге удур демисел чорударынга плацдарм кылдыр ажыглаарын оралдажып турар. Чер бөмбүрзээниң ол районунда боттарының шериг-стратегтиг эрге-ажыктарын хандырарын оралдажып. Вашингтон болгаш оон талалакчылары Кипрни шуут чарарын чедип алыр дээн сорулга-биле ортулуктуң грек база турк общиналарының аразынга чарылдырышкынны болдурун турарлар деп. «Дейли уорлд» солунга интервьюзунга ол медеглээн.

Амгы үеде чуртта айыылдыг байдалдың хевээр артканы дээш харысаалганы Төп разведка эргелели чүктээр ужурлуг деп айыткаш, ол шонон ведомствонуң Кипрде хоралакчы ажыл-чорудулгазын Э. Папапоанну буруу шапкан. 1973—1974 чылдарда Кипр Республиказа удур бодунуң хоралыг боолдарын боттандырып чорударынга ТРЭ 60 миллион долларны чарыгдаан. «Эока-2» деп чажыт террористиг организацияның [illegible] чорудулгазын ол акша-биле хандырып турган. Кипрниң күш-ажылчы улузунуң кол [illegible] турар АКЭЛ партияны американ разведканың агентилери чок кылырын оралдашканнар.

Империализмниң болгаш реакцияның чимээнишкиннерин ойтур шаапышаан, кипр улус бодунуӊ чуртунуӊ чаӊгыс аай чоруу дээш демиселди уламчылаар деп доктаадыг шиитпирлиг болгаш ону чарарын болдурбас деп, АКЭЛ-диң чиргине секретары медеглээн. Республиканың херектеринче даштыкыдан холгаарлап киржирин соксадырынче, ортулуктуң девискээриндеп бүгү даштыкы шериглерни үндүрерин че, Кипр кузумниң тускай догуннаар чоруун, хамаарышпас чоруун болгаш девискээрниң бүдүн чоруун хевээр арттырарынче угланган КНО-нуң шиитпирлериң [illegible] бүдүн чорудары дээш Кипрниң улузу демисежип турар.

Алжир хоорай—Алжир Улус Демократтыг Республиканың найысылалы, Африканың эң караш хоорайларының бирээзи ол.

СЭТА-ның фотохрониказы

РАСИСТЕРНИҢ ШЕРИГ БЕЛЕТКЕЛДЕРИ

ЛУСАКА. (СЭТА). Родезияның расисчилери Ботсвана Республиказа удур боо-чепсектиг чаа [illegible] чорутканнар. Казунгулы чоогунда Ботсвананың [illegible] рип Родезияның дайынзыракчылары ийи чартык шак дургузунда миномёттардан болгаш ракеталар-биле боолап келген деп, Габоронеде парлап үндүрген коммюникеде дыңнаткан. Ол болза Солсбериниң расистериниң соолгу бүдүн чартык айның дургузунда чорудуп келген халдаашкыннар чоогунуң бешки месилдежиишкини болур.

Оон мурнунда Родезияның дайынзыракчылары Замбияда чурун турар Зимбабведен дезип келгеннерниң лагеринче [illegible] [illegible] чорутканнар, оон түӊнелинде элээн каш чүс херээжен-нер, кырганнар болгаш чаш уруглар өлүрткен.

Ында чүве чугаалааш, Африканың мурнуу чүгүнде байдалдың эң-не дүшкүүрүг болу бергенин Замбияның президентизи К. Каунда демдеглээн. Ындыг байдал диптиӊ тускай догуннаан күрүнелеринге удур агрессия хелбилии [illegible] Преторияның болгаш Солсбериниң расисчилериниң белеткенип турары-биле болган деп, ол чугаалаан. Зимбабве болгаш Намибияның улустарының хосталгазы дээш демиселин деткип турар чурттарның кызыгаарларынга шериг белеткелдерин болгаш боо-чепсектиг чөңгээлээшкиннерни расисчи бау-чурумнар улуу-биле идепкейжиде берген.

ЛУАНДА. (СЭТА). Намибияның девискээрин эжелеп алган мурнуу-африкан шериглерни Ангола Улус Республиказының мурнуу [illegible] гаазында [illegible] уламчылап турар дугайын Анголаның радиозу дамчыткан. Чалаг, [illegible] болгаш ужар чүүл [illegible] риндеп амгыда ынаар агаар-десант кезектерин база чорудуп турар. Контрреволюсчу УНИТА бөлүктүң өлүрүкчүлери улам улуу биле идепкейжий бергеннер. Олар ТРЭ-ниң инструкторларының удуртулгазы-биле АУР-нуң девискээриниң ханы иштинде ходелип турарлар.

АВСТРАЛИЯ. Он беш ай дургузунда Австралияның далайжыларының профэвилелиниң таныжылга-хайгаарыкчылары Брисбенде «Юта девелопмент» деп американ компанияның бажыңының чанында туруп келген.

Чүгле эрткен чылын компанияның ажык-кончаазы 130 млн. доллар болган. Ону ол барык шуптузун чурттан үндүре берген. Бо чылын ол ажык-кончаа 158 млн. доллар чедир өскен.

Австралияның хөмүр-дажын сөөртүрүнге австрали судноларны болгаш далайжыларны ажыглаарындан ойталаан, «Юта девелопмент» өске чурттардан эвээш акшалыг алыр ажылчыннарны халдазилеп ап турар.

ЧУРУКТА: «Юта девелопмент» компанияның бажыңының чанында чыскаалчылар.

Б. ВАСИЛЬЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЫРНЫ ДУЗАКТАП ШЫДАВАС

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Делегейде ат-сураа алгаан ыраажы, артист болгаш шүлүкчү Дин Ридти суд шиитпирли-биле кара-бажыңнаар деп американ эрге-чагыргаларының кордаашкынны буурап дүшкен. Райт округтуң (Миннесота штат) судтуң тɵлээлери «херектиң» байдалы-биле таныжып көргеш, ону буруу чок деп санаан.

Миннесотаның фермерлериниң монополияларның ыйыылыышкынынга удур Делано хоорайга эрттирген демонстрациязының үезинде, сентябрь 29-та Дин Ридти болгаш оон-биле 19 кижини «ниитиниң чорук-чурумун үрээни» дээш деп чаӊчыл болгаш чыдан-биле тудуп хоругдаан турган. Оларны шииде-биле илерей политиктиг утказы чыдагааннарны барымдаалап шиитпирлээн. Судтаарының мурнунда кара-бажыңга ора, Д. Рид тос хонук уламчылаан аш чарлаан.

Кончуг ыраажы болгаш хей-ниити ажылдакчызы Д. Ридти тудуп хоругдааны, шүүгү шүгуму-биле истеп сургуушкун Каттышкан Штаттарга болгаш бүгү делегейге киленнээшкинни кыпсыдыпкан. Эрге-чагыргаларның ол үүлгедиишкиннеринге удурланган митингилер болгаш демонстрациялар Американың хөй-хөй хоорайларынга болгулаан. Делегейниң калбак хей-ниитизи, оон иштинде совет хей-ниитиниң төлээлекчилери ол бужар-бак судтаашкынны болдурбазын негээннер.

Ону Каттышкан Штаттарның хей-ниитизи чүүлдүгзүнүп, деткээн. «Бодунуң сураглыг ырларын улустарның хамаарышпас чоруу дээш демиселге, кижиниң өзулуг эргелерин, арын-нүүрүн камгалаарынга турескээткен Дин Ридти совет кижилерниң деткип турарын бедик-биле үнелеп турар бис» деп, сураглыг американ композитор Майкл Глик медеглээн.

Суд төлээлериниң буруу чок-тур деп шиитпириниң үнген соонда Дин Рид телефон дамчыштыр СЭТА-ның корреспондентизинге мынча дээн: «Бо шиитпирни хамааты эргелер дээш бүгү демисельчилерниң, бүгү демдилгелиг күштерниң улуг тиилелгези-дир деп санаар мен. Американ реакцияга удур чедип алдынган бо тиилелге АКШ-та дыка хөй кижилерге боттарының эргелери дээш, дарлалга болгаш бастырышкынга удур демиселче кедүрлүүшкүнге улуг идиг бээр».

БИЛИИН БЕДИТКЕН

Чоокта чаа Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң культура болгаш уран чүүл ажылдакчыларының билиг бедидер курстары республиканың уруглар библиотекаларының библиотекарьларының семинарын эрттирген. Ук семинарның дыңнакчылары бичии уругларның номга сонуургалын бедидер, ону пропагандалаар, идей-политиктиг, күш-ажылчы ажылчаңга уругларны кижизидериниң дугайында лекцияларны дыңнааннар. Практиктиг кичээлдерни хоорайның К. Чуковский аттыг уруглар библиотеказының директору З. Стрелковская, А. Гайдар аттыг библиотеканың ажылдакчылары чорутканнар.

Семинарның дыңнакчылары Бии-Хем районнуң Туранда уруглар библиотеказының (эргелекчизи З. Исаева) ажылы-биле таныжып, арга-дуржулгазын сонуушканнар.

Республиканың чогаалчылары-биле ужуражылганы база организастаан. Аңаа уругларның ынак чогаалчызы, Тыва АССР-ниң улугтуң чогаалчызы Степан Агбанович Сарыг-оол база киришкен. Ужуражылгага келген чогаалчыларның ол ийи-ле хоочуну. Леонид Чадамба, Олег Суванпил, шүлүкчү тоогу эртемнериниң кандидады Екатерина Танова болгаш өскелер-даа чогаадыкчы планнарын, шүлүктерин семинарның дыңнакчыларынга солуну-биле таныштырганнар.

[illegible]

Г. МУНДУК.

КӨРҮКСЕП ТУРАР

[illegible]

С. ХОВАЛЫГ.

«Тудуг везектери» комбинаттың ажылчыны

СУУР, ООҢ АЯН-ШИНЧИЗИ

ЧУРУМАЛДЫГ ТӨРЭЭН БУЛУҢУМДА

Ак-Туруг — районнуң улуг суурларының бирээзи. Ооң туруп турар чери белен онзагай болгаш каас-чараш: атсураглыг Чаа-Хөл бажының меңгилер бөрттүг тайгаларының [illegible] хол уну-биле, сурагтыг демир [illegible] Кара-Сугнук уннарының кооп [illegible] болган.

А бо суурну төптенген малчын совхозтуң тарыгазынын шөлдери база-ла моортан тавангаилаагылааш, ол-бо чарыктарынга [illegible] чаттыг үнгүлей бергилээн. [illegible] гай. Доо тайгаларда эгелерин чыып, адырыкталып бат [illegible] терниң кайгамчык арыг суг[illegible] суксун хандыр пактап алгаш кижи ооң дош дег соогун, ар[illegible] боор ийин.

Бо одуругларны бижап ора, бо суурга алаан үр чылдарда [illegible]

[illegible]

Чаа-Хөл бажы Чедк-Хөлден ушкуктааган.

Чадаган дег мржы хемиң [illegible]

Аныяамдан [illegible]

Аттыг чараш төрээн черим Ак-Туругум!

[illegible]

М. ОЛЧЕЙ-ООЛ.

Профэвилеледериниң область чөвүлелиниң чаңгыда уругларның «Өөрушку» ансамбли өзэлгелиг концерт көргүзүүшкүн үеинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

АМ-ДАА ЧАГЫДААЛ

[illegible]

Солуннарны өреге бүрүнге чагыдып алыңар!

КЫЗЫЛ ИСЧИЛЕР

Бии-Хем районнуң Туранның № 2 ортумак школазының кызыл истекчилер отряды Чөөн-Хемчик районнуң школаларында аалдап келген. Бо отрядты аныяк башкы Ольга Михайловна Дамчай удуртуп, барган школаларынга солун ужуражылгаларны болгаш кежээлерни организастап эрттирип чоруур.

Ольга Михайловна студент чылдарында-ла эки турачыларның дугайын сонуургап, оларның дугайында материалдарны чыып чораан. Ол ийи чыл бурунгаар Кызылдың [illegible] институдунуң филология факультедин дооскаш, Туранның № 2 школазынга ажылдай бергеш, сонуургап чораан темазын кагбаан, тыва[illegible] шаан, кызыл истекчилер отрядын тургузуп удуртуп турар.

[illegible] Маады Бады, Марина Донгак дээш өскелери-даа алап болур.

Отрядтың кежигүннери Чадааның № 1 ортумак школазынга келгеш музей [illegible] болгаш ооң экспонаттары-биле танышканnar. Ооң дараазында солун ужуражылга кежээзин кады организастап эрттиргеннер. Ол кежээге школаның директору И. Ооржак, районда улус өөредилгезиниң эргелекчизи Ч. Кара-Моңгуш, школада класстан дашкаар ажылдың организакчызы Ч. Ооржак болгаш өске-даа башкылар киришкеннер. [illegible]

Кызыл истекчилерниң отряды Чадааның № 3 сес чыл школазының музейиниң ажылы-биле база таныжыкан. Музей ажылының дугайын школада башкы М. [illegible]

Дараазында оларның планында Бажын-Алаак, Хайыраканның школаларының [illegible]

О. ШҮҮНЕЙ.

ЧОН АРАЗЫНДА

Шеригбей Бюрбюевич Бюрбю 1965 чылда Кызылга киномеханиктер курзун дооскан. Баштайгы дээрезинде бодунуң бир ынак эртеми — музыка [illegible] Культура ажылдакчызы кижи черле музыка-биле [illegible] бадыткап турар болгай. Музыкага боду [illegible]

[illegible]

еттн чүгле кассагаээс, а суурнуң чурт[illegible] кылып турар. Ооң түңнелинде ай, квартал, чыл планнарын доктаамал ажыр күүседип келген.

Эрги-Барлыкта киномеханиги Шериг[illegible]

[illegible]

А. ЕВРОП.

Барын-Хемчик району

СЕРЕМЧИДЕ ХОРАМЧА ЧОК

[illegible]

Н. ВОРОНЦОВ.

ПХМ-ниң ортес удур отрядының инженери.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

ХӨЙНҮҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

[illegible]

Ынчангаш оор алган малды дилээрде хөйнүң күжүн ажыглаан, шалыпкын хедедир белаа, оорларның оруу улам кыскалаар деп бодалдыг мен.

К. МЕРГЕН-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Москваның зоопарызында».
11.25 — «Силерге, ада-иелер».
11.55 — «Советтер болгаш амыдырал».
12.25 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.55 — «Музейлерде болгаш делгелге залдарында». XVIII вектиң француз чуруктары.
13.25 — «Аймыл чок [illegible]».
13.55 — «Спортлото» тиражы.
14.10 — «Калыкпылагаа» программазының поштазы». Дамчыдылганы Ю. В. Белянчикова чорудар.
14.55 — «Оттуг чылдарның ырлары».
15.15 — «Номчулга чүүлдери». Дамчыдылганы филология [illegible] доктору профессор Н. М. Сикорский чорудар.
16.05 — Уругларга фильм. «Мээң оңнуум Колька». Уран-чечен фильм.
17.30 — «Чер кырында кижи». [illegible] киnopрограмма.
18.30 — «Никарагуа: улус картыс чалакка удур». Дамчыдылганы [illegible] А. Друзинин чорудар.
19.00 — «[illegible]» дег баянуристер триозунуң концерти. [illegible]
19.30 — Медээлер.
19.45 — «Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар.
20.45 — «Виват, Россия». Фильм-операның баштайгы көргүзүү.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — «Театр дугайында чечен чугаалар». Дамчыдылганы И. А. Абалкин чорудар.
23.45 — Татар АССР-ниң алдарлыг артизи Р. Ибрагимов ырлаар. Кырында дамчыдылга.
00.20—01.05 — «Төөгүнүң ам-док уламы». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Төнгенде — медээлер.

АГААР

Богүн республикага [illegible] ни секундада 1—6 метр чеңер. Агаарның температуразы 9—14, чамдык районнарга 3—8 градус соор.

Кызылга база [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Кино

НОЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «[illegible]» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мегениң ыттыгаю» 9.30, 16.20, «Ам-ла боттарывысты бичии апардывыс» 11.10, 14.40, «Дуб бүргүлериңден эвес» 12.50, 18.00, 19.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Фронт мыйында фронт» 14.00, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночынчылы» 15.00, «Эр кижилер [illegible]» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-85, секретариаттың 2-23-35, партийлыг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, колхоз ажыл-агыйы килдизиниң 2-31-47, үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче дзагар.

Тиражы 17531. Чагыг 2730.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС — 00991.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 266 (10863) | 1978 чылдың ноябрь 19, воскресенье | 1925 чылдан [illegible] | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев АКШ-тың сенадының делегацияезын хүлээп алган

Ноябрь 17-де СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалаганы ёзугаар Совет Эвилелинге албан ээ ужуруңда чедип келген Каттышкан Штаттарның сенадының П. Рибиковка баштаткан делегациязын хүлээп алган.

Анаа болган беседага Л. И. Брежнев ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларның элээн калбаа-биле хөгжүүрүнүң [illegible] тайбыңның [illegible] ядролуг дайынның үнүп болур [illegible] улуг-душтуңның [illegible].

Бир эвес херекти боттуг чорукка болгаш бистиң чурттарның кайызының-даа эрге-ажыктарынга, ол ышкаш бүгү-ниитиниң тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүштүр боор чүве болза. ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларны деп эргеге, талаларның бир дээмей айыыл чок болурунга, суверенитетти [illegible] бот-боттарының иштики херектеринге [illegible] [illegible] тыг кады ажылдажылгага үнделген чоруктарының [illegible] жок чугулазы шуут билдингир апаар деп Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Бистиң чурттарывыстың аразынга [illegible] чогум-на [illegible] чүүлдерге үндезилеттиниң чорутттунганда чедиишкиниң болурунуң дугайын көргүзүп турар. Азы анаа шуут дедир боор: каяа-даа ылым үндезин үрелгенде [illegible] тарыдаалары кошаралдыг боор, херек айыылдыгзымаар дүшкүүрелче кирип турар апаарын Л. И. Брежнев сагындырган.

АКШ база ССРЭ-ниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] АКШ-тың чамдык [illegible] [illegible] анаа бүдүрерин улам [illegible] чүгүлү-биле холбаалыг боор турарының дугайында болганы база илереткен. Чогум-на ындыг [illegible]-биле совет шериг [illegible] [illegible] [illegible] чүлдүзүнүң пентереднин турар-дыр.

Л. И. Брежнев ССРЭ биле АКШ-тың аразынга 1972 болгаш 1973 чылдарда чарган принципиалдыг үндезин дугуржулгаларга Совет Эвилелиниң шынчызын болгаш бир эвес АКШ белеп болур болза, [illegible] совет-америк [illegible] аа турушугу калбак фронт-биле янзы-бүрү талаларга хөгжүүр кылдыр. ынчаар [illegible] [illegible] совет таланың белениң бадыткаан.

Анаа холбаштыр стратегиг [illegible] [illegible] [illegible] ССРЭ биле АКШ-тың аразынга чугаалажыышкыннарны эң дүргени-биле доозары база ол дугайында чаа дугуржулганы чарары чепсеглелиишкинниң эндеро бүдүрелин чакырылдырарының, келдиинде барык соксадырының оруунга херин базым боор, бистиң ийи чурттарывыстың аа болгаш өске-даа чурттарның база улустарның айыыл чок болурун хандырарының боттуг оруун ажыдар ийик дээрзин ол демдеглээн. Ынчан бүгү совет-америк харылзааларның [illegible] [illegible] база экижиир ийик. Бо талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш АКШ-тың конгрессинге-даа [illegible] улуг [illegible] Л. И. Брежнев [illegible].

Делегацияның эш чугула айтырыгларын бүгү улустарның хоойлу-дугуу ёзугаар эрге-ажыктарын деп эргелиг, шынныг үндезин-биле барымдаалап көрүп тургаш, кайы-даа талага ажыктыг кылдыр [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ның эргежок чугулажыыр беседа үезинде улуг кичээнгей салган.

Хөй-хөй айтырыглар талазы-биле туруштар аңгы-аңгы боор тураа-даа ийи чурт бот-боттарын билчирин [illegible] [illegible] [illegible] рын база чогумчалыг билдурары дээш чогуур күжениишкиннерни [illegible] турарын АКШ-тың сенадының делегациязының кежигүннери илереткен.

Беседага киржикеннер: совет таладан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро [illegible] [illegible], СЭКП ТК-ның секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] [illegible] даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты А. М. Александров;

Америк таладан — сенаторлар Г. Беллмон, Д. Джавитс, К. Бэрдик, Т. Игатон, Р. Швейкер, Э. Стивенсон, С. Нанн, П. Лэксолт, Т. Игатон, Д. Дэркин, Д. Деконоини, а ол ышкаш АКШ-тың ССРЭ-де элчини М. Тун.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн таварыштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң адынга ажылчы чоннардан, партия болгаш хөй-нийти организацияларындан, бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң, тудуглаларның, колхозтарның, совхозтарның коллективтеринден, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларындан хөй санныг байыр чедириишкиннери келген.

Байырлыг чагаалар совет ниитилелдиң мораль-политиктиг бузулбас чаңгыс эвииниң дугайын, бистиң улузувустуң ССРЭ-ниң чаа Конституциязында чырыткылаңган илерейлеттинген төөгүлүг чедиишкиннери дээш совет кижилерниң өндүр улуг чоргаарланыышкынының дугайын бузурелдиг херечилеп турар. Боттарының чүргүнүн, боттарының бүгү амыдыралының өзүлүг эдери — хоорайның болгаш көдээниң ажылчыларының күш-ажылчы болгаш политиктиг кадрылыкүнүн, инициативазының болгаш бот-ажыл-чорудулгазының улам өзүлделиин ол чагаалар көргүзүп турар. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын, СЭКП Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунуң кузел-соруктуг болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын бүрүн чүүлдүгүнгөн чорук чагаалары илерейлеттинген.

Партияның херээнге, боттарының интернационалчы хүлээлгезинге совет кижилерниң шынчызының бузурелдиг херечизи болза, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер дугайында, сөөлгү үеде чаа-чаа хевирлер-биле байыттынып, улам-на түңнелдиг апарган социалистиг чарыштың калбарыышкынының дугайында рапорттар болур. ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур дыка хөй коллективтер беш чылдың үш чылының онаалдаларын күүселдикениндeн ол тодаргай илерейлеттинген. СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырыышкын, көдээниң ажыл-ишчилери агаар-бойдустуң нарын байдалдарынга бедии тарааларның тергиин хөй дүжүдүн алган. Ол бүгү — коммунизм тургузуушкунунуң херээнге, бистиң чоннувустуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелиин бүгү талалыг бедидериниң херээнге боттуг болгаш улуг салыышкын-дыр.

Байыр чедирген чагаалар социализмниң делегей-дуңна чурттарының удуртукчуларындан, коммунистиг, ажылчын болгаш национал-демократтыг партияларындан, даштыкы чурттарның чазактарындан, күрүне болгаш хөй-нийти ажылдакчыларындан база түс-түс хамаатыларындан база келген. Улуг Октябрьның аажок улуг төөгүлүг ужур-дузазын, бүгү делегейге революсчу болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң хөгжүүрүнге Совет Эвилелиниң ролюн бистиң өңнүктеривис демдеглеп турар. Экономика, социал болгаш культура амыдыралының бүгү талаларынга, социалистиг демократияның сайзыраңгайжыдарынга чедип алган чедиишкиннери дээш олар совет улуска изиг байыр чедирип турарлар. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын хандырылынче база делегейге кады ажылдажылганы калбартырынче, бөө-чепсекти элерге бүдүрерин болдурбас талазы-биле дээштиг хемчеглерни боттандырарынче, бүгү улустарның эрге-ажыктарынга таарыштыр бүгү-нийти тайбыңны быжыглаарынче угланган мөгаг чок ажыл-чорудулгалыг СЭКП-ниң болгаш Совет чазакты бүрүн деткип турарын олар илерейлеп турар.

Улуг Октябрьның 61 чыл оюн холбаштыр байыр чедиргени болгаш чаагай күзээшкиннери дээш партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларынга, бүдүрүлгелерниң, тудугларның, албан черлериниң коллективтеринге, Совет Армияның болгаш флоттуң дайынчыларынга, акы-дуңма социалистиг чурттарның удуртукчуларынга, коммунистиг болгаш ажылчын, национал-демократтыг партияларга, даштыкы чурттарның чазактарынга, күрүне болгаш хөй-нийти ажылдакчыларынга, демократтыг организацияларынга, ол ышкаш түс-түс хамаатыларынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илерейлеп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | **ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ** | **ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ**

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

1978—1979 ЧЫЛДЫҢ КЫШКЫ ҮЕЗИНДЕ МАЛДЫҢ БАШ САНЫН БОЛГАШ ООҢ ЧАШ ТӨЛҮН МЕНДИ КАМГАЛАП АЛЫРЫН ХАНДЫРАР ДЭЭШ МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫН ОРГАНИЗАСТААР ДУГАЙЫНДА

1978—1979 чылдың кыжынында малдың баш санын болгаш ооң чаш төлүн менди камгалап алырын хандырар сорулга-биле районнарның, совхозтарның, фермаларның болгаш бригадаларның мал ажылдыгларының чарыжын организастаар. Малдың баш санын болгаш ооң төлүн менди камгалаар дээш районнарның болгаш совхозтарның мал ажылдыгларының чарыжының түңнелин 1979 чылдың январь 1-де база апрель 1-де үндүрер, а түс-түс малчыннар, фермалар, бригадалар, совхозтар, районнар аразында чарыштың сөөлгү түңнелин 1979 чылдың июль 1-де үндүрер.

КИИРЕРИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

Красноярск край. Енисейде гидроэнергетиканың эң улуу — Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларында чымыштыг хүннер эгелээн. Декабрьда 640 муң киловатт күчүлүг баштайгы агрегатты ажыглалга киирер. Енисейде улуг тудугнуң кол объектилеринде үш миллион кубометр бетонну салган. Октябрьның эгезинден эгелээш ГЭС-тиң келир үедеги суг шыгжамырында суг мооннээшкини эгелээн. Турбинаның ажылдаарынга анаа 1,2 миллиард кубометр сугну мооннеп алыр.

Ленинградтың «Электросила» каттыжыышкынының специалистери баштайгы генераторну эштеп турар.

ЧУРУКТА: коммунист М. И. Машенкога (ортузунда) баштаткан «Комсомольская правда» солун аттыг бызанчы-бетонщиктерниң комсомолчу-аныяктарның мурнакчы бригадазы тудугда он эки бригада болур. Баштайгы гидроагрегатты хуусаа бетинде ажыглалга киирер дээш ГЭС-тиң кол тудуглар эргежелиниң коллективтериниң чарыжынга бирги черни каш айлар дургузунда ол бригада ээлеп келген

Ю. БАРМИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы)

СОВЕТ-ЭФИОПИ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Совет-эфиопи чугаалажыышкыннар ноябрь 17-де Кремльге болган.

Чугаалажыышкыннарны совет таладан СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев чорудкан;

эфиопи таладан — социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Менгисту Хайле Мариам, Түр шериг административтиг чөвүлелдиң Доктаамал комитединиң кежигүннери Берхану Байе, Гессесе Вольде Кидан, Түр шериг административтиг чөвүлелдиң ТК-зының кежигүнү Йехвалашет Гырма чорудкан.

Чугаалажыышкыннар үезинде совет-эфиопи харылзааларның дыка хөй айтырыгларын көрген. Ийи чурттуң аразында харылзаалар Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг Эфиопияның аразынга найыралдыг харылзаа байдалдарының болгаш кады ажылдажылганың үндезиннериниң дугайында Декларацияның чүүлдеринге дүүштүр чедиишкинниг хөгжүп турарын талалар сеткил ханыышкын-биле айыткан. Политиканың, экономиканың, культураның болгаш өске-даа чүүлдерниң талазынга совет-эфиопи кады ажылдажылганы [illegible] биле тодаргай хемчеглерни боттандырар сорулга-биле күжениишкиннерни [illegible] деп ийи таланың чугулу илерейлеттинген.

Африкада байдалды [illegible] тар делегейниң ону келген чамдык чугула айтырыгларын дугайты сапал-оналдар солчуушкуну база болган. Империалистиг күрүнелериниң Африканың Мурнуу чүгүнде неоколониалистиг кажарлаашкынын болгаш расисчи ёзу-чурумнарны оларның деткип турарын Совет Эвилели биле социалистиг Эфиопия буруу шапкан. Дипломатиг ёзу-чурумнарны бапсырадыр болгаш колониализмниң база расизмниң оларның хевээр арттырар сорулга-биле деттиң хөрээнге империалистиг күжениишкиннерге удур демиселде Африка улустарының чаагай ээ болгаш сырый шыдамыкчылыгыныңы [illegible] ду ойнаар дээрзин олар чаңгыс аттыг демдеглээн.

Африка Рогунда байдалга холбаштыр ол демдеглээнге байдалдың хөгжүлдезин [illegible] [illegible] чоруктарынга [illegible] эргээзинге, кайы-даа таланың бот-эргезин хүндүлээриниң демократтыг [illegible] [illegible] дүн болурунуң, [illegible] ның [illegible] [illegible] [illegible] тарының иштики [illegible] хөгжүүрүнге база бот-чаалашкынының болгаш чаагай кожа-холбаа [illegible] дугаартылганың байдалын тургузарының принцибин сагыырынга үндезилээш, политиктиг таарыштырыгны [illegible] биле чедип алыр деп, Совет Эвилелиниң болгаш Эфиопияның шиитпирлиг чоруу бадыткаттынган.

Чугаалажыышкыннар [illegible] кезүү-биле изиг-дыка чоттуг, найыралдыг болгаш бот-боттарының байдалынга [illegible].

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

Социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы подполковник Менгисту Хайле Мариамның адыры дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа ноябрь 17-де Кремльдиң Улуг ордузунга дүштекү шайлалга тургускан.

Менгисту Хайле Мариам-биле кады ол шайлалтага аян-чорукка опу үдеп чорууp күрүне ажылдакчылары, ол ышкаш социалистиг Эфиопияның ССРЭ-де элчини Цегаие Менгише олар чораан.

Совет таладан ол шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко, К. Т. Мазуров, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, П. Н. Демичев, албаныың өске-даа кижилери чораан.

Л. И. Брежнев биле Менгисту Хайле Мариам чүве чугаалаан, оларның чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаалдыышкыннары-биле уткаан.

[illegible] найыралчы байдалга эрткен.

(СЭТА).

1978-79 ЧЫЛДЫҢ КЫШКЫ ҮЕЗИНДЕ МАЛДЫҢ БАШ САНЫН БОЛГАШ ООҢ ЧАШ ТӨЛҮН МЕНДИ КАМГАЛАП АЛЫРЫН ХАНДЫРАР ДЭЭШ ТЫВА АССР-НИҢ МАЛЧЫННАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ

Н Е Г Е Л Д Е Л Е Р И

Малды чемгерерин, суггарарын болгаш ажаарын үнелезини-биле экижидип, ажыл-агыйның эвес чорукка улуг шиитпирлиг демиселди чорудуп база малдың чидириин болдурбас дээш малчыннарның бот-харыысалгазын бедидип, зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг ажылды үлегерлиг тургузуп, торгүр малдың кызыраар чоруун чок кылып тургаш, малдың бүгү хевирлерин болгаш ооң төлүн эң хөй-биле камгалаарын чедип ап, эрткен чылдың ынчангы үези-биле деңнээрге, малдың баш санын болгаш чаш төлүн эң хөй-биле камгалап алган районнар, совхозтар, мыйыстыг бода малдың фермалары, хойжу бригадалар, специалистер болгаш мал ажылының мурнакчылары 1978 чылдың IV кварталында болгаш 1979 чылдың бирги чартыында социалистиг чарыштың тиилекчилери кылдыр санадыр.

1979 чылдың июль 1-де чарыштың сөөлгү түңнелин үндүрерде, малдың баш санының өзүлдезиниң, улуг малдың болгаш чаш төлдүң камгалалының база херек кырында алганының дараазында көргүзүглерин чедип алганнарны тиилекчилер кылдыр санаар.

Районнар болгаш совхозтар аайы-биле

Малдың хевирлери	район	совхоз
1977-78 чылдың хамааржыкан үезинге деңнээрге, малдың баш санының өзүлдези		
Мыйыстыг бода мал	5.5	8
өсү иштиниле инектер	5	6.5
Хойлар болгаш өшкүлер	7	9
Хаваннар		
15 (Улуг-Хем районну—10) 20 («ҮТКА 25 чылы» совхоз—10)		
Малдың өске хевирлери	5.5	8
Кыштаглаашкынның эгезинде 1978 чылдың октябрь 1-де турганынга деңнээрге, малды камгалап алганының хуузу		
Улуг хойларны болгаш өшкүлерни камгалап алганы	97	98
Мыйыстыг бода малды болгаш малдың өске хевирлерин камгалап алганы	97	98
Малды менди камгалааны болгаш [illegible] баштыка оналдыр алган төл [illegible] [illegible] чаш төлге онаашты 1978 чылдың IV кварталында база 1979 чылдың бирги чартыында төрүттүнген бызааларны камгалап алганы	98	99
1978 чылдың октябрь 1-де турганы-биле 100 баш малга онаашты алдынган хураганнар болгаш анайлар	85	90

Фермалар, бригадалар болгаш түс-түс малчыннарның көргүзүглери

Фермалар, бригадалар болгаш малчыннарның, хергежилдиниң аттары	Камгалап алганы: [illegible]	Камгалап алганы: Улуг хойларны болгаш өшкүлерни	Камгалап алганы: [illegible]	[illegible]
Фермалар, бригадалар				
Сүт-бараан фермазы	99,5	—	99	—
Эът угланыышкынныг мал фермазы	99	—	95	—
Хойжу бригада	—	98	—	97
Хаван фермазы	98		90	—
Малчыннар				
Хойжулар	—	99	—	105
СБФ инек кадарчылары	99,5	—	99	—
СБФ саанчылары	100		100	
Эът угланыышкынныг фермаларда кадарчылар	99		99	
Чылгычылар, тевежилер, инижилер	99		99	
Хаван ажаакчылары	98		кол төрүүр хаван бүрүзүнге онаашты 10 хаван оолдары	

III. Мал чеми белеткээр цехтериниң операторларының, мал ажылында ажылдап турар механизаторларның болгаш чолаачыларның көргүзүглери

Мал чеми белеткээр цехтериниң операторлары, мал чемин кылып белеткеп, сөөртүп турар болгаш далгылдаашкында ажылдап турар механизаторлар болгаш чолаачылар, мал чемин болгаш суг сөөртүп турар чолаачылар, бир эвес оларның хаарылап турар фермалары, бригадалары болгаш колдаарлары оларга онаачан көргүзүглерни эки күүседиптер болза, социалистиг чарыштың тиилекчилери санадыр.

Түңнелдерни үндүрери болгаш тиилекчилерни шаңнап-мактаары

Малды чидириг чок камгалап алганы дээш районнар болгаш ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарыштың түңнелдерин январь 1-де болгаш апрель 1-де үндүрер. Малды чидириг чок камгалап алыры, чаш төлдү алыры болгаш менди доруктурары дээш чарыштың ниити түңнелин (бригадаларның, фермаларының, түс-түс малчыннарның ажылының түңнелин [illegible]) 1979 чылдың июль 1-де үндүрер.

Малды чидириг чок камгалап алыры дээш чарыштың тиилекчилеринге шаңнал-мактаалдың дараазында хемчээлдерин доктаадыр:

1979 чылдың январь 1-де болгаш апрель 1-де үндүрген түңнелдер ёзугаар бирги черни алган районга база совхозка СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын бирги чергениң дипломнары-биле кады тывыскышаан, **районга** 300 рубльдиң, **совхозка** 100 рубльдиң акша шаңналын бээр.

1979 чылдың июль 1-де үндүрген ниити түңнел ёзугаар бирги черни алган

районга — шилчиир Кызыл тукту, бирги чергениң дипломун-биле болгаш 500 рубльдиң акша шаңналын, ийиги черни алган районга ийиги чергениң дипломун болгаш [illegible] рубльдиң акша шаңналын тывысыр.

совхозка — шилчиир Кызыл тукту, бирги чергениң дипломун тывысыр болгаш фондулап алгыда бир автобусту садар, ийиги черни алган 2 совхозка ийиги чергениң дипломнарын тывысыр болгаш кайызынга-даа фондулап алгыда чиик автомобильди садар, үшкү черни алган 2 совхозка үшкү чергениң дипломнарын тывысыр болгаш кайызынга-даа фондулап алгыда чүък автомобилин садар.

Айыткан көргүзүглерни ажыр күүсеткен **бода мал болгаш хаван фермаларынга, хойжу бригадаларга** бирги [illegible] чергениң дипломнарын 100 рубльдиң акша шаңналдары-биле, а социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткен фермаларга болгаш бригадаларга бирги чергениң дипломнарын болгаш 60—80 рубльдиң шаңналдарын тывысыр.

1978—1979 чылдың кыжынында малдың баш санын болгаш чаш төлүн бүрүн камгалап алган мал ажылының мурнакчыларынга, мал ажылында операторларга, механизаторларга, чолаачыларга тураскаал [illegible] [illegible] [illegible] оларны шаңнап-мактаары-биле [illegible] [illegible] баар. ССРЭ-ниң хоорайларынга аян-чорук [illegible] [illegible] каны. УАЧД [illegible] [illegible] [illegible].

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИ

Хову-Аксы АТБ-ның коллективи эртеп ол айларда чүък сөөртүрүнүң планын 106 хуу, а пассажирлер аргыштырарының планын 101,3 хуу күүсеткен. Коллектив онгу беш чылдың баштайгы чылындан эгелээш, бо хүннерге чедир доктаамал эки көргүзүглерлиг ажылдап турар. Ылаңгыя ССРЭ-ниң чаа Конституциязы хүлээп алган бо чылда бистиң бүдүрүлгевистиң чолаачылары болгаш специалистери [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Үшкү кварталда коллектив республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка бирги черже үнген, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Бо болгаш өске-даа чедиишкиннерни чедип алырынга бистиң мурнакчыларывыс боттарының төлептиг улуг-хуузун киириштирип, өскелерге үлегер-чижек боор турар. Чолаачыларывыс [illegible] бригадалар болуп алган ажылдап турар, оларның бригадирлеринге коммунистерни бижиктеп [illegible] [illegible] ажыл-агыйның ниити байдалы [illegible]-биле экижээн. Коммунистер Ю. Н. Попков, Н. Я. Семинин болгаш өске-даа өскелериниң удурткан бригадалары планныг онаалдаларын, бедигээн [illegible] [illegible] [illegible] ажыр күүседип келген. Бригадир Ю. Н. Попков ам-ла үеде 1979 чылдың ниити [illegible] улуунге киириштир ажылдап турар.

[illegible] В. Яковтуң удурткан комбинат биле чаа суур аразында пассажирлер аргыштырар № 1 маршруттуң бригадазы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ийи көргүзүглерни чедип ап, [illegible].

АТБ-ның партий болгаш хөй-нийти организациялары чедиишкиннерниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Мурнакчыларның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

К. ШЕСТОПАЛОВ,
партия организациязының секретары.

Ы Д Ы К Т Ы Г ХУЛЭЭЛГЕВИС

Шериг албанынче үделге аныяк солдарның амыдыралында база бир беруш... байырлал болур. Бистиң республикадан Чепсектиг Күштерниң хүрээлеңинге келдирткен аныяктарны Кызылдан Ада-чурттуң Улуг дайынынга амы-тынын берген маадырларга тураскаадып тудкан тураскаалдың чанынга үдеп чорудары чаңчыл апарган. Тураскаал баарынга чыскаадыпкан солдарга партия, совет органнарының ажылдакчылары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары чагыгны берип турар.

Бо кузун шеригже чорудкан солдарны үдеп турарын бо чуруктарда көргүскен.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Тергииннерниң аразында

Шенелде өөредилге келзэн. «Тулчуушкунче!» деп команда үнери билек, танкылар турган черинден бурунгаарлаан, «дайзынның» от точкаларын боолап чоруп органн. Шыгаакчылар болгаш командирлер чажыра тургузун каан караларны частас дээш кончуг-ла кичээнгейлиг боолап турган. Кыска өөредилге доозулган, ооң түңнелин үндүрген.

Эң эки алыгжыларның аразынга анаа дайынчылар О. Маады, С. Саяты санаттырган. Танк башкарыкчызы А. Ензак бедик мергежилдиглерниң бирээзи деп мактаттырган. Шериг албанынче Эрзинниң Нарын суурундан чоруткан Олег Маады, Владимировка чурттуг Сергей Саяты, «Чаа орук» совхозка ажылдап турган Сергей Ензак ыдыктыг хүлээлгезин мөдүг янзылыг эрттирип турар.

(Бистиң корр.).

Н шериг кезээ.

Бөгүн—Ракета шериглериниң болгаш артиллериязының хүнү

АДА-ЧУРТТУҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Совет кижилер, [illegible] ның Чепсектиг Күштериниң дайынчылары бөгүн Ракета шериглериниң болгаш артиллериязының хүнүн демдеглеп турар. Совет Армияның маадырлыг эрткен оруун көрүп-шаан, дайынчы оруктуң бүгү үе-чадаларында бистиң [illegible] артиллеристер база бөттарының салымыкының киирип келгенин демдеглевейн барып болбас.

Янзы-бүрү үелерде миллион-миллион совет кижилерниң салым-хуузу артиллерия-биле болгаш ракета шериглери-биле база [illegible] бүрү демдеглээ [illegible] болуп келген. Тула чурттуг, боо-чепсек кылыр аныяк ажылчын, 20 чылдарның комсомолчузу менээ шак ындыг хүн болза. Москваның Бүгү-россияның Төп Күүсеткир Комитеди адын каттышкан училищеге киргенин болгаш № 27 постуга база Москве Кремлинде В. И. Ленинниң квартиразының чанынга эрттирген шактарым болур 1919 чылда дүргүзүнде биеэтинының неег болгаш чамдыкта оон-биле чугаалажыр аас кежиин меңээ таварышкан. Ол училищеге артиллерия херээниң үндезиннерин билип алган болгаш бодумнуң салым-чолумну база кызыл-хүрээлдиг [illegible] [illegible] шериглер ол училищеге хуулзу алган мен.

Ленинчи чагыгларны амыдыралга боттандырбышаан, партия биле чазак чурттуң индустрижылгалдаанынга үлеп [illegible]. Армияны болгаш Флотту чаарты чепсеглээн. Дайын мурнундагы чылдарда Кызыл Арминың артиллерия парыкынга дайынчы шыдарларының тадаазы-биле дашты шериглериниң ындыг янзылыг системаларын ажып турар чаа бөлүүр болгаш минометтер [illegible]. Ада-чурттуң Улуг дайынының бүдүүзүнде совет конструкторларының болгаш ажылчын ангының күш-ажылы-биле ховунуң реактивтиг установкаларын — кайгамчыктыг «Катюшаларны» тургускан.

Болдунуң [illegible] бистиң артиллериявыс Ада-чурттуң Улуг дайынының чадаарында чыргтыландыр кортускен. Дайынның баштангы хүннеринден эгээзин-ле артиллеристер бедик моральдыг дайынчы шыдарларын, камга-даа аштырбас мергежилдиин, массалыг маадырлыын көргүскен. Совет артиллеристериниң артык [illegible] [illegible] [illegible] болгаш Лениниң хоорайының хадалырының баарынга олар маадырлыг тулушкан. 1942 чылдың чайы болгаш күзү онза кар-берге болган. Чидиригзенин дерексевейн, гитлерчилер Сталинградче шурашкан. Волга [illegible] база ховы демгеннернинге, [illegible], кудумчуларынга хой-хой хүннер, дүннер дургузунда дайынның чалбыжы [illegible] турган. Ол тулчуушкуннарга совет дайынчылар кымдаа артык эрес-дидимин болгаш маадырлыын [illegible].

Адыгжылар, автоматчылар, пулеметчиктер, сапёрлар, танкистер, уждукчулар-биле кады артиллеристер биле минометчиктер Сталинград чанынга камгалалдыкы тулчуушкуннарга болгаш Кавказ узэш [illegible] шылгаралдан эрттир ойнаан.

1942 чылдың ноябрь 19-та эртен эрте Дааш Кол командылакчының телээлекчизи Н. Н. Воронов-биле кады хангарал пунктузунга чеде берген бис. Чүве көзүлбес туман, соок, хар чаапкылыг шериглерниң хөделип, дайылдажыры нарыыладып турган. Агаар-бойдус шидыг турда, ужар-чуул агаарже көдүрлүр база шыдавас. Дайзынның камгалалын чаза тавары кирерин бүгү харыысалгазы шыдагаш артиллеристерге онаашкан.

7 шак 30 минутада «Катюшаларның» даштаашкыннары шаар [illegible] [illegible] [illegible]. Дайзынның камгалалынга ажок улуг күштүг согуушкун кылдынган. Ол дээрге дайынның камгалалынга өлүмнүг согуушкунну таварыштырган бөдүлүт оттуп шуурган болган.

Ноябрь 23-те немец-фашистиг шериглерниң 330 муң солдаттары бөдүрлүкче [illegible] бөзээлепкен. Немец-фашистиг ажылекчилерге удур демиселге дайынчы ачы-хавыязын демдеглээри-биле Совет артиллеристериниң хүнүн чыл бүрү байырлаарын доктааткан. Артиллеристерниң эрес-дидимин болгаш дайынчы маадырлыын Совет чазак бедик-биле үнелээн. Олардан 1800 кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан. Артиллерияның 515 кезектерин болгаш кайгамчык [illegible] гвардейжи кылдыр чаарты тургускан.

Совет экономиканың, эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннери, эртемдениериниң шылгарангай ажылдакчылары [illegible] ры боттар Чепсектиг Күштериниң [illegible] [illegible] биле быжыглаар аргазы берген. Стратегтиг угланмышкынның ракета шериглерин тургускан. Олар Совет Чепсектиг Күштерниң адыгжы от күчүзүнүң үндезини болу берген.

Дайын [illegible] [illegible] чайчылдарның совет дайынчыларының чаа салгалы — артиллеристер болгаш ракетчиктер уламчылап турар. Ол дээрге шинти дайынчы бедик белеткелдиг болгаш культуралыг кижилери-дир. Олар амгы үениң сүрлүг чепсээн, чаа техниканы [illegible] [illegible]. Совет чурттуң социалистиг дем каттышкан чурттарының кижилерниң тайбың ажыл-ижин камгалавышаан, дайынчы [illegible] алдарлыг болгаш төлептиг бөу-биле эрттирип турарлар.

Ракета шериглеринде болгаш артиллерияда социалистиг чарыш калбарган. Артиллеристерниң болгаш ракетчиктерниң аразында часпас адыгжы мастерлери, тергиин специалистер, өөредилге тергииннери, улуг боолар, батареялар, дивизияларның болгаш кезектерниң тергииннери улам көвүдээн. Олар боттарының мергежилин сонгаал чонга бедии, улуг боолар чаа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дип ап турарлар.

Дайынның сөөлгү даштаашкыннары дишмириеп эрткен дээ бээр үжен ажыг чыл эрткен. Совет күрүне, социализмниң өске-даа чурттары [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чоруун чаңчыктырылары дээш, делегейниң чаа дайынның болдурбас дээш соксаал чок демисежип турар. Ону бистиң партиявыстың, бистиң ССКП ТК-ның даштыкы политиказының эң улуг чедиишкини кылдыр көрүп турар бис. [illegible] социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оон холбаштыр Кремльдиң Съездилер ордузунга болган хүлээп алышынынга эш Л. И. Брежнев социализмниң акы-дуңма чурттары-биле дем каттыштырылгазынга, өске күрүнелер болгаш улустар-биле [illegible] [illegible]. Совет Эвилелиниң тайбыңның херээн чедиишкинниг камгалап турар деп чугаалаан.

Бистиң алдар-биле бүргеттинген Чепсектиг Күштеривис Төрээн чурттуң камгалалынга кезээде идегелдиг туржур дээрзинге совет кижилер бүзүреп болур.»

(СЭТА).

Ноябрь

№ 9 (80)

ЭКИ ТУРАЧЫЛАР, КАЙДА СИЛЕР?

«Шын» солуннуң ай-айлап үнүп турар «Революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдар» арнынга парлаттынып турар материалдарга хамаарыштыр бистиң номчукчуларывыс хөй чагааларны бижип турар. Фронтудан ээп келбээн эки турачыларның дөргүл-төреддери оларның чанчаар чаалажып чоруп турганының, кайы суур дээш тулчуушкунга өлгенин база кайда орнукшуттунганының дугайын тодаргай бижип, чугаалап бээрин диләэн чагаалар база кээп турар. Бо айтырыгга хамаарышкан чагааларны парлаары-биле солуннуң арнында «Кайда силер, эки турачылар?» деп рубриканы база ажыткан.

Бо удаада ол рубриканың адаанда ийи чагааны парладывыс.

ЭКИ ТУРАЧЫЛАР, ЧУГААЛАП БЕРИП КӨРҮҢЕР

Бо чылдың март айда үнген «Шын» солунга М. Кенин-Лопсанның «Дайынчылар сактып турлар» деп эгетиг чүүл парлаттынган. Ында бистиң улуг даайывыс болур Куулар Дарган-оолович Доңчуттуң дугайында бижээнин номчудувус. Даайывысты фронтуже чоруткаш, Ровно хоорайга маадырлыы-биле өлгенин дыңнаан бис.

Мен бодум Теве-Хая суурда чолаачылап ажылдап турар мен. Авам Айтыңчап Дарган-ооловна Хөндергей суурда чурттап орар. Бодумнуң кадайымның баксырааны-биле бо чылып он класс дооскан бичи уруу Леназы-биле ол суурда чурттап орар.

Бистиң даайывыс Куулар Доңчуттуң кады фронтуга чораан өөрүнден оон дугайында сактыышкыннарын бижиирин улуу-биле дилеедивис: Оон ангыда даайывыстың өлген хоорайының дугайын, кайы хевиде орнукшуттунганының дугайын дыка бижээн ап турар улус-тур бис.

Эргим редакция база эки турачы акылар, угбайлар, бисте дузаны чедирер боор силер деп улуу-биле идегеп олур бис.

Семён МОҢГУШ.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип чораан кижилерниң дугайын бижээн материалдарны солуннардан улуг сонуургал-биле номчуур мен. Төрээн чуртувустуң хосталгазы, чоннувустуң аас-кежиктиг амыдыралы дээш хамаан демисежип чораан кижилерниң база фронтудан ээп келбээн дайынчыларның дугайында чырыткылыг тураскаалды мөңге-мөңгеде арттырып каар ужурлуг бис.

Тываның эки турачы оолдар, кыстарының дугайында хөй материалдар бижиттинип турары эки-дир. Харын-даа кижи бүрүзүнүң дугайында бижиир болза эки боор деп бодаар мен.

Ачамның кады төрээн акызының оглу Иргит Майын-Тараа Сайын-Херелович база-ла фронтуга дайылдажып чорук турган кижи. Ооң дугайында бижээн сактыышкыннар [illegible]. Чогум ооң ат-сывы-даа шоолуг үнмес болгаш кайы хире дайылдажып чораанының дугайы эки билдинмес боор-дур. Фронтудан ээп келген эки турачы акыларывыс бо ажыңнң дугайында [illegible] деп идегел-биле редакцияга чагааны бижидивис.

Сюрюн ИРГИТ.

Каа-Хем район,

«Улуг Октябрь» совхоз.

АРМИЯ БИЛЕ ФЛОТТУҢ АМЫДЫРАЛЫ

ООЖУМ ОКЕАННЫҢ КЫЗЫЛ ТУГТУГ ФЛОДУ. Леонид Ильич Брежневтиң «Кур чер» деп чогаалын флот улуг сорук кириишкин-биле уткаан. Корабльдерге болгаш шериг кезектеринге ук чогаалга хамаарыштыр политинформацияларны болгаш курупкан чериң чагырыкчылары-биле ужуражылгаларны эрттирип турар.

«Дмитрий Пожарский» крейсериниң составы курупкан болгаш кур черлерни шиңгээдип алыр улуг хереке үлүүн киириштирген. Курлавырда подполковник Л. Берёзкин-биле солун ужуражылганы эрттирген.

Суг дүвүнүң И. хемезинге, Л. И. Брежневтиң бо чаа номунуң дугайында санал-оналын улуг лейтенант А. Иконников кылган. Ол бодунуң үезинде база курупкан черни шиңгээдиринге киржип, ак сеткилдиг ажылдап чораан болгаш «Золотой колос» деп херек демдээ-биле шаңнаткан.

Шериг кезектеринде болгаш корабльдерде «Кур чер» деп номга бажыдайы номчулга конференцияларын организастап турар.

Капитан В. ПОЛИЩУК

ПРИБАЛТИКАНЫҢ КЫЗЫЛ ТУГТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Майор В. Зорькинге удурткан харылзаа батальону эртken өөредилге чылында дайынчы болгаш политиктиг белеткелге бедик көргүзүглерни чедип алган. Батальонда бирги класстың тускай эртемниглери хөй. Оларның аразында — капитан Н. Комлев, улуг лейтенант Г. Андрианов, лейтенант Е. Быстров болгаш өскелер-даа кирип турар.

Амгы үеде батальон чаа өөредилге чылынга чыяк белеткенип алган: техниктиг класстарда тускай стендилер белеткеттинген.

Капитан Н. БУГЛОВ.

ГЕРМАНИЯДА СОВЕТ ШЕРИГ БӨЛҮҮ. Септекчилер бөлүүн майор А. Зубков удуртуп турар. Олар хүлээлгезин хүн бүрү 110—120 хуу күүседип, мактаглыг черин чедип алган. Ыңаргы биче сержант В. Бузоверга удурткан чыык-чы-слесарьлар бригадазының көргүзүү бедик. Анаа дайынчылар В. Водолазский, В. Ефимов болгаш өскелер-даа бот-идепкейин өтчүгажы-биле ажылдап турарлар.

Ук бөлүкте кижи бүрүзү белен продукцияны хууса бетинде дужаары-биле чүгле бедик көргүзүглер дээш эвес, а эш-өөрүнге дузалажып, продукцияның шынары дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Улуг лейтенант А. ОСИПОВ

МААДЫРЛАР УТТУНДУРБАС

Бо фотокуруктар эрткен чылын Украинаның Деражно суурундан «Шын» солувувус редакциязынга келген чүве.

Деражно... Акы-дуңма украин улустуң чуртунда бо бичии суурнуң адын дыңнап кааныывыста бистиң сагыжывыска хөй-ле бодалдар кирер. Улуг хуралдар болгаш ужуражышкыннар-даа болган черлерге наваны улгады эрттиниң [illegible] [illegible] болгаш күш-ажылчы орден, медальдарны чайынналдыр кадаан акылар, угбалар ийлдирге үнүп келгеш, «Фашистер-биле эң баштай Деражно суурнуң чоогунга тулчуп эгелээн бис...» деп чугаалап эгелей берип. [illegible] [illegible] [illegible] эртээн дайынчы оруун бистиң караавыска чуруттунуп кээп, кадыг-дошкун чаа-дайынның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база кээр деп келген мышкаш сагындырар.

Ынчангаш тыва эки турачыларывыстың немец-фашистиг ажылекчилер-биле эң баштай сегирикип алган, чүр-ледир көрүшкен чери — Деражно суур — бистиң чуртувустуң бүгү улустарының, ылангыя орус, тыва, украин улустарының Төрээн чуртунга. Лениниң хереэнге бердинген чоруунун, быжыг найыралының мөңге-мөңгеде тураскаалы, ыдыктыг сүзүглели болуп артып калыр.

Деражно суурнуң улуг, бичии чонунуң ол черни хосталгазынга киришкен дайынчыларның дугайын утпайн, [illegible] чоруурунуң кончуг сорунзуг чылдынып болур. Ол дугайын бо номчуп-даа, 11 ге улаар «Шын» солунга бижээн бис. Ол материалдарны Костополь районнуң «Червоний прапор» деп солунунуң ажылдакчылары бисте белеткеп берген чүве. Оон соонда бистер Деражно хосталгазынга киришкен тыва дайынчыларның дугайын улам [illegible] [illegible] [illegible] рувустен дилээн бис. Удатпайн чок биске база бир посылка почта дамчыштыр келди. Ында бо чуруктарны, суй-белек кылдыр кылып каан земитка холазын база тыва эки турачыларның дугайын бижээн [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] турачыларның баштай дайынга кирген черинин хөвүредн суп каан бис деп бижээн.

Ам ол тураскаалдың кырында [illegible] [illegible] кызыл-тас чаңнызы берген чылдар бо ховужугаш тыва эки турачыларның фашистер-биле бир дугаар сегиришкен алган чери ол-дур. Деражнонуң чанында бо черге Немецтер дээр хуторжугаш (уш-дөрт бажың) турган. Тулчуушкуннуң боон турганын оон чурттакчылары көрүп турган. Тулчуушкун төнген соонда анаа өлүрткен дайынчыларны бо ховужугаштың оң талазында оргу кыдыында [illegible] [illegible] дар арганыг тейжигешке орнукшуткан. Дайынчыларны өөрүн касчырынга... хуторнуң чурттакчылары М. Войценко болгаш өөл-даа өскелер [illegible] [illegible] [illegible].

Улуг Тиилелгениң 30 чыл [illegible] [illegible]. Деражно суурнуң [illegible] [illegible] чоок кавызында чыдар бүгү дайынчыларның мөчүлерин чевеглерден ужуулгаш, боттарының чыгаан акша-хөреңгизи-биле суурунга ыдадырып алган улуг тураскаалынга эмгеп орнукшудуп алганнар.

Ол талакы чурукта көрдүнген он тураскаалдың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (школчулар ону шефке алган) доктаамал ажаап карактап турар, ооң мурнундан кыжын-даа, чайын-даа кызыл чечектер ырававас деп биске бижииллер.

Тураскаалдың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дайынчыларның аттарын бижиип каан Оң талакы плитада бижиин аттарның эң баштайы гвардейжи «Сат Моңгуш Эрестеевич», а сес сугаарында — гвардейжи кызыл шериг Хайдып Оюн Шадыпович», чеди дугаар кижини «гвардейжи Сейтен Түлүш Хойлукаевич» деп бижээн.

Дайын төңгенден бээр элээн үе эрткен. Чамдык дайынчыларның орнукшуткан черлер тывылбайн турар. Ам-даа дөрт тыва дайынчының чевээ тывылбаан, дилеп турар бис деп биске бижиидилер.

Бо бүгүнү номчуп, бо чуруктарны көрүп орарга кажиин [illegible] сагыжынга хөй-ле чүүлдер кирер-дир. Чүнүң-даа мурнунда аныг-дуңма украин чоннуң маадырлыг дайынчылары өлүрткен дайынчыларны дыка-ла турасквап, хүндүлеп чоруур-дур.

Оон-биле кады ындыг бодалдар база сагыжка кирген-дир. Тыва чоннуң аттарын алгылаан эки турачыларывыс дугайында материалдарны ам-даа [illegible] чыып бижип, харын-даа чаңгыс черге мөөңнеп көрзе кандыгыл. Черле ынчаш ала өгбелеривистиң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарын көргүскен тураскаалдыг черлерни холга ап, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бистиң хүлээлгевис болур-ла болгай. Төөгүнүң тураскаалдарын камгалаар айтырыг — күрүне ужур-дузалыг айтырыг, ынчангаш ол дугайын Конституциявыста бижип демдеглээн-даа кончуг шын.

Эки турачыларывыстың [illegible] [illegible] [illegible] зиндеги болгаш амгы-даа) чорудун бижиир Украинада хөй кээр-дир. Ынчангаш бистиң хүндүлүг эки турачыларывыс боттары-даа [illegible] чиңгээлээрге, кады чораан эш-өөрүнүң кымнарының кана маадырлыы-биле өлүрткенин, канчаар тулчуп чоруп турганын база кайда орнукшутканын «Шын»... [illegible] [illegible] [illegible]... [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]... ны очулдурган, хостаашкын [illegible] сургулдарга музейлерже чорудуп болур бис.

С. МААДЫ, «Шынның» корр.

КИЧЭЭНГЕЙНИ — КОЛ АДЫРЖЕ

Партияның Бай-Тайга район конференциязындан

БАЙ-ТАЙГА районнуң ... мал ажылы. Партия райкому, СЭКП-ның XXV съездизиниң база СЭКП ТК-ның (июль 1978 чыл) Пленумунуң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар, районнуң социал-экономиктиг культура хөгжүлдезин шапкыннадыр сорулга-биле ... түңнелинде онгу беш чылдың эрткен иийи чыл он айларында бо адырда чамдык чедиишкиннер чедип алдынган.

Район күрүнеге сүт садарының үш чыл планын күүсеткен, а бо чылдың үшкү кварталында ону 105 хуу ченир боттандырган. Сүттү бүдүрериин эрткен чыл-биле деңнээрге, 8,6 хуу азы 388 центнерге көвүдеткен. «Тээли» совхоз пландаан ажыр 242 центнер сүттү бүдүргеш, өске ажыл-агыйлардан бедик көргүзүгнү чедип алган. Район бо чылдың үшкү кварталында күрүнеге эът садарының планын 101,2 хуу күүсеткен. Ол бе...-даа мал ... ажылының түңнелинде чедип алдынган.

Районда 38 малчын, оон иштинде 26 коммунист мал...

тия организациязының ноон сонгаарғы сорулгаларының ... партия райкомунуң бирги секретары Д. С. Даваа-оол ... Ооң-биле чергелештир илеткелчи болгаш санал берген эштер районнуң мал ажылында болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында четпестерни шүгүмчүлекчи бау-биле анализтеп көргүскен. Оон беш чылдың эрткен иийи чылында база он айларында партия райкомунуң бюрозунга чүгле мал ажылынга хамаарыштыр 20 чугула айтырыгларны чугаалажып, ол талазы-биле доктаал-шиитпирлерни хүлээп алган. Оларның күүселдезин ... чүүлдер кылдынза-даа, мал ... ам-даа бар болуп артып ...

Район мал бажын өстүре...

совхозтар (директорлары С. Хертек, О. Таргын) шуут ... тир хойнуң сула эдержилгезин кудуу деңнелге организастап, ... кабрьдан июнь, харын-даа июль айларга чедир узамдыктырып турар. Мал ажылында харысаалгалыг специалистерниң негелдезиниң кошкаан ажыглап алгаш, чамдык малчыннар кодачнарынга кайы-бамаан чок кошкарлар салып, кадарган хоюнуң уксаазын, оолдааш кыныың хуусаазын барымдаалаваан турар. Ооң-биле калыдарын доозадыганы-даа, сула эдержилгени-даа шиңар чок организастап турарындан хой мал кызырап, төл бер... турар.

ОЗУЛДЕНИН улуг ... биле чергелештир малдың ... чазын-даа ажыл-агыйда ... рениг байдалды тургузуп ...

...

Партия райкомунуң кежигүнү ... вастыг баштаңгы пленуму болбаан. Аңаа партияның Бай-Тайга райкомунуң бирги секретарынга Д. С. Даваа-оолду, ийиги секретарынга М. Х. Сарыглар болгаш секретарынга Х. Л. Доңгакту соңгаан.

Х. К. МОНГУШ,

«Шынның» туралыг корреспондентизи.

Оттулар чүүлдүг болгаш энергияны камнаар

ЧӨП АЖЫГЛААР

Ниитилел бүдүрүлгезиниң шапкын өзүлдези, ажылчы чоннарның бүгү талалыг негелде-херээлелдерин хандырары электри болгаш чылыг энергиязын улгаттырары-биле чиг-этти болгаш оттулар чүүлдүң бүгү хевирлерин казып тыварын улам көвүдедирин негеп турар. Чогум-на ооң ужурундан бистиң чуртта чыл сайын-на чаа-чаа хөмүр-даш болгаш газ-биле байлак черлерни шинчилеп тып, суг, чылыг болгаш атом күжү-биле ажылдаар станцияларны тудуп турар болгай.

«Бистиң ниитилелдиң байлактары кончаар-даа улгадып турар болза, эң шыңгызы-биле камналгалыг болгаш хумагалалдыг болуру улус ажыл-агыйының хөгжүүрүнүң, улустуң амыдыралының чаагай чоруунуң бедиирииниң эң чугула чүүлү боор артар» деп, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Бистиң республиканың электри болгаш чылыг энергиязын камнаары — хүнниң чугула айтырыгларының база бирээзи. Бо чылын республиканың энергия кураажылгазын ... ажыл-агыйда дыка карылгалыг боор турарын айтыр херек: совхозтар тускайлаан лимиттен артыр 13 млн. квт. шак, а тудуг ... электри энергиязын чарыглаан. ... хемчээли бирык 23 млн. ...

30 хуу, «Росводпроектиң» ДЫК заводу — 23, «Каа-Хем» разрези—12 хуу ... болгулаан. Маңаа онзалап демдеглеп каар чүүл болза, үстүнде айыттынган организацияларның камнап алган сан-түңнери херек кырындызы-биле ыраккта дүүшпейн турары болур. Ынчангаш сан-түң үндүрерде эң-не шыңгыы болуру ...

...

ҮЛЕГЕРЛИГ ЭРТТИРЕР

Мал фермаларында болгаш комплекстеринде ...

... болгаш кухняларның дериглерин хыйлап, шепээн.

Белоруссияның малчыннары чүгле эгелээшкинни кылганнар. Эътти, сүттү болгаш өске-даа мал продуктуларны бүдүрериң болгаш күрүнеге садарын бо кыжын эрткен кыштан-даа көвүдедир деп ...

... рин кызырылга шөфтеп турар үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш тудуглар дуглаштыкканнар. Республиканың бүгү фермалары болгаш комплекстери курттарга болгаш ... кадртар-биле четчелеттинген. Белоруссия ...

... тергиилеп турар — күрүнеге эът, сүт, чуурга садарының талазы-биле беш чылдың үш чылының планын олар хуусаа бетинде күүседипкеннер.

(СЭТА)

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА-ның кыска дыңнадыглары, тайылбырлары

АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

НЬЮ-ЙОРК. Совет Эвилелинге үргүлчү аалдап бээр мен. Совет кижилерниң хүлүткээчелин, оларның америк улус-биле эң сырый харылзааларны таарыштыр тургузарынче сундулуун ол санында-да кагадаар мен деп, «Контрол дейта» ... АКШ-тың эң улуг фирмаларының бирээзиниң бирги организы президентизи, сураглыг америк баянтан Р. Шмидт ССРЭ-ге аян-чоруктан ээп чанып бергеш медеглээн.

ССРЭ-же амгы аян-чоруум онза кайгамчык болду деп, СЭТА-ның корреспондентизинге ...

... ген.

Совет Эвилели-биле бистиң харылзааларывыс ...

Совет-америк садыглажылганының хөгжүлдезинге удурланып турар кижилерниң Каттышкан Штаттарда Совет Эвилелиндек үлегерлеп алыр чүү-даа чок дээр аянныг бадыткалдарын Р. Шмидт буруу шапкан. Ындыг бодал кедергей хоралыг. Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелери болгаш эртем-шинчилел институттары-биле ... ниниң бүгү дуржулгазы совет ... чүүлдер Каттышкан Штаттарда бар дээрзин бадыткап турар. ... дер талазы-биле Совет Эвилели Каттышкан Штаттарның мурнунда чоруп турар черлер.

ССРЭ-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле ... кыннар политиказын «Контрол дейта» ... президентизи шиитпирлиг буруу шапкан.

... орукка туруп алыр, дугжуурлуг чорукту чавырылдырарынга АКШ-та удурланып турар кижилер ол харылзааларны ук оруктан тайып идип шыдавас ... дугайында дугуржулгага эн дүрген ат салыры ол орукка чугула базым болур ийик деп, Р. Шмидт түңнелинде чугаалаан.

ЧААГАЙ КОЖА-ХЕЛБЭЭ ДОГУННААШКЫНГА ҮНДЕЗИЛЭЭШ

СТАМБУЛ. Турцияның болгаш ССРЭ-ниң аразынга кайызы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы улам ынай калбартыры ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктарынга бүрүн таарыжып турар деп, «Дюнья» солун бижээн.

... чурттаар ужурлуунуң чырыткылганы ...

Сооңгу чылдарда Совет Эвилели-биле харылзааларга болган боттуг өскерилгелер Турцияның экономиктиг дыка хөй айтырыгларын че...

... Ататүрктүң үндезилээни ... тургузуглуг кожа ийи күрүне тайбынче болгаш демпилтеже чүткүлдүг болза, олар камчаар

... нуң кайгамчык улуг металлургия ... иниң алюминий болгаш Измирниң нефтехимия комбинаттарын, ол ышкаш өске-даа алдынкаш объектилерин туткан.

Делгей айтырыгларынга хамаарыштыр ССРЭ-ниң ... пиалдыг туружун «Дюнья» бедии-биле үнелээшкен, ол туруш делегейде болуушкуннар хөгжүлдезинге боттуг улуг салдарын чедирип турарын демдеглээн. Турция улус боо... бүгү күрүнелер-биле найыралдыг ... калбартып турган, хандырып болур деп, ук солун онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Палестинаның араб улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын чыскаалын Индияның шөйгимелзалында өөренип турар палестин студентилер эрттиргеннер. Чыскаалдың киржикчилери сионизмге болгаш реакцияга удур, бо ... черинге чурттаар эрге дээш палестин патриоттарның маадырлыг ... кип турарының дугайында болгаш Кэмп-Дэвидке болган чаңгыс талалыг дугуржулганы буруу шаап турарын медеглээннер.

ЧУРУКТА: Делиге чыскаалдың киржикчилери.

АП — СЭТА-ның телефотозу

ШРИ ЛАНКАДА ПАРЛААН

КОЛОМБО. (СЭТА). Шри Ланка Республиканың ... Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» деп ...

...

ЧАВЫРЛЫЫШКЫН ДЭЭШ

ЧИКАГО. (СЭТА-ның корр.). ...

... ның дугаанында Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң ... ны дүрген чедип алыр, оларның ...

... черлериң сиррээзи ... ужуруг деп, ол онзалап демдеглээн. Ооң бодалы-биле алырга, совет-америк харылзааларын ... эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының хөрээнге баарзы болур.

... да чаа дугуржулга ... улуг салыышкын болур деп, Чикаго университединиң ...

... тайгаарап келдим, ... Совет чаактың чорудуп турар тайбыныңң ... чок политиказын ... гуннаашкынның принциптерин ... тиилеп турар.

В. МАТЯШ.

ШАПТЫКТААШКЫН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Консервативтиг ... түңнелинде Бейруттуң чамдык районнарында ... байдал тыдыр алган. ...

«Ливан фронтунуң» ... Ливанда улуг ... Дамура портта ...

ӨӨРТҮР

Чогаалчының бижиин каш урак сестеринин [illegible] четпес черлери чок, магалыг-ла ылгын болгаш дээштиг болгулаар чүве-дир ийин. Кошкак [illegible] серген сорук киирип, чалгаа кижилерин кежээлендирип, аадыг-ширин кижилерин уярадып келгилээр аан.

Дайынның [illegible] чылдарында, ылангыя Чаа-Хол кожуунунуң Ак-Хемге үенин лайы-биле балдырбазыык оолдар бистериң чугаалажыр чугааже-ле дайын, ойнаар оюнуувус-даа дайын турган чүве. Чогумна ынчан Степан Агбанович Сарыг-оолдуң патриотчу шүлүктери өске чогаалчыларның-биле [illegible] алгаш, бистерге ужуглуг кээп, сагыштан ыравас, эштан дүшпес кылдыр [illegible] леттинин тургулаан. Ол бөгүнге дарааланып бичии кижилер бистерге эң-не эргим болгаш чайыралыг «Шиижекчигеш». «Саны-Мөге» аалдап келгилээн. Бо кайгамчык чогаалдарга каңдыг-кандыг кижилер [illegible] дыкшын турбаазы [illegible].

Степан Агбановичиниң чогаалдары-биле танышкылгам чогум-на ол чылдардан эгелээн чүве. Ынчан школага барбайн турган-ла, ачамның ачазы-биле ужук-бижикти өөренип ап, [illegible] номчуп турар апарган мен. Ынчангаш ооң чаа чогаал бүрүзүнче [illegible] чек баштан [illegible] дег, суңдугуп чорууш. Ындыг чогаалдарын бижип турар чогаалчының овур-хевирин сагыжымга [illegible] гуузу даап бодаар чордум: [illegible] чаагай болгаш чугаажарда [illegible] шүлүктеп чугаалаар, а ооң [illegible] бүрүзү-ле кайын [illegible] лап чугаалажы аар [illegible] деп аан.

Беженги чылдарның ийиги чартыында бир-ле катап бирастап бижип алдылаан шүлүктеримни хойлап алгаш. Чогаалчылар эвилелинде ооң олурган орнунче сүрээлей-сүрээлей кире бергеш, нат-ла кайгап каан мен: узунзумаар болгаш шилгедек, карактарын [illegible] ле басыылай каантар кижи холун туткаш, чанынче олуртуп алгаш, оюн-баштак-биле чугаалажып эгелээн-даа. Ындыг улуг чогаалчыларга бодунуң шенелде шүлүктерин көргүзери берге чүве-ле ышпазы деп бодаан мен, ындыг ээс чүве боор тур: чымчак коңгүг сайгарар. Хаштан-даа чамдыктарын мактаар-даа болган.

Степан Агбанович [illegible] улуг чогаалдап көргүзүп чорбаан мен. Ынчаан-даа ооң-биле ойде-ойде чугаалажып, хурал-суглаага [illegible] ынчап, бижип каан чогаалдарын бирден [illegible] ол келгенин улуг [illegible] ган. Кол-ла чүве — ооң бодунуң, ат-алдарлыг улуг чогаалчы хирезинде болуп оруг кордунмазы.

Мээн катап-катап номчуп чоруурум хей-хей шүлүктерин, сураглыг «Саны-Мөге», «Алдын-кыс», «Акыр-оолдуң тоожузу» деп чогаалдарынын авторунга 70 харлаан. Бышкаш болгаш урак-чечен чогаалдары-биле ооң сонгаар-даа [illegible] бистиң сорук киирип чоруур.

О. МОҢГУШ,
номчукчу.
Улуг-Хем район.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Тываның улустуң чогаалчызы, Тыва АССР-ниң литератураның [illegible] болгаш урак чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Степан Агбанович Сарыг-оолдуң чедер харлаанынга холбашкан ужуражыышкынны республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң коллективи организастаан. Ужуражылгага Культура министерствозунуң [illegible] чылар болгаш Кызылдың № 2 школазының өөреникчилери, башкылары киришкен.

Музейде Тыва Арат Республиканың тургузулгазын болгаш ажылдалгазын көргүскен салбырның эргелекчизи, чогаалчы М. Кенин-Лопсан ужуражылганы ажыдып, оларның амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының дугайында кыска медээни кылган. Ооң соонда [illegible].

№ 2 школаның башкызы, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы С. Сояна, 9 «в» класстың өөреникчизи Люба Куулар, бот-тывынгыр концертчилер А. Лаптан, А. Та[illegible], [illegible] тудуп, концерт көргүскеннер.

К. БАЙЫР-ООЛ.

ТАЙГАЛАРДА ФЕРМАЛАРДА

Комсомольский леспромхоз [illegible] объект көстүп келген. Ол [illegible] 40 муң төрүүр дагаа турар [illegible] кыш фермазы-дыр. Ооң күчүзүнүң болгаш бүгү бүдүрүлге чорудулгаларының механизастаттынганы [illegible] талазы-биле ону ам ажылдап турар бичии фермалар-биле деңнээр арга чок. Бодунуң инкубаторун тургузары [illegible] чаа көрдүнген: ам-даа Чедир-ле чаа чаштыган бичии дагаажыгаштарны «Улуг черден» самолетка эккеп турар.

Комсомольский — «Тюменьлеспром» деп бүгү-эвилелдиң [illegible] кыйыныгн эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ол алдан дугаар параллельдиң соңгу чүгүнде турар. Ол суур эгеле тургустунуп эгелеп турда, [illegible].

Таалап чоруур ынаа ыг [illegible] кижи чаа саттыы турган. Бо Тюмень соңгу чүгүнин [illegible] черлеринге [illegible] кыш олурт [illegible] кыш өстүрерин ам алаазы [illegible] бергe.

Ындыг-даа болза Комсомольскийниң [illegible] арызындан бир дугаарында дузалаар ажыл-агыйны хөгжүдүп эгелээн бис дээш дугайын чорумал-биле чугаалап болурлар.

Бо болза типовой бүдүрүлге, областың мурнуу талазы [illegible] колхозтарындан ылгалыр чүвези эвээш. Чижээ, мал комплексинде дөрт чүс инек турар ийи кажаа, бираазынге-ле ийи чүс бызаа кирер ийи бызаа кажаазы ха[illegible]ржыр. Мында сүттүг бирги [illegible] цех, инек төрүүр салбыр, бызаалар профилакторийи, [illegible] бар. Механизмнерниң болгаш [illegible] тураазы-биле малды чемнээр, сүттерин саап, өдээн аштап арыглап турар.

Суур [illegible] хереглээни мал комплекзин бүрүнү-биле хандырган. Эрткен чылын 850 центнер сүттү саткан.

Ийи муң беш чүс дөрбелчин метр шөлдүг теплица тудуу эгелээнден соңгаар ыяш [illegible] тер, өске-даа кижи чиир ногаан үнүштер көстүп эгелээн. [illegible] чаа профессияны шиңгээдип ап турарлар. Чоокта чаа-ла [illegible] килограмм ногаа ап турган [illegible], ам оон ийи катап хөй [illegible] ап турар.

Комсомольский леспромхозунуң дуржулгазы «Тюменьлеспромнуң» бүгү салбырларында нептереп турар. Каттыжыышкынга ам беш дузалаар ажыл-агыйлар ажылдап турарлар. Чоокта чаа ыяш белеткелчилери [illegible] тар турар районнарның партия [illegible] ажыл-агыйларның улам хөгжүдерин чаа [illegible] ганнар. Ооң күүселдезиниң [illegible] беш чылдың түңнелинде [illegible] ааа эът, ногаа, чүүрта бүдүрери бүдүн [illegible] катап көвүдээр.

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.
Комсомольский суур,
Тюмень область.

Улуг чогаалчының тураскаалынга

ЛЕНИНГРАД. Невада хоорай-биле улуг орус чогаалчы И. С. Тургеневтиң литература хөй-шимчээ [illegible] холбашкан. Ол Петербург университединге өөренип чораан. Н. А. Некрасовтуң болгаш И. И. Панаевтиң Петербургка үндүрүп турганы «Современник» журналының тургузукчулары болгаш [illegible] хууда болгаш чогаадыкчы салым-чолу-биле адырылбас холбаалыг Невада хоорайга И. С. Тургеневтиң хөй санныг романнарын болгаш тоожуларын парлап үндүрген, ам ол шии чогаалчызы бооп болу берген.

Ленинградта, ССРЭ-ниң ЭА-ның орус литература музейинде (Пушкин бажыңы) И. С. Тургеневтиң амыдыралынга болгаш чогаадыкчы ажылынга тураскааткан делгелгени ажыткан. Музейниң фондуларында чогаалчының амыдыралынга, ооң өөрүнге болгаш ол үеге хамаарышкан ховар материалдар бар. Ленинградтың театрларында ооң шиилерин болгаш чогаалдарындан шимчиткен чүүлдерин көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң ЭА-ның орус литература институдунуң эртем ажылдакчылары Е. И. Кийко болгаш Е. В. Свиясов (оң талазында) И. С. Тургеневтиң чогаалдарының [illegible] парлап үндүрерин [illegible] чуруктарны белеткеп турарлар.

М. БЛОХИНИН фотозу
СЭТА-ның фотохроникасы.

ЧАА САЛБЫР НЕМЕШКЕН

Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинде база бир чаа салбыр немешкен. Мында Тыва Арат Республиканың тургузулгазын болгаш [illegible] чүүлдерин көргүзүп турар. Ооң революция мурнунун чылдарын көргүскен кезиинде «ТАР» [illegible] ол шагның акшаларын, [illegible] делгээн.

Партияның [illegible] кан «1919-1921 чылдарда Тывага [illegible] кол тулчуушкуннарының болуп турган черлери» деп чурук-картаны онзагай, тода, чараш кылдыр чураап аскан. Мында партизаннар Семён Коровин, Мөңге Иргит, Кижиир-оол Шалык, Иван Маадыр-оол, Макар Елупахин болгаш Седип-оол Тановтуң фото-чуруктарын [illegible]. Ол-ла черге партизаннарның [illegible] болгаш чаныктыг боолары, улуг, биче хемчээлдиг селемелерни, хол боолары делгээн. Тываның ноод дыл кырында бижиттинген тугу, ооң адаанда ТАРП-ның тургузукчуларының бирээзи Оюн Күрсединиң, ТАРП-ның Төп Комитединиң чиңгине секретарьлары турган Салчак Тока биле Иргит Шагдыржаптың чуруктарын көргүзүп [illegible].

Сурагжаан тыва маркаларының чамдызын база көргүскен. Тываның Араттың Революстуг намының XII съездинге Ю. Цеденбалдың чүве чугаалап турганын көргүскен чурук база бар.

Тываларның ажыл-агыйга ажыглап турганы [illegible] кыдаан, хүрек, [illegible] кускун-хаай, дырбааш, ыяштан кылган андазын болгаш [illegible] өске-даа эт-херекселдер база делгеттинген.

Музейниң Тыва Арат Республиканың тургузулгазын болгаш [illegible] Моңгуш Борахоевич Кенин-Лопсан [illegible] ажыдышкынынга чыылган чонга солун таныштырган.

Чаа ажыттынган салбырның залы солун, өөредиглиг. Аңаа барган көрүкчү бүрүзү ук залды организастап тургускан [illegible] ажылдакчыларынга [illegible] ришкинин илередип турар.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУМЧУТСА

[illegible] М. Ооржактың № 251 «Шын» солунга үнген «Худуктелдиг болур» деп материалын [illegible].

Шынап-ла театр-даа магалыг-дыр. [illegible] тинген, чырык, чылыг, делгем. [illegible] чангаар-ла сергей бээр. Ынчалза-даа Шукшин аттыг театр училищезиниң аныяктарының [illegible] эгелээни тыва культураның хөгжүлдезинде база бир чаа чедиишкин болуру чугаажок. Шиилерге кижилер-даа эрбын болду, хостуг олут шуут чок. Артистерниң оюннары-даа, чаа чараш театрым-даа магадап ханмас болдум.

[illegible] чуулдер бар болду. Ноябрь 27-де «Ыглаар-Туруг» деп [illegible] Олутгунга олуруп алдым. 4-кү олуругнуң [illegible] олуту 3, а 10-гу олутка 2 билет дакпыр саттынган болду. Баштай келгеннери [illegible] алырга, соонда келген кижилер [illegible] гаалаадылар. А дежурныйлар оларга кандыг-бир арга-биле олут тып бээр дээш эдертип аткаар чорупту. Ынчаан көрүп олурарымга ынак ындыг хому[illegible] ону эдерип кылаштаан кижилер 20 хире бар болду. Мындыг таварылгага чаңгыс бо удаа эвес, өске-даа шиилерге туруп эскерген мен. Ол дугайын чалымда, мурнунда, артында-даа олурган көрүкчүлер база чугаалажып олурдулар. Ынчаар дакпыр билеттиг кижилерни сангарап олуртуп турда шии чогуур үезинде эгелевес, 15—20 минута эрте бергилээр.

Шии төнер дей бергенде чамдык көрүкчүлер кидистерип маңнажып, тонун алырынче халажып, үнүп эгелээр. Шиинин [illegible] дыын көрбес, өске көрүкчүлерге-даа көргүспес, дыңналдырбас, [illegible] бар. Ындыг кижилер холунда [illegible] артистерниң [illegible] инде, бодунуң культуразының четпезин көргүзүп турар деп бодаар мен. Ынчангаш школаларга, училищелерге, техникумнарга, [illegible] аныяктар ортузунга бо дугайында чугааны [illegible].

Тон алыр черде корум-чурум чок. Ыт [illegible] мурнун [illegible] а чамдык оолдар баарташы ажа халааш, боттары тонун алгылаап-даа турар. Номерлерниң саштан [illegible] ашкан чедир каны аскылапта турарын карында бижип, көргүзүп каан черде-ла каны-хамаан чок чуткааш, номерин сунгулаар. А театрның чамдык тон азыкчыларының талазында четпестер бар. Кандыг-даа аалчыт барымдаалавас, таныш эштериниң номерлерин баш ажылдыр алгаш, бодунун харын тураары аскылыпыда эвес-даа болза, өске аскылыштан дилааш турупта. Корум-чурумнуг, ээлчег ёзугаар болур болза, тон алырынга хөй минута чарыгдаттынмас.

Театрга [illegible] чурттакчылары эвес, районнар-дан-даа, өске-даа черлерден [illegible] бир бөлүк [illegible]. Ынчангаш театрның администрациязы бо четпестерни [illegible] деп идегеп мен.

О. СИНРИП-ООЛ,
пенсионер.

Шүлүктер

ДӨЗЕП-САЛГАП

Терең сиген ээримниң
Деспе чедир мөгее-дир.
Агы, каңгы чаагай чыды
Алаак иштин айдызаал тур
Сараат салган сигенчилер
Чаңынга кээп, үлүүн кадып.
Айыыр туткаш, демиин чиптин

Агымнаң шимээн кирдим
Мөчек-мөчек шыгганнарлыг.
Мөгелерзиг чалыы кижи
Чаңыч орта кожадаштым
Сараат улам бедип-ле ор
Уруг мени, «чаржымзаан»—
ооош.

Улай-улай салып турда
Кандыг-даа эр бырашпаа дег
Кашпагайым магададым.
Кашпагай кыс! Аксынаа-даа
Харын сенээ чоргаарланып
мен.

Төлеп кижи бүдүжүнүң
Дөзеп-салгап алыксаар мен.

Ч. ОЮН

ЛИРИКА

* * *

Чечекке-даа, чимиске-даа
Сени черле деңневес мен
Орай күзүн кандыг ийик:
Оңуп калыр, үзүп калыр.
Айның хүннүң бодап кээр мен:
Аар булут дуглантарга.
Чырык черин боду безин
Шылаш, могай бергениг
боор

Арзаан болган дамырактың
Арыы кончуг. Ынчалзажок
Эдим-ханым чыдыын бербес.

Эгүүр шагда соок чыгар
Хайлак-куштуң ыры чаңгыс
(Аргазында чоруун ынай)
Олуржемге мени кагбас —
Өөкүе чүрээм ышкыш-тыр
сен.

* * *

Ас. бүргег кандыг-даа ойде
Арыывысты коржуп келгеш,
Эң-не соолгу дужугда дег.
Эргелеп чоруул. [illegible]
Карак чивеш арааанда
Кандыг хаан болбас [illegible]
Каммыыл ыштааш нугул соктер

Кантагайны эргип бээр
Ийи боду бердингенде
Пем-лонтек чалдангаш
Чериия, дээриин каапылаы
дег.
Четтипчикеш, кады чоруул.

М. ДОРЖУ.

ЭНЦИКЛОПЕДИЯНЫҢ БИРГИ ТОМУ

Бистиң мурнувуста — ванок улуг том. Ындыг-даа болза, ол барык-ла 1600 арынныг номну холга ап алырга, ооң каттамчык чиига дораан-на эскертине бээр. Чаңгыс томнуг совет энциклопедия словарының (СЭС) македи ындыг.

— Шак мындыг номну үндүрүүшкүнүң бистиң чурувуста бир-ле дугаар кылдынып турар — деп, «Совет энциклопедия» деп ном үндүрер черниң директору А. Чугунов чугаалады.— СЭС бодунуң даштыкы хевирнинң талазы-биле «Улуг совет энциклопедиянын» томнары-биле барык-ла дөмей. Ындыг-даа болза ында кирип турар материалдарның хемчээлиниң талазы-биле оон дөрт катап ажыг. Эзээ ном принциптиг чаартылгаларның ачызында ол чедип алдынган. СЭС-ке тускай саазын кылдынган — эмин эртир бижиг болгаш ажок чиге: ооң бир парлаар амазының деңзизи 30 грамм. Ол дээрге УСЭ-ниң томнарын парлап турар [illegible] ындыг чуга саазынның бир амазындан 30 грамм чиик. Ооң эңгиле, чаа универсалдыг справочникти парлаарынга онза бичии ужук ажыглаттынмар. Чаа словарь 80 муң состер — статьялардан тургустунган, алдан чылдарда үнген ийи томнуг словарьдан барык-ла ийи катап хөй. Мынча эжен-эргежок информацияны чаңгыс томга сыңырар деп чүве чүгле [illegible] СЭС-тиң [illegible] ларының ортумак хемчээли 5—6 одуруг. Бистиң бо ному [illegible] билиглиң кандыг-даа адырларының талазы-биле долу үнелиг информацияны ап болур. Бо словарьда эң-не чаа информациялар ажыглаттынган, чижээ, статистиктиг сан-чүүлдер 1977 чылдың, а [illegible] тарны 1978 чылдың кирип турар.

УСЭ-ниң баазазынга үндүрүттүнген совет энциклопедия словарын тургузарынга авторларның улуг коллективи ажылдаан. Ленинчи шаңналдың лауреады, академик А. Прохоровтуң редакторлааш[illegible]-биле справочник үнер. «СЭС» деп эмблемалыг томнар келир чылдан эгелеп номчукчуларга барып эгелээр.

М. ВАСИЛЕВСКАЯ,
СЭТА-ның корр.

СПОРТ

СОВЕТ ФУТБОЛИСТЕР АНГЛИЯДА

ЛОНДОН. (СЭТА-ның корр.) [illegible] чемпионадында [illegible] «Челси» командазы [illegible] улуш алганнар. Ойнаарга 19-ку минутазында Калитвин баштайгы мячиин, [illegible] Англиянын [illegible].

ЧЕМПИОН — ВЕНЕСУЭЛАНЫҢ АЛДАРЫ

КАРАКАС. (СЭТА). [illegible] ССРЭ-ниң Шатаров федерациязының [illegible] Совет эвилелинин [illegible] Венесуэланын [illegible]

Делгелгениң [illegible] Буэнос-Айресте [illegible]

ССРЭ-ниң [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible]

[illegible] улуг ужур-дузазын А. Карпов онзалап демдеглээн.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

НОЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижиниң шынгыы амыдыралы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мөгениг адычыгаш» 9.00, 12.20, «Ам-на боттарывысты билчир апардывыс» 10.[illegible], 14.[illegible], 15.[illegible], «Дуб бүрүлеринден чечек» 17.20, 19.05, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хамык ужур акымда» 12.00, «Фронт мындаа фронт» 14.00, 17.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кинонынының № 81» 9.30, 11.00, «Ынакшылдың үнү» 13.00, 15.00, 16.50, 18.30, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сергий ада» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Звездочка № 25» 9.20, «Дириг аьмтаннар дугайында» 10.50, 15.10, «Эр кижиниң шынгыы амыдыралы» 12.20, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дуб бүрүлеринден чечек» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ам-на боттарывысты билчир апардывыс» 11.[illegible], «Фронт мындаа фронт» 16.50, 20.00 шактарда.

Ю. ТОЙБУ-ХААНЫН «Кожээлер» деп чураан чуруу.

Уран чүүл училищезиниң сургуулу Анатолий Моңгуштуң «Төрээн Тывам делгеминде» деп чуруу.

ГЕОЛОГТАР ДУЗАЛАШКАН

«Тыва чонде Серегелов» — Серегеловуң дус ургатывылаан ырак эвесте турар бо хоочун кадыкшылдыга чериниң алреп соңгу областарда аажок билдингир. Ынчаарга арбын [illegible] санаторийниң хогалзылдаан [illegible] геология эргелелиниң Бичетла чериниң геологтары эмчилерге дузалаан.

Суурдан ырак эвесте чериниң үш чүс метр хаваазындан эминниг болгаш ажыр сугнуң күштүг [illegible] Курортологияның болгаш физиотерапияның төп институдунуң бичеген [illegible] сугларны [illegible] гастрит болгаш өске-даа аарыглар эмнээринге ажыглап болур. Кызар байдалдар хуралдарларының талазы-биле күрүне комиссиязы ол черни бүрүткеп алган. Ооң ачызында аңаа аажок улуг санаторий [illegible] арга-лыг болган.

Э. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның корр.
Сыктывкар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңар!»
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!»
12.30—«Тоол аадан келген». «Садко». Уран-чечен фильм.
13.40—«Бодуң тудуп алыңга...» Документалдыг фильм.
14.00—«Кодээге дамчыдылга».
15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.30—«Театр шимни». Л. Леонов — «Алдын чуула». Москваның Малая Бронная шии театрының фильм-шиизи.
17.45—«Делегей байдалы».
18.15—«Бөгүн — Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнү». Стратегтиг угланыышкынның ракета шериглериниң Кол командылакчызы, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, Социалистиг [illegible] армия генералы В. Ф. Толубконуң чугаазы.
18.30—Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнүнге тураскааткан концерт.
19.00—«Ак ортулуктан кыстар». Документалдыг телефильм. Чурттуң [illegible] коллективы [illegible].
19.30—Медээлер.
19.45—«Кино аян-чорукчулар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. [illegible] чорудар.
20.45—Останкинонуң концерт студиязында РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Миронов-биле ужуражылга.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.35—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Салават Юлаев» (Уфа) — ЦСКА. Уфадан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

НОЯБРЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Бичии оол болгаш Карлсон». Мультфильм.
11.15—«Мээң эжим, Колька». Уран-чечен фильм.
12.40—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист Б. М. Песков чорудар.
13.40—16.00—Чазылга.
16.00—«Кодээниң ажыл хүнне[р]и». Кинопрограмма: «ВЛР — кара хорзунуң [illegible] черлери». «[illegible]град өстүрүкчүлери». «Ховунун көрүнчүктери».
16.55—«Корней Чуковскийниң чогаадылгазы».
17.40—«Хваманың школазы».

КЫЗЫЛДАН

18.10—[illegible]
18.25—«Тывызыкчылар оруктары-биле». [illegible]
18.45—«Хөй-шиниң [illegible] лының экраны». [illegible] дылга.
19.10—[illegible]
19.[illegible]—[illegible]

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Эшкү чыл — шалыкчы чыл». Дамчыдылганы [illegible] лакчы В. Н. Бекетов чорудар.
20.25—«Васса Железнова». Совет Арменияның Төп үлегерлиг театрының фильм-шиизи. М. Горький [illegible].
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.[illegible]—«Делегей [illegible] чогаадылгазы».
23.30—00.[illegible]—Хостуг хүреш талазы-биле ССРЭ-ниң Кубогу. Алма-Атадан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Комсомольская правда» солуннуң шаңналы дээш ГТО талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады.
18.[illegible]—Совет Эвилелиниң Маадырлары, Адамчурттуң Улуг дайынының хоочуннары Г. Д. Онуфриенко, П. Г. Якубовский, О. Н. Смирнов, М. Д. Цивко олар-биле «Орленок» телестудиязы [illegible].

КЫЗЫЛДАН

19.[illegible]—Уругларга фильм. «Частырыглар оруу». Мультфильм.
19.50—Тыва АССР-ниң теле[в]идение болгаш радио дамчыдылгазы [illegible] ниниң симфония оркестриниң концерти.
[illegible]—[illegible] Документалдыг фильм.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-29-63, редакторнуң оралакчызының 3-35-74, 2-31-22, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-36, [illegible] 2-27-13, [illegible] 2-31-73, [illegible] 2-23-54, [illegible] 2-21-41, [illegible] 2-22-83, [illegible] информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-23-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун [illegible] 2-32-75.
Тираж 17531. Чагыг 2727.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00094

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 267 (10864) | 1978 чылдың ноябрь 21, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 коп.

МАЛ АЖЫЛЫ: ДУРЖУЛГА, КУРЛАВЫРЛАР

Чогаадыкчы ажыл

Бедик немелде дензинни алыр дээш 5-ки бештүүлелдиң социалистиг чарыжының эгелекчизи Оренбург областа Магнитострой аттыг совхозтуң улуг оператору А. Григорьев Л. И. Брежневке чагаазынга бижээн хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен. Эът комбинадынче ол 1208 молдургаларны чоруткан. Оларның ортумак дензизи 452 килограмм болган. Бүгү продукцияны дээди категория-биле хүлээп алган. Бо кусуку хүннерде А. Григорьевтиң звенозу бедик немелде дензини чедип ап турар. Хоюк бүрүзүнде ук звено 1100 грамм немелде дензини ап турар.

Бо чылын А. Григорьев ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады апарган.

В. ШИРЯЕВ.
СЭТА-ның корр.

Оренбург.

МОБИЛИЗАКЧЫ УЛУГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ НОМНАР

Эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп номунда чүүлдерге болгаш түңнелдерге холбаштыр ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин улам сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын Москваның идеология активинин хуралынга чугаалажып керген.

Хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-зының бирги секретары В. В. Гришин илеткел кылган.

«Кур чер» дээрге Леонид Ильичиниң чаа, кайгамчыктыг чогаалы болурун ол чугаалаан. Ол ном «Бичии черниң» болгаш «Катап тургузуушкунну» дүрүм ёзугаар уламчылалы болбушаан, социалистиг ниитилелдиң хүн бүрүдеги чаадырлыг, тургузукчу ажыл-херектеринин, оон күжел-туткуштарының [illegible]. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмни тургузуп турар совет улустуң төнмес энергия-күжүн чайынналдыр-биле көргүзүп турар. Кур черлерни ажыглалга киирерининиң үе-чадазы социалистиг тургузуглар [illegible] быжыглап кааш, бистиң чурттуң бүгү улустарының найыралының болгаш чаңгыс эптиининиң көргүзүү болган. Ол үеде Казахстанның партия организациязын удуртуп турган эш Л. И. Брежнев канчаар-даа аажок улуг ажылды аңаа организастап чорударынга улуг рольдуг болган.

Москваның ажылчын аныязы, аныяктары-даа чаа черлерни ажыглалга киирип, [illegible] партияның кыйгырыынга эң баштай харыылааннарын ол хуралга демдеглээн. Найысылалдың чоруткан кижилериниң күжү-биле кур черлерге 46 совхозтарны тургускан.

Сөс ап, чүве чугаалаачыларның аразында кур черлерни ажыглалга киирип турганнар база бар. Олар бүгү-ле чүүлдерни кижиниң эрге-ажыктары дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш деп бистиң партияның программада апарган принципиниң номда чаа күш-биле илереттингенин онзалап демдеглээннер.

«Кур чер», «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнар янзы-бүрү байдалдарның үезинде партийжи-политиктиг болгаш идеологтуг ажылдарны чорударының үлегер-чижээн тодаргайы-биле көргүзүп турар. Ол номнарда ындыг ажылдарның арга-хевирлериниң болгаш методтарының дугайында, ындыг ажылдарның дээштиин, ажыктыын улам улгаттырарының угланыышкыннарының дугайында хамаан угаалыг бодалдарны илереткен. Ол номнарның утка-шынары бөгүнгү сорулгалар-биле шууд тудуш холбаалыг боор турар.

Ол номнар төөгүнүң эргилделиг болуушкуннарының үезинде бистиң партияның ажыл-чорудулгазының [illegible] таларын көргүспүшаан, дайын чылдарында, тайбың тудугларынга чыгдынган дуржулганы өөренирин айтып турар. Ол номнар Төрээн чурттуң эрге-ажыктары дээш канчаар кызымаккай ажылдаарынга, четпестерге эптежи чок болурунга өөредип турар.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү талалыг хөгжүлдезиниң талазы-биле сагыш салыышкынның дугайын [illegible], хуралдың киржикчилери, партияның XXV съездиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш оңгу беш чылдың даалгаларын амыдыралга боттандырары дээш москвачылар улам идепкейлиг, [illegible] демисежиирин бүзүреткеннер.

«Кур чер» деп номну пропагандалап нептередириниң дугайында шиитпирни хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ХУУДА ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢНАРЫНЫҢ ТУДУУН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕРИНИҢ БОЛГАШ КӨДЭЭГЕ КАДРЛАРНЫ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чаагайжыдып туттунган хуу бажыңнарының тудуун улам ыңай хөгжүдер болгаш кодээге кадрларны [illegible] тускай доктаалды хүлээп алгаш, кодээ черлерге чурттаалга болгаш культура амыдыралдың тудуун улам калбартырының чугулазын СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң онзалап [illegible]. Оон тодаргай чижээ — «Хууда чурттаалга бажыңнарының тудуун улам ыңай хөгжүдериниң болгаш кодээге кадрларны [illegible] дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың июль 19-та доктаалы болур.

Оңгу беш чылдың [illegible] чылдарының иштинде кодээ черлерге дыка хөй [illegible] тудуун [illegible]. СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели [illegible] амыдыралының ам-даа сайзырап чоруп, 3,5 муң ажыг өг-бүлелерниң өглерде чурттавышаар турарын айыткан.

Күрүнениң капитал салыышкыны-биле чергелештир хуу чурттаалга бажыңнарын хойгу-биле тудар чорук совхозтарның база кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлге черлериниң чурттаалга шөлдерин калбартып, кодээге кадрларны [illegible] болурун доктаалда демдеглеп турар.

Херимниң иштинде мал болгаш куш кажааларлыг хуу ма-чижектер-биле тударадыг, суурдан дашкаар болгаш суур иштинде-даа коммуникацияларын база тудугларын күрүнениң капитал салыышкыннарының күжели-биле ылап чорудар: ажылдакчылар баштай херим иштинде тудугларлыг бажыңның смета ёзугаар өртээниң 20 хуузун боттарының акша-хөреңгизи-биле төлээр апаар.

Шериглерден халажып келген дайынчыларга, чаа өглеңгеннерге, аныяк специалистерге, а ол ышкаш ажылчын күжү дыка чедишпейн турар ажыл-агыйларга болгаш [illegible] ажыл-агыйларга доктаамал ажылдаары-биле барган массалыг профессияның кижилеринге баштай төлевириниң айыттынган хемчээлин 10 хуу чедир профэвилел организациязы-биле дүүргежип турган.

[illegible] чурттаалга бажыңнарының [illegible] ажылдарының боттарының болгаш кергелиг тудуг организацияларының-даа күжү-биле чаңгыс дай үлегер ёзулуг тудугларын [illegible] СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозунга, кодээ ажыл-агыйының өске-даа органнарынга дагзып турар.

Совхозтарның болгаш кодээ ажыл-агыйының өске-даа бүдүрүлге черлериниң кадрларының чурттаары хуу чурттаалга бажыңнарын даараазында пегелделер ёзугаар тудар ужурлуг: тудугнуң өртек-үнезин [illegible] чурттаалга тудуушкунунуң смета ёзугаар өртек-үнезин тодарадыры-биле доктааткан өртектер болгаш порциязы-биле дүтүрежип турган, эвээжедирип совхозтарның өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң удуртукчуларынга чөпшээрээр.

Херим иштинде тудугларлыг хууда бажыңнарны тударын боттандырып чорудары-биле совхозтарга болгаш кодээ ажыл-агыйының өске-даа бүдүрүлге черлеринге бажыңнарның сметада айыткан өртээн ёзугаар чээлилерин бээрин ССРЭ-ниң Күрбанкызының конторазынга чөпшээрээн. Ол ажыл-агыйлардан чээли алгаан кижи дээш чылда-ла оон 0,5 хуузун тырттып алыр болгаш бажыңның тудуу доозулган соонда чээлини 20 чыл иштинде төлээрин доктаалда айыткан. Оон-биле чаты чээлиниң түңнүүн чартылын совхозтар болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлге черлери экономиктиг иштиг бараашкынның акша-хөреңгизи-биле, а кариылалыг организациялар — күрүне бюджетиниң акша-хөреңгизи-биле төлээр ужурлуг.

1979 чылдан эгелээш хуу чурттаалга бажыңнарын тударының планын тургузарын Тыва АССР-ниң Күрүнениң план комитединге, республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунга даасан.

Совхозтар болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлге черлери хууда чурттаалга бажыңнарын тударынга чагыкчылар болур ужурлуг. Хууда чурттаалга бажыңнарының амгы үеде ажыглап турар чаңгыс аай төлевиилелиниң янзызын кылырын болгаш тус черниң байдалынга тааржыр хууда дузалал ажыл-агыйын кылып болур, чаа хевирниң төлевиилелдерин тургузарын РСФСР-ниң Күрттудуунга чагырын база тудугларны кылып турарын хайгаараарын, бо талазы-биле тайылбыр ажылын чорударын республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунга, тудуг болгаш архитектура эргелелинге, а ол ышкаш райкүүскомнарга, улус депутаттарының кодээ Советтеринге даасан.

ОҢГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ҮШКҮ ЧЫЛЫНЫҢ ПЛАННЫГ ОНААЛДАЛАРЫН, ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ ХУУСААДАН ЭРТЕ КҮҮСЕДИИЛИҢЕР!

ДЕМНИГ БРИГАДАДА

Ноябрь айда, эртенги шактарда, соогу аажок. Ыланныя даштыгаа хол-хап [illegible] туунбу тудары берге, дорааң хаарын [illegible]. Эртенги чывар арын-баштыы база «чылгай» бергилээр.

«Кызыл тудуг» трестиниң [illegible] Николай Константинович Велигодскийниң удурткан комплекстиг бригадазының кежигүннеринге ол соок коргунчуг эвес. Олар эртен [illegible] хүн-ажылдың даалгазын күүседип кириптерлер.

Бо бригада Кызыл хоорайда «Турист» аалчылар бажыңының чанынга 90 аът чаңгыс чурттаар чурттаалга бажыңының тудуунда ажылдап турар.

1978 чылдың планныг онаалдаларын [illegible] бо [illegible] тудугжулары чыл эгезинде-ле хүлээнген турганнар. Оларның сөглээн сөзү ажыл-херек-биле карыштаан. Январь—октябрь айларының планныг онаалдазын ажыр күүсеткен. Ноябрьда 22 муң рубльдиң тудуг монтаж ажылдарын [illegible] сорулга күүседиптинер.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Николай Велигодскийниң бо бригадазы эргелелде мурнакчы коллективтерниң санында кирген. Оон чажыды чүдел? Бо айтырыгга бригадир мынчаар харыылаар:

— Тудугжуларны тудуг материалы-биле эвээк чок хандырары—чугула айтырыг. Ындыг-даа болза бригадага күш-ажылдың сагылга-чурумы кошкак болур болза, план күүселдези боттанмас болгай. Чаңгыс кижиниң үезин үзе ниити бригадага дыка [illegible] бердингенде таалганың [illegible] будулап, чогуур деңнелге четпес боор чүве.

Ажыл шагы үзер чорук-биле бо бригада канчаар демисежип турарыл? Бо чылдың эгезинде болган бүдүрүлге хуралынга коллектив кежигүннери бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш [illegible] ышкарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугаазында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле таныжканнар. Аңаа шалыгны күш-ажыл-биле харыылаарын шиитпирлээннер. [illegible] чок чорте ажыл шагы үзер чорук дугаазында [illegible]

[illegible]

Бо бригаданың ажылы дыка быжыг.

Ол дугаазында ажылчын Алексей Монгуш мынчаар чугаалаар:

— Маңаа ажылдаа-ла дөрт чыл чеде бердим. Бодум автоорук техникумунда бот-өөредилге-биле өөренип турар кижи мен, удавас доозар мен. Тускай ортумак эртемни чедип алгаш-даа, бо коллективимге хевээр ажылдап артар мен.

Н. Велигодскийниң удурткан коллективинге чоокта... чедир он тос кижи турган. Ам он беш кижи арткан. Дөртү шериг [illegible]. Николай [illegible], Николай Спрыгин олар чорупу тура, шериг [illegible] эргээр, [illegible] коллективинче ээп кээрин аазааннар.

Бо бригада кежигүннеринде ховудап турар кижи чок, шупту-ла бир дески [illegible], планныг онаалдаларын [illegible] күүседип турар. Оларның сорулгазы чаңгыс — хамаарышкан объектини чогуур [illegible] мергежилинге бердингенден өске өөрүнге үлегерин көргүзүп чоруур мурнакчылар Вансас Каспарайтиске, Владимир Тропкийге, Михаил Ощепковка болгаш [illegible] бригада кежигүннери чоргаарланыр.

1978 чылдың төнчүзүнге чедир ай ажыг үе арткан. Чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш шалыпчы иш бо коллективте улам калбарган. Оон бадыткалы — хүнден хүнче улам бедип орар тудуг ол-дур.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТАРДА: бригаданың дашчылары Алексей Монгуш биле Вансас Каспарайтис (адаанда чурукта); бригадир Николай Велигодский (үстүнде).

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ҮШ ЧЫЛДЫЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи эрткен 10 айларда продукция бүдүрериниң планын 13 муң рубльге, продукция сайгарарын 69 муң рубльге пландан ажыр күүсеткен. Комбинаттың гидрометаллургия, даг ажылдарының, энергия, автоматиканың болгаш хынаар-хемчээр херекселдериниң төп лабораториязының, транспорт цехтериниң коллективтери онза чедиишкинниг ажылдааннар.

Даг ажылдарының цехинден 5 бригада бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин — ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр үш чыл планын күүсеткен. Оларга Анатолий Федорович Семыкинниң, Владимир Сергеевич Миткустуң, Евлантий Николаевич Мухинниң, Виктор Павлович Грошелевтиң болгаш Николай Петрович Кармановтуң [illegible] баштааны мурнакчы бригадалар хамааржыр.

Автоматиканың болгаш хынаар-хемчээр херекселдериниң төп лабораториязындан [illegible] тиг анализтер кылыр участоктуң коллективи база үш чыл планын октябрьның [illegible] күүсеткен. Комбинаттың цехтериниң аразында [illegible] социалистиг чарыштың мурнуку олуруунда септелге-механика болгаш транспорт цехтериниң мурнакчы бригадалары чорупу турар. Септелге-механика цехинден Леонид Ефимович Наумовтуң баштааны станочниктер бригадазы үш чыл планын июль 15-те, Владимир [illegible] слесарьлар бригадазы үш чыл планын июнь 15-те күүсеткеннер. Транспорт цехинден коммунист Иван Петрович Бобылевтиң [illegible] бригадазы үш чыл планын база хуусаа бетинде, июльдуң төнчүзүнде доосказ. Ол ышкаш мурнакчы [illegible] Иван Михайлович Гайтук, Михаил Федорович Медведев олар хууда үш чыл планын чогуур хуусаадан ыракта эрте күүсеткеннер. Боттарының кызымак ажылы-биле бүдүрүлгениң ниити [illegible] улуг-хуузун киирип турар мурнакчылар бо-дур. Ындыг шалыпчыларга бүгү коллектив чоргаарланыр.

• • •

Хову-Аксыда № 18 геология-шинчилел болуу чер орумнээриниң талазы-биле оңгу беш чылдың үш чылының планын август 25-те-ле күүсеткен.

Ол бөлүкте социалистиг чарышты баштап турар Федор Сергеевич Анисимовтуң орумнекчилер бригадазы үш чыл планын августуң 25-те күүсеткенин рапорттаан. Орумнекчилер Ю. Морозов, А. Мазеля, А. Семыкин олар чер орумнээриниң талазы-биле хууда үш чыл планын бо чылдың июль 20-де-ле күүседипкеннер.

Н. ООРЖАК.

Б Е Л Е Т К Е Л Э К И

1978—79 чылдарның мал кыштаглаашкынынга белеткел талазы-биле бригадалар аразынга [illegible] социалистиг чарышка Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтуң Оюн Шараппын удурткан бригадазы идепкейлиг киржип турар. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, коммунист О. Шараппының удурткан бригадазында 11 малчын бар. Олар боттарының арга-курлавырын мөөңнеп турган бо чылын ниитиниң малынга 200 тонна сигенни белеткээннер, ам ону кыштагларже сөөртүп турар.

Бригаданың [illegible] Торлаа Дыртый-оол, Оюн Бады-Санчы бо чылын торгуур чүс башка онаарыштыр чүс ажыг хураганнарны алгылаан, келир чылын оон-даа бедик көргүзүглерлиг болуру-биле мал чемин четчир санныг кылдыр белеткээн болгаш курган одекти бөргүп, кажаа-хораазын үлегерлиг септээннер.

Д. ЕНДАЧ.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профобкомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң ниитиниң малынга мал чемин белеткелиниң дугаайында айтырыгны чугаалажып көргеш, ноябрь эгезиниң медээзи-биле барыын зонадан Барыын-Хемчик районну тиилекчи деп санаан. Бо районнуң ажыл-ишчилери сиген белеткелиниң [illegible] даалгазын багай эвес күүсеткен. СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобкомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң ишчилери Кызыл туку-биле шаңнаткан.

Ол шаңналды тывыскан хурал Кызыл-Мажалыкка болган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар районнуң ишчилеринге ол тукту тывыспышаан, мал чемин [illegible] улуг улуг-хуузу дээш баныр чедирбишаан, мал кыштаглаашкынын эки эрттирерин кодээ ишчилерге кыйгырган.

О. МОНГУШ.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Оңгу беш чылдың баштайгы үш чылында Кызылдың телеательезиниң коллективи эки ажылдаан. Чонга ачы-дуза чедирериниң үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. 249 муң рубльдиң ачы-дузазын чонга чедирер турган, 262 муң рубль чедирген азы даалга 105 хуу күүсеттинген.

«Хүнзүлеңниң Демдээ» орденниң эдилекчизи, РСФСР-ниң алдарлыг [illegible] Михаил Мокшинге удурткан бир дугаар бригада ай, квартал санында коллективке социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп келген. Анатолий Афанасьевтиң бригадазының көргүзүглери база эки.

О. ИРГИТ.

• • •

Оңгу беш чылдың үшкү чылында күрүнеге хөй сүттү садар дээш бистиң республиканың фермаларының аразында калбарган социалистиг чарышка Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң саанчылары идепкейлиг киржип келген. Ферма бо чылын 300 тонна сүт садар планныг. Чыл эгезинден бээр саанчы бүрүзү бүдүрүкчүзүн [illegible] бо хүннерге чедир олар 306 тонна сүттү саткан, чыл планын күүсеткен.

Ол чедиишкиннер саанчылар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастааны-биле чедип алдынган. Оон доктаамал тиилекчилери Зоя Дорбут, Анай-Хаак Монгуш, Валентина Доңгак олар бо чылын бир инектен 1870 килограмм сүт саар планын 1800—2000 кг чедир саггаш, хүлээлгелерин ажырган.

К. ТҮЛҮШ,
«Искра» совхозтуң кол экономизи.

К А М Н Ы Г Ч А Р Ы Г Д А А Р

МАЛ КЫШТАГЛААШКЫНЫ — ЖҮҮННҮҢ КОЛ АЙТЫРЫЫ

[illegible]

СУКПАКТА МЫНДЫГ

Улус депутаттарының Сукпак кодээ Соведи ажылчы чоннарның [illegible] культуралыг болдур, [illegible] чаагайжыдар дээш доктаамал ажылды чорудуп турар.

Совет ол талазы-биле органнас-массалыг ажылдың доктаамал комиссияларга болгаш хой-нити организацияларының [illegible], депутаттарның болгаш активистерниң [illegible] киржилгези-биле боттандырып турар. Кодээ Совет 6 доктаамал комиссиялыг. Күүскомнуң чанында 4 секция ажылдап турар. Оон ыңай улусчу дружина, эш хуу суду, херээженнер чөвүлели, улусчу контроль болуу болгаш агит-квартиралар ажылдап турар.

[illegible] бо организацияларындан коммунист Е. Булгакованың удурткан херээженнер чөвүлели кескү ажылдарны кылып чоруткан. Ук чөвүлел суурга херээженнер ортузунга ажыл чорударындан аңгыда, совхоз бүдүрүлгезинге улуг дуза чедирип, шефтээшкиннерни организастап турар. Ол ышкаш агитквартираларның девискээринде улуг кижилер ажылда бүрүн хаара туттунган, [illegible].

Кодээ Советтиң сессияларынга болгаш күүском хуралдарынга чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер хемчеглерни, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын болгаш өске-даа чугула айтырыгларны [illegible] оларның күүселдезин чедип ап турар. Кодээ Совет болгаш оон күүскому ажылдың перспективтиг болгаш ай, квартал пландарын баштаар чорудуп турар.

Советтиң доктаамал комиссиялары, депутаттар болгаш Советтиң секциялары боттарынга хамаарышкан айтырыгларны багай эвес башкарып турар. Чижээлээрге, депутаттар болуу Советтериниң доктаал, шиитпирлерин [illegible] девискээринде бүдүрүлге, албан черлериниң ажылынга боттуг дузаны чедирип турар. Ол ышкаш 11 кижи составтыг чаагайжыдылга комиссиязы (даргазы Н. Иванов) суур чаагайжыдылгазының талазы-биле эки ажылдап турар. Сандарлыг айтыгаларда аңгыда, чаыын күзүн чаагайжыдылгага айын чарлап, тускай план тургузуп алгаш, 1400 хоос ыяшты, 1700 хоос чалаң ыяшты, 4 муң хоо чечекти тараан. 1335 кижи чурттакчылыг, 250 ажыг өг-бүле бар бо суурда картофель, ногаа тарывайн турар өг-бүле чок. Огород шөлдеринде суг дамчыыр хоолайларны кылган. Районда ажылагыйлардан частың, күскү чаагайжыдылга талазы-биле үш [illegible] үлашкан бирги черни сукпакчылар алган.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының культурлуг деңнелин бедидер талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. 50 өрүнбүр уруглар сады, бир аал чурттаар 32, ийи аал чурттаар 15 бажың ажыглалда кирген. Культура бажыңының, ортумак школаның, уруглар садының капитал септелгезин чогуур үезинде эки шынарлыг кылып чоруткан.

[illegible] чурумунуң талазы-биле ажыл чорудар комиссия (даргазы И. Бородин) биле херээженнер чөвүлелиниң үре-түңнелдиг ажылын сөөлгү чылдарда суурда корум-чурум үрээр болгаш арага-дарыже суңдуглар чоруктарының кызырылганы херечилеп турар.

В. САТ.

САННАР, ФАКТЫЛАР

● Бистиң республикада 3582 кижи чер-чер Советтериниң депутаттары болуп турар. Оларның 840-и район Советтеринде. Район Советтериниң депутаттарының 408-и ажылчыннар, 118-и кодээниң ишчилери, 314-ү албан-хаакчылар.

● 1953 чылда Тывага коллективизация бүрүнү-биле доозулган, а 1958 чылда көшкүн араттар сууржаан. Ол үеде 87 колхоз тургустунган, а 1977 чылдан бээр шупту совхозтарже шилчээн.

● Тывада 2 Культура ордулары, районнар төптеринде болгаш хоорайларда 16 Культура бажыңнары, кодээ черлерде 88 Культура бажыңнары, 66 кодээ болгаш ажылчын клубтар бар.

● Тываның кодээ чурттакчылары бир чылда кинофильмнерниң 55 муң ажыг сеансыларынга барып турар.

● 1976 чылдан бээр Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тожу, Кызыл районнарның төптериниң болгаш чоок кавы суурларының чурттакчылары телевизор көрүп эгелээннер.

Культурлуг чуртталга—сээң холуңда

Бистиң корреспондентивис «Искра» совхозтуң мурнакчы хойжузу-биле интервью кылган.

Моңгуштарның кыштаа—Кежек-Дыт. Эрес-оол Моңгуштуң кадайы Чайка Моңгуш-биле беседа бо.

Корреспондент: — Чайка Калдар-ооловна, силерниң культурлуг амыдырал-чуртталгаңарны сонуургап келдим. Ол дугаарында мээң айтырыгларымга харыылап көрүңерем.

Чайка Моңгуш: — Айтырыңар. Күзелдиим-биле харыылаар мен.

Корреспондент: — Бажыңыңарже кажан көжүп кирер силер?

Чайка Моңгуш: — Шалазын катап будааны, чылыглаан соонда көжер бис. Бажыңны бо чылын чоа туткан. Ынчангаш чедир кылыр чүүлдер хөй болду.

Корреспондент: — Бүдүүрүн манаар болза үр апаар-дыр аа?

Чайка Моңгуш: — Үр болбас. Бодувус будуп, чедир кылып алыр бис. Бажың даштында чылын кааң эт-септи эгердинер бе? Чымчак сандайлар, хөй шкафы, чем шкафы, тевил дээш оон-даа өске херекселдерни садып алган бис.

Корреспондент: — Өгде бээн чурттап олурарыңар дыка-ла арыг-силиг, шевергин-дир. Өгге кирип келгеш, хүлүмзүрбейн кижи бээр чер тыппас-тыр. Ширтек оргунда чараш чалыглар. Өгнүң ол-бо чадының өртүң оруунарны чараштыр эдип каан. Өгнүң иштинге, ширек, сагыш-сеткилди чаагайлап өөртүп келир-дир.

Чайка Моңгуш: — Культурлуг чурттаар дизе, ылап-ла хоорайга, суурга чурттаары албан эвес. Хоорайда даа чамдык чүтүг кижилер бар болгай.

Корреспондент: — Ындыг харын. Ол бодалыңар удамчылап көрүнерем, Чайка Калдар-ооловна.

Чайка Моңгуш: — Культурлуг амыдырал-чурттаары өг-бүле ээлеринин боттарындан хамааржыр. Эрес-оол-даа, мээң урууларым-даа арыг-шевер чурттаарынга чаңчыккан. Ынчангаш мээң дузалакчыларым өг-бүлениң бүгү кежигүннери. Көрүңер даан, өгде бүгү-ле эт-сеп эмге-сеңгелиг. Турар чылар черлиг. Паш, сава, аяк, танак-даа чыскаал-чурумнуг. Хирлиг сава тургулар хоонум чок.

Хой кадарар, кажаа иштин кирер хевинге тускай. Өгге кирген кедер хевивис база аңгы. Хирленген хепти аштап алыр бис. Чуп болур хепти неделя санында, херек апарганда хүннүң-даа чуп алыр мен. Эрес-оол бодун-даа чуп алыр. Уруглары база.

Корреспондент: — Чунар бажыңыңар бар бе?

Чайка Моңгуш: — Чунар-бажың тудуп алыр дээш Эрес-оол материалдарын белеткеп алган. Удаавас тудуп алыр бис. Амдыызында суурга барып чунуп ап турар бис.

Корреспондент: — Сайгылгаанныңар база бар ышкажыл?

Чайка Моңгуш: — Амгы үеде сайгылгаан чок чурттаары берге. Кежээ кылыр чүве хөй: сонуу сеткүүл, ном номчуур дээш чүнү кылбазыл? Кажаа иштинге кирип, аңаа кылыр ажылдар база хөй. Эрес-оол биле хой кадаргаш 6 чыл болдувус. Бо чылдарда сайгылгаандан чарлып көрбээн бис. Бичии шимчедикчиниң болувус садып алгаш, оон чырыын ажыглап чордувус. Совхоз бистиң деткип, бензинин эккеп берип турган. Ам улуг электри агымындан келген шугумну кыштагда киирген. Мөөрүнгө хала чок.

Корреспондент: — Кино, концерт көрүп турар силер бе?

Чайка Моңгуш: — Суур ырак эвес. Неделя санында дузалакчы кадарчывыс-биле ээлчежип көрүп турар бис.

Корреспондент: — Дугаарыгаңар солчуп, ыңай-бээр чораан силер бе?

Чайка Моңгуш: — Ак-Довуракка слётка киришкен мен. Баян-Талага дуржулга солчуп чораан мен. Культурлуг чурттаар дээш чарыш-даа чорудуп турар. Чугаалажып, сүмележип-даа турар бис. Ынчалзадаа чамдык өг-бүлелерниң культурлуг деңнели, арыг-шевери чер албас боор-дур. Аалдан шалбалыг [illegible] алыр. Орнунда ак чоорган безин чок болгулаар. А чамдык өг-бүлелерде чиик машина садып алган болур, ол хереде чурттап олурарының түрүүзүн кижи кайгаар. Ынчангаш культурлуг амыдырал-чурттаары дээрге-ле өг-бүле ээлериниң боттарындан, оларның амыдыралга хамаарылгазындан кол хамааржыр деп бодаар мен.

Корреспондент: — Чайка Калдар-ооловна, берген харыыларыңар дээш өөрүп четтирдим. Малчын эш-өөрүнерге чүнү күзээр силер?

Чайка Моңгуш: — Силерге база өөрүп четтирдим. Хойжу кижиге аалчы келирге кажан-даа өөрүнчүг боор чүве. Малчын эш-өөрүмге күзээр чүүлүм-не хой. Хойжунуң чымыштыг ижинге улам мергежип, көргүзүглери бедик болурун күзээр мен. Оон ыңай чуртталганың культурлуг чаңчылдары бистер боттарывыс болганда, өг бүрүзү, бажың бүрүзү күзүгү дег чайынаап, челээш дег хереледип турарын күзээр-дир мен.

ДЕМНИГ АЖЫЛ

«Кодээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын хүлээп алгандан бээр бир чыл чедип турар. Доктаалда айыттынган хемчеглерни амыдыралга боттандырар дээш бистиң «Кызыл тараачын» совхозтуң кодээ клуву чамдык ажылдарны кылып чоруткан.

Бисте бот-тывынгыр уран чүүлдүң 6 бөлгүмү (ниити ырыкның, танцының, уран номчулганың, үрер хөгжүм болгаш эстрада оркестрлериниң) доктаамал ажылдап, аңаа хандыкшылдыг аныяктарны хаара тудуп, оон эге билиглеринге өөредип турар. Бисте дыштанылга, айтырыглар, портреттер кежээлери, диспуттар, аас журналдары, мурнакчылар-биле ужуражылгалар доктаамал чорup, ол бүгү совхозтуң ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазын улам ыңай экижидер сорулгага үндезилеттинген.

Клубтуң кескү агитациязын экижидеринге, совхозтуң бот-тывынгыр артистериниң концерт идик-хептерин садарынга совхоз 30 муң рубльди бергенинге өөрүп, клубта эртип турар бүгү-ле культура-массалыг хемчеглерниң, бөлгүмнер ажылының шынарын улам экижидип турар бис. Оон херечизи —бо чылып болуп эрткен агитбригадаларның зона көрүлдезинге бистиң «Челээш» агитбригадазының бирги черни алганы болур. «Челээш» часкы, күскү сезоннуг ажылдарда болгаш өске-даа үелерде ыраккы малчыннарның, тараажыларның доктаамал аалчызы болгаш оларның күш-ажылынга сорук киирикчизи апарган.

Марк ООН,
клуб эргелекчизи

Бии-Хем район.

СУУР, КУЛЬТУРА, АМЫДЫРАЛ

ИДЕПКЕЙИ БЕДЭЭН

Бистиң «Алдан-Маадыр» совхозтуң Алдан-Маадыр суурда «Алаш» агитквартирага 30 ажыг чурттакчылыг 16 өреге хамааржып турар. Чоннуң амыдыралының культуразын бедидеринге, дыштанылгазын чөп организастаарынга, уруг-дарыг кижизидилгезинге, малчыннарга шефтээшкинге, чон ортузунга кижизидилге ажылдарынга бистиң агитквартира доктаамал киржип келген.

Бисте янзы-бүрү секторлар, бир бөлгүм ажылдап турар. Делгелгелерге киришкеш, шаңналдыг черлерни ээлеп, суурда агитквартиралар аразында чарышка бо чылдың тос айларында бирги черни алдывыс. Ынчангаш кодээ Советтиң күүскомунуң, парткомнуң, ажылчын комитединиң хүндүлел бижиин болгаш шилчиир вымпелдерин алдывыс.

Суурга янзы-бүрү кежээлерни агитквартиралар аразында хуваажып алгаш эрттирип турар. Бо чылын «Чеве, оолдар», «Херээжен кижи — амыдыралдың каастакчызы» деп кежээлерни уткашынарлыг, солун кылдыр эрттирген.

Агитквартира Оргу-Шоя бригадазының малчыны И. Ооржактың коданынга шефтээшкиннерни чыл бүрүзү чорудуп келген. Бо чылын агитквартираның чурттакчылары 8 тонна будук-бүрүнү, 12 тонна сигенни белеткээш, совхоз дирекциязының шаңнал-макталын алган.

Бистиң активчилеривис С. Доржу, Ю. Саая оларның болгаш өске-даа кодээ интеллигенцияның бо бүгү ажылдарга ролю улуг.

З. МОНГУШ,
агитквартираның даргазы.

НОГААН, ЧАРАШ БОЛЗУН ДЭЭШ

Сөөлгү чылдарда эрзинчилер төрээн суурунуң чаагайжыдылгазынче кичээнгейни улам күштелдирип, суурну арыг-силиг, ногаан, чараш болдурар дээш демниг ажылдаапнар. Улус депутаттарының Эрзин суур Советиниң күүскомунуң даргазы Татьяна Намгаевна Саая-биле бистиң корреспондентивис телефон дамчыштыр чугаалашкаш, дараазында айтырыгларны салган

Чаагайжыдылга талазы-биле кандыг ажылдар кылдынганын чугаалап көрүңерем, Татьяна Намгаевна?

Эрзинчилер суурун чаагайжыдып, албан организация, чурттакчы бажыңнар чанынга болгаш кудумчуларга ыяштарны тарып олуртуп, [illegible] дарып келген. Ынчангаш тарымал [illegible] улам хөй-биле немежип, суур ногаарарып турарынга кижиниң сагыш-сеткилин чайгаар-ла өөрүп келир.

Оон ыңай суурнуң арыг-шеверинче база кичээнгейни углаттырган. Кудумчуларда черимнерни [illegible] чаартып кылган. Ылангыя район эмнелгезиниң [illegible] ортумак школаның, ыяш [illegible] коллективтери боттарынга хамаарышкан участок девискээрлеринде [illegible] терек болгаш өске-даа ыяштарны хөйнү олурткан [illegible] чулар аллеязын кылган. Маадыр комсомолчуларга турас[illegible] лерни олурткан. Шивилер таптап черинде таарыжып эки өзүп турар. Чадаң үнүштер, терек, шиви дээш 2 муң ажыг хоос ыяшты бо чылын олуртkan бис.

Чаагайжыдылга ажылынга хөй-ниитиниң киржилгезин кандыгыл?

Чаагайжыдылга дээрге-ле бүгү-ниитиниң херээ болгай. Чурттакчы бажыңнарының, албан организация черлериниң девискээриниң, кудумчуларның арыг-шевери, чаагайжыдылгазы ында ажылдап, чурттап турар кижилерден кол хамааржыр. Ынчангаш кижи бүрүзү төрээн суурунуң чаагайжыдылгазынга [illegible] сээр. Чамдык чурттакчылар бажыңнарының чанынга ыяш олуртурундан аңгыда, согуна, морковь, редиска, помидор, картофель дээш ногаа аймаа болгаш чечектерни кылдынче [illegible] суурга ногаа [illegible] үнер. Хамык ужур ажылдада.

Чаагайжыдылга талазы-биле социалистиг чарыш агитквартиралар аразында чорбургай. Оон түңнелин үндүрүп, чарыштың [illegible] шаңнап, мактап турар бис. Август айда «Бойдус болгаш кижи» деп темага кежээни эрттирип, аңаа чарыштың түңнелин база үндүрген. Бирги черни № 10 агитквартира (даргазы Д. Нурзат) ап, суур Советиниң күүскомунуң шилчиир вымпели болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткан. Ийиги черни № 15, 17 агитквартиралар алган.

Суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришпишаан, боттарының чурттап турар бажыңнарын долгандыр ыяштарны олуртуп, ногаа, чечектерни тарып турар, өскелерге үлегерлиг чурттакчылар суурда хөй. Ындыгларга Зоя Ламажап, Тамара Селипкова болгаш өскелер-даа хамааржыр. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, суур Советиниң депутаттары К. Чамзырын, Д. Дажымба болгаш С. Сарыгбан, район Советиниң депутады В. Минчин олар суур чаагайжыдылгазы, арыг-силиг болзун дээш улуг [illegible] киирип турарлар. Суурнуң херээженнер чөвүлели суур Советиниң күүскому-биле бир демниг ажылдап турар.

Чугааже чаладывыс

АЖЫТ, ЧАЖЫТ ЧОККА

— Культурлуг өг-бүле деп чүл? Бо дээрге хары утказы айтырыг-дыр. Ынчангаш маңаа ниитиниң чаңгыс состер-биле харыылаары берге.

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында Кудуктуң № 1 хойжу бригадазының дуржулгалыг малчыны коммунист Ш. Санчат беседавысты ынчаар эгелээн. Бистиң бо чугаавыс анаа-ла таварылга болбаан. Шулуу Хертекович биле Чечек Салчаковна Санчаттарның өг-бүлези салбырда бедик культурлуг өг-бүлелерниң бирээзинге санадып турар. Оон бетинде чижээн оларның ам чурттап орар өөнүң иштинин [illegible], арыг-шевериндеп бодап көрүп болур: чүък ужунда диван, дор бажында янзы-бүрү угулзалар-биле каастап кылган аптаралар, өгнүң бир талазында шевергин шывыглыг демир орун, чем шкафы. База-ла угулзалап каастаан улуг материал-биле өгнүң ханазын долгандыр кожеглээш, ширтектер [illegible] чаңгыс аай өңнүг чадыгларны хере таткылааны [illegible] арыг-шевер, харын-даа улам чырык ышкаш болдуруп турар.

— Иштиң арыг-шевер, ээлери акылап-ээлдек бажыңнарга, өглерге кижиниң катап-катап кирикзээн келир ышкажыгай — деп, кады [illegible] чугаа кадында немеп кагды.

Өгнүң эр ээзиниң кодээ чонунуң, ылангыя малчын улустуң амыдыралының культуразынга хамааржып тыр чамдык бодалдары бо.

Бистиң партия, чазаавыс сөөлгү үеде бо айтырыгже улуг кичээнгейни салып, бо талазы-биле доктаалдарын [illegible] шиитпирлерни-даа хүлээп ап, оларны херек кырынга боттандырар дээш янзы-бүрү хемчеглерни ап чорудуп турар болгай. Оон ачызында кодээниң чонунуң, оон иштинде бистерниң — малчыннарның амыдырал-чуртталгазы улам экижип орар. Ынчалзажок өске эш-өөрүбиле бир демей ажылдап, акша-шалынны ап турза-даа, чурттап орарының байдалы шоолуг эвес, харын-даа бажың-балгадының иштинден эгелээш кедип чоруур идик-хевинге чедир, хир-чамныг [illegible]. Өг-бүлелерниң ам-даа бары кымга-даа чажыт эвес. Ындыр болганда, маңаа тус-тус кижилерниң амыдыралга, өске кижилерге хамаарылгазының, [illegible], күзел-чүткүлүнүң, сонуургалының дугайында чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, культурлуг чурттап билириниң дугайында айтырыг чангаар тургустунуп кээр-дир.

Ынчаарга культурлуг чурттаары деп чүл? Бо дугайында чугаа хамыктың мурнунда өг-бүле ээлериниң мөзү-шынарынга, ажыл-чаңынга дорт хамааржыр деп бодаар-дыр мен. Чижээлээрге, силер бо аалга чедип кээп, өгже кирер дээриңерге, мен уткуштур үнүп, ыыттавайн хөй дивээн, амыр-мендиңерге орта харыылаваан болзумза, а өгге кирип кээриңерге, иштиң хир-чамныг, хамык идик, хепти, ширтек-дөжекти сава базып каапкан чыткан болза, оон мээң өөм ээзи силерге чаагай аъш-чем кылып бериптер хүндүлээриниң орнунга, аякка соок шай кудуп сунгаш, када берген хлеб ийикпе чарбалай тыртказ, далгаан каап берген, аъш чүнү-даа бербээн болза, а боттарывыс силерниң-биле чазык чугаалажырының орнунга куду көргеш, холуйжу берген олургулаан болзувусса, бистиң бичии уругларывыс мыт-шимээнниг ойнап, силерниң мурнуңар-биле ол-бо эрте халыжып тургулаан болза, силерниң оон соонда бистиң аалывыска катап кээр күзелди келириңерден чигзинер мен.

Амыдырал акша-шалыны кассага шыгжадып турган, эки эт-сеп садып алырын бодавас, харын акша алган дораан арага магазининче далажыр, аалында ажы-төлүнге амданныг аъш-чем садып аппаарының орнунга арагалыг шилдер каңгырадыр дергилеп эккээр ада-иелерни, алган шалыңын долгандыр арагалап кааптар, кара шай, [illegible] ижер-чиир чүвези чок олурутар малчыннарны культурлуг деп кым диттин чугаалап шыдаарыл?!

Школаның уругларының [illegible], кижизидилгезиниң, че сагыш салбас, ажы-төлүн школага, башкыларга хүлээдип бергеш, шуут үттүптер ада-иелерни культурлуг өг-бүле деп болур бе?

— Бажың-балгаттың иштинде, кидис өгнүң иштин өскелерден шагаадыг [illegible] каастап дериир алырда, алыргак-кодаргак деп кочулап, ээрик-ээзир чугаа үндүрүп кээр ийи-чаңгыс кижилер база турар-дыр — деп, дараазында барган өөвүстүң ээзи малчын Д. Иргит чугаалады. — Ындыгларның [illegible] өске кижилерниң культурлуг, бай-шыдалдыг, каас чараш амыдырап чурттаарынга багай сагыш салып хүн бүрү амыдыралдап эзерип-даа болур...

РЕДАКЦИЯДАН: кодээ чоннуң, оон иштинде малчыннарның амыдыралының культуразынга хамаарыштыр Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң мурнакчы малчыннары Ш. Санчат биле Д. Иргиттиң чамдык бодалдарын бистиң тускай корреспондентивис Х-К. Моңгуштуң үстүнде бижээн материалындан номчуп таныштыңар. Бо дээрге мөзү-шынар кижизидилгези-биле тудуш холбаалыг хөй айырлыг, хамы утказыг айтырыг дээрзи билдингир. Ынчангаш культурлуг өг-бүле деп чүл, ол кандыг болур ужурлугул дээр дугайында сонуун арнынга калбаа-биле чугаалажып эгелээр өйү келген деп санааш, маңаа хамаарыштыр силерниң сагыш-сеткилдериңерни манап тур бис, эргим номчукчулар.

Төрээн Тывавыстың аян-шинчизи хүн келген тудум улам чаартынып, сайзырап олурар. Чаа тудуглар кайда-даа калбарган. Культура болгаш школа, эмнелге болгаш амыдырал хандырылга албан черлериниң тудуглары доктаап немежип турар. Кижилерниң амыдыралы чаагайжаан, культуразы, эртем-билииниң деңнели бедип олурар.

Оон база бир тодаргай херечизи болза Тываның дыка хөй районнарында теледамчыдылгаларны көрүп турары болур. Бо талазы-биле ажыл ноок саңгаар-даа уламчылаар. Теле-суургалар, бажыңнар чанында телеантенналар ээзэн хөй суурларның аян-шинчизиниң кезээ бооп кирген, культурлуг амыдыралын херечилеп турар.

Кодээниң ажылчы чоннары өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунганнар. Үстүнде чуруктарның бирээзинде Чөөн-Хемчиктиң Алдан-Маадыр суурда политик өөредиглиң чорup турарын көргүскен. Кодээниң бот-тывынгыр артистериниң көргүзүглерин чон сонуургап турар. Оларның оюн-көргүзүглери малчыннарга, тараажыларга, суурлар да хой-хой көрүкчүлерге бараалгаттынган. Бо чуруктарның бирээзинде эрзинчилерниң танцызын көрүп тур силер.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧЕРНИҢ ДҮЖҮТКҮРҮН БЕДИДЕР

Партияның Таңды район конференциязындан

Партияның район конференциялары онгу беш чылда экономиктиг болгаш культура тургузуушкунунуң пламнарының күүселдезин хандырар дээш чер-черде кылдынып турар ажылдарны бүгү талалыг сайгарар, ында партийжи анализти кылыр, моон соңгаарты сорулгаларны тодарадыр болганда, чүгле партия организацияларының эвес, а Тываның бүгү ажыл-ишчилериниң амыдыралынга чугула болуушкуннарның бирээзи болур. Бистиң партиявыстың Төп Комитеди оларже онза кичээнгейни угландырып турар.

Партияның XXVI Таңды район конференциязынга ол айтырыгларны чугаалажып, СЭКП-ның XXV съездизиниң болгаш ТК-ның ооң соонда Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче районнуң коммунистерин, бүгү ажылчы чонун мобилизастаар талазы-биле партия организацияларының ажыл-чорудулгазын конференцияның делегаттары болур-чогуур-биле үнелээн.

— Районнуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың 2 чыл 10 айларында чамдык чединиишкиннерни чедип алган. Районнуң экономиказы улам быжыгып, чонунуң материалдыг амыдырал байдалы бедээн. Ылангыя ол үениң дургузунда районнуң үлетпүр бүдүрүлгелери ниити продукция бүдүрер планын 102,5 хуу, ону сайгарарының—104 хуу күүседип, пландан ажыр 355 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп, 568 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү үлетпүр бүдүрүлгелерде ол-ла үеде 3,5 хуу бедээн—деп, СЭКП Таңды райкомунуң ийиги секретары Н. Ф. Болотов ааң кылган отчет илеткелинге демдеглээн.

Районнуң үлетпүр бүдүрүлгелеринде мурнакчы ажылдыг коллективтерниң саны чылдын-на көвүдеп турар. Ылангыя «Тыва кобальт» комбинаттың, Хову-Аксының хлеб заводунуң, Балгазынның, Таңдының ыяш ажыл-агыйларының коллективтериниң ажылының деңнели бедик. А «Тыва кобальт» комбинаттың 5 бригадазы, Хову-Аксының автобүдүрүлгезиниң 2 бригадазы, Балгазынның, Таңдының ыяш ажыл-агыйлары онгу беш чылдың үш чылдарының планныг онаалдаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылында күүсеткеннер.

Планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседирин чедип алыры-биле «Тыва кобальт» комбинаттың парткому, партия эге организациялары партийжи организаторлуг ажылын күштелдирген. Ооң түңнелинде чогаадыкчы, эртемниг 300 саналдарын ажыглаан, чаа техниканы цехтерде дөрип тургусканындан 500 муң рубльдиң экономиязын 2 чыл 9 айларда чедип алган.

Ынчалза-даа районнуң партия организациязының ажылында четпестер болгаш чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар эвээш эвес дээрзин конференцияга илеткелчи-даа, санал берген коммунистер-даа бот-шүгүмчүлелчи өзү-биле демдеглээн. Ылангыя кол адырлар — чер болгаш мал ажылында эптежир арга чок четпестер бар. 1972 чылда районга ортумаа-биле 1 гектардан 13,1 центнер тараа ажаан алган. А дараазында чылдарда кандаашкындан дүжүт чылдың-на кудулап, бо чылын ол сан 4,1 центнерге четкен.

Гектар чер бүрүзүнден ап турар дүжүттүң кудулааны, чүгле кандаашкынның уржуун кылдыр санаар болза шын эвес. «Коммунизмниң херели» совхоз 1 гектардан-на бо чылын 1.7 центнер дүжүт алган, а кожазы Дуржулга станциязының түңнели — 6,8 центнер. Бедик дүжүт алыр дээш ажылды шайда эки организастаавыл, чер ажылының культуразын бедидеринге чогуур кичээнгейни кайгаар ... бедик бүдүрүкчүлүг ... үстүнде чижектер бадыткап турар.

Чер ажылынче, мал бажын өстүрериннче СЭКП райкому, райкүүском, ооң кодээ ажылдарының эргелели болгаш ажыл-агыйларының директорлары, оларда парторганизациялар кичээнгейин ... отчёттуг үеге чедир кылдынмаан ажылдар хөй. Онгу беш чылдың үшкү чылында күрүнеге мал продукциязы, тараа садар пламнар күүсеттинмейн турар. Моон мурнунда чылдарда Таңды район республиканың ажыл-агыйларынче үндүр садып турган продукцияны ам бо районче дашкаар киир сөөртүп турар апарганы ооң тодарган чижээ ол.

Районнуң ажыл-агыйлары отчеттуг үениң дургузунда мал, чер ажылын хогжүдер талазы-биле кошкак ажылдаан дээрзин конференцияга санал берген делегаттар: ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизатору А. Гольцов, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң кол инженери Н. Сухов олар шүгүмчүлээн. 1976 чылдың деңнели-биле алырга, совхозтарның күрүнеге чедир сатпаан продукциязы 1978 чылда 4 катап көвүдээн, мал бажының өзүлдезиниң темпизи кошкак. Эрткен 2 чыл 9 айда совхозтардан 30 ажыг муң баш мал хораан. Ооң кол чылдагааны—мал ажылында механизацияны четпес ажыглап, мал чеминиң белеткелинге кичээнгейни кошкадып, малчыннарның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны чер-черде партия организациялары, ажыл-агыйлар удуртукчулары чогуур негелдеге чедир тургуспааннында.

Районнуң совхозтарында 50 муң ажыг гектар шөлдүң хөрзүнүн хат үрегдеп турар. Ооң уржуундан районнуң ажыл-агыйлары чыл санында-ла эвээш дүжүт ап турар. Хөрзүннүң хаттың үрегдээн удур хемчеглерни алыры-биле районнуң ... чылдын-на ол хемчеглерни алыры-биле хөй саныг ... бедик бүдүрүкчүлүг техниканы ап турар. Ынчалза-даа ону чогуур негелдеге чедир ажыглавайн турарындан түңнел шоолуг чок.

Район 6000 гектар суггаттыг шөлдүг. Ооң чогумчалыг ажыглаары-биле ажыл-агыйлар янзы-бүрү техника-биле хандыртынган. Ажыл-агыйларда чаашкыннадырар техника болгаш оон-даа өске бедик бүдүрүкчүлүг тургузуглар-биле хандыртынза-даа, дүжүт чавыс болуп артпышаан. Бо чылын суггаттыг шөлдерден район ортумаа-биле гектардан-на 20,6 центнер хөй чылдыг сигеннерни, 60,9 центнер кукурузаны, 60 центнер картофельди болгаш 33,5 центнер ногааны алган. С. К. Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарның суггаттыг шөлдерин ажыглаар талазы-биле ажылы кошкак.

Үрезинни чогуур негелдезинге чедир арыглап алыры бедик дүжүттүң үндезини. Ындыг турбуже, ол ажылче кичээнгей база кошкак дээрзин конференцияга санал бергеннер шүгүмчүлээн. А С. К. Тока аттыг, «Россия» совхозтар чылдын-на бүгү үрезининиң 20—30 хуузун чедир арыглавайн тарып турар.

— Эрткен 2 чыл 10 айда 152548 тонна органиктиг болгаш 16165 тонна минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерже төккен. Ол ажылды «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы, С. К. Тока аттыг совхозтар кошкак организастаан — деп, кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги В. Н. Кожушко саналынга чугаалаан. Мал болгаш чер ажылында, техника септелгезинде бар четпестерни айтып, ол ажылче партия организацияларының четпес кичээнгей салып турарын шүгүмчүлээн.

Мал чеминиң белеткелинче бүгү күштү, курлавырларны долу ажыглаваанындан ажыл-агыйлар сигенниң 49,8 хуузу-биле, силостуң 32, холумак чемнерниң 17,5, саванның 17,5 хуузу-биле хандыртынган. Мал чемин чедир белеткеп албааныңдан С. К. Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар Салп артындан 2786 тонна саванны белеткээн.

Мал, чер ажылында четпестерниң бир кол чылдагааны — техниканы чогумчалыг ажыглавайн турарында. Хөй техниканы чогуур негелдеге чедир ажыглавайн үндүр бижиир чоруктар ажыл-агыйларда бар, ооң эдилели багай.

СЭКП райкомунуң бюрозунуң, чер-черде партия организацияларының ажылында четпестерни партийжи өзү-биле шүгүмчүлевишаан, ону чогуур негелдеге чедир тургузарының айтырыгларынга конференцияга санал берген делегаттар: «Коммунизмниң херели» совхозта партком секретары К. Ооп, «Тыва кобальт» комбинаттың кол инженери А. Голиков, Дуржулга станциязының саанчызы М. Ооп, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң директору В. Чубин, С. К. Тока аттыг совхозтуң хоймузу Б. Монгуш болгаш оон-даа өскелер чугаалаан.

Конференцияга СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, партия обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов киришкен болгаш кодээ ажыл-агыйны ... үнелээн организаттарының хүлээп алган шиитпирлерин күүселдезин чедип алырынче СЭКП райкомунуң бюрозу чогуур кичээнгейни угландырар ужурлуг дээрзин чугаалап, районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар улуг сорулгаларга доктааган.

* * *

СЭКП райкомунуң баштайгы организастыг пленуму СЭКП райкомунуң бирги секретарынга В. В. Дунаевскийни, ийиги секретарынга Н. Ф. Болотовту, секретарынга С. Ш. Ооржакты соңгаан.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» түсвай корр.

Онгу беш чылдың базымнары

СИБИРЬНИҢ САЛЫЫШКЫНЫ

Бистиң чуртувустуң чөөн районнары барыын талакы девискээрлер хире ажыглаттынып, таарыштыр чурттаттынар бээр кылдыр хогжүй бээрге, олар ажыл-агыйжы ажыглал, чурттакчы чонунуң сырыйының талазы-биле алыр болза, экономиктиг деңнели амгыындан үччок улуг бедикче кедурлур. Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте нефтиниң, газтың, хөмүр-даштың, сугнуң, арга-арыгның, бүгү-ле янзы курлавырларының хөй кезин, өңнүг болгаш кара металлдарның рудаларының улуг курлавырлары бар.

Бо беш чылда бистиң чөөн районнар нефть болгаш газ тывыжының, алюминий бүдүрүлгезиниң ниити өзүлдезин, хөмүр-даш тывыжының өзүлдезиниң 90 хуузун, чес бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң 80 хире хуузун, целлюлоза бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң 45 хуузун хандырар. Моортан алгаш көөрге, бистиң экономиктиг бүрүнгаарлаашкынынга чөөн улуг салдарны чөөн районнарның курлавырлары ам безин чедирип турар.

Ону чедип алырының өртек-үнези кайы хире боор турарыл? Чөөн районнарның экономиказынга капитал салыышкыннар бүгү-ле янзы адырларының үштүн бир кезиинге деңнежир чедип турар. Оон-биле кады ол салыышкыннарның хөй кезии чүгле ам таартагы хуунче эвес, а оон-даа ынайгы үеже көрдүнгенген «ажылдап» турарын уттуп болбас бис. Сибирьде тудуп турар күчүлүг, онзагай хөй-хөй бүдүрүлгелер 80 чылдарның ийиги чартыында ажыглалга кирер болгай.

Сибирьни шингээдириниң сорулгаларында бүгү-эвилел экономиказынга оон киириштирилгезиниң доктаамал өзүлдезин көрүп турар. А түс-түс кыска хуусаалар аайы-биле алырга күш-ажылдың болгаш херегленин эң эвээш чарыгдалдары-биле улуг эгидиишкиннин чедип алыры болур.

Сибирьни шингээдириниң дуржулгазы оон байлактарын чедип алырынын сан талазы-биле эвес, а билиг-мергежил-биле дүрген боттандырып болурун бадыткаан. Ол негелде чөөн талакы девискээрни калбак шингээдиишкининиң амгы байдалында чүден артык күштелген. Нарын агаар-бойдустуң байдалынга кижиниң күш-ажылы онзагай үнелиг болгаш ажыктыг арай куду болур. Ынчангаш бо беш чылда эң чаа техниканы болгаш технологияны шалыпкын киирген-биле ачызы-биле кижи күжүнүң камналгазын бүгү талалыг чедип алыры көрдүнген. Ындыг арга чурттун барыын талазы-биле чөөн талазының аразында күш-ажыл курлавырларын эде менниээриниң эмин эрттир болгаамча чок хемчээлин болдурбас. Ангы үеде Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте 30 миллион хире кижи чурттап турар, ол санның өзүлдези колдуунда бедик мергежилдиг специалистерни чорударының күсели-биле боттанып турар.

Экономиктиг байдал өөрү гаар Сибирь дээрге бөгүн элээн каш девискээр-бүдүрүлге комплекстери-дир. Оларның аразында Барыын Сибирьниң, Ангара-Енисейниң девискээр-бүдүрүлге комплекстери сүт дээрге ортумак хемчээлдиг күрүнениң экономиктиг потенциалын катап тургусканы дег ындыг күчүлүг.

Түс-түс девискээрлер аайы-биле программалар ниити күрүне планнарынга кирбишаан, тургустунуун эгелээниндеп үр болбаанда, чамдык бүдүрүлгелери ажыглалга кирери билек, продукцияны бере бээр болгаш тударынга үнген чарыгдалдарын эгидип эгелээр.

Барыын Сибирьде нефть ажылдап кылыр бүдүрүлгелерин тудуп турар бис. Оон-биле кады оорган ам безин миллион-миллион тонна нефтини, миллиард-миллиард кубометр газты ап эгелээн. Ангарада арга ыяш үлетпүрүнүң комплекизин тудуп доозарынга чедир ам-даа ырак, а ыяшты херглекчилерге берип турар. Байкал-Амур демир-оруктуң тудуун чоокта чаа-ла тудуп эгелээн, а ооң девискээринге хамааржыр Мурнуу-Якутияның хөмүр-даш казар байлактыг черинден хөмүр-дашты тускай туткан оруктап сөөртүп эгелээр.

Бо беш чылда Барыын Сибирьниң нефть-газ комплекизиниң тудуунга 25 миллиард хире рубльди көрген. Азы чижеглеп алырга, тудугжулар автомобиль кылып үндүрер ийи улуг заводтуң (ВАЗ биле КАМАЗ-тың), Байкал-Амур магистралының болгаш атомнуг электростанцияларга дериг-херекселдер бүдүрер заводтуң («Автомаш»-тың) тудуунга көрүп каан хөреңги хире хемчээлдиг салыышкыннарны шингээдир ужурлуг. Ол акша-хөреңгини нефть, газ казып тывар үлетпүрүнүң күчүлерин улгаттырарынга, нефть, газты ажылдап кылыр бүдүрүлгелерни, оруктарны, чурттаар черлерни тударынга чарыгдаттынар.

Барыын Сибирьден бо беш чылдың төнчүзүнге чедир 310 миллион тонна нефтини, 155 миллиард кубометр газты алыр. Ооң хөй кезиин өдаар чүүл-биле байлак эвес барыын районнарже чорудар.

А. ЛЕБЕДИНСКАЯ,
экономика эртемнериниң кандидады.
(ПМА).

ДЕҢНЕЛГЕ ЧЕТПЕС

Ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демиселдиң чорударынга улусчу эки тура дружина улуг рольдуг. Самагалдай суурда бүдүрүлге, албан организацияларда улусчу эки тура 27 дружиналар тургустунган, ында 235 кижи боттарының эки туразы-биле кирген ажылдап турар. Улусчу эки тура дружина ажылынга район эмнелгезиниң, орук-тудуг участогунуң, суг ажыл-агыйының дружинниктери идепкейлиг киржип, дежурныйлаашкынга организастыг үнүп, дружинник хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

Мен мааа ол ажылда четпестерни бижиир бодадым. Районнуң улусчу дружина штавының ажылы ам-даа чогуур деңнелде тургустунмаан. Чамдык чурттакчылыг суурларда улусчу дружиналар шуут ажылдавастаан. Ооң уламындан Ак-Эрик, О-Шынаа суурларда корум-чурум кошкак, маргылдыг эргалаашкын, кем-херек үүлгедир чоруктар бар. Чамдык организацияларның дружинниктери дежурныйлаашкынче өзү барымдаалап үнер, дружинник кижи-дир дээрзин бадыткаан херек демдээ, тускай пнывылга-даа чок болгулаар. А чамдыктары кежээ милицияга келгеш, дежурныйлаашкынче үнгеп кылдыр демдеглеп каапш, бажыңнарынче чанып кагбергилээр. Чамдык дружинниктерниң талазындан дежурчыйлап турган үезинде хүлээлгезин ак сеткилдиг эвес күүседип, чүгле шак эрттиргир бодаар, чурум үрекчилерин тударындан коргар, ашаар, оң-тала тырттып, билбээчелеп эрттирерин бодаар чоруктар база бар.

№ 1070 КМБ, коммунал ажыл-агый, электростанция-ветбаклаборатория ышкаш организацияларның удуртукчулары улусчу дружина ажылын тооп көрбейн турар. Үстүнде организацияларның удуртукчуларынга дежурныйлаар хүннерин сагындырарга, «Дежурныйлаар кижилер чок-тур» дээш, херекке-даа албас болгулаар.

Дружинник кижи дежурныйлап үнерде херек демдээн кезүзү-биле кадап алган, хоюунга кызыл пөсту баглаан, чурум ёзугаар болур ужурлуг. Дружинник кижи хүлээлгезин күүседип чорда анаа удурланып, күш көргеп, дорамчылаан таварылгада буруулуг кижи РСФСР-ниң кеземче Хоойлузунуң 191 чүүлү-биле харыысалгага онаажырын айтып, дружинниктерниң эргезин калбаа-биле үнелээн.

Ооң ыңай районда милицияга дузалаар пунктулар база чогуур негелдезинге чедир ажылдавайн турар. Кодээ Советтер болгаш милицияның участок төлээлери ол пунктуларның ажылынче кичээнгейни кошкаткан. Ынчангаш арагалаар, ниитиниң корум-чурумун хажыдар чоруктар ылангыя аныяктарның талазында бар. Октябрь айда комсомолчулар Наталья Соян, Роза Төвүт-оол, Орлан Сырат, Сенди Баржак олар ажыл хүнүнде арагалап, кудумчуга, хөй-нити черлеринге чурум үреэш, ээриктер сергедир черге киргеннер. Аныяктар ортузунга идей-политиктиг, аажы-чаң кижизидилгези кошкак, шериг-патриоттуг темаларга лекциялар ховар болуп турар. Комсомолчу-оперативтиг отрядтарның ажылы база сулараан. Рейдилер безин кылбастаан. Корум-чурум камгалалы чүгле милиция ажылдакчыларының херээ дээр болза камчап-даа шын эвес, хөй-нити организациялары, ылангыя комсомол организациялары боже кичээнгейни күштелдирип, ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыры чугула.

Ч. СУНДУЙ,
райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчызы.

„ШЫНГА" харыы

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Бо чылдың октябрь айның 14-те үнген № 238 «Шын» солунга Д. Чыдымның корреспонденциязы ... Ол чүүлде «Кызыл тараачын» совхозтуң кышкы ... чаралган ... шүгүмчүлээн [illegible]

СЭКП-ның Бии-Хем райкомунуң бирги секретары ээ В. Евтешкинниң редакцияже чорудуп турар ... [illegible]

Чагаровтуң, кол мал эмчизи Гималовтуң, мал семиртир ферманың бригадири И. Н. Семеновтуң отчеттары дыңналган. [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

УЛУСТАРНЫҢ ҮНҮ

«Нейтроннуг бомбаны бүдүрерин болдурбас ужурлуг!» Делегейниң тайбыңга ынакшылдыг күштери ынчалдыр шиитпирлиг негеп турар. Ол араатаныг чепсекти хоруурун, массалыг узуткаашкынның чепсээниң ол чаа бир янзы хевирин бүдүрериниден болгаш нептередириниден АКШ-тың соңгаарлаашкын чок ойталаап турарын хөй-нити организациялары, политиктиг ажылдакчылар, парлалга органнары негеп турар.

НЬЮ-ЙОРК

Каттышкан Штаттарның нейтроннуг бомбаны бүдүрүп, нептередир дээн пламнарын Чикагонуң тайбың чөвүлели шыңгыы шүгүмчүлээн. Шериг эргезинге ындыг чепсектиң бар болуру анаа шериг конфронтациязының эрги дайынга кылдыр хуула бээринге идиг бээр дээрзинде чигзиниг чок — деп, ол организация санап турар. Дайындан чайлаар дээш бүгү күштү салыры эргежок чугула деп, тайбың чөвүлели айыткан. Нейтроннуг бомбаны бүдүрери болгаш нептередири ол сорулгага таарышпас.

ОТТАВА

АКШ-тың президентизиниң нейтроннуг чепсектиң кол кезектерин бүдүрүп эгелээр дээн шиитпиринге удурланыышкынның чыскаалы болгаш митингиниң Канаданың Манитоба мужуунуң найысылалы — Виннипегке болган. Нейтроннуг бомбага удурланыышкын комитединиң даргазы Т. Маклачлан ол чепсекти бүдүрерин харын боо-чепсекти эндере бүдүреринге идиг бээр апаар деп митингиге медеглээн. «Оран кырында бүгү-ле дириг амытанга кыжанып турар ол араатаныг чепсекти» хоруурун ол кыйгырган.

ВЕНА

Удурланыышкын демиселчилериниң делегей федерациязы АКШ-тың президентизиниң нейтроннуг бомбаның кол кезектерин бүдүрерин эгелээр дээн шиитпиринге килеңнээн. Америк администрациязы ол базымы боо-чепсекти калчаалыг ёзу-биле эндере бүдүреринге харын чедирип болур. Чепсегленииишкинни бүгү-ниити дужурериниң оруунга шыңгыы хемчеглерни алырып күрүнелер удуртукчуларындан манап турар бүгү улустарга ол шиитпир дээрге ёзулуг-ла тенгээлээшкин-дир деп федерацияның Венада парлаан медеглелинде айыткан.

(СЭТА).

НЬЮ-ЙОРК. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы чарып алыры америк болгаш совет улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга таарыжып турар. Америк хөй-нитиниң көскү төлээлекчилериниң, күрүне болгаш политика талазы-биле хөй-хөй ажылдакчыларның бодал-оналы шак ындыг болуп турар. «Американнар, стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаар дээш» даар организация стратегтиг боо-чепсектер айтырыынга за-

АМЫДЫРАЛГА ХЕРЕК

маарыштыр АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң аразынга дугуржуушкун чедип алырын деткииринин ниити национал кампаниязын калбартырынче американнарны кыйгырган. Хөй-нитиниң санал-оналын алганының түңнелдериниң көргүскени ёзугаар алырга, американнарның 70 ажыг хуузу стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаар дугайында дугуржулгага дээш туржуп турар деп, ук организацияның кыйгырыында чугаалаан. Ындыг дугуржулга ядерлиг дайынның тыптып келириниң айыылын биче-ледир, ийи талалыг дугуржулгаларны экижидер, ол дугуржулгаларны дараалаштыр боттуг ёзу-биле боттандырар эрганы бээр ийик дээрзинге тайбыңның америк талалакчылары бүзүрелдиг.

(СЭТА).

ЧААРТЫЛГАЛАРЖЕ ЧҮТКҮЛ

БРАЗИЛИЯ. Бразилияга парламент соңгулдалары эң улуг хоорайларга оппозистиг күштер кандидаттарының дыка улуг чединиишкини-биле доозулган. Чурттуң кара чаңгыс ажык ажылдап турар оппозистиг партиязы — Бразилияның демократтыг шимчээшкин партиязының салдарының чурттуң чүгле экономика болгаш политика талазы-биле эң чугула штаттарынга эвес, харын чаңгырыкчы партияның челеттиниижи кылдыр санадып келген чамдык районнарга-даа улам күштелгениниң дугайын соңгулдаларның баштайгы түңнелдери херечилеп турар. Хайгааракчыларның бодалы-биле алырга, ол чорук политиктиг болгаш социал-экономиктиг ханы чаартылгаларже бразил улустуң чүткүлүн көргүзүп турар. Ажылчын эрге-чагыргаларның хораапы Бразилияның Компартиязы Бразилияның демократтыг шимчээшкин партиязының кандидаттары дээш бадылаарынче соңгулда бүдүзүнде соңгукчуларны кыйгырган.

Бар медээлер ёзугаар алырга, оппозистиг партия бодунуң төлээлекчилериниң санын дыка көвүдеткеш, федералдыг сенатка болгаш Национал конгресстиң депутаттар палатазынга туружун быжыглап алыр. Бразилияның демократтыг шимчээшкин партиязының программазын массалыг информация черлериниң калбаа-биле пропагандалаарын херек кырында хораан турда безин оппозистиг күштер улуг чединиишкинни чедип алыр аргалыг болганын хайгааракчылар демдеглеп турар.

Ажылчы чоннарның материалдыг байдалының үргүлчү баксыраашкыны, буржуаз-демократтыг кол хосталгаларны катап тургузар талазы-биле эрге-чагыргаларның ап турар кезик-тудуу хемчеглери чоннуң таарзынмас чорутунуң өзеринге идиг берип турар. Ооң түңнелинде соңгукчуларның дыка хөй кезии бадылаашкынның арын оппозициянын кандидаттарынга бергеннер. Моон мурнунда-даа болуп турган соңгулдалар үезинде ышкаш, буржуаз ийи партияның программаларынга алдаксынган хөй-хөй бразил кижилер бадылаашкындан ыңгай каапканнар.

Бразил парлалганың бодалы-биле алырга, Чаартылганың национал эвилели дээр чагырыкчы партия парламентиде хөй нуруу болуп турза-даа, Национал конгрессте Бразилияның демократтыг шимчээшкин партиязының туруштарының быжыкканы Латин Американың эң улуг бо чуртунуң амыдыралынга хоойлужудукчу органның ролюн беттер-биле бедидер, 1979 чылдың эгезинде тургустунар чаа чазакты Бразилияның парламентизиниң санал-оналын херекке алыр кылдыр албадаттар.

Г. ПЕТРОВ,
СЭТА-ның корр.

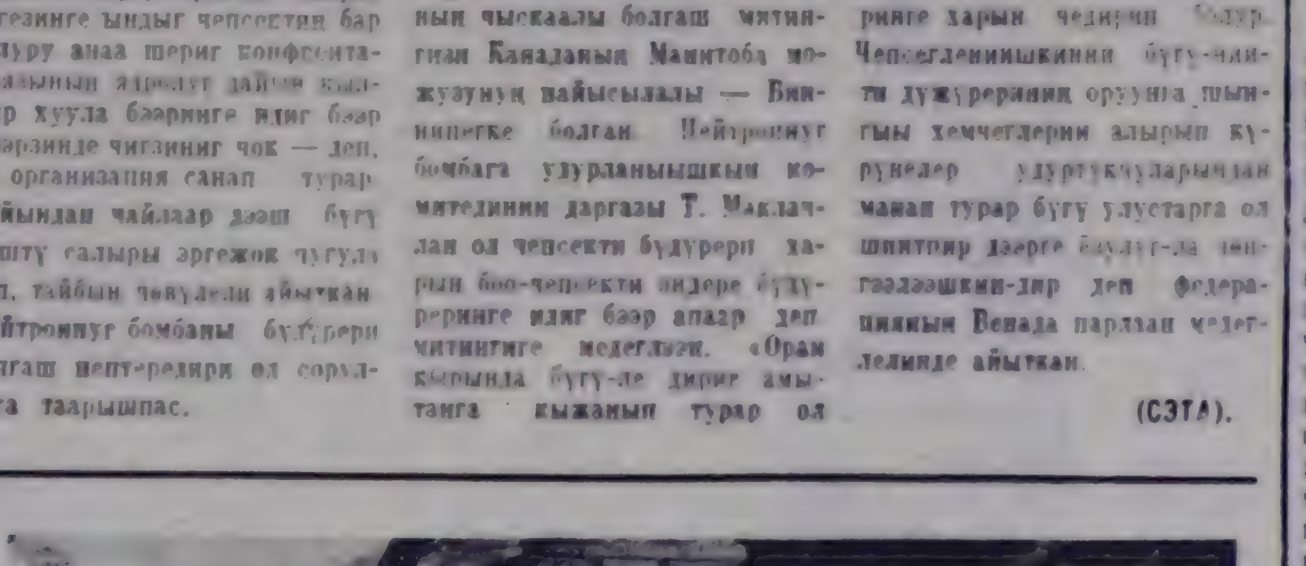

КУДР. Улус ажыл-агыйының төгериг дезиниң ийиги чеди чыл планы үлетпүрнуң бүгү адырларынга комплекстиг механизастаашкынны болгаш автоматизацияны нептередириниң сорулгазын салган. Ону үлетпүрнуң бүдүрүлгелериниң хөй кезии чединиишкинниг күүседип турар. Чимзэ-дэрге, Анджуйская, Аоджийская, Сунчхэнская шахталарда болгаш чурттуң өске шахталарында нысна хуусааның дургузунда бүдүрүлгениң бүгү чорудулгазын механизастаан.

ЧУРУКТА: Анджуйская шахтада ангы үениң техниказы.

ЦТАК—СЭТА-ның фотозу.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **ПАРИЖ.** Чуртта ажыл чок чоруктуң өзүлдезинге удур төлээлишкиннерниң ниити национал хүнүнге Францияның чүс-чүс муң ажылчы чоннары киришкен.

Париж районунуң ажылчы чоннарының төлээлишкиннериниң соонда Рона департаментиниң 100 муң чурттакчылары киришкен чыскаалдары, ажыл соксадыышкыннары болгаш митингилери болган. Мозель болгаш Коррез деп департаментилерниң, Мең, Ницца болгаш өске-даа хоорайларның 80 бүдүрүлгелеринге эп-[illegible]

Демократтыг профэвилелдерниң ... [illegible]

● **МЕХИКО.** Атлантика океанының ... нефть ... [illegible] ...ниң бүгү курлавырларының барык чартыы хире болур деп, нефтиниң казып тывар болгаш болбаазыратып кылыр талазы-биле Мексиканың күрүне компаниязының кол директору Х. Диас Серрано дыңнаткан.

Чер адаанда 1.800 метр ханы чыдар чаа байлак черде он-он миллиард кубометр газ база бар.

● **ТОКИО.** Америк шериг-агаар күштериниң самолёттарының ужудуушкуннарын хоруур дээш демиселдиң Канагавада ... [illegible] АКШ-тың шериг-агаар [illegible]

АКШ биле Японияның аразында ... [illegible]

(СЭТА).

ӨГ-БҮЛЕ АНСАМБЛИ

Якубовтарның өг-бүле ансамблиниң уран чүүлү-биле казах хоорай Чимкенттиң чурттакчылары эки таныш. Ансамбль республиканың эң-не берге үеде — 60 чылдар бурунгаар тургустунган. Ынчан Казахстанга Совет эрге-чагыргазының баштайгы берге чылдары — чаа аажы-чаңга чаңчыгып, эрги чүдүк калдыңнарын чанчылдап үстүнүп турган үе.

Якубовтарның өг-бүле ансамбли клубтарга болгаш боттарының бажыңынга үндүрүглер концерттеринге орус, казах, узбек, украин, азербайджан болгаш өске-даа национал-чоннарның ырларын күүседип турган.

Өг-бүле ансамблинге улусчу ансамбль деп бедик атты тывысканындан бээр тос чыл эрткен. Ам ансамбльды оон үндезилекчизиниң оглу Лев Якубов удуртуп турар. Ол Чимкенттиде херээженнер бажыңының дугуй таарыштырып, чараш кыдыр эдип чазаар сураглыг мастерлериниң бирээзи.

О. КОНУСБАЕВ

ЭРТЕМНЕРНИ НОМДАН ТЫВАР

Эрзин районнуң номчулар идегелдериниң салбырының чооктар эрткен отчёт-соңгулда чылгы конференциязының түңнелдерин ёзугаар ук салбырның ажылын чаа чадагага [illegible] бодун турар. [illegible] эде тургузарынга таарышкан. Бүгү-ле үндезиннер бар. Чурттакчылыг суур бүрүзү [illegible] библиотекалар, оларда [illegible] дап турар кадрлар тускай эртемниг [illegible] азы хөй чылдарда ажылдаан дуржулгалыг эштер боор турар.

Эрзин суурда район болгаш уруглар библиотеказы бар. Район библиотеказының эргелекчизи М. С. Шойдун — тускай эртемниг ажылдакчы. Тус черде библиотекаларның бажы [illegible] ажыл-херектериниң кол-даа оң эки билир, методиктиг дузаны оларга үргүлчү чедирип турар. Районнуң номчукчуларындан [illegible] литератураны сонуургалдыг М. С. Шойдун көңчүт эки билир, оларның аразында чүгле тускай эртемниглер эвес, а харын улуг ажыл-агыйының кайы-даа [illegible] черлериниң бары өөрүнчүг. Библиотеканың массалыг ажылдарынга [illegible] нак дузалажып турар активистерниң одуруу өскен. Чижээлээрге, прокурор Ч. М. [illegible], партия ажылдакчызы Х. С. Кара-оол, пенсионер М. Чыырал, школаның үстүкү класстарының өөреникчилери дээш оон-даа өскелер. Бот-боттары аразында номнар солчуп, оларның [illegible] организастап болур күүсеринге ... библиотеканың улусчу башкылары К. Идам, И. Дирчинчап, бухгалтер А. Соян, электрик Н. Лакпаев дээн чижектиг эштер хамаарышкан.

Районнуң ном садыгы чыл планның үргүлчү ашыр күүседип келген. Шынап-ла ында классиктер А. Пушкин, Л. Толстойнуң чыындыларындан эгелээш Тывага парлаан, эртемниң [illegible] хамааржыр номнар бар.

Ынчангаш районда ном-даа бар, оон үнелиин билир номчукчулар-даа хөй-дүр. Ындыг болза номчулар ниитилелиниң [illegible] ажылдап болур аргазы бар. Ук ниитилелдиң кол-ла сорулгазы бүгү, чоннуң коммунистиг ёзуга кижизидериниң партия, совет органнарга дузалаары болгай. Ол сорулганың чедиишкинниг күүселдирле ниитилелдиң [illegible] лары болур [illegible] телевизор-биле кады (чыындыткан), культура, комсомол, профэвилел, садыг ажылдакчыларының дараазында салбыр ажылдарыны чорударын үлегерлээри чугула.

Номчулга конференцияларын, литература кежээлерин организастап, номнар авторлары-чогаалчылар, эртемденнер, күш-ажылдың шалыпчылары-биле ужуражылгаларны эрттирер. Бүдүрүлге черлеринге ном садыын тургузуп, ном тарадыр херекле ниитилелдиң [illegible] идепкейлиг киириштирер, ном делгелгелерин болгаш байырлалдарын организастаар. Совхозтарга, кадээ школаларга, фермаларга, комсомолчу шалыпчы тудугларга белек кылдыр номнар чыындызын чорудар болза эки.

Номчуларның номга сонуургалының аайы-биле тургускан янзы-бүрү секцияларының болгаш чөвүлелдериниң ажылын [illegible], ном тарадыкчыларының болгаш пропагандистерниң семинарларын эрттирер, ниитилелдиң кежигүннерин чаа номнар-биле таныштырар [illegible] даары чугула. Номга сонуургалдыг [illegible] ниитилелдиң кежигүннери-биле солуп библиотекалыг болгаш архивтиг кижилерниң данзызын тургузар, номчукчуларның аразында номнар [illegible], улустуң хууда номнарының делгелгезин организастаар, ол номнарны хөй-нийти болгаш күрүне библиотеказынга белек [illegible].

Ном болгаш бибилиотека библиографтыг [illegible] билиглерни пропагандалаар кижилерниң номчулга культуразын улам ындаа бедидер дээш тодаргай ажылдарны библиотека ажылдакчылары-биле кады чорудар апаар. Номчулар ниитилелиниң эң органнызацияларынга аңгы-аңгы кежигүннерин хаара тудуп, [illegible] тарадыкчыларын, [illegible] шаңнап-мактаары-биле номчулар ниитилелиниң үстүкү органнарынга [illegible].

Тыва АССР-те номчулар ниитилелин тургусканындан бээр [illegible] ажылдарны кылып чоруткан. Хууда кежигүннериниң саны элээн кааш [illegible] чедип дыка хөй совхозтар, республиканың [illegible] районнарда ниитилелдери, бүдүрүлге черлериниң коллективтиг кежигүннер боор, номчулар ниитилелиниң бөлүгү [illegible] турарлар.

Чоннуң культуразының бедиир оон [illegible] үндүрген номнарның саавын хамаарылыг дег чүтел бар. Ам тыва дыл кырынга эртемниң кайы-даа адырынга хамаарышкан номнар үнүп турар. [illegible] номга [illegible] шылы сөөлгү үеде күштелген. Эки номнар ном садыгларынга үр чыдпастаан, оларны дораан садып алгаш баар апарган. Ол болза тыва чоннуң амгы салгалының совет тургузуунга [illegible] эртем-билиинге өөренип болгаш угаан-медерел талазы-биле [illegible] тодаргай херечилеп турар-дыр.

30 чылдарда тыва улус бичиктиг бооп [illegible] рының бөлгүмнеринге өөренип турган болза, ам бо үеде кижи бүрүзү бижик-билиглиг боор, [illegible] номчулар [illegible] тинде киттыжып турар. Ол болза СЭКП-ниң ажылчы чоннун угаан-бодал талазы-биле хевертелерин бүгү таладыг хандырар дээш могат чок салыш салыышкынынының тодаргай херечизи, социалистиг культураның [illegible] бүттүшкүн-дүр.

Тывада республиканың номчулар ниитилели бодунуң шугуму-биле эртип турар отчёт соңгулдалыг хуралдар болгаш конференциялар-биле үнелиттыр ажылын идепкейжидип, чоннуң коммунистиг ёзуга кижизидер херекке немешкен тодаргай үлүг-хуузун Бүгү-эвилелдиң келир чылын эртер номчулар съездинге [illegible] илеткээр апаар.

З. ЧАДАМБА.
Тывада номчулар ниитилелиниң баштаар черинин даргазы, филология эртемнериниң кандидады.

«ЧУРТТАЛГАНЫ АЛГАП ЫРЛААН»

Украинада 100 муң ажыг бот-тывынгыр чурукчулар ажылдап турар. Оларның ажылдары ёзулуг профессионал чурукчуларныы-биле барык дамей деңнежип турар. Сөөлгү ики чылдарның дургузунда янзы-бүрү делгелгелерге Украинаның 30 муң хире бот-тывынгыр чурукчулары киришкен.

Ёзулуг профессионал чурукчулар болгаш искусствоведтер бот-тывынгыр чурукчуларның чогаадыкчы ажылынга дузалажып, оларга ажыктыг сүмелерни берип турар. Искусствовед Г. Местечкин Украинаның хөй хоорай болгаш суурларын эргип-кезип чоруп турар. Ол Киевтиң Улусчу чогаадылга бажыңының улусчу чурукчулар студиязының удуртукчузу. Ынчангаш ол бот-тывынгыр болгаш салым-чаланныг кижилерни чон аразындан дилеп тып чоруур. Ындыгларны тып алганда ол боттуг дузаны чедирип, арга-дуржулгазын мүзел-дии-биле дамчыдып бээр.

Оон үжен харлыг өөреникчизи Василий Скопин Иванова (Киевтен ырак эвесте) суурда музыка башкызы, бичиизинден-не чуруп эгелээн. Оон маадырлары чайнап чоруур өлан-шоваа карактарлыг, арын-шырайында хүлүмзүрүг ойнаан хеглүг трактористер, эмчилер, башкылар. Оларның идик-хевин база шевергин, каас-чараш. Долганыр-ла оң баазын чечектер. Скопинниң чуруктарында шак ол оң-баазын чечектер болгаш кайгамчык каас-чараш украин угулзалар көрүкчүлерниң сеткил-сагыжын хайныктырып каар чараш чаагайы-биле көргүстүнген. Оон ыңай украин улустуң мастерлериниң эштан каастап чураан хаталарын, шокарлап даараан шевергин аржыылдарны, элдеп чиктиг аң-меңчерни, кайгамчыктыг ак-көк болгаш кып-кызыл чечектерни чуруурун бот-тывынгыр чурукчу көөп эртпээн. Ол-ла бүгүну ол улуг хандыкшыл-биле чураан-дыр идең.

Киевтиң уран чурулгага ынактар клувунуң кежигүннери шупту 255 кижи боол турар. Оларның чогаадыкчы ажылының характери-даа, сонуургалы-даа, тускай мергежили-даа, эртем-билии-даа, хар-назыны-даа аңгы-аңгы. Олар уран сиилбилгеде, графикада, скульптурада, уран чүүлдүң шимелдээ-сиилбилгезинде-даа ажылдап турарлар. Оларның ажылдары профессионал чурукчуларның доктаамал кичээнгейинде.

Владимир Воробьёв дөртен ийи харлыг, ол инженер. Бүгү-эвилелдиң үш бот-тывынгыр уран чүүл фестивальдарының лауреады. Оон пейзаж чуруктарын Францияга организастаттынган бүгү-делегей делгелгезинге киириштирген. Ол чуруктары дээш аңаа ССРЭ-ниң Чурулга академиязының дипломун тывыскан.

Сураглыг чурукчу Т. Яблонская мынча дээн: «Бот-тывынгыр чурукчуларның салым-чолу болгаш кавдары янзы-бүрү. Ынчалза-даа олар чаңгыс сорулгаже — тергиин эки чогаалдар тургузарынче чүткээн. Олар амыдыралга ынак болгаш оон чараш-каазын алгап-йөрээр.

Филармонияның концерт залынга 1978 чылдың ноябрь 22-де «АЯН» деп эстрада ансамблиниң концерти болур

ЭГЕЛЭЭРИ 19 ШАКТА

Филармония кассазы 10 шактан 18 шакка чедир ажылдап турар.

ФИЛАРМОНИЯНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

БОЙДУС БОЛГАШ КИЖИ

АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Долгандыр турар бойдусту камгалаары — бүгү-ниитиниң хереэ. Ону бистер эки билир бис. Ынчалза-даа бойдустуң байлаан камнавас, кайы хамаан чок тоткеглээр чорукту [illegible] көрүп болур. Ылангыя мааш [illegible] чурумун оңу кылып турар организациялар-даа, тус-тус кижилер-даа хажыдып турары каш хөй.

Бай-Тайганың «Бай-Тал» совхозунуң девискээрин ап көрээлиңер. Ында Шынаазын. Сурбузун хемнериниң уннарынга чоокку чылдарга чедир-ле шыргай арыг турган болгай. Ам ол хемнерниң уннарында киракка костур-ле чүве тожектер. Хоойлуда доктаадтынган чурум ёзугаар хемнер уннарындан, суг камгалалының зоназындан ыяш кезери хоругдуттуг дээн болгай.

Оон аңгыда ыяшты кезип, билеткээрде оон чоок кавызында чаш ыяштарны болдунар арга-биле [illegible] чугула. Ындыг турбуже «Бай-Тал» совхозтуң Алдыы, Үстүү Чиңге-Дагда болгаш Шуйнуң Узун-Ажыында кескен чуруктарны сөөртүрде бир [illegible] баяа, душкал-ла чер-биле, арганың будурган куду сөөрткеш, чаш шеттерни дазылындан тура тырттырып, чүгле ыяш кескен черлиг ыяжын үреп турарындан аңгыда, ол чоок кавызының арга-ыяжын мынчаар үреп, арга-ариг кожарылды [illegible] турар-дыр. Мындыг чижектерни чүгле «Бай-Тал» эвес «Тээли», «Мурнакчы» совхозтарының девискээрлеринде [illegible] чоруткан черлерден көрүп болур.

Ак-Хемде Кеже-Ыяш [illegible]. Шивээт [illegible] [illegible] бот-биле ужурган тоорук чып алгаш чоруй баар таварылгалар бар.

Бай-Тайгада кат-чемиш база элбек. Ону чып алырда каттың сывык тампаар, келир чылын кат база катап үнүп келир деп чүвени бодаар ужурлуг. А херек кырында бо талазы-биле байдал шуут дүвүренчиг. Кат чыырынга кижилер «комбайн» деп херекселди ажыглаар апарган. Ылангыя [illegible] «комбайн-биле» [illegible] казып калыр, оон көк-кат үнмес апаар. «Комбайннын» кат чыырынга ажыглаарын хоруу чугула деп бодаар мен.

Бойдус [illegible] директорлар чоннуу организастаар, чоң ортулунга тайгалбырның чорудары негелдиг. Ол ажылды чорудар [illegible] организациялар ыяш ажыл-агыйы болгай. Тээлиде Барыын-Хемчик ыяш ажыл-агыйының салбыры бар. Ук салбырның ажылы шуут сандарай. 1978 чылдың дургузунда безин оон удуртукчузу 5 катап солушкан. Бо организация кандыг-даа ажыл чорут пайн келген дег болур. Бо бүгү хажыдыышкыннарны [illegible] ажылды чурумчудар ойу келген.

Ол ышкаш районга үлетпүр комбинады чок. Ону организастаары чугула. Чоннуң бажың-балгадын септээринге херек [illegible] дилиг материалдарын чоңга үлетпүр комбинады садып турар, өске районнарда ындыг. Бай-Тайга районга база комбинатты организастап [illegible] лып болгу дег.

О. ХОМУС-ООЛ
орук-бүдүрүлге участогунуң начальниги

ЧОНГА БАРААЛГАДЫР

Республиканың Культура болгаш Чырыдышкын министерстволары ВЛКСМ обкому, Бүгү-российаның театр [illegible] Тыва салбыры бо чылдың ноябрьның 24-30 [illegible] Бүгү-[illegible] «Театр болгаш уруглар» деп неделяны Кызыл хоорайга организастап эрттирер. Ол неделяга хол[illegible] А. Афиногеновтуң «Машенька» деп шиизин тыва дылга, Н. Стеглинниң «Дамык-[illegible]» орус дылга, якут чогаалчы М. Сметанниның «Доокуут биле Нюргухун» деп шиизин, Н. Гогольдуң «Ревизор» деп комедиязын тыва дылга, М Волиннин «Кызыл-дөөн кушу» деп шиизин орус дылга көрүкчүлерге бараалгадыр. П. Ольшанскийниң «Мамонтуның ээ-чергези» деп шиизин ноябрь 30-де көргүзүп, оон-биле неделяны хаар.

Москваның В. Шукин аттыг театр училищезин дооскан бывая артистер боттарының уран талантызын Эрзин болгаш Тес-Хем районнарының [illegible] гаткеннер. Олар аңаа «Терезин шляпазы» деп шиизин ноябрьның 9-тан 15-ге чедир көргүскеннер. Ноябрьның 18-те олар алон драматург Н. Таномацунуң «Ынакшаа[illegible]» тингени» деп шиизин Кызылга ойнаганнар.

Театрның артистери К. Сомак-ооның «Ы[illegible]-Туруге» деп шиизин Өвүр районнуң ажылчы чонунга сонуургадырлар.

А. ДЫРТЫЯ-ООЛ.

АЖЫГЛААРЫНЫҢ ЧУРУМУН САГЫЫР

Чадаана онзагай чараш хемнерниң бирээзи. Чадаана хоорай, чоок кавы совхозтар тептери, үлетпүр бүдүрүлге черлери ук хемниң уннундан ыяш кезип, тудуг тудуп турган. Бора-Хөл хөмүр-даш разрезин тургустунган [illegible] колдуунда тудугга херегле-ар апарган.

Амгы үеде Чадаана уннундан 3 организация—ыяш ажыл-агыйы, аңныыр-тывыш чери, районнуң үлетпүр комбинады ыяш кезип турар. Ол организацияларн ыяжын кезип ажыглаан участоктарын арыглап, аштавас. Оон тодаргай чижээн көрүп көрээлиңер. Чадаананың ыяш ажыл-агыйының Кара-Талдың — Ары-Дагда, Бурганныгда, Каралыг-Шивитте ыяш кескен участокторында бүдүктер, доорап каан доорбаштар ам-даа аштаттынмаан, озан-хорум хевээр.

Ол ышкаш райүлетпүр комбинаттың, аңныыр-тывыш черинин Кара-Адырда, Узун-Ажыкта ыяш кезип турган черлери шак ынчаар артып калган.

Бо девискээрлер «Искра» совхозтуң сиген кезер, мал чайладыр [illegible] дир.

Хоойлуда көрдүүгени болза, арга-ыяшты ажыглаан, ыяш кескен организациялар ол черни аштап, арыглаар, бокталдырбас ужурлуг болгай. Ындыг чурумну сагыырын хынаар, ону карактаар, хайгаараар ужурлуг турган-ла, Чадаананың ыяш ажыл-агыйы, райүлетпүр комбинат аңныыр-тывыш чери [illegible] чурумну хажыдып турар-дыр.

Кырза деп хем уннунда шивилерни кескеш, ында оон чудуктарын 3-4 чыл ажырып кааптар. Ол уннунда [illegible] материалды ынчаар ажыглаарга күрүнеге когаралы [illegible] дир.

Бойдус байлаан шак мынчаар кам-хайыра чок ажыглаарын болдурбайн, ындыг чоруктарны чок кылып, чурумчудар өйү келген эвес бе?

М. КОНГАР-ООЛ
Чөөн-Хемчик район.

КАМГАЛАП ЧОР

Хилинчектиң, чыргалдың деп
Кижилерни ылгап турбас
Ажыг-чемиң, аржааныг суун
Артык чокка деңге үләэр
Ачылыг бай бойдус-не
Алыралдап мөгеер мен

Ырак өтбек сүзүглээштиң
Ырлап, ыглап чураан берген
Төрээн чуртум оттуг дажы.
Доступ унуш, теллиг аны
Өрү тудкан камныг ыдык
Өңнү салгал чоргааралым

Кустукуже чарылгыже
Куурумчулап сыырып алгаш
Буян кылган бойдус байлаан
Буужартадып, үптеп тонаар
«Кара холдуг» мангыстарлап
Катап ээлбес каржа хөй

Кара кишитер кежик кедип
Чыжыр алдын эдилээри
Катаптанмас чурталгада
Чыргап чоруур эрген-даа бол
Келир үе салгалының
Кежик үлүүн камгалап чор.

А. АРАПЧОР.

БОЙДУСТУҢ ТУРАСКААЛЫ

Пенов чоогунда Треньки деп суурнуң чоогунга өске өорувес [illegible] эвегшес аадентиг хады өзүп үнүп келген. Ынчалза колдуунда ору чүткүп өзүп турар болза, ол хады ындыг эвес. Чоону барык үш кучак хире, оон чоон будүктеры [illegible] чаттыла берген. Ынчан кээрге үнүр хады күчүдүг дүб ышкаш улуг чечек боов турар. Оон адаанга чүп [illegible] кижи кире бээр. Бо хады биологтарны кайгадып [illegible] оку ийи аңгы үрезинден тудуштур үнген деп бодап турар. Өскелерь — генетиканың бир янзы оскерилгелери-биле холбап турарлар.

Бо кайгамчык ыяштың тоогузунда Пушкинниң [illegible] [illegible] чугаа база бар. Ол бир-ле катап [illegible] Горчаковка чоруп манап доктааган боов турар. Олар чиилеп бо кайгамчык ыяш [illegible].

Н. НИКАНДРОВ.

Бо чаптанчыг амытаннар Лос-Анжелестиң (АКШ) зоопарыгынга чоокта чаа төрүттүнгеннер. Зоопаркта горилладарның төл төрүүрү кончуг хөвир таварылга. Ынчангаш зоопарктың ажылдакчылары биче гориллаларны чечектиг сагыш човангыр азырап, ажаан турарлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КРОКОДИЛДЕР ӨЗҮП ТУРАР

Крокодилдерниң эң-не улуг питомниктериниң бирээзи Кубада Лагуна-дель-Тесоро (Матансас провинцияда) хевде турар. Ында крокодилдерниң саны 25 муң ажыг.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.[illegible]—Эртенги гимнастика.
10.35—Совет Эвилелиниң Маадырлары, Ада-чурттуң Улуг дайынының кочуннары Г. Д. Онуфриенко, П. Г. Якубовский, О. Н. Смирнов, М. Д. Цкини олар-биле «Орленок» [illegible] [illegible] ужуражылгазы.
11.40—М. Горькийниң «Васса Железнова». Совет Армияның Төп үлегерлиг театрының фильм-шиизи.
13.45—16.00—Чарлар.
16.00—«Венгрияда». Документалдыг телефильм.
16.35—«Композитор Д. Шостакович».
17.20—«Спорт кадазы».

КЫЗЫЛДАН

18.05—«Октябрь чуртунда октябрятар». Дамчыдылга.
18.25—«Бозрик». Мультфильм.
18.[illegible]—Телемедээлер.
18.[illegible]—«Руль артынга». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Чуруң бүрүзүнде — хүн».
20.00—«Алкоголизм». Эмчиниң беседазы.
20.30—«Литва ССР-ниң улусчу артизи Э. Канава ырлаар». Вильнюстан дамчыдылга.
21.05—«Электроэнергияны камнаар». Дамчыдылга. «Одессаэнерго» каттыжыышкынының кол директору В. И. Корсуненко чорудар.
21.25—«Аревик». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.15—«Евгений Мравинский дирижерлаар». Фильм-концерт.

ИЯИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05—«Кедээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар».
18.[illegible]—«Аңнаттар адрези».

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.00—«Хааның бүгү ак-шерии». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.

Агаар

Бөгүн республикага кожууннарда турар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк углаңыышкынныг хаттың дүргени секундада 1—6 метр чедер. Агаарның температуразы 6—11, чамдык районнарга 10—15 градус соор.

Кызылга ак хүн болур. Хат ноштак. Агаар хүндүс 8—10 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

НОЯБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сергей ада» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, «Корүттүрбас эм» 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Звездочка № 24» 9.30, 11.30. Киноклуб «Кым болурул?» 17.00, «Эр кижиниң шыңгыы амыдыралы» 12.30, 15.10, 18.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хостелер дүште чиде бээр» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ам-на боттарывысты билчир апардывыс» 15.00, «Фронт мильнида фронт» 16.30, 20.00 шактарда.

«Тыва тудуг» тресттиң өөредилге комбинады бызанчы-бетонщик, дашчы-конструкчулар, монтажник болгаш [illegible] тускай тудуг мергежилдеринге өөреникчилер чыып алырын чарлап тур.

Өөредилге 1978 чылдың декабрь 15-те эгелээр. Өөредилге Кызыл хоорайга болур.

Өөренир хуусаазы 3 ай [illegible] трестиң тудуг эргелелдеринче ажылдазып чорударлар.

Өөренип турар үеде айда 75 рубль хемчээлдиг стипендия төлээр. [illegible]

Өөренир күзелдиг [illegible] документилерлиг болур: күш-ажыл дептери, паспорт, [illegible] билеги азы кииp бижиктиг [illegible].

Айтырыгларны дараазында адреске чорудар: 667001 Тыва АССР, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 76. Телефоннар: 2-27-02 2-32-83.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, комиссиягалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжик амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-27-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-30-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кээбейн баргаша 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг [illegible].

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 268 (10865) | 1978 чылдың ноябрь 22, среда | 1925 чылдан үндээнзэттинген | Өртээ 2 коп.

ТӨРЭЭН ЧУРТКА ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУР

Бистиң чаа Үндезин Хоойлувустуң 63 чүүлүнде «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинге шериг албанын эрттирери—совет хамаатыларының хүндүлүг хүлээлгези» деп бижээн.

Республиканың комсомол организациязы, ДОСААФ комитеттери, школалары болгаш клубтары аныяктарның ортузунга камгалал-массалыг, өөредилге болгаш спорт ажылын калбартыр, оон шыларын экижидер талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип ап турар.

Коммунистиг тургузуушкунунуң хүн бүрүлеги сорулгаларын шиитпирлевишаан, ДОСААФ-тың тус-тус районнарда комитеттери, клубтары болгаш өөредилге курстары ажылчы чоннарның, ылангыя аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салып, аныяк салгалдың кижилери күш-ажылга бердинген болгаш Төрээн чуртун камгалаарынга кезээде белен болур чорукка кижизидип турар.

Республиканың ДОСААФ организациязынга хамааржып өөредилге пункулары, автошколалар, спорт-техниктиг клубтар болгаш бөлгүмнер доктаамал ажылдап, улус ажыл-агыйынга механизатор кадрларны, Чепсектиг Күштерниң хүрээлениинге баар тускай билиглиг оолдарны белеткеп турар. Оон ангыда дыка хөй аныяктар радиотелеграфчының болгаш оон-даа өске адырларның мергежилин ол школаларга, бөлгүмнерге өөренип ап турар.

Улуг салгалдың кижилериниң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарын салгаар, ону улам байлакшыдар дээш комсомол, ДОСААФ организациялары партия организацияларының удуртулгазы-биле эвээш эвес ажылдарны боттандырып келген болгаш боттандырып-даа турар. Дайынның база күш-ажылдың Маадырлары Л. Н. Ефимов, Л. А. Камарицын, М. Л. Чола, О. Ч. Дажы-Намчал болгаш республиканың өске-даа сураглыг кижилери-биле аныяктарның ужуражылгаларын эрттирери, кандыг-бир чугула болуушкуннарга тураскааткан слёттарны чыылдырары бисте чанчыл апарган. Ол чугула ажылды доктаамал чорудуп, системажыдар херек.

Бо болгаш аныяктар ортузунга чорудуп турарывыс өске-даа хевирниң ажылдары элээн эки түңнелдерни берип турар. Республикадан шериг албанынга чорупп турар үш оолдуң (а чамдык Каа-Хем ышкаш районнарда ийи кижиниң бирээзи-ле) камгалал нииттилелиниң өөредилге черинге техниктиг тускай мергежилди чедип алган, а шеригже аттанып турар бүгү оолдар ГТО-нуң нормаларын дужааган боор турар.

Аныяктарны шериг албанынга белеткээринге Кызыл хоорайның комсомол, ДОСААФ организациялары эки түңнелдерни чедип ап келген. Ынчангаш аныяктарны шериг албанынга белеткээр талазы-биле чарышка нааысылал каш чыл улаштыр бирги черни ап, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугу-биле [illegible]

Шеригге келдиртип турар кижилерни бүгү талалыг белеткээр дээш кызымаккай ажылдап чоруур, бодунуң бүгү амыдыралын Төрээн чуртун камгалаарынга тураскааткан ДОСААФ организацияларының ажылдакчылары бисте эвээш эвес. Оларга өөредилге черлериниң кижизидикчилери А. С. Пашков, А. Г. Малашевич, Н. П. Данчыр-оол, Ю. И. Оюн болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Шериг херээниң мастерлери болуп бо кижилерниң ажылының арга-дуржулгазын нептередип турган, шеригге келдиртип турарларның белеткелин улам экижидер херек.

[illegible] белеткээриниң тодаргай системазы камгалал ниитилелиниң [illegible] Бистиң комитеттерниң өөредилге болгаш спорт организацияларывыс камгалал [illegible] шериг-патриоттуг кижизидилге талазы-биле чамдык эки дуржулганы мөөнчээн, бедик мергежилдиг болган кадрлар-даа оларда чет-[illegible]

Ындыг болзажок бо чугула херекте чамдык четпестер ам-даа бар. Кызыл болгаш Улуг-Хем районнарның ДОСААФ организацияларының боттандырып турар хемчеглериниң организастаашкыны, ажыктыг чоруу ам-даа куду деңнелде турар. Ынчангаш үстүнде адаанывыс болгаш Эрзин, Тес-Хем районнарда ДОСААФ-тың хүрээлени чылдан чылче өспейн келген. Спорттуг шериг-техниктиг хевирлериниң талазы-биле марыгылдааларны хөвээр эрттирип турар.

Партия, совет болгаш ажыл-агый органнар районнуң типтеринге база ажылчын суурларга бо талга [illegible] Амгы үеде [illegible] черлер барык бүгү районнарда чок, оон уламындан спортчу марыгылдаалар эрттирери, ылангыя ГТО нормаларын дужаары элээн бергедээшкиннерге таварышып турар.

Республиканың комсомол, ДОСААФ организациялары [illegible] ылангыя аныяктар [illegible] ортузунга шериг-патриоттуг кижизидилгени күштелдирип, камгалал-массалыг ажылдың бүгү [illegible] ажыглап турар, Төрээн чуртунга [illegible] оларны белеткээр хүлээлгелиг

УЛУС ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КӨДЭЭ, СУУР СОВЕТТЕРИНИҢ КҮҮСКОМ ДАРГАЛАРЫНЫҢ ХУРАЛЫ

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Тыва АССР-ниң улус депутаттарының көдээ, суур Советтериниң күүском даргаларының хуралы эгелээн. Республиканың чурттакчылыг черлериниң, суурларның чаагайжыдылгазын экижидер, чоннуң материалдыг байдалын бедидер болгаш нийти культуразын улам көдүрер дугайында айтырыгны хуралдың киржикчилери чугаалажып турар. Хуралдың ажылында райкүүском даргалары, чамдык ажыл-агый, бүдүрүлге черлериниң болгаш министерстволарның удуртукчулары киржип турар.

«Чурттакчылыг черлериниң суурларның чаагайжыдылгазын экижидер, чоннуң материалдыг байдалын бедидер болгаш нийти культуразын көдүрер талазы-биле улус депутаттарының көдээ, суур Советтериниң сорулгаларының дугайында» илеткелди хуралга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Ч-Д. Б. Ондар** кылган.

Ук айтырыгны чугаалажып көөрүнге Тоора-Хем суур Совединиң күүскомунуң даргазы **Н. И. Куликова**, Шуй көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы **М. Д. Донгак**, Ак-Довурак хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы **З. Ф. Манчина**, СЭКП Тыва обкомунуң секретары **Д. К. Ооржак**, Сукпак көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы **Ш. С. Ондар**, Эрзин суур Совединиң күүскомунуң даргазы **Т. Н. Саая**, Хандагайты суур Совединиң күүскомунуң даргазы **К. О. Дугержаа**, улус депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы **К. С. Очур-оол**, профэвилелдиң секретары **С. Д. Киров** олар киржип, санал берген.

Хурал ажылын бөгүн уламчылаар.

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Техника септелгезиниң хүн демдеглели

Келир чылдың хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказын белеткээриниң талазы-биле байдалды [illegible] көрген чөвүлел хурал республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунга болган. Аңаа районнарның бүдүрүлге [illegible] «Сельхозтехниканың» районнарда салбырларының база районнар аразының каттыжыышкыннарының кол [illegible]

Машина-трактор парыгының септелгезиниң темпизи хүнүң негелдезинге дүүшпес болуп турар. Бо чылдың ноябрьның [illegible] алырга, квартал ондалдазын ёзугаар 713 тракторну, 234 комбайнны белевишин шугумунга тургузар ужурлуг турган болза, херек кырында чүгле 172 тракторну, 48 тарааа комбайнны септээн.

Техниканы септеп белеткээри Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйларында кончуг четпес чорудуп турар. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң совхозтары IV кварталда 120 трактор септээр турган, оон чүгле 16 машинаны, 145 андазындан — 50-ни, 181 сеялкадан—79-ту септээн. Таңды районнуң ажыл-агыйлары кварталда тракторлар септээриниң планын чүгле 16 хуу база комбайннар септээрин дөңгүн-ле 12 хуу боттандырган. Ынчаарга Каа-Хем районнуң совхозтары [illegible] тараа комбайнын септеп [illegible] турган, чүгле [illegible] комбайн септеп алган.

Келир чылдың хову ажылдарынга техника белеткээриниң хожудап турарының чылдагааны чүдел? Хамыктың мурнунда, септелгени чорударының дээштиглелиг аргаларын ажыглавайн, ажылды мергежилдиг организаставайн, септекчилер ортузунга чарышты калбартпайн, мурнакчыларның шаңнап-мактаарының хемчеглерин албайн турарында-дыр. Техника дугайында сагыш салыышкын — дужут дугайында сагыш салыышкын-дыр дээрзин ажыл-агыйларның удуртукчулары уттуп турар.

Оон ангыда ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчылары техниканы, кывар-чаар материалдарны хумагалыг ажыглаарының болгаш кадагалаарының, электри энергиязын камнаарының, кадрларны белеткээриниң база билиин бедидериниң, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаарының айтырыгларынче ам-даа четпес кичээнгей салып турар.

Ам ажыл-агыйларның механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының кол сорулгазы болза, кышкы үеде көдээ ажыл-агый техниказын часкы хову ажылдарынга чогуур үезинде база шыпарлыг кылдыр ыяк белеткеп алырынче бүгү күштү салыры болур. Маңаа кандыг-даа соңгаарладыышкын турбас ужурлуг. Техника септелгезиниң темпизин хүн бүрү күштелдирер херек. Септелгеге мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче, дээштиг социалистиг чарышты калбартырынче, септелгениң план-графиги хажык чок күүседиринче улуг кичээнгейни салыры эргежок чугула.

ЧУГУЛА ПРОДУКЦИЯ

Тываның бүдүрүкчү күштерин улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бистиң республикада чаа-чаа бүдүрүлге черлери, участоктар, цехтер туттунуп, хөй санныг эргижирээн дериг-херекселдерни солуп, чаарткан. Оларның бирээзинге Кызылдың алгы заводунуң кидис идик кылыр цеги хамааржып турар.

Заводтуң [illegible] беш чылдың үшкү [illegible] планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте, декабрь 25-те [illegible] чарышты улам калбартып, ажыглалга кииргеш, чаа-ла бир чыл ажылап турар цехти төлевилээн күчүзүнге чедирер дээш кызымаккай ажылдап турар. Коллективте кылыр норма-чижектерни [illegible] күүседип турар мурнакчыларның саны улам ковудээн. Кидис идик кылыр цех социалистиг чарыштың мурнакчызы боор турар. Оон түңнелинде нийти заводтуң түңнели база экижип турар: бо чылдың эрткен он айларында продукция сайгарарының хемчээли 1977 чылдың чогуур үезинге деңнээрге, 19,9 хуу, а ону бүдүрери — 17,7 хуу улгаткан. Октябрь айда сайгарылга планы 107,8, продукция бүдүрериниң даалгазы — 100,8 хуу күүсеттинген.

Кидис идик кылыр цех — амгы үениң чарык машиналары-биле дериттинген шугумнарлыг бүдүрүлге чери болур. Чаңгыс бо цех ам 2—3 чыл бурунгаар бүгү заводтуң берип [illegible] хөй хемчээлдиг ажылдарны кылып турар. Ол дээрге, хол-биле кылыр, аар ажылдарны механизастааашкының түңнели-дир. Коллективте бүдүрүлге [illegible] база тус-тус кижилер аразында чарышты калбарткан. Шыпар көрүлделерин доктаамал кылып турар.

Хөм идик кылыр цехте Г. Вендерлыхтың, кидис идик өөр цехте М. Кондратованың, а ол ышкаш алгы-кештен продукция берип турар участок [illegible] күүседип турар.

Хоочун бүдүрүлге чери турун келгени үезинден бээр калбак хереглелдиң хөм бүдүштүг продукциязын хөйнү берип келген. Хөм идик даараар цех эр, херээжен кижилерге сапыктар, майыктаашта, туфельдер, бродни идик, тапочкалардан аңгыда хол хаптарын даарап, шапак, терге херекселин [illegible] келген. Оларның чамдызын бүдүрери амгы үеде дыка ыызырылганы хараадапчыг.

Көдээ ишчилер, ылангыя малчыннар, аңчылар бродни [illegible] чагыын кииргеп турарлар. Кирза сапыктар, кидис идиктер даг-даштыг, кадыр-берт черлерге тайгыр, ылангыя кидис идиктиң улдуңунуң кыдыглары ии черлерге хои сурун, кылаштаарга, дораан-на элеп каар. А бродниңы уктааш кедип алырга, чылыг болгаш быжыг-даа, кедилиг-даа болурун малчыннар бо-ла чугаалашкан турарлар. Ынчангаш заводтуң дирекциязы моон соңгаар [illegible] биле даарап эгелээр чогуур. Чүге дээрге заводтуң планында бо продукцияның хемчээли дыка четпес. Чижээ, бо чылдың пландар-биле беш муң бродни идикти даараары көрдүнген. А план доллур, харын-даа ажыр күүсеттинген. Бүдүрүлге чери садыг четкилериниче 6000 ажыг идикти чүдүрүп чоруткан. Ындыг турбужее, бродни [illegible] чедир хандыртынмайн турар. Ону сураглаан кижилер дыка хөй. Ынчанмайн канчаар, республикада малчыннар, аңчылар, ыяш белеткелчилери болгаш өске-даа профессияның кижилери ону ам-даа, хөйнү хереглеп турарлар.

База бир чугула продукция — хол хаптары. Оларны заводтуң хоочуну Анастасия Ва[illegible] даараныкчылар бригадазы кылып бүдүрүп турар. Хөм-биле кожуп турган даараап хол хаптары быжыг, кедилиг болуп дээш бүдүрүлгениң черлиг быжыкчылары, конструктор-мастерлери хөйнү кылган. Ынчангаш Кызылдың алгы заводунуң [illegible] чүгле республикага эвес, өске-даа областарга калбак хереглелдиг апарган. Бригада [illegible] 81 хол хавын даараар планныг. Херек кырында даараныкчылар 100—120-ни дужаап турар. Продукцияның шынары база эки, ону бирги нетеддо ёзугаар хүлээп ап турар апарган. Бригадада он кижи бар. Олардан Е. Хорошавина, Л. Сальчкова, Д. Куулар, Т. Бекшаева болгаш өскелер-даа социалистиг чарыштың тиилекчилери боор турар. Нийти бригада онгу беш чылдың үшкү чылының даалгазын күүседипкеш, бо хүннерде 1979 чылдың ууюнде ажылдап турар.

Т. МОНГУШ.

Алгы заводундан фоторепортаж

ЧУРУКТАРДА: алгы заводунуң хол хавы даараар бригадазының кежигүннери—Л. Са[illegible] (ундазын талазында), А. Симоненко (ортузунда) болгаш Е. Хорошавина (олурар), Т. Бекшаева олар ажыл үезинде.

Фотолары А. ЗАЙЦЕВТИҢ.

«Правданың» корреспондентизиниң айтырыынга Л. И. Брежневтиң харыызы

АЙТЫРЫГ: Ирапта боп турар болуушкуннарга барык чүк күрүнелериниң, ылангыя АКШ-тың холгаарлаашкынының дугайында база оон эрткеш оларның шериг талазы-биле холгаарлаашкын кылып болурунуң дугайында [illegible] коступ келген дыңнадыгларны канчаар көрүп турар Силер?

ХАРЫЫ: Ындыг дыңнадыглар, оон иштинде чамдык күрүнелерниң талазындан шериг талазы-биле холгаарлап болурунуң дугайында дыңнадыглар [illegible] кээп турар. Оларның дугайында чугаа чорупп турар күрүнелерниң албан-дужаалдыг кижилериниң ындыг дыңнадыгларны хуурмак кырында шын эвес деп бадыткавайн турарының фактызынче кичээнгей салбайн барып база болбас. Бир эвес олар, чоонга чаа АКШ-тың президентизиниң медеглээни ышкаш, Ираптың иштики херектеринге холгаарлаашкыннарны шын эвес деп ойталап турар-даа болза, чамдык чүүлдерге сылдап алгаш, ындыг холгаарлаашкын турупп кээп болур чадавазын оон-биле кады бирээр чугаалап турарлар.

Ираптың иштики херектеринге кымның-даа, кандыг-даа хевир-биле база кандыг-даа сылдаглар-биле даштыкыдан холгаарлаарынга Иран-биле чанчыл апарган чаагай кожа-хелбээ харылзааны тудуп турар Совет Эвилелиниң удуруп ол шиитпирлиг-биле медеглеп турар. Ол чуртта оон чүгле иштики байдалынга хамаарышкак болуушкуннар боор турар, ынчангаш аңаа холбашкан айтырыгларны ираннар боттары шиитпирлээр ужурлуг. Бүгү-ле күрүнелер улустар аразының өске-даа хөй чугула документилеринде ышкаш, КНО-нуң Уставында айыттынган принциптерни барымдаалаар ужурлуг. Ираннын, иран улустуң суверенитедин болгаш хамаарышпас чоруун хүндүлеп көөр ужурлуг.

Совет Эвилели-биле шууут кызыгаарлажып турар күрүне —Ирапның херектеринге кандыг-даа, а оон эрткеш шериг-даа талазы-биле холгаарлаашкынны ССРЭ оон бодунуң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга хамааржыр кылдыр көөр апаар.

(«Правда», ноябрь 19).

СОВЕТ-ЭФИОПИ КЕРЭЭГЕ АТ САЛГАНЫ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге ат салыышкыны ноябрь 20-де Кремльдиң Улуг ордузунга болган.

Керээге ат салганнар болза:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден—СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев;

Социалистиг Эфиопияның өмүнээзинден—Социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Революсчу армиязының Кол командылакчызы Менгисту Хайле Мариам.

Керээге ат салып турда турганнар:

Совет таладан—эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары, албаның өске-даа кижилери;

Эфиопи таладан—Түр шериг административтиг чөвүлелиниң Доктаамал комитединиң кежигүннери Берхану Байе, Гессессе Вольде Кидан, чөвүлелдиң ТК-зының кежигүнү Пехвалашет Гырма, чөвүлелдиң кежигүнү Менгисту Гемечу, албаның өске-даа кижилери турган.

(СЭТА)

МОСКВАДАН ЧОРУПКАНЫ

Социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы подполковник Менгисту Хайле Мариам ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаганын ёзугаар Совет Эвилелинде чорупп турар аайы-биле ноябрь 20-де Москвадан Ташкентиже чорупкан.

Социалистиг Эфиопияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэропортунга Менгисту Хайле Мариамны СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албаның өске-даа кижилери самолет чадазының баарынга чедир үдээннер.

Ужудуушкун шолунге хүндүлел таныылдың Чепсектиг Күштерниң үш хевирлеринден чыскааган. Л. И. Брежнев биле Менгисту Хайле Мариам совет дайынчыларның чысказының баары-биле эрткен. Социалистиг Эфиопияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнинерин ырладып күүседкен. Ташкентиге ол аалчыны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Ш. Р. Рашидов, албаның өске-даа кижилери уткаан.

(СЭТА)

ЭНЕРГИЯНЫҢ БОЛГАШ СОРУК КИРИИШКИННИҢ ҮНДЕЗИНИ

АЛМА-АТА. Эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп номунда кирген чүүлдерден хамаарыштыр салдынып турар сорулгаларны республиканың партия активиниң хуралынга чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Д. А. Кунаев аңаа илеткел кылган.

«Кур чер»— чурттуң политиктиг, хөй-нийти, угаан-бодал болгаш культура амыдыралында улуг болуушкун-дур деп, илеткелчи чугаалаан. Бүгү улустуң эрес-маадыр чоруун ында оңза ханы болгаш боттуг ёзу-биле сагыш-сеткилди хайныктыр чуруп, партияның тургузукчу ажылын, совет кижилериниң угаан-бодалының өндүр чаагайын ол номда чырыткылаңдыр көргүскен. Бо ном чүгле кур черни шиңгээдип алганының дугайында сеткил өөрүнчүг сес эвес, харын партияның организакчы болгаш идеологтуг ажылының дуржулгазының эң байлак эртинези база болуп турар. Кур болгаш куруккак черлерни шиңгээдип ап турарының уттундурбас чылдарында республиканың партия организациязын шылгарангай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы Леонид Ильич Брежнев баштап турганынга казахстанчылар чоргаарланып турар.

Казахстанның кур черлер ховуларының чаартынганы, бүдүрүкчү күштериниң шапкын хөгжүлдези, оон экономиказының, артеминиң, культуразының озулдезн—ленинчи партияның ажок улуг ажыл-чорудулгазының, бистиң чуртувустуң бүгү улустарының дем каткан куженишкиннериниң түңнели-дир деп хуралга демдеглеп турган. Республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга чээрби беш чыл дургузунда шынар талазы-биле хамы чаартылгалар болган. Казахстанның чер ажылдыкчылары амгы беш чылда Төрээн чуртуң шыгжамырынга ийи улаа бир-бир миллиард ажыг пуд тарааны урган. Партияның төлевилээн социал программазы чедиишкинниг боттанып, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы чайгылыш чок өзүп турар.

Казахстанның кур черин шиңгээдип алганы — бүгү чүвени кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш деп партияның программа болур принцивин амыдыралга чайгылыш чок боттандырып турарының чырыткыланчак үлегер-чижээ-дир.

Кур черлерни шиңгээдип алырының киржикчилери чорааннар болгаш оон-даа өскелер хуралга чүге чугаалааш, эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп сактыышкыннарының чырыкка үнүп келгени чогаадыкчы энергияга болгаш сорук кириишкинге чаа идигни бергенин демдеглээн. Бо ном, «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнар ышкаш, амгы болгаш келир үеже угланган, ленинчи ёзу-биле чурттаарынга, демисежиринге болгаш тиилээринге өөредип турар.

(СЭТА).

Чогаалчы С. А. Сарыг-оолду Улустарның Найыралы орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет литератураның хөгжүлдезинге [illegible] дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр чеден харлааның [illegible] Степан Агбанович Сарыг-оолду Улустарның Найыралы орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1978 чылдың ноябрь 20.

Курлавырларны чөп ажыглаар

СЭКП Улуг-Хем район конференциязындан

Шагаан-Арыг хоорайга партияның XXVI район конференциязы болуп эрткен. Аңаа партия райкомунуң ажылының дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары К. А. Маспык-оол кылган.

Отчёттуг үениң дургузунда районнуң партия организациязының кылып чорудкан ажылын хандыр чугаалажып, сагыл-оналын бээринге «ҮТКА 25 чылы» совхозта партком секретары С. К. Донгар-оол, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта суггатчы К. Ч. Натпит-оол, 586 дугаар КМК-да парторганизация секретары В. Н. Шумилина, «Найырал» совхозтуң директору С. К. Текеев, районнуң үлетпүр комбинадының директору П. С. Карманович, «Улуг-Хая» совхозта партком секретары С. О. Пельчир-оол, Жданов аттыг совхозтуң хойжузу М. Д. Маскыр болгаш өске-даа аалтер илеңкейлиг киришкен.

Конференцияга СЭКП райкомунуң болгаш ревизия комиссиязының чаа составын база партияның область конференциязының делегаттарын соңгаан.

СЭКП-НИҢ XXV съездинин айыткан социал-экономиктиг программазын, ТК-ның [illegible] дараазында Пленум[illegible], онгу беш чылдың бөрүлгеларын боттандырары дээш районнуң партия организациязының удурткулгазы-биле кылып чорудуп турган ажылдарының, районнуң экономиказын, культуразын [illegible] коммунистиг [illegible] диилгезин күштелдирер талазы-биле кылдынган ажылдарының [illegible] болгаш саналдар бергеннер конференцияга кылган.

Конференцияга кол кичээнгейни онгу беш чылда — ажыктыг чорудуунуң болгаш шыварның беш чылында салдынган сорулгаларны күүседириниге угландырган.

1975 чылда турганынга деңнээрге бо чылын совхозтарда бүдүрүлгениң кол фондулары [illegible] хуу, оон энергетиктиг күчүзү 21 хуу өскен.

Кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң комплекстиг программазын боттандырарда районнуң кодээ ажыл-агыйы специалистер [illegible] [illegible] Районнуң суг совхозтары мал [illegible] «Күш-ажылдың хостуу», «ҮТКА 25 чылы» совхозтар [illegible] Сүт, дүк бүдүрери, [illegible] Онгу беш чылдың үш чылының планында [illegible] 12 тонна дүктү [illegible] Бир хойга [illegible] ап турар [illegible].

«УЛУГ-ХАЯ» совхоз күрүнеге дүк, сүт садарының үш чыл планын күүседипкен. Сүт [illegible] [illegible] фермаларының коллективтери [illegible] үлүүн киирген.

КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ делегаттары кодээ ажыл-агыйда ажылдаа чогуур курлавырларны айтып ажылдап бар четтикпестерни СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр [illegible] сайгарып берген. Ылангыя совхозтар мал [illegible] [illegible] Хараа-даа 1977 чылда турганынга деңнээрге, база мал 2227 баш, ниир мал 1700 баш [illegible] Оон бир чылдагааны малдың чаш төлүн [illegible] ап турарының [illegible]

онаажып турар. Ындыг турбужо бистиң фермавыска районнуң удуртукчу даргалары, туската эртемниглер ковчут ховар аалчылар. Хавап оолдары аарый бээрге эмнээр эм чок болгулаар. Кулаан конгалап турарывыска, район эмчилери [illegible] алган соонда бейдал экинээн. Бир эвес үргүлчү кээп турган болза, чидирген когараалдырдан чамлай берип болур турган.

МАЛ БАЖЫНЫҢ оспошу турарының база бир чылдагааны ооң бижиг чем-суурун тургузуп албаанында. Бо айтырыг малчын бүрүзүн холадыр турар. Ынчангаш [illegible] лаары чугула. Районда суггарып болур черлер хөй, ону чөп ажыглаар херек.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң суггатчызы К. Ч. Натпит-оол малга бижиг чем-сүүрүн тургузуп ап болурунуң дугайында чижектерни бодунуң дуржулгазындан конференцияга чугаалаан.

— Бистиң звеновус суггаттыг сиген шөлүнүң бир гектарындан-на 20 центнер меди алыр турган, 38 центнерни алдывыс. Шын, эки суггарар болза бедик дүжүттү кандыг-даа үеде ап болур. Элегест-Хем, Демир-Суг, Эжим [illegible] сугтарын черлерде ап сиген-даа, тараа-даа албайн турар бис. Ол черниң суггарынга систематиг кылып алыр болзувусса малга бижиг чем баазазы тургустунар — деп, ол чугаалааш, суггарылганың [illegible] [illegible] ажыглаарын күүседир.

Мал ажылында механизацияны багай шиңгээдип ап турарындан механизастаттынган [illegible] фермалар чок. [illegible] сут бүдүрериниң бот-үнези [illegible] үлет.

РАЙОНДА ЧЕР ажыглаашкын культуразын бедидер талазы-биле ажыл-ишчи [illegible] конференцияга болган. Үш чылдың дургузунда күрүнеге [illegible] тонна тарааны чедир сатпаан. Суггаттыг черлерниң ажыглалы багай, суггатчылар-биле ажыл чогуур деңнелге тургустунмаан. Суггарылганы шын эвес чорудуп турарындан черлер хөртүктеп сут үреп турар. Дыка хөй тараалаң черлерниң хөрзүнү үрелип, хатка алыскан. Ону [illegible] тургузар ажыл [illegible] ожум [illegible] турар. Бо дугайын механизатор С. Т. Сандык-Дорж чадик-биле шүгүмчүлээн. Хөрзүнүң аңдарбайн тарыыр техника [illegible]. Черни тарып турары агротехниканың негелделеринге дүүшпес. Үрежиниң кыдыраашпытырып турарындан ону хат алгаш бээр.

КАПИТАЛ ТУДУГ. Онгу беш чылдың үш чылының дургузунда капиталдыг тудугга нийти хемчээли 43,2 млн. рубль чоткен. Чаа Шагаан-Арыгны болгаш өске-даа кожууннар чурттакчылыг черлериниң тудуун дүргедедир дээш «Шагонарттажстрой» трест, «Минэнергостройнуң» 2 болгаш 3 КМК-ларын тургускан.

Сүт хоолбээ турар оолл-биле хоорайынын [illegible] акша-хөреңгини багай шиңгээдип ап турар. Бо чылдың январьда сан-түңнел алырга, 1981 чылга чедир ол зонага 196 миллион рубльди шиңгээдип алыр ужурлуг. Оон 170,7 миллион рубльди тудуг-монтаж [illegible] лаар. Чаа Шагаан-Арыгның тудуу эгелээнден бээр көрдүнген акша-хөреңгиниң чүгле 39 хуузун шиңгээдип алган. А кодээ чурттакчылыг черлерге көрдүнген хөреңгиниң 63,7 хуузу шиңгээттинген. Тудуг организацияларының чылдың планының онаалдаларын чүгле 45—55 хуу күүседип турар. Дужаар ужурлуг объекттерни чылдан чылче чылып келген. 1975 чылда-ла дужаар ужурлуг чунар-бажыңны, хек чуур черлиг комбинат бо чылын безин ажыглалга кирбес хире. 140 орунну уругаар садының, иии аал чурттар бажыңнарының тудуу [illegible] жум чорып турар. Чаа Чаа-Хөлдүң чурттакчылары чунар бажыңны дөрт чыл манап келген, бо чылын ол база ажыглалга кирбес.

ЧАА ШАГААН-АРЫГДА чедир туттунмаан тудугнуң саны улам көвүдеп турар. Ынчангаш чаа-чаа тудугларны эгелеп турар. Күш моон [illegible]

Тудуг организацияларында бо бүгү четпестерниң кол чылдагааны [illegible] ажылчын күжү чедишпес. 18 дугаар болгаш 20 дугаар КМК-ларга программа ёзугаар 680 ажылчынны тудугга хаара тудар турда, чүгле 280 кижи ажылдап турар, 400 кижи четпес. Тудуг организацияларында инженер-техниктиг ажылдакчылар чедишпес. Ол ышкаш тудуг материалдары-биле чедир хандырбайн турар. Ылангыя туужбу, дилиг материалдары чедишпес. Бо чылын туужбуга хереглелдиң чүгле 30 хуузун хандырган.

Кол четпес чүүл тудугжуларның күш-ажылын шын организаставаанында. Бүгү тудуг организацияларында күш-ажылдың сагылга-чуруму чавыс. Бо чылдың 9 айларында районнуң тудуг организацияларында 7119 кижи-хүнүнүң ажыл шагы үстүнген. Бир эвес ол хүннерни бүрүн ажыглаан болза, 650 муң рубльди немей шиңгээдип алыр турган.

ТУДУГ АЖЫЛДАРЫНЫҢ багай чорүп турарының база бир чылдагааны тудуг коллективтеринде партия организацияларының тудугжулар ортузунга бүдүрүлге болгаш политиктиг [illegible] турарында. Лекция, беседалар [illegible] Социалистиг чарыштыг дыл [illegible] организаставаан. Ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар ортузунга чарышты [illegible] организаставайн келген. Чарышты чарлап, түңнээрин чогуур деңнелге тургустунмаан.

«Шагонарттажстрой» трестиң начальниги Б. В. Глазков бодунуң саналынга, тудуг ажылдарын дүргедедир хемчеглерге доктааган. Ылангыя тудугну ажылчын күжү-биле хандырарынга дуза четтирип турар. ВЛКСМ обкому Чаа Шагаан-Арыгның тудуунче комсомолчу путёвка-биле чоруутса чогуур аныяктарны четче чорудуп бербээн.

[illegible] ажыл-ишчи байдалга [illegible] сайгарып көрген. «Партияга күлээн алышкымның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны [illegible] талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын күүседир талазы-биле кылдынган ажылдарны чугаалап тура, конференцияның делегаттары маңаа хол-баштыр ап чорудкан хемчеглер партия эге организацияларын [illegible] организация талазы-биле [illegible], оларның [illegible] чоруун бедидеринге идиг бергенин демдеглээн.

ЫНЧАЛЗА-ДАА партия хуралдарынга хүн айтырыын эрэнгей шилип алыр, хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин хынавас чорук уламчылап турар. «Сельхозтехника» салбыры, Ийи-Тал, Иштии-Хем, Арыскан мышкаш черлерде эге организациялар оспейн, хараа-даа [illegible] № 209 орук-ажыглал участогунда, районда, 3 дугаар КМК-да эге организациялар отчёттуг үеде осназн.

Алган даалга, хүлээлгезинге харысаалга чок, чурум үреп турар коммунистер база бар. Жданов аттыг совхозтуң директору турган Д. Х. Сат ажылын сандарадып, арагалап турган ажылындан дужурткен. Кадрлар-биле ажылды чогуур деңнелде тургуспаан.

КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ киржикчилери кижизидилге [illegible] аңгыныы апшак салгалып [illegible] айтырыгларынга кичээнгейни угландырган. [illegible] тудуг ажылынче хаара тудуп, аныяк ажылчыннарны [illegible] ВЛКСМ райкомунуң, комсомол организацияларының [illegible] күштелдирери негеттинип турар.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң социалистиг чорум-чурумну быжыглаарының айтырыгларын конференция [illegible] ёзу-биле сайгарып көрген.

Конференцияга СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Е. Серяков киржип, чуве чугаалааш, кодээ ажыл-агыйның специалистеарының, мал ажылын механизастаарының база районга капиталдыг тудугнуң айтырыгларын шалыпкын чорударының айтырыгларынга онзалап доктааган. Ажыл-агыйн чорудулгазынга четпестерден чогуур түңнелдерни үндүрүп, аңаа удуртулганы улам сайзырадырының, кодээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң айтырыгларын СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң негелделеринге дүүштүр тургузарының чугулазынче кичээнгейни ол угландырган.

Районнуң улус ажыл-агыйынга партийжи удуртулганың арга-методун саназырадыйжыларынга, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин экижидеринге, кодээ ажыл-агыйда болгаш капиталдыг тудугда чугула айтырыгларны шиитпирлеринге, беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге партия организацияларының ролюн бедидеринче угланган доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

СЭКП райкомунуң бирги организастыг пленумундан СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретарынга К. А. Маспык-оолду, ийиги секретарынга И. Ф. Молявкоту, секретарынга С. М. Лаппаны соңгаан.

В. МОНГУШ
«Шынның» тускай корреспондентизи

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларының болгаш бүдүрүлге черлериниң мурнакчылары, районнуң партия конференциязының киржикчилери: (солагай талазындан) Шагаан-Арыг АТБ-ниң чолаачызы С. Килип, «Ак-Туруг» совхозтуң малчыны А. Сүүр-оол, № 586 КМК-ның бызанчызы Д. Дыкыл-оол, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң малчыннары Б. Шаңнык, М. Чаш-оол.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

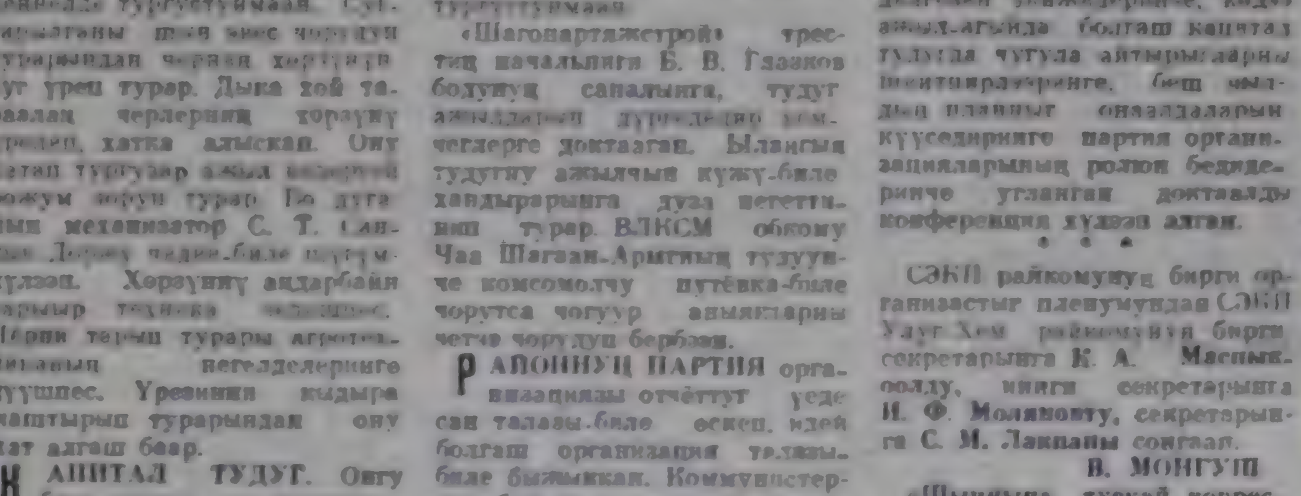

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААРГА...

Депутаттарның ажылын улам ажыктыг кылдыр эки организастаарынга, депутаттар бөлүүнүң ролю дыка улуг. Моон ужурунда Кызыл районнуң Баян-Кол кодээ Советтиң депутаттар бөлүктерин черчерде тургузуп турар. Оларның иштинден Терлиг-Хая суурда депутаттар бөлүү эң эки ажылдыг. Ол бөлүк 11 депутаттардан тургустунган, район болгаш суур Советтериниң депутаттарын каттыштырып турар. Олар аңгы-аңгы черлерде ажылдап турар болгаш аңгы-аңгы мергежилдиг. Ынчалза-даа оларны нийти ажыл-херек, соңгукчулар мурнунга харысаалгалыг чаңгыс аай сорулгага каттыштырып турар.

Депутаттар бөлүү Баян-Кол кодээ Советтиң күүскому, доктаамал комиссиялары-биле харылзаалыг ажылдап, хөй-ниитиниң күжүнге даянып турар. Бөлүк бодунуң ажылын күүскомунуң ажыл планын, соңгукчуларның чагыгларын болгаш бүдүрүлгелериниң база тус черниң бот-тут байдалдарын барымдаалап тургускан планын ёзугаар чорудуп турар. Ында чугула айтырыгларны. хөй талалыг организакчы болгаш кижизидикчи айтырыгларны шиитпирлээрин көрдүнген.

Соңгукчулар-биле ажылды эки тургусканы, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга депутаттарның организакчы ролюн бедидери, соңгукчуларның чагыгларының күүселдезин эвии социалистиг чарышты ында организастаан. Моон түңнелинде бөлүктүң депутаттары соңгукчулар мурнунга отчёттарын берген, соңгукчуларның чагыглары доктаамал кичээнгейде турар. Депутаттар бөлүүнүң идепкейлиг киржилгезин-биле Кызыл — Терлиг-Хая аразынга агаар рейизи, ол-ла шугумга автобус маршрудун ажыттынган. Бо айтырыгларны шиитпирлээрин чедип алыр дээш бөлүк Кызыл райкүүскомга, автотранспорт эргелелинге, аңчи-бүдүрүлгеге каш-даа удаа айтырыг тургускан.

Депутаттар бөлүүнүң дорт киржилгезин-биле суур чагайжыдылгазынга бо чазын хөй ажылдар кылдынган: бөрүк ылааш каш воскресниктерни организастаан, кудумчулар чурумчуттунган, палисадниктер септеттинген, 200 ажыг мыш олуртунган. Баян-Кол хемни кежир көвүрүг туттунган, ажыглалда кирген.

Бөлүктүң ажылында ажыктыг болгаш үлегерлиг өске-даа чүүлдер хөй. Ында депутат булуңун дерзээн, ол булуңга депутаттар соңгукчуларны хүлээп ап турар. Ооң

Депутаттың БУЛУҢУ

расписаниези кылдынган болгаш чогууру-биле сагыттынып турар. Депутаттар бөлүүнүң хуралдарынга школаның, культура одагларының ажылының, бүдүрүлгениң план күүселдезиниң, нийтиниң корум-чурумун быжыглаарының, суур чагайжыдылгазының дугайында болгаш өске-даа чугула айтырыгларны чугаалашкаш, чогумчалыг түңнелдерни чедип ап турар. Культура бажыңының ажылы экижип, бот-тывынгыр уран чүүл концерттери болуп турар апарган.

Бөлүктүң ажылынга депутаттар барык шуптузу, маланыя Терлиг-Хаяның мөңгүн-суу бүдүрүлгезиниң начальниги В. Н. Крутлов, амыдырал хандырылгазының хүлээп алыр пунктузунуң эргелекчизи Т. Эникпен, кодээ күүскомунуң даргазының штаттан дашкаар оралакчызы А. Чудаева, чер үттекчизи В. Пашин, өрүмнээр станок мастери А. Поломошников олар идепкейлиг киржип турар.

Экскаватор машинизи депутат И. Шубаров бөлүктүң ажылын биндилиг удуртуп турар. Бөлүк ай санында хуралдап, хамаатыларның билдиришкиннерин болгаш хомудалдарын ол черинге көргеш, үндезилелдиг-биле шиитпирлеп бериш турар. Депутаттар бөлүү элээди уруглар болгаш аныяктар ортузунга улуг ажылды чорудуп турар. Моон ужурунда бөлүктүң сүмелери-биле ажылга кирген элээдилер болгаш аныяктар бүдүрүлгелерде ак сеткилдиг ажылдап турар.

Депутат И. Шубаров, өске депутат эш-өөрү-биле бир демей, күш-ажылга болгаш амыдыралга өскелерге үлегер чижек боор чоруур. Ол ай, квартал планнарын болгаш эдилгер нормаларын доктаамал ажыр күүседип келген. Ынчангаш ооң удурткан депутаттар бөлүүнүң ажылы чүгле депутаттарның ат-алдарын, харысаалгазын кодургени эвес, харын Баян-Кол кодээ Советтиң ажылынга, Терлиг-Хая бүдүрүлгезиниң ажыл-чорудулгазынга улуг идигни бериш, эки салдарны чедирип турар.

Ш. КАНДАН.
Кызыл райкүүскомунуң секретары.

Самагалдай кодээ Советтиң депутаттарындан соңгукчуларның чагыгларын күүседип, хөй-нити ажылынга идепкейлиг киржип турарлар хөй. Оларның бирээзи Ак-кые Максимовна Енаак бодунуң округунга айда 2—3 удаа барып, соңгукчулар-биле ужуражып, чугаалажып оларның бажыңнарынга барып, уруг-дарыының өөредилгезин, чуруму хайгаарап, улуг кижилерниң ажылдап, чурттап турарын база сонуургай бээр. Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле оваа идепкейлиг. Ол кодээ Советке үргүлчү кээп, чагыгларны сайгарып турар.

ЧУРУКТА: Самагалдай кодээ Советтиң депутады Ак-кые Енаак.

Елизавета Васильевна Баяндина Туранның амыдырал хандырылга комбинадының быжыкчызы. Ол ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип коллективтиң мурнакчыларының одуруунда чорүп турар. Е. Баяндина СЭКП кежигүнүнге кандидат, Туран хоорай Советтиң депутады.

ЧУРУКТА: Е. Баяндина хеп быжарын өөрүнге көргүзүп турары.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

Тайылбыр

ЧОННУҢ ТӨЛЭЭЗИНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Депутаттың бурун эргезиниң дугайында хоойлунуң 14 чүүлүнде чоннуң төлээлери Советтерниң сессияларынга аас-биле болгаш бижимел-биле негелде кылыр эргелиг деп айыткан.

Депутаттың негелдези — ол дээрге, депутаттың азы бөлүктүң тургускан айтырыы болур, аңаа харыыны тускай орган азы харысаалгалыг кижи Советке тургустунган айтырыг талазы-биле тодаргай харыыны бээр ужурлуг.

Советтерге депутаттың негелдезин чугаалажыры — күрүнениң эрге-чагыза органнарын болгаш албан-дужаалдыг кижилерниң ажылын хайгаараарының тускай чепсээ болур, аңаа үндезилээш шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел калбарар.

Чер-чер Советтериниң депутаттары хамаарышкан күүскомнарынга, ооң килдистериниң болгаш эргелелдериниң, а ол ышкаш Советтиң девискээринде турар бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга айтырыг тургузар эргелиг. Бижимел хевир-биле кирген негелдени Советтиң сессиязынга чөөр. Күрүне органы азы албан-дужаалдыг кижилер хоойлу ёзугаар тургустунган хуусаа болгаш чурум ёзугаар харыылаар хүлээлгелиг.

Депутат негелде кылыр эргезин ажыглап, ажыл-агыйда, культура тургузуушкунунда четпестерни дарый чайладыр талазы-биле беттиг хемчеглерни алыр. Депутаттың негелдезин хандырар дээш албан-дужаалдыг кижилер бүгү чүүлдерни кылыр ужурлуг. Ынчангаш чоннуң төлээлери четпестерни дарый чайладыр хемчеглерни ап, дужуметсиг болгаш ажыл чылзыр чорудуп тарга удур дидими-биле демисежир ужурлуг.

Сессия соонда күүсеичи комитет бодунуң хуралдарынга депутаттың киирген саналдарын өөренип көрүп, илереттинген четпестерни эдер дээш тодаргай хемчеглерни алыр болгаш ол талазы-биле кылдынган ажылдарның түңнелин Советтиң ээлчеглиг сессиязынга дыңнадыр.

ИДЕГЕЛДИ БҮЗҮРЕТКЕН

1975 чылдың күзүнү. Болат Оюдар шериг хүлээлгезинден халашкаш, төрээн черн Иймеге ээп келген. Ленин аттыг колхозтуң (ам Карл Маркс аттыг совхоз) баштээр черинге баргаш трактор азы машинадан аңаа мөөдүрүп, ажылга хүлээп алырын дилээн. Ооң дилээн хандырып, аңаа «Беларусь» тракторну хүлээттипеш, Кызыл-Чыраа фермазынга мал чемин сөөртүр кылдыр быжыглаан.

Ажылдап эгелээнин баштайгы хүнүнден эгелээн Б. Оюдарның ажылгыр, кежээзи илдең болган. Ферманың мал чеми, изиг, соок суу-даа үзүктелбес, эгелээн ажылын ылап-ла учунунге чедирер эки чаңчылдыг кижи. Машина-техникага камныг. Аңаа берген тракторун эргежи-даа болза, үргүлчү-ле үзең, чаглан, аштап, арыглаап, чей аразында сенгеп, кылган турар. Шеригниң быжыг сагылга-чурумунга чаңчыгып, дидиккен, комсомолчу ажылга кежээ, кызымак, эш-өөрүнге ээлдек, биче сеткилдиг-биле кады ажылдап турар кижилерниң мактал, хүндүткелин чедип алган. Аңаа улуг идегелди көргүзүп, Ийме кодээ Советтиң депутадынга соңгуп алган. Соңгукчулар-биле ужуражып, чагыглар күүселдезин чедип алыр дээш күүскомга айтырыгларны тургузуп, сайгарып турар. Ол аңаа көргүскен идегелди бүзүредип шыдаан-даа.

Суурда № 5 «Шевер» агитквартиранын ажылы кошкак турган. Совхоз бүдүрүлгезинге ол кварталдың чурттакчыларының чүгле чартык кезии киржип, шеф болгаш өске-даа хөй-нийти ажылынга киришпес, арага-дарыга хандыр ийи-чангыс төлөн чок кижилер-даа турулаан. Ийме кодээ Совети ол агитквартираның даргазынга ажылдаарын Б. Оюдарга сүмелээн. Агитквартал-дың чурттакчыларының нийти хуралынга дарганы соңгуп, күш-ажыл кылын шыдаар кижилерни шуптузун совхоз бүдүрүлгезинге киириштирип, күш-ажылдың сагылга-чурумун сагыырынче, арыг-шевер, чаагайжыдылгага ажылдыг, уругларның өөредилге-кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирерин кижи бүрүзү хүлээнген. Баштайгы хуралга алган хүлээлгезин база ол кварталдың чурттакчылары күүсеткен. Оон улаштыр ук агитквартираның ажылы экижээн. График ёзугаар неделяда санында ооң төлээлери школага барып, кичээлдерге олуржуп, кыының уруу, оглу канчаар өөренип турарын башкылар-биле чугаалашкаш, ада-иелерге база дыңнадып турар. Ооң түңнелинде багай өөредилгелиг өөреникчилерниң саны кызырылган. Ол агитквартирада бышкылдыг агитатор башкылар лекция, беседаны үргүлчү кылып, партия, чазактың доктаал, шиитпирлерин чонга таныштырып турары чаңчыл апарган.

Комсомолдуң 60 чылынга турасааткан урив чүүл бөрүлдезинге № 5 агитквартира ийиги черни ээлээш, Ак-Довуракте аян-чорук кылыр путёвка-биле шаңнаткан.

Болат Оюдар бот-тывынгыр уран чүүлдүн идепкейлиг киржикчизи. Культура бажыңынга, хову турлагларынга, бригадаларга болгулаан концерттерге үргүлчү киржип, ырлап, шүлүктеп, сыгыртып бээрге, көрүкчүлер магедаар, Ынчангаш суурнуң аныяктарының

«Волга» дег чоруу чымчак
Болат-оолдуң «Беларузь»
Борбаңнадыр сыгырты
бээр
Боду бүткен боостаалы —

деп кожамыктап турары-даа таварылга эвес.

Б. Оюдарның даргалааны бо агитквартираның чурттакчылары малчыннарның бажың-балгадын чугайлап, септеп, мал кажааларының хөрзүн [illegible] хоорарынга улуг дузаны көргүзүп турар. Эрткен кыжын олар хойжу Дептер-оол Ховалыгның кыштаанга каш удаа мылыг шефти организастаан. Ол хойжуга дузалажыры-биле ийи сакманщикти чорудкан. Хойжу Д. Ховалыг төрүүр 100 хойдан 121 хураганны, бир хойдан 2,5 кг дүктү алган. Бо келир кыжын ол агитквартира Д. Ховалыгдан аңгыда М. Опчут-оолду шефке алган. Чоокта чаа ол малчыннарга барып, кажаалар [illegible] жавын чылыглап, печкалын кылган.

Болат Оюдар чүгле агитквартира ажылын харылап турар эвес. Оон хөй-нити даалгазы хөй. Комсомол комитединиң кежигүнү, фермада агитатор. Бо бүгүге ол четтигип, хүн нормазын 125—130 хуу күүседип турар. Мурнакчы тракторист бо чылын Москвада ЭАЧД-ге база чорааш келген.

А. ОЮДАР.
Чөөн-Хемчик район

„ШЫНГА" харыы

АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

[illegible] октябрь айның [illegible] № 220 «Шын» [illegible]

Мөңгүн-Тайга райкүүскомунуң секретары М. Ч. Оюдарның редакцияга дыңнадыпканы болза: ажылдавайн турган [illegible] [illegible] баргаар чоруу магадап [illegible] хөмүг хүлээлгезинге кино көргүзүлгезиниң экижиткен Совхозтуң хлеб бажыңы [illegible] болза, чонну [illegible] хлеб-биле хандырарын үргүлчүлээр турар.

САНАЛ ЧҮҮЛДҮГ

Кызыл хоорайның чурттакчызы пенсионер М. Шойгуй-нуң бо чылдың октябрь 25-те үнген № 242 «Шын» солунга парлаттынган «Чуруумчуттаа деп турган [illegible] хоомакуу, кошкак [illegible] деректор [illegible] [illegible] [illegible] таттыннаан турганы ылын.

Курунениң автоинспекциязы эм бо хүннерде «Машина тургуза чер», «Шимчээшкинниң кызыры хоругдуг» деп демдектерни эскин турарын шагал деп турар. Оон соонда хамаатыларның боттарының кара туразында чер болганга машина тургузар чорук соксаар дээрзин Кызыл хоор.күүскомунуң нийтиниң херектер килдизиниң Курунениң автоинспекция начальниги В. К. Бризанов редакцияга дыңнаткан.

СИБИРЬНИҢ ЧЕРИНДЕ

ЭЖИНДИРИИШКИН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Чоон Сибирь пароходствозунуң Братск район эргелелиниң сугжулары Братскиниң суг хоолдаанге эжиндирииишкин [illegible] бир чүък сөөртүлгезиниң талазы-биле тергиин көргүзүгну чедип алганнар: Ангараның беш миллион үш чүс муң кубометр эн эки чудуктарын, оон аразында 200 муң кубометрин [illegible] ажыр сөөрткен.

«Милдыр Николай Волков» болгаш «ОТА-804» деп тыртыг [illegible] экипажтары эң эки көргүзүглерлиг. Эргелелде бир дугаарында олар 1978 чылдың болгаш беш чылдың үш чылының даалгаларын күүседипкеннер. Мурнакчы экипажтар ийи норманың салдарын төрепчилеп турган болгаш [illegible] [illegible] тааннар-биле судноун анаа турар чоруун болдурбааннар.

Ангара [illegible] тайгалары кышкы [illegible] кире берген, чер [illegible] болза-даа, Братск делгейинде эжиндирииишкин уламчылавышаан. Сугжулар [illegible] чүс муң кубометрден эвээш эвес чудуктарны сөөртүр.

М. СОВЕЧКО,
СЭТА-ның корр.
Братск,
Иркутск область.

• • •

ХООРАЙЛАРНЫҢ АРЫГ АГААРЫ

А. И. Воейков аттыг геофизика обсерваториязының тускай эртемниглери Сибирьниң үлетпүр төптериниң агаарының арыг турарының дугайында сагыш салыышкынны боттарынга алганнар. Ачинскиниң чуртта эң улуг хой-довурак комбинадының агаарже доозуннадырыышкыны а р ының онзагай байдалдарын өөренип көөр талазы-биле экспедиция ажылдарының чаа үе-чадазы чоокта чаа доозулган. Агаарда хоралыг холуксаалаарга хамаарыштыр геофизиктерниң кылган санал-саналы метеорологтуг байдалдарда комбинаттың ажылының режиминиң талазы-биле сүмелерниң үндезини болган. Агаарның хирлениишкиниң [illegible] болгаш ону кудуладырының талазы-биле [illegible] чок хемчеглер алырын ленинградчыларның ажылы баш бурунгаар эн-не шын ээлдээр.

Бо угланыышкынның өске ажылдарының дугайын обсерваторияның килдис эргелекчизи профессор М. А. Берлянд чугаалаар:

— Автоматтыг газ анализаторларының дузазы-биле Красноярск, Братск дээш ышкаш улуг-улуг үлетпүр төптеринге атмосфераның «кадыкшыл картазын» тургузуп турар апарган бис. Бүдүрүлгелерниң доозун тудар дериглер-биле хандырганы, технологтуг чорудулгаларның шыңгыы санитарлыг контролю, метеорологтуг байдалдарның аайы-биле ажылдың шыңгыы режими байдалды экижиткен.

Ачинскиде чорудуп турар ажылдар ында күчүлүг одалга-энергетиктиг комплекстиң тургустунуп турары-биле холбаштыр онза ужур-дузалыг болуп турар. Келир үениң кижилеринге Сибирьниң арыг дээрин арттырары — эртемниң чаагай сорулгазы.

А. КОНСТАНТИНОВ,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

• • •

АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА АЛБАНЫНЫҢ ЧАА АДРЕСТЕРИ

Курган областа Перевалово суурнуң ажыл-ишчилери телевизор азы соодукчу септедир, чаа костюм чагып даарадыр, чурукка тырттырар азы баш дүгүнүң дырааштынын бир-ле дизы кылдырып алыр дээш эң баш-каш километр [illegible]. «Колос» колхозтуң төвүнге барбастар. Суурда амыдырал хандырылга пунктузу ажыттынган. Урал ындыының колхозтарында болгаш совхозтарында бо чылын чээрби ажыг ындыг пунктулар тургустунгулаан. Беш чылдың [illegible] бүгү ажыл-агыйлар ындыг пунктуларлыг болур. Ажылчы чоннарның чагыгларын шалыпкын күүседиринге диспетчер албаны дузалыг.

Курган областа амыдырал техниказы, радиотелевидение аппаратуразы септээр, идик даараар, аргыглыг болгаш өске-даа кылыглар бүдүрер бүдүрүлгеге баттыжыышкыннары ажылдап турар. Баттыжыышкын бүрүзү кезээде салбырлар-лыг.

О. ЧЕРЕПАНОВ,
СЭТА-ның корр.
Курган.

• • •

КЫШ ДУРГУЗУНДА НОГАА ЧЕТЧИР

«Нижнеангарсктранс-строй» трестиң хандырылга [illegible] ажылдакчылары Байкал-Амур магистралының бурят участогунуң тудугжуларынга эрткен чылдыынаа ийи катап хөй картофельди бо чылын белеткеп алганнар.

Байкалдың эң соңгу эриинде болгаш Нижнеангарск аэропортунга ногаалыг контейнерлер сөксаал чок кээп турган. Бурятияның соңгу талазында БАМ суурларында үш муң ажыг тонна картофель, бүдүн чартык муң ажыг тонна огород продукциязы дужуртунген.

Бо улуг тудугга арбузту, виноградты бир-ле дугаар четтирген. Магазиннерже ыржлов доктаамал кирип турар.

БАМ-ның бурят участогунуң бүгү суурларында бирээзинге-ле 500 тонна кирер улуг-улуг шыгжамырлар тургустунгулаан. Оларга шыгжаттынган ногааларны болгаш чимистерниң витаминнери кыштың бүгү айларының дургузунда үрелбейн, камгалаттынып артар.

Д. САНЖИЕВ,
СЭТА-ның корр.
Нижнеангарск,
Бурят АССР.

• • •

ЗАБАЙКАЛЬЕ ЧОГААЛЧЫЛАРЫ — ТЕАТРГА

Южно-Сахалинскиже гастроль үезинде Чита хоорайның шии театрының артистери-биле тураскаалдыг ужуражыышкын болган. Р. Филипповтуң Ыраккы Чоон чүкке совет эрге-чагырганың [illegible] дугайында «Кок чамашкы» деп шиизин забайкалчылар аңаа чедире [illegible].

Шииде кол маадырларның бирээзин кылдыр көргүзүп турар Дмитрий Шиловтуң чаңы кадай көрүкчүлер аразынга олурган. Шии төнген соонда ол рольдуң күүседикчизи артист Н. Стяжкин, көрүкчүлерге чылыы-биле уткуттурган, чоргаарал сактыышкыннарынга алзыкан олурган ол херээжен кижиге чечектер чедирип тудускан.

Түс чернин авторлары-биле каты ажылдажылга Чита театрының шаг-даа бээр чаңчылы апарган. В. Балабинниң «Забайкалчылар», Г. Кобяковтуң «Аъттар Беркулениң суун ижип турлар», В. Ляпинцкийниң «Алдын боралгак», М. Сергеевтиң «Княгиня Волконская[illegible]» деп шиилери көрүкчүлерниң чогуур үнелелин алганнар. Ол найырал ам-даа уламчылавышаан. Театрның кол режиссеру А. Исаевтиң ажылдаар столунуң кырында ам безин түс черниң авторларының ийи чогаалының инсценировкалары чыдып турар.

Сөөлгү он чылдарның дургузунда Сибирьниң болгаш Ыраккы Чоон чүктүң ийи миллион ажыг көрүкчүлеринге алды муң хире шиилерни көргүскен.

Л. ФАДЕЕВ,
СЭТА-ның корр.
Чита.

СОВЕТ УЛУС — КИЖИЛЕРНИҢ ТӨӨГҮДЕ ЧАА НИИТИЛЕШКЭЭ

«Совет улус» деп билиишкин амыдыралда болгаш ниитилел[illegible] [illegible] [illegible] ниикен. Ынчалзажок ол сөстер элээн каш утказы чылдар ажыглаттынып турган. Ниижеллэрге, бистер украин, белорус азы болгар улус дугайында социалистиг нация деп чугаалап турар бис, а, чижээ, француз азы итали нация улусту — буржуаз нация деп көрүп турар бис. Ол теория бааргаар алырга, ылап-ла шын.

Хөй националдыг буржуаз күрүнелерни [illegible] («улус») деп сөс көңгүс өске утказыг, чүгле ниити хамаатызы болурун ынча дээр бис. Ынчалза-даа ол улустарның чаа ниитилежиишкин [illegible] советтиг улус дугайында бурунгу вектерге хамаарыштыр, азы нациялар тургустунмаан үеде база чугаалап турар болгай. Бо үеде совет улус дугайында төөгүде улустарның чаа ниитилешкээ деп чугаалап турган. Эрги, чаңчыл апаргап сөстер-биле адап-даа турзувусса, ол дээрге көңгүс чаа билиишкин болуп турарын онзалап демдеглээр ужурлуг бис.

Кижилерниң чаа интернационалдыг [illegible] совет улустуң тургустунганы — ана бир дыш болган таварылга эвес, а кижи төрелгетениниң [illegible] [illegible] бааргаар чада-дыр, ону теорияны өске-даа улустар эртер апаар.

Кижилерниң төөгүде чаа [illegible] болгаш совет улустуң тыптып келгени болуушкуннарның оон мурнунда шимчээшкини-биле белеткеттинген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезы-биле, ССРЭ-ге социализм тургузуушкунунуң [illegible] бүдүрүлгениң [illegible] [illegible] бо бүгү ук ниитилешкин [illegible] экономиктиг, политиктиг, социал болгаш идеологтуг үндезиннери тургустунган.

Чоннуң чаңгыс эптиг болуру [illegible] үндезини болза бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге ниитилиг өмчүзү, социалистиг экономиканың бүгү күрүне хемчээлдиг планнаашкыны болган. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге хуу өмчүнү узуткааръын болгаш соруглазы кылдыр салып алган чүгле социалистиг революция чоннуң экономиктиг-политиктиг чаңгыс [illegible] [illegible] [illegible] Совет Эвилелиниң дуржулгазы бүзүрелдии-биле көргүзүп турар. Улус массаларын, оон эң-не дешпилгелиг болгаш эң-не организастыг кезээ ажылчын аңгы баштап турар. Капиталистиг [illegible] системазын узуткааны болгаш материалдыг бүдүрүлгениң бүгү-ле адырларынга социалистиг экономиканы тургусканы бүгү [illegible] [illegible] нация талазы-биле хамаарылгазы, кижиниң өңү хамааң чокка, чаңгыс эптиг мурнуп социалистиг ниитилелдиң эргежок чугула онзагай чүүлү болдуруп турар.

Кижилерниң төөгүде чаа ниитилешкиниң социал үндезини болза [illegible] аңгының холлоочу тараачыннар болгаш улусту интеллигенция-биле бызыг политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви болур. Ол чүл дээрге, социалистиг тургузугнуң үндезинин тургузуп турар ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелиниң чаа [illegible] [illegible] турары ол. Ол дээрге ниитилелдиң бүгү аңгыларының болгаш социал кезектериниң бызыг [illegible] болгаш идейлиг чаңгыс эви болуп шилчээни ол.

[illegible] оларның аразында чаңгыс эш чок болгаш туруп-даа болбас.

[illegible] [illegible] [illegible] нацияларның долу чечектелиишкининиң, национал дылдарның болгаш культураларның хөгжүлдезиниң, нациялар аразында интернационалдыг харылзааларның бүгү тала-биле [illegible] оон бүгү аңгыларының болгаш социал бөлүктериниң, нацияларының болгаш бичии улустарының чаңгыс эвиниң болгаш сырый каттыжыышкынының идейлиг баазазы болуп турар. В. И. Ленин угаан-бодал культуразының, өөредилгениң, чырыдыышкынның, эртемниң ниитилел амыдыралынга ужур-дузазын үнелеп турар массаларының [illegible] [illegible].

Чоргаар, өндүр.
Чогаадыкчы
Ленинчи дыл
Эвилелге бисти каттык.
Эчис чолду айтып берген

Интернационализм дугайында беседалар

Совет улус интернационалдыг ниитилежилге болуп турар. Ол чүс ажыг нацияларны болгаш бичии улустарны чаңгыс аай хөй националдыг өг бүле кылдыр каттыштырып турар.

Хөй националдыг Совет күрүнени тургусканы — ажылчын аңгыга баштаткан, Коммунистиг партияга удуртуткан бүгү совет улустуң революсчу [illegible] [illegible] [illegible] түңнели-дир. Ынчангаш совет улус — аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң ниитилешкээ, социалистиг нацияларның болгаш бичии улустарның ниитилешкээ-дир. Өске социалистиг күрүнелерниң улустары-биле бир демей, совет улус—удурланыышкак аңгы чурулгаалары-биле аңгылаттынып турар капиталистиг күрүнелерниң улустарындан [illegible] талазы-биле ылгалып турар. Хөй националдыг капиталистиг күрүнелерниң улустарын национал чөрүлдээлер база ап [illegible] турар. Ында дарлап турар нациялар болгаш дарлаткан нациялар бар болгаарының ачызында чедип алдынып болур деп, В. И. Ленин [illegible] [illegible]. Социализмни тургузуушкуну дээрге нацияларның, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] байдалының ниттыжы бээри эвес-тир. Мандаа хамаарыштыр интернационалдыг чаңгыс [illegible] тиг болурда, национал онзагай чүүлдерни шын таарыштырып көөру болгаш улуг, бичии нацияларның долу дең эргелиг болуру негеттинип турар.

Кижилерниң төөгүде чаа [illegible] [illegible] улустуң [illegible] тургустунарының идеологтуг үндезини болза чаңгыс аай интернационалдыг ооралдыг, эртемниг коммунизмниң теориязы — марксизм-ленинизм болур. Кижилерниң интернационалдыг чаа ниитилешкээниң тургустунарынга болгаш хөгжүлдезинге Коммунистиг партияның дешпилгелиг идеологиязы кончуг-даа важок чугула рольду ойнап турар. Совет ниитилелге ажыктыг ажылчын эртемниг идеологиязы — марксизм-ленинизм совет кижилерниң [illegible] дилгезиниң рольюн онзалап демдеглеп турган.

Хөй националдыг социалистиг күрүнелерниң ишки-ооргу улустарының аразында харылзажыр чепсээ болгаш улустарның найыралының чугула чүүлү дыл дугайында онзалап чугаалаар ужурлуг. Бистиң чуртувуста национал дылдар болгаш национал культуралар чайгылыш чок хөгжүп, сайзыраp турар. Шаанда хожудаңгай чораан дыка хөй улустар чүгле Совет эрге-чагырганың үезинде боду национал ужуфбижиктиг бооп, национал культураны тургузуп алган. Оон-биле кады ССРЭ-де кайда-даа орус дыл калбаа-биле нептерээн, ол совет кижилерниң нациялар аразында харылзажырының чугула чепсээ апарган.

Суралгыг узбек шүлүкчү Рахим Фархади орус дыл дугайында болуушкуннарын бо одуруглар-биле илереткен:

Хөй-ле дылдыг.
Көвей чон бис—

Кижилерниң төөгүде чаа [illegible] [illegible] улустуң тургустунуп база хогжүп келгениниң үезинде «Совет Ада-чурт», «Совет Төрээн чурт», «совет патриотизм», «совет характер», «совет [illegible]», «совет культура» дээн билиишкиннер тывыш келген болгаш ханы уткалыг апарган. Ол билиишкиннер национал биле интернационалдыг чүүлдерниң диалектиктиг чаңгыс аай бүдүштүүн көргүзүп турар. Кандыг-даа националдыг совет кижилер Төрээн чуртунга, социалистиг чурттарга ынак, пролетарлыг, социалистиг интернационализмге, коммунизмге бердинген, күш-ажылды коммунистиг [illegible] көрүп билир, ниитилел мурнунга хулээлгезин бедик медерел-биле көөр, [illegible] чи, социалистиг гуманизмниг шынчы, национал болгаш раса талазы-биле ору көрдүнер чоруктарга эптешпес чок.

Кижилерниң төөгүде чаа ниитилешкээ — хөй националдыг совет улустуң хөгжүлдезиниң тургустунары бижиктиг экономиктиг, политиктиг, идеологтуг, культурлуг үндезиннерге даянып турар болгаш ук чүүл чурум бааргаар болдуруушкуннар дээрин көргүзүр.

Фёдор КОНСТАНТИНОВ,
профессор, ССРЭ-ниң Философия ниитилелиниң президиумунуң оралакчызы РСФСР-ның эртемниң алдарлыг ажылдакчызы

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ЭДЧ ПРОГРАММАЗЫ БОТТАНЫЫШКЫНДА

БОЛГАРИЯ. «Марица-Восток-3» чылыг электростанциязы болза Болгарияның чедиги беш чылының ажыглалга кирер эң чугула тудуу болур. Ону Совет Эвилелиниң, ГДР-ниң, ПУР-нуң, ЧССР-ниң киржилгези биле социалистиг интеграция биле тудуп турар. Ам 210 муң киловатт күчүлүг баштайгы энергоблокту ажыглалга кииирген. 1980 чылга чедир ам-даа үш энергоблокту ажыглалга кирер.

ЧУРУКТА: ийиги энергоблокту эптеп турары. Мында болгар специалистер-биле кады Совет Эвилелинден келген специалистер база ажылдап турар.

БТА — СЭТА-ның фотозу.

Аңы дуңмалышкы чурттар-биле автомобиль тудуунга Чехословакияның сырый кады ажылдажылгазының чайыннаачак чижээ болза Копршивницеде «Татра» деп завод болур. Ол бүдүрүлгени чаартырынга болгаш калбартырынга ЭДЧ-ниң инвестицияның Делегей банкызы улуг чээлини киргускен. Оон түңнелинде 1980 чылга чедир автозаводтуң күчүзү улуу биле өзер. Бодунуң продукциязының чартыын — чүък сөөртүр машиналарны «Татра» завод ЭДЧ кежигуннери чурттарже үндүр садар.

ЧУРУКТА: конвейерде «Татра-148» деп күчүлүг чүък автомобильдери. Оларны ССРЭ-ниң янзы-бүрү районнарында тудугларда, нефть казар черлерде, даг үлетпүрүнде калбаа-биле ажыглап турар.

ЧТК — СЭТА-ның фотозу.

Чаа чөңгээлээшкинге удур

ХАНОЙ. Ийи чурттуң аразында кыдыгаар чоогунга көрүм-чурум чок чорукту тургузар сорулга-биле кыдат таланың чөңгээлээшкиннерининг уламчылап турарынга шынгыы удурланыышкынны ВСР-ниң ДХЯ-ның [illegible] КУР-нуң ВСР-де элчин черинин [illegible] илереткен.

Сөөлгү үеде кыдат тала Вьетнамда чурттап турар кыдат националдыг кижилерниң ортузунга дайын айыылының дугайында дамчыыр чугааны оларның аразынга көргүзүп болдурары-биле ол оларны Кыдатче көжүп чоруурунче күткүп турар. Олут [illegible] [illegible] эмигрантыларны [illegible] чаа [illegible] кылдыр-биле чорупкан.

Совет-япон чугаалажыышкыннар

ТОКИО. Балык тударының айтырыгларының талазы-биле совет-япон чугаалажыышкыннар ында эгелээн. Ийи тала 1979 чылда Япониның болгаш Совет Эвилелиниң 200 миль зоназынга балык тударының айтырыгларын чугаалажып көөрлер. Далай курлавырларын камгалап турарының айтырыы [illegible] чугаалажыышкыннарда чугула темаларның бирээзи болур.

Съезд ажылын дооскан

АДЕН. Демократтыг Йеменниң Тараачыннар эвилелиниң [illegible] [illegible] съезди бодунуң ажылын ында дооскан. Бодаа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ны боттандырып чорударынга-даа Эвилел улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, хүлээп алдынган резолюцияда демдеглээн.

Чоокку келир үеде Эвилелдиң ажыл-чорудулгазының кол программазы болза 1974 — 1979 чылдарда чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң беш чыл планының чүүлдери болур деп, съезд бадыткаан.

Съезд Эвилелдиң удуртукчу органнарын соңгаан болгаш оон чаа уставын бадылаан.

Антиараб дугуржулгага удур

РАБАТ. Египет президент Садаттың Израиль-биле чаңгыс талалыг сталарыштыр шиитпирлээшкинче антиараб угланыышкынның шынгыы шуугумчуулажыышкынынге таварыштырган кыйгырыгны Тайыяның марокко комитеди марокко улуска болгаш чурттуң бүгү демократтыг организацияларынга үндүрген.

Каирниң удуртулгазының эскерлакчы политиказынга удур, бүгү эжелеттирген араб девискээрлерни хостаар болгаш Палестинаның араб улузунуң хоойлу болгаар наштарын эргелерин катап тургузарын дээш демиселди идепкейжидеринче бүгү араб чурттарны комитет кыйгырган.

Президентиниң кыйгырыы

ЛУАНДА. Күш-ажыл партиязы — МПЛА-ның даргазы, чурттуң президентизи Агостиньо Нето Ангола Улус Республиканың чепсектиг күштериниң дайынчы байдалын улам шыңгыжыдырынче кыйгырган. Хамаарышпас Анголага удур чаа агрессияның планнарындан Мурнуу Африка Республиканың расисчилери ойталавааннар деп, Луэнге болган массалыг митингиге ол медеглээн. Президентиниң чугаазы-биле алырга, сөөлгү хүннерде мурнуу африканчы Шериг-агаар күштериниң самолеттары чурттуң мурнуу можуларының кырынга чөңгээлиг ужуушкуннарны хөй удаа чорутпан. Анголаның Намибия-биле кургаг черде кызыгаарының чамдык участоктарынга Мурнуу Африка Республиканың расисчи шериглери боо-чепсектиг чөңгээлээшкиннерни кылганнар.

Анголаның улузу, оон чепсектиг күштери революстуг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга, мурнуу-африканчы агрессорга шиитпирлиг ойтур шавыышкын бээринге белен деп, А. Нето онзалап демдеглээн.

Политиктиг партияларның негелдези

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинаның кол политиктиг партияларының төлээлекчилери боттарының кады кылган документизинге эрге нормаларын дол-дораан катап тургузарын, амгы экономиктиг угланыышкынны эде көөрүн, чурттуң келир үеде күрүне тургузуун тодарадырынга хамаатыларның киржилгезин негээннер.

Ийи чартык чыл дургузунда чуртта туруп келген шериг байдалын дужурер үе келген. Демократтыг хосталгаларны катап тургузар. Политиктиг партияларның ажыл-чорудулгазын доктаадып турар декреттиң күш чок болдурар, профэвилелдерниң байдалын болдур-чогуур-биле тургузар, бүгү политиктиг хоругдалгаларны хостаар, сес чок читкеннерниң болгаш оорлаттырганнарның салым-чаяаны дугайын дыңнадырын ында айыткан.

Француз херээженнерниң хөделиишкини

ПАРИЖ. Францияның херээженнери Француз Компартияның эгелекчи саналы-биле хөделиишкиннер үүскеп болгаш чыскаалдарны эрттиргеннер. Чээрби муң хире француз херээженнер Парижтиң кудумчуларынга болгаш шалдарынче чыгдып келген. Марштар, чыскаалдар болгаш митингилер чурттуң чээрби департаментилеринге, Ницце болгаш Бордо, Лион болгаш Тулуза деп улуг хоорайларга болгулаан.

Сөөлгү чылдарда француз херээженнерниң ол эң улуг шимчээшкини социал ылгал көөр чорукка удур, күш-ажыл кылыр эрге болгаш профессионал техниктиг өөредилге алыр эргге дээш, ажылдап үндүрериниң үргүлчүлеп турарынга удур демиселди биле эрткен.

(СЭТА).

„Кажан силер кызыгаарны камгалап туруңарда...“

ЧООКТА ЧАА Москвага чогаалчылар эвилелдериниң Бүгү-эвилел хуралы болуп эрткен. Ону Чогаалчылар, [illegible] Кинематографистер, Чурукчулар, Композиторлар эвилелдериниң баштаар черлери болгаш ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чоруу комитединиң кызыгаар шериглериниң Политиктиг эргелели организастап эрттирген. Мындыг хевирлиг чугула ужур-дузалыг хурал бистиң чуртувуска бир дугаар эрткен болгаш ооң киржикчилери ону чаңчыл болдуруп, доктаамал чыып турарын чүүлдүг деп санаан нар.

Ук човулел хуралга «ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын камгалаар херекке политиктиг серемчилелди кижизидериге литератураның болгаш уран чүүлдүң ролю» деп илеткелди ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чоруу комитединиң кызыгаар шериглериниң Политиктиг эргелелиниң начальниги генерал-майор В. К. Гапоненко кылган.

Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарының камгалалында турар шериглерниң политиктиг кижизидилгезинге, совет кижилерниң серемчилелин быжыглаарынга литератураның болгаш уран чүүлдүң ролюн илеткекчи онза чугуулалап демдеглээн. Бо хүннерде байдал болза чүгле совет күрүнениң ыдыктыг девискээрлерин камгалаары-биле кызыгаарланмайн турар, амгы үеде социалистиг болгаш капиталистиг системалар аразында [illegible] чүгле [illegible]. Ооң-биле кады социализмниң [illegible] [illegible] ажы-биле чайлы бергени кымга-даа чажыт эвес дээрзин илеткекчи база чугаалаан. Мындыг нарын байдал турар чүве. Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарларының камгалакчыларының болгаш совет кижилерниң политиктиг серемчилелин улам бедидери бирги черге чугула айтырыг болур. Бо херекке ажыктыг ажылды литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилери кылып болурлар, кылып-даа турарлар.

МАҢАА тодаргай чижектерни илеткекчи чугаалаан. Сураглыг чогаалчылар Николай Тихонов, Алексей Сурков, Константин Симонов, Глагол Абашидзе, Владимир Луговской боттары ок-боону тудуп алган. Төрээн чурттуң кызыгаарын камгалажып, кызыгаарчылар дугайында очерктерин, шүлүктерин бижип турганнар. Сураглыг совет [illegible] дайын [illegible] «Кызыгаарга таварылга», «Он үш», «Джульбарс», «Үш танкист» деп киноларны, Евгений Рябчиковтуң «Кызыгааржы Никита Корацупа болгаш ооң «Индус» деп ыдының дугайында» очеркин көрүкчүлер болгаш номчукчулар ам-даа уттваан, ам-даа сонуургал-биле катап-катап көрүп, номчуп турарлар. Шүлүкчү Михаил Исаковский биле композитор Матвей Блантерниң [illegible] «Катюшазын» кым билбес боор. Ол ыр бүгү делегейни эргип, делегейниң ийиги дайынының үезинде хамзынны улам-на көөр хөөн чок чоруктуң, амыдыралдың болгаш ынакшылдың йорээли апарган турган. Ону чүгле бистиң солдаттарывыс эвес, фашизмниң концлагерьлеринге хоругдаттырган демиселчилер, Францияның, Италияның, Испанияның партизаннары база ырлажып турганнар «Аныяк оол төрээн черин камгалаар, а Катюша ынакшылын кадагалаазын» деп бо хүннерниң бедик кижилери ам-даа таалал-биле ырлашпышаан. Аңаа сураглыг совет чогаалчы Михаил Шолоховтуң кызыгааржыларга чагаазының чылыг сөстери база кагап чурекке чоок болгаш эргим кылдыр дыңналып турду: «Кажан силер кызыгаарны камгалап туруңарда, чурттаарынга чаагай тараа-бызаа дужуткур, ном бижиттинер болур чүве-дир».

«Чүгле камгаланып билир болза, кандыг-даа революция чүгле ынчан тиилеп шыдаар» деп, В. И. Ленин Октябрь революциязының [illegible] чылдарында-ла чугаалаан. Бо одуругларның ужур-дузазы ам-даа читпээн, ам харын кажангызындан-даа артык күштүг дыңналып турарын совет кижилер билирлер.

ЧОВУЛЕЛ хуралга Төрээн чурттуң камгалакчыларының дугайында улуг илеткелди ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чоруу комитединиң даргазының бирги оралакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры генерал-полковник Цвигун кылган. Ол амгы үеде Төрээн чурттуң камгалакчыларының дайынчы болгаш политиктиг белеткелиниң бедээнин онаалап айыткан. Чоокка чедир-ле кызыгаарчын дайынчы [illegible] ле ыт четкен, погаан бөрттүг кижи деп билдинип турган. Ам ол үе эртиен. Совет улус болунуң камгалакчызып амгы үениң эң болбаазын дайынчы [illegible]-биле чепсеглен шыдаан. Совет кызыгааржы дээрге чүгле ок-боо биле чепсеглеттинген дайынчы эвес, харын марксизм-ленинизмниң үндезиннери-биле чепсеглеттинген ханы идейлиг дайынчы болуп турар. Ооң-биле кады совет кызыгааржы дээрге даартагы ажылчын, колхозчу, тудугжу, механизатор-дур. Оларның аразындан [illegible] чогаалчылар, чурукчулар, композиторлар база үнер дээрзинге кым-даа чиганнмес. Чүге дээрге совет кызыгаарны ам эртем-билиглиг кижилер камгалап турарлар.

Човулел хуралга совет литератураның болгаш уран чүүлдүң эң көскү ажылдакчылары киржип, санал-оналды берген. Оларның аразында ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Георгий Марков, ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Тихон Хренников дээн ышкаш сураглыг кижилер бар болду. Санал берген эштер Төрээн чуртун камгалаар херекке литератураның болгаш уран чүүлдүң кижизидикчи ролюн, дайынчы [illegible]-биле үнелээннер. «Кажан үгер-боолар даштап турда, хөгжүм үнү чиде бээр» деп бурун шагда улус чугаалажып чораан. Ада-чурттуң Улуг дайыны ол бадыткалды үндезини-биле өскерткен. Каждал бистиң ыдыктыг Төрээн чуртувусче фашизм халдап кээрге, кажан үгер-боолар кулак уюк кылдыр даштап турда, хөгжүм үнү, чогаал үнү читпээн. Совет литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилери Төрээн чурттуң камгалакчыларының дугайында чүгле чогаалдарны бижип, киноларны кылып, оларга оюн, концерттерни көргүзүп турган эвес, харын боттары ок-боону туткан, [illegible] чурттап турганнар. Оларның дыка хөйү дайын шөлүнден ээп келбээнмер. Дайынчы алдарын бо чаңчылы тайбың хүннерде база уттундурбаан.

БО ЧУГУЛА хуралга тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилери база киришкеннер. Аныяк Тыва республиканың девискээри [illegible] Моол Арат Республика-биле кызыгаарлажып чыдар. Моол литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилери бистерге үргүлчү аалдап кээр, а бистер база оларга бо-ла чеде бээр бис. Арга-дуржулгазыты-даа болуп, бот-боттарыыстан өөренип ап-даа турар бис. Ынчангаш Совет Эвилели биле Моолдуң аразында [illegible] кызыгаары деп чоптуг-биле адап турар. Бистиң бо ыныралывыс делегейде бүгү улустарга үлегер болуруң күзеп турар бис.

Совет Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарының камгалалынга хамааржышкан хуралга кириишкеш, бо талазы-биле бистиң аныяк тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилериниң [illegible] турар ажылдарын кижи сагынмас арга чок болду. Ол чаагай херекке эгени, улуг салдарны совет чогаалчыларның, чурукчуларның, композиторларның [illegible] салгалы болгаш чедирген утпаан бис. Дайын үезинде совет чогаалчылар Степан Щипачев, Вадим Кожевников, арай сөөлзүредир Семен Гудзенко Тывага аалдап кээп, Төрээн чурттуң камгалакчыларының дугайында тыва улустуң фронтуга дузалап турган патриотчу ажыл-херектериниң дугайында уттундурбас чогаалдарны арттырып каан нар. Композитор Леонид Израйлевичтиниң дайынчы ырларын тыва улус ырлажып турган. Тыва эки турачыларның дугайында хөй очерктерни Михаил Вершинин бижээн. Немец фашизмге удур демиселче кыйгырып турар плакаттарны Василий Демин, Степан Феоктистов олар чураанаар. Тывадан Ленинград фронтузунга маадырлыг тулчуп турган Шумов алышкыларның дугайында «Россия» деп шүлүглелди Александр Прокофьев бижээн. Ол үеде тыва чогаалчылар Олег Саган-оол «Тываның арат чонунуң мурнундан» деп очеркти, Сергей Пюрбю «Кызыл кош» деп шүлүглелди, Степан Сарыг-оол «Белек» деп тоожуну [illegible]. Ол чаңчыл ам-даа уламчылап турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ «Шын», «Тувинская правда» болгаш аныяктар солуннарының арыннарынга дайынчы [illegible] үнүп келген. Ылангыя «Тувинская правда» [illegible] шериг округунуң Хүндүлел бижиктери-биле чаңгыс эвес удаа шаңнаткан. Ынла арыннарны Москвага болган човулел хуралдың киржикчизи журналист Олег Гаврилюк [illegible] совет [illegible] кызыгаарчыларының дугайында очерктерин бижээн. Ол хуралдың база бир киржикчизи болза Тываның [illegible] шаңналының лауреады аныяк чурукчу Саая Сарыг-оол ырак Моңгун-Тайгага төрүттүнген, [illegible] амыдыралын чажындан-на билир, ону көрүп өскен. Ынчангаш ооң «Эки турачыларның эки кежигени», «Кызыгаарда» деп чуруктары чурамны таварылга эвес. Саая Сарыг-оолдуң камзык чуруктары Москвага болган [illegible] чылдарда камгалалга хезээде белен» деп Бүгү-эвилелдиң [illegible] киришкен. Болум дугайты тыва эки турачылар дугайында «Он бир» деп маадырлыг [illegible] лар билир боор. Ооң ышкаш мээң «Ыржым булуң», «Ырак булут» деп чогаалдарымның маадырлары Эрес биле Лапчар база кызыгаарда шериг албан эрттирген оолдар болгай. Шүлүкчү Юрий Кюнзегеш «Кызыгааржыга», «Кызыгаарның чагаазы» деп шүлүктерни бижигилээн. Ылангыя сөөлгү шүлүүн мындыг одуруглар-биле доосказ:

«Семеп болур дайзыннарга
Сээн дыжың үретпес дээн,
Чоннуң чолун алыспас дээн
Човаг билбес таныкычы
мен.

Ынчангаштың авам сени
Үргүлчү-ле бодап чор
мен —
Ыдык чурттуң кызыгаарын
Үрээр дээнниң шорузу-ла!»

Бо бүгү-биле чергелештир бистиң [illegible] четпестерниң барын миннир ужурлуг бис. Тыва эки турачыларның база оларның дайынчы командири-биле комиссары Түлүш Кечил-оолдуң, Моңгуш Байыскылаңның дугайында чогаалдар ырыдыр ам-даа бижиттинмээн, чуруктар чуруттунмаан болуп турар. Совет Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарларының камгалакчыларының дугайын ам-даа эвээш чырыдып турар бис.

«Уран-чечен сөс, бүдүктарның өңү, даштың хаазы, үннерниң аялгазы бистиң үечергелериниң сорук киирип, бистиң салгалдарывыстың дугайында, бистиң үевистиң, ооң хайныкчылыныг ажыл-херектериниң дугайында төреттиң болгаш сагыш-сеткилдиң турасказын салгакчыларга дамчылар деп чүвени бистер эки билир бис» деп, СЭКП-ниң XXV съездинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ынчангаш бистер, литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаары чүгле ону камгалап турар кижилерниң [illegible], харын бистерниң болгаш бүгү совет кижилерниң чүректеринде база дамчып эртип турар деп чүвени кезээде уттпас ужурлуг бис.

К. КУДАЖЫ.
Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы.

«Барлык» совхозтуң «Аян» агитбригадазы бо чылын болуп эрткен агитбригадалар ның зона көрүлдезинге тиилекчи болган. «Аян» ук ажыл-агыйның болгаш районнуң ажыл-ишчилериниң күжелчиг аазчызы апарган.

ЧУРУКТА: «Аянның» оолдар квартеди «Калина чечектелип тур» деп ырны күүседип турары.

В. СЕМЕНКОВИЧТИҢ фотозу.

В. И. ЛЕНИН МАҢАА ЧУРТТАП ТУРГАН

УЛЬЯНОВСК. (СЭТА-ның корр. В. Злобин). 1871 чылдан 1875 чылга чедир Ульяновтарның өг-бүлези чурттап турганы бажыңның чаарты кылганының соонда, ында В. И. Ленинниң бажың-музейи база катап ажыттынган.

Ол музей чаа-чаа документилер-биле болгаш материалдар-биле неметтинген. Ооң бир салбыры Владимир Ильичиниң ада-иезиниң дугайын чугаалап турар. Симбирск губерниязының карта-схемазында Илья Николаевичиниң инспекторлаан училищелериниң маршруттарын көргүскен. Ол училищелерниң түңнелинде, тодараттынган саннар-биле алырга, Волга унунуң суурларынга 150 ажыг школалар ажыттынган. Революсчу амы-тынының шынчы өңнүү—В. И. Ленинниң авазынга музейде онза чери аңгылаан.

Бажыңның ийиги каъдында Ульяновтарның бажыңының ол үедеги иштики байдалын көргүскен. Ону элээн шын кылдыр таарыштыр тургузарынга Анна Ильиничнаның сактыышкыннары дузалаан, өг-бүлениң амыдыралының чамдык байдалдары ында ажык тодаргай бижиттинген. Уруглар өрээлинде байдал В. И. Ленинниң амыдыралының чаш чораан үезинде ышкаш кылдыр көргүстүнген.

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ

Марийниң политехниктиг институдунуң студентилери тос каът общежитиеже көшкениниң байырлалын эрттирген. Студент аныяктарның өөренириңге болгаш дыштанырынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдар ында тургустунган. Ол студентилер бажыңында таарымчалыг өрээлдер, каът бүрүзүнде солуп хемчеглер [illegible] спортивный залдар, библиотека, номчулга залы. Столовая [illegible] дырыга алзаны ажылдап турар. Студентилерниң конструктор бюрозу турар чер база тыпты берген.

Общежитиениң чаа корпузу — Йошкар-Оланың төп Орогунда турар кылдыр чедип чаттынган дээди өөредилге черлериниң чурттаар комплекзиниң [illegible]

Студентилерниң чаа общежитиеже көшкениниң байырлалы — автономнуг республикада база бир онзагай чүүл. Чүгле бо чылын бежи университеттиң, педагогиктиг институттуң, марий [illegible] студентилери чаа [illegible] эптиг бажыңнарны алганнар. Чүгле студент аныяктарның амыдыралы экижип турар эвес, оолдар, [illegible] байдалдар экижип турар. Чаа [illegible] ажыттынып, өөредилгениң техниктиг дериг-херекселдери немежип турар. Ооң ачызында Марий АССР-ның дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң доозукчуларының — аныяк [illegible] эртемденнерниң билииниң шынары чыл келгеш турум-на бедип турар.

*Л. КОНАРЕВ,
СЭТА-ның корр.*

Йошкар-Ола.

СПОРТ

Чурттуң кубогу дээш волейболга маргылдаазынга Украинаның командазы РСФСР-ниң командазы-биле ужуражааш, төлевкиң бооп үнген. Үш дугаар черде — Грузияның, дөрткүзүнде — Москваның, а беш дугаар черде—Казахстанның командалары болган.

• • •

ССРЭ-ниң регби талазы-биле шилилдек командазы Италияның Римге он чурттуң командазы-биле ойнааш, 11:9 санныг утканы болган бо маргылдааның бирги черин үнген. Европага регби талазы-биле бирги чер дээш ам бистиң өөрүшкүлер Румынияның, Польшаның, Испанияның командалары-биле ССРЭ-ге болгаш Польшага майның 20-ге чедир ужуражылгалары арткан.

• • •

ССРЭ-ниң мячылыг хоккей талазы-биле чемпиону ат дээш эң баштайгы маргылдаазынга эрткен чылдың тиилекчилери — Москваның динамочулары Иркутскиге ол хоорайның «Локомотив» командазы-биле ужуражааш, ону 4:2 сан-биле тиилээн. Эң шыырак дээш бөлүк командаларының арткан-нары маргылдааның баштайгы оюннарын ноябрь 22, 24 болгаш 25-те Хабаровскиге, Омскиге, Кемеровога, Свердловскиге, Первоуральскиге, Красноярскиге эрттирер.

• • •

Москваның спартакчызы Вячеслав Старшинов чурттуң чемпионаттарынга хоккейжилерден бир-ле дугаарында дөрт чүс шайбаны хаалгаже киирген. Эрткен воскресеньеде ооң командазының Риганың «Динамо» командазы-биле ужуражылгазында [illegible] үезинде ол болуңнуң «юбилейжи» санын киирген. Аңаа спартакчылар 3:2 санга утканнар.

БАРААННАРНЫ—ЧОНГА

КИЕВ. Электри амыдырал машиналарының болгаш приборларының Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунда амыдыралга херегле «Кристалл» (АШД-200П) деп соодукчуну ажылдап кылган. 18 градус чедир соой бээр кудугу температуралыг кезээ түскай ажыктыг. Ол чорук чүгле таарымчалыг эвес, харын экономиктиг талазы-биле камналгалыг. Чүге дээрге соодукту ниитиниң чылыг агаар [illegible] мындыг болгаш электри энергиязын чарыыр чыдыг. Каео области Васильковтуң соодукчулар заводу ол моделдиң кедир чылын бүдүрүп эгелээр.

ЧУРУКТА: институттуң ажылдакчызы Наталья Воронко, бажың соодукчузунуң чаа хевирин көргүзүп турары.

А. ПОЛДУБНЫЙНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникалы)

ОЛЧАЗЫ— ЫРЛАР

Тараажының аас-кежиин чугаалап турар «Ай-кай» деп ыр композициязы Удмурт университединде тургустунган «Чипчирган» («Шоор») деп фольклор ансамблиниң чаа программазында кирген. Бо чылып удмурт суурларны болгаш Татарның Бавлин районунуң эргээп келген экспедицияның киржикчилери — студент-тоогучулар улустуң ийизы-бүрү чогаадылгалары биле кады ансамбльге чаа-чаа лилгаларны чыып экелгеннер.

Улустуң чогаадылгаларындан алдынган ырлар, тоолчалыг чугаалар, тоолдар, легендалар университет фондузун долдурган. Амыдыралдың чамдык эдилелдери, национал хевтер, уран аргылганың болгаш угулзалаан даараашкыннарының хевирлерин, ыяштан кылган чамдык чүүлдерни ССРЭ-ниң улустарының этнографиктиг музейинге делгээри-биле аңгылай шилээн.

Университеттиң экспедициялары чаңчыккан аайы-биле чай дужерге-ле Удмуртияның районнарын, кожа турар областарны, автономнуг республикаларны эргип, удмурт улустуң культура-амыдыралының тоогузунуң дугайында шинчилелдерни боттарының олча-тывыштары-биле байыдып турар. Университеттиң ам тургустунар музейинге арбын материал чыгдынган. Экспедициялар үезинде бижиттинген улустуң ыр чогаадыгаларының эң экилери «Чипчирган» ансамбльдиң күүселдезинге кирип турар.

Ю. КЕДРОВ,
СЭТА-ның корр.

Ижевск.

Мергелдейниң почтазындан

ЭЭН КЛУБ

«Шынның» бир [illegible] чазып коре бээривиске, «Мергелдейге» деп каап чагаа бар болду. «Бир-ле черде дуруренчиг чүве болган-дыр» деп [illegible] бердим. Шынап-ла ындыг болду: даштыкы хевири хирелиг бадаап турган, ажааңда «Малай фермазының клуву» деп бижии каан. Мени адрестээн бөрга, сагыжым дорааң саргый берген. Каас-чараш черде, арга-ыяш ортузунда бичии суур-ла болгай. Клувуу кайнап ындап «түрей» берди?..

Кижилерге бүзүрээр мен! Барып бөрүн болуп [illegible] ның хомудалын [illegible] гаазынга канчап бүзүревес мен. Ол чагааның доочу угаазын дамчыдайн.

...«Саян» совхозтуң төвүнден 12 хире километр черде чурттап, ажылдап турар саанчылар бис. Ажыл [illegible]-ла болгай, ынчалза-даа кижи бүрүзү культурлуг дыштанырын база күзээр болгай. Хөглеп, кино, концерт көрүп дыштаныры? Культура одаазынга-ла болгай. Бисто клуб барын бар. Ооң бараанын көстүп турар ниит. Ооң бараанын бо-ниш көөрге хевир чок: [illegible] [illegible] шилдери бузук. Хоолай-дан ыш бүрт дивес. Ооң чүгле даштыкы чуруу ол-дур. Иштики чуруу мындыг: печка чок, ооң орнунда бензин доскаары аксын ажыткан турар, хана-ларын [illegible] чылгаан ышкаш кылдыр бак-на-сокка чугайлаан. А хөгжүм [illegible] Оларның чамгызын даа тыппас сеп. Кыскаазы-биле чугаалаарга, ажылдавастаан, ээн клуб-тур ийин.

Клуб [illegible] бе? Ийе, турган. Акша-шалын ол-дарап, чүгле 36 рубль. Аштап шырбырын, от салырын бала эрге-лекчи кылыр. Ооң кадын да клуб даштында олдар ийин, ханы-даа дүвүргүн-мээн. Шак мындыг [illegible] гааннар-биле бир эрге-лекчивис «Мындыг байдал турда, мен-даа маңаа ажылдап шыдавас мен» дээш, дүлгүүрүн бир кижиге дужаап бергеш, ырак ажыт чорупкан. Ооң оозу база-ла шын эвес! Чогуур черлерге негелдени шыңгыы тургузар, ажылды сегилерни оралдажыр турган. Ол-даа ынчаар, ындыг-ла ыйнаан.

Бии-Хем райкуускомунуң культура килдизи, совхозтуң [illegible], [illegible] чын комитеди Могзунга саанчылар клувунче ам-на кичээнгей салыр боор деп идегедивис».

Мадаг-ла болуп, тайгада чурттап, ажылдап турар саанчыларның культурлуг амыдыралын көөр боор деп «Шынның» Мергелдези мен база бо удаада идегеп ор мен.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Москваның зоопарызында».
11.25—«Аревик». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
12.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.30—16.00 Чапсар.
16.00—«Сээн күш-ажылың — сээн бедииң». Кинопрограмма: «10-гу беш чылда Нева заставазы», «Отту камна», «Сеңээ дамырак суг белекке бердим».
16.50—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Е. Моисеенко.
17.10—«Москвачыларның ажылчын магадылалы».

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Дээрде чүгле тергиинер». Документалдыг фильм.
18.10—Телемедээлер.
18.25—«Тывыш». Документалдыг фильм.
18.35—«Аяя диптиң тевүнде». Дамчыдылга.
19.[illegible]—[illegible]
19.[illegible]—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Л. Толстой—уруглар-га».
20.05—ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. Ткаченконуң концерти.
20.40—«Бистиң тайылбырывыс». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летунов чорудар.
[illegible]—«Аревик». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.50 «Литературалыг салгал. Михаил Булгаков». Автору болгаш дамчыдылганы Б. Симонов чорудар. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.50—Диего Бланко ойнаар.
18.30—«Эртемниң амыдыралы». «Сибирьниң күчүзү». ССРЭ-ниң ЭА-ның албан фирмазының Сибирь салбырының директору академик А. Н. Скринский, ССРЭ-ниң ЭА-ның даг институдунуң Сибирь салбырының [illegible] чызы В. В. Каланский киржир.
19.00—«Харылзаалар, горнистер!»

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.40 «Хаанның бүгү шериин». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

Редактор В.-С. ШАРАВИИ

Агаар

Бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чамдык черлерге бысхан хар чаар. Барыын чүк углаанышкынныг [illegible] дүргүн [illegible] 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 10—15 градус соор.

Кызылга аяс хүн болур. Хат кошкак. Агаар хүндүс 12—14 градус соор.

КИНО

НОЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Коргуг турбас эр» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Звездочка № 24» 10.00, 11.30, 15.20, «[illegible] кижиниң шынзы амыдыралы» 13.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Хөлегелер дүъште чиде бээр» 15.00, 17.50, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Фронт шылыңда фронт» 13.40, 16.50, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партий ам амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17531. Чагыг 2722
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бугү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 269 (10866) | 1978 чылдың ноябрь 23, четверг | 1925 чылдан үндүрүлгүлээн | Өртээ 2 ког

КӨДЭЭГЕ БЕДИК КУЛЬТУРА ДЭЭШ

Дүүн, бурунгу хүн Кызылга Политиктиг чырдынышкын бажыңынга Тыва АССР-ниң улус депутаттарының кодаа, суур Советтериниң күүскомдарның даргаларының хуралы болуп эрткен. Анаа «Чурттакчылыг черлериниң суурларының чаагайжыдылгазының экижидер, чоннуң материалдыг байдалын бедидер болгаш нити культуразын көдүрер талазы-биле улус депутаттарының кодаа, суур Советтериниң сорулгаларының дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. ОНДАР кылган. Ол илеткелдиң болгаш саналдарының дончуулазын бөгүн парладывыс.

[illegible]

Шаңналдарны тывыскан

ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак Чехословак Социалистиг Республиканың [illegible] шаңналы — Клемент Готвальд [illegible] СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка ноябрь 21-де Кремльге кээп тывыскан. Совет болгаш чехословак улустарның аразынга найыралды быжыглаарынче [illegible] ажылдажылганы [illegible] ачы-хавыяазы дээш, марксизм-ленинизмниң [illegible] интернационалчы принциптеринге [illegible] коммунистиг шимчээшкинниң [illegible] М. А. Сусловту ол шаңнаан-биле шаңнаткан.

Клемент Готвальд орденин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң [illegible] министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновка база тывыскан. Чехословак-совет найыралды хөгжүдеринге, ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң чепсектиг күштериниң аразынга акы-дуңмалышкы сырый кады ажылдажылганы быжыглаарынга ачы-хавыяазы дээш ук орден-биле ол шаңнаткан.

Эш Г. Гусак шаңнатканнарга чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш оларга быжыг кадыкшылды, социализмниң чаагай [illegible] дээш, улустарның аас-кежиин дээш [illegible] чаа-чаа улуг чедиишкиннер-биле болзун деп күзээн.

Эштер М. А. Суслов биле Д. Ф. Устинов бистиң шаңналдары дээш ЧКП ТК-га болгаш ЧССР-ниң күрүне удуртулгазынга [illegible] гейлеп, ол шаңналдар дээрге [illegible] чурунда ленинчи интернационалчы политиктиң [illegible] сын, социалистиг демнежилгезин чурттарының туруштарын улам ыңай быжыглаарынче чүткүлдүг илергейлеп турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ачы-хавыяазын хүлээп көргени болур дээрзин [illegible].

[illegible] эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, В. В. Кузнецов, К. У. Черненко, К. В. Русаков, албанның өске-даа кижилери чораан.

Шаңнаашкынга ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Ч. Ловетинский олар олуршканнар.

(СЭТА).

АМЫДЫРАЛДЫҢ ӨНДҮР УЛУГ ШЫНЫ

ЛЕНИНГРАД. Эш Л. И. Брежневтиң «Бүр чер» деп номунда киирген чүүлдерге, түңнелдерге болгаш сүмелерге холбаштыр организакчы болгаш [illegible] тиг ажылды улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле сорулгаларны Ленинградтың болгаш Ленинград областың партия, совет, профэвилел база комсомол активиниң хуралынга чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов ол хуралга чугаалаан.

Леонид Ильичтиң чаа чогаалын совет кижилер ханы кичээнгей-биле номчуп болгаш чугаалажып турар деп, ол чугаалаан. Ол чогаал совет улустуң хүн бүрүдеги маадырлыг ажыл-ижин алызындан ханы көргүзүп, социалистиг тургузугнуң артык күштерлиин, бистиң чурттуң бүгү улустарының акы-дуңма найыралын болгаш чаңгыс эвин, Коммунистиг партияның удуртукчу болгаш [illegible] ролюн бүрүн көргүзүп турар. «Бүр чер» деп номнуң бүгү [illegible] — дээн болгаш [illegible] ленинчи эртемниң [illegible] кырында [illegible] база бир чырыткылаңнаан үлегер-чижээ-дир.

улуг чоргаарланышкынын ол хайныктырып турар деп, хуралга онзалап демдеглеп турган. Удуртулганың [illegible] биле сырый харылзаа, [illegible] звенону тып билири, [illegible] ның шиитпирлерин боттарган [illegible] биле ханы илереттинген.

Бүгү-ле организакчы болгаш идей-политиктиг ажылдың сайзырангайжыдарының [illegible] арга-сүмелери-биле партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый [illegible] «Бүр чер» [illegible] ны [illegible] бооп өөредип турар.

СЭКП-ниң XXV [illegible] СЭКП ТК-ның [illegible] (1978 чыл) [illegible] Ленинград [illegible] районнар база областың ажылчы чоннары [illegible] тандырар, коммунистиг [illegible] [illegible] жүгүн [illegible] бээр дээрзин [illegible] жакчылар бүзүредип чугаалаан.

Эш Л. И. Брежневтиң чаа чогаалынга интернационализмниң бедик идеалдары сиңниккен, совет кижилерниң эрес-маадыр чоруктары [illegible]

(СЭТА).

ЧАРЫШТЫҢ ЭГЕЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

[illegible]

ДУШАНБЕ

[illegible]

КРАСНОДАР

[illegible]

ПЕТРОПАВЛОВСК

[illegible]

штаптар база бар.

(СЭТА).

САЯННАРГА МУЗЫКАЛЫГ БЕЛЕК

[illegible] фестивалы Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларынга [illegible] Красноярскиге, Абаканга, Дивногорскиге болгаш Сибирьниң [illegible] тер ол музыкалыг байырлалга уран чүүлдүң ийи чүс чыгам мастерлери киржир. Тудуп тургузарынга Ленинградтың эртемденнери, инженерлери, ажылчыннары улуг салыышкынын киирип турар гидроэлектростанцияның тудуунуң чорупт турар черинге — Енисейниң эриинге концерттер болур.

[illegible] Леонид Ильич Брежнев [illegible] дедир талазы-биле [illegible] эртем-техниктиг [illegible] Фестивальга [illegible] отттары анаа-ла уранчыткан ат эвес, харын удавас херек кырында боттуг чүүл болу бээр: гидротудугжулар хүрээ бетинде, декабрь 22-ге чедир — энергетиктерниң профессионал байырлалынга утпушту станцияның баштайгы [illegible]

[illegible]

дең, Енисейде тудугнуң бызаңчылар-бетонщиктер бригадири Михаил Машенко чугаалаан. — Сибирьге болгаш [illegible] тударының [illegible] деп, ол медеглээн.

(СЭТА).

Харылзаа бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларынга РСФСР-ниң алдарлыг харылзаачызы хүндүлүг аттың тывыскан дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Харылзаа талазы-биле ачы-хавыяазы [illegible] РСФСР-ниң алдарлыг харылзаачызы хүндүлүг атты Тыва АССР-де харылзаа[illegible] ның Туран район бөлдириниң начальниктиң оралакчызы Марфа Максимовна Сигаревага тывыскан.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1978 чылдың ноябрь 2[illegible]

Л. И. Брежнев
КУР ЧЕР

Эш Л. И. Брежневтиң чогаалдарынга бистиң номчукчуларывыстың улуг сонуурганының идей-политиктиг ажылды сайзырадылгазынга партияның болгаш улустуң революстуг, дайынчы база куш-ажылчы чаңчылдарынга ажылчы чоннарның кижизидилгезин күштелдирериңге ук чогаалдарның канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын барымдаалааш, «Новый мир» деп журналдың 1978 чылда он бирги дугаарынга парлаттынган Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп сактыышкыннарын «Шынга» база парлап эгелээн бис.

I

Тараа барда ырлап-даа болур. Чон ынча деп аваа эвес чугаалажып турар. Тараа кажан-даа эң чугула [illegible] [illegible] эң үнелиг боор келген. Улуг эртем-техниктиг чедиишкиннерниң үези болур бистиң бо үениске-даа [illegible] чуртталгазының үнелиг дозу боор турар. Кижилер космоске ужуду үнүп, хемнерни, далайларны, океаннарны чагырып ап, чер иштинден нефть болгаш газты казып тып, атом энергиязынга-даа шиңгээдип алган, а тараа бисте херек таваа боор арткан.

Ылангыя сүлде демдээнде тараа чуруктуг бистиң чурттуң хамаатылары тарааны онза хандыкшылдыг, ындыктыг үнелээр. Ындыг сеткилдиг мен база-ла амыдыралым тура-ла эки билир мен деп чугаалап болур мен.

Ачамны алырга — ажылчын, кырган-ачамны алырга — тараачын кижи мен, заводка-даа, кодаа ажыл-агыйга-даа ажылдап чордум. Эге [illegible]. [illegible] хоорайжыкын чылдарынга ук завод дыка ур үе иштинде самдан үнгениниң уржуунда, чер чарып, тараа тарып, хойну көрген болгаш, тарааны бодунуң холу-биле ажаап өстүрерин деп чул дээрзин эки билген мен. Чер тургузукчузунуң [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ажылдап турдум, оон соонда база катап металлург-даа болу бергеш, тараа дугайын черле уттуп көрбээн мен, ол дугайын үе боду-ла сагындырып келир турган. Өске коммунистер-биле чады кодаа черлерже унуп, хөй-хөй хуралдарга кулактар-биле [illegible], [illegible] организастаашкан ындыг кижи мен.

Куш-ажылчы амыдыралымның эгезинде чүгле дөрт чылды кодаа ажыл-агыйга бүрүнү-биле берген мен, азы дөрт чылдың дөртедиизин шуптузун бүрүнү-биле берген мен деп-даа чугаалап болур мен. Чер [illegible] боор [illegible] [illegible], а [illegible]. Ук [illegible] берген, хөдөр мен келген мен. 1927-ден 1931-ге чедир чылдар бистиң чурттуң [illegible] үе боор арткан. [illegible] [illegible] [illegible], чүгле хуу черлерниң [illegible] турарывысты эвес, харын [illegible] [illegible] [illegible], тарааның [illegible] мун-мун чылдарда [illegible] келген эге [illegible] организастап турарывысты эки медерел билип турган бис.

Хоорай болгаш кодаа, завод болгаш [illegible], үлегери болган кодаа ажыл-агый мени онза чоок апарган болгаш, ол бүгү чүүлдерни чугаалап турар ужурум ындыг. [illegible] [illegible] [illegible] үлегерин катап тургузарының үзээ тургузуушкуну мени чурумда бижиир болгаш мен. Ынчалдажок ынчан колхозтуңуң ажыл-херээ база-ла бүгүдүнүн кичээнгейин негеп турган. Днепропетровскиге хоорай биле кодаа мээн ажылымга колдуунда бир демей черни ээлеп турган. Молдавияга кол черни кодаа ажыл-агый ээлеп турду, ынчалза-даа ынчан ачаа колдуунда чаа тургустунуп турган үлетпүрге база-ла улуг кичээнгей салып турган мен. Ол ийи ажыл, ийи черлелешкек шугум ышкаш, кезээде-ле кады кожа чоруп келген. Ынчангаш ийи черлелешкек шугум кажан-даа бот-боттунга тудушпас диҗир болгай, а мээң бодум олар тутчу берген ындыг боор турар.

Чаңгы тарылганың канчаар чоруп турарының, тарааның үнүжүнүң, дужут ажаалдазының темиледээшкиннериниң дугайында медээлер Кремльде мээң ажылдап турар черимге бөгүн-даа үргүлчү кээп турар. Чурттуң аңгы-аңгы зоналарынче болгаш база-ла ырак чаңгыс [illegible] ол дугайында телефон дээш айтырыглаар, Кубаньда, Днепр эриктерин, Молдавияда, Поволжьеде, Сибирьде [illegible] хары [illegible] ынча тарааның [illegible] [illegible] [illegible] апарган мен. Чижээ, кур черге июнь 15-ке чедир чаъс чагбаан болза, дужут хоюн [illegible] мен эвээш болур дээрзин билир мен. А бир эвес июнь айның төнчүзүнге чедир кургаг болган болза, дужут оон-даа эвээш болур апаар... Ындыг [illegible] [illegible] [illegible] берген Москвазе көөрүнге, кур черниң кыдыг кызыгаар чок ховулары, комбайнерлерниң, агрономнарның, [illegible] [illegible] арыннары көстүп келир, ынчан шак ол эргим кижилерниң чеже-даа ырак турар болзумза-даа, олар-биле база катап чаңгыс черде кады турар [illegible] сактып келир мен.

Кур чер мээн амыдыралымга [illegible] кирген. А хамык херек Москвага 1954 чылдың январь айның төнчүзүнде, соок [illegible] [illegible], ынчан мени СЭКП ТК-же [illegible] берген турган. Кур чер дугайында айтырыгны ынчан мен бир дугаар дыңнап каан эвес, ол дугаарын оон мурнунда-ла билир турган мен, [illegible] [illegible] чүве [illegible] [illegible], кур черни [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ук [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], база ана эвес, бөрге дээрзин ажыл-[illegible] [illegible]. Оон-биле кады амгы үеде партияда оон артык харысалгалыг дагыга чок дээрзин неме каггылар. Төп Комитет ынаар П. К. Пономаренко-[illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ындыгын кур черни кылдаа-биле чарып эгелээри-биле холбаштыр ол бүгү делгем ховуларге кылза чогуур бүгү ажылдарны чаа ёзу-биле өөренип көөрү [illegible] [illegible].

Биске даскан эң харысалгалыг чүүл болза кур черни чарарын хандырары турган. Онза бөрге херек туруп турарын билип турган мен. Ону кылырда, хамыктың мурнунда ол чугула сорулганы күүседириниң шын организастыг шиитпирин тып алырында турган. Чүгаа болза чүгле чаңгыс республиканың тараа ажыл-агыйының кезиириниң дугайында эвес, а бүгү Совет Эвилелиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дугайында боор турган.

Ам бо күстен эгелээш-ле кур черден чаа дужутту алыр ужурлуг турган! Ынаа-ла бо күстен эгелээш!

Ынчангаш мени амыдыралым, та каш удаа чүве, ам база катап улуг өскерлиишкинге таварышкан.

1954 чылдың январь 30-де ТК-ның Президиумунуң хуралынга Казахстанда байдалыы болгаш кур черни чарары-биле холбашкан сорулгаларны чугаалашкан. Оон соонда ийи хонгаш, мен Алма-Атаже ужуп чорүй барган мен.

[illegible] ол онза чугула үезиниң дугайын сактып чугаалаар ужурга таваржыр боор мен деп ынчан бодаваан мен. Кур черге база-ла демдеглелдер кылбайн турган мен деп мээнзе база чугаалап каайн. Ынчап турар чай-даа чок турган. Ынчалдажок ол дугайын хомудаавышаан херээ база чок боор деп бодай-дыр мен.

Мени-биле холбаштыр В. И. Ленинниң «Күрүне болгаш революция» деп номунуң сөзүүнге бижээн чүүлүн сакты-дыр мен. Ынаа, Ленин база бир чаа эге белеткеп эгелеп турда, Октябрь [illegible] [illegible] [illegible], чай [illegible] дыраанын чугаалап турар. «Ындыг чай чок чоруурун, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] туруптас, чүге дизге революция дугайын анаа-ла бижииринин орнунга, ук «революцияны дуржулгазын» херек кырында кылып көөрү чүлден артык эки болгаш ажыктыг боор» — деп, Владимир Ильич баштактаныы аарак бижээн болгай. Ол ленинчи сөстер бистерниң шуптузунга чагыг болур ужурлуг.

Кур черге миллион-миллион совет кижилер революцияның дуржулгазын уламчылааш, чаа тöөгүлүг байдалдарга оон чалап алыышкыннарын байыдып, сайзыраңгай социализмниң тиң-дедивес турушкужу херек кырында дуржулганың чидин [illegible] Ынчангаш кур черге мээң ажылдап эртерген чылдарым мээң амыдыралымда эргим, уттундурбас үе боор арттыр калган.

Алма-Атага оон мурнунда чорбаан кижи мен. Ындыг [illegible] ук хоорайны кончуг чыдыг сеткил-биле көөр келдим. Ол мени шагда-ла ажын чоок хоорай апарган турган, ону мен оон мурнунда көрбээн-даа болзумза. Каменское, Днепропетровск азы Запорожье дээш чижектиг хоорайлар ышкаш, анаа кончуг ынак апарган турган мен.

Дайын үезинде тылче көшкен чоок кижилеримниң адрезин, хөй-хөй фронтучулар ышкаш, база-ла дораан тып албаан мен. Тылче көжүп чоруткан кадайымның эң баштайгы чагаазын ур болгаш дуугурзаннаар сес ай эрткен соонда алган мен. Оон даштында адрезин номчуурумга: Алма-Ата, Карл Маркс кудумчузу, бажың № 95 деп каан болган. Мээң ог-бүлемниң чылыг-чымчак [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] чурттаан кижилерни [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база ук чагааны билип алган мен. Ол болза Турсун Тарабаевич Байбулганов [illegible] кадайы Рустам [illegible] Байбулганова олар болгаш. Алма-Атага чоруп турумда, ук хоорай [illegible] дээрге чаңгыс [illegible] бажыңнардан тургустунган турган. Ол бажыңнарның аразындан Байбулгановтарының бичии бажыңчыгажын [illegible] тып алдай мен. Чайын ол погаан үнүштерге хүрээлеңдир, [illegible] дужунда [illegible] [illegible] [illegible] чыдар кончуг солун чер деп кадайым мээң дайын үезинде бир чагаазынга бижээн кижи. Алма-Атага чоруп турумда, февраль ай турган болгаш, ол арыкта суг чок, бүрүлери шагда-ла тоглап калган ыяштар чоокшулап орар чылыг хүннерни билип каан, чоорту хеел, шаараш будунгаларында [illegible] [illegible] [illegible] үнүп келгилээн турган. Ону көргеш, арткен дайынның дыка хөй хүннерин, чүге-ле ийик, ала чайгаар, барык каракка олчаан чыгыы көстүп турар кылдыр кончуг тодаргай сактып келген мен. Кире дужейн бе? Эки сеткилдиг казах ог-бүлеге четтирдим деп чугаалаай-даа мен, кажыгөлерге дайын чылдарында дөрт кижиниң орнунга чеди кижини эп-найыралдыг чурттадып турган оон хааналарынга-даа болза мөгейип каай мен. Ынчалза-даа кадайым [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] кире дужейн деп бодап келгеш, соксап каан мен.

Ажылдап, чурттаар ужурлуг хоорайымны эки билип алыр дээш оон ынай улажылап чорупкан мен. Базаарга чеде бээримге, кончуг солун болду: дуржулгалыг кижи оон хөй чүүлдерни билип ап болур. Базаар дээрге кандыг-даа черниң ажыл-агый амыдыралының бир ийиы көрүнчүү, чурттакчы чоннуң ёзу-чаңчылдарының көрүнчүү-ле болгай. Алма-Атаның ыыт-шимээнниг, хөй улустуг, эрээн шокар базаарындан хөй солун чүүлдерни билип алган мен. Ук хоорайның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] аажок таарышты.

Алма-Атага баштай аңгы-аңгы черлерге чурттаар ужурга таварышкан мен. Эгезинде хоорай кыдыында, ам болза аллар-суралгыг Медео катоктан беш хире километр ыракта даштанылга бажыңынга чурттадып каан (ынчан ол каток турбаан). Чаражы-даа хөлчок чер болган. Сагтаалыг, орукчугаштарлыг, агаары онза арыг, даглар хап бадып чыдар шулураат бичии хемчиггештиг. Даглары база чоогунда, оларның баштары арта харлыг ак-ак, шала көк-көк. Казахстанга сөөлгү катап 1976 чылдың сентябрьда [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] чеде бергеш, шаанда чурттап турган өрээлимни көөр дээш, ийиге базыыр үне бергеш, таныыр ижинимни ажыткаш, бо болза мээң чурттап турган черим бо-дур, бо сонга баарынга ажылдаар олурум турган, а манаа диван турган чүве деп, кады чораан өөрүмге чугаалап бар чорумда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— Чок-чок, Леонид Ильич, шала ындыг эвес боор, силер мырынай ийи ажык чаза кааптынар ышкаш — деш, хулумзүрдү.

Ол чорук кижи амытанның чөгенчиг уттуучазын эвес, а хөй-хөй өскерлиишкиннерниң дүрген боор турарын көргүзүп турар. Чүгле эде туттунган дыштанылга бажыны эвес, бүгү Алма-Ата бөзин бисавылаңге дениээр арга чок өскерилген болду. Ам ол хөлчок улуг, бо үениң, барык миллион чыгыы чурттакчылыг, чараш делгем, бир ийилы хоорайы апарган. Ону эки бодап кылган план бүүгаар, онаа ыныкшыл-биле улам улгаттыр тудуп турар. Ында ам үш-удурум, бир демей, хөлүгүр кварталдар чок, чаа тудугларының архитектуразы онзагай, улуг бажыңнарының хевири шупту аңгы-аңгы, бот-боттарынга [illegible].

Алма-Атага чеде берген санымда-ла эрги өнүүктеримге: «Силерге база катап, дөргүл-төрелдеримге ышкаш, чедип келдим!» — деп чугаалаар кижи мен. Кажан анаа мээң ог-бүлем чеде бээрге, ол-ла бичии кызаада тараачын ёзу-биле тудкан бичежек ыяш бажынга чурттай берген бис. Ол бажын ам чок, бузуп каапкан. Оон соонда төпче, Джамбул кудумчузунче көже бергеш, элезин туйбуулардан кылган шенелде бажыңга чурттап эгелээн бис. Ол бажың база-ла шоолуг быжыг эвес болганы ол боор, ону база-ла ап каапкан. Дайын үезинде мээң ог-бүлемни боттарынга кирип, чурттадып алган [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чок, оон орнунда ам улуг фонтан хөглүү аажок аттыгып турар. Чүгле Фурманов кудумчузу [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дешкен черинде бажың харын бисэ хевээр бүдүп арткан. Ынчалза-даа анаа Алма-Атага ажылдап келген чылдарымның чүгле сөөлгү айларын чурттап эрттирген кижи мен.

1954 чылдың февральдың эгезинде, чаа черге чеде бергеш, үр-даа болбайн, Казахстанның Компартиязының ТК-зының пленумунга олуртшкан мен. Республикада ажыл-херектериң байдалының дугайын анаа санал берген хөй-хөй [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чугаалаан дээрин демдеглээр ужурлуг мен. П. К. Пономаренко-биле бис оларны кончуг кичээнгейлиг дыңнап орган бис, боттарывыс санал бербээн бис. Кажан удуртулга сонгуур үе чедип келгенде, СЭКП ТК-ның төлээзи турар кылдыр, ТК-ның Президиуму Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретарынга Пономаренкону, ийигизинге — Брежневти сонгуур деп санал киирген дораан пленумнуң киржикчилеринге дыңнаткан.

П. К. Пономаренко-биле бис чаңгыс сорулганы чедип ап, кайывыс-даа чай чок, эптиг, деминиг ажылдап келген бис. Пантелеймон Кондратьевичиниң дайынның бүгү дургузунда дайзынның тылынга чоннуң удурланыышкынын удуртуп келген «кол партизан» кылдыр көрүп, арга-мергежилдиг организакчы, ийгилдиг эш-даа кылдыр санап, кезээде бедик-биле үнелеп, хүндүлеп келген мен.

Ук пленумнуң соонда Пантелеймон Кондратьевич оон киржикчилеринге өөрүп четтиргенин илереткеш, ийилдиривистиң өмүнээзинден каш сөс чугаалаан кижи:

— Силерниң көргүскен бүзүрелиңерни шыңзыдып шыдаар боор бис деп бодай-дыр мен. Кызып ажылдаар апаар бис! Амгы үеде Казахстанның партия организацияларынга [illegible] сорулгаларны күүседип шыдаавывыстың дугайын Төп Комитетке ийи чыл хире болгаш илеткеп шыдаар боор бис деп бодай-дыр мен.

Шынап-ла ийи чыл болганда, ынчан мен Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары тургаш, кур черни андарып эгелээр дугайында партияның салган улуг сорулгазын алдарлыы-биле күүседип шыдаанывысты СЭКП-ниң XX съездизинге айыткаан мен дээрзин баш удур чугаалап каайн.

2

Ажыл дораан-на бистиң шуутувусче чүдүрлүп келген. Бөгүн, хөй-хөй чылдар эрткенде, ол үениң документилерин ажып көрүп ора, ол кончуг чай чок үеде ынча хөй ажыл-херектерни канчап бүдүрүп, ынча хөй черлерге канчап барып четтигип турган кижи боор мен деп-даа бодап келгилээр-дир мен. Бистиң организмивис [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кижи бедик сактыр арга чок, кончуг бөрге шылгалдаларны ажып эрте бээр кылдыр шак ынчаар чаяаттынган боор. Ындыг таварылгаларда дайын бааа катап сагышка кирип кээр: дайын үезинде кижилер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] рышпас дээр боор — уйгу-дыш-даа чок, ижин-чыгын-даа куруг, ону иштинге ол-ла [illegible] таваржып, соок харга дүн-хүн чок донар, доштуг суга кирер дээш черле чүнү көрбес дээр, — ол [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] «тайбың» адыглардан кижилер аарывас боор чүве. Ындыг байдалдыг чүүлдерни кур черге ажылдап тургаш база көрген мен.

Кур черни андарганы фронт-биле, улуг тулчуушкун-биле деңнээн болур. Ол тулчуушкунга партия биле чон тиилеп үнген. Бистер, фронтучулар, дайынны уттуп шыдавас бис, арткен дайын угаан-бодалга бо-ла кирип кээр, ындыг [illegible] кур черни [illegible] [illegible] [illegible] чорудулгазы-биле дениээрге черле чазыг болбас. Кур черге дайынга ышкаш аткылажыышкын [illegible] [illegible] [illegible] турбаан-на харын, ынчалза-даа бүгү чүүлдер дайын чорудулгазынга кончуг демей боор турган. Кур черни андарып эгелээрин мурнунда, [illegible] [illegible] [illegible], хамык күштү [illegible] мөөңнээр, тылды чооктуладыр ужурлуг турган [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турган. Үстүнде чугаалааным пленумнуң соонда Казахстанның Компартиязының VII съездизи болган, анаа хамык ажыл-херектиң анализин кылган. Оон мурнунда сонгуткан ТК-ның Бюрозунуң болгаш Секретариадының ажылын съезд багай деп санаан.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Чүс-чүс колхозтарлыг, совхозтарлыг болгаш МТС-терлиг, хову-шөлдеринде он-он муң трактор, [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] таарымчалыг хөй-хөй черлериндэн аңгыда, миллион-миллион гектар сиген шөлдерлиг болгаш одар-белчиирлерлиг, шак ындыг канчаар-даа аажок байлак оранда тараа, эът, хевен, дүк [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]га, оон өзерден туржук, харын чамдыкта кудулап бадып тургулаан. Сүт саалдазы 1940 чылдыындан куду, тарааны гектар черден 5—6 центнерни, хевенни — чүгле 10 центнерни, картофельди — бир гектардан 60 безин четпес центнерни ажаап ап турган.

Ынчаарга чурттуң дайынга бурун хоозураттырган Кубань, Украина, Дон дээш чижектиг районнары безин ол үеге чедир үрелген ажыл-агыйын катап тургускаш, тараа дужудун болгаш малдың продуктулуг чоруун элээн өстүре берген турганнар. 1953 чыл республикага хоорай дээн эки чылдарның бирээзи турда безин ол чылын малга чем курлавырларының чедишпезининдэн бүдүн чартык миллион баш мал чудап өлген. Хамык малды соок кыжын ажык дээр адаанга бөдүүн кажаа-хорад безин чокка тудуп турган. Ынчаарга өлүп хоравас арга чок. Ол хиризинде: «Бис мал-маганывысты кезээде ынчаар азырап келген улус бис» диар хөөннер чер бүрүзүнге нептерээн турган. Оон аңгыда, колхозтар даргаларының дыка хөйү эге билиглиг, а үш чүс кижи шуут доңгуп-даңгып номчуп, бижип билир турганын немеп каайн.

[illegible] [illegible] ажыл-агыйының ындыг бөрге байдалы чамдык чөптүг чылдагааннарлыг турганын база чугаалаар апаар. Ол чорук ук чугула алырның бүгү чуртта хожудап турарын херечилеп турган, ол дугайын партия 1953 чылда СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунга дорт [illegible] [illegible] чугаалаан. Ынчалза-даа Казахстанда байдал черле кончуг бөрге турган. Херектиң бир [illegible] турган чылдагааны болза чамдык черлерниң удуртукчулары бергелер-биле демисежириниң орнунга, харык [illegible] [illegible], «та канчалзын, та чоннзун, ынчаар турар ыйнаан» дээр янзылыг хөөн-биле ажылдап турарында боор турган.

— Улуг республиканы удуртуп күш четпейн барган ындыг-дыр бис — деп, съездиге ТК-ның кодаа ажыл-агый талазы-биле харыылап турган секретары И. И. Афонов чугаалаан. — Бис болуушкуннарны башкарып билбес, бир черден бир черже, оолдажок эрт шериглери ышкаш, чүгүржүп-ле турар ындыг улус-тур бис. Ынчангаш оон-моон хып үнүп турар «өрттү» өжүрер дээш чай алынмас-тыр бис. Бистиң удуртулга методувустуң кол хевири арта-ла саазын база эвес, а [illegible] кижилер боор турар дивегитер бе.

Ындыг чемиишкиннер соонда, партия обкомнарының талазындан кандыг-даа бот илерикей база турбаанынга кижи кайгавас. Бир эвес кандыг-бир чер ол-бо ажыл-херекти эдип, чазап экижидерин оралдашкан болза, оон өөзу «хектүг» чүүл боор коступ турган. Чижээ, Актюбинск область малга бүдүн чартык чылда четчир мал чеминиң курлавырларын тургузар деп санал үндүрген чүве-дир. Оон ол буянныг херээн чүүлдүг деп санаан болгаш ол дугайында хүлээлгелерин солуннарга-даа парлаан. Ынчалза-даа кандыг-даа эгелээшкиннер хамыктың мурнунда бодунуң иштики күштеринге, ажыглаттынмайн турар курлавырларынга даянгап турар ужурлуг болгай. Ындыг эгелээшкиннерниң кол үнези оозунда болур. А актюбинчилерниң ындыг эвес болган. Олар ыткыр хүлээлгени хүлээнип алгаш, Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинче чагаа бижээш, ындыг-ындыг хүлээлгелерни хүлээнип алдывыс, бистиң бо хүлээлгелеривис күүсеттинзин деп бодаар болзунарза, биске үш чүс трактордан, алды муң тонна керосиндэн, ынча-ынча автолдан, солидолдан, артык кезектерден дүрген немей чорудуп берип көрүнер деп дилээн улус боор-тур. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бистиң-биле ааздылга кирбес деп бодаар болзунарза, бистиң чаазырлар болурувуска дузалажынар деп дилээн ындыг улус-тур ийин.

Азырадыкчы хөөн, ажыл-херекти өскениң күзели-биле кылыр дээр бодал чамдык эштерниң чес-холазын дораан көргүзе бээр дээрзин партия, совет, шериг, ажыл-агый талазы-биле удуртур ажылдар кылып чорааш-ла билир турган мен. Кур черни андарар, анаа бүгү улус дузалажыр [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] чок сойгалап илеретпес болза, ол айыылдыг [illegible] [illegible] [illegible]. Ынчангаш ону ойтур шаппас болза, хоржок деп бодап алган мен.

Кадрларга камныг болур херек деп чеже-даа чугаалап келген мен. Ынчалза-даа ол херек кырында ажылдап билир, оозун ажыл-ижи-биле [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] гир. Ынчангаш кижи-ле болганын камнап, хайыралазын дивээн, ажылдап билбес, ак сеткилдиг эвес кижилерни шиитпирлиг солуур херек. Казахстанга ук республиканың янзы-бүрү эргелелгажыы [illegible] [illegible] [illegible] тыртып дешшидип турганы тодаргай илереэн. Ындыг чорукту дораан чок кылыр ужурлуг турган, ынчангаш П. К. Пономаренко-биле бис ол талазы-биле шиитпирлиг туруштуу ээлээн бис. Хомудап, өскээр бодаар кижилер турбазын дээш херектиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ажылы-биле чугаалап берип турган бис. Чижээ, 1954 чылдың мартта Алма-Атага сонгукчулар мурнунга эң баштайгы [illegible] [illegible] [illegible] мен.

— Амгы үеде Казахстанның партия организациязының мурнунда турар канчаар-даа аажок [illegible] [illegible] [illegible] кадрларының шын шилип алыр болгаш шын хуваап тургузар чорук онза чугула ужур-дузалыг боор турар. Кадрлар-биле ажылда улуг четпестер болгаш частырыглар барын Казахстанның Компартиязының VII съездизи айыткан болгай. Чамдык удуртукчулар кадрлар шилип алырда, оларның ажыл-ишчи шынарын барымдаалавайн, а ол-бо удуртукчуга бердингенин азы бердинмээнин барымдаалап шилип алыр чорук оларның аажы-чаңынга чогуп херечилеп турар. Ындыг чүүл-биле канчап-даа аажок болбас. Партияның салган сорулгаларын шиитпирлээр шыдалдыг, дуржулгалыг, удуртур ажылга депшиттинеринге белен кижилер республикада кайы хөй.

Быжыг тура-соруктуг командирлерни шилип ап, тылдарны быжыглавышаан тургаш бис кур черни андарып эгелээр дугайында партияның шиитпирин четтикпейн манап турган бис. Шынап-ла 1954 чылдың февральдың төнчүзүнде СЭКП ТК-ның төөгүлүг февраль-март Пленуму болган, анаа «Чуртка тараа бүдүрерин улам ынай көвүдедир дугайында болгаш кур база курукан черлерни шиңгээдип алыр дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Казахстанның ховуларынга улуг тулчуушкун-даа эгелээн. Ол тулчуушкун канчаар-даа аажок калбак делгем девискээрге калбарган. Соңгу Казахстан бөрзының чүгүнден чоон чүгүнге чедир 1300, соңгу чүгүндэн мурнуу чүгүнге чедир 900 километр чер. Ында амгы үеде туруп турар алды (ынчаарда беш) областың — Кустанай, Целиноград (шаанда Акмолинск), Соңгу-Казахстан, Кокчетов, Тургай болгаш Павлодар областарының — ниити девискээри 600 муң дөрбелчин километр ажыг. Ол болза Франция чижектиг күрүнениң девискээриндэн оранчок улуг боор турар. Ол девискээрге 250 муң дөрбелчин километр уңуш-дүжүткүр черни — бүгү Англияның девискээриндэн-даа улуг черни бир-ле дугаар чарып андарар ужурлуг турган.

Кур черлерни чүгле бистер эвес, Алтай край, Красноярск край, Новосибирск болгаш Омск областар, Поволжье, Урал, Ыраккы Чоок чүк база андарып эгелээн. Чуртта шиңгээдип алдынган кур болгаш куруккан черлерниң ниити шөлү амгы үеде 42 миллион гектар боор турарын хөй кижилер билир. Оон 25 миллион гектарын Казахстан андарган. Ол 25 миллионнуң 18 миллион гектарын Казахстанның ховуларынга чүгле 1954 болгаш 1955 чылдарда андарган.

Ол саннар кижини кайгатпас арга чок, ынчалза-даа кур чер дээрге чүгле андарып каан чер эвес-ле болгай. Ол дээрге чурттаар бажыңнар, школалар, эмнелгелер, уруглар садтары, яслилер, клубтар болгаш чаа оруктар, көвүрүглер, аэродромнар, мал кажаалары, элеваторлар, [illegible] болгаш заводтар дээш — чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, чоннуң амыдырап чурттаарынга таарымчалыг, амгы үениң сайзыраңгай кодээ ажыл-агыйы бүдүрүлгезинге эргежок чугула бүгү чүүлдер-дир.

Ол бүгү чүүлдерниң канчаар боттанып турганын манаа онза делгереди чугаалаар, оон хүн бүрүзүн, болуушкун бүрүзүн көргүзер арга чок кижи-дир мен. Кур черниң, ону шиңгээдип алганының үезинде бергедээшкиннерниң, эң баштайгы кур черликтерниң эрес-маадырлыг чорудузу болгаш оларның оон соңгаазы салым-чолунуң дугайында эвээш эвес чүүлдер бижиттинген. Кур чер эң эгезиндэн тура-ла амгы бо үеде ышкаш шак ынчаар сайзыраан турган дээш бистиң ол үеде боттандырып турган стратегиявысты болгаш тактикавысты, ынчаарда ажыл-чорудулгавыстың кол угланыышкыннарын доңчузу-биле чугаалаарга мындыг чүве: чаа ажыл-агыйларның болгаш улам калбарып эгелээн эрги ажыл-агыйларның чер тургузуушкуну; чаа тургустунуп турар совхозтарның суурларын тудар черлерни шилип алыры; ынчаарга шуут куруг чыткан ховуларга чүс-чүс муң кижилерни хүлээп алыры болгаш оларны таарыштыр тургузары; баштай он-он, оон соонда чүс-чүс совхоз суурлары хады үеде тудуп тургузары; хөй муң специалистерни шилип алыры; эжеш тиктек кижилерден эп-найыралдыг, сырый каттышкан коллективтерни тургузары; кур черни андарып эгелээри болгаш эң баштайгы чаңгыс тарылганы эгелээри... Ол бүгү чүүлдерни ээлчештирип эвес, а харын үе-шагда шуптузун кады кылыр ужурлуг турган.

Чижээ, чер-черге удуртукчу кадрларны быжыглаар талазы-биле кончуг кыска хуусаада чергетчогуур ажылдың хемчээлин номчукчулар эки билип алзын дээш дараазында саннарны алан көрейн. Чүгле 1954 чылда кур черге ажылдадылыы-биле партия райкомнарының болгаш партия эге организацияларының беш чүс ажыг чаа секретарыларын, муң-муң колхозтар даргаларын, агрономнарны, зоотехниктерни, инженерлерни, механиктерни кандидатураларын көрген болгаш санаалдаан. Оларның аразында тус черниң эң эки дээн ажылдакчылары-даа эвээш эвес, а өске черлерден келген кижилерниң саны оон-даа хөй турган. Биске канчаар-даа аажок улуг дузаны СЭКП ТК, эвилел министерстволары, чурттуң дыка хөй республикалары болгаш областары көргүскен, олар боттарының кадрларын кур черже харам чокка чорудуп берип турганнар.

ССРЭ-ниң совхозтар министерствозу специалистер шилип алыр талазы-биле тускай штабты тургускан. Ук штабтың өрээлдери вокзал [illegible] ри ышкаш хайым, улус оон узулбес турган. Мен анаа чамдыкта чеде бергеш, эртен даң бажындан эгелээш дүн ортузунга чедир улус хүлээп ап, неделя-неделязы-биле туруп бээр ужурга таваржып турган мен. Кур черге ажылдаарын күзээн кижи бүрүзү-биле кандыг-даа үезинде хаарыылаанмайн, кончуг делгеренгей чугаалажып турган мен. Ынчанмас болза хоржок. Чүге дизге кижи бүрүзү бодунуң ол шиитпирин эки хандыр бодап алган бе дээрзин билири эргежок чугула турган. Ындыг кижилер-биле чугаалажып ора, мен олар боттарының эки туразы-биле чорууру деп турар бе, ажыл дуржулгазы, кадыы кандыгыл, ог-бүлези чүү деп бодап турарыл, удур бе, удур эвес бе дээн чижектиг өске-даа айтырыгларны салып турган мен. Олар база-ла хөй айтырыгларны салып турганнар, чижээ, кажан чорза экил, совхозтуң чери делгем бе, кандыгыл, үнүш-дүжүдү кайы хире боор болуруял, кайыын улустар келирил, машина-техниканы кайы киире бээрил, [illegible] [illegible] дээрезинде чүнү ап алза экил дээн ышкаш өске-даа айтырыгларны салыр турган.

Ол-ла черлерге, министерстволар корпустарынга, беседалар аразында түр чавсаа үезинде келир үениң совхозтар директорлары боттарынга болур-чогуур специалистерни база шилип ап тургулаан. Беш кижи: директор, кол агроном, кол инженер, инженер-тудугжу, кол бухгалтер составтыг улуг чөвүлел ынчаар туруустунуп турган. Сөөлүнде барып беш эвес, алды кижи составтыг удуртулганы шилип алган бис, анаа директорнуң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы немежип кирген, ол чокка кур черниң амыдырал айтырыгларын, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] берге-дир дээрзин дуржулга көргүскен

(Уламчылыг).

АЖЫЛ-ИШЧИ БОЛГАШ НЕГЕЛДЕЛИГ ЧУГАА

Районнуң экономиказында кол черни мал болгаш чер ажылы ээлеп турар. Ынчангаш кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге удуртулганы партия райкому, эге организациялар ажыглаар аргаларга экижиткен, партийжи организациялар болгаш идей-политиктиг ажылдарны идепкейжиткен. Отчёттуг үениң дургузунда районнуң партия организациязы өскен, идей-политика биле организация талазы-биле быжыккан. Үлегер бүдүрүлгелери, улуг өөредилгелиг, кадык камгалалы, культура албан черлери бурунгаар базымнарны кылган. Чоокта чаа эрткен партияның XXIII район конференциязынга бо дугайында тергиин чугаалажып, партия райкомунуң ажылының стилинге, арга-методунга ханы анализти кылып, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, ноон соңгаарты сорулгаларже угландырган.

Партияның Бии-Хем район конференциязындан

Конференцияга отчёт илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары В. М. Ыятешин болгаш санал берген делегаттар кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш онгу беш чылдың эрткен ийи чыл он айларында районнуң партия организациязы чамдык ажылдарны чоруткаанын демдеглээн.

«Саян» совхоз мал ажылының продуктуларын күүседир талазы-биле планның онаалдаларын чедимчелиг күүседип турар районда чаңгыс ажыл-агый. «Саян» совхозтуң Өөк, «Хадын» совхозтуң Хадын, «Өөк» совхозтуң Чкалов сүт-бараан фермалары сүт саалдазын көргүскен.

Мал ажылында чамдык четпестер барын илеткел болгаш санал бергеннер ... [illegible]

[illegible]

КӨДЭЭГЕ БЕДИК КУЛЬТУРА ДЭЭШ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КОММУНИСТЕРНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

ЛОНДОН. (СЭТА-ның корр.). Бүгү-ниитиниң бызыг тайбыңның хандырары Лондон коммунистериниң кол сорулгазы болур. Великобританияның Компартиязының Лондон организациязының ында доозулган конференциязының документилеринде делегейниң душкуурут чоруунуң чавырлыышкынын ханызадырынче, бооп-чепсектин эндере бүдүрерин соксадырынче угланган хөделиишкиннериң тодаргай программазы илереттинген. Боо-чепсекке чарыгдалдарының өзүлдезин Великобританияның чазаандан соксадырын чедип алырынче Лондон коммунистери чурттуң бүгү коммунистери-биле бир демей кол кичээнгейни угландырганнар.

Болуушкун тургузуунуң келген үезинде бөр Советтер чурттуң даштыкы политиказы-биле тайбыңга мөзүлүг угланыышкынының шиитпирлери-биле чорудуп келген дорзин ааытамшаан. «Совет Эвилелиниң агрессиязы кызыгаар» дугайында буржуазиялыг пропагандынның тоолчургу барымдааларының шуут күш чогунуң дугайын олар оон-биле холбаштыр демдеглээннер.

Массалыг узуткаашкынның эң-не араатаныг чепсээ — нейтронзуг бомбаны бүдүрериниң болгаш ону Барыым Европаның девискээринге тургузарының планнарынга ыңгыжып сагыыш човааштыг делегаттар илереткеннер. Лондоннуң ажылчы чоннарының кол эргелерин болгаш эрге-ажыктарын хандыры дээш демиселдиң ай тырыгларынга конференция улуг кичээнгейни уйлурген. Сөөлгү каш чылдарның дургузунда ангаа чаңгыс-лаа болгаш ооң кызыгаарынга чартык миллион хире кижи ажылын чидирген. Чурттарга бажыңнарның тудуунда, кадык камгалалында, өөредилгеде, социал хандырылгада кризис чидигленгенин резолюцияларның бирээзинде онаалап демдеглээн.

Чазактың экономиктиг политиказын эде көөрүн, чүгүн-даа мурнунда социал херечилелдерге чарыгдалдарны элээкедирипнер, ажылчы чоннарның ажыл төлевиринниң өзүлдезин кызыгаарлаарындан ойталаарын конференцияның делегаттары негээннер.

В. БРУМАРОВ,
А. ШАЛЬНЕВ.

Э П-С Е Т К И Л КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ВАРШАВА. Чиледе байдал демократия болгаш фашизм ... [illegible]

(СЭТА).

ПАТРИОТТАРНЫ ДЕТКЭЭНИ

ПАНАМА. (СЭТА). ... [illegible]

Улустарның эрге-ажыктарынга

БИРМИНГЕМ. (СЭТА-ның корр.). ... [illegible]

А. СТЕПАНЕНКО.

ШЫҢГЫЫ САГЫШСЫРАЛ

ТОКИО (СЭТА). ... [illegible]

Т. ХЕРТЕК,
«Шыннын» тускай корр.

Кайгамчыктыг революсчу, ленинчи, Коммунистиг партияның болгаш Совет чурттуң шылгараңгай ажылдакчызы Я. М. Свердловка Москвага тураскаалды байырлыг-биле ажытканы.

Тураскаалды скульптор Р. Е. Амбарцумянның болгаш архитектор Б. И. Тхорнуң төлевилели-биле тургусканы.

ЧУРУКТА: Я. М. Свердловка тураскаал.

Б. МАСТЮКОВТУҢ, В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

АМЫДЫРАЛЧЫ ӨӨРЕДИГЛИГ НОМНАР

Кайгамчык совет педагог В. А. Сухомлинский чээнта чаа-ла 60 харлаан. Ол эрте мөчүвээн турган болза, оон-даа хөй ажылдарны кылып каар турган ийик. Ол 36 монографияларны болгаш брошюраларны, 600 хире чүүлдү, барык муң ажыг уран-чечен рассказтарны, тоолдарны, тооЧургу чугааларны бижээн. Чүгле бистиң чуртувуска үндүрген оон номнарының нийти тиражы — 3 млн. кезек чедип турар. В. А. Сухомлинскийниң педагогиказынга хамаарышкан ажылдарын социалистиг чурттарда база капиталистиг чурттарда үндүргүлээн. Василий Александровичиниң педагогика талазы-биле ажылдарының беш томнуг үндүрүлгезин эртнен чылын кылып доосчан.

Сураглыг педагогтуң ажылдары кабинетке олургаш бижиттинмээн, харын хөй чылдардагы, могаг-шылаг чок башкы ажылының түңнелинде тыптып келгилээн.

Павлыш школазының директору ол бооду бедик мергежилдиг башкы, сураглыг педагог, кайгамчык биче сеткилдиг кижилерниң бирээзи. Бодунуң бүгү амыдыралын уругларга бүрүнү-биле тураскааткан. Ол мынча деп чугаалаар турган: «Мээң амыдыралымда чүү эң кол болганыл? Уругларга ынакшыл деп боданмайн харыылаар ийик мен».

Ооң бир кайгамчык солун номнарының бирээзин «Сеткил-чүрээм уругларга берип чор мен» деп адаар. Ук номну эге класстың өөреникчилери-биле кижизидилге ажылынга тураскааткан. Бойдустуң болгаш кижилерниң дугайын бичии кижилерге таныштырарының аргаларын ол көргүзүп турар. Кижилерни билиринге бичии уругну канчаар өөредирин, оларны сеткил-чүрээ чымчак кижилер кылдыр кижизидеринче ол сагыш салып келген. Ёзулуг төлептиг кижи болур кылдыр, өскениң ажыг-шүжүүн бодунга чоок кылдыр көөр болгаш Төрээн чуртунга ханы бердинген, коммунистиг идеалдарга шынчы кижи кылдыр бичии уругларны кижизидери ооң кол сорулгазы боор келген.

Сухомлинскийниң ажылдарын сонуургавас кижи бисте чок. Ынчангаш «Шынның» номчукчуларынга «Сеткил-чүрээм уругларга бердим» деп номундан үзүндүнү бараалгадыр-дыр бис. Үзүндүнү педагогика эртемнериниң кандидады К. Б. Салчак очулдурган.

В. А. СУХОМЛИНСКИЙ

ЧОН АРАЗЫНГА ЧУРТТАП ЧОР, ОГЛУМ

ШКОЛА чанында шолдуң булуңунга пионерлер хризантема дээр чечек олуртуп каапнар. Манаа күскээр ак, көк, кызыл өңнүг чечектер айыраң чараш кылдыр частып үнүп келген.

Хөй, чараш чечектерни көргеш, уруглар өөрүп, магадап турганнар. Ынчалза-даа оларның чараш, каас чүүлдү кайгап магадаары хөй кезиинде-ле чүгле бодунуң думчуун бодаан баңдалдыг. Бичии уруг хеңнег-даа эмчоксунмайн чечекти үзе сол каантар таварылгалар тургулаар. Ам база-ла ындыг болду. Уруглар холдарында бөлүк-бөлүк чечектерни тудуп турарын эскерип кагдым. Тарымал чечектер эвээжей бээрге, Катя алгыра каапты:

— А хризантеманы чулуп болур чүве бе?

Ооң сестерниде дувурээзин-даа, килеңнээшкин-даа чок. Бичии уруг апаа-ла айтырып турду. Мен чүнү-даа харыылавадым. Ол хүн уругларга өөредиг болгай аан. Уруглар оон соонда база [illegible] чечектерни чулуп алдылар. [illegible] чаражы оңа берди, шыназажыгаш өскүссүрей берген ышкаш апарды. Каас чараш [illegible] оже берген. Чаштар чечектерни канчаптар зайын тыппайн барганнар.

— Че, бо булуңчуташ чараш-тыр бе уруглар? Чечектерни үзе тыртыпылап алганнар сиптаа чараш-тыр бе? — деп айтырдым.

Уруглар ыттаваан турлар. Оон соонда элээн каш кижи хары үтде чугаалап үндү:

— Чок, чараш эвес-тир...

— А ам кайа барып, чараш чечектер көрүп магадаар бис?

— Бо чечектерни пионерлер тарып каапнар.

— Олар чечектерниң чаражын магадаар дээш манаа келгеш, чүнү көөрлер ирги? Силер улус арасында чурттап [illegible]. Кижи бүрүзү чараш чүүлдү көрүксээр, магадаксаар! Бистиң школавыста чечектер хөй. Ынчалза-даа [illegible] бүрүзү бир-бир чечекти чулуп ап турар болза чүү болурул? Чүү-даа артпас. Улустуң магадаар, көрүксээр чүвези чок апаар. Чараш чүүлдү сыкпас, үревес, а ону тургузар кылыр херек. Агаар-бойдус соон, күс келир. Ол хризантемаларны үнүш өстүрер тускай чылыг черлерже кожуруп олуртур бис. Ооң чараш-каазын магадаар бис. Бир чечекти чулуп алыр деп күзээнис, шак ындыг оң чечектерни өстүрер апаар — деп уругларга таныштырладым.

Элээн каш [illegible] өске [illegible] — ында оон-даа хөй хризантемалар чечектелип турар. Уруглар ам чечектерни чулуп, үзе сыга бербеңнер. Харын-даа оларның чаражын, онбаазын каазып магадап турлар.

БИЧИИ уругларның сагыш-сеткили, чүрээ кижилерниң чараш чүүлдерин болгаш өөрүшкүнү сөңнээр дээн кыйгырыгга коңчут дыңнангыр болгаш олче чуткулуг. Чүгле ол айтырыглар соонда күш-ажылды органи[illegible] чугула. Бир эвес бичии уруг кады, кожа чурттап, ажылдап чоруур кижилеринге бодунуң чурум-са[гылгазы]-биле өөрүшкүнү шаңнап турар деп медерен билир болза, ол чажыдан тура-ла бодунуң түс күзел-сонуургалын өске кижилерниң-биле эптештирип өөрени бээр. А ол дээрге буянныг, биче сеткилдиг болгаш кижизиг чорукту кижизидеринге эргежок чугула. Бодунуң күзел-сонуургалының кызыгаарын билбес кижи кажан-даа бүдүлүг хамааты болуп шыдавас. Улуурган, өнчүүр[illegible] жүүнге болгаш бергедээшкиннеринге сагыш аарып, човавас кижилер бичиилинде чүгле бодунуң думчуун бодаар болгаш өске улустуң сонуургалын херекке албас уруглардан өзүп доругар. Боттарының күзелин, сонуургалын башкарып билири дээрге, кыдыра көөрге бөдүүн ышкаш, а алызында кижилиг нарын чаңчыл — кижизиг сагыш човангыр, баарзык чоруктуң, иштики бот-чурум[illegible] [illegible]. Олар чокта арын-нүүр-даа, мөзү-шынар-даа тургустунмас. Бүдүлүг кижи-даа кижи[illegible].

МАНАА база кижизиг чорук кижизидилгезинге чаш назын үезиниң кайы хире ужур-дузалыын база катап айтыр апаар. Мөзү, бүдүш талазы-биле бүзүрели, үзел-бодалы, чаңчылдары — бо бүгү сагыш-сеткил илерээшкиннери-биле сырый харылзаалыг болур. Сагыш-сеткил — бо дээрге, чечектелип соглаарге, бедик, буянныг, мөзүлүг сагылга-чурумнуң чемишчиңнелиг хорзуңну-дур. Доктаадыр тургуп турар делегейниң сагыш човангыр, коңчут нарын билип, хүлээп албас болза, сагыш-сеткилин кадыг, дошкун кижилер өзүп келир. Сеткилдиң ээлдек човангыры, эскерикчели болгаш чүвениң угаанынга сиңирип алыры уругларга бичиинде-ле хевирлеттинер. Бир эвес чаш болгаш бичии чылдар хилис эртсе болза — ону чедип алыры кажан-даа бүтпес.

Бичии [illegible] [illegible] аразында тургустунуп келир хамаарылгаларының нарын делегейинче кирери — кижизидилгениң чугула [illegible] ларының бирээзи болур. Уруглар өөрүшкү чокка чурттап шыдавастар. Бистиң чинтилелиивис чаш назын үезин аас-кежиктиг болдурар дээш бүгү бар аргаларны ажыглап турар. Ындыг-даа болза чаш назын үези сагыш човаашкын чок болбас ужурлуг. Бичии оол улуг кижилерниң кызып турганын өстүрүп каан ыяжындан чемисти үзе соп тура, өске кижилерге чүү [illegible] дугайында бодавас болза, ол кижиниң эне чүтүлү шынарын — арын-нүүрүн чидирип турары ол. Бичии уруг болуп социалистиг [illegible] келир үенин хамаатызы мен деп медерен билириниң мурнуунда, ол бүгүнү бүрүн-биле төлеп, бодунуң холдары-биле кижилерге [illegible] өөрүшкүнү сөңнеп бээр ужурлуг.

Мындыг чүүлдү сактырдыр мен: 4 харлыг оол албан [illegible] барбайн, кудумчуда-ла иези болгаш оон кожазы көрүп турда херээн бүгүрүп алырга, ынчан авазы: «Көрдүңер бе, бистиң оглувустуң эрезин — чүден-даа корткас деп чаптады. 4 харлыг бүдүш чок оолдуң аактыг [illegible], дерамнылыг [illegible] бир эвес ону [illegible], бодун өске улустун карга-биле көөр кылдыр албадавас болза, алызында барык арын-нүүр чок кижи болу бээр чоргенчиг чорук иле көстүп турду.

Володяның иези-биле каш-даа катап чугаалажыр ужур меңээ таварышкан. Иези чүнү-ле чугаалап эгелээр болдур, оглу ооң платьезин тыртып, холун сегирип аар турган — кезээде ол кандыг-ла бир соңгаарылгаттынмас херектиг апаар. Чыштыгчак болгаш салдынчак чаң — бо дээрге уругларның бодун [illegible] [illegible] бар. Ооң үнген дөзү уругнуң хоржок деп, чүве билбези, ада-иелерниң уругларын эмин эрттир чассыдары болган дыңнавас уругларны буруулап, хемчег албазы болур. Төрелдериниң чамдыызы (чамдык педагогтар база) уруглар-биле чугаалажырда кезээде кандыг-бир чаш уругларныг үнүү (чассыыргак чугааны) ажыглааш чогуур деп билип турар; ону бичии уруглар чассыдышкынның кылдыр биле бээр. Улуг кижиниң чаш уругларныг чүмчуруушкунунга дуржулга чок чаш чүрек ааткалтышкынныр-биле [illegible] лаар. Шак ындыг үнге кире бээрин айыылдзырын, ону кажан-даа утпайн, бичии кижиниң келир үениң улуг хамаа[illegible] [illegible] мен. Мен [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] биле бээри [illegible] багай.

(Уланчылыг).

ТЕАТР БОЛГАШ УРУГЛАР НЕДЕЛЯЗЫ

Ноябрьның соңгу хүннеринде республиканың хөгжүм-шии театры, нийти билиг, музыка, чурулга, хореография школалары Бүгү-россияның 5-ки «Театр болгаш уруглар неделязынга» киржирлер. Театр болгаш уруглар неделязы театр уран чүүлүн аныяк өскенниң ортузунга пропагандылаарынга идиг берип, аныяк өскенниң угаан-бодалын, амыдыралдың бүгү болуушкуннарын коммунистиг ёзу-биле үнелеп көөрүнге, коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг болурунга, чараш аажы-чаңга кижизидеринге улуг рольду ойнап турарын база катап көргүзер. Оон аңгыда театр болгаш уруглар неделязы школаларның башкылар коллективтериниң, өөреникчилериниң эстетиктиг кижизидилгезинге база уругларның нийти культуразын бедидеринге, амыдыралга оларның эстетиктиг хамаарылгазын шын кижизидип турарынга болгаш хөгжүдеринге хамаарыштыр кылып турар ажылынга улуг дузаны чедирер. «Театр болгаш уруглар неделязы» хөгжүм-шии театрының, улусчу театрларның, школа коллективтериниң бүдүн чыл дургузунда уруглар ортузунга уран чүүлдүң күжү-биле чорудуп турар эстетиктиг кижизидилге ажылының түңнелин тодарадыр.

Ынчангаш ВЛКСМ Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Культура база Чырыдышкын министерстволары бо хүннерде Кызыл хоорайга, районнарга бо неделяны эрттирериниң органзастыг айтырыгларын шиитпирлеп дооскан. Неделяны эрттирери-биле республиканың органзастыг комитедин Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы В. В. Оскал-оолга баштадыр тургускан.

Неделяның байырлалдыг ажыдыышкыны 24-түн хүнүнде хөгжүм-шии театрында, районнарның Культура бажыңнарынга болур эртер. Хөгжүм-шии театрынга 5-ки Бүгү-россия неделязынга тураскааткан уругларның уран чогаалынга кырының делгелгези ажыттынар. Неделяның ажыдыышкынынга киришкен уруглар театрының уруглар репертуарындан шиилерниң үзүндүлерин көөрлер. Ноябрь 25-тен 29-ка чедир школаларга, ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге театрның артистериниң, чогаадыкчы ажылдакчыларының, аныяк көрүкчүлер театрының, уран чүүл училищезиниң суртуулдарының ужуражылгалары, театр уран чүүлүнүң дугайында лекция, беседа болуп эртер. Оон аңгыда хөгжүм-шии театры неделя дургузунда бичии уругларга, аныяк-өскенге тускай шиилерни көргүзер. Неделяның репертуарында «Машенька», «Лоокуут-биле Нюргухун», «Пряник бажың», «Кызыл-даван кушкаш», «Ревизор» болгаш өске-даа шиилер бар.

Театр болгаш уруглар неделязынга республиканың бүгү комсомол, пионер организациялары, культура-чырдыышкын албан черлери, школалар коллективтери идепкейлиг киржирлер.

В. ДАМДЫН,
Культура министерствозунуң өөредилге черлериниң эртем методиктиг кабинединиң директору, республиканың оргкомитединиң кежигүнү.

ХЕМЕ БАШКАРАРДА...

Сугга дүшкеннерни камгалаарының Бүгү-россия ниитилели (ОСВОД) школаларының директорларының семинарын Москвага эрттирген. ОСВОД-туң республика, [край], область школаларының сорулгаларының дугайында өөредилге-методиктиг тептүң директору П. А. Костюченко илеткел кылган.

ОСВОД-тун Куйбышев, Москва, Красноярск, Тула, Карельск, Тюмень школаларының директорлары семинарның киржикчилеринге боттарының [illegible] дуржулгазын чугаалап бергеннер. Школаларның кол сорулгазы болза, ажылчы чонну, ылаңгыя уругларны сугга эштиринге өөредири болур. Ол сорулганы бистиң республикага күүседири берге, чүге дээрге эштир пляжтар, бассейннер чок.

Тывада ОСВОД организациязы холдуунда сугга эштиринге сонуургалдыг кижилерни өөредип турар. Ону безин чогумчалыг [illegible] нерге таварыжып турар бис. ОСВОД-тун уставында айытканы болза, судно башкарарының шыңзылгазы чок кижи улуг-даа, биче-даа хемчээлдиг суднолар башкарып болбас дээн болгай. Чамдык кижилер ону сагывайн, боттарының туразы-биле эжиндирип турар. Ону башкарарының шыңзылгазын алырда ОСВОД школазының организастаан курзун доозар апаар. Ол курс чыл дургузунда доктаамал ажылдап турар.

Хеме садып алган хамааты бүрүзү ону даңзылаткаш, ОСВОД-ка курстарны дооскаш, ооң соонда эжиндирикшкинге [illegible]. [illegible] азы мотоцикл башкарыкчызы шыңзылга чок руль артынга орбас болгай. Судно башкарары база оон-биле деңнейлей көөр херек.

Хемеге эжиндирип чорааш, озал-ондакка таваржып, кижилер амызындан чарылган таварылгалар бистиң республикада база бар. Оон кол чылдагааны — [illegible] [illegible] чурумун таныштар. шыдан болуп турар. Ону болдурбазын курстарга өөредип турар болгай.

Судно башкарарын [illegible] [illegible] демдек чок кижи сугга хемелиг эжиндирип чоруур болза, аңаа харыысалга онаар. Бо доктаал келир сезондан эгелеп күштүг болур. Ынчангаш, хуу хемелиг кижилер амдыгааш, там эгелеп болганза чогуур.

Г. БЕЛОВА,
ОСВОД школазының директору.

БОТАНИКА САДЫ

Ыяшка белен хлеб үнүп кээп болур бе? Ону тарывайн, суггарбайн, кеспейн, тавыкчалавайн, [illegible], [illegible] боду чайгаар белеткенген хлеб көрген силер бе?

Ындыг хлеб бар чүве-дир. Хлебтиг деп ыяш бар. Ооң [illegible] үнүп бар, ооң хемчээли тыбыны дег. Деңзизи элээн каш килограмм. Ол 15—20 чыл хире ындыг дүжүттүг бээр, бир чылда 2—3 кижини «хлеб» биле чемгерип болур.

Шак ындыг кайгамчык ыяшты ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Москвада кол ботаниктиг садының оранжереязынга көрүп болур.

А дыннылыг ыяш дугайында чүнү чугаалап болурул? Ол чогум бедик эвес. 5—6 хире-ле метр. Ооң унунга баштай чечектер үнүп келир, элээн үе эртксенде аңаа үш килограмм хире деңзилиг чемиш чүүла тыптып кээр. Ону амзаарга, дыня-ла олчаан болур. Шак бо ыяш база-ла оранжереяда үнүп турар.

Оранжереяда орээлдер аңгы-аңгы. Ында үнүп турар ыяштарның агаар-бойдузу база япвы-бүрү. Чамдык орээлдерниң агаары изиг, өскелериниң — өй-тап. Хоразынү база доңмей эвес. Чүге ындыгыл — дээрге, ыяш бүрүзүнүң өөренген бойдузун ында таарыштыр тургускан.

Оранжереяның элээнин тыш каан орукчугажы-биле чоруп ора, бистер пальмаларны, [illegible] болгаш өске-даа ыяштарны көргеш, Африкага болгаш Мурнуу Америкага аян-чорук кылып чораан дег апаар бис.

А. АШМАРИН.

ХАЙЛЫГ УРЖУКТАР

«ССРЭ хамаатылары уруглар кижизидилгезиниң дугайында сагыш салып, оларны ниитилелдиг ажыктыг күш-ажылынга белеткээр, социалистиг ниитилелдиң төлептиг кежигүннери кылдыр өстүрер хүлээлгелиглер» — деп, сайзыраңгай социализмниң Конституциязының 66-гы чүүлүнде хоойлужудкан.

Ындыг турбуже, бистиң Мөңгүн-Тайга районда уругларының кижизидилгезинге чогуур кичээнгейни салбас чамдык ада-иелерниң ам-даа бар боор турары күзенчиг [illegible] бирээзи-дир. Ындыг ада-иелер уругларын школаже өөредириниден бүгү-ле болдунар аргалар-биле чайлаарын күзеп чоруурлар. Олар уругларын чүгле бодунуң малының иштиги херегледиге хамааржыр чүү-хөө кылыр үүрмек ажылдарга өөредирин күзеп чоруурлар. Школада өөренип турар уругларын ортан үндүрүп алыышының хөй [illegible] бодап чоруурлар база таварышкылаар боор-дур. Чижээ, Доңгак Чыжыр-оолдун [illegible] оглу Бесерзин. Доңгак Лопсанның оглу Андрей олар школазын каггаш, «Малчын» совхозтуң девискээринде чеде берген аваа-ла улчуп, тожап чоруурлар. Олар школазынче ээп кээрин-даа бодавас, боттуг кылыпкан ажылы-даа чок, ажыл-ишчилериниң аът-ыяазын туразында тудуп мунуп, аалдар кезип чорып турда, Баргы кодээ Советтиң күүскому, «Малчын» совхозта хөй-ниити организациялары-даа боттуг хемчег албайн турар. Ол ышкаш Мугур-Аксы ортумак школаның башкылары, ылаңгыя оолдарның өөренип турган класстарының удуртукчу башкылары база хемчег албайн турар.

База бир дүвүренчиг таварылга. Март-оол [illegible] школа назылыг оолдун ачазы Шири оглун школаже чорутпаан. «Оглумну школаже чорутпас мен, кандыг-даа хемчег хүлээдир болза чүктээр мен!», — Ол адаңың шак ындыг хөй-ниити мурнунга бурууллуг чоруун Баргы кодээ Соведи (даргазы Д. У. Иргит) «билбейн» эрттирип каап.

Доңгак Самбыр-оол оглу Адар-оолду өөредип чорудар ужурлуг дээрзин чөптүү-биле чугаалаарга, шиитпирлиг-биле удурлашып үнген. «Оглумну [illegible]» чорутпас бис. Оол бистиң холувуска турганы, чүү-хөөге өөренип алгай лан дээн.

Татьяна Шуугур, Дадар-оол Хертек оларның школада өөренип турар уругларын оон оспаксырадыр деп турар оралдажыышкынныры база бар.

Бо ада-иелериң аажылап турар аажызы, соглеп турар сөзү уругларның бүгү-ниити өөредилгеге хаара туттунган турар дугайында хоойлуну боттандырарынга канчап-даа дүүшпес дээрзин [illegible].

Школада өөредилгезин каггаш, чамдык чазы четпестер күрүнениң болгаш хамаатыларның хууда өнчү-хөреңгизин оорлаар, бүдүнес херектерни үүлгедип турар таварылгалар бар.

«Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжузу Иргит Давыдактың оглу Миша, Мугур-Аксы тудуг-септелге участогунда тудугжулар бригадири Доңгак Чулдумнуң оглу Мергенн-оол аар херекти үүлеткеннер.

Райкүүскомунуң назы четпестер-биле ажыл чорудар комиссиязының учетунда 26 кижи кирип турар. Улуг эвес районга бо сан ада-иелерни болгаш хөй-ниити организацияларын бодандырар апаар.

Мугур-Аксы, Кызыл-Хая [сумулары] болгаш малчыннарның аалдарында школазын каггаш, ам кайда-даа ажылдавайн турар [illegible] оолдарның эвээш эвес бар [illegible] турары ада-иелерниң-даа, хөй-ниити организацияларын-даа дүвүредир ужурлуг. Уруглар кижизидилгезиниң айтырыын совет хоойлуга дүүштүр тургузары чугула.

А. БЕГЗИ,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

ТВ

НОЯБРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]
10.55—«Аныяктарның адресте-ри».
11.45—«Ревизор». Уран-чечен [телефильм]. 2-ги сериязы.
13.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң симфония оркестриниң концерти. [illegible] алдарлыг артизи М. Шостакович.
13.40—16.00 Чапсар.
[illegible]—«Тудуг начальниги». Документалдыг телефильм.
17.00—«Ч. Диккенстиң чогаалдары».
17.45—«Советтер болгаш амыдырал».

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
[illegible]—«Человек». [illegible].
[illegible]—«Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
[illegible]—«Миллионнарның ленинчи университеди» «Чепсегленишкинниң дужурери — амгы үениң кол айтырыы».
[illegible]—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Р. Бобринскаяның концерти.
[illegible]—«Венгр коммунистер дугайында чечен чугаалар». Дамчыдылганы [illegible] А. Каверзнев чорудар.
21.25—Г. Горин—«Кызыл [illegible]». [illegible].
[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—[illegible]
[illegible]—[illegible] «ЦСКА—«Динамо» [illegible].

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.45 — «Орус аялгалары». Фильм-концерт.
[illegible]—«Улустуң аялгалары».
[illegible]—«Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

[illegible]—«Суг чедип келген[illegible]». Документалдыг фильм.
[illegible]—«Хаанның бүгүшерни». Уран-[чечен] телефильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республиканы кожуп турар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угаазындышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 13—18, чамдык черлерге 6—11 градус соор.

Кызылга база аяс хүн болур. [illegible] кынныг хаттың күжү кошкак. Агаар хүндүс 14—16 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

НОЯБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ» «Коргуттуруксаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР» «Александр Пархоменко» 9.20, 11.10, 15.00, 16.50, «Сергий ада». 13.00, 18.40, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эр кижиниң тыныгы амыдыралы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК» «Звездочка № 24» 15.00, «Дуб бүрүлериден чечек» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарнаттың 2-23-35, партийже амыдырал болгаш совет тургузуг килдистеринин 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерия ының 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 27[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкызы талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — 01330.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 270 (10867) | 1978 чылдың ноябрь 24, пятница | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 коп.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Өвүр районнуң ажыл-ишчилери чаңын кандаашкынның берге байдалдарында мал чеминиң белеткелин эки организастааш, 11 муң 513 тонна сигенни белеткеп, планын 13 хуу ажыр күүсеткен. СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдерниң обласclub чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому мал чеминиң белеткелиниң түңнелдерин сүмелеп, районга шилчиир Кызыл тукту болгаш шаңналды тывыскан дээш шиитпирлээн.

Хандагайты суурнуң Культура бажыңынга районнуң совхозтарының мурнакчыларының хуралы болган.

СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Сюржак хуралга чүве чугаалааш, районнуң ажыл-ишчилеринге эңг байыр чедирип болгаш шилчиир Кызыл тукту тывыскан. Беш чылдың үшкү чылын чедиишкиннер доозарын болгаш мал кыштаглаашкынын бедик деңнелге эрттирерин Өвүр районнуң малчыннарынга ол күзээн.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң материал амыдырал байдалын улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге дараазында чиигелделерни тургусканы:

Чылда чаңгыс катап демир-орук транспорту-биле, а демир-орук харылзаазы чок районнарга суг, агаар азы хоорайлар аразының автомобиль транспорту-биле чоруурунуң өртээн (баарда болгаш чедир кээрде) 50 хуу чиигедир;

Ада-чурттуң дайынының инвалидтеринге көрдүнген чурум ёзугаар хууда чурттаар бажыңын тударынга хуу чокка чээли алыр эргени;

чыл бүрүзүнде ээлчеглиг шөлээзин оларга таарымчалыг үеде ажыглаар, а ол ышкаш чылда ажыл төлевири чокка немелде шөлээни ийи неделя хуусаа чедир алыр эргени;

ажылдап турар үезинде оларның бижиглеткен турган поликлиникаларынга пенсияже үнгениниң соонда эмнедир эргени;

ажылдап турар черниң аайы-биле санаторийлерже, профилакторийлерже болгаш дыштанылга бажыңнарынче путевкалар алырынга, а ол ышкаш сад ажылының эштежилгезинге (кооперативтерге) киреринге, квартиразынга телефон тургузарынга мурнаар эргени.

Айыттынган чиигелделерни хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынның үезинде база ССРЭ-ни камгалаар талазы-биле дайынчы өске операцияларның үезинде дайылдажып турар армияның составынга кирип турган шериг кезектеринге, штабтарга болгаш албан черлеринге албан эрттирип турган шериг албанныгларга, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынның партизаннарынга тывыскан.

Оон аңгыда Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтеринге ол доктаал дараазында немелде чиигелделерни тывыскан:

хоорай чоогунуң харылзаазының демир-орук болгаш суг транспортунга база хоорай чоогунуң маршруттарының автобустарынга халас чоруур эргени;

төп одалгазы чок бажыңнарда чурттап турар I болгаш II бөлүктүң инвалидтеринге чурттакчы чоорга садары-биле тургускан нормаларның хемчээли-биле садар одаар чүүлдүң өртээниң 50 хуузун чиигедир;

III бөлүктүң инвалидтеринге кызымал диш халас кададырының эргезин.

Бо чиигелделер ССРЭ-ни камгалап турда алган балыгланышкынның, контузияның азы бертингенниң азы фронтуга чорааны-биле холбаштыр аарааш ужурундан инвалид болган шериг албанныгларының аразындан инвалидтерге; албан-ажыл хүлээлгелерин күүседип турган балыглатканының, контузия азы бертингениниң ужурунда инвалид болу берген ССРЭ-ниң иштики херектер органнарының начальник болгаш дайынчы составының аразындан инвалидтерге база хамааржыр.

Ада-чурттуң дайынының I болгаш II бөлүүнүң инвалидтерин кодээ ажыл-агый үндүрүүн, тудуглар үндүрүүн болгаш чер рентазын төлээринден доозу-биле шуут хостаарын эргежок чугула деп санаан.

Ада-чурттуң улуг дайынының киржикчилериниң материал-амыдырал байдалдарын экижидер талазы-биле немелде хемчеглерни ажылдап тывыры болгаш боттандырып чорударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга даазкан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң херектелдеринге болгаш негелделеринге доктаамал кичээнгей салырын база хоойлужудулганың тургускан чиигелделерин болгаш артык эргелерин оларга тывыскан дээш ажыглыг контрольду боттандырып чорударын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга болгаш райкомнарынга эвилелдешкен база автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелинге, улуску депутаттарның край, область болгаш район Советтериниң күүсэкомнарынга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээндирген.

Айыттынган чиигелделерни 1979 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болдурар кылдыр.

ВАРШАВА КЕРЭЭЗИНИҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ПОЛИТИКТИГ КОНСУЛЬТАТИВТИГ КОМИТЕДИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралы ажылын ноябрь 22-де Москвада эгелээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилеринге байыр чедиргенден, эш Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан:

Эргим эштер!

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралының ажылдары мензэ улуг өөрүшкү-дүр.

Бөгүн ыстыкчин чөвүлел хуралызынче телегейниң бөй-ниизиниң эң калбак кичээнгейин хаара туттунган. Душкуурлуг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырынга, чүгле Европаның бүгү чурттарының эвес, харын өске-даа чурттарының аразынга кады ажылдажылганы экижидеринге чаа идепкейлиг идиг бериишкинин Политиктиг Консультативтиг Комитеттен манап турар. Ол манаашкыннарны бадыткап шыдызыктырар дээш бүгү чүүлдерни кылыылынар.

Чөвүлел хуралда киржип турарлар:

Болгария Улус Республиказындан — БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң даштыкы херектер министри П. Младенов, БКП ТК-ның секретары Д. Станишев, БКП ТК-ның кежигүнү, БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинединиң начальниги М. Балев;

Венгрия Улус Республиказындан — ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар, ВСАП ТК-ның секретары А. Денеш, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы херектер министри Ф. Пуйя;

Герман Демократтыг Республиказындан — ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары Г. Аксен, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары Г. Миттаг, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри О. Фишер, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Г. Кроликовский, ГСЧП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, ГСЧП ТК-ның Делегей харылзааларының килдизиниң эргелекчизи Э. Винкельман, ГСЧП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, ГСЧП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы В. Эберляйн;

Польша Улус Республиказындан — ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары Э. Бабюх, ПКАП ТК-ның секретары Р. Фрелек, ПКАП ТК-ның кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри Э. Войташек;

Румыния Социалистиг Республиказындан — РКП-ның Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң Премьер-Министри М. Манеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң даштыкы херектер министри Ш. Андрей, РКП ТК-ның секретары В. Мушат;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов;

Чехословак Социалистиг Республиказындан — ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң Чазааның Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнoупек.

Чөвүлел хурал ноябрь 23-те ажылын уламчылаан.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралы Москвада ажыттынган. (СЭТА. Фототелеграф-биле алдынган чурук).

ПЛАНДАН АЖЫР КАРТОФЕЛЬ, НОГААЛАР

КИЕВ. Комбайннар болгаш өске-даа агрегаттар Украинаның картофель болгаш ногаалар шөлдеринден чоруткан. Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери агаар-бойдустуң байдалы берге болган турзажок, картофельдиң эки дүжүдүн өстүрген. Тарылганың гектар бүрүзүнден-не 136 центнер картофельди алган, ол 1977 чылдаазындан 28 центнер хөй болганы ол. Дыка хөй [illegible] болгаш бүдүн районнар гектарындан-на 250—300 центнер, а механизастаан звенолар 350—400 центнер картофельди алган. Картофель казып алырын организастыг болгаш бедик шыдамныг чоруткан. Ногаажылар база чедиишкиннинг болган.

Күрүнеге продукция садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин картофель болгаш ногаа ажылдакчылары СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр ажыр күүсеткен. Белеткел пункттарынче болгаш садыг организацияларынче 3 миллион 112 муң тонна картофельди планда көрдүнгенинден 92 муң тонна хөй картофельди, төлевилеттингенинден 84 муң тонна хөй — 4 миллион 984 муң тонна ногааларны чедирген.

Нинти-заилел фондузунче картофель болгаш ногаалар чудурун чорударының опаалдалары ажыр күүсеттинген. Хоорайларже болгаш үлетиүр төптеринче ногаа, картофель чудурген машиналарны чорудары уламчылап турар.

Колхозтар болгаш совхозтар картофель, ногаалар үрезиннери-биле боттарын бүрүн хандыртканнар. Бүгү картофель болгаш ногаа ажылдакчылары ам чемиштиктелгелер белеткеп, оларны шөлдерже четирип турар.

СЭТА.

Чүък сөөртүлгези — хүннүң чугула айтырыы

ҮЗҮКТЕЛИИШКИННИ БОЛДУРБАС

Абакан, Минусинск. Абаза баазаларындан чүък сөөртүлгезинде ажылдап турар автоколонналар, тус-тус чолаачылар оргузунга чарышты организастаар ажылды экижиткенинден, машиналарның чүък чок чоруурун болдурбас хемчеглерни күштелдиргенинден эрткен неделяда планныг онаалдаларын ажыр күүседип, мурнакчы ажылдап турар автобаазаларның, АТБ-лериниң саны өскен дээрзин республика штабының хуралынга демдеглээн.

«Тыва хүн тудуг» трестиң автобаазазының ол ажылда хаара туттунган чолаачыларының кызымак ажылының түңнелинде октябрь 15-тен ноябрь 15-ке чедир үеде Саян артындан чүък сөөртүр планын автобааза 118,4 хуу күүседип, 382 тонна чүъкту планнан ажыр сөөрткен. А Тывачың транспорт эргелелиниң № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң планныг онаалдаларын 116,8 хуу күүсеткеш, база-ла мурнакчыларның одуруунче кирген.

Кызылдың чүък сөөртүр № 2 АТБ-зиниң хандырылга болгаш саарылга эргелелиниң, «Сельхозтехниканың» күрикомитединиң Кызыл-Мажалыкта районнар аразының каттыжыышкынының болгаш оон-даа өске коллективтерниң эки ажылын штаб хуралынга демдеглээн.

Бо неделяның дургузунда республикаже Абаканның, Минусинсктиң, Абазаның баазаларындан хонукта-ла 2 650 тонна чүъкту сөөртүр сорулга. Ол автомобилистерниң мурнунга республика штабы салган. Ол сан болза СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктааткан графигин ёзугаар алдынган.

Кызыл — Абакан, Ак-Довурак — Абаза аразында автоорукта ажыл-иш улам-на шапкынчып турар. Эрткен неделяда Тываның автомобилистери Саян артындан 13 муң ажыг тонна [illegible] чүъкту сөөрткен, азы чолаачыларның хонукта сөөрткен чүъгү 2 176 тонна болган. Ол талазы-биле Тываның транспорт эргелелиниң, «Сельхозтехниканың» күрикомитединиң, «Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестерниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының автобүдүрүлгелериниң ажылында бөрүнгаар базымнар кылдынган.

Ынчалза-даа чүък сөөртүлгезиниң ажылында чедишпестерни ажыглаттынмайн турар курлавырлар ам-даа бар. Тываның транспорт эргелели хонукта 1 534 тонна чүъкту сөөртүп турар. Ол бүдүрүлге хонукта 1700 тонна чүъкту сөөртүр [illegible] тургузар ужурлуг. Графикте айыткан планныг онаалдаларын чамдык автоажыл-агыйларның ажыр күүседип турары ооң бадыткалы болур.

Чүък сөөртүлгезин дүргедедир талазы-биле арга-курлавырларны чедир ажыглаарын планныг онаалдаларын күүсетпейн турар коллективтер бар. Кодээ ажыл-агыйның министерствозунуң, «Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестерниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, чурттаалга-коммунал ажыл-агыйның министерствозунуң автобаазаларында, совхозтарда техниканы чүък сөөртүлгезинде ажылдап турары четпес. Эрткен неделяда совхозтарның машиналары 600 тонна чүъкту сөөртүп тургаш, чүгле 145 тоннага чедирген. Чурттаалга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зи планының чүгле үштүң бир кезиин күүсеткен.

Нинти ажыглаалдың транспорту чүък сөөртүрүнүң планын чамдыкта күүсетпейн турар. Ноябрь 16-да Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң чолаачылары Абаканның, Красноярсктың чолаачылары-биле деңнежип алгаш, хонукта 1737 тонна чүъкту сөөрткен. А дараазында хонуктарда ол сан 1 536 тоннага апарган. Ол-даа эргелелдиң автопаркы чоокта чаа Камскиниң автозаводундан улуг күштүг 80 машинаны ал-ла-даа, ол машиналарга ажылдаар чолаачыларны чогуур үезинде белеткевээнинден оларның чамдыктары Ак-Довурак АТБ-зиниң девискээринден үнмээн. Минусинск АТБ-зинде база алганы 30 автомобильдерниң чүгле 15-и ажылче үнген.

Саян трассазында ажылдап турар чолаачыларның хандырылгазында четпестер хөй дээрзин республика штабының хуралынга шүгүмчүлээн. Республиканың садыг министри Х. А. Салчак Араданда болгаш Таңдыда столовайларның ажылын экижидер талазы-биле каш удаа хүлээзелээ, ында чемниң шыңары, ажылы чогуур негелдеге четпес.

А чурттаалга-коммунал ажыл-агыйның министри М. И. Еремеев Араданда гостиницаны газ-биле 1 ай ажыг үеде хандырып шыдаваан.

Оруккуларның, ГАИ ажылдакчыларының ажылында четпестер база бар. Трассада хар чаапкан, орук тайгыр. А ында ажылдап турар кижилерниң, техниканың саны эвээш. Абакан-Кызыл трассазында транспорттуң айыыл чок чоруурун хандырар талазы-биле ГАИ ажылдакчыларының кошкак ажылын база ол хуралга демдеглээн.

М. КАЛЧАН.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ТИИЛЕКЧИ—БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Школалар интернаттар болгаш уруглар албан черлериниң, башкылар квартираларының 1978—79 өөредилге чылында эң эки белеткелин дээш социалистиг чарыштың түңнелдериниң дугайында Тыва АССР-ниң Чырыдылга министерствозунуң болгаш чырыдылганың, дээди школаның база эртем албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң киирген материалдарын СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели өөренип көргеш, республиканың партия, совет болгаш улус өөредилге органнары школаларны, интернаттарны болгаш уруглар албан черлерин чаа өөредилге чылынга белеткээр. Өөредилге-материалдыг баазаны быжыглаар талазы-биле тодаргай ажылдарны кылганын демдеглээн.

Школаларның, интернаттарның болгаш бичии уруглар албан черлериниң хөй нуруузу чогуур үезинде шынарлыг септеттинген, четчир одаар чүүл-биле болгаш өөредилге херекселдери-биле бүрүн хандыртынган. Чаа өөредилге чылында 980 олуттуг школа бажыңнары, 360 орунныг интернаттар, 380 орунныг уруглар садиктери ажыглалдага кирген. 105 школаларга капитал септелге кылган.

Бай-Тайга болгаш Тожу районнарның партия, совет органнары чаа өөредилге чылынга школаларны, интернаттарны болгаш уруглар албан черлерин белеткээр талазы-биле эки түңнелдиг болган. Бай-Тайга районунда өөреникчилер саны — 101,5 хуу болган, ооң иштинде бирги класска 8 болгаш 10 чыл мурнунда өөренип кирген өөреникчилерден сескиз классты доосканнар 80 хуу, онгу классты доосканнар 61 хуу боор турар.

Оон-биле чергелештир чаа өөредилге чылынга школаларның, интернаттарның болгаш уруглар албан черлериниң белеткелинде четпестер база бар болганын демдеглээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели школаларның, интернаттарның болгаш уруглар албан черлериниң чаа 1978—1979 өөредилге чылынга эң эки белеткели дээш социалистиг чарышка Бай-Тайга районну (СЭКП райкомунуң бирги секретары Д. С. Данзын-оол, райкүүском даргазы Н. У. Успун) тиилекчи деп санааш, СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тывыскан дээш шиитпирлээн.

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинады онгу беш чылдың үшкү чылының үшкү кварталында республиканың үлетпүр бүдүрүлгелер аразында социалистиг чарыжының мурнакчыларының бирээзинге санатткан. Ооң дыка хөй ажылдакчылары үш чыл планын хуусаадан эрте күүседипкеш, 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Комбинаттың цехтериниң аразында чарышка дааранынкчылар мурнап турар. Даараныкга цегинде хевчуннарның бирээзи Любовь Егоровна Маркелова алдын холдуг комсомолчу-аныяктар бригадазын удуртуп турар. Бригада кежигүннери октябрь айның бүдүрүлге планын 150 хуу күүсеткеш, чарыштың тиилекчизи болган.

ЧУРУКТА: Л. Е. Маркелованың (ортузунда) удуртканы бригада кежигүннери.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

зона чөвүлел хуралы

СЭКП ТК-ның шиитпирин ёзугаар Чөөн Сибирьниң идеология ажылдакчыларының зона чөвүлел хуралы Красноярскиге үш хүн болуп эрткен.

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүкке чорутп турганының үезинде эш Л. И. Брежневтиң берген сүмелерин болгаш айтыышкыннарын, СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле Красноярскиниң партия организациязының идеология, организакчы болгаш [illegible] ажылының чаңгыс аай удуртулгазының дугайында» илеткелди СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. С. Федирко кылган.

СЭКП Тыва обкомундан, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден

1912 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, персоналдыг пенсионер Григорий Екимович (?) Ивановтуң үр болгаш аар аарааның соонда 66 харлыг чораан, 1978 чылдың ноябрь 23-те мөчээнин СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели хүнзу кажыыдалдыг база дыңнадып тур.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУ	ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ	ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ТК-за мээн кабинедимге Казахстанның улуг [illegible] [illegible] [illegible] шериг кезектериниң кайда турарын, оларның кедерлир ужурлуг районнарын болгаш [illegible] кыныарын бирден бирээ чекка демдеглеп ап турганым [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] черлерин ол чурукка кончуг тодаргай демдеглеп ап турган мен. Шаап халдаашкынның кол базалары [illegible] [illegible] чоок турар хоорайлары, станциялары, кыдыг-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ачызында тарылга шолун база-ла дыка улаг-[illegible] [illegible] [illegible] ап тургулаан мен. Чаа совхозтарның туруглары турар ужурлуг черлерин кызыл тукчугаштар-биле көргүскүлээн мен. 1954 чылда ук чурукка мыңыг кызыл тукчугаштарның саны 90 турган болза, 1956 чылдың эгезинде 337 четкен!

Кур чер дугайында сагындыкыннарга кожа-дуунда-ла совхозтар директорлары кол специалистер-биле кады ээн-кургаг хову-ларга бир дугаарында барып чедип турганын, ана ажылдар дугайында дужааладан болгаш банкыда агар санының дугаарындан база танмадан өске чүү-даа чок кээп турганын бижээн болур чүве. Олар аңаа чеде бергеш, совхозунуң адын бижээн өргеннерин [illegible] [illegible] [illegible] база шын. Ынчалза-даа чамдык эштер кур чер дугайын сактып бижиир, ол үениң онзагай чүүлдерин көргүзүп тура, бир чүүлдү эки-ле [illegible]

[illegible]

(Уламчызы. Эгези № 269 «Шынга».)

Л. И. Брежнев

КУР ЧЕР

3

[illegible]

(Уламчылыр).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: эге организацияның ажылының практиказындан

ШИИТПИРЛЕРНИ КҮҮСЕДИРГЕ...

Чөөн-Хемчикте «Большевик» совхозтуң топ сууржу-биле тутчу берген база бир сууржуташ бар. Ол дээрге улажыл-агыйлыг Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы-дыр. Ында улуг эвес коллектив — дуржулгалыг ажылчыннар, тура-соруктуг 22 кижи ажылдап турар. Оларның организакчы кол өзээ — 10 коммунист, партия кежигүнүнге 1 кандидат болгаш 5 комсомолчу. 8 саанчының алдызы, 4 кадарчының ийизи коммунистер.

Ферманың ажылы бүдүнүнге кире берген, оон ажыл-ишчилериниң [illegible] түс-түс ажылчыннарның ай, квартал бүрүзүнде алган социалистиг [illegible] оларны канчаар күүседип турарын көргүскен стендилерни, ында партия, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазының үг-шиин айтып турар булуңнарны дораан эскериш каар. Бажыңның иштиниң чырык, чылыг болгаш арыг-силиг, ажыл-ишчилер хостуг үезин культурлуг дыштанып эрттиреринге база ойу келген айтырыгларны чугаалажып, сүмележип турган, шиитпирлерге таарымчалыг байдалдар ында [illegible]-унган.

[illegible] уксаалыг сүткүр инектер бар-даа болза, тоску беш чылдың түңнелинде чедип алдынган көргүзүглер [illegible]-ирелиг болган. Ажыктыг чорук болгаш шыырының беш чылы — онгу беш чылда ынчаар ажылдап болбас дээрин коммунистер угаап билгеш, ол дугайында шыңгыы партийжи чугааны кылган. Чүнү кылырыл?

Фермада бригада парторганизациязының [illegible] хуралдарынга сүттү бүдүрериниң болгаш ону күрүнеге садарының көвүдедириниң [illegible] аргаларын, [illegible] тыварын коммунистер партия кежигүнү эвес ажылчыннар [illegible] боттарының санал-оналдарын кирип турган.

Сүт бүдүреринге шаптыктыг чүүлдер: саар инектерниң бедүүн болгаш чулуктуг чемнер-биле четче чемгербейн турганы [illegible], күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чавыс — саанчыларның кылыр ажылдары механизастаттынмаан, холбиле кылыр ажылдар көвүдеп, күш-ажылды чогуур вегелделинге дүүштүр организастаар [illegible] билдингенин. Оон ангыда инектерниң уксаазын экижидеринче, саар инек бүрүзү төрээн турарын, чедип алырынче болгаш оон-даа өске айтырыгларже кол кичээнгей салырын коммунистер онзалап демдеглээн.

Бо бүгү четпестерин чайладырының тодаргай хемчеглерин, бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардчы ролюн бедиктерин, саанчыларның, кадарчыларның ортузунга политиктиг болгаш ооветтерелгелерин, социалистиг [illegible] органнарының болгаш оон [illegible] өске дыка хөй чугула айтырыгларны тодаргай айыткан доктаалдарны парт-организацияның хуралдарынга удаа-дараа хүлээп алган. Кол чүүл — оларны амыдыралга боттандырар дээш ферманың коммунистери, бүгү ажыл-ишчилери шудургу туржуп, эргежок чугула хемчеглерни ап, боттарының болгаш совхоз ажылчыннарының күжү-биле субботниктерин. шефтерни каш удаа организастап келген. Мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлерниң канчаар күүсеттинип турарының дугайын дараазында болган хурал бүрүзүнге дыңнадып, херек апарган таварылгаларда немелде хемчеглерни база ажылдап кылып турган.

Оон түңнелинде ферма 1976 чылдан бээр мал чеминиң курлавырлары-биле четчир кылдыр [illegible] турар апарган, бо чылын ферма коллективи чүгле бодунуң күжү-биле белен 56 тонна сигенни белеткеп алган, чайгы үеде инектерниң одар-белчиирин таарыштырып, дендилге-семиртилгезин экижиткен, кыжын оларны чем дегиинге белеткээн хоолулуг чемнер-биле чемгерип, тургузуп азырап турар. 200 баш инек турар механизастаттынган кажаа ажыглалда кирген, ында электриниг саалда тургустунган, инектерни суггарары, өдээн аштаары бүрүнү-биле механизастаттынган. Оон ачызында [illegible] лыр ар ажылдары шуут чок болуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык-ла 2 катап улгаткан, ажылдың культуразы бедээн, ажыл-ишчилерниң тура-соруу, хей-аъды көдүрүлген. 200 баш инек турар механизастаттынган база бир чаа кажааны бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирер деп турар. Ынчан фермага саар инек 400 баш чедер.

Фермада бригада парторганизациязы (секретары М. Шериг-оол) сүт бүдүрерин көвүдедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демиселге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидип, социалистиг чарышты бил-диглиг организастап, оон түңнелин ай, квартал бүрүзүнде үндүрүп, мурнакчыларны илередип турар апарган.

СЭКП кежигүннери боттарынга даандырган ажылдарынче [illegible] аын улам бедидип турарын [illegible] ажылдарынга идепкейлиг киржип, партийжи даалгаларын ак сеткилдиг күүседип турар. Чижээ, Бакаан Кара-Сал ферманың эрыг-шеверинин, ында хероаженнер ажылының, Чылбак Куулар — улусчу контроль болуучу удуртурунуң, Апай Иргит — сүттүң шынарын [illegible] риниң талазы-биле боттарының төлептиг үлүг-хуузун киирген. Ол ышкаш ферманың эргелекчизи Күдер-оол Иргит саанчыларның, кадарчыларның ортузунга хүн бүрүнүң ажылын билдилиг организастап, [illegible] чугаалажып билир чорууп көргүзүп, ажыл-ишчилерниң хүндүткелин чаалап алган.

Инектерниң уксаазын экижидеринче улуг сагыш салып, симментал уксаалыг инектерни садып ап турар болгаш саар инектерни кызыраар чорук болдурбазын чедип алган. Манаа партия кежигүнүнге кандидат осеменатор Мыйдекпаа Ооржак эвээш эвес кызымак чорук көргүскен. Инектерни тарып бээзадырының талазы-биле хөй чылдарда чедип алган дуржулгазынга даянгаш, ол хире харыысалгалыг ажылды эвээнге чедиргени дээш совхозтуң дирекциязы анаа ак [illegible] шаңналын тывыскан.

Сөөлгү чылдарда элээн хөй күженишкиниг ажылдарны үре-түңнелдиг чорутканының түңнелинде ферманың найыралдыг коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чаалап алган. Ферма ай, квартал бүрүзүнде алган социалистиг [illegible] ажыр күүседип турар апарган.

1978 чылдың бирги чартында республиканың ажыл-агыйларында сүт-бараан фермаларының [illegible] шаңналын алган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилерниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бирги чергениң дипломy-биле база 300 рубль-биле шаңнаткан.

Бо чылдың эрткен айларында ферма сүт саалдазын 1977 чылдың ол үезиндээзинден дыка көвүдеткен.

Сүттү чүгле бүдүрери көвүдээн эвес, харын оон шынары база экижээн. Сүттүң шынарын хынаар лабораторияның база фермада тургустунган. Ам сүттүң шынарын лабораторияга хынап, сортун тодараткаш, ферма күрүнеге чүгле бирги, ийиги сорттуң сүдүн садып турар апарган. Сүттүң үскүрү база бедээн.

Ферманың ажыл-ишчилери «Социализм болгаш күш-ажыл» деп куртту болгаш [illegible] советтерелгелери организастыг эрттирип, билип алган чүүлдерни ажыл-херектери-биле холбаштырып турар.

Коммунистерниң идепкейин, даандырган ажылынга харыысалгазын болгаш боттарын түс-түс кижилер-биле беседалары чорудуп партия хуралдарынга [illegible] дугайында [illegible] ры чөңчүп апарган.

Сөөлгү үеде болган партия хуралдарының бирээзинге «Сүт бүдүрүлгезинге шынар дээш коммунистерниң демиселиг» деп айтырыгны чугаалашкаш, бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган. Оон ангыда парторганизацияның келир үеде шиитпирлер [illegible] бүдүрүп турар продукцияның [illegible] турар. Бир центнер сүттү бүдүрериниң бот-үнези план ёзугаар 29 рубль турган болза, ол херек кырында 30 рубль чедип турар.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының [illegible] парторганизациязының кежигүннери, бүгү ажыл-ишчилери онгу беш [illegible] СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга боттарының үлүг-хуузун киирер дээш кызымак ажылдап турарлар.

М. МОНГУШ.
«Шынның» тускай корреспондентизи.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тываның оруктарындан бүгүлүг «Икарустарны» бо-ла көрүп болур. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин ёзугаар совет кижилерниң негелде-херектелдерин долузу-биле хандырар сорулга-биле алган хемчеглер түңнелинде бистиң республикада автомобиль транспорту улам хөгжүп турар. Ылангыя пассажир транспорту сөөлгү үеде калбарып, улуг хөгжүлдени алган. Амгы үеде республиканың оруктут-ла дээн чурттакчылыг черлери барык шуптузу автобус шимчээшкини-биле харылзаа туттуншан деп болур. А ол [illegible] рылгазы база экижээн.

Бо бүгү чедиишкиннерде пассажир автобустарының чолаачыларының үлүг-хуузу улуг. Республиканың автотранспорт эргелелиниң пассажирлер автотранспорт [illegible] ажылдап турарлар [illegible] хөй. Оларның [illegible] коммунист Юрий Моисеевич Деревягин хамааржыр. Ол бодунуң бригадазының болгаш бүгү АТП [illegible] биле кады онгу беш чылдың [illegible] чылының эгезинде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Ча[illegible] [illegible] аттан беш чылдың [illegible] ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл [illegible] [illegible] бергени Юрий Моисеевич бодунуң созун херек кырынга боттандырып шыдаан. Чүгле боду эвес, харын база оон удурткан бригадазының чолаачылары шуптузу бо хүннерде 1979 чылдың үлүүнде ажылдап кирипкен. Ол дээрге, коммунист Ю. М. Деревягинниң ажылды шын организастап, кижилер-биле ажылдап билириниң түңнели-дир.

[illegible] чаа, Улуг Октябрьның 61 чаа оюнуң бүдүүзүнде деревягинчилер боттарының [illegible] бригадазы-биле [illegible] түңнелдерин [illegible] — орта база-ла мурнуу [illegible]. Хову-Аксының АТБ-ниниң [illegible] бригадазы-биле чарышты ам-даа үргүлчүлээр деп шиитпирлээннер.

— Бистиң чедиишкиннериг [illegible] социалистиг чарышта деп чүвени [illegible] херек. [illegible] организастаан [illegible] — деп, дуржулгалыг бригадир, беш чылдың удурукчузу Ю. М. Деревягин чугаалап турар.

ЧУРУКТА: пассажир АТБ-[illegible] автобустар бригадири Ю. М. Деревягин.

В. АМЫРНЫН фотозу.

Шынар көрүлдези чоруп тур

КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

Эрткен айның төнчүзүнде Тыва автосептелге заводунга шынар көрүлдезиниң хүнү эрткен. Ол дээрге бүдүрүлгениң продукциязының шынарын [illegible] талазы-биле ажылының отчету. Заводтуң кол инженери К. Ч. Чамзын ол үениң дургузунда эвээш эвес ажылдар кылдынганын демдеглээн. Бүдүрүлгениң технологтуг сайзыраңгайжыдар, чаа деректерни, [illegible] херекселдерни [illegible] ы башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдириниң талазы-биле 30 ажыг [illegible] хемчеглерни боттандырып [illegible]. Оларның чамдыктарын көргүзерге мындыг: машинаның кезектерин чазар, чуур садыгны бүрүнү-биле эде дерээн, кезектерни үш удаа чуурун тургускан. Кезектерни эки чууру дээрге-ле — септелгениң шынары эки болурунуң бир кол фактору. Мооң мурнунда технологтуг бус чедишпезинден завод бергедээшкинге таваржып турган. Котельнаяны бо чылын эде дерээнинден ол айтырыг [illegible]. Кузнецтарны [illegible] септээри чаа цехте мөөңнеттинген. Ол цехте чаа дериг-херекселдерни тургускан. Ынчангаш ажылчыннарының ажылдаарынга таарымчалыг апарган. Чамдык цехтерниң ыштальры экижээн, агаары экижээн. Техниктиг хынаары кылдыг [illegible] метрология албаныкын ажылы экижээн. Шынарны башкарарының комплекстиг системазын ажыглап, нептередирин завод ийи чыл улаштыр чорудуп турар. Заводта чамдык стандарттарны ажылдап кылган болгаш оларны ажыглап эгелээн. Оларга заводтуң директорунга хуралды болгаш шынар көрүлдезиниң хүнүн эрттирериниң чуруму, технология чуруменин [illegible] оон-даа өске стандарттар хамааржыр.

Мындыг янзылыг хемчеглерни боттандырганы ажылды эки үре-түңнелге чедирип турар. Септелгениң шынары дээш хомудалдарның саны бо чылын эрткен 9 айларында [illegible] ол үезинге деңнээрге барык ийи катап кызырылган. Ол талазы-биле ылангыя автомобиль шимчедикчилерин чижекке көргүзүп болур. Эрткен чылдың 9 айларында 301 шимчедикчини септээн болгаш шынары багай дээш 25 санныг хомудалдар кирген болза, а бо чылын 322 шимчедикчини септээн, анаа 7 хомудал келген. Азы септээниниң шынары куду болганы 8,3 хуудан 2,3 хуу чедир эвээжээн.

Чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер барын демдеглээр апаар. Чамдык [illegible] херекселдерниң, [illegible]лерниң, хынаар приборларының четчилээн технология доктаамал эвес. Заводтуң ажылы үргүлчү деңнедир болбайн турар. Айның үшкү он хонуунда продукцияның 40—50 хуузу бүдүрүлүп турар. Техниктиг албаннарның участоктарда ажылы эрелгей база кадрларының ажылдан үнер-кирер таварылгалары хөй. Шак мындыг чоруктар ажылга шаптыктап турар-дыр. Ол четпестерниң дугайында заводта партия организациязының секретары Е. Балабанова, заводта кинистер эргелекчизи В. Никитин, А. Томилия олар боттарының саналынга чугаалаан.

Заводта партия, профэвилел болгаш хөй-ниити организацияларының продукцияның шынарының дугайында айтырыгже кичээнгейни угландырган. Ажылдың [illegible] болуру, хомудалдар бары, чаартыкчы саналдарны нептередири дээн ышкаш пунктулар социалистиг чарышта [illegible] кирген. Ынчалза-даа хууда танма салыр эргелиг чангыс-даа ажылчын заводта ам-даа чок. Ол ажылды заводтуң удуртулгазы кичээнгейге албааны четпес.

Көрүлдениң комиссиязы [illegible]-биле заводтуң ажылын чүгаар деп үнелээн болгаш продукцияның шынарын, заводтуң марказының ат-алдары дээш кижизидилге ажылын коллективке экижидер талазы-биле сүмелерни берген.

Г. ТУТЫНИНА,
Стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курхайгаарал лабораториязында килдис эргелекчизи.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

Уренгой — Челябинскиниң газ дамчыдылгазын тудуп турар бо черлерже ында [illegible] турары ынаар [illegible] биле чедип болур. Тудуп турар магистральдың узуну бүдүн чартык муң километр. Оларның иштинде 716 километр черде тулаалар, хемнер, тайга бар. Тудугжуларның оруунда 313 улуг-биче хемнер бар.

Ынчангаш ында транспорттуң кол хевири вертолёттар болур. Трассага хоолайларны, компрессор станциязын тударынга херек материалдарны, монтаж ажылдарынга херек конструкцияларны болгаш өске-даа чүүлдерни чедирер ужурлуг.

Вертолёттар тудуг шөлдеринге [illegible] чугула аар машиналарга орукту база стуудуп турарлар. Мурнунда чайын тулаалар [illegible] ажылды соок душкужеге соксадып турган. Амгы үеде [illegible] берип турар. [illegible] ген соонда ону сдырыштыр сый тургаш газ магистралының дараазында берге участоктарынга вертолёттар-биле чедирип турар.

Аэрофлоттуң өске эргелелдеринге бодаарга Тюменьниң эргелели улус ажыл-агыйында эң-не хөй хемчээлдиг ажылдарны күүседип турар. Ол чорук ол крайның хөгжүлдезин улуг ужур-дузалыг деп санап турары-биле, казып тывар байлактарны казып база ажыглап турары-биле холбашкан. Ужудукчулар ажылдың чаа хевирлерин доктаамал дилеп тып турарлар. Орунекчилерниң, ыяш белеткекчилериниң база Уренгой — Челябинск газ дамчыдылгазының тудугжуларының бүдүн бригадаларын эгчег аайы-биле дажыглап турарлар. Оон түңнелинде шак-үе камнаттынар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедиир. Газ магистралын тудуп турарларга ол онза улуг ужур-дузалыг: олар ол дамчыдылганы кончуг кыска хуусаада — планда көрдүнген үш чылдың орнунга чаңгыс чыл дургузунда ажыглалга киирер деп шиитпирлээннер.

«МИ-10К» деп мындыг вертолёттуң (чурукта) экипажы бир эгчег дургузунда Уренгой — Челябинскиниң газ дамчыдылгазының тудугжуларынга 140 тонна чүъкту чедирип турар.

О. ИВАНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

Секретариатка көрген

Бо чылдың октябрь айының 21-де үнген № 244 «Шын» солунга Н. Ооржактың «Чылдагааны чүдел?» деп чүүлү парлаттынган турган. Ук чүүлде Чөөн-Хемчик районнуң «Тыва» совхозта мал семиртир чемгерер шөлдүң тудуу кончуг оожум чоруп турары шүгүмчүлен [illegible]. Ол-ла чүүлде № 3 мехколонняның [illegible] оперативтиг удуртпайн турары база шүгүмчүлээн.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш В. С. Семеновтуң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, солунга парлаттынган чүүлдү СЭКП райкомунуң секретариадынга чугаалажып көрген. «Тыва» совхозта мал [illegible] тудуун оперативтиг удуртур сорулга-биле райкүүскомунуң даргазының оралакчызы эш В. Е. Кузнецовка [illegible] тудуг ажылын удуртур штабты сентябрь айда тургускан. Ынчалза-даа ол штаб тудуг ажылын экижидип шыдавайн.

Тудуг материалдары үстүн [illegible]-биле № 3 мехколонняның тудугжулары [illegible] ажыл шагының 20—25 хуузун ажыл чок анаа эрттирип турары үр үеде үргүлчүлеп турган.

Амгы үеде «Тыва» совхозта мал семиртир азыраар шөлдү ажыглалга киирер дээш, бүгү-ле болдунар хемчеглерни ап турар.

МЕРГЕЖИЛИНГЕ БЕРДИНГЕН

Нейиминчатының Кызыл хлебзаводунуң [illegible] бүдүрүлгезинден [illegible] хлеб [illegible] кире бээрымге, чаа [illegible] чаагай хлебтиң чылды думчукка дораан-на билдинди. Хлеб быжырыкчылары, мергелештир үнгүлээн ак-ак халаттар-биле [illegible] ажылдап турлар. Цехтиң улуг мастери Любовь Петровна Добрынина-биле ужуражып бердим. Үр чылда ынак ажылынга ажылдап, мергежээн мастер цехтиң ажылын беш салаазы дег билир.

— Бистиң цехтиң ажылчыннары ёзулуг эрестер! Олар ажылга механизмнерниң үрелиишкинин болдурбайн, [illegible] чедер-четпестерин ак сеткил-биле илередип турарлар. Онгу беш чыл ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның чылы болганда, бүдүрген продукцияның шынарынче кол кичээнгейни коңкатпазын кызып турар бис. Мурнакчы, дуржулгалыг эштерге даянып, чаңгызы хойу дээш, хойу чаңгызы дээш туржуп турар бис. Хлеб быжырар [illegible] ай, квартал пландарын чүс хуудан черле кудулатпайн келген деп, хоочун мастер чугаалады.

Любовь Петровнаның кады ажылдап турар өөрүнге чоргаарланыр турары чөптүг. Цехте мурнакчылар хөй. Ылангыя аныяк коммунист Кара-кыс Чымбээвна Хомушкунуң удурткан бригадазы бедик темп-биле ажылдап турар. Бригада он кижиден тургустунган, олар социалистиг чарышка доктаамал эки көргүзүглерни чедип ап келген. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл [illegible] бригаданың бүгү кежигүннери бедик бүдүрүкчүлерниг [illegible] бүрүзү хүн норма [illegible] 110 хуу күүседип турар. [illegible] бригада [illegible] шынарлыг хлебти 12 тонна чедир быжырып турар.

Хлеб быжырар мергежил болгаш эвес дээрзин Любовь Петровна ылавылап-дыр.

— Негелде бедик, харыысалга база улуг. Чүге дээрге бистиң быжырган хлевиисте [illegible].

Шынап-ла Любовь Петровнаның [illegible] ажылынга онза кызымак кижи дээрзин өөрү билип турар. Коллективинге хүндүткелдиг мастерни хөй удаа шаңнап-мактап келген. «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектери-биле ол шаңнаткан. Мергежилинге бердинген хөй-ниитичи хоочун мастер Л. П. Добрынина ам ийи удаа улаштыр Кызыл хоорай [illegible] депутадынга соңгуткан.

Дагдыныкчы мастерниң удуртуп турар цегинде шалыпчыларның саны эвээш эвес. Оларга хоочун пекарь Валентина Дружинкина, хлеб [illegible] кыстар Мария Хомушку, Надежда Нужугет, мурнакчы кочегар Иван Артемов болгаш өскелер-даа хамааржыр.

С. САНДЮ

МАЛЧЫННЫҢ БУРУНГААР БАЗЫМЫ

Чайын Шөлө баштааш. Чүрек сыгып таварып, а кыжын Хемчик-кызаазын таварыыр Шом-Шум Чөөн-Хемчик районда эң берге оруктуг чер. Ында «Сүт-Хөл» совхозтуң шээр малын одарладып, хөй малчыннар чурттап, ажылдап турар.

Ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш, Төрээн чуртунуң мурнунга алган бедиткен социалистиг хүлээлгезин чыл бүрүде күүседип турар малчыннар совхозтуң ол девискээринде эвээш эвес. Дуржулгалыг мурнакчы малчыннарның аразында Шом-Шумнуң өшкү бригадазының малчыны Александр Оюевич Ондар ажылдап, чурттап турар.

Чиңи адак шимчеңгир, өшкү малды кадарарының түс-түс аргаларын эки билир малчын ында хөй чылда ажылдап турар. Чыл санында кодан төрүүр өшкүлеринден алганы чүс-чүс баш анайларны доругтургаш, совхозка дужаап, хөй өөктү берип турар малчыннарның бирээзи үстүнде адаан кижи-вис ол.

— Өшкү дээрге, кадыр-берт чирлер тевер, чалым-туруглар кырлап одарлаар мангыр, чүгүрүк мал. Бистиң бо чер берт шораанырлыг. Оон эриннериниң оларлары оът-сигенниг. Чайын-даа, кыжын-даа манаа мал одарлыравас чер. Ынчалза-даа малга таарымчалыг кадат черле негеттинер. Мал бажының өзери, оон дүккүр, өткир болуру малчын кижилерниң кызымак, сагыш човангыр чоруунда деп бодаар мен. Малга таарымчалыг одарлары, суг-суггат, минералдыг чем, кыжын немелде сиген болгаш өске-даа чемнер бээри дегген, чылыг, чырык кажаа-хораа херек — деп, Александр Оюевич чугаалап орар.

Онгу беш чылдың эгезинде СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин таныжып, социалистиг хүлээлге ап тура, ол мынча дээн:

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринге бодум күш-ажылым-биле туржуп, онгу беш чылды хуусаа бетинде күүседиринге бодумнуң салымын [illegible] партияның, Совет күрүнениң мурнунга хүлээнир тур мен. Онгу беш чылдың чыл бүрүзүнде төрүүр 100 өшкүге онаажтыр 100-тен эвээш эвес анайны, бир өшкүден-не 750—800 грамм өөктү алыр-ла хүлээндим.

Ынаарда оон чугаалаан сөзү [illegible] турар. Александр Ондар чыл [illegible] [illegible] Малчынның [illegible] [illegible] туруглары мындыг: төрүүр 100 өшкүден-не 1977 чылда 110 анай, 1978 чылда 116, бир өшкүге онаажтыр 1977 чылда 840 грамм, 1978 чылда 880 грамм өөк болган. Ынчангаш бо чылын ол төрүүр 230 өшкүзүнден 280 анайны мендн доруктуруп алгаш, оларны совхозка дужааган.

Шом-Шум өшкүжүлериниң [illegible] болган хуралынга Александр Ондар сөс алгаш, чедип алган чедиишкиннерин улам [illegible], беш чылдың [illegible] чылы — 1979 чылда төрүүр 100 өшкүге онаажтыр 110-дан эвээш эвес анайны, бир өшкүден 880 грамм чедир өөктү алырын, 100 центнер сигенни бодунуң күжү-биле белен белеткээрин хүлээнген.

Совхозтуң малчыннарының социалистиг чарыжының түңнелинде А. О. Ондар база бедик көргүзүглүг ажылдаан, чарышка тиилекчилерниң бирээзи болган. Оон күш-ажылын партия комитеди, совхоз дирекциязы, профэвилелдиң ажылчын комитеди үнелээш, Моол Арат Республиказже аян-чорукка баар путевка-биле ону шаңнаан.

Малчын бо чылын белеткээн сигенин кыштаалга чедирип алган, кажаа-хораазының септелгезин эки.

М. СЕВЕН.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ БОТТАНЫЫШКЫНДА

Совет-эфиоп чугаалажыышкыннарны, СЭКП ТК-нын Чиңгиис секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш Социалистиг Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазы подполковник Менгисту Хайле Мариамның Москвага чугаалары делегей парлалгазы калбаа-биле тайылбырлап турар. Совет Эвилели биле Социалистиг Эфиопияның аразында Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге ат салганының дугайын эзиннадып турган, ол Керээ болза социалистиг улуг күрүне биле аныяк хөгжүп орар чурттуң аразында дең эргелиг харылзааларның үлегери, Африкага болгаш оон-даа өске черлерге тайбыңның быжыглааарының эрге-ажыктарынга бараан боор турар деп, даштыкының массалыг информация черлери онзалап демдеглээн.

Социалистиг Эфиопияның тургустунганының соонда ийи чурттуң аразында сырый найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың харылзаалары тургустунуп келген. Ол харылзааларның үндезини социалистиг күрүнелерниң база хөгжүп орар чурттарның эрге-ажыктарының киити болуп турары болур деп, «ЭФИОПИАН ГЕРАЛЬД» солуң онзалап айыткан.

«Эфиоп болгаш совет улустарның аразында тургустунуп келген эки харылзааларда шагдан бээр тоогу бар. Эфиопияның хамаарышпас чоруун болгаш хосталгазын Совет Эвилели кезээде камгалап келген. Чоокта чаа болган интервенцияның үезинде СЭКП-ниң, Совет Эвилелиниң Чазаның болгаш улузунуң бүзүрелдиг көргүскен интернационалдыг дузаламчызы эфиоп улустуң сагыжынга кезээ-мөңгеде артар болгаш оон революциязының тооргузунге чугула черни ээлээр» деп, «АДДИС ЗЕМЕН» дээр солуң бижээн.

Эфиоп улустуң мурнунда тайбың тургузуушкунунуң, революцияның идеалдарын амыдыралга боттандырып чорудар рының улуг сорулгалары туруп турар деп Кубаның «ГРАНМА» солуну демдеглээн. Ол сорулгаларны шиитпирлээрде Социалистиг Эфиопия Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның дузаламчызынга моон соңгаар-даа даянып болур.

Л. И. Брежневтиң болгаш Менгисту Хайле Мариамның Кремльге солушкан чугааларын тайылбырлап тура, чехословак «РУДЕ ПРАВО» солуң мынча деп бижээн: «Африка чурттарының хамаарышпас чоруун болгаш депшилгезин ыяланыштыы-биле хандырары империализмниң болгаш оон талалакчыларының чимзениишкиннерин ойтур шавары негеп турар дээр дугайын ийи удуртукчуларның чугаалары херечилеп турар».

(СЭТА).

БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-ның Кол Ассамблеязының XXXIII сессиязының Политиктиг тускай комитединиң хуралынга Израильдиң [illegible] турары [illegible] черлерни колонизастаар, түс черниң араб чурттакчы чонунга удур истеп сүргүүшкүн политиказын [illegible] Эжелеттирген араб черлерде израиль эрге-чагыргаларының чорудуп турар үлегедиишкиннерин комитет чугаалажып [illegible].

ВЬЕТНАМГА ДУЗАЛААР

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.) ЮНЕСКО-ның Кол конференциязы бүгү кежигүн күрүнелерниң улустарынга болгаш чазактарынга чуртун катап тургузарда вьетнам улуска [illegible] [illegible] деп, [illegible] Мозамбиктиң [illegible] Кол конференцияның [illegible] бирээзинге чүүлдүгзүүтен резолюцияның тө левилелинде [illegible].

Үр үеде болган дайынның экономиктиг, культура болгаш социал уржуктары Вьетнамга таварышкан агаар-бойдустуң халавы [illegible] бергеш, ол чуртту эң-не бертедээшкинге таварышкан чурттарның бирээзи болдурган деп ол документиде демдеглээн.

ЮНЕСКО-нуң Кол конференциязының XX сессиязынга чугаалажып көөрү-биле киирген резолюцияның төлевилели болгаш ону комиссияга чүгаалдугзуп көргени хамаарышпас чорук дээш үр демиселге ону деткиин турганы-биле бир [illegible] муруңгуву шыкаш Вьетнамның улузун деткип турарын херечилеп турар деп, СЭТА-[illegible] беседага Вьетнамның делегациязының [illegible] культура болгаш информация министриниң оралакчызы Ку Хюи Кан медеглээн. Үжен чыл дургузунда үргүлчүлеп келген хоозураашкынныг дайынны шыдап эрткен бистиң чурттувуска сөөлгү үеде оон мурнунда туруп көрбээн бойдустуң [illegible] болгаш кандааштан таварышкан. Улус ажыл-агыйның чаарты тургузарынга, экономиканы көдүрерин ге, культураны хөгжүдеринге бүгү хемчеглерни ап чорудуп турар бис. Ынчалза-даа [illegible] ажыктыг болур. Бис ону Вьетнам-биле делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының чаа илерээшкини кылдыр хүлээп көөр бис.

Е. КОРЖЕВ

ТРИБУНАЛДЫҢ ШИИТКЕЛИ

БАГДАД. (СЭТА). Египет президент Садаттың Израиль-биле чаңгыс талалыг дугуржулга кылыр дужуп берикчи утаанышкынын буруу шавар [illegible] конгрестиң шиитпири-биле тургускан хөй-ниити трибуналының хуралы бодунуң ажылын доосхан. ИНА агентилелиниң [illegible] тургуст-биле алырга, трибунал Садатты «Египеттиң улузунга болгаш араб нацияга өскерилгени» деп буруулуг кылдыр санаан болгаш «араб нацияга ооң хамаарылгазы чок кылыр деп доктааткан.

«Шииткел Садатты Египетте эрге-чагырганы хоойлуга удур эжелеп алган кижи кылдыр тодараткан болгаш сионисчи дамзын-биле чугаалажыышкыннар [illegible] базымнарын күш чок деп санаан» дээрзин агентилел онзалап демдеглээн.

Хөй-ниити трибуналының составынга [illegible] тиң, Сирияның, Алжирниң, Ливияның, Демократтыг Йеменниң, а от ыңкаш Палестинаның хосталгазының организациязының төлээлекчилери кирген.

Париттиң ажылчы чоннарының дөрт муң ажыг өг-бүлелери бажыңнарындан үндүр көжүрүптеринден үргүлчү коргуп чоруурлар. Полиция участоктарында «төлевээн дээш үндүр көжүрер» деп резолюциялар салып каан түсккай херектерни оларга тургузуп алган. Ол черниң парлалгазының сан-түңү-биле алырга, күс дүшкүжеге чедир бажыңнарын ээлери голицияның дузазы-биле ажыл чоктаарның, эээш төлевирлиг ажылчыннарның, пенсионерлерниң болгаш кырганнарның 1786 өг-бүлелерин бо чылын үндүрүп көжүрген. Чыл бурузунда бир дөрбелчин метр чуртталга бажыңының хөлезини 10—15 хуу өзүп турар.

ЧУРУКТА: Париштe Сен-Поль кудумчузунда бир бажыңдан үндүр көжүреринге чурттакчыларның удурланып турары.

СЭТА-ның фотохроникасы.

СЪЕЗД ДООЗУЛГАН

КОНАКРИ. (СЭТА). Африка улустарының чаңгыс эвилелиниң [illegible] [illegible] шаптыктаарынче, социалистиг чурттардан Африканың аныяк күрүнелерин ангылаарынче углаткан империализмниң болгаш реакцияның чимзениишкиннеринге Африканың хамаарышпас күрүнелериниң онзугай шавыышкынны бээр дээн [illegible] Гвинеяның Демократтыг партиязының (ГДП-ниң) XI съездизи бадыткаан.

Съезд антиимпериалистиг демиселдиң болгаш тайбың, демократия, [illegible] [illegible] күштерниң интернационалчы [illegible] ның бузуу-биле эрткен. Зимбабвениң, Намибияның болгаш Мурнуу-Африка Республиказының национал-хосталгалыг [illegible] деткип турарын делегаттар база катап бадыткааннар.

Конакриде болган съездиге коммунистиг, ажылчын, революстуг-демократтыг партияларның, [illegible] [illegible] 100 ажыг даштыкы делегация олурушкан.

Съездиниң делегаттары ГДП-ниң Чиңгиис секретарынга болгаш чурттуң президентизинге Ахмед Секу Туреге чаңгыс үн-биле база катап соңгааннар.

Съездиниң [illegible] Гвинея Республиказы Гвинея Улусчу-Революстуг Республика кылдыр эде адаан.

ПКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның Компартиязының ТК-ның пленуму ынаа болган. К. Мота Пинтуга баштаткан чаа чазакты тургусканы-биле холбаштыр ПКП-ниң туружун болгаш Эвора хоорайга хүүсаа бетинде болган муниципалдыг соңгуулдаларның түңнелдерин пленумга чугаалажып көрген.

Республика хуралынга са[illegible] [illegible] ПКП-ниң [illegible] болуу чаа чазактың программазын хүлээп көрбейн турар [illegible] пленумга шиитпирлээн. Чазактың составын болгаш ооң ажылдап кылган программазын барымдаалап көрүп тургаш, ук чазак мурнунда турган чазактарның частырыгларын катаптаар дээрзинге чигзиниг турбас деп, ынаа болган парлалга конференциязынга ПКП-ниң Чиңгиис секретары А. Куньял медеглээн.

Португал революцияның эң улуг чаалап алыышкыннарының бирээзи — аграр реформазынче уламчылап турар шаап халдаашкынны ПКП ТК-зы шиитпирлиг буруу шапкан. Хураган черлерни мурнуку ээлеринге эгидип берип турар кедээ ажыл-агыйның болгаш балык ажылының министерствозунуң ходениккиннерин ол «хоойлуга удур болгаш күчүлээшкиннинге» ходелиишкиннер деп тодараткан. Аграр реформазын камгалап, [illegible] [illegible] [illegible] ның шиитпирлиин Компартия бадыткаан.

СОЦИАЛИСТИГ ОРУКТАП

АЛЖИР. (СЭТА-ның корр.). Бүдүрүлгелерни социалистиг бау-биле организаттаарының [illegible] хүлээн алганының 7 чыл оюн Алжирде калбаа-биле демдеглеп эрттирип турар. Ооң-биле дүүштүр чурттуң күрүне бүдүрүлгелеринге [illegible] [illegible] деп адаар чүүлдү тургузуп эгелээн. Оларның сорулгазы болза алжир ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны бүдүрүлгени эргелеп [illegible] киириштирери болур.

Бо хүннерде бүгү чуртта эртип турар массалыг митингилер болгаш чыскаалдар революстуг чорудулганы доктаадырын оралдажып турар реакцыалыг күштерге ажылчын чоннарның дөрт харыызы болур. Алжир улус социализмниң идеяларынга шынчы болгаш революстуг чаалап алыышкыннарын камгалаар деп дыңнаттынарыг. Бүдүрүлгелерни социалистиг бау-биле эргелеп башкарарынга улус массаларының киржилгези ажылчы чоннарның политиктиг медерелин бедидер, чурттуң хамаарышпас национал экономиказын хөгжүдеринге чугула идиг болур.

Амгы үеде «ажылчы чоннарның ассамблеялары» 60 национал компанияларда ажылдап турар. Ында 300 муң ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар бар. Администрациялар-биле кады олар бүдүрүлгелерни эргелеп башкарарынга идепкейлиг киржип, бүдүрүлгениң калбартыры болгаш продукцияның шынарын бедидери дээш демисежип, политикизидилгелиг ажылды чорудуп турар.

А. БОЛМАТОВ

АЖЫЛЫН ЭГЕЛЭЭН

ПАНАМА. (СЭТА). Улус [illegible] Национал [illegible] тургустунган Хоойлу үндүрер чөвүлел бодунуң ажылын Панаманың найысылалында эгелээн. Чазактың томуйлап турган хоойлу үндүрер комиссиязын солуур үжурлуг ол органга хоойлуларны [illegible] [illegible] [illegible] бадылаары, национал бюджетти хүлээп алыры, министерстволарның эргелерин тодаргайлаары, күрүне организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгаларын тодарадыры ышкаш [illegible] [illegible] Хоойлу үндүрер чөвүлел Панаманың мооң бүрүнгүзе дөрт кижизен [illegible] Национал хуралының 37 кежигүннеринден тургустунган.

Хоойлу үндүрер чөвүлелдиң ажылының [illegible] [illegible] дазылынга чүве чугаалааш, Республиканың президентизи Аристидес Ройо Панаманың тооргузунде эң-не баштай хоойлу үндүрер эрге-чагырганы улуска соңгутканнарның холунга дамчыдып берген деп, онзалап демдеглээн. Ооң-биле Панамада социал-экономиктиг чаартылгалар болгаш ооң [illegible] [illegible] деп, президент айыткан. Хоойлу үндүрер чөвүлел мооң мурнунда [illegible] [illegible] болуктерниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] эрге-чагырга органнарының амгы тургузуун раламачыларның хөй кезии деткип турар. Парламентиниң [illegible] хоойлу үндүрер эргечагырганың чаа хевири бүгү [illegible] [illegible] тарынга бараан болур деп, ол чугаалаан.

ИРАНДА БОЛУУШКУННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тегерандан информация агентилелдериниң [illegible] турары-биле алырга, Иран [illegible] болгаш чурттуң өске-даа хоорайларында чазакка удур чыскаалдар соксавайн турар. Оларны тарадып öлдүрүп тура, шериглер карак чажы [illegible] ажыглап, тудуп хоругдааышкыннарны чорудуп турар.

Шериг чазааның парлалгага цензураны тургусканынга [illegible] Тегеранда солуннар ийи неделя дургузунда үнмейн турар. Сөөлгү ийи хонук дургузунда Тегераның даштыкы чурттар-биле харылзааны үзүлген. Иран найысылалдың чоогунда космос харылзаазының ретрансляция станциязының албан-хаакчыларының ажыл соксадыышкыны-биле ол чорукту ЮПИ агентилели тайылбырлаан.

[illegible] [illegible] ны чарлааныидан Тегеранның чамдык районнарында электроэнергия бээрин соксаткан. Электри хандырылгазын [illegible] [illegible] дап корткаш, хоорайның чурттакчылары оларны «чүлдү, сеткил курлавыры» эгелээн.

Можуларның чер-черде эргечагыргаларының бүгү органнарынга «ынын чок чорукту болгаш корум-чурумну» хандырарының айтырыгларының [illegible] тускай комитетти тургузарын премьер-министр генерал Азхари дужааган. Оларның составынга гарнизоннар, полиция, жандармерия начальниктери, хамааты администрация төлээлекчилери кирген турар.

АКШ-тың министри М. Блюменталь Тегеранда аан-чорук кылып келген. Америк эксперттерниң төлээлекчилериниң чугаазы-биле алырга, АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң чагаазын хаанга ол дамчыдып бээр деп, «Нью-Йорк таймс» дыңнаткан. Ук чагааның утказы билдинмес.

Янзы-бүрү медээлер

МУЗЕЙДЕ ДЕЛГЕЛГЕ

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң залдарының бирээзинге Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оолдуң 70 харлаанынга тураскааткан делгелге ажыттынган. Хоочун чогаалчының чамдык документилерин, хууда эдилел-херекселдерин болгаш номнарын, өңнүктериниң берген суй-белектерин музейге келген көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Чогаалчының хуу документилериниң аразында Тыва Арат Республика үезиндеги латин алфавит-биле бижээн арээз, шериг база ТАР-ның Биче Хурал кежигүнүнүң билеттеринден эгелээш студент база депутат херечилелдери, шаңнал-мактаалдары, хүндүлел бижиктери дээш чогаалчының бөгүнге чедир чыгганы хууда архивин оон көрүп болур.

Чогаалчыга өңнүктериниң бээрген суй-белектериниң аразында чонар-даштан сиилбип кылган демир-хомус хавы, шеверлеп кылган хоңгулуур, демир-ужун сугар херексел болгаш өске-даа белектер онза көрүштүг.

Чогаалчының «Төрээн Тывам», «Улуг-Хемим», «Байлак Тывам», «Коммунизмниң оттары», «Аңгыр-оолдуң тоожузу», «Шүлүктер», «Хомус дугайында ыры» болгаш өске-даа номнары делгеттинген.

Р. ДОЛЗАТМАА.

МЕРГЕЖИЛДИИ ТИИЛЭЭН

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш эр улустуң волейбол маргылдаазы Кызылдың «Херел» спорт залынга болуп эрткен. Анда 12 команда киришкен.

Баштайгы хүнде Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарының, кедээ ажыл-агый техникумунуң «Урожай» командалары волейбол ойнаарынга мергежилдиин көргүзүп, удурланыкчыларын чиңги-биле удуп алганнар.

Маргылдааның ийиги хүнүнде шаңналдыг черлерин алыр дээш командаларның аразында спортчу демисел улам чидигленген. Эң-не мергежилдиг волейболистерлиг Барыын-Хемчик районунуң, кедээ ажыл-агый техникумунуң командаларының ойнаашкынын көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрген. Барыын-Хемчиктиң командазында хөй чылдар дургузунда ойнап келген Аскан Монгуш, Сергей Маадыр ышкаш хуржулгалыг, мергежилдиг волейболистер бар болганындан келир үениң кедээ ажыл-агый специалистерин 2:1 санга үткан. Улуг-Хемчилер сургуулдарны 3:2 санга тиилеп алган.

Үш хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде Барыын-Хемчиктиң командазы бирги черни алгаш, шилчиир кубок, вымпел-биле шаңнаткан, ойнакчыларга тураскаалдыг белектерни тывыскан. Ийиги черни кедээ ажыл-агый техникумунуң «Урожай», үшкүзүн — Улуг-Хемниң командазы ээлээн. Э. МОНГУШ.

ЧАА ПРОГРАММАЛЫГ

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозтуң Баян-Кол суурда Культура бажыңының бот-тывынгыр уран чүүл коллективи концерттерин чонга бараалгадып турар. Культура бажыңының директору Т. Сотпоек, башкы М. Нурсат, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы С. Базыр-оол олар бот-тывынгыр уран чүүл коллективин удуртуп, концерттерни белеткежип, чонга бараалгадырынга улуг үлүг-хуузун киирип турарлар.

Коллективте чээрби ажыг бот-тывынгыр артистер хаара туттунган. Оларның иштинден комсомолчулар Светлана Ооржак, Чапаев Чондан, Баян-оол Бапыкай, Екатерина Борбак-оол, Зоя Бодаук-оол, Александра Доогур-Хаа, Оюу Серенги, Уля Чыппылова олар — идепкейлиг киржикчилер. Оларның тургускан көргүзүүзү «Чалыы назын», «Анчы», «Дук салыр», «Ээлдек шыңгыраан», «БАМ» деп танцыларны көрүкчүлер сонуургап турарлар. Бо болза ында танцы бөлгүмүнүң эки ажылдап турарының херечизи.

Чаа программалыг концертти Өттүк-Дашка, Кызыл-Чыраага, Ак-Дагга, Бугай-Ыяш малчыннарынга, Хову-Аксы, Элегес суурларга көргүскеннер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

СЦЕНАДА ЭМЧИЛЕР

Республиканың медицина ажылдакчыларының профэвилел обкому бо юбилейлиг чылда уран чүүл фестивалын бир-ле дугаар эрттирер деп планнаан. Бөгүн 10 шакта филармонияның концерт залынга ук фестиваль ажыттынар. Анда республиканың районнарындан база найысылал Кызылдың эмнелге организацияларының чээрби ажыг уран чүүл коллективтери киржирлер. Фестивальга иштики-биле бот-тывынгыр уран чүүлдүң дөрт чүс ажыг киржикчилери бараан болурлар.

Б. ШЕНЕК-ООЛ.

Телевидение

НОЯБРЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible] — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден [illegible].
11.55 — «Мээн кудумчум». Уран чечен телефильм.
13.10 — «Рига» деп хөгжүм оркестри ойнаар. Фильм-концерт.
13.25—16.00 Чарлал.
[illegible] — [illegible] документалдыг [illegible]: «Кижилер болгаш саным-чолдар», «Тук кодурукчулери».
18.45 — «Тоогунуң арыннары» «Киев ордуузу». Дамчыдылганы тоогу эртемнериниң доктору С. О. Шмидт чорудар.
17.15 — Владимир Ильич аттыг заводтуң Культура ордузунуң концерти.
17.30 — «Шыдырааш школазы». Разрядниктер клазы. Төнчүзү.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Шылгалда». Үргүлчү [illegible].
18.20 — Мультфильм.
18.30 — Төлевилелдер.
18.45 — «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга.
19.00 — «Тыва неделя». Информастыг программа.
19.20 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — Медээлер.
19.45 — МАР-ның 54 чыл оюнга тураскааткан Моол Арат Республиканың телевидениезиниң программазы.
[illegible] — «Ужуралдарлыг фильмниң экраны». «Паспорт чок кижи». Уран-чечен фильм.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00—00.35 «Кинопанорама». Дамчыдылганы кинокритик Г. А. Капралов чорудар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.00 — «Москва болгаш москвачылар».
18.30 — «Хөглүг поталар». Аныяк вокалистерниң концерту.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — «Байкал чоогунуң арыгларында». Документалдыг фильм.
20.20 — «Кижи болгаш сад». Телефильм.
20.35—20.55 «Дмитрий Гнатюк ырлаар». Фильм-концерт.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, [illegible] чамдык черлерге быскан хар чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 9—14, чамдык районнарга 3—8 градус соок.

[illegible] бүргеп, [illegible] быскан хар чаар. Хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 10—12 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Коргуттурбас эш» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тергиин чараш Василиса» 10.40, 14.10, 15.40, 17.10, «Сергий лама» 12.10, 18.40, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тоол чурттап чораан»: «Иванушканың контамчык чүүл дилеп чорааны» 15.00, «Эр кижиниң шынтылыг амыдыралы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Звездочка № 24» 15.00, «Ынакшыл болгаш карак чаштары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тыва АССР-ниң Чурттакчы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ның комплекстиг чаа баазазы ажыттынганы-биле холбаштыр механиктиг эппелге ажылдарының слесарьларын, электри дериглелерин септээр талазы-биле электромонтёрларны, электрикаакчыларны, гальваниктерни, малярларны, склад эргелекчилерин, бүдүрүлге бажыңнарынга аштакчыларны, транспорттуң [illegible] ажылдакчыларын, доораар, чонар болгаш өске-даа станоктарга станочниктерни, [illegible] [illegible], хырба чаар агрегаттарга станочниктерни, ыяш хоорлакчыларын, фрезер, өрүмнээр болгаш чонар станоктарга станочниктерни, мебель хырбалакчыларын, [illegible], [illegible], шилдекчи-чазаныкчыларны, штукатурмалярларны, электриктерни, печниктерни, лак холукчуларын, бетон болгаш раствор холукчуларын, хандырылга талазы-биле агенттерни, слесарь-сантехниктерни, дипломнуг кочегарларны ажылче чалап тур.

[illegible] дар: Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу, 59, Тыва АССР-ниң Амыдырал хандырылга министерствозу, телефон: 2-54-45.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 7779.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — 01333

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 271 (10868) | 1978 чылдың ноябрь 25, суббота | 1925 чылдан тывсаалып турган | Өртээ 2 коп.

ХОНУКТА ПЛАНДАН АЖЫР 75 ТОННАНЫ

Тыва АССР-ниң автомобилистеринге Саян артындан хонукта-ла чүък сөөртүлгезиниң хемчээлин 2655 тонна чедирип, сөөртүлгениң темпизин улам шапкынчыдарының даалгазын берген турган. Эрткен средада олар даалгадан ажыр хонукта 75 тонна чүъкту [illegible] Ниити түңнел — 2730 тонна болган. Ол чүъктерниң хөй кезиин — 2242 тонннаны — ниитиниң ажыглалының транспорту сөөрткен. Сөөлгү хүннерде мурнакчыларның саны улам көвүдеп турар.

Кызылдың 1-ги АТБ-зиниден В. Константинов, В. Баев, М. Суносов, В. Верзилов, Сергей Педченко, В. Бызков; 2-ги АТБ-деп — В. Прибытко биле Г. Коноплянников; «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазындан — В. Голубцов, П. Кочетков, В. Полежаев, В. Чыртай-оол, В. Майнагашев; 3-кү АТБ-ден — Н. Владимиров, В. Чикизубов, В. Ломухин, И. Селиманов олар боттарынга онаашкан норма-чижээн ажыр күүседип, мурнакчыларга санадып турарлар.

Абаканның автотрезиниң болгаш Тыва транспорт эргелелиниң чолаачылары хонукта даалгадан ажыр 540 ажыг тонна янзы-бүрү чүъкту сөөрткен. «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының чолаачылары ол-ла средада ийи хонуктуң нормазы хире чүъкту сөөртүп, боттарының даалгазын дыка ажыр күүсеткен. Ол [illegible] график ёзугаар 30 тонна чүък сөөртүр турган, Тыва автоорук [illegible] лары 77 тонна кылдыр күүсеткен.

Үстүнде түңнелдерден алгаш көөрге, республиканың автомобилистери бүгү таарымчалыг байдалдар үезинде 1979 чылдың эгезинге чедир берген даалганы чүгле долдур эвес, а ажыр күүседир аргалыг боор турар-дыр.

ВАРШАВА КЕРЭЭЗИНИҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ПОЛИТИКТИГ КОНСУЛЬТАТИВТИГ КОМИТЕДИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Найыралдыг, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугуржулгазынга Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралы 1978 чылдың ноябрь 22—23-те Москвага болган.

Чөвүлел хуралга киришкеннер болза:

Болгария Улус Республикадан—БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы Т. Живков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң даштыкы херектер министри П. Младенов, БКП ТК-ның секретары Д. Станишев, БКП ТК-ның кежигүнү, БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинединиң начальниги М. Балев;

Венгрия Улус Республикадан—ВСАП ТК-ның Бирги секретары, делегацияның баштыңы Я. Кадар, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар, ВСАП ТК-ның секретары А. Депеш, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы херектер министри Ф. Пуйя;

Герман Демократтыг Республикадан—ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы Э. Хонеккер, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф; ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары Г. Аксен, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары Г. Миттаг; ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри О. Фишер, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Г. Кроликовский, ГСЧП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, ГСЧП ТК-ның Делегей харылзааларының килдизиниң эргелекчизи Э. Винкельман, ГСЧП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, ГСЧП ТК-ның Парторганнар килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы В. Эберляйн;

Польша Улус Республикадан—ПКАП ТК-ның Бирги секретары, делегацияның баштыңы Э. Герек, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары Э. Бабюх, ПКАП ТК-ның секретары Р. Фрелек, ПКАП ТК-ның кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри Э. Войташек;

Румыния Социалистиг Республикадан—РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи, делегацияның баштыңы Н. Чаушеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң Премьер-Министри М. Манеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң даштыкы херектер министри Андрей Штефан, РКП ТК-ның секретары Мушат Василе;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, делегацияның баштыңы Л. И. Брежнев; СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов;

Чехословак Социалистиг Республикадан—ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи, делегацияның баштыңы Г. Гусак, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң Чазаанының Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Каттышкан чепсектиг күштериниң Кол командылакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы В. Г. Куликов биле Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң Чиңгине секретары Н. П. Фирюбин олар киришкен.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралынга Европада байдалдың кандыг болуп бар чыдарының өйү келген чугула айтырыгларын чугаалажып көрген болгаш ниитизи-биле делегей байдалының чамдык айтырыгларын хүгайты санал-оналдар солчуушкуну болган. Душкуурлуг чорукту чавырлыышкынының чорудулгазын калбартыр болгаш чепсегленишкинниң дүжүрер дээш демиселге улам шыңгыы базымнар чугаалажылгага кол черни ээлээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери байдалды боттарының канчаар үнелээнин, боттарының түңнелдерин болгаш саналдарын Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң чаңгыс сеткилдиг хүлээп алган Декларациязында тайылбырлаан. Чөвүлел хуралды эрттирген чурт болур Совет Эвилели Декларацияны Каттышкан Нациялар Организациязының албан хуузунуң документизи кылдыр тарадыр база ону Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери бүгү күрүнелерниң чазактарынга медээлеп чедирер деп дугуржукан.

Боттарының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының съездилеринге ажылдап кылдынган принциптиг угланыышкынга шынчы бо чөвүлел хуралдың киржикчилери бүгү-ниити тайбың, улустарның хосталгазы болгаш хамаарылгас чоруу дээш, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадыр болгаш чепсегленишкинни дүжүрер дээш, делегейниң душкуурлуг чоруун чавырылдырар, улустар аразынга бүзүрежилгени болгаш найыралды быжыглаар дээш чайгылыш чок демиселди уламчылаар деп боттарының быжыг шиитпирлиин Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралынга база катап бадыткаан. Бистиң үевистиң ол өйү келген эң чугула сорулгаларын херек кырынга шиитпирлээринге олар күженишкиннерин харамнанмас.

Байдалдың кандыг янзылыг болурундан хамаарыштыр Декларацияда көдүрүлген сорулгаларны күүседир талазы-биле улам ынай хемчеглерни Даштыкы херектер министрлериниң комитеди чамдык үе эрткенде бодунуң хуралынга көөрүп болгаш ооң киржикчилери кылдынган ажылдың түңнелдериниң дугайын боттарының чазактарынга илеткээрип дугуржуп алган.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Каттышкан чепсектиг күштериниң Кол командылакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы В. Г. Куликовтуң Каттышкан командылал чериниң практиктиг ажылының дугайында илеткелин Политиктиг Консультативтиг Комитет дыңнаан.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралы акы-дуңма найыралдың болгаш эш ёзузунуң кады ажылдажылгазының байдалынга эрткен.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ ДИМИТРОВ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке делегейниң Димитров шаңналының [illegible] алының дипломун болгаш алдын медалын Кремльге кээп, ноябрь 23-те тывыскан. Эш Брежнев бо бедик шаңнал-биле тайбынны, демократияны болгаш социал депшилгени [illegible] тиктиг, эртем болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы дээш шаңнаткан.

Шаңналды тывыскан тура эш Т. Живков чүве чугаалаан.

Т. ЖИВКОВТУҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң хүндүлүг даалгазы болур, тайбың болгаш социал депшилге дээш Димитров шаңналын Силерге тывысрын өөрүшкү болгаш хаяа хүндүлел-биле күүседип тур мен.

Димитров лауреаттарының бо чылгы даңзызын баштаар кижиниң адын тодарадып алыры биске берге эвес болганын Силерге бүзүредири албан эвес бийр. Сеткилиң алыс уткаы-биле алырга, Силерниң шаңнатканыңар-биле холбаштыр жюриниң ролюн социалистиг Болгарияның бүгү улузу күүсеткен.

Тайбынны, айыыл чок чорукту болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге Силерден артык улуг ачы-хавыяалыг өске ындыг политиктиг ажылдакчы чок деп чүве бистиң улузувустуң угаан-медерелинде туруп турар, Леонид Ильич! Кижи төрелгитенниң депшилгезиниң болгаш ёзулуг чаагай бүдүмнүг чорукунуң принциптерин бадыткаарының эң-не шыыгаарлыгай болгаш ниитиге хүлээн көрдүнген демиселдери Совет Эвилелиниң партия болгаш күрүне удуртулгазы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы боор турар ындыг нарын, динамиктиг үе-чадада чурттап турар бис.

Хүндүлүг Леонид Ильич!

Георгий Димитровтуң ады болгар коммунистерге, болгар улуска, амгы үедеги Болгарияга кандыг боор турарын билир болгай силер. Бо ат—Революстуг Октябрьның чээрби чүс чылында бистиң делегейге берген эң-не дээре болгаш эң-не маадырлыг чүүлүвүс ол болгай.

Үжен ажыг чылдар бурунгаар, фашизмге болгаш дайынга удур демиселдиң тугун көдүрүп үндүрген Лейпцигтиң маадыры Кремльдиң бо залынга турган, Ленин орденин алган болгай. Ук орденин ол херээнге кадап алгаш, бодунуң хосталган төрээн чуртунга ээп келген болгаш ооң социалистиг тургузуушкунун баштай берген, ол тургузуушкунга — мөңге болгаш дириг болгар-совет найыралга ол хей-аът кирип турган.

Георгий Димитровтуң адын [illegible] Силерниң ап турарыңарга бистерниң, болгарларның өөрүп турар ужуру-даа ында. Делегей социализмниң теориязынга болгаш практиказынга, социалистиг дем каттыштырыгның чаңгыс эвин, амгы үениң херектелдеринге ооң салдарының улуктел чок өзүлдезин бадыткаарынга Силерниң [illegible] пиниер үнелеп четтинмес улуг үлүгүнерин хүлээп көргени ол боор турар.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу болур Силерниң кылган бүгү чүүлдериңер бисти Ленинниң херээ-биле болгаш Георгий Димитровтуң чагыглары-биле дорт харылзаштырып турар, ол болза— делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң быжыглаары, хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш улустарның демиселинге улам ыяңгы [illegible] алыры, империализмге болгаш неоколониализмге шиитпирлиг согуушкуннарны тазарыштырары, реакцияның болгаш дайынның айыылдыг күштеринге удур эштеш чок демиселди чорудары боор турар.

Эргим эш Брежнев!

Совет Эвилелиниң хандыдыкчы күжү, ооң күчүзү болгаш ат-алдары [illegible] тудум-на өзүп турар. Бодунуң амыдыралын бодунуң чуртунуң амыдыралы-биле холбаштырган коммунист болгаш удуртукчу Силерниң киирген үлүүңерни совет улус-биле кады бистер бедик-биле үнелеп турар бис. Совет Эвилелиниң чедиишкин бүрүзүнде — күрүнениң кескү ажылдакчызы болур Силерниң маадырлыг талантыңар, угаан-медерелиңер болгаш энергияңар киргени боор турар. Дөртен чыгы чылдар иштинде делегейниң чаа дайынын болдурбазынга кол аът-хавыяа Совет Эвилелинге хамаарышкын турар, бодал чок өлүмнү чаагай угаан-сарыылдың тиилээн бо тиилелгезинге Силерниң хууда киирген үлүүңерни кижи төрелгетен эки билир.

«...Бистиң Черивистиң [illegible] лап-камнаар, ону аныяк салгалга ядролуг өрттүң чазбыжы дегбээнде байлак болгаш чараш хевээр дамчыдып бээр херек» деп Силерниң сөстериңер бөгүн болгаш кезээ мөңгеде улустарның угаан-бодалынга хевээр артар.

Совет улус, СЭКП болгаш Совет күрүне—чер бөмбүрзээнге амыдырал дээш делегей харылзааларынга болгаш күрүнелер аразында кады ажылдажылгаларга чавырылдырыышкын херээн тодарадып турар кол-кол күштер боор турар.

Душкуурлуг чорукту чидиглендирер болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин күштелдирер дээш империализмниң айыылдыг оралдажылгалары [illegible] рын тайбынга ынакшылдыг кижи төрелгетенниң каттышкан [illegible]-биле ажып эртип болур дээрзинге бүзүреп турар бис. Реакционерлер болгаш милитаристер төөгүнү ара доктаадып шыдавастар. Ол дээрге —Георгий Димитровтуң чалгыныг сөстери боор турар, ону гитлерлиг шаажылакчыларның судунга ол чугаалаан, ол сөстер бурунгаар болгаш өру, тайбынче болгаш бүгү кижилерниң [illegible], социализмче болгаш коммунизмче улуг-тары ам-даа уламчылаар!

Тайбың болгаш социал депшилге дээш Димитров шаңналы — бо дээрге коммунистиң [illegible] бүгү бодуп, үениң эң бедик идеалдарынга кезээде харам чок барааланып келген коргуш болгаш ылдык чок маадырның демдээ болур. Бо [illegible] коммунистерге болгаш шыныг чорук, хосталга болгаш тайбың дээш өске-даа бүгү демиселчилерге Георгий Димитровтуң күзеп чораан чаңгыс эптиң эргежок чугулазы кожаңгызындан-даа артык херек боор турар. Акы-дуңма социалистиг чурттарның чаңгыс эви, чүгле бодунуң улустарының мурнунга эвес, харын чер бөмбүрзээниң бүгү кижилериниң хуу-салымы дээш бедик харысалга-биле ёзулуг чурттап турар кижилерниң угаан-бодалының, тура-соруунуң болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эви чугула боор турар.

Болгар-совет найыралды хөгжүдер болгаш байлакшыдар дугайында чагыгны Георгий Димитров болгар коммунистерге болгаш болгар улуска арттырган, ол бо дугайын кижи бүрүзүнге хамаарыштыр [illegible] талазы-биле хүнге болгаш агаарга домей көрүп чораан. Ол найырал— бистиң төөгүвүстүң чаалап алыышкыннарынга эң эргим чүүл боор турар.

Бистиң партияларывыстың, улустарывыстың болгаш күрүнелеривистиң аразында [illegible] бот болур болдур чорукка эш Брежневтиң бедип келген үлүүшкүнүн бистер [illegible] өөрүшкү-биле хүлээп ап келген бис. Социалистиг ийи чурттарның аразында төөгүлүг чогаадыкчы ажылдажылганың чайынналчак херечизи болза бүгү талалыг кады ажылдажылганың болгаш [illegible] ажылгаже СЭКП-ның болгаш БКП-ның кады ыңай турар угланыышкыны болур. Болгария Улус Республиказы болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилели бо угланыышкынны ээлээш каш чылдар иштинде боттандырып келген. Өлүм чок Георгий Димитровтуң адын эдилээн шаңнал— Болгария Улус Республиказы, бистиң бүгү талалыг [illegible]-лажылгавыстың угаан [illegible] чайгылыш чок болгаш чогаадыкчы боттандырарынга кылып келген болгаш ам кылып турар бүгү чүүлдери дээш эш Леонид Ильич Брежневке бистиң өөрүп четтиришкиннеривистиң илереди болур.

Тайбың болгаш социал депшилге дээш Димитров шаңналы-биле шаңнатканыңар-биле холбаштыр Силерге, эргим эш Брежнев изиг байыр чедирип тур бис!

Кадык-чаагай болуруңар, ур чылдарда чурттаарын бистер совет улустуң чаагай чоруунга чаа-чаа тайгамчылыг чедиишкиннерни чедип алырын, социалистиг дем каттыштырыгның улустарының херээниң тиилелгезинге, тайбың болгаш социал депшилге дээш бистиң ниити демиселивистиң болур тиилелгезинге үре-түңнелдиг ажылдаарын бистиң улуг өөрүвүске, Болгария Улус Республиканың ийи дагныр Маадырынга күзеп тур бис!

Байыр чедирип тур бис!

* * *

Ооң соонда эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Живков!

Мээң адрезимге хамаарыштыр чугаалаан чаагай сөстериңер дээш, бистиң ленинчи партиявыстың ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээниңер дээш Силерге ханызы-биле өөрүп четтиридим.

Маңаа тура, делегейниң Димитров шаңналын хүлээп ап тура, мен чүнү-даа мурнунда ук шаңнал адын эдилээн кижинин, Советтер чурту болуруун ниити Төрээн чурту апарган кижиниң, Болгарияның улуг оглунуң дугайын бодап тур мен.

Георгий Димитровтуң амыдыралының өзээ—бо дээрге болгар улустуң аас-кежии дээш, коммунистиг шимчээшкиниң чаңгыс эви дээш, делегейниң ажылчын ангыыньң чарылдырыышкынын ажып эртери дээш фашизмге болгаш дайынга удур чайгылыш чок, чүткүлдүг демисел болур. Георгий Димитровтуң угаан-бодалы болгаш ажыл-херээ коммунизм төөгүзүнге чырыткылыг болгаш үлегерлиг арын боор артар.

Революстуг практика революстуг теорияга чаа-чаа илелдерни доктаамал киирип турар болгай. Ооң туржук революстуг чаарттыышкыннарга кезээде чогаадыкчы чүүл боор турар. Ынчалза-даа коммунистерниң эрткен хоорлүмнүң-даа, амгы үениң-даа ийип үндүрүп турар сорулгаларын шиитпирлээриниң дүлгүүрү — дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы, кады байыр [illegible] боор турар.

Совет болгаш болгар коммунистер интернационализмниң тугун бедик-биле тудуп турар. Совет-болгар найырал бо туктуң адаанга чечектелген. Бистер акы-дуңма чурттар-биле хол-холундан тутчуп алгаш, акы-дуңма өске чурттар-биле кады улустар аразынга эң-не чоптуг, эң-не чаагай харылзааларны тудуп база хөгжүдүп турар бис, тайбынның, демократияның болгаш депшилгениң идеалдарының тиилелгелерин чедип ап турар бис.

Ындыг болганда, коммунист кижи болганымда, бо ажылга дорт киржирим улуг аас-кежиим-дир.

Хүндүлүг шаңнал дээш улуг-биле четтирдим.

* * *

Шаңналды тывыскан турда турганнар болза: совет талазы—эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, Я. П. Рябов, К. В. Русаков; а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов; болгар талазындан—Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралынга киржип келген БУР-нуң делегациязының кежигүннери.

Совет Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиканың партия болгаш күрүне удуртукчулары БУР-нуң бедик шаңналын тывысканынга холбаштыр Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаар, бүгү делегейге быжыг тайбынны хандырар талазы-биле могаг чок ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун аадаа күзээннер.

(СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Республиканың автотранспорт эргелелиниң Кызылда пассажир автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи онгу беш чылдың үшкү чылында чедиишкиннерлиг ажылдап турар. Бо чылдың он айларында АТБ-ниң пассажирлер аргыштыраарының талазы-биле планы ажыр күүсеттингген. Дыка хөй чолаачылар, бригадалар, участоктар бо хүннерде 1979 чылдың планын күүседип кирипкен.

Пассажир автотранспорт бүдүрүлгезиниң септелге участогу коллективте социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Бо участок беш чылдың үш чылдарының планын [illegible] 132 хуу күүсеткеш, бо хүннерде келир чылдың февраль айының үлүүнде ажылдап турар. Септелге участогунда улуг мергежилдиг хоочуннар-даа, аныяк септекчилер-даа тус-тус социалистиг хүлээлгени алган, чарышта идепкейлиг киржип турар.

Участоктуң аккумулятор цеги «Эң дээре цех» деп атты болгаш шилчиир вымпелди он айлар түңнелдерин ёзугаар алган. Тус-тус септекчилерден карбюратор цегинде Н. К. Константинов биле А. В. Апчитаев олар чарышка мурнакчылаар болган. Олар ниилээ элээн каш чылдар дургузунда кады ажылдап, автобустарның кол кезектериниң бирээзи—карбюраторну айыткан хуусаазында эки шынарлыг септеп турарлар. Оларның шынарлыг ажылы дээш чолаачылар мурнакчыларны бо-ла мактаар турар.

Н. К. Константинов [illegible] беш чылды бүдүрүлге [illegible] бир дугаарында күүсеткеннерниң санынга кирип турар. Ол, 1977 чылдың планныг даалгазын хуусаадан эрте, чедиишкиннерлиг күүсеткеш [illegible] социалистиг чарыштың тиилекчизиниң херек демдээ-биле база шаңнаткан. Ооң херээнде «Күш-ажылчы Алдар» орденниң үшкү чергези чайнап турар.

АТБ-де спортчу болгаш ботывынгыр уран-чүүл бөлүүмнеринде дыка хөй кижи хаара тутуңган. Бот-тывынгыр артистерниң, ырлакчыларның конкурстарынга бөлгүмнүң киржикчилери чаңгыс эвес удаа шаңналдыг черлерни ээлеп келген. Спорт болгаш уран чүүл [illegible] нерге идиг боор турар. Бот-тывынгыр артист Н. К. Константинов уран чүүлге чедиишкинниг киржилгези дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг атты чедип алган. Ол — республика найысылалы Кызыл хоорайның улус депутаттарының Совединиң депутаты, идепкейлиг хой-ниитичи. Ону коллективте хүндүлеп, улуг дуржулгалыг мастер деп адап турары таварылга эвес. Бо хүннерде Н. К. Константинов болгаш ооң кады ажылдап турары В. А. Апчитаев олар келир чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай таладан): Н. К. Константинов биле В. А. Апчитаев олар ажыл үезинде.

А. В. Первухинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Капиталдыг тудугга үр чылда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Тываның «Сельхозстрой» тудуг-монтаж эргелелиниң начальниги Аркадий Валерьянович Первухинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫХ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың ноябрь 24.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР

Кыштаглаашкынга белеткел талазы-биле калбарган социалистиг чарышка Таңды районнуң ажыл-агыйларының хой [illegible] бригадаларының бирги черин Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Оюн Шаравиниң удурткан («Коммунизмниң херээ» совхоз) бригада ээлээн.

Ук бригадада 14 малчын бар. Олар боттарының бар аргалыг [illegible] турган, бо чылдың берге агаар-бойдузунуң байдалында бээин [illegible] тонна [illegible] кыштагларын [illegible] ам-даа [illegible].

Бригада кежигүннери [illegible] Торлаа Дерты-оол, Оюн Баты-Санаа олар төрүүр чүс хойдан [illegible] хураганы мендп алган болгаш кыштаглаашкынга [illegible] турар белеткеннер 10-10 тонна сиген кыштагларда чедирген, кургаг өзек болдунган баккынар чылыглаттынган [illegible].

Болгария Улус Республиканың, Венгрия Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң, Чехословак Социалистиг Республиканың коммунистиг болгаш ажылчын партияларының база чазактарының удуртукчуларының

МЕДЕГЛЕЛИ

БУР-нуң, ВУР-нуң, ГДР-ниң, ПУР-нуң, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының база чазактарының удуртукчулары Чоокку Чөөн чүкте тургустунуп келген байдалды чугаалажып көрген, бо районда [illegible] [illegible] эрге-ажыынга болгаш БНО-нуң резолюцияларынга удур боор турарынга бүзүредип олар илергейлээн.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның база акы-дуңма күрүнелерниң чазактарының удуртукчулары [illegible] Багдад чөвүлел хуралының шиитпирлерин боттарының деткип турарының дугайын медеглээннер. Бо шиитпирлер болза, Чоокку Чөөн чүкке тайбынның эрге-ажыынга дүүштүр бүгү-ниити тайбынның эрге-ажыынга дүүштүр Чоокку Чөөн чүк айтырыгларын ажыктыг [illegible] дөп олар санап турар.

Л. И. Брежнев

КУР ЧЕР

4

(Уламчызы. Эгези № 268, 270 «Шынга»)

(Уламчылыг).

Республиканың херээженнер чөвүлелдеринде

УЛУГ КҮШ

Районнуң ажыл-агый болгаш культура [illegible] херээженнер улуг күш болуп турар. Ниитизи-биле бисте херээженнерниң 6 чөвүлели, 9 бөлүү, 35 агитквартира ажылдап, олар херээжен чонуң ажылынга, амыдырал-чуртталгазынга холбашкан хөй талалыг ажылды чорудуп турар. Күш-ажыл кылып турар херээженнерниң 77 хуузу социалистиг чарышта хаара туттунган, «Коммунистиг күш-ажылдың талыгырлары» деп бедик атты 30 ажыт херээженнер демдеглээн турар. Херээженнерниң иштинден 181 кижи коммунистер, 100 кижи кодээ, район Советтериниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаттары.

Партия райкомунуң херээженнер оргузунга ажыл чорудар кииддиниң талазындан чамдык чугула айтырыгларны бюрога чугаалажып көрүп-биле белеткеп киирген. Чижээ, «Малчыннарның культурлуг амыдыралын эккиждер талазы-биле «Кызылтаар» совхозта партком [illegible] дугайында», «Тес-Хем» совхозта херээженнер чөвүлелиниң ажылын ында парткомнуң удуртуп турарының дугайында», «Районнуң [illegible] улам ыңай экижидер талазы-биле [illegible] дугайында» айтырыгларны бюрога чугаалашкаш, ол айтырыглар талазы-биле [illegible] күүселдезин доктаамал хынап, кылдынмаан чүүлдерни райком бюрозунга натан [illegible] турар.

Ол ышкаш албан организацияларда, ажыл-агыйларда херээженнерниң [illegible] херээженнер чөвүлелдериниң составын [illegible], [illegible] чорудуп турар. [illegible] районнуң [illegible] ринде херээженнер чөвүлелдериниң ажылы идепкейжип, боттуг ажылдарны кылып чорудуп турар. Эдегейде [illegible] херээженнер чөвүлели (даргазы А. Д. Чомбурук) ында ында [illegible] болгаш ажылчылар-биле бир демниг ажылдап, хөй-ниитиниң [illegible] болгаш улам кыжыкыдырының дугайында [illegible] ажылдап кушталдырган. Арагалап, хорум-чурум үреп турар кижилерниң бажыңнарынга барып, оларның амыдырал-чуртталгазы-биле таныжып, оон чылдагаанын илередип, агитквартиралар хуралдарынга база сюзунуң судтарынга туттурган турар. Ол ышкаш херээженнер чөвүлелиниң [illegible] рынга база шынын сайгарып көрүп, боттуг хемчеглерни ап келген. Оон түңнелинде бо чылдың эгезинде байдалы таарымча чок 14 өг-бүле турган болза, ам ындыг өг-бүлелер чок. Оларның хөй кезиин ажылга киирип, чедимчи чок кижилерниң уругларын интернатка тургускан. Оон ангыда кижилерниң уругларын интернатка тургускан. Оон ангыда рын ажылга киирип, школа [illegible] дээрге чазын тудуп турар.

Ында № 8 болгаш № 5 агитквартиралар (даргалары К. Конгар, А. Эрендей) хуралдарын болгаш херээженнерниң [illegible] доктаамал эртирип, агитквартиралар булуп дериш, чурттакчыларның хөй-ниитичи идепкейин бодиткен. Ынчангаш ол агитквартираларга хамаарышкан хуралзаннар [illegible], [illegible] дэгээлээрде идепкейжидер. Ол агитквартираларга хамаарышкан [illegible] арагазы суидузуг, хорум-чуруми үреп, чылдагаан чокка [illegible] турар кижилер чок.

«Тес-Хем» совхозта политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгеде 265 херээженнер хаара туттунган. Ажыл-агыйда эмчилер, башкылар, [illegible] специалистер, пропагандистер, агитаторлар, политинформаторлар болуп ажылдап, кодээниң культура [illegible] идепкейлиг киржип келген.

«Чодураа» совхозта херээженнер чөвүлели (даргазы А. Ш. Маскыр) ажыл-агыйга [illegible] агитквартираларны дойлуу [illegible] ниик бригадаларынга бижээн. Чугула хамаашкыштаглаашкынга белеткелдерге олар идепкейлиг дузалажып турар 12 кижи состаптыг звенону организастаан. Олар кыштагларда малчыларның чылыгзаарынга, малчыннар бажыңнарын чугалааранга улуг дузаны чедирген. Кижилерни «бергее» дижир уругларны [illegible] хуваап, олар-биле ажылды күштелдирген. Башкылар А. С. Маскыр, З. С. Нурзат олар агитквартираларга политиктиг [illegible] бедик шынарлыг эртирип, чоп оргузунга политиктиг [illegible] идепкейлиин көргүскен.

«Кызылгаар» совхозта херээженнер чөвүлели (даргазы Ч. С. Мандал) чоннуң чурттап турар чериниң айыы-биле ажылды ажыл-агыйның мурнунда сорулгаларга дүүштүр чорудуп, херээженнерни күш-ажылчы база хөй-ниитичи [illegible] ажылды күштелдирген. Совхозта ам чүс ажыг херээженнерниң кезии хирезинде хөй ажылында болгаш өске-даа ажылдарда хаара туттунган. Ында херээженнер хөй кыргадыын [illegible], сиген кезилдезинге, [illegible] бо ышкы улуг кодурлуушкунунуң киришкен.

Бисте херээженнер чөвүлелдериниң ажылында [illegible] чогуур чүүлдер ам даа хөй. Суурларда чамдык херээженнер чөвүлелдериниң ажылының кошкаандан арага дарып [illegible] ажыл кылбас, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас, бажың-балгадын арыг-силиг туттас, өг-бүле бюджедин чоп чарыгдаар херээженнер база бар. Чижээ, О. Баярма, К. Монгал, Н. Анджы, Т. Сумалай ышкаш херээженнер арын-нүүрүн оскунуп, аарыктар сергедир черге каш удаа кирген. Бо кижилерни эш хуузунуң судунга шынын сайгарып көрүп, чогуур хемчеглерни [illegible] чогуур түңнелдерни үндүрген.

Районда шаш четпестерниң талазындан хем-херек үүлгедир чорук эвээжевейн турар. Херээженнер чөвүлелдери, активчилер, хөй-ниити организациялары [illegible], коллективтерниң удуртукчулары чон ортузунга ажылды чорудар комплекстиг чорулар [illegible] ажылы база [illegible] бедик [illegible] ажылы удуртуга болдурган, ынчаарга ажылын улам күштелдирер ээж.

Бисте комсомолчу кыстар, норгуни байырладылын идепкейжидер черге чагай чеңмеэр [illegible] ажыл дээштерин, чаа вакорттарын, чаа торуттунган чаштарга херечилелдерни байырлыг байдалга тывысырын боттандырбаан келгенинде чугаалаза чогуур.

Чамдык черлерге куда болганда, торуттунган хүн эрттерерде мөчээн кижини ажаарда массалыг-биле арагалаар чоруктар бар. Хөй-ниитиниң хорум-чурумун бузар лаар сорулга-биле ындыг [illegible] херээженнер чөвүлелдери хөй-ниити-биле кады ону холга алыры чугула болуп турар.

Херээженнерниң идепкейчи бедиддери-биле тускай лекция, [illegible], тематиг [illegible] дерге, [illegible] уругуларынга [illegible] тап, аныы-бүрү болгүмнерниң ажылын комсомол организацияларының болгаш клуб ажылдакчылары-биле бир демниг чорудары чугула болуп турар.

Суурлар чаагайжыдылгазынга херээженнерни калбаа-биле киириштирери хүнүнң бир чугула айтырыы. Районнуң ажыл хөй суурларында бо ажыл дыка кошкак тургустунган. Ылаңгыя Бай-Даг, Бажы-Чырая, Ү. Шивиа, Шуурмак суурларын чаагайжыдылгазы сонагу чылдарда кошкак чоруттунган.

Районнуң малчыннарының [illegible] аштырал дамтыгы [illegible] кодуруттан олар [illegible] болгары [illegible] болдургар. Ынчалза-даа «Тес-Хем», «Чодураа», «Кызылгаар» совхозтарда, «О. Шиншиваа» Дөжиец салбырында [illegible] малчын өг-бүлелериниң культурлуг дөжиюзи ам-даа чавыс. Ынчангаш «Культурлуг малчын өг-бүлез» деп социалистиг чарышты [illegible] организастап, оон түңнелин [illegible] үндүрүп, мурнакчыларга материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-хавталдарын тывыскары чугула сорулгавыс болур.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, 1978—1979 чылдарның кыжынында мал кыштаглаашкынын хүр-чаагай эртирер, [illegible] кандатай ажыл дээш ажылдарга бистиң херээженнерниң төлептиг үлүүн киирер ужурлуг. Ол сорулга-биле агитквартираларны бүрүзүн бригадаларга, малчыннарга хуваап, оларга шефтээшкиннерни кышкы үеде организастаар, сакманчыларны улустарны баш бурунгаар тодарадыр, оларның уруг-дарын ясли-садтарга тургузар, малчыннарның амыдырал-чуртталгазының байдалынче хамылап кирер ажылга херээженнер чөвүлелдери чорудар ужурлуг.

М. ООН,
СЭКП Тес-Хем районгунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистиң эргелекчизи.

ЧЫМЫШТЫГ ИШТИҢ РОМАНТИКАЗЫ

Эрткен чылдың августа тудугга ажылдаары-биле ол келген. Тудугже чүгле ажылдакчылар эвес, харын кандыг бир мергежилде [illegible] херек-леттиниң турарын Руслана эки билген. Онгу классты дооскан, кандыг-даа мергежил чок аныи кыс Бүгү-эвилэ-адии [illegible] чаа Шагаан-Арыгның тудуунга комсомолчу путёвка-биле келген.

Тудуг штабы ону «Шагонартяжстрой» трестиң дугаары 1с КМК-зының шеверлекчилер бригадазынче чоруткан. Штукатур-малярның мергежилин оон шилип алганы таарымчалыг эвес.

— Чурттакчылар кожуун киреринге белен чаа бажыңны көргеш, ону тударынга эш-өөрүм-биле кады үлүүмнү киирген болгай мен деп бодаш [illegible] — деп, Руслана Ондар чугаалаар болду.

Маңаа аңгы-аңгы хоорай, [illegible] келгеш ажылдап берген. Профессионал-техниктиг училищелерниң доозукчуларын объектилерге хөйнү көрүп болур.

Ында бүгү-ле ажыл-херекти [illegible] тудуунуң штабы башкарып турар. Оон сорулгазы улуг. Кол-ла чүве — планныг сорулгаларны күүседиринче бүгү күштү мооңнеп, чарышты дээштиг организастаары. Аныяк тудугжуларның бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылын шын организастаары, тудугнуң салым-чолу дээш аныяк кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери база чугула айтырыг. Ында келген аныяк кижи бүрүзүнүң өзүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгей салып турар. Удавас тускай курстар ажыттынар. Аныяктар аңаа тудугнуң аңгы-бүрү мергежилдерин шиңгээдип алырлар.

Тудугда аныяк специалистер хөвүдедп тургустунган. Күш-ажылды эрттемге үндезилеп организастаар, бүдүрүлгениң мурнакчы технологиязын нептередир талазы-биле ажылдарны ол боттандырар. Маңаа кол [illegible] ажылдар чорудар.

Тудуг штабының кежигүннери Ягодинниң бригадазының дуржулгазын комсомолчу-аныяктар коллективтеринге, аныяк тудугжуларга нептередир дээш ажылдап турар. Штабтың составында социалистиг чарыш сектору тургустунган. Ында кирген активчилер комсомолчу-аныяктар коллективтеринге хүн бүрүнүң дүзаазын көргүзер дээш ажылды удавас чорудуп эгелээр. Оларның кылыр чүүлдери-ле хөй. Ылаңгыя чарышты канчаар организастаараа эки, ону бору барымдаалавайн, эрттемниг болгаш техниканың чединиккиннеринге үндезилээш чорудуп, дээштиниң чедиш ап, планныг онаалдаларның чедишкиниг күүсеттинерин, тудуг-монтаж ажылдарының эки [illegible] рынга бригадалар удуртукчуларын өөредир апаар. Бистиң [illegible] ак сеткилдиг чорукту үлегерин боттары база көргүзүп турар болгаш өскелерден негелдени тургузуп шыдаарлар.

Чижеко Вячеслав Тихвинту ап көрээл. Совет Армияның [illegible] эртирген ол келген. Арга-дуржулгазы чок-даа болза оон ажылдаары кузели улуг турган. Ажылдааш [illegible] боттарын бедидип, [illegible] маанайын чорту көргүскен. Ынчангаш аңаа тудуунуң бир участогун удуртурун дааскан. Ажылды билдилег организаставышаан аныяктар ортузунга кижизидикчи ажылын ол идепкейлиг чорудуп турар.

Комсомолчу тудугнуң штабы аңгы-бүрү категорияның аныяк тудугжуларының ортузунга чарышты чорударының негелдезин ажылдап кылган. Оон иштинде «мергежилдиг аныяк ажылдакчылар ортузунга чарыштың негелдезин база тургускан. Ам ол негелделерге дүүштүр «Чылдың эң эки аныяк мастери», «Эң эки аныяк прораб», «Эң эки аныяк техник», «Эң эки аныяк инженер» деп ат дээш чарышты база организастап турар.

Чыраа-Бажы [illegible] бүдүү 1979 чылда хууда соглаашкыны планын бо чылын-на тургузар. Бүдүрүлгениң ажылын [illegible], [illegible] бүдүрүлгени [illegible] ажыглаар, кажаалга чурумун күштелдирер, ол ышкаш хөй [illegible] идепкей-шин киржир талазы-биле бодунуң салыышкынын аңаа көргүзер. Чарышты чартык чылдан түңнээр, тиилекчилерге штабтың, ВЛКСМ райкомунуң, [illegible], ТК-ның Хүндүлел [illegible] тывыжар.

Амгы үеде штаб аныяк тудугжулар ортузунга, ылаңгыя чаа келгеннерниң ортузунга кижизидилге ажылынче киирилгежиниң күштелдирип турар. Бо ажылдың товү ниити чуртталга черлери болу берген. Чижээ, дугаары 2 общежитиениң чурттакчыларының ниити хуралында [illegible] рал чөвүлелин беш кижи состаптыг тургускан.

Штабтың чанында «Комсомолчу [illegible]» [illegible] ажылдап эгелээн. Арагалаарлы, ажыл шагы үзерлерни, чалгааларны болгаш ажыл-агыйның эвес чорукту аңаа сойгалап, чырыдып турар.

Бисте амгы үеде эң-не кол [illegible] коммунисттиг тудуушкун [illegible] холдары чугула херектелип турар.

Чаа Шагаан-Арыгның тудуу солун иштиң романтиказы, [illegible] бедиктерни шаңгалдазы. Маңаа ажылдап база чурттаар солун. Бүгү-эвилэлдиң комсомолчу шаңнында тудуу республиканың янзы-бүрү [illegible] тарны хөйнү-биле манап турар.

С. ГЛАДКОВ.
Чаа Шагаан-Арыгда Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыңчы тудуунуң штабының начальниги.

ГРИГОРИЙ ВИКТОРОВИЧ ИВАНОВ

1942 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, [illegible] кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, эшилел ужур-дузалыг персональдыг пенсионер Григорий Викторович Иванов үр болгаш аар аарааның соонда 64 хуурап чорааш, 1978 чылдың ноябрь 23-те мөчээн.

Бодунуң мөөрлүдиг бүгү амыдыралын партияга бээн таш чоннун [illegible] бодунун [illegible] коммунист амыдыралындан чарылган.

Г. В. Иванов 1914 чылда Красноярск крайда Усть-Усинск суурга торуттунган. Г. В. Иванов бодунуң күш-ажылчы [illegible] 1930 чылда Тыва Арат Республиканың Таңды кожуунунуң Бай-Хаак суурга эге класстар башкызы боол эгелээн. Улус өөредилгезиниң [illegible] Тываның Аныяктарының Революстуг эвилелиниң ТК-ның аппаратынга ажылдап тура, бичии билбес чорууну уаутканынга, аныяк болгаш [illegible] тиг угаан-медерелин болгаш культуразын бедидеринге, Тываның Араттың Революстуг партиязын болгаш Тываның араттың аныяктары дозурарынга [illegible] оң улуг үлүүн киирген.

Г. В. Иванов 1942 чылдан 1953 чылга чедир үеде партия болгаш совет харысаалгалыг ажылдарга ажылдап турган, Тыва Арат Республиканың Биче Хурал Президиумунуң Даргазының оралакчызынга соңгуткан. СЭКП Тыва обкомунуң партия, профэвилел болгаш комсомол органнар кылдынын баштай оралакчызы, оон соонда [illegible] чорааш. Г. В. Иванов СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди школазын 1956 чылда дооскан соонда обкомнуң секретары, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары, СЭКП обкомунуң партийжи органнар килдизиниң [illegible] бо ажылдаан чораан.

Бо үениң иштинде ол дыка хөй күштү болгаш энергияны республиканың экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге, партия, [illegible] болгаш партия, совет, профэвилел болгаш комсомол кадрларын шилиидеринге, [illegible] коммунистиг кижизидилгезинге, [illegible] амыдыралга боттандырарынга үндүрүп келген.

Г. В. Иванов Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Тыва Арат Республиканың [illegible] Кызыл Шериглер [illegible] организастаарынга идепкейлиг киришкен.

Партияның область организациязы Г. В. Ивановтуң харысаалгалыг кандыг-даа ажылга дугайындан ажылдаар чорударга оон организаторлуг талантызы, ажыл-агыйның, провинциалдыг, кижилерге сагыш човаары, кичээнгейлиг чорук оон мынчаар [illegible] шынарлары ылаңгыя ол кадыг СЭКП обкомунуң чанында партия комиссиязының даргазынга ажылдап турар үеде илерээн.

Григорий Викторович Ивановтуң республиканың партия, совет активинге кады ажылдап келген күш-ажылчы авторитеди улуг болган. Хүндүткелин ап келген. СЭКП обкомунуң бюро кежигүнүнге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызынга соңгуткан.

Г. В. Иванов Төрээн чурттуң мурнунга улуг ачы-хавыяазы дээш «Хүндү Демдек» орден, ССР Эвилелиниң хөй медальдары, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаттынган.

Кайгамчык ажыл-ишчи коммунист Григорий Викторовичи Ивановтуң дугайында чырыы, кылыг туреснаан бистиң чүректеривисте мөңге мөңгеде артар.

Г. Ч. Шыргыш, М. К. Мендуме, Ч.-Д. Б. Ондар, В. Е. Серямов, Д. К. Ооржак, Г. И. Долгополов, А. Н. Пожидаев, Т. Ч. Норбу, В. Ц. Суров, Н. А. Ситиков, М. К. Шыырап, М. Е. Абрамов, А. А. Романов, А. Н. Ванжа, В. Б. Добромыслов, К. С. Шойгу, Г. С.-М. Иргит, Ю. Д. Аранчын, С. Х. Красный, Ш. Д. Куулар, Н. П. Федоров, Б. Ш. Долчанмаа, Х. А. Тока, М. П. Пахомов, К. Е. Кошкаров.

Бөмбүрзектиң судалы

ГАВАНАДА АЖЫТТЫНГАН

ГАВАНА. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле комиссиязының ээлчеглиг хуралы Куба найысылалда ажыттынган. Оон ажылында Болгарияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Кубаның, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң, Чехословакияның делегациялары, ол ышкаш «Интератомэнерго» болгаш «Интератоминструмент» организацияларының төлээлекчилери киржип турар.

Хуралдың хүн чурумунда — атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының талазынга бүгү талалыг, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы сайзырангайжыдарының айтырыглары. «Интератомэнерго» комиссиязының ажыл-чорудулгазын бижиглаар болгаш калбартыр талазы-биле санаалдарны анализтээри. 1977-78 чылдарда «Интератоминструмент» организациязының ажылын чугаалажыры кирип турар.

1990 чылга чедир Куба Республиканга атомнуг энергияны тайбың сорулгага ажыглаарының талазынга эртем болгаш техниканы дүрген хөгжүдериниң планын күүседиринге Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүн-чурттарының киржилгези-биле холбаалыг айтырыгларны хуралдың киржикчилери база чугаалажырлар. Кубаның Компартиязының ТК-ның кежигүнү, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Хосе Рамон Фернандес ук хуралды ажыдып тура, оон Кубага ужур-дузалыын демдеглээн.

(СЭТА).

ИРАНДА

НЬЮ-ЙОРК. Иранда политиктиг байдал мурнуку хевээр дажок чидигленген деп, [illegible] агентилери дыңналып турар. Чазакка удур чоттааттан үргүшкүннер чамдык хоорайларга база катап болгулаан. Тегеран хоорайның соңгу талазында болган чыскаалды шериглер бооллаан, оон түңнелинде бир кижи өлүртпеп, 30 кижи балыглаткан деп, хоорайның шериг эрге-чагыргалары чарлаан.

(СЭТА).

ХОРАТАН ҮҮЛГЕДИГЛЕР

САН-ХОСЕ. Никарагуаның [illegible] Сомосаның халаптыг өлүрүкчү өзү-чуруму-биле [illegible] харылзааларын Коста-Рика үскен. Никарагуаның аг-шериниң база дагын агрессиялыг үүлгедиглерин [illegible] хоорайнын кызыгаар [illegible] кылдынган. Никарагуаның национал гвардиязының [illegible] Коста-Рикаже [illegible] шуругуп кирген болгаш [illegible] дээн. Ол кемниг үүлгедигниң түңнелинде костарикан шериг албанның дөрт кижи өлүрткен. Балыглаттырган каш-даа кижини никарагуа солдаттар тудуп алган болгаш [illegible].

Коста-Риканың чазак дүрген хурал эртиргеш, республиканың [illegible] бир [illegible] база дагын үрээрин болдурбазының хемчеглерин чугаалашкан. Никарагуа бөлүүнүң бо агрессиязын дүрген истеп-хынаарын америк күрүнелер организациязындан президент Р. Карасо негээн. Сан-Хосеге оон чурттакчыларының массалыг чыскаалы болуп, оон киржикчилери Сомосаның хоратан үүлгедиглерин каргап килеңнээн.

Никарагуаның патриоттарының дайынчы отряды болуп турар Национал хостаттынган Сандино аттыг фронтунуң медеглели тараттынган. [illegible] Никарагуаның [illegible] хамааржыр [illegible] тиилелгелер [illegible] Сомосаның чазак [illegible] болган [illegible] ону [illegible] деп, ол документиде чугаалаан.

(СЭТА).

ДЖУНГЛИДЕ ХАЛАПТЫГ БОЛУУШКУН

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). Чуну-даа көрүп келген америк солуннарның бөгүн [illegible] кулнар Гайананың джунглилеринге (ымргай арга-арыгларынга) болган.

Ол болуушкуннар АКШ-тың төлээлекчилер палатазының кежигүнү Л. Райаның эрткен [illegible] Гайанага аян-чорук-биле эгелээн. Джунглиде «Ынак темпл» деп [illegible] бандалды истеп хынаар кежигүннери-биле ол барган. Общинаның баштыңы Джим Джонс бодунуң таламачыларын кулдар кылып алган, таарымча чорууну бичии-ле илеретпени [illegible] шаажылап турар деп дыңнадыглар конгрессменниң кичээнгейин хаара туда берген. Ынчалза-даа Л. Райенче база халдаашкын кылган, оон түңнелинде ол болгаш ону үдеп чораан элээн каш кижи өлүрткен.

Халаптыг болуушкун оон-биле доозулбаан. Бир ковут эрткен соонда общинаның кежигүннери [illegible] дугайын [illegible] берген. Джонстуң [illegible] чугаалары-биле олар өлүгээр алырга, 400 ажыг кижи [illegible] олар ораалында херээженнер болгаш бичии уруглар бар. Оларның чамдыызын [illegible] тап өлүрген, өскелери [illegible] хоранны берген [illegible] оларны хоранныг каан болган.

Гайанада болуушкуннар АКШ-тың чазаанга күргээр [illegible] болуушкунунуң байдалын тодарадыры-биле күрүне департаментизи болгаш Пентагон тускай [illegible] тургускан.

Бодун боду өлүртүнге берген Джонстуң база оон удуртуп турган общиназының дугайында материалдар амгы үеде америк [illegible] бадыраан. Ол материалдардан улуг салдарлыг [illegible] болгаш хөй акша-хөреңгилиг чораан шажынчы фанатиктиң оңур-херек [illegible] берген. Джонстуң таныштарының аразында Калифорния штаттың губернатору Дж. Браун, Сан-Францисконуң мэри [illegible] муниципалитет кежигүннери бар болган. Джонстуң «[illegible]» тиан ажыл-чорудулгазының [illegible] АКШ-тың [illegible] болгаш конгрессиниң бедик албан-дужаалдыг [illegible] лары, оларның аразында оралакчы президент Дж. Мондейл, сенатор Г. Джексон болгаш өскелер-даа улуг-биле үнелеп чугаалап турганнар.

«[illegible]» идеологиязы кылдыр «христиан хатап тургузуушкунун» [illegible] Федералдыг бюрозунуң ам мынчыг турары-биле алырга, херек кырында общинаның [illegible] рындан коргарынга, аар гүндүжыл кылырынга ужаадып тургускан. Оон кежигүннериндең бүгү үнелиг чүүлдерин болгаш камнап алган акша-хөреңгизин Джонска дамчыдып бээрин негеп турган. Аңаа чагырткаанныарны эттеп, кар-цергэ олуртуп, өлүрер деп кыжанып турган.

Джунглиде болган халаптыг болуушкунну [illegible] бижип тура, парлалга амгы үеде АКШ-та хөй санныг хурал-хаяг [illegible] «Ыныл темплдиң» тургустунуп келгенин дугайында кол айтырыгны херек кырында оон каапкан. Чугаа болза самыдыраалдың америк хевиринин алереплерийн [illegible] дугаайында бооп турар деп, хары чамдык тайылбырлакчылар мыңнын бижип турарлар. «Ындыг бөлүктер тургустунуп келир арганы бистиң культура, социал, политиктиг байдалывыс берип турар ындыг чүүлдер бар бе?» — деп айтыырга [illegible] солун [illegible] турар апарган. Бистиң чуртувуска чааскаазырыан болгаш [illegible] деп, «Вашингтон пост» тодаргайлаан. «Балтимор сан» солуннуң [illegible] болгаш аларга, америк [illegible] хорум-чуруму-биле кады оон [illegible] турар кылдыр тынан, хөй санныг американнар [illegible] дээш [illegible] деп санап турарлар.

Бо бүгү тодаргай мынчыг [illegible] бар болгаш мөлчүлге бодур [illegible] Каттышкан Штаттарның хөй миллион хамаатыларының [illegible] көргүп шыдавас.

В. ГАН.

Колдуунда доозулган

Бо чылдың октябрь айның 6-ның хүнүнде үнген № 232 «Шын» солунга «Хандырылганы бижиилер» деп корреспонденция парлаттынган турган. Ук чүүлде малчыннарның [illegible] бажыңнарының болгаан мал кажааларының [illegible] саадап турарын шүгүмчүлеп бижээн турган.

Бии Хем райкууськомнуң кадээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальниги-ниң хуулзагезин күүседип турар эш В. Евстеевтиң редакцияга дыңнатканы болза: Суглуг-Хемниң хөйжу бригадазынга «Хадын» совхозтуң директору боду баргаш, ында байдал-биле таныжып көрген. Солунда бижиттинген шүгүмчүлел шын болган. Септелге ажылын [illegible] беш кижи состаптыг немелде бригаданы тургускан болгаш кадаг, ших, дүүйөу, чаңгы дээн черлелиг тудуг материалдарын чедирген. Алдынган [illegible] ниң түңнелинде септелгениң кол ажылы ноябрь 1-де доозулган турган.

Тес-Хем райпозунуң ниик магазининге дөрт чыл мурнунда Зоя Сырат садыгжылап кирген. Садып алыкчыларга эсилеңээлдек кыс улустуң хүндүткелин бараан чаалап алган. Ооң ажылдап турар садыгында бараан эмге-сескелиг, эртектерин тэдаргай кылдыр бижээш аскан. Чоннуң чыгыгларын тускай дептерге демдеглээш, ону күүседириниң бүгү-ле аргаларын хереглеп турар. Ооң уламындан Зоя Сырат бараан саңгаарылгазының планныг онаалдазын доктаамал ажыр күүседип келген.

Онгу беш чылдың үшкү чылында рэйпонуң садыгжыларының аразында калбарган социалистиг чарышка З. Сырат база идепкейлиг киришкеш, тиилекчи болган. Октябрьның планныг онаалдазын ол 110 хуу күүсетмеш, районнуң садыгжыларындан III черни ээлээн.

О. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТА: Зоя Сырат.
Авторнуң фотозу.

Каттышкан Штаттарда хамааты эргелер дээш демисээлдин баарынының төвүзүнде база бир бужар бак арын бижиттинген. Америк индейлерниң шимчээшкининиң баштыңы Рассел Минс политиктиг хоругдатпыргаанынарының хуралзенинге каттышкан мүнүүң американнарның бирээзи. Истелгениң федералдыг бюрозунуң [illegible] рииче күткүлгэ дээр неге [illegible] үш ай бурунгаар Мурнуу Дакота штатта Су-Фолс [illegible] кара-бажынын [illegible].

Чурукта: Рассел Минс кара-бажынныа херимниң иштинде.

МӨҢГҮН КУДАНЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Мөңгүн куда. Адаарга боюн эптиг. Онзагай дыңналгыр бээр. Мөңгүн! Куда! Мөңгүн куда дээрге өг-бүле туткан кижиниң амыдыралында бо-дыралдың уттундурбас хүнү, кады чурттааныының ээрби беш чыл болганы.

«Ак-Туруг» совхозтуң мурнакчы хойжузу Алдын-оол Байлак-оол биле Ирина [illegible] онзагай хүн — мөңгүн куда бо чылдың ноябрь 25-те, болгун болуп эртер. Өг-бүле кудага шагла-ла белеткенген. Ам бүгү чүве белен. Чар, чалалга-даа тараттынган. Аңаа совхоз [illegible] хойжу эш-өөрү чыглып келир. Мөңгүн куда дүжер.

Болаң-даа кээрге, ээрби беш чылды кады чурттап эртерге дээрге анаа-ла бир оюнчук эвес. Амыдыралдың шылгалдазы. Өг-бүлениң тээргүү-дүр. Амыдыралга чүү турбазыл. [illegible] даа олар деңге үлежип келгеннер.

Алдын-оол биле Ирина ээрби беш чылды канчаар чурттап эрткенил? Манаа чаңгыс сөс-биле харыылап болбас. Аас-кежиктиг! Аас-кежиктиг [illegible] чурттаганы тургузуп алыры кижиниң болундан хамааржыр. Ынчангаш Алдын-оол биле Ирина [illegible]

[illegible] туттунган ийи орал бажың. Оон чанында «Урал» деп мотоцикл көстүр. Херим иштинде чаңгыс-даа артык чүве чок, чурум-чыскаалдыг. [illegible] көзүлбес. Ирина биле Алдын-[illegible] минута-даа ажыл чок олурбас. Аштаңган аалдар салган, ширтээн, чуттан турар Өдек-кыштагда-даа бүгү чүве чурум-чыскаалдыг.

Ирина алыс бүдүжүнден чонунга ээлдек, амыдыралга өөрушкүлүг кижи. Манаа орган аалчылары дег, хүлүмзүргүр биле ол бисти уткуп алды. [illegible] дуус. «Арыг ирги бе?» Кады келген эжим Виктор эжин аксында чадып каап ол [illegible] дүрбүп тур.

— Ажырбас-ажырбас. Эртип, сандайга олуруп кээрүңер — деп, Ирина сагыш човап чалаан тур.

— Бажыңнар иштин күзүңгү [illegible] чүк дег кыланайнып чыдар. Чадып каан шокар хевистерниң базары бээн хараадыпчыгдыр — деп, Виктор шын-на сеткили-биле хөлзеп чугаалады.

Ирина аалчылар келирге черле шыдыг. Ам база-ла аяк. савада барды. Бүдүү көрүнүп олурарымга, бажыңда улуг [illegible]

— Мырыңай-ла аңнамдар Алдын-оол-биле өг-бүле тудуп каан мен. Өглээнден бээр ам таптыг-ла 25 чыл болуп тур бо.

Мөңгүн куда дүжер деп турар дээрзин шак ынчаар билип алдывыс.

Виктор бажыңның иштин сонуургап, өг-бүлениң күш-[illegible] ниң көрүп чорун тура, шынзыг аал социалистиг хүлээлгезин [illegible]

— Төрүүр, чүс хойга онааштыр 90 хураганы камгалап доруктурар, 10 тонна сигенни кезип, сөөртүп алыр, бир хойга онааштыр 2,5 кг дүктү кыргыыр...

Хүлээлгени шала номчааш столда блокнодунче эге кес-ле Виктор сонуургап айтыра берди:

— Бо чылгы күш-ажылыны көргүзүглериңер кандыг хире болганыл, Ирина Бакитовна?

— Эрткен кыш берге болган. Ынчалза-даа хүлээлгевис күүсеттинген. Төрүүр 100 хойга онааштыр 98 хураган алгаш, бир хойга онааштыр 2 кг 300 грамм дүктү кырган бис. Бо чылын хоюувус ылап семирээн. Алдын-оол уруун ээртип алгаш, аалдар көжүп четпес тайгага бодтанып чайлаглаан келген. Кышка белеткеливис багай эвес. 17 тонна сигенни боттарывыс белеткээш, [illegible]

[illegible]

— Коробказы үрезген Ам «Ханы» болганы [illegible]

[illegible] — Чырыйп тевэ [illegible]

Ирина биле Алдын-оол дуганында дыка хөй бүвиниң [illegible]

В. МӨҢГҮШ.

ЧУРУКТА: Байлак-оол биле Данаарын.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Спорт сонуургаар кижилерге

КОЛХОЗТУҢ ОЛИМПИЙ КОМПЛЕКИЗИ

Херсон областының Белозерск районунда Киров аттыг колхозтуң [illegible] чуруктуң [illegible] эдилгелерин киирген. Черноян кодээ Советтиң депутаттарының ораадажылыкының ачызында ол эштир хөөлбек бүдүн чыл дургузунда ажылдаар болган.

[illegible] рыглары сессияларга болгаш Советтиң күүсекомунуң хуралдарынга улаа-дараа тургузуп, чугаалажып турар. Ол айтырыглар — депутат бүрүзүнүң болдунуң округунга чорудар ажылдарының планының түш кезээ. Күш-культураның ГТО комплекизин [illegible]

— Бистер бодувустуң спорт базавысты иштики курлавырларның дузазы-биле воктаамал бызырган турар бис, — деп кодээ Совет хуралы Н. Загреба чугаалаар. — Ам күш-культуражыларның эргезинде: — Стадион, элээн каш спорт залдары, боодалга чери, он-ок оюн шөлдери, лыжа базазы, дагын эрянде күш-культура-кадыкшылга лагерь.

(СЭТА-ның корр.).

Херсон область.

ЗАВОДТУҢ «СПОРТ ЦЕГИ»

Ийи муң дөрбелчин метр шөлдүг, алды чүс индир-олуттарлыг делгем спорт залының [illegible] Красноярскиниң металлургия заводунуң директору А. Кузнецовтуң холундан ол бүдүрүлгениң прессовщигн, бокс талазы-биле спорт мастери В. Филиппов хүлээп алган. Ол чаа бажыңны кадыкшылга цеги деп дурум-даар адап болур: анаа волейбол, баскетбол талазы-биле, хол бөмбүүнге, чиик атлетикага, гимнастикага, акробатикага маргылдаалар болгулаар. [illegible] улуг хоорайның-даа суралгы спортчулары заводтуң ажылчы чоннарынга байыр [illegible]

Металлургия заводунуң спорт базазы чыл келген тудум-на байып турар; «Сокол» деп хоккей ордуузу, Красноярск ГЭС-тиң суг [illegible] эриинде «Туманныг» деп туристер лагери. ГТО нормаларын дужаар спорт хоорайжыгазы — кол-колун алаарса ындыг. Оон аңгыда чаа культура ордуузу туттунуп турар. Эштир хөөлбектиң [illegible]

А. ШИГЛЕНКО, СЭТА-ның корр.

Красноярск.

ЭЖИКЧИЛЕРНИҢ ЧАА ТУРЛАА

[illegible]

С. ВАЙНТРАУБАС, СЭТА-ның корр.

Вильнюс.

СТАДИОН БАЖЫН ЧАНЫНДА

[illegible]

Д. АШУРОВ, СЭТА-ның корр.

Гулиб. Таджик ССР.

Ада-иелер-биле беседа

КИЖИ БОЛУРУ ЧАЖЫНДАН

[illegible]

В. ПОТЫЛИЦЫНА уруглар садында кижизидикчи башкы.

В. А. СУХОМЛИНСКИЙ

Чон аразынга чурттап чор, оглум

(Эгези № 260 «Шында»).

[illegible]

Телевидение

НОЯБРЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

[illegible] — «Үеэ. Информастыг программа».

[illegible]

[illegible] — «АБЫ Дейва».

11.[illegible] — «Силерге, ада-иелер».

[illegible] — «Эки барааннарны хөй иуу».

12.25 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.

[illegible] — «Кадыкшылга». [illegible] программа.

[illegible] — Национал байырлал — Республиканың үнүүнге тураскааткан Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказының телевидениезиниң программазы.

14.45 — «Кижи. Чер Октаргай». [illegible] Эвилениниң ийи дагыр Маадыры, СССР-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар.

15.30 — А. Лядов — Орус улустуң сөс ырлары. Төп телевидениениң болгаш бүгү [illegible] радионуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестри [illegible]

[illegible] РСФСР-ниң [illegible] Н. Некрасов.

[illegible] — «Билдингир-даа бол эдертиг». [illegible]

[illegible] — Мультфильмнер программазы: «Мачавайн турганы Мишка дугайында», «Рекс — орт шерии», «Бичии енот».

17.15 — «Правда» [illegible]

[illegible] — Хоккей [illegible] СССР-ниң [illegible] «Спартак» — «Крылья Советов». [illegible] «Спортлото». [illegible]

[illegible] — «Ыр-78».

[illegible] — «Океанда ортулуктар». Телешииниң [illegible] көргүзүү. Автору — Э. Хемингуэй. 1-ги кезээ.

22.30 — «Үеэ. Информастыг программа».

[illegible] — «Океанда ортулуктар». Телешииниң уланчызы. 2-ги кезээ.

00.30 — 01.10 — Танцы залы. Төп. тенис — [illegible]

Агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Барыын чүк уламнышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы 10—15, [illegible] дерге 5—10 градус соор.

Кызылга база аас хүн болур. Хат кошкак. Агаар хүнүү: 10—12, дүне 25—27 градус соор.

Республиканың автооруктарынга эртенги шактарда туманнаар, бир муң метр хире черге оруктуң коступу [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Көргүттүрбес эш» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тергиин чараш Василиса» 10.10, 11.40, 15.20, «Маркизге хөмүт» 13.40, 16.50, 18.30, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ак берүлер» 15.00, 18.40, «Сергий ада» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Арага тиганчылары», «Алыр, [illegible]» 15.00, 18.40, «Эр кижиниң шынгы амыдыралы» 16.50, 20.30 шактарда.

Ноябрь 26-да (дыштаныр хүнде) 14 шакта Политехтиг бажыңынга «Совет-америк харылзаалар» деп ортектиг лекция болур. Лекцияны Москвадан келген лектор, тоогу эртемнериниң кандидады Л. С. Вавилов номчуур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-77, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чакыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).

ТС — 01337

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 272 (10869) | 1978 чылдың ноябрь 26, воскресенье | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 коп.

АЖЫЛДАП ТУРАР

Байкал-Амур магистралының Төп участогунуң демир-орукчулары беш чыл эгезинден бээр чеди миллион тонна чүъктерни сөөрткен. «Беш чылдың хүн бүрүзү — шалыпчы темп-биле» деп кыйгырыг оларның кол лозуну. Олар графикти он ай мурнап турар, бо дээрге чурттуң демир-орукчуларының эң дээре көргүзүглериниң бирээзи.

Чаа магистралды дургаар тудуг материалдары, машиналар, дериг-херекселдер, өске-даа чүъктер сөөрткен эшелоннар кээп турар. БАМ-ның Тында, Янкана, Беленький болгаш өске-даа станцияларынче билеттерни чурттуң демир-орук вокзалдарында садып турар.

БАМ-ның чаңдыы участоктарының күжениишкиннериниң ачызында поездилер эргижилгезы хуусаада көрдүнгенинден 5—6 ай мурнап, ажыглаалга кирип турар. БАМ-чыларның шалыпчы эстафетазын локомотивтер бригадалары уламчылап турар. Мооң мурнунда чүъктерни чүгле чаңгыс талаже — БАМ-че сөөртүп турган болза ам локомотивтер уткуштур чоруп эгелээн.

(СЭТА-ның корр.).

М. А. СУСЛОВКА БОЛГАР ОРДЕННИ ТЫВЫСКАН

Эш Т. Живков ноябрь 23-те Кремльге Георгий Димитров орденни СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка тывыскан. Эш Сусловту ол шаңнал-биле БКП биле СЭКП-ниң, БУР биле ССРЭ-ниң, совет болгаш болгар улустарның аразында ака-дуңмалышкы найыралдыг болгаш кады ажылдажылганы [illegible] улуг ачы-хавыязы дээш, ССРЭ-ге социалистиг болгаш коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга улуг салыышкыны дээш шаңнаан.

Шаңналды тывыскан тура, ол шаңнал болза бүгү болгар коммунистерниң болгаш бүгү болгар улустуң эш М. А. Сусловка ханы хүндүткелиниң база чүректиң ханызындан [illegible] болур деп, эш Т. Живков чугаалаан.

Георгий Димитров орден-биле Силерни, эргим Михаил Андреевич, шаңнааны улуг теоретик болгаш марксизм-ленинизмниң арыг чоруу дээш бердинген демисел-чи болур Силерниң улуг ачы-хавыяаңарны, делегейниң социалистиг дем каттыштырылгазын болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкинин быжыглаарынга Силерниң салыышкынынарны бистиң хүлээп көргенивистиң илерээшкини болур деп, Т. Живков демдеглээн.

Ол болза Силерге, бистиң-биле Силерни шынчы найырал база ханы эш-хуу чорук холбап турар кижиге, БКП биле СЭКП-ниң аразында ака-дуңмалышкы чаңгыс эп-ти, боттанышкында социалистиг интернационализмниң үлегери болур бистиң чурттарывыстың база улустарывыстың аразында бүгү талалыг кады ажылдажылганы, чоокшулаашкынны хөгжүдеринге Силерниң салыышкыныңар дээш бистиң өөрүп четтиришкинивистиң база илерээшкини болур.

Эш М. А. Суслов ооң ниитилел-политиктиг ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелээн кирген [illegible] Болгарияның Коммунистиг партиязынга, БУР-нуң Күрүне [illegible] илереткен. Бо орден-биле мени шаңнааны чүнү-даа мурнунда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ака-дуңмалыг социалистиг чурттарның аразында [illegible] найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ынай быжыглаарынче, бүгү [illegible] айыыл чок чоруун чедип алырынче угланган ооң политиказын хүлээп көргени кылдыр санап турар мен деп, ол чугаалаан.

Коммунист кижиге Георгий Димитров орден улуг ужурлуг.

Бодунуң улуг өглүнүң чыгылары-биле чоруп ора, ам улусчу Болгария Совет Эвилели-биле болгаш ака-дуңмалышкы социалистиг өске-даа чурттар-биле найыралдыг харылзааларны база бүгү талалыг кады ажылдажылганы быжыглап, сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң чедиишкинниг тургузуп, тайбыңны быжыглаарының болгаш социал дептилгени чедип алырының оруунга кончуг улуг чедиишкиннерни чедип алган. Болгар коммунистер, БУР-нуң бүгү ажылчы чоннары марксизм-ленинизмниң болгаш пролетар интернационализмниң тугун бедик көдүрүп чоруурлар деп, эш М. А. Суслов онзалап демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарьлары, БУР-нуң партия болгаш күрүне ажылдакчылары бедик шаңнал-биле холбаштыр эш М. А. Сусловка изиг байыр чедирип, коммунизмниң чаагай чоруу дээш мооң соңгаар-даа үре-түңнелдиг ажылдаарын аазап күзээннер.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Чазаа Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының делегацияларынга алдар кылдыр ноябрь 23-те Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайлалга эрттирген.

Дүштеки шайлалгага социалистиг чурттарның делегацияларының баштыңнары эштер Э. Герек, Г. Гусак, Т. Живков, Я. Кадар, Э. Хонеккер, Н. Чаушеску, чөвүлел хуралдың ажылынга киришкен делегацияларның кежигүннери киришкен.

Совет таладан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, Политбюро кежигүннеринге кандидаттар, ТК-ның секретарьлары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары, шериг начальниктери шайлалгага олурушкан.

Дүштеки шайлалгага **СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев** чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

Элээн каш шак бурунгаар Варшава Керээзиниң организациязының Политиктиг Консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы бодунуң ажылын доосту. Бистер үениң болгаш амыдыралдың бистиң чурттарывыстың мурнунга тургускан айтырыгларының талазы-биле санал-оналарны палбаа-биле солчуп, бистиң ниити үнел-болгалдарывысты илереткен политиктиг чугула документини хүлээп алдывыс.

Бистиң чөвүлел хуралывыс эвээш-ле дизе үш чугула айтырыгга тодаргай харыыны берип турар деп бодай-дыр мен.

Бир дугаарында, үениң дугайын чугаалап көрейн. Ол болза делегей байдалын кады хаваазы-биле анализтеп көргенивис, ооң чедер болгаш четпес талаларын, ооң чугула байдалдарын үнелээнивис болур. Чавырылдырыышкынга удур туржуп турар янзы-бүрү күштер идепкейжип турза-даа бис ону ол-ла ёзутаар көрүп орбас болгай бис. Делегейде политиктиг климатты чогумчудары-биле бурунгаар базымнарны кылырының аргалары бар. Ол аргалар улуг-даа.

Чүнү канчаар кылырын дугуржуп, чугаалаштывыс-даа. Кол-ла чүве — делегейниң айыыл чок чоруун чепсегленииш-киннерни [illegible], а боо-чепсекти дужурерингe үндезилеп ажылдары, ол чүүлдерни сөс-биле эвес, а бүгү күрүнелериниң болгаш улустарының бот-тускайлаң эргелерин шиңгызы-биле хүндүлээрин херек кырынга боттандырары боор турар. Ындыг [illegible] тайбың кады ажылдажылганың чаа-чаа бедиктери Европа дипке-даа, делегей хемчээлинге-даа ажыттынар болгаш тайбынның байдалы быжыгар.

Азактың соонда чүл диве, бистиң чөвүлел хуралывыс бо сорулгаларже бистиң канчаар чорууруувустуң дугайында айтырыгга харыыны берген болур. Бот-бодувустуң кады кылыр хөлечилишкиннеривисти быжыглаашаан, ындаар кады чорууур ужурлуг бис; улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежилер-биле кадыдиже эп-сеткил каттыштырар ужурлуг бис; бистиң бөмбүрзээвистиң дээрге арыг турзун, а кижилер ааc-кежиктиг чурттазын деп күзеп турар бүгү кижилер-биле боттарывыстың күжениишкиннеривисти каттыштырар ужурлуг бис.

Бистиң аравыста чаңгыс эш социалистиг чурт бүрүзүнүң национал эрге-ажыктарынга эки бараан боор, социализмниң делегей турушталарын быжыглаарынга ниитилелдиг хемчээл-биле дузалап турарын делегейниң социалистиг системазының логиктиг кедергийн бүгү дуржулгазы бүзүреди турар болгай.

Акы-дуңма партияларының болгаш чурттарның удуртукчуларын, бистиң дайынчы сурукчуларывысты Москвага хүлээп алыры биске өөрүнчүг болган. Ындыг ужуражылыышкын бүрүзү — улуг ужур-дузалыг болгаш ажыктыг болгуушкун болур, бистиң политикавыска чугула болгаш ажыктыг түңнелдерни берген бистиң амгы чөвүлел хуралывыс база байгамчыктыг болуушкун болган.

Силерниң бүгү-ле ажыл-херектериңер чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болзун, эргим өннүктер.

Эш Л. И. Брежнев социализмниң акы-дуңма чурттарының найыралы, бузулбас эп-сеткил каттыштырылгазы дээш, бистиң шынчы болгаш шыгаттынган өннүктеривистиң кадыы дээш, тайбың болгаш коммунизм дээш дашка көдүрген.

Дүштеки шайлалгага **ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер** Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң делегацияларының өмүнээзинден харыы сөс ап, чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

Бистер бодувустуң чөвүлел хуралывыска боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш, чепсегленииш-киннерни дужурер талазы-биле ажыктыг хемчеглерни чорудар дээш, чавырылдырыышкынны быжыглаар дээш улам ыңай демиселге хамаарыштыр турушталарывысты дугуржуп алдывыс. Ындыг тайбыңны камгалаар болгаш хандырар дээш демиселге күштерни харамнанмас дугайында бүгү күрүнелерге болгаш улустарга кыйгырыг делегей социализмниң найысылалы Москвадан база катап чаңгыланып үнген.

Улустар делегейниң амгы байдалының үезинде: «мооң соңгаар чүү болурул?» деп айтырыгга харыыны бистен манап турары чөптүг. Бистиң Декларациявыс манаа тода болгаш ниитилелге хары-лап турар: Декларация болза делегейниң политиктиг улуг ужур-дузалыг документизи боор турар. Ук Декларация болза ССРЭ-ниң болгаш бүгү социалистиг дем-каттыштырылгазының политиказынга улустарның көргүзүп турар идегелиниң баалыткан турар. Ук Декларация тайбың, айыыл чок чорук болгаш дүшкүүрлүг чоруктуу чавырылдырары дээш демиселге чаа-чаа иштерни берип турар.

Эш Леонид Ильич Брежнев, чөвүлел хуралга Силерниң чугааңарда ленинчи ёзу синниккен болуп, а тайбың болгаш депшилге дээш демисел айтырыгларының талазы-биле анаа кылган түңнелдериңер кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Бистиң чурттарывыс социализм, коммунизм тургузуушкунунуң хереэнге эки чедиишкиннерни чедип ап, боттарының акы-дуңма кады ажылдажылгазын ханылап турарын чөвүлел хуралдың түңнелинде чугаалап боор бис. Империализмниң кандыг-даа атакаларындан тайбыңны камгалаарынга белен болгаш ону хандыраргыже чүңү-даа кайгамчык-чыкас кижилер социалистиг дем-каттыштырылгазының күчү-зүндүүн мойлабакчы улуг күштерни ап турар. Бистиң сорулгавыс — тайбыңны чедип алыры, ону улустар амыдыралының чаңчыккан хевирлери болдурары.

Хүндүткел-биле хүлээп алганы дээш база чөвүлел хуралдың чедиишкинниг ажылдаарының хереэнге киирген үлүү дээш бүгү делегацияларның, бүгү сагыш-сеткилдиң мүгүнээзинден бистиң совет өннүктеривиске өөрүп четтиришкинниң илергейлээрин чепшээреп көрүңер. Советтер чуртунуң бүгү коммунистеринге акы-дуңманың байырын чедирип, коммунизм тургузуушкунунуң хереэнге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун алдарлыг совет улуска күзеп тур бис.

Эш Э. Хонеккер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Чазаа дээш, өннүүү болгаш эш кижи Леонид Ильич Брежнев дээш, социалистиг дем-каттыштырылгазының партияларының, күрүнелериниң болгаш улустарының чаңгыс болгаш сырый каттыжыышкыны дээш, тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннер дээш дашка көдүрген.

Эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Э. Хонеккерниң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлалга найыралдыг, чүректиң ханызындан байдалга эрткен.

(СЭТА).

ВЕНЕРАЖЕ ОРУКТА

ЫРАККЫ КОСМОС ХАРЫЛЗААЗЫНЫҢ ТӨВҮ. (СЭТА). «Венера-11» болгаш «Венера-12» деп автоматтыг станцияларның Венераже ужуушкуну уламчылап турар.

Эрткен үениң дургузунда станциялар-биле 72 удаа радиохарылзааларны кылган, ол үеде шимчээшкин траекторияларының параметрлерин хемчээген, борт системаларының ажылын контрольдаан болгаш станциялардан Черже эртем медээлерин дамчыткан.

Ужудуушкун программаларынга дүүштүр станцияларга эртем шенелделерин доктаамал чорудуп келген. Станцияларда совет болгаш француз приборларны тургусканын, оларның космос болгаш хүн гамма-херелдениишкиннерин хемчээп турарын мооң мурнунда дыңнаткан. Амгы үеде планеталар аразының оруктарынга күүсеткен эртем шенелделериниң сайгарылгазын чорудуп турар. «Венера-11» болгаш «Венера-12» станцияларның аразы миллион километр ырак чорта кылган чамдык шенелделер солун түңнелдерни берген.

Ужуушкун үезинде планеталар аразының плазмазын комплекстиг шинчилээр ажылдарны боттандырып турар. Хүн хадының Октаргай делгеминде кандыг янзылыг боор турарын шинчилеп турар. Бедик апогейлиг «Прогноз-7» деп спутникте база ындыг приборларны тургускан, ооң дузазы-биле Октаргайда хүн хадының байдалын база шинчилеп турар.

«Венера-11» болгаш «Венера-12» деп станциялар ужуушкун сорулгазын күүседиринге чоокшулап орар. Ноябрь 26-те [illegible] «Венера-11» деп станция Венера планетадан 12,4 миллион километр черде чоруп турар, а «Венера-12» станция ук планетага 11,1 миллион км чоокшулай берген.

Телеметриктиг медээлерни ёзугаар алырга, станцияларның борт системалары чогумчалыг ажылдап турар.

Онгу беш чылдың үшкү чылын чедиишкинниг доозаал

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Республика наймысылалының амыдырал хандырылга комбинадының чурук тырттырар цехи (эргелекчизи Л. Василенко) онгу беш чылдың үшкү чылының планнын дайылтазын болгаш социалистиг хүлээлгезин хуусаадан эрте күүсеткен: 1978 чылда цех 34.300 рубльдиң ажылын кылыр турган, 35.826 рубль чедирген. Фотографтар Л. Серщавкина, Е. Горбунова, дөбрактылар Н. Тулнкова, С. Речкин олар эрткен үениң дургузунда ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилери боор келген.

Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының коллективи чурук тырттырар цехке күш-ажылчы чедиишкиннинг болганы дээш байыр чедирип, мооң-даа соңгаар кылымакчый ажылдаарын күзээн. Цехке болгаш мурнакчыларга эртемтиг шаңналдарны, хүндүлел бижиктерни тывыскан. Цех ам 1979 чылдың үлүүнче ажылдап кирипкен.

О. ЧЫВЫРАЛ,
Кызылдың амыдырал-хандырылга комбинадының кол инженери.

МОСКВА. Бедик дүжүт дээш социалистиг чарыштың тиилекчилери, Казахстанның көдээ ажыл-агыйының мурнакчылары-биле ужуражыышкын ССРЭ-ниң УАЧД-те болган.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң УАЧД-ниң директорунуң оралакчызы С. В. Кальченко көдээ ишчилер-биле чугаалажып тур. Ол болза кур черни шиигээдип алганнарының бирээзи, Л. И. Брежнев ооң дугайын бодунуң «Кур чер» деп номунда сактып бижээн.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧАРЫШ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Кызылдың пассажир АТБ-зиниң коллективи республиканың транспорт бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар. Ында бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар бригадалар-даа, тус-тус чолаачылар-даа хөй. Ындыг мурнакчыларның бирээзинге Мария Николаевна Сымчаан хамааржыр. Таксомотор чолаачызы, коммунист М. Сымчаан бо бүдүрүлгеде 15 чыл ажыг ажылдап келген. Ажыл-ишке кызымак, мергежилдиг чолаачы коллективте хүндүткелдиглерниң бирээзи. Ол ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Амгы үеде Мария Николаевна 1979 чылдың январьның үлүүн күүседип кирипкен. Бо чылын бодунуң алган социалистиг хүлээлгезин М. Сымчаан [illegible] күүседип турар. Камналга талазы-биле М. Сымчаан база эки көргүзүглерни чедип алган болгаш 600 кг кывар-чаар материалдарны камнап алыр хүлээлгелиг турган, херек кырында 2498 кг кывар күүсеткен.

Таксопарк хөй-ниитизиниң ажылынга идепкейлиг киржир, автомобиль транспортунуң болгаш оруктар тудуунуң ажылдакчыларының профэвилелиниң комитединиң [illegible] ак сеткилдиг-биле күүседип турар.

Кежээниң мурнунда — хүндү. М. Сымчааның төлептиг ажыл-ижин Коммунистиг партия, Совет чазак бедик-биле үнелээн болгаш анаа «Хүндүлелдиң Демдээ» орден болгаш «[illegible]» медаль-биле шаңнаан.

* * *

Кызылдың пассажир АТБ-зинде социалистиг чарыштың мурнуу [illegible] Владимир Петровичиң [illegible] комсомол-аныяктарлыг 23 кижи составтыг чолаачылар бригадазы чоруп турар. Ук бригада эрткен 10 айларның дургузунда планын [illegible] ажыр күүседип келген. Мурнакчы бригада социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен болгаш онгу беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде доозкан, 1979 чылдың январьның үлүүнде ажылдап турар. Ниити-биле бригада 9 айлар дургузунда 1000 килограмм кывар-чаар чүүлдү камнап алыр турган, 3064 килограммны камнап алган.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга болгаш Улуг Октябрьның 61 чылынга уткуштур алган хүлээлгелерин комсомол-аныяктарның бригадазы төлептиг-биле күүседип турар. Бригадада аныяк чолаачылар А. Путаев, Ю. Мал[illegible], В. Тамба олар эки ажылдап турар. От бригаданың кежигүннери хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейжи турар.

О. ӨПЕЕН

КЫШТАГЛААШКЫН — шалыпчыг ажыл-иш

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Амгы үеде малчыннарда эң-не харыысалгалыг, чымыштыг ажылдың үези — кыштаглаашкын эгелээн. «Шынга» кээп турар чагааларның ам кол темазы — кыштаглаашкынны организастыг эрттирери, малчыннар дугайында, чем курлавырын камнап хумагалаар дугайында сагыш салыышкын, бо чугула ажылда киржип турар кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери, тус-тус малчыннарның, мал ажылының тускай эртемниглериниң, ажыл-агыйларның чамдык удуртукчуларының манаа хамаарылгазы болуп турар. Бо удаада допчулалга кыштаглаашкынга, мал ажылында ажыл-херекке хамаарышкан чамдык чагааларны киирдивис.

«СҮТ-ХӨЛ» совхозтуң Чет-Бугудаа хоюн бригадазының малчыннары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш, онгу беш чылдың шалыпчы үшкү чылында мал кыштаглаашкынынга кызымаккай белеткенген. Ол дугайын «Шын» солуннуң редакциязынче Ондар Доржу бижип чоруткан. Ооң чагаазында чугаалап турары болза: «Бригада кышка [illegible] белеткелди организастыг доскан. Бо чугула ажылга хойжулар боттарының [illegible]. [illegible] база олар кылыпкан. Ылангыя мал чемин белеткеп алырынга [illegible] кыш коргунчуг эвес дээрин бадыткаар. [illegible] хой хойжулары ооң үлегерин эдерген, боттарының сигенин белеткеп [illegible] ажыр күүсеткеннер. Ам малчыннар кыштаглаарынга хонгулап алган. Олар кыштан ниитиниң малын хүр-мендилиг [illegible].

УЛУГ-ХЕМ районда «Улуг-Хая» совхозтуң Алдыы-Шынаада сүт-бараан фермазындан Даш-оол Лопсан редакцияже чагаа бижээн: «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң [illegible] ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында шиитпирлерин ферма коллективи ажылдарынга боттандырбайн [illegible] кыштаглаашкынга база [illegible]. [illegible] Малга чем каап бээр [illegible] сигени кыш-бугун болгаш чунар-бажың ажылдап турар. Саанчыларның ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургускан.

Ферманың коллективи бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бирги черлиг [illegible] шаңнаткан. Ферма сүт бүдүрериниң чыл планын август 25-те-ле күүседип, 305 тонна сүттү күрүнеге саткан. Ам Алдыы-Шынаа фермазының коллективи 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Мал чемин белеткээрнинге [illegible] чамдык малчыннарның кыштагларында [illegible] кыры онбак, хашалары шаараш, бажыңнарның соңгалары [illegible] үрелик, иштин чугайлаттынмаан. Ам соок дүжүп келгенде, ындыг четпестерни ооң-доораан чайладырының хемчеглерин совхоз дирекциязы алыры эргежок чугула. Ол дугайын редакцияже көдээ бижикчи Ооржак Далбый бижип чоруткан. Авторнуң чагаазында айыттынган четпестер ам чайлаттынган боор дээрзинге [illegible]

Чагаалар допчулалы

[illegible] ОВҮР РАЙОНДА [illegible] Мугур [illegible]

ТОЖУ РАЙОННУҢ «Чаа [illegible]» совхозта «Шынның» бижикчизи Д. Айыр-Саваа [illegible]

[illegible] агыйда кышка белеткелди багай эвес чорутканын дыңнаткан. «Совхоз төвүнде саар инектер фермазы кышка бүрүн белен. Инек болгаш бызаа кажааларын чылыглаан. Малга чем каап бээр савалар, соңгачалар, шагжалар четчир. Мал адаанга төгер кургаг элекни бөлүп алган. Ам фермада 22 тонна ажыг ногаан суданы, 30 тонна [illegible], 1200 тонна силосту саткан. Малчыннар чурттаар бажыңнар септелгезин эки кылган, иштин чугайлаан, печкаларын чаарткан. Одаар ыяшты база эт-чири-биле дужурген. Чем сөөртүлгези үргүлчүлел» турар» — деп, автор бижип турар.

Ол-ла авторнуң өске чагаазында «Май 1» совхозта зоотехник Татьяна Шыырапның четпес ажылын шүгүмчүлээн. Ындыг айытканы болза: «Татьяна Шыырап совхозка 1975 чылдан бээр зоотехниктеп ажылдаан. Ынчалзажок совхозтуң мал ажылында четпес чоруктар ам-даа чайлаттынмаан. Чижээ, малдың өстүрүлгеду саннарыгай хевээр. 1977 чылда совхоздан 40 баш чылгы малы ок чок читкен деп турар. А херек кырында [illegible] [illegible] четпес чоруу [illegible] техник Т. Шыырап мал саваашкынын чоруттавайн турар. Херек кырында чеже чылгы бары ам-даа орта билбейн [illegible] мындыг специалисти канчаар көөрул?» деп автор улуг хараадал-биле бижээн. Шынап-ла, бо айтырыгны совхозтуң дирекциязы тодарадып көөр болза чогуур. Кижи бүрүзү [illegible] галыг болур ужурлуг.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН Доржу Чымба бодунуң чагаазынга районнуң ажыл-агыйларында кыштаглаашкынга белеткелди чорутканын тодаргайы-биле бижээн. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» совхозтан Сарыг-Доңгак Карандаш семиртип азырааары-биле ажыл-агыйлардан чоруткан малдарны «Тыва» совхозтуң чогуур үезинде хүлээп албаан, чылдың турарының фактыларын илередип бижээн. Чижээ «Тыва» совхоз Бай-Тайганың «Мурнакчы» совхозтан семиртип азыраары-биле дужаар дээш эккелген малды дүжээн албаан, дыка үр үеде аразында, ону сүрген малчыннарны түредип турганын автор айыткан. Шак ындыг эптежир арга [illegible] Чөөн-Хемчик районнуң «[illegible]» [illegible].

Кыштаглаашкынның [illegible] турар [illegible], курлавырлап алган мал чемнерин камнаар [illegible] турарын, чымыштыг иштиң кижилериниң амыдырал хандырылгазын, бо чугула херекте мурнакчыларның дуржулгазын бистиң көдээ бижикчилеривистиң редакцияже бижип чорударын күзедивис.

Дыка хөй чурттарга, ылангыя кедээ ажыл-агыйны чорудары онза таарымчалыг байдалдарлыг АБШ-ка бодаарга, бистиң [illegible] хөй кезии ажыл-агыйга таарымча чок зонада туруп турар деп чүве билзинигир болгай. Ындыгның төлээнинде, чамдык [illegible] чер алдынга көңгүс таарышпас, канчаар-даа дажок [illegible] туруп турган, үстүнде ол факторнуң салдарын улам каңылдадып, бойдустан улам хамаарылгалыг боор эгелээнинин херээ бар бе? Холчок кандаачал, иңгиге барык өрттенип чыдар, чылда 200, эки-ле дээрге 300 миллиметр чаашкын чаар хоорларга, арга-ла он-он миллион гектарга кызыл-[illegible]

Ынчангаш ол канчаар-даа дажок улуг ажыл-херекти ынчан ыяк чугаалажып турган ужурулаа ында чүве. Ол хүннерде мээң К. Е. Ворошилов-биле болган бир таварылганың дугайын чугаалаайн. Ворошилов ынчан кедээ районнар кезип [illegible] келген кижи чүве-дир. Оон кур черлерни шиңгээдип алыр дугайында айтырыг көдүрлүп турар деп дыңнааш, ол чорук канчаар-даа дажок хөй акша-төгерик, кижи күжү болгаш техниканы негээр дээрзин билгеш:

— Смоленск областың кедээ суурларының чамдыктарында улус черни бөттары [illegible]

[illegible]

Л. И. Брежнев

КУР ЧЕР

[illegible]

5

[illegible]

(Уламчылыг)

(Эгези № 269, 270, 271 «Шынга»).

Чүък сөөртүлгези—хүннүң чугула айтырыы

ХОНУКТА 2655 ТОННАНЫ

Демир-орук болгаш сут орукта[illegible] бистиң республиканың ырак турарындан оон кол-ла сөөртүлге күжү автомобиль транспорту боор турар-ы билдингир. Оон ужурундан Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүъктерни болгаш барааны чедип алыры база республика[illegible] сөөртүг чамдык бергелерге таваржып келген. Сөөлгү чылдарда, беш чылдарның пландары ёзуп, улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң сорулгалары улгаткан тудум, демир-оруктут баазалардан сөөртүлге чогуур негелдеге четпес апарган.

Демир-оруктут Абакан, Минусинск болгаш Абаза хоорайларда баазалардан бо чылын, тодаргайлаарга 1978—1979 чылдарның кыжының үезинде барык 183 муң тонна [illegible] чүъктерни бистиң республикаже кирип сөөртүрүнүң сорулгазы салдынган. Бо чылдың чайынында кандааш[illegible], таарымча чок байдал болганындан Саян ындындан мал чемнерин, ашчемге база үрезинге тараа аймаан барып чедип алыры бо бүгү сөөртүлгеге немелде боон турар.

Демир-орук станциязында баазалардан республиканың улус ажыл-агыйынга чүък сөөртүлгезин негелдеге дүүштүр чорударын хандырар сорулга-биле СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели эртген айда бо дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, тускай доктаалды хүлээп алган. Ук доктаалда Саян ындындан хонук санында сөөртүп алыр чүъктүң хемчээлин, а ол ышкаш республиканың транспорт эргелелиниң автобүдүрүлгелериниң болгаш өске-даа автомобиль ажыл-агыйларының [illegible] чүъкт сөөртүрүн [illegible] тодараткан. Ол доктаалды ёзугаар хонук санында-ла республикаже 2655 тонна чүъкт кирип сөөртүп турар ужурлуг. Ону херек кырында чедип алырда, автотранспорт бүдүрүлгелериниң, сөөртүлгеге киржип турар организацияларның чолаачыларының, септекчилериниң база инженер-техниктиг [illegible] ортузунга политмассалыг, тайылбыр ажылының деңнелин улам бедидери чугула. Ол ышкаш автомашиналарның техниктиг белен чоруун күштелдирер, долу ажыл[illegible] хандырар, автомобиль транспортунуң болгаш оон ажылын [illegible] дээш удуртулганы экижидип, социалистиг чарышты делгеми[illegible] организастаар херек. Чолаачы [illegible] пезин барымдаалааш, оларны немей өөредип, белеткээри база хүннүң айтырыы апарган. Автомобильдерниң [illegible] техниктиг көрүлдезин экижидип, оларны артык [illegible] четчир хандырар ужурлуг.

Республиканың транспорт эргелелиниң автомоб[illegible] автотранспорт бүдүрүлгелери ажыглаарының хемчеглерин ап турар. Оон түңнелинде чүък сөөртүлгезиниң көргүзүглери эртген чылдыындан экижээн деп болур. Чижээ, даңзыда кирип турар автомобильдерниң рейсче үнериниң хуузу эртген чылдың октябрьда тургузуундан 7,4 хуу көвүдээн. Тодаргайлаарга, эртген чылдың ынчаар үезинден 1100 тонна кургаг чүъкт болгаш 2200 тонна нефть продуктуларын хоорай сөөртүп боор турар.

Түс-түс чолаачылардан ангыда чүък сөөртүлгезиниң улуг харыысалгазын билип, [illegible] ажылдап турар автобүдүрүлгелер, бригадалар [illegible]. Ындыг коллективтерге Кызылдың бир болгаш ийи дугаар автобүдүрүлгелери хамааржыр. Ол коллективтерде мурнакчы чолаачылар В. Прибытко, Д. Родионов, В. Баев, С. Ерлыков болгаш өскелер-даа оңгу беш чылдың үш чылдарының пландарын болгаш [illegible] кедир [illegible] ажылдап турарлар. Оларның автомобильдери үргээр турар таварылгалар [illegible]. Бо болгаш [illegible] транспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери чүък сөөртүрүн пландаан деңнелге [illegible].

Сөөртүлге ажылы бо хире чугула болгаш харыысалгалыг коллектив бүрүзүнге даалга билдингир турда-ла, чогуур негелдеге чедир ажылдавас, четпестерин ам-даа чайлатпаан, автотранспорт бүдүрүлгелери бар. Бо талазы-биле Минусинскиниң, Кызылдың үш дугаар автобүдүрүлгелери болгаш Ак-Довурактың автобүдүрүлгези чижекке кирип болур. Бо коллективтер чүък сөөртүрүнүң [illegible] хемчээлинге ам-даа четпишкен. Хамык ужур удуртулганың четпестеринде болгаш бар курлавырларны чедир ажыглаваан, мурнакчы [illegible] нептерешпейн турарында-дыр. Ол ышкаш чолаачылар чедишпес болгаш ында [illegible] ажылдаар аргазын ажыглаваан турар. Апаттынтан бүдүрүлге черлеринде чап-чаа, улуг күштүг автомобильдер ажыл чок, ааза тургулаар.

Ажылдың чаа хевири—бригадалар аайы-биле кереэ чарып, тодаргай баазага бынылап, ажылдаары чогуур нептереди ам-даа албаан турар. Республиканың чүък сөөртүр болгаш чүък алыр-даа организацияларынга чүъктерни неделяның бүгү хүннеринде чудүрүп, дүжүрерин дагзып турар болганда, автотранспорт бүдүрүлгелериниң [illegible] үргүлчүлээл чоннга ажылдаары таарыштыр пландап, тодаргай удуртуру негеттинип турар.

Республикаже чүък сөөртүрүнге дузалаар сорулга-биле [illegible] автотранспортунуң министерствозунуң «Востокавтотранспорт» организациязы бистиң республиканың автотранспорт эргелелинге бодунуң курлавырларын кожуглуг, «КамАЗ» дээр сезен автомашиналарны [illegible] берген болгаш тараа продуктуларын сөөртүп эгелээн. Ол ышкаш 1978—79 чылдарның кыжынында Тыва АССР-же улус ажыл-агыйының чүъгүн сөөртүр тодаргай даалганы чогуур органнар Красноярскиниң транспорт эргелелинге база берген.

Чүък сөөртүлгезин үзүк-соксаал чокка, хой хемчеглериг боттандырып чорудары-биле республикада чүък алырынчылары боор турар организациялар болгаш ажыл-агыйлар автомашиналарның чүък хүлээп ап, дүжүрүп турар үелеринде аваа турар чоруун кызырар боттут хемчеглерни алыры база чугула. Ындыг турбуже, чамдык [illegible] удуртукчулары, ылангыя «Тудуг херектери» комбинаттың, Садыг министерстволуунуң, респотребсоюзтуң, «Тыва кодээ тудуг» трестиң [illegible] эргелелиниң, ол-ла трестиң, сайгарылга баазазының болгаш өске-даа чамдык организацияларның удуртукчулары болгаш чүък хүлээп алыкчылары-даа бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылбаан, чүък дүжүрүп, хүлээп алырын механизастап, шаңнынчыларын херекке албайн турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] чүък сөөртүлгезиниң талазы-биле оперативтиг штаб неделя санында-ла чыгдып, эрткен каш хонукта чүък [illegible] байдалын ылап тодарадып, кедер-четпестерин чугаалажып көрүп турар. Сөөлгү неделяда «Тыва суг тудуг» трестиң, Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, Красноярскиниң транспорт эргелелиниң болгаш өске-даа чамдык организацияларның автомобиль[illegible] эки ажылын демдеглээн.

Бистиң республикаже хонукта-ла 2655 тонна чүък сөөртүр даалганы бо чылдың декабрь төнчүзүнге чедир хүн бүрүзү күүседир болза, Тыва АССР-ниң улус ажыл агыйынга чугула чүъктер четчири-биле алдынып болуруп сапалгалар көргүзүп турар. Чогум-на ынчангаш бо сорулганы хүннүң чугула айтырыы кылдыр тургусkan.

М. САВИЦКИЙ,
Тываның транспорт эргелелиниң чүък сөөртүлгезиниң килдилиниң начальниги.

Архангельск область. Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниг «Харп» колхоз Ненец автономнуг округтуң мал ажылдыг эң улуг ажыл-агыйы болур. Тундраның [illegible] 22 муң пан оъттап чоруур 700 баш инек турар ферма, ак-кок диилгилер фермазы база бар. Сөөлгү чүктүң ол ажыл-агыйы эът болгаш өлүк садканындан бүдүн чартык [illegible] рубль орулганы ап турар.

ЧУРУКТА: № 8 инек бригадазының ажылдакчызы Елизавета Канева бичии радиостанцияның дузазы-биле Красное суурда төрелдери-биле чугаалажып турары.

С. ГУБСКИЙНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникозы.

Совет амыдыралдың хевири

ХАЛАПКА УДУР МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

Киргизияның мурнуу талазында районнарга болган чер шимчээшкинниниң түңнелинде халапка таварышкан черлерде амыдырал катап тургустунуп турар. Электри хандырылгазың, суг дамчылдар четкизи катап кылган. Хоорайлар транспорту, эмнелгелер, школалар ажылдап турар.

— Бо хүннерде чурттуң бүгү булуңнарындан республиканың мурнуу районнарынга [illegible]

[illegible]

БОТ-ИДЕПКЕЙИН БЕДИДЕР

Чурттакчылыг черлерниң суурларының чаагайжыдылгазын экижидер, чоннуң материалдыг байдалын бедидер болгаш нити культуразын көдүрер талазы-биле улус депутаттарының кодээ суур Советтериниң сорулгаларының дугайында республика чөвүлел хуралынга айыттынган чүүлдерниң сетгил хапызындан көнчүт-ла чүүлдүг-дүр.

Кодээ черлерде бажың суурлар чаны чаның участоктарын чап ажыглап картофель, ногаа аймаан, кат-чимисти ыяштарны тараан. хавал. дагаа тудуп, ажы-төлдү күш ажылга, мөзүлүг аажы-чаңга кижизидип, амыдыралды улам экижидери негеттинип келген.

Бай-Тайга районда ногаа аймаа хамаан чок. чүгле картофель тарып ап турар чурттакчылар дыка эвээш. Чаамын бир шоодай хире үрезин тараам, күзүн база-ла бир шоодай дүжүт ап турар-лар хей. Оон соонда картофель үнмес чер дир дээш тарывастай бээр. Ол кончуг шын эвес.

Бай-Тал суурда бистиң бажыңывыстың чанынга, хой дег, улуг борбак, даштар чыткан. Оларны аштап чайлаткаш, чамдыктарын ол-ла дескиндир черип болбаазыратканш оон картофельдиң эки дүжүдүн ап келдивис. Оон алган картофель бистиң беш кижилиг өг-бүлевистиң кыштадыр чииринге болгаш келир чылдың үрезининге-даа четчир. Харын-даа малчын төрелдеривиске, кожаларывыска бериp турар бис.

Майның 10-дан эрттирбейн черин суггаргаш, оон соонда 4—5 хонганда андаргаш, дораан-на картофельди олуртур бис. Чаашкынныг чайын суггарылганың херээ чок. Картофельдиң сыны чечектелип турда, оон дөзүнде довураан кылыпнадыр хомер.

Бистиң районга чаазын картофель үрезинни тывары бергедей бээр. Белеткел конторазының шугуму-биле Хакасияның Таштып районунуң кодээ суурларындан үрезин эккелдирип ап турар бис. Мен ажылымның айыбиле ол черлерден чылдын на 10-15 тонна картофель үрезинин сөөртүп эккеп турдум.

Районнуң ажыл-агыйлары бо чугула херекче сагыш салбайн келген. «Тээли» совхоз капустаның эвээш бичэ дал бол, дүжүдүн чылдын на ажаап алгаш, школа, уруглар албан черлерин хандырып турда, «Бай-Тал» совхоз чүгле картофель тараап, оон дүжүт бедип албайн келген.

Бай-Тайганың девискээри картофель ногаа аймаа тарырынга таарымчалыг.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

ИВИ ФЕРМАЗЫ:

ажыл-ижи, хереглелдери

Иви дээрге өске малдардан шуут мыгаадыг болур. Ону азырап, ажаап чорбаан чамдык кижилер [illegible]

[illegible]

Тожу район.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ НЕДЕЛЯЗЫ

Совет Эвилелинде ноябрь 23-тен эгелеп эфиоп революция-биле эп-сеткил каттыштырылгазының неделязы эгелээн. Ону империализмге болгаш реакцияга удур африкан болгаш араб [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ЮНЕСКОНУҢ КОЛ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДА

ПАРИЖ. СЭТА-ның корреспондентизи Е. Коржевтиң дамчыдары болза: ЮНЕСКО-нуң Кол конференциязының XX [illegible]

[illegible] гаш эртем дешпилгезиниң эң чугула факторларының бирээзи болур деп ССРЭ-ниң саналы үндезини болган ол документиде демдеглээн. Ындыг сорулга кырлыкчылар болгаш улустар аразында тайбын ножа-хелбээ харылзааларны быжыглаар аргазы бээр, чөптүг эвес чоруктуң база дарлалдың, ылангыя расизмниң болгаш апартеидтиң бүгү факторларын чок кылырынга идигни бээр болгаш тодаргай база эки ужур-утка-биле [illegible], [illegible] чорууннуң, чавырлыышкынның быжыглаарынга идигни бээр.

Резолюцияда «[illegible] информацияның [illegible] херекселдери-биле тайбын, кижиниң эргелерин хүндүлээр көөру база улустар аразының бот-боттарын билчири дээш [illegible] ерерин болгаш өске улустарга хамаарыштыр көөр хөөп чок чоруктуң база өжээнниг чоруктуң, расизмниң, колониализмниң болгаш апартеидтиң идеяларын пропагандалаарынга удур бүгү-ле болдунар хемчеглерни ап чорудары» сүмелээн.

Ол сорулгаларны боттандырып чорудары-биле резолюция [illegible]

[illegible]

Чүгле АКШ болгаш Ындыг резолюцияга удурланганнар.

БУРУУ ШАПКАН

АДЕН. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президентизи Ромеш Чандра баштаан делегацияның Йемен Улус Демократтыг Республиканга аян-чоруу доозулган. Йемен Социалистиг партияның ТК-ның чиңгине секретары Абдель Фаттах Исмаил болгаш Президент Чөвүлелиниң даргазы, ЙУДР-ниң премьер-министри Али Насер Мухаммед-биле ук делегация чугаалажыышкыннар кылган.

Империализмниң Чоокку Чөөн чүкте политиказын, ылаңгыя Кэмп-Дэвидке ат салган сепараттыг чугаалажыышкыннарны талалар буруу шапкан. Талаларның түңнел дыңнадыын ында парлаан. Олар Кэмп-Дэвид дугуржулгазын сойгалаан араб күрүнелер болгаш чазантар баштыңнарының Багдад чөвүлел хуралының түңнелдерин бедии-биле үнелээн.

Ф. КАСТРОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ГАВАНА. (СЭТА). Кубада совет бүдүрүлгениң МИГ-23 деп самолеттарының бары-биле холбаштыр Каттышкан Штаттарның чаазаның «сагыш човаашкыны» деп адаар чүүлдүнүң ийи арынныг шинчизин Кубаның Компартиязының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро сойгалап илереткен.

Чүгле камгалал сорулгазынга бараан боор турар ол тактиктиг самолеттарның барын Куба чажырбайн турар деп, куба болгаш даштыкы журналистерниң [illegible] ол медеглээн. Олар болза стратегтиг самолеттар болбайн турар. Пропагандистиг каттырынчыг чүүлдүң дузазы-биле ону долганчыр «кризис» деп адаар байдалды тургузуп алыр дээн АКШ-тың кончуданчыг кузел-дерин кайгавайн барбас аргажок. Бо кылымал айтырыгны [illegible] [illegible] бергениил? деп айтырыг тургустунуп келген. АКШ-та стратегтиг ужур-дузалыг чүс-чүс «В-52» деп бомбардировщиктерниң, муң-муң өске-даа самолеттарның, [illegible] бомбаларның бары Кубаның сагыш човаашкынын болдурары улуг барымдаалыг болур ужурлуг.

Объективте—Үстүү Вольта

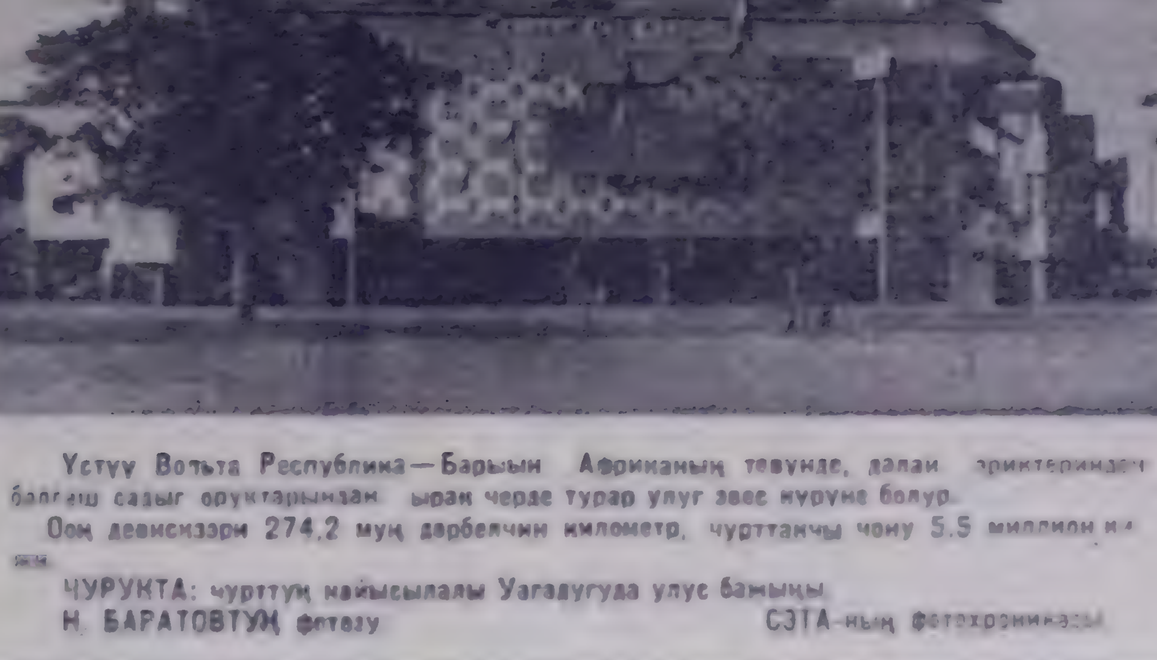

Үстүү Вольта Республика—Барыын Африканың төвүнде, далай эриктеринден ырак черде турар улуг эвес күрүне болур.

Оон девискээри 274,2 муң дөрбелчин километр, чурттакчы чону 5,5 миллион кижи.

ЧУРУКТА: чурттуң найысылалы Уагадугуда улус бажыңы.

Н. БАРАТОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникозу.

ДЕМИСЕЛЧЕ КЫЙГЫРЫГ

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Чаңгы-бүрү медээлер

МАЛЧЫННАРГА ТААРЫМЧАЛЫГ

«Шын» солундан тыва өгнү кылыр дугайында саналдарны номчааш, аңаа хамаарыштыр чамдык бодалдарны чугаалаксадым. Мында чугааның уткозы өглерге чурттап, эрги байдалче кирер дээни эвес дээрзи билдингир. Хамыктың мурнунда өг көдээ ишчилерге, ылаңгыя малчыннарга ыңай-бээр ырак-узак одарларже көжүп чоруурунга эптиг.

Бистиң Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозу колхоз турар үеде өг ыяжын чазап кылгаш, чүгле боттарынга эвес, харын Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-агыйларынче безин чорудуп, садып турган. Ук совхозта өг кылыр мергежилдиг кижилер ам-даа хөй. А ыяш материал совхозтуң девискээринде эмгежок. Мындыг таарымчалыг байдалды ажыглааш, «Кара-Хөл» совхозка чүгле Бай-Тайга эвес, харын өске-даа районнарның ажыл-агыйларынга өг ыяжын чазап кылыр тускай мастерскаяны тургузарын удурткучулар дугуржуп боттандырза черле ажырбас хире.

Оон ыңай чамдык эштерниң саналынга хөлбээстир мындыг бодал бар. Өгнүң дериг-херекселдерин, ыңай-бээр көжүп чоруурунга улам эптиг болуру-биле, чиик кылыры чугула. Ынчангаш өгнү чайгы, часкы, күскү чылыг үелерде ажыглааш, малчыннар кыштаанга бажыңга олурар кылдыр чурумчудар болза эки. Оон таарымчалыг болур дээрзин «Тээли» совхозтуң Ээп-Хавак сүт-бараан фермазының ажылчыннары чугаалап турар. Олар чылыг бүжерге-ле, өглери-биле көжүп чоруй баарлар. А кыжын бажыңнарынга олуруптар. Малчын бүрүзүнүң бажыңы хоорай чурттакчылары-биле дөмей дериттинген, сайгылгаан дүн-хүн чок чырып турар, радиону доктаамал дыңнап, хеп чуур машиналарны, соодукчуларны ажыглап турар.

Өгнү чүгле малчыннар эвес, мал чеминиң белеткелиниң үезинде, тарылга, ажаалда үезинде сигенчилер, тараажылар ажыглап болур. «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында өгнү ынчаар ажыглап турар.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

БӨЛГҮМНЕРДЕ

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурнуң Культура бажыңының ажылы эки диртип келген. Мында уран чүүлдүң 5 бөлгүмнери доктаамал ажылдап, уран чүүлге хандыкшылдыгларны хаара тудуп турар. Черле ынчаш зона болгаш республика көрүлделеринге, фестивальдарынга шаңналдыг черлерни чедип ап, уран чүүл ажылы эки деп мактадып келген.

Культура бажыңында ниити ырның (удуртукчулары Э. Саая, Д. Роза) шииниң (удуртукчузу У. Дармаа), хылдыг хөгжүм оркестриниң (удуртукчузу Т. Балдан), чурукчуларның (удуртукчузу А. Чудуп), эстрада оркестриниң (И. Доспан) бөлгүмнери ажылдап турар.

Районнуң партия конференциязынга бөлгүмнерниң киржикчилери уран талантызын бараалгатканнар. 50 кижи составтыг ниити ыр коллективи «Ленин, партия», «Ленин бистиң-биле» деп ырларны профессионал деңнелге күүсеткен. С. Шуугуурнуң «Бухенвальд коңгазы», Москва чедип чораан хоочун ыраажы Х. Мыйзеннуң «Бай ла Хемчиим», А. Намгай-оолдуң «Солдаттың даңгыраа» деп ырларны, ырлап, шулукту номчааны, А. Чудурнуң «Амыдыралчы эскизтер» деп шугумчулелдиг көргүзүүн конференцияның киржикчилери сонуургап көргеннер.

Культура бажыңының ажылдакчылары чоннуң эстетиктиг болгаш культурлуг деңнелин бедидер дээш ам-даа күженикшиннинг ажылдаар сорулгалыг.

И. ДОСПАН.

Мөңгүн-Тайга район.

Уран чүүлдүң кижилери

ЧҮГЛҮГ КУШ ДЕГ ЧАЛГЫННАНГАШ...

Доштуг океанның кыдыынга

«Ам кино тырттырар ажылывыста Чукотка, шуут-ла Соңгу Доштут океан кыдыынга чорудар бис. Аңаа озалдавайн [illegible] Николай Өскүевич». «Ленфильм» киностудиязы. Г. Кропачев».

Ындыг телеграмма алгаш, Николай Өлзей-оолдуң [illegible] шала дүвүрексей берген. Ынчалза-даа [illegible] изиг, чодураалар чечектелип, сыт-сиген, ыяш ногаарып келген. Ам баар чери Доштуг Далай кыдыы. Дургулгалыг хоочун артист аңаа барып ажылдаарынга белеткенип алгаш, узун оруктче [illegible].

Чурттуң чоон талазының соңгу [illegible] делгемнерин дургаар ол самолётка ужуп орган. Амыдыралдың [illegible] доюлдур бодангылаан: «А-а-дыр ам Алдан-Маадырларның баштыңының ролюнга ойнап турумда» оон кол маадыры Самбажыктың: «Ах, дээрде ээриниң көрүкчер даан оолдар, бистер [illegible] болган болзувусса» деп чугаазы бар болгай. Бо дээрге тыва кижи эрге-медел, хосталга чок чораан шагда, революция мурнунда үеде чугаа-дыр. А ам ады болган шаг-дыр ийин. Улуг Төрээн чуртту эргий чаңгыс-ла хүн ужудар! Чүглүг куш дег болганывыс бо-дур ийин»...

Бир хүн хире ужуткаш, Чукоткага чеде берген. Оон соонда мырыңай Соңгу Доштуг далайның кыдыында «Хүреш» деп, балыкчы колхозтуң төвүнге барган. Чукча чогаалчы Юрий Рытхэунуң «Чөкпенин эпп-билес» деп чогаалынга үндезилээн ындыг аттыг уран-чечен фильмниң кол болуушкуннарының бирээзин аңаа барып тырттырганы ол. Ында кол маадырларның бирээзи—аңчы Нононуң ролюн Николай Өскеевич Өлзей-оол ойнап турар.

Дуннаргай изиг час турган Тывазындан ол Соңгу чүкке чеде бээрге ында 20 градус соок, хат-шуурган, харлыг дүвү бо-ла болу бээр болган. Ол чериниң аңчызының ролюнга [illegible] киноңуп кол болуушкуннарын чогум-на шак ындыг байдалга тырттырган. Кинога Казахстандан болгаш оон-даа аңы-дуңма республикалардан база-ла артистер киришкен. Соңгу чүктүң агаар-бойдузунуң нарын, берге байдалдары оларның чамдыызынга [illegible] бергени-даа болгай. Ол-даа болза, шагда улгады-даа берзе Николай Өлзей-оол аңаа улуг дыка тооваан.

Кол берге чүве [illegible]

дыпың кижилерниң, аңчыларының [illegible] ажы-чаңын хандыр өөренип билип алыры, аңаа чаңчыгары турган. Ол чериниң аңчылары ада-өгбелериниң салгалдарындан-на хөй ыттар ко[illegible] Өлзей-оол бир эң ажыг үениң дургузунда ыттыг [illegible] чаңчыгар ужурга таварышкан. Өске черден келген чаа кижиге баштай аңчы ыттарны дуклуруп, чаңчыктырып алыры безин тоң берге турган.

Бир-ле катап бөлүк ыттарга шаваштангаш артист хөм арнын куду хап олура «оларны доктаанар» деп дуклупурар дээш «сөөрүңер» деп алгырыптарга, казырa дег бедик, шыырак ыттар ону хемниң кожаңнынче кирр сөөртү берген. Аңаа кол режиссер А. Кропачев биле ыттарның ээзи аңчы аажок дүвүрээн. Суу сырык чер болгаш ол болду ажырбаан, өөрү ону дораан уштуп алган. Оон соонда ыттарның ээзи шанакка [illegible] алгаш, оларны дужуурарга, а Өлзей-оол бир инниге таарыштыр олуруп алгаш, кинога тырттырар ужурга таварышкан. Соңгу Доштуг океан кыдыынга артистиң ажылы бир ай ажыт үргүлчүлээн.

Чаа киноңуң өске кезектерин Ленинградта «Ленфильм» [illegible] риинге тырттырган. Кинону ажылдап кылыры ам барык дооступ турар. Ында Арктиканың [illegible]. Соңгу чүктүң аңчыларының ажыл-амыдыралын, [illegible] көргүзүп турар. Ону бүрүн кылып доосчан соонда көрүкчүлер киноэкраннардан көре баар чүве тоолээде, оон дугайында мадаа хөй тайылбырны кылбаалы.

РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. Ө. Өлзей-оолдуң кинога ойнааны ийи дугаар кол ролю ол, а баштайгы бир кол [illegible] «[illegible] хемниң кижилери» деп кинода колхозтуң парторганизация секретары болганын көрүкчүлер билир болгай.

Чалыы назынның тевии

Николай Өскеевич ам барык-ла дөртен ажыг чылдарда чонунга бараан болуп, алдар тудуп келген, тыва уран чүүл мастерлериниң бирээзи. Өлче оон оруу узун болгаш нарын. Оон адазы Өскү ирей үгүндан тарааж кижи чораан. Бодунуң хеймер оглу база-ла оон оруун оруктап «тараа тарыжып, аксынга ой малдыг чорза аңаа оон эки чүү дээн, бичии улгады бээрге өгден «пейтинп-ле берген мени» ада-өгбелериниң-не хуу ажыл-агыйлыг чораан ашак ынчаар бодап чораан. Оолдарының хеймери бооргa ону өскээр чорудар хоону база чок, чанымга-ла чоруп деп бодаар турган. Оон бичии, элээди [illegible] Бай-Тайганың Хөл, Хемчик бажы. Шыңдазын ынчаш черлерге школа сургуул-даа турбаан. Ынчалза [illegible] өске кижилерниң дузазы-биле 30 чылдарның эгезинде бөдү-ла өөренип алган.

Элээди турда-ла оон ырлаары, каргыраалаары ыгылдаары өске өөрүнден ылгалып, улуг байырлалдар хүннеринде чонга бо-ла ажы туда бээр чораан. «Өскү ирейниң хеймер оглу келзе-келзе белен эвес-ле эр болур боор» деп оон [illegible] чугаалажып турганы чазыт болбаан.

Чалыы назынның тевии черле күштүг болган Өлзей-оол 30 [illegible] үенинде төрээн Бай-Тайгазындан Каа-Хемде ынчангы Кара-Белдир аттыг ууруланынга келгеш, мергежилдиг ажылчын болу берген. Аңаа тургаш орус дылды шору чугаалаптар [illegible] Тываның арат [illegible] VI улуг хуралынга киришкенин оон амыдыралынга чугула болуушкун болган.

С. ШОЙГУ.

ЧУРУКТА: Соңгу чүктүң аңчызы Нононуң ролюнда Н. Ө. Өлзей-оол.

(Удалчылыг)

ЧАА ХООРАЙ ШАГААН-АРЫГ

Сөзү В. САГАН-ООЛДУУ. Музыказы В. НУХОВТУУ.

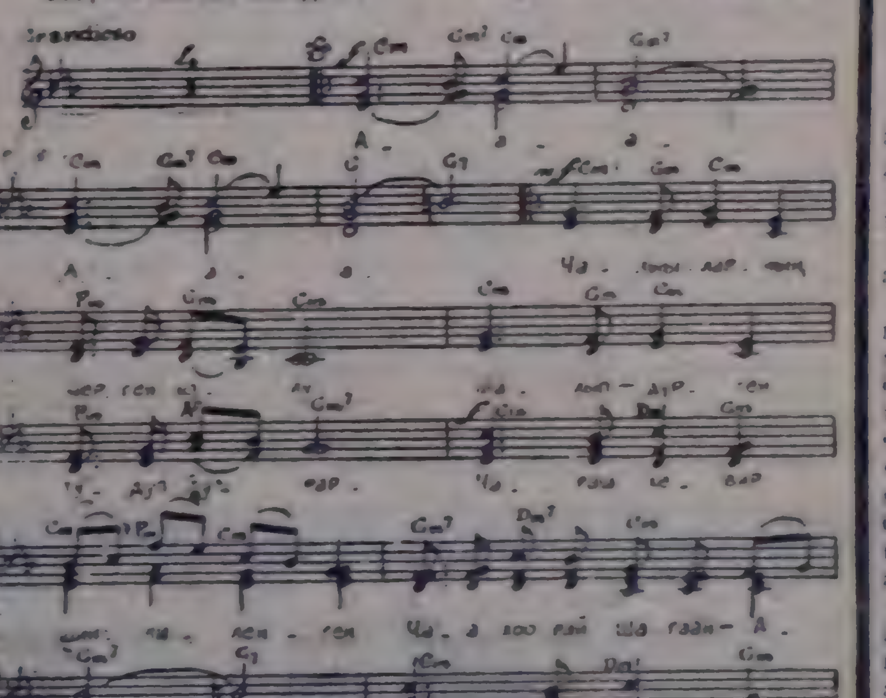

Чалыыларның мерген холу
Шалып дүрген тудуп турар
Чараш хевир шимчиленген
Чаа хоорай Шагаан-Арыг

Шапкын күштүг Улуг-Хемниң
Чалгыглары эргелеткен
Эрте бүүрүл Хаймараканның
Элээп кааcтаан хеймер хоорай.

Келир ойде салгалдарның
Кежик-чолун чалап турар
Аныяктар ыры долган
Амгы хоорай Шагаан-Арыг.

Саян ГЭС-теп наңаа чедир
Чаа далай долуп кээрге.
Чалгыын уткуп хүлээп алыр
Чалыы хоорай Шагаан-Арыг.

ДАШТАН ХАРААН СЫЫН

Аттаразыг артыне даш кырында
Адыр сувур мыйыстары шагжайган
Хүлер-биле шуткуп кааныг шевергин
Хүрелдир ой чедишкен сыын харап тур
Моорукталген шыргай ээнч хоолаажы.
Моорен шураан моңгүн дег хем шаалаажы.
Эжен сыынның өткүт үнү улажып.
Эр көк сыыннар улам чараш болу бээр
Уран бойдус илби хылын кирижээш,
Угаан-биле чүрек кожуп хооннептер—
Кужур чурттап чоруур черинге
Күзел долган ынактылыын ырлай бээр.

А. АРАПЧОР.

ЧУҢГУЛАРНЫ ЧУГУЛАЛАП КӨӨР

Хүн келген тудум соок дыңзып, хемнер, хөлдерни ак дош шыва ап келн чыдар. Кыс кызы-биле чугаалырга, кыш эргин артап кирип келген. Хар чагган-даа болза, амдыызында кыдыра.

Бо хүннерде спорттуң кышкы хевиринге сонуургалдыглар хаатын. Коньки-шаңна-ла [illegible] алган, эптиг үени манап турар. Оларга таарымчалыг байдалды тургузуп, чоннуң кышкы үеде күш-дамыр [illegible] бээр дээш күш-культура организациялары [illegible] ажылдарны кылган.

Найысылалдың [illegible] хаактарынга, ирей агаарга селгүүстээринге ынак черлериниң бирээзи Хербис [illegible] хаактарын [illegible] алырынга белен. Спортчу тудугларга [illegible] хоорайның спорт болгаш күш-культура болгаш өске-даа хой-ниити организацияларының киржилгези-биле септелгени чорудуп, хаак шыгжаар, идик-хеп уштур черлерни дерээп. Оон аңгыда дыштанып келгеннерге хаак бээр өрээл, оларның чемненир буфеди [illegible] белен.

Кышкы үеде, суббота, воскресенье хүннеринде Абакан баар орук-биле шуушкан машиналарның саны мурнукузундан көвүдей бээр. Ол машиналар хаакчыларны «Тайга» станциязынга чедирип турар. Аңаа хаактап, селгүүстеп, дыштаныр хүнңү эрттирерге кижиниң сеткили улам сергээр, дыжы ханар. Чоннуң ол [illegible] республиканың Күш-культура болгаш спорт комитеди, спортчу тудуглар каттыжыышкыны өөренип көргеш, септелгени мурнуку чылдарга деңнээрге эки чорутан. Аңаа турган бажыңнардан аңгыда бо чылын чаа объектилер немешкен. Тываның Иштики херектер министерствозу [illegible] тудуп алган. «Тыва совхозтудуг» каттыжышкыны бир бажыңның тудуун ында кылып турар.

Ынчангаш «Тайга» станциязы бо чылын хаактаарынга, селгүүстээринге сонуургалдыг кижилерни хүлээп алырынга белен.

Бааздаларда байдал мындыг. А хоорай иштинде чуңгулаар черлер кандыгыл?

«Хүреш» стадионда ажыл ам кидин-түлүк. Сугну ынаар аксып, доштадырып турар. Декабрьның эгезинге чедир ол ажыл доосту бээринге чигзиниг чок. Стадионда көргүзүг материалы четпес. Кышкы спорт [illegible] плакаттар, [illegible] тар ам-даа астынмаан.

Уруглар кышкы үеде коньки [illegible] баазаларже үнүп, хаактап, «Хүреш» стадионунга болгаш парктыг долгандыр [illegible] ойнап болурлар. Ынчалза-даа бо черлер эвээш. Олар кышкы үеде чуңгулазын дээш түс-түс бажыңнар эргелелдерниң доктаал ойнаар шөлчүгештерин кылгылаан. «Детский мир» магазинниң чанында, № 4 микрорайонда, автоорук техникумунуң чанында болгаш өске-даа черлерде шөлчүгештер белен.

Ындыг-даа болза, кышкы үеде уруглар ойнаар шөлчүгештерни [illegible] чедир [illegible] кылыр херек. [illegible] белен [illegible] турар, [illegible] ам-даа хой дегбээн. Шөлчүгештерни дорт харылаар черлер бажыңнар эргелели. Бо организациялар хоорайның улус өөредилге килдизи, ВЛКСМ хооркому болгаш өске-даа черлер-биле [illegible] бар шөлчүгештерни болуунге [illegible] турган. Ындыг түрбүже он дөрт шөлдүң сөзи ам-даа белен эвес.

Найысылалдың школаларының чанында-даа шөлчүгеш мынчага чедир чок. Девискээриниң чоогуна каток кылып алыр аргазы бар школалар хөй. Ылаңгыя № 14, 1, 15 дугаар школаларны аңаа хамаарыштырып болур. Бо школаларның директорлары, хоорайның улус өөредилге килдизи аңаа чуңгулаар шөлчүгештер кылырын баш удур дугуржуп, ажылды холга алган болза, хөй үе-даа, күш-даа негеттинмес, катокту дораан кылып ап болур турган.

№ 11 школага шефтеп турар организациязы «Каа-Хем» хөмүр даш разрезиниң коллективи ниити чыл мурнунда шөлчүгеш херимнин кылып берген. Соок дүжүп орда суг төп, ону бүлүктадырып, ойнаары арткан турган. Ук школаның администрациязы ону чоп ажыглап шыдаваан, ол херимни буруп кааптаан.

Конькилээринге, хоккейлээринге сундулут чаштарның [illegible] орар. Оларның ол сонуургалын [illegible] дерип, септеп таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг бис. Келир үениң тергиин [illegible] болуруп уттас херек.

Д. ЧЫЛЫМ,
«Шынның» корр.

Телевидение

НОЯБРЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңар!».
10.55—Демир-орукчуларның бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң концерти.
11.30—«Будильник».
12.00—«Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!».
13.00—«Тоол аалдап келген». «Морозко». Уран-чечен фильм.
14.30—«Кол-дээге дамчыдылга». «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
15.30—«Музыкалыг киоск».
16.00—«Театр шиини» А. Штейн — «Ырлаар медээлер». Моссовет аттыг [illegible] театрының шиизи.
18.00—«Делегей байдалы».
18.30—«Кино аян-чорукчулар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.25—Медээлер.
19.40—«Дивертисмент». Фильм-концерт.
20.35—«Үшкү шын». Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге [illegible] документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
21.35—«Олимпиада-80».
21.50—И. Поваровскаяның, Л. Сенчинаның, Т. Лейбельдиң, В. Никольскаяның, У. Мяганиң киржилгези-биле эстрада концерти.
22.20—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.45 Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Химик»—ЦСКА. ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. Чарлалда — медээлер.

НОЯБРЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
11.00—Мультфильмнер программазы. «Маңаваан турганы Мишка дугайында», «Рекс — орт шериг», «Бичии снот».
11.35—«Ол дугайын индирлер билбейн баар». Уран-чечен фильм.
12.40—«Билдингир-даа бол алдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
13.40—Н. Римский-Корсаков. Симфоний сюитазы: «Шехеразада». Москва[illegible] симфония оркестри күүседир. Дирижер — ССРЭ-ниң улустуң артизи К. Иванов.
14.30—16.00 Чарлал.
16.00—«Кол-дээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма. «Тараачын ukсаалыг бис», «Ажыл-агыйлар аразында үлезиниге», «Тарааны шөлүн таарыштыр кылып турар», «Кадарчының үлези».
17.15—«Я. Смеляковтуң поэмазы».
17.35—«Төрээн бойдус».

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Финиш соонда кээп душпес». Документалдыг фильм.
18.05—Теле[illegible]
18.20—«Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдылга.
18.45—«Челээш». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.00—Медээлер.
19.15—«Үшкү чыл—шалыпчы чыл». «Павлодар-Экибастуз комплекизиниң кураавырлары». Дамчыдылгага Казахстанның Компартиязының Павлодар обкомунуң бирги секретары Б. В. Иванов киржир.
20.30—«Удуп чыдар чараш кыс». П. И. Чайковскийниң баледи. Ленинградтың [illegible] С. М. Киров аттыг [illegible] балеттиг [illegible] театрының сценазы. Кол рольдарны ССРЭ-ниң улустуң артистери Н. Павлова, Ю. Соловьев күүседир.
21.30—«Үе». Информастыг программа.
22.00—«Удуп чыдар чараш кыс». П. И. Чайковскийниң балединиң уламчызы.
23.40—Документалдыг фильмнер программазы. «Орнээп кор, чериниң тыртыжыышкыны», «Чалгыннарлыг болу бергени».
00.20—01.25 «Күскү аялгалар». Эстрада концерти. Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.30—«Кылыр болгаш билир бол». Аграрлыг техникумнерге дамчыдылга.
18.30—Тюмень хоорайның нефтичилериниң Культура ордузунуң бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң концерти.
19.00—«14-тен 18 чедир». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35—21.15 «Он бир ынаныышкын». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республиканың аайы булуттаар, чамдык черлерге бичии хар чаар, барымн чүк угланыышкынныг хаттың күжү секундада 5—10 метр болур. Агаарның температуразы хүндүс 10—15 градус соок. Автоорукларга кош-туруп эп.

Кыжынга бичии булуттаар, чагбас. Хаттың күжү секундада 3—8 метр болур. Агаарның температуразы 12—14 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

НОЯБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Коргуттуруаас эм» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тергиин чараш Василиса» 9.10, 10.40, 12.10, 13.40, «Маркизке хомут» 15.10, 16.50, 18.30, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночыынды» 11.00, 13.00, «Ак бөрүлер» 15.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эр кижиниң шынгыы амыдыралы» 9.30, 11.00, 15.00, 18.40, 20.30, «Арага тигикчилери» «Алыр мана!» 13.00, 16.50 шактарда.

НОЯБРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хоорайның кыйгызы» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Маркизке хомут» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тергиин чараш Василиса» 15.00, «Сергий лама» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың ыяш ажыл-агыйы балдыс, күрек-хаай, хүүрек, ширбиш, [illegible] садып турар. Айтырыглар[illegible]ны дараазында адресче чорудар: Складская кудумчузу, 12 а, телефон 2-43-54.

Уренгойже улуг орук

Ямал тундразында—Сургут-Уренгойнуң демир-орук оруун кылып турар черде—[illegible] Соок дүжери-биле деңге ында тудуг сезону доозулган.

Ол девискээрге—полюс куржааның барык-ла чанынга — гидромеханизаторларның бир-ле дугаар ажылдап [illegible] Саллап тура ажылдаар техниканы аңаа чедирип алыр [illegible] олар Обь хемнеп, доштуг океаннап. Пур хемнеп, ажылдаар черинге чедир берге орукту эрткеннер.

Земснарядтар бо дошкун [illegible] болган хөлдерниң [illegible] шаап унзургеш, дүвү чок [illegible] кежи кургаадыр кылган чалы Уренгойнуң газ биле байлак территориязынче баар демир-орук оруунуң чалы ол болур. Земснарядтарның [illegible] «Зазт» [illegible] ажыглаар чоруктан ойталаар аргалыг болганнар. Камналга [illegible] эвес: бир километр орук чалын кылырынга мааңаа 70 [illegible] кубометр элезин-сай херегленнер.

Бо болгаш өске-даа чаа аргаларны ажыглаан чорук 600 километр демир-орук оруун бо беш чылда-ла—айыттынган хугаазындан [illegible] эрте тудуп доозар аргазы орук тудугчуларынга [illegible].

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.

Салехард.
Ямал-Ненец автономнуг округ

СЭКП-ниң Эрзин райкому, улус депутаттарының Эрзин район Советиниң күүсекому, Тыва АССР-ниң Кедээ ажыл-агый болгаш Социал хандырылга министерстволары, Тывага колхоз [illegible] 1929 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, [illegible]

Михаил Белчеевич ШОЖУННУҢ

[illegible] чок болганын дыңнадып, оон төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илередип тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаша 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2790.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01546

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 273 (10870) | 1978 чылдың ноябрь 28, вторник | 1925 чылда үндүрүлгеп турган | Өртээ 2 көп.

180 КГ ХОЙЛАР

Чуртта эң улуг — гиссар уксааның хойларын өстүрер «Гиссар» деп уксаажыдылга совхозу ол хойларны өстүрер талазы-биле 1980 чылдың денчелинде четкен. Амгы үеде ук совхозта гиссар уксааның 30 муң хире хою бар.

Совхозтуң специализастаан ажыл-агыйларже чорудуп турар бир хоюнуң дириг деңзизи 180 кг чедип турар. [illegible] бо хойлар Таджикистанда шупту-ла-биле 250 муң баш хире. Совхозтарның хойжулары амгы үеде чайлаглардан көшкен. Кара-Дагның мурнуу талазында [illegible] черлерде кыштаглап келзэп. Оларның бүрүзүн чылыг кажаалар-биле болгаш чем-биле бүрүн хандырган.

СЭТА-ның корр.

БЕДИК АТ ХҮЛЭЭНДИРИП ТУР

Беш чыл бурунгаар Аяк-Хээ биле Хеймерен Ондарлар комсомолчулар тургаш, хой ажылынга ажылдаарынче республиканың комсомолчуларын болгаш аныяктарын кыйгырган. Бөгүн хой ажылында келген оларның ол эгелээн кыйгырыы-биле он-он аныяк кижилер шудургу ажылдап турар. Ооң соонда Ондарлар СЭКП-ниң хүрээлеңинге киргеннер. В. И. Ленинниң чуруун сиилбээн кызыл карттыг партбилетти ап тура олар:

— СЭКП кежигүнүнүң адын кезээде бедик-биле кадагалаар бис, ол ат биске хөй чүүлдү хүлээндирип турар-дыр, ынчангаш кажан-кезээде, кайы-даа мурнуку одуругга туржур бис—деп даңгыраглааннар.

Аныяк коммунистерниң сөзү ажыл-херек биле нарышпаан. Сөзүнге шынчы болбушаан, «Октябрь 30 чылы» совхозтуң бо хойжулары хой ажылынга киргенинден бээр-ле чыл санында төрүүр чүс хойга онааштыр 100-тен хөй хураганны ап келген, а бо чылын чүске онааштыр көргүзүү 132 хураган болган. Аяк-Хээ Ондар Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты чедип алган...

Боттарының эрес-шудургу ажыл-херектери, хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржилгези-биле СЭКП кежигүнүнүң бедик адын төлептии-биле бадыткап чоруур ындыг коммунистер улус ажыл-агыйының кайы-даа адырларынга, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде бар. Олар кажан-кезээде-ле дег, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседири дээш демиселдиң авангардында чоруп турар.

Бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, хөй-хөй коммунистер оңгу беш чылдың планныг даалгаларын күүседир чоокшулап келген, а оларның чамдыктарында ону ам безин күүседипкен кижилер бар. Олардан ажылчыннар, чолаачылар, саанчылар, хойжулар, аңчылар дээш өске-даа янзы-бүрү мергежилдиң кижилери хөй. Чижээ Кызылдың дааранылга фабриказының ажылчыны коммунист Раиса Сумбаа оңгу беш чылдың планныг даалгаларын доозуп рапорттаарынга чоокшулап турар. Бараан Тожунуң аңчызы Тундума Кунзули чүгле эрткен аңныыр сезонунда безин 4881 рубльдиң аң-олчузунуң тывызын күрүнеге кииргеш, ол ам оңгу беш чылдың планын күүседипкеш, 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Күш-ажылга болгаш хөй-ниити амыдыралынга үлегер-чижээн көргүспүшаан, планныг сорулгаларны күүседиринге үнелиг мурнай берген коммунистер база эвээш эвес. Республикада база бир сураглыг чолаачы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Зюзинниң, Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады чолаачы В. Д. Титовтуң, «Алдан-Маадыр» совхозта бо чылын төрүүр чүс хойдан-на 141 хураган алган хойжу Д. А. Оржактың, «Большевиктиң» саар бир инектенче 9 айларда 2828 кг сүт сагган саанчызы Т. Д. Нара-Салдың болгаш өске-даа он-он ындыг коммунистерниң аттарын партия эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга, ам эртип турар партияның район конференцияларынга сеткил ханышкыны-биле адап турар.

Партия кежигүнүнүң адының ужур-утказын улам-на улам бедик көдүрер дугайында ленинчи айтышкынны удуртулга болдургаш, коммунист кижи ажылга-даа, ниитилел амыдыралынга-даа база амыдырал-чуртталгага-даа —кажан кезээде, кайда-даа коммунист болуп артар, бистиң ленинчи партиявыстың кежигүнүнүң бедик адын төлептиг эдилээр ужурлуг деп партия өөредип турар.

Ынчалзажок чамдык ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан коммунистиң бедик адын бужартадыр, даандырган ажыл-херекке хууда харыысалгазын кошкадыр, партийжи болгаш күрүне сагылга-чурумун карыжы-биле үрээр таварылгалар ам-даа бар. Партия эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарының дугайында редакцияга келген чагаалардан алырга «Тес-Хем», «Тээли», «Малчын» совхозтарда чамдык коммунист малчыннар алган хүлээлгелерин чедир күүсетпээни илерээн.

Чамдык партия организациялары коммунистерден негелдени кошкатканындан, ийи-чаңгыс эштер партийжи хайгааралдан дашкаарлап, организацияның ажыл-амыдыралындан хоорлуп эгелээр чоруктар база бар. Районнар аразының Кызылда «Сельхозтехника» каттыжыышкынының парторганизациязынга ындыг таварылга болган. Коммунистер В. Сысонов, Б. Даржа олар үргүлчү арагалап сагылга-чурумну үреп, партбилеттерин чидиргеш, партиядан үндүрткеннер; ол ышкаш Мөңгүн-Тайганың партия организациязындан аныяк коммунистер Валентин Хертек биле Шиник-Хөө Калдар-оол олар база-ла партийжи салдардан адырылгаш, кем-херек үүлгедиринге четкеннер. Оларны партиядан үндүрген.

Ындыг таарымча чок чоруктар СЭКП Уставының негелделерин коммунист бүрүзү хажык чокка күүсеткен турар талазы-биле ажылды чамдык партия эге организацияларының кошкадып турарындан боор турар. Ооң аңгыда коммунистерниң кижи бүрүзү-биле ажылды, ылаңгыя хуралдарга база партбюроларга оларның отчёттарын, дыңнадыгларын алырын, ажылында болгаш аажы-чаңында четпестерлиг партия кежигүннери-биле эш хуузунуң беседаларын кылырын четпес практикалап турар парторганизациялар бар.

СЭКП кежигүнүнүң бедик ады коммунистке хөй чүүлдү хүлээндирип турар. Ол кайа-даа, кандыг-даа ажыл-херекке авангардчы ролюн, бедик харыысалгалыын көргүскен, бодунуң организакчы чоруу, быжыг сагылга-чуруму, төлептиг аажы-чаңы-биле өскелерге үлегер-чижек болган турар хүлээлгелиг. Партия организацияларынга эртилээн отчёт соңгулдалыг хуралдарга ол бүгү айтырыглар чугула черни ээлээни чугаажок. Партия организациязы бүрүзү коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдарынга үнелиг [illegible], хемчеглерни ажылдап кылган. Ол хемчеглерни боттандырбышаан, СЭКП Уставын ёзугаар коммунистерден негелдени бүгү талалыг күштелдирери — парторганизацияларның бир чугула сорулгазы болур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планныг даалгаларын чедимишкиннинг күүсединиринде бир чугула негелде — ажылга бедик харыысалга, организастыг чорук болгаш быжыг сагылга-чурум болур. Ол бүгүге бирги ээлчегде коммунистер үлегер-чижээн көргүзер, олар идепкейлиг дайынчылар болуп, ниити херекке төлептиг үлүүн киирер ужурлуглар.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕЛДЕЗИН ХЫНАП ТУРБИС

БЕДИК ТЕМП-БИЛЕ

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, дуржулгалыг чолаачы Юрий Николаевич Зюзинниң бригадазы Тыва автотранспорт эргелелиниң бүдүрүлгелеринде социалистиг чарыштың тиилекчизи. Мурнакчы бригада 2 чыл 8 айларның дургузунда оңгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын күүсеткен.

Кызылдың № 1 АТБ-зиниң коллективи Улуг Октябрьның 61 чыл оюн күш-ажылчы бедиктиг уткаан. Бүдүрүлге чүъ сөөртүдгезиниң-даа, чүък сай[illegible] 10 айларда чедиишкиннинг күүсеткен. Ниитизи-биле АТБ 487 муң тонна чүъкти сөөртүр, 55600 муң тонна-километрни ажылдап кылыр турган, херек кырында 522,3 муң тонна чүъкти сөөрткен болгаш 55600 муң тонна-километрни ажылдап кылган.

Ында [illegible] одуруунда чорук, социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип турар мурнакчылар хөй. Тергиинерниң тергиилери [illegible] Виктор [illegible] Ынаев, Виктор Сергеевич Арчунаев олар 2 чыл 9 айларның дургузунда хууда дөрт чыл планын күүсеткеннер.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Юрий Николаевичиниң Зюзинниң 14 кижи составтыг бригадазы [illegible] көргүзүглерни чедип ап, кашпаа удаа чарыштың тиилекчизи болган. Ол мурнакчы бригада ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр үш чыл планын күүседир дээш социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен. Олар оңгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын августуң төнчүзүнде-ле күүседипкеннер. Шалкоңу бригаданың чолаачылары бо чылдың 10 айларының төнчүзүнге чедир республиканың улус ажыл-агыйынга 32 231 тонна чүъкти сөөрткен болгаш 7276 муң тонна километрни ажылдап кылган. Ол дээрге үш чылдың планындан ажыр 2774 тонна чүъкти сөөрткеш, 851 тонна километрни ажылдап кылганы-дыр.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, дуржулгалыг чолаачы бригадир Юрий Николаевичиниң бригадазы бедиктиг үре-түңнелдерни чедиишкиннерге чедип алгаш, оларның четиишкиннериниң үндезини. Бригадир болу ажылынга харыысалгалыг, негелделиг, быжыг сагылга-чурум-биле коллективте эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп турар. Бригадирниң хууда күш-ажылчы календары ёзугаар ол ам 1979 чылдың августуң үлүүн күүседип турар. Ооң башкарган автомобилиниң техниктиг байдалы эки: ол заводтуң эдилеге кампыын, оон ажаарынга, септээринге сагыш човаарын көргүзүп турар. Кывар-чаар материалдар бистиң республиканың улус ажыл-агыйынга дыка хөй хемчээлдиг херегсел. Ол үнелиг материалдарны Саян артындан сөөртүп ап турар болгай бис. Юрий Николаевич ону сөөртүп турар хөй сапның чолаачыларның бирээзи. Ооң бензовозу турууштуп билбес. Чүге дээрге чолаачызы Юрий Николаевич [illegible] ле эчилинге чедир кылыр. Чорук-чижекти үргүлчү ажыр күүседир, бүдүрүлгениң ажыл-херээ дээш сеткилин десиг кижилерниң бирээзи.

Бригадада чолаачылар Владимир Веранлов, Борис Крынин олар социалистиг хүлээлгелерин [illegible] турарлар. Владимир Веранлов амгы үеде 1979 чылдың ноябрьның үлүүнде, а бо чылдың төнчүзүнде оңгу беш чылдың дөрт чылының планын бүрүн күүседиринге бүзүрелдиг. Азы үш чыл дургузунда дөрт чылдың планныг онаалдаларын доозары ол. Борис Крынин 1979 чылдың октябрьның үлүүн күүседип турар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының удуртканы бригада амгы үеде улам-на бедик темпилиг ажылдап турар. Бо чылдың он айларының планын бригада 111 хуу күүсеткен. Шалкоңу Күш-ажылдың [illegible] планныг онаалдаларын пайыпалдыг бригада чогуур хуусаадан бир ай бурунгаар күүседирин шиитпирлээн. Олар сөзүн аалзэринге чигзиниг чок. 1978 чылдың планын мурнакчы бригада күүседиринге чоокшулаан.

Н. ООРЖАК.

Кызылдың дааранылга фабриказының Хову-Аксында филиалы — аныяк бүдүрүлге. Ооң бүдүрген продукциязы фабриканың-биле домей. Иштики хептерни, оруп-дожактың херекселдерин ук филиалдың ажылчыннары даарап турар.

Бо филиалда Н. Г. Дюкареваның удурткан бригадазы хеендеп курткалар бүдүрүп турар. Ол коллективте 62 кижи бар. Шупту ол ажылче хаара тудулган. Күш-ажылчы бо бригада ноябрьның даалгазын күүседипкен, пландан ажыр 40 курткаңы бүдүрүп үндүрген.

Бригаданың кежигүннериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Ооң түңнелин доктаамал үндүрүп турар. Чоокта чаа түңнел ёзугаар бирги черни мурнакчы даараныкчы Ганна Куулар чаалап алган. Ол курткаларның оорганын даараар хүлээлгелиг. Бир хүнде 102 курткаңың ол кезээн кылыр турган, 110 болгаш оон-даа хөйнү Г. Куулар бүдүрүп турар. Ол чедиишкиннери дээш Ганна Орус-оолованың чуруун сүүрлүп Хүндүлел самбыразынга киирген.

Г. О. Куулар чүгле мурнакчы даараныкчы эвес, харын аныяктарның база идепкейлиг дагдыныкчызы. Ол дыка хөй аныяк даараныкчыларны өөреткен, олар мурнакчыларның одуруунга кирген.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) бригадир Н. Г. Дюкарева биле мурнакчы даараныкчы Г. О. Куулар

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ФЕРМАНЫҢ МИКРОКЛИМАДЫ

Малды бойдустан шуут аңгыландырып болбас. Ынчангаш тускай эртемниглер фермаларны [illegible] шилчиди тургузуп тура, малдың туруш байдалын бойдус байдалдарынга [illegible] рын орталдажып турарлар. Улуг-улуг бүдүрүлгелерни — эът, сүт, чуурга болгаш дүк фабрикаларын тургузарда долгандыр турар факторларны өөрениp, кичээнгейге алыры чугула.

Малдың ажаалга режимин солуурда азы чаа ажаалга [illegible] тургузу ажаап азыраарда оон [illegible] тооп көрбес чорук чедимче чок байдалга таварыштырар. Эртемденнерниң фермаларга чорутпан шинчилелдери микроклимат-биле холбашкан элээн чазыгларны болгаш эскертинмейн турар чүүлдерни илереткен.

Чижээ, Москва чоогунда «Фаустово» совхозтуң инек кажааларының [illegible] 7—10 градустан 15—17 градуска чедир бедидиптерге, агаарның шимчээшкинин бир секундада 0,5 метрден 0,2 метр чедир оо[illegible] физиологтуг көргүзүглери оранчок эки берген. Ажаалга байдалдарын ынчаар [illegible] база саадарлыг бир инекке онааштыр алырга айда сүт саалдазы 240 килограммдан 232 килограмм чедир кудулаан. Мал чемнериниң [illegible] берген.

Чырык режими инектерге ажок салдарлыг. Эртемденнерниң кылган түңнелдерин ёзугаар алырга, 90—100 [illegible] [illegible] терге таарымчалыг. Хаван [illegible] [illegible].

Мал [illegible] [illegible]

[illegible] Фермаларны инектериниң эргелележи дээш чырыдып турган деп [illegible] чок, ферма ажылдакчылары дээш чырыткан дээрээн сактыры чугула. Дириг амытаннарның биологтуг херекселдерин [illegible] дугайында эдилгени эртем сүмелеп турар. А дүне ажылдаарынге эргиг болзун дээш кок [illegible] деннер сүмелеп турар, ындыг лампалар малга таарымча чок реакция болдурбайн турар.

Элээн хөй институттарның [illegible] баутаар алырга, фермаларның чырык режимин эжикидериниң ажыы улуг болуп турар. Чугаа болза бир инектен-не чылда ортумаа-биле 170 килограмм сүттү немей ап болурунуң дугайында чорук турары ол. Ферманың бүгү инээнге тамаарыштыр санап көөр чүве болза ол дээрге элээн каш муң рубльдиң арыг орулгазы кылдыр [illegible].

Фермаларның чажыт курлазы база бар—ол дээрге оларның агаарының арыг болуру.

Мурнуунда Липецкиниң Күш фабриказынга ветеринарлар бичии куш оолдарынга халдаан халдавырны канчап чайладырының ужуруун тып чадаан [illegible] халдавыр-даа чок болган: кислород четпезиндеп куштар хамчыктап олуп турганнар. Эң-не бодуун «эмь-вентиляция»ны эде тургусканы дузалаан.

Арыг агаар тынары чүгле кижилерге ажыктыг эвес. 0,3 хуу хөмүрзут ажыг хий, 0,05 хуу аммиак дириг амытаннарга хоралыг. Ам-даа дыка хөй фермаларда хөй ыңгадыышкыннарны бүрүнү-биле чайлатпайн турар. Ындыг-даа болза агаар ионизаторларын ажыглап эгелеп турар фермалар база бар апаргылаан.

Азырал амытаннарның биологтуг херекселдерин [illegible] айтырыг кылдыр санай болбас. Херек кырында ол дээрге малдың ажаарының чогуур байдалдары ол-дур. Бүгү [illegible] Ленин аттыг көдээ ажыл-агый эртемнериниң академиязының [illegible] байдалдарны [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Д. СМИРНОВ

СЭТА-ның хайгааракчызы.

Делегейниң кол кичээнгейинде

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң Москвага болган чөвүлел хуралы бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң кол кичээнгейинде турар. Чөвүлел хуралга хүлээп алдынган Декларацияны болгаш дыңнадыгны бүрүн азы делгеренгей допчулал-биле СЭКП ТК-ның Чиндиис секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Кремльге болган дүштеки шайлаалгага чугаазын парлавышаан, янзы-бүрү чурттарның массалыг информация черлери бо чөвүлел хурал амгы делегейниң политиктиг амыдыралының эң чугула болуушкуну болуп, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының хамыладырынга чаа улуг идиг-ни берген дээрзин онзалап демдеглеп турар. Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, ССРЭ-ниң, Чехословакияның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары-ның база чаактарының удуртукчулары ның Меделгелин база калбаа-биле таныштырлавышаан. Үениң болгаш амыдыралдыг тургузуп келген айтырыглар дугайында Москвага санал-оналдарны калбаа-биле солушкан Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң ниити үзел-бодалдарын илереткен политиктиг чугула документини хүлээп алган деп айтып турар.

Варшава

Москвага чоокта [illegible] тиг хүлээп алдынган Декларацияда делегей харылзааларының амгы үе-чадазының ханы үнелээшкини болгаш [illegible] Түңнел актызының негелделеринге үндезилээш, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының быжыглаар дээш улам кнаагга демиселдиң программазы кирген — деп, Польшаның «Трибуна люду» [illegible] бижээн. Улустарның тайбың амыдыралының үнелээрлериниң быжыглаарының политиктиг-даа, шериглиг-даа [illegible] чавырлыдыраарының херээ калбартырыында, бүдүрежилгени быжыглаарының болгаш [illegible] талага ажыктыг кады ажылдажылганың хөгжүдериниң комплекстиг база [illegible] болур дыка хөй чүгле база боттуг саналдарны социалистиг күрүнелер ол документиде [illegible].

София

Политиктиг Консультативтиг Комитетке төлээлеттирип күрүнелер тайбыңның политиказын [illegible] чугула [illegible] оруунга шиитпирлиг бүрүн алырынче делегейниң [illegible] [illegible] — деп, [illegible] «Работническо дело» бижээн. Социалистиг чурттар [illegible] чоруктуң улам ыңай [illegible] рыынче, делегей харылзааларынга күштүг [illegible] [illegible] рыктардан онталаарынче, [illegible] гылдаалыг бүгү айтырыгларны таарыштыр тайбың шиитпирлээринче, агрессчи дайыннарны чугаажок бүрүн шаажарынче, күрүнелер аразынга дайынны хамаан төрелгетенниң амыдыралындан бүрүн чайладырынче, боо-ченсектерни эң-не бүдүрер чорукту соксадырынче «соок дайынның» артыышкыннарын шуут дазылындан чок кылырынче кыйгырып турар.

Прага

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралының киржикчилери боттарының аразынга, бүгү социалистиг күрүнелерниң болгаш амгы үениң демнежилгелиг күштериниң аразынга кайы-даа база деп эргелиг кады ажылдаажылганы үргүлчү быжыглаар деп, боттарының чурттарының партияларының болгаш чазактарының чайгылыш чок шиитпирлииниң дугайын медеглээннер деп, Чехословакияның «Руде право» солуну айыткан. Тергиидээрининиң, дарлап, мөлчүүрүнүң болгаш деңг эргелиг эвес чоруктуң политиказын империализм ам-даа чорутпушаан турар амгы үениң байдалдарында делегей харылзааларының чаа хевирин бадыткаан тургузары, социалистиг чурттарның чаңгыс эвин болгаш сарыш каттыжышкынның быжыглаары оңа ужур-дузалыг болуп бар чыдар дээрзинге бүзүрелин чөвүлел хуралдың киржикчилери илергейлээн.

ГДР

Бүгү-ниити тайбың, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чорук дээш, боо-ченсекти эндере бүдүрерин соксадыры дээш, ченсегленишкинни душурери дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам-на чавырлыдырары дээш, улустар аразынга бүзүрежилгелиг болгаш чаныралды быжыглаары дээш чаңгылыш чок демиселди чорудары социалистиг күрүнелер боттарының политиказының чугула сорулгалары кылдыр чарлаан деп, АДН деп информация агентизи дамчыткан. Амгы үе-чаданың ол эң чугула сорулгаларын херек кырынга шиитпирлээр дээш күжениишкиннерин харамнанмайн [illegible] медеглээн.

Париж

Ченсеглениишкинниң дүжүрериниң болгаш делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырлыдырарының талазынга Москва чөвүлел хуралының киржикчилери чаа онза чугула инициативаны көдүрген деп, Францияның «Юманите» солуну демдеглээн. Делегей харылзааларынга күштүг ажыглаттырының дугайында Бүгү-делегей керээзин чарар дээш бот-боду-биле харылзааларга күштүг ажыглаар азы күш-биле кыжаныр чорукту болдурбас деп хүлээлгелерни ниити-европа чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү күрүнелерниң шыңгыы сагып боттандырары дээш, бот-бодунга удур идеплиг ченсекти бир дугаарында ажыглавас деп хүлээлгени ниити-европа чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү күрүнелер боттарынга алган турар дугайында саналдары амыдыралга боттандырары дээш олар туржуп турар. Ол эгелекчи саналдар Европага болгаш бүгү делегейде тайбың быжыглаарынче угланган.

Нью-Йорк

Варшава керээзинде баткан чурттар Европада шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырлыдырарының херээн бурунгаарладырынче, Европаның бүгү күрүнелериниң бир домей ажыыл чок турар [illegible]. Европа диптте удурланыштыр туржуп турар шериг күштерниң санын эвээжедиринче [illegible] [illegible] кыйгырган деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Москвага болган [illegible] хурал [illegible] ниң бүзүрели-биле алырга, стратегтиг шабар халдаашкынның боо-ченсектерин кызыгаарлаар талазы-биле ниити дугуржулга дугайында совет-американ [illegible] ны дүрген-не доозары база ындыг ченсектерни кызыгаар талазы-биле чаа дугуржулгаларны чарарынче [illegible] [illegible] деп, ол солун онзалап [illegible] дугуржулгаларга чарлыыр [illegible] [illegible] [illegible].

(СЭТА)

Быш азактаалган, ынчаарга ооң ажылдап турганы трактористер бригадазы совхозтуң төп туралаан-даа үзе кирлирип, кыбар чүүл кураавыры чок артар чыгыы болу берген. Ындыг-ла сүртенчиг эвес Жанысмайка хемчигеш, хоочуннарның чугаазындан алырга, эриин ажыр үерлээр хире апарган. Хемнин дожу аидывында чыттывшаан, тракторларны доп-дораан ол чарыкче кежирери зерек апарган. Нестеренко болуннуң эштеринин ол он-[illegible] [illegible] чугаалары-биле [illegible]. оларны кежиржип каак, а болунуң тракторун азактын соолунде кежирген. Ынчалзажок кыры чайынзылзай берген, эрип чыткан дош шылашпайн ойлуп дүже берген...

Оциннуктери өлген эжин суудан үндүрүп алгаш көөрге, ооң карманынга Совет Эвилелиниң Маадырының шынзылгазы чораан. Олар-биле кады ындыг кижи ажылдап турар дээрзин ооң мурнунда совхозка кым-даа билбээн. Даниил Потапович Нестеренко Маадыр атты Днепрни [illegible] кешкени дээш алган болган. Ынчангаш ооң өлгени ийи дакпыр хомудаачыг болу берген. Днепрни сактып тур мен, өлүмнүг адыышкын турда-ла, ол хемни кешкен маадырлар сагыжымдан уттундурбаан. Бирөөзин чок ол кижиге хову хемчигежи шаптыктаашкын [illegible] [illegible] [illegible]-дыр ийин! Ынчалзажок [illegible] ындыг таварылгалар туруп-даар болур-дур.

[illegible]

Л. И. Брежнев

КУР ЧЕР

[illegible]

6

[illegible]

7

[illegible]

(Уланчылыг).

(Эгеи №№ 269, 270, 271, 272 «Шында»).

УЧАСТОК БҮРҮЗҮНГЕ ХАРЫЫСАЛГА ДЭЭШ

СЭКП Тес-Хем район конференциязындан

ЭРТКЕН ҮШ чылдарда районнуң партия организациязының [illegible] ажыл-херектериниң дугайында Тес-Хемниң коммунистери партийниң район конференциязынга бүтү талалыг чугаалашканнар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның оон дараазында [illegible] шиитпирлериниң [illegible] боттандырып [illegible], районнуң экономиказы болгаш культуразын улам [illegible] хөгжүдер, [illegible] коммунистиг кижизидилгезин боттандырып чорудар дээш кандыг ажылдар [illegible] СЭКП райкомунуң отчёт илеткелинге демдеглээн. Ону райкомнуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак кылган.

Районнуң кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге сөөлгү чылдарда 9 млн. рубль түңнүг капитал салыышкынын [illegible]. Совхозтарның кол бүдүрүкчү фондулары бо чылдың эгезинде 11,4 млн. рубль четкен. Оларның материал-техниктиг [illegible] [illegible] деңнели, культуразы бедээн. Оон бес чылдың үш чылдарында совхозтар күрүнеге сүт садарының планын 109,4 хуу күүседип, пландан ажыр 2130 центнер сүттү саткан.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер Ч. Баткар, Д.-Х. Бадарчы оларның удуртуп турары Хараал-Тей, Өртең сүт-бараан фермаларының коллективтери чоруп турар. Олар ам-даа бес чылдың дөрткү чылының [illegible] ажылдап турар дээрзин илеткелде демдеглээн. Районда 13 коллектив, 38 коммунист беш чылдың үшкү чылында алган социалистиг [illegible] хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Мурнакчы хойжулар И. Данзурун, Д. Нурмат, С. Хайыы, В. Аракчаа, Ш. Халбаажык болгаш өскелер-даа бедик бүдүрүлгелерни чедип алгылаан.

РАЙОННУҢ партия организациязы [illegible] четпестер болгаш чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар эвээш эвес дээрзин конференцияга илеткелчи-даа, санал берген делегаттар-даа бот-шүгүмчүлелчи өзү-биле демдеглээннер. Тургустунган материал-техниктиг баазаны, мал, чер ажылының продукциязын [illegible] бээр херек бүдүрүп турар капитал салыышкынны база бойдус курлавырларын районда бүрүн-биле ажыктыг кылдыр ажыглап шыдавайн турар. Мал бажы өстүрериниң, оон продуктулуун бедилериниң база күрүнеге садарының беш чылдың үш чылда планын, [illegible] сүттен өскезин күүсетпээн.

1978 чылда район 100 башка онаашты 53 бызаа, 74 анай-хураганы камгалап алган. Тоску беш чылда тургаанынга деңнээрге 100 башка онаашты алган мал төлү 12 бызаа, 15 анай-хураган кызырылган боор турар. Бир хойдан кыргып турар дүк 370 грамм эвээжээн.

Бүдүрүп турар мал продукциязының бот-үнези чыл санында улгадып турар. 1971 чыл-биле деңнээрге 1977 чылда бир центнер сүттүң бот-үнези 10 рубльге, хой эъдиниң 40 рубльге, инек эъдиниң 33 рубльге, дүктүң 400 рубльге улгаткан. Малдың олуп хорадап болгаш чидер чоруу ылаңгыя «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарда сөөлгү үш чылда онза көвүдээн. Мал ажылынга партийжи удуртулга, специалистерниң [illegible] сагыш салыышкыны кошкак дээрзин санал берген коммунистер чугаалап турганнар.

Конференцияның делегаттары [illegible] ылаңгыя мал ажылында ажыглаза чогуур курлавырларны айытпышаан, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң [illegible] дүүштүр четпестерни хыны анализтээннер.

МАЛ БАЖЫН өстүрериниң оон чаш төлүн онча-менди камгалап алырының чугулазын, мал чемин хөйнү белеткээрин «Чодураа» совхозта хойжу И. С. Данзурун бодунуң саналынга онзалап [illegible] Херек [illegible] байдал кандыгыл дээрге бо ажылчы совхозта-даа, район күүскомунуң кодээ ажыл-агый [illegible] специалистер чогуур кичээнгейни салбайн турар. Чамдык харыысалга чок эштер төрүүр чүс баш хойга онаашты 30–40 хураган ап турар. Оон ангыда пинтиниң малын харыысалга чогу-биле чидирер чоруун кончуг хөй. Малчыннарның харыысалгазын бедидериниң дугайын, «Тес-Хем» совхозта малчын З. И. Шалык база саналынга демдеглээн. Оларларны чоп ажыглап, чайгы үеде мал одарладыры-биле ада-өгбелериниң шагдан бээр чурттап чорааны Улуг-Чайлаг, Бияа-Чайлаг ышкаш черлерни ажыглаазы кандыгыл дээрзин ол саналдаан.

Тарып бооладылганы чогумчалыг чорулар, уксаажыдылгаже сагыш салып, бо талазы-биле [illegible] делегаттар боттарының саналдарынга айтып турганнар. Чамдыкта ажыл-агыйларда кол специалистер болгаш кандыг уксаалыы өстүрүп турарын толаргай ылгап билбес болгулаар.

Үстүнде айтырыгларга хамаарыштыр шүгүмчүлелдерин «Кызыгаар» совхозта парторганизация секретары О. С. Арапчор, «О. Шынаа» совхозтуң директору Н. Д. Балчый-оол олар кылганнар. Бо совхозтарда мал ажылынга харыысалганы улам бедидерип биле малчыннарның үр ажылга таарыштыр тургузуп, ында коммунистерни база [illegible] сарны хаара тударынче сөөлгү үеде сагыш салып турары черле эки.

Мал чеми белеткээриниң талазы-биле совхозтар аразынга түңнел [illegible] организация [illegible], тургузар болза кандыг дээрзин Н. Д. Балчый-оол бодунуң саналынга демдеглээн. Ону Ак-Чыраага тургузар болза черле таарымчалыг.

Шагда чаңгыс өрген бежин чок турган Агар ховузунда аа амыдырал хөгжүп сайзыраан, [illegible] ноокту апарганын «Кызыгаар» совхозта хойжу С. М. Алдын-Херел саналынга айытпышаан, малчыннарның амыдырал хандырылгазының айтыр [illegible] доктаадаан. Малчыннарның [illegible] улгаттырар ажыл чорбайн турар. Ынчалза-даа бо айтырыгны далаш чорукту бодурбайн малдың турар чери, чинр чеми, ону кымга малдаары [illegible] чүүлдерин баш бурунгаар өөренип көөрү чугула. Сүт хандырылгазынга [illegible] киннер бар. Кижи болгаш мал эмчилери районнан ховар аалчылар боор турарын, солуп чедирилгениң багайып ол шүгүмчүлээн.

СЕПТЕЛГЕ-ТУДУГНУҢ Самагалдай участогунуң [illegible] планнын ажылдаарын күүселир дээш чүткүлдүг ажылдап турарын тудугжу В. К. Намчыл саналынга демдеглээн, баазазын кошкаан. Тудугжу кадрларның чогун, мергежилин бедиптейн турарын ол шүгүмчүлээн. Септелге-тудуг участогунга херек материалдарны Шуурмактан дөрт хандырар кылдыр тургузарының чугулазын ол саналынга онзалап демдеглээн.

Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунда чолаачы Н. Г. Кирилловский конференцияга чүве чугаалаан, ажылчыннарын [illegible] гат, аъш-чем хандырылгазы, автобус айтырыы дээш ышкаш чүүлдерге доктааган.

ЧОННУҢ коммунистиг кижизидилгезиниң болгаш хөй-ниитиниң [illegible] румун бижыглаарының айтырыглары чугула участоктарның бирээзи. Конференцияга саналдарга бо талазы-биле угаа эвээш болган. Бо айтырыгларда четпестерни чок деп болбас.

«Чодураа», «Кызыгаар» совхозтарда, Сельхозтехникада, Самагалдай, Кызыл-Чыраа ортумак школаларында партия, комсомол организацияларны аныяктар болгаш школачылар ортузунга идей-политиктиг база ажыл-чаң, күш-ажыл кижизидилгезиниң айтырыгларын кошкак шиитпирлеп келген. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң баазазы быжыгып олурар. Райкүүскомнуң культура килдизи чер-чер Советтерни культура албан черлериниң ажылын ам-даа кошкак удуртуп турар. Эмнелге ажылында [illegible] да улуг четпестер бар.

Самагалдай ортумак школазында партия организациязының секретары М. К. Куван, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Ч. А. Саая, райкүүскомнуң [illegible] херектер килдизиниң начальниги М. Д. Мынын-оол, кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги К. Ч. Куулар, дээш өскелер-даа конференцияга санал-оннал солчулгазын киржип, чүве чугаалааннар.

РАЙОННУҢ партия организациязы отчёттуг үеде сан талазы-биле быжыккан. Партия эге организацияларының дыныышчы аргашинээзин бедидер, ажылчын коллективтерге партийжи өзекти быжыглап тургузар дээш партия райкому сагыш салып келген. Партийжи организастыг, идей-кижизидилгелиг ажылдарны чорударының, кадрларны шилиир, кижизидер, ажылга таарыштыр тургузарының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны бюроларга, хуралдарга чугаалажып турган.

Ажылдың участок бүрүзүнге кижи бүрүзүнүң, ылаңгыя коммунистерниң бедик харыысалгалыг чорууп чедип алырынче чер-черде партия организациялары сагыш салыр. Кайда-ла коммунистерниң авангардтыг ролю улуг боор турар болдур, ында ажыл-херектер эки чорап, күрүне пленнарының күүселдези, социалистиг чарыш эки организастаттынган. «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазында партия организациязы, (секретары Д. Эргиин) ажылдаң шыкарын кол чүүл кылдыр санап, шуптузу—чаңгызы дээш, чаңгызы—шуптузу дээш деп кыйгырыгны салып алган ажылдап турарының дугайын ферма эргелекчизи Ч. Н. Баткар конференцияга саналынга айтканы таарымчалыг эвес.

Конференцияга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме [illegible] чүве чугаалаан. Районда [illegible] кылыышкынның байдалынга ол доктааган. Ажыл-агый айтырыгларын чедимчешкиннииг шиитпирлээри коммунистиг кижизидилгениң сорулгалары-биле кезээде тудуш холбаалыг. Бо айтырыгда четпестер районда бар. Күрүнениң өнчү-хөреңгизин оорлаар чорук, автоавариялар, кем-херек үүлгедиишкиннери ам-даа чайлаттынмаан. Ынчангаш күш-ажылчы коллективтерни удуртукчулары, партия, совет, хөй-нити организацияларны политиктиг кижизидилгелиг ажылдың чер болганга күштелдирериниң чугулазын ол демдеглээн. Партийжи ажылдың стилин, арга-методун сайзыраңгайжыдып, идеология ажылының [illegible] бедидериниң чугулазын ол тускай чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле делгереңгей доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

СЭКП райкомунуң бирги организастыг пленуму болган. Анаа партия Тес-Хем райкомунуң бирги секретарынга П. Т. Дамба-Хуурак-ты, ийиги секретарынга С. С. Куулар-ны, секретарынга У. Д. Демир-оолду соңгаан.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корр.

Шынчы өңнүк болгаш эвилелчи

АДДИС-АБЕБА. Делегейниң ёзулуг хостаалга болгаш камаарышпас чорук дээш демисежип турар улустары Совет Эвилелиниң ниуурунде шынчы өңнүктүг болгаш эвилелчилиг апарган деп, «Эфиопиан геральд» солун бижээн. Оларга ол чүгле бүгү талалыг деткимче, дузаламчы көргүзүп келген эвес, харын тайбынче болгаш деткимчеже орукту оларга чырыдып берип турар.

Пролетаржы интернационализмниң өндүр улуг принциптеринге үндезилеттинген ол чайгылыш чок туруш Эфиопияның чиңгээнден база бадыткаттынган, империализм болгаш реакция аңаа кыжанып келирге, аажок улуг деткимчени аңаа ССРЭ көргүскен. Бодунун революстуг чаалап алыышкыннарын, чурттуң бот-эргезин болгаш бүрүн бүдүн девискээрлиг турарын эфиоп улус ССРЭ-ниң болгаш социалистиг демнаттыштырылгазының өскелдаа чурттарының политиктиг, моральдыг болгаш материалдыг деткимчезиниң ачызында харын камгалап шыдаан деп солун демдеглээн. Совет Эвилели бергे хүннеринде чылыг холун сунарынга база империализмниң чимзениишкинтериние удур, дарлаттырган улустарның талазынга туржурунга кезээде белен илегелдиг өңнүктер дээрзинге Азияның, Африканың болгаш Латин Американың өске-даа хөй-хөй улустары ышкаш, Эфиопия херек кырынга бүзүрээн.

ССРЭ-ниң болгаш Социалистиг Эфиопияның аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге ат салганы ийи талалыг харылзаалар хөгжүлдезиниң турлаа ёзулаар түңнели болган деп, ук солун онзалап демдеглээн. Ол харылзаалар империализмге, колониализмге, расизмге, дарлаашкынның бүгү хевирлеринге удур, тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселге алыс сорулгаларының чаңгыс интиинге үндезилендир тургустунган.

Чер кырында бүгү-ле депшилгелиг күштерни каттыштырарының херээнге бо керээ улуг салыышкын болуп, империалистиг албададдан боттарының хосталгазы дээш демисежип чоруп турар улустарга сорук кииричи үлегер-чижек бооп чигание чоп деп, «Эфиопиан геральд» солун түңнелинде бижээн.

(СЭТА).

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ЁЗУЛУГ ЭВИЛЕЛЧИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң эжелеп алган девискээрлериниң хостаары база Палестинаның айтырыын чептүг шиитпирлээри дээш араб улустарның демиселин Совет Эвилелиниң деткип турары арабтарның кол эргелерин боттандырып чорударының магадылалы болур деп, неделя санында үнер «Фалестын ас-Саура» солун бижээн. Палестинаның хостаарының организациязының күүскомунуң даргазы Я. Арафаттың чоокта чаа Совет Эвилелинче аян-чоруунуң үезинде арабтарга найыралдыг чурт болур ССРЭ-ниң удуртукчулары израиль эжелелге удур арабтарның демиселинге араб чурттарның моон соңгаар-даа деткиир болгаш эжелеттирген араб черлерден израиль шериглерин долузу-биле үндүрериниң чедип алыр дээш демисежир деп база катап бадыткааннар. Чоокку Чөөн чүкте [illegible] таарыштыр шиитпирлээриниң чаңгыс талалыг сепет [illegible] чугаалажыышкыннар-биле кызыгаарлаар дээн оралдажыышкыннарны Совет Эвилели буруу шапкан.

Чоокку Чөөн чүкте меселдежилгениң шиитпирлээриниң тергезинге Совет Эвилелиниң принципиалдыг туружун онзалап демдеглевишаан, программа болур бүгү совет документилерде тайбылдың, хосталганың болгаш социализмниң күштериниң [illegible] антиимпериалистиг күштериниң эвилелин быжыглаарының эргежок чугулазы кол идея боор турарын демдеглевишаан, ССРЭ-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниче ол солун кыйгырган. Араб улустарның алыс сорулгаларын чедип алырынга араб улустарның ёзулуг эвилелчизи болур Совет Эвилели-биле найыралдың харылзааларын быжыглаарының эргежок чугулазынга кандыг-даа [illegible] турбас деп, «Фалестын ас-Саура» солун түңнээн.

МОЗАМБИКТЕ ЭҢ БАШТАЙ

МАПУТУ. (СЭТА-ның корр.). Мозамбик Улус Республикада чугула шиитпирни хүлээп алган. Кино продукциязын көргүзерин, дашкаар үндүр болгаш киир садарын күрүнениң [illegible] монополиязынга хамаарылыр берген. Кинопродукциялар ам киноның национал институдунуң (КНИ-ниң) онза эргезинге турар.

Мозамбикте уран чүүлдүн бо хевири аныяк турбуже, амгы үеде бодунуң тургустунуп келгениниң үш чыл оюн демдеглеп турар киноның национал институдунуң коллективи [illegible] чедиишкиннерлиг болган. Мозамбик улузунуң демиселинин болгаш күш-ажылчы хүннериниң [illegible] көргүзүп турар «Чаңгыс беш», «[illegible] үннер» болгаш «Ол ёстуң чепсээвис» деп документалдыг доору хемчээлдиг үш фильмнерни тырттырган. Португал колониализмге удур Мозамбиктиң улустарның демиселиниң төөгүзүнүң эң не берге арыннарының бирээзин тайылбырлап турар «Муэнда дугайында тураскаал» деп мозамбик кино уран чүүлдүң төөгүзүнде баштайгы уран-чечен фильмни тырттырары дооступ турар. 1960 чылдың июньда Муэнда суурнуң 500 тайбың чурттакчыларын шаажылакчыларның кырып өлүргени чурттуң хостаалгалыг шимчээшкининиң эгелээринге идиг болган.

Ёзулуг улусчу кино уран чүүлүн тургузарынга социалистиг чурттарның кинематографистери улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Мозамбикке Совет Эвилели кожуп чоруур кино аппаратураларын, кино материалдарын, ону бодбаазырадып кылырынга өргежок чугула дериг-херекселдерни берген.

Республиканың экраннарында ССРЭ-ниң, Кубаның, Чехословакияның, Венгрияның уран-чечен фильмнерни, а ол ышкаш Францияның, Италияның база АКШ-тың депшилгелиг мастерлериниң ажылдарын чедиишкиннии-биле көргүзүп турар.

В. ПОЛЯНОВ.

ЧАВЫРЛЫЫШКЫНЧЕ БЫЖЫГ УГЛАНЫЫШКЫН

ЛОНДОН. (СЭТА). «Делегейниң душкуурлуг чорууну чавырлыышкынының [illegible] Совет Эвилели быжыы-биле чорудуп турар» — деп, Великобританияның [illegible] партиязының национал күүскомунуң ында парлап үндүрген номунда бижээн.

Чурттуң политиктиг болгаш хөй-ниити белүктеринде дораан-на улуг сонуургалды болдурган ол документиниң авторлары «совет шериг кыжаныышкыннарының» дугайында [illegible] [illegible] шиитпирлериниң-биле буруу шапканнар. Ол бодалды чавырлыышкынның удурланыкчылары [illegible] [illegible] боо-чепсекти эндере бүдүрүп турарын агартырынга ажыглап турар.

Чөөн болгаш Барыын чүктер аразында [illegible] [illegible] рун өөренип көрүп турган, сол талазы-биле херек кырында көөп турар бүгү информацияны моон мурнунда хөй удаа бадыткап турганы ышкаш Барыын чүктүң ынаныш чок информациялары боор турар» деп, ол номда онзалап демдеглээн. «Шериг херекселдеринге уламна улуг чарыгдалдар дугайында негелделериң агартырынга дузалап турар информацияга олар улуу-биле сонуургалдыг» дээрзин утпас ужурлуг.

Шериг сорулгаларынга НАТО кежигүннери чурттарның чарыгдалдарын өстүрериниге таарымчалыг байдал Барыын чүкте тургустунган деп, ол номда демдеглээн. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниге эгелекчи чорукту «боо-чепсектиң чаа системаларын тургузарынга инициативаны бодунга хөй удаа ап келген» Каттышкан Штаттар кылган.

«ССРЭ-ниң чавырлыышкынга быжыы-биле хамааржып турарынга болгаш ол хачаарылганың доктаамал шимчилиинге» бүзүрелди илеретпишаан, ук номнуң авторлары мынча деп онзалап демдеглээннер: «Совет Эвилелиниң бодунуң мурнунда салып алган сорулгаларын Барыын чүкте хөй кижилер чүүлдүгзүнүп турарлар».

ИРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иран парламентиниң үстүү палатазы—сенат генерал Азхариниң шериг чазаанга бүзүрээр дугайын шиитпирлээн.

Ынчалза-даа чуртта байдал дүвүрээлдүг боор артпышаан. Чуртка «корум-чурумну болгаш чогуур байдалды» тургузары-биле чазак чери шыңгыы хемчеглерни ап-даа, оппозицияның чамдык кижилерин тудуп хоругдап турза-даа, Иранда чазакка удур хөделиишкиннер үргүлчүлеп турар. Мешхед, Керманшах, Абадан, Исфахан болгаш өске-даа хоорайларга чазакка удур чыскаалдар боор турар. Шериглер болгаш полиция чыскаалганнарга удур карак чаъзы төктүрер газты, боо-чепсекти ажыглап турарындан чүгле Шираз-ка бежин 5 кижи өлүрткен боор турар.

Иранның найысылалында байдал база чидигленген. Хоорайның чамдык районнарынга чыскаалганнар болгаш айыыл чок чорук күштери месилдешкен, боо даажы дыңналып турар. Хыналда-эртирилге черлериниң, бүдүрүлгелериниң болгаш министерстволарының ажылдакчылары ажыл соксадып турар. Кол-кол солуннар неделя ажыг үеде үнмээн. Тегеран университедин шериглер бүзээлээн болгаш амгы чазакка удурланып турар оппозицияның бо кол төлүнге [illegible] чыскаалдар [illegible] ге шаптыктап турар.

Чазакка удур хөделиишкиннер болгаш чыскаалдар Иранның найысылалында боор турар. Солдаттар болгаш полиция чыскаалганнарны таратпыр сывырары-биле боо-чепсекти ажыглап турар. Өлүрткен база балыглаткан кижилер хөй.
ЧУРУКТА: Тегеранның кудумчузунда чазакка удур хөделиишкиннер үези.
ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ГАЙАНАДА ХАЛАПТЫГ БОЛУУШКУН

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). Сөөлгү хүннерде Гайананың Джонстаун деп суурунга болган хан тогуушкуннуг үүлгедиглиң уржуктарын Гайананың болгаш АКШ-тың эрге-чагыргалары ушкап турар. «Ниила темпл» деп шажын общиназының [illegible] ажыг кежигүннериниң боттарының [illegible] [illegible] кан болган.

Гайанадан келген медээлерни дүн-хүн чок ажылдап кижилер [illegible] [illegible] [illegible] де болгаш Пентагонда тургусkan. АКШ-тың президентизи Дж. Картер ол болуушкунга «бодунун хууда сонуургалын» кылып турар. Гайананың чазааның негезини бузулаан алган [illegible] [illegible] «агаар ковуруун» Пентагон тургускан. Гайанаже шериг транспорт самолёттарын, он [illegible] [illegible].

Гайанада аажок пиис боор турар, ынчангаш холера аарыы тыптып болур апарган, ону барымдаалааш, Гайананың чазаа магазиннерин, школаларын, [illegible] [illegible].

Кайгамчык айыылдыг халап. [illegible] [illegible] турар. Шажын [illegible] баштыңы Джонс [illegible] [illegible] [illegible] берип, оларны эттеп-соп, шажылап, албадал ажылдаттынга [illegible] [illegible] хоругдап чорup кылган. Оон дезер дээн кижилерни тудуп, [illegible] өттеп, дуглап, [illegible] [illegible] солуп тургар камераларга бакыңнап турган. Бодунуң ажыдынга четтиинериниң «белеткелин» Джонс бир айда ийи катап чорудуп, арга тургустунарга общинаның улуг назылыг кижилерин өлүргеш, ниити хөөргe ажаап турган.

Чамдык [illegible] чугаазындан ап көөрге Джонс конгуг кажар, маңгыс идегел боор турар. Бодунун чазаанга идегелин [illegible] кижилерни общинага киирип ап, кайгаралап турган. «Ниила темпл» общинаның кежигүннериниң хөй нуруузу негрлер, ядыылар, америк ниитилеледиң эң бажык [illegible] [illegible] боор турар.

Джонстуң [illegible] [illegible] улуг албан-дужаалдыг кижилер АКШ-тың албан черлеринде барып солушпар бижип турар. Ол [illegible] [illegible] Джонс Сан-Францисконуң [illegible] ның эрге-чагырга органнары-биле тудуш харылзаалыг, [illegible] үеде аңаа чурттапга туруунуң эргелелинге ажылдап турган идегел тир. «Демократтыг партия» [illegible] аңаа «депиниттирген».

Ынчалза-даа Джонстуң ха[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] соонда Джонс америк 39 носку политиктиг ажылдакчылардан бижик алган. Оларның аразында АКШ-тың вице-президентизи У. Мондейл, кадык камгалал, чырыдыышкын, социал хандырылга министри Дж. Калифано, сенаторлар У. Магнусон, Г. Джексон, [illegible] [illegible] [illegible] санныг кежигүннери бар.

1976 чылда Джонс АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң соңгулда кампаниязынга кирипкеш, Картерни деткиир митингилерни организастаарынга дузалажып турган. Джонс [illegible] кадайы-биле таныжып алгаш, оон-биле ужуражып, сөөлүнде барып [illegible] турган.

АКШ-тың эрге-чагыргалары Джонстаунга болган хан тогуушкунну халапты дүрген четтиш, хөй, артык чүве үндүрбес дээш оралдажып эгелээн. АКШ-тың арын-нүүрүнге кайчаар-даа аажок улуг чүдек чорукту таварыштырган бо болуушкунну арганыг-ла болза [illegible] [illegible] [illegible].

Ынчалза-даа костү берген чүүлдү ам кааш чажырар арга чок апарган. Чүге дизе, америк ниитилелдиң тургустунган доңгу чогум-на ындыг байдалдыг. Мактаныp турар америк [illegible] [illegible] [illegible] бодун-ла көргүзүп турары ол. АКШ-та хууда-шажын болгаш хан тогуушкуннуг [illegible] [illegible] чугула, секундада санында боор турар, ынчангаш «театр кожезин трагедия-биле доозулган» деп «Балтимор сан» солун бижээн.

В. ГАН

Үргүлчүлевишаан

«Хемчик» совхозта тараа болгаш картофель шөлдериниче өдек сөөртүлгезн чыдып турар. Ховуда аныяк тракторист ийи звено болуп алган, аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

Бо хүннерге чедир ховуларже 817 тонна өдекти сөөртүп, чашкан. Бо ажылда трактористер Д. Серээ, Х. Калдар-оол, В. Хомушку олар хүн нормазын 100—130 хуу күүседип турарлар. Бульдозерист Хомушку Базыр-оолдун шылымажкай күш-ажылын эпөөрү база-ла мактаар. Ховушөлдерге өдек төгери үргүлчүлевишаан.

А. ЕВРОП.

Барыын-Хемчик район.

Чылгы малды ажыглаар

Бистиң республиканың күрүнениң чылгы мал өстүрер талазы-биле эргелелиниң директору А. Петровтуң «Шын» солунга үнген «Кичээнгейни — чылгы малга» деп эгелиг чүүлүн номчааш, дыка-ла чүүлдүг-дүр.

Бистиң «Алдан-Маадыр» совхозта чылгы малдың баш саны өөр хамаан чок, харын улам эвээжеп турар. 1976 чылда 1000 ажыг мал турган болза, ам 190 баш арткан. Чер одарлыг чылгы малды өстүрерге, улуг чарыгдаалар үндүрбейн, хөй продукцияны ап болурун кым-даа билир. Ынчалза турбуже бистиң совхозта чылгыны, ылаңгыя аныяк малдарны үндүр садары ийи катап көвүдээн. Ону болдурбазының хемчеглерин дарый ап чорудар үе келген.

Совхозтуң чылгы малга таарышкан девискээри делгем. Чыл дургузунда дыка хөй одарлары солуп болур. Манчүрек, Кожаа-Бажы, Улуг Ак бажы доиn чылгы малды өстүрериниге таарышкан оон-даа өске черлер хөй. Ол хирезинде совхозтуң удуртукчулары, специалистери чылгы өстүрер ажылче кичээнгейни кошкаткан. Белер кулуннаарынга таарымчалыг сери кажаалар-даа, чылгычылар чурттаар бажыңнар-даа тудуунмайн турар.

Чылгычыларның ажылдарал байдалын үнелээни-биле эжимдин, белер төрүүр сери кажааларны тудуп, оларга немелде сиген, саванны баш удур белеткээри негеттинип турар.

Чаш малдар чыл келгени тудуп кырып, эвээжеп бар чыдар болгай. Ынчангаш мунар аъттарны көвүдедирин-биле эмдиктерни өөреткеш, малчыннарга хөлге кылдыр бээри, ажыл-иштиниң аныс-буру адырларынга дидими-биле ажыглаары ол чугула.

Бистиң совхозта чылгы малды өстүрериниң четтелдиг баазазы бар. Эрткен чылын төрүүр 100 беден 75 кулунну камгалап алган. Келир чылын төрүүр 100 беден 90 кулунну алыр деп, чылгы бригадири Ооржак Бавуу болгаш хоочун чылгычылар М. Маадыр-оол, О. Сыгдыы, К. Каадыр-оол олар социалистиг хүлээлгени ап, «Сүт-Хөл» совхозтуң чылгычыларын кыйгырып турар.

К. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ САГЫЛГА-ЧУРУМУН БЫЖЫГЛААР

Чоокта чаа күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң обкомунуң пленумунга «Кызыл хоорайның культура албан черлериниң ажылчыннарының болгаш албан хаакчыларының ортузунга кижизидилге ажылының болгаш күш-ажыл сагылга-чурумун быжыглаарының дугайында» айтырыгны чугаалажып көрген. Бо талазы-биле илеткелди профэвилел хоорқомунуң даргазы Е. Захаринская кылган. Пленумга киржикчилер оралакчызы М. Ховалыг, радиокомитетте местком даргазы Д. Мандып-оол, профэвилелиниң Кызыл райкомунуң даргазы З. Курганская, музей местком даргазы Т. Нургат, культура министериниң оралакчызы В. Оскал-оол, күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң даргазы В. Матсон болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер чуве чугаалаанныг-даа күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле профэвилелдиң чыжа хол комитеттери чамдык чедингиирелдерни болгаш дутагдалдарны демдеглеп турганнар. [illegible]

[illegible]

ЧҮГЛҮГ КҮШ ДЕГ ЧАЛГЫННАН ГАШ...

(Тончугу Этеда ноябрь 26-да үнген кожаадан.) [illegible]

[illegible]

Аян тудуп үргүлчүлевишаан...

[illegible]

С. ШОЙГУ.

КӨДЭЭНИҢ СПОРТ БАЖЫҢЫ

[illegible]

Ю. СИДОРОВ,
СЭТА-ның корр.

Смоленск область.
Починок.

[illegible]

Ашхабад. (СЭТА-ның корр.)

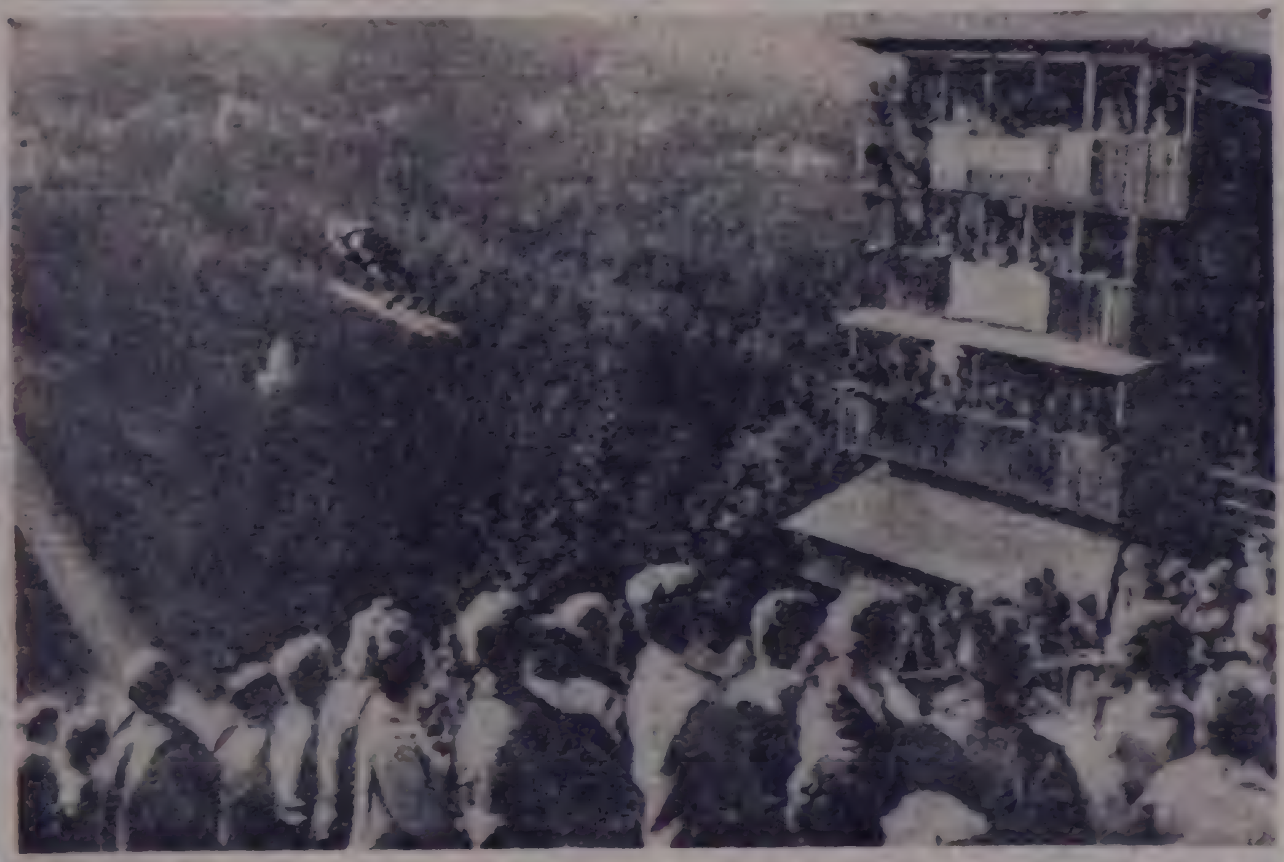

Оберхоф (ГДР). Кылымал шывыгыг трамплинге хаанчыларның чаңчыы болган маргылдааларын түңнээретиг кускуг хүн көрүкчүлеринң хайгаарап көрүп турары. АДН—СЭТА-ның фотозу.

Чарлалдарны номчуза

Эрзин суурда хүн бүрүде-ле чаа тудуглар немежип, хлажын салбарын баруп орар. Суурнуң ол бо булуңнарынга дораан чедери мындыг белен эвес. Районнуң Культура бажыңы даа [illegible] да турар.

[illegible] хүн бүрүде болуп эртип турар чаа чуулдерни дораан билип алыры берге. Мурнунда СЭКП районмунуң девискээринге чарлал алыр чер турган. Ону [illegible] дерзээн [illegible] дүжүрүп каапкан. Бүдүн суурда ам чарлал азар чер чок апарган.

Районнуң Культура бажыңынга [illegible] бар-даа болза, хүннүң чаа-чаа чуулдерин билип алыры берге. Чонуң кузели: «Чарлалдарны номчуваа деп бо.

А. ТАВА.

ИШЧИ, АҢЧЫ КЫРГАН

«Улуг-Хая» совхозтуң Хайыраакан салбырында чурттап турар Тюлюш Конгаа ирейниң хары ам чеден үш. Ол хире-де-ле кырган пенсиялай берген-даа болза, ажыл-ижинден чарылбаан. [illegible] Конгаа ирей [illegible] адыргы [illegible] ажыл-ишти кадурлап үнер чаңныг.

Хоочун сигенчи Мөге-Хөтүлүгнүң [illegible] сигенни кезип алыр турган. [illegible] болгаш ол черден сиген үнмейн барган.

Конгаа ирей кымны-даа мурнай Улуг-Хем унунда алаактарда сиген кезер херек деп айтырыгны көдүрүп шыдыпкан. Хоочун сигенчи Улуг-Хем унунда алаактардан [illegible] тонна сигенни белеткээш, ыяк кажаалааш, совхозка хүлээдип берген.

Конгаа ирей хоочун ажыл-ишчи болуруундан аңгыда, мергежилдиг аңчы. Ол чылдың-на хөй олукту дүжээн турар. Ынчы бо чылын оглу Кошкар-оол-биле аңнап аттанган, бирги [illegible] 250 диинни экеп дужааган. Алашкылар ам [illegible] аңнап чоруп каапкан.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Ыштин-Хемге ижикке

[illegible]

Н. МОНГУШ.

Телевидение

НОЯБРЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Бөгүн республиканың кончуг турар бүдүттер, бажым районнарга бастап хар чаар. Барыын чүк угаазындан хаттың дүргени секундада 1—6 метр чедер. Агаарның температуразы хүнзүс 12—17 градус соор.

Кызылга аяс хүн болур. Хат хойнак. Агаар хүндүс 14—16, дүне 27—29 градус соор.

КИНО

НОЯБРЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хоорайның кыйгызы» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Буденовка» 9.40 11.10. «Элээдилер болгаш хоойлу» 15.00, 17.00, «Коргуттурбас ам» 12.40, 19.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сагыш-сеткилдиң пардыкы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тергиин чараш Василиса» 15.00, «Маркизи хомуту» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Мергелдейге чагаалар

КЫДЫГЛАТКАН КВАРТАЛ

[illegible]

Өг-бүлелерниң хомудалын дыңнап бижээн Ч. СЕРЕН-ООЛ.

КАЖАН КЫВАР ИРГИ?

[illegible]

А. КАРА-ООЛ,
№ 11 автобазаның чолаачызы.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң политехникттиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры 1978—1979 өөредилге чылында дыңнакчылар хүлээп алырын үргүлчүлеп турар. Белеткел салбырынга ажылчыннардан болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халажып келгеннерден зо ну ортумак эртемниг кижилерни хүлээп алыр.

Ажылчыннардан соңгу ажылдан турган черинге бир чылдан эвээш эвес турган чок ставыг болур. Салбырга берге [illegible] дугайын өөредилгезиниң декабрь 1-ден, ынчан болуптуң өөредилгези декабрь 15-тен эгелээр. Өөренир хуусаазы 8 ай.

Белеткел салбыры Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалынга [illegible]. Белеткел салбырының дыңнакчылары аңда 40 рубль хемчээлдиг стипендияны алыр. Херектеп турарларны интинниң чурттаага [illegible]-биле хандырар.

Белеткел салбырынга [illegible] чонга берге курска хүлээп алыр.

Ажылчыннардан кирер тараазының документтерин 1978 чылдың ноябрь 15-ке чедир, а ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халажып келгеннерниң документтерин 1979 [illegible]. Адрес: 667000, Кызыл хоорай, Ажылчын кудумчузу, 6, белеткел салбыры.

Беседалажыышкын 1978 чылдың декабрь 15-те болур.

Директорга онаапылганы дузазы [illegible] документтерин кожар: өрүшүг [illegible] дугайында документ (бодун-биле), [illegible]-биле чорудукан бижик, характеристика, 6 фотоуруг (3х3 см хемчээлдиг), 286 майык өөрен аян чериниң [illegible].

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи ажылдар болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хоорай ажыл агый килдизиниң 2-21-47, чагаалар килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 3-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун бээбейн баргаада 2-32-75 телефоннар болгаар.

Тираж 17528. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгларының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 274 (10871) | 1978 чылдың ноябрь 29, среда | 1925 чылдан үндүрүлгөн | Өртээ 2 көп.

СЭКП-НИҢ ТӨП РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫНДА

1978 чылдың ноябрь 27-де СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының хуралы болган.

1978 чылда СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының ажыл-чорудулгазының дугайында комиссияның даргазы Г. Ф. Сизовтуң дыңнадыын ажаа көрген.

1979 чылда СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының ажылының планын хуралга көрген болгаш бадылаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Константин Устинович ЧЕРНЕНКО

Эш К. У. Черненко 1911 чылда төрүттүнген, 1931 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. 1929 чылдан эгелеп комсомол болгаш партия ажылы кылып турган: кызыгаар заставазының партия организациязының секретары, партия райкомунуң килдис эргелекчизи, СЭКП-ниң Красноярск крайкомунуң килдис эргелекчизиниң оралакчызы, секретары, СЭКП Пенза обкомунуң секретары. 1948 чылдан эгелээш Молдавияның Компартиязының ТК-зының пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи. 1956 чылдан эгелээш СЭКП ТК-та болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга харысалгалыг албан-дужаалдарга ажылдаан. 1965 чылдан эгелээш СЭКП ТК-ның Килдис эргелекчизи. 1976 чылда СЭКП ТК-ның секретарынга, 1977 чылда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгуткан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң каш-даа чыыштарының депутаты.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1978 чылдың ноябрь 27-де СЭКП Төп Комитединиң ээлчеглиг Пленуму болган.

«1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында» СЭКП-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрплан даргазы эш Н. К. Байбаковтуң илеткели база «1979 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында» ССРЭ-ниң саң министри эш В. Ф. Гарбузовтуң илеткелин Пленум дыңнаан.

Илеткелдер талазы-биле санал берген эштер: А. П. Ляшко — Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Б. А. Ашимов — Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, П. П. Гришкявичус — Литваның Компартиязының ТК-зының бирги секретары, И. А. Бондаренко — СЭКП Ростов обкомунуң бирги секретары, И. Г. Павловский — ССРЭ-ниң орук харылзаа министри, М. Г. Воропаев — СЭКП Челябинск обкомунуң бирги секретары, Б. Е. Патон — Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи, В. М. Чердинцев—Оренбург областың «Рассвет» колхозунуң комбайнери, Б. Р. Рахимов — Узбекистанның Компартиязының Самарканд обкомунуң бирги секретары.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев Пленумга делгереңгей чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Пленуму чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган, ону парлалгага үндүрер.

СЭКП ТК-ның Пленуму организастыг айтырыгларны көрген.

ТК-ның Пленуму СЭКП ТК-ның секретары эш К. У. Черненкону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттан ТК-ның Политбюро кежигүнүнче шилчиткен.

ТК-ның Пленуму эш Н. А. Тихоновту СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгаан.

ТК-ның Пленуму эш Э. А. Шеварднадзени СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгаан.

ТК-ның Пленуму эш М. С. Горбачевту СЭКП ТК-ның секретарынга соңгаан.

ТК-ның Пленуму эш К. Т. Мазуровтуң кадыының байдалын база оон дилээн барымдаалааш, ону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнүң хүлээлгезинден хостаан.

СЭКП ТК-ның Пленуму ооң-биле бодунуң ажылын дооскан.

1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдериниң дугайында

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПЛЕНУМУНУҢ ДОКТААЛЫ

Онгу беш чылдың эрткен үезиниң дургузунда ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның эрес-шудургу ажылдааның, партияның организакчы болгаш политиктиг хөй талалыг ажылының түңнелинде СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыылдап кылганы чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң сорулгаларын, тайбын болгаш делегейге казы ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демиселдиң Программазын амыдыралга боттандырарынга чаа-чаа улуг чедиишкиннер чедип алдынганын СЭКП ТК-ның Пленуму демдегледи. Бистиң социалистиг ада-чуртувустуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзү немей өскен, ооң делегейде ат-алдары быжыккан. Совет кижилерниң материалдыг, угаан-бодал-даа талазы-биле амыдырал-чурталгазы улам байлак апарган.

1979 чылда чурттуң мурнунда улуг болгаш харысалгалыг сорулгалар туруп турар. Оларны чедиишкинниг шиитпирлээри партияның болгаш чоннуң күштерин мобилизастаарын, политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш организакчы ажылдың деңнелин улам бедидерин негээр.

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң доктаадыры болза:

1. 1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдерин коллуунда чөпшээрээр деп көөр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели айыттынган төлевилелдерни ССРЭ-ниң Дээди Совединге кылдыр киирер.

2. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң амгы Пленумга чугаазында тайылбырлаттынган түңнелдерни болгаш айтылгаларны бүрүн база долузу-биле чөпсүнер деп көөр, оларны бүгү партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазының үндезини болдурар. 1979 чылда улус ажыл-агый планын долдур болгаш ажыр күүседирин хандырарынче, экономиктиг хөгжүлдениң интенсивтиг факторларын улам долу ажыглаарынче күжениишкиннерни мөөннээр, ол чорук СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын, совет улустуң чаагай байдалын бедидериниң төлевилеттинген программазын боттандырарынга база бир чугула звено болу бээр.

3. Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселдиң улам ыңай күштелдирери министерстволарның болгаш ведомстволарның, партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң эң чугула сорулгазы болур дээрзин СЭКП ТК-ның Пленуму онзалап демдегледи. Ол демисел калбак фронт-биле—үлетпүрге, кодээ ажыл-агыйга, транспортка, тудугга болгаш экономиканың өске-даа адырларынга, бүдүрүлгени болгаш эргелеп башкарарының бүгү звеноларынга чоруттунган турар ужурлуг. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин, чаа техниканы болгаш технологияны нептередиринче, бар курлавырларны болгаш аргаларны эң эвээш чарыгдалдар үндүрүп турганы, продукция бүдүрүп үндүрерин көвүдедиринге база ооң техниктиг деңнелин бедидеринге ажыглаарынче онза кичээнгейни угландырган турар ужурлуг.

Бүдүрүкчү эвес чарыгдалдарны болгаш чидириглерни бүгү хемчеглер-биле чайладыры, металлды, одаар чүүлдү, электроэнергияны, бүгү материал, саң-хөө болгаш күш-ажыл курлавырларын камныг чарыгдаарын бүгү талазы-биле чедип алыры партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының хүлээлгези болур. Социалистиг ажыл-агыйны чорудуларының кол принциптериниң бирээзи—камналганың чуруму алыр бүрүзүнге, бүдүрүлге коллективи бүрүзүнге, ажылдаар чер бүрүзүнге хажык чок боттантан турары эргежок чугула.

4. Кол ажыл-агыйжы айтырыгларны шиитпирлээринге, металлургияны, одалга болгаш химия үлетпүрүн, энергетиканы, машина тудуушкунун, транспорттуң бүгү хевирлерин болгаш өске-даа адырларны улам ыңай хөгжүдеринге эргежок чугула күштерни министерстволар болгаш ведомстволар, чер-чериниң партия, совет база ажыл-агый органнары мөөннээр ужурлуг. Чоннуң хереглел бараалдарын бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле калбартыры, оларның ассортиментизин болгаш шынарын экижидери кол сорулгаларның бирээзи боор артпышаан.

Капитал тудугда херектерни экижидер, чаа бүдүрүлге күчүлерин, ылангыя бирги черге(ниң) күрүне ужур-дузалыг бүдүрүлге күчүлерин чогуур өй-шаанда ажыглалга киирерин болгаш ...(нарын) алырын хандырар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни ССРЭ-ниң Күрпланы, ССРЭ-ниң Күртудуу, ССРЭ-ниң Күрбанкызы, министерстволар болгаш ведомстволар, партия, совет органнар алыр ужурлуг. Күштерни болгаш акша-херекселдерни хөй санныг тудугларга хам чок чарыгдаар чорук-биле, дооза(л)баан тудугларның болгаш тургустунмаан дериг-херекселдерниң санын эвээш эттир кө(в)үдедир чорук-биле аттеш чок демиселди чорудар.

5. СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин барымдаалааш, дужуткур чорукту болгаш малдың база куштуң продуктулуун бедидер, тарааның болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының ниити чыылдазын көвүдедир, эът, сүт, чуурга, дүк бүдүрерин өстүрер, чер болгаш мал ажылының продуктуларын садып алырының планнарын күүседир талазы-биле хемчеглерни боттандырар. Кодээ ажыл-агый продукциязының чидириин чок кылыр болгаш ону хамнап кадагалаарын хандырар база оларны шыгжаарының болгаш бөлбаазыраарын кылырының материалдыг баазазын быжыглаар талазы-биле ажылды шудургу чорудар.

6. Экономиканың хемчээли болгаш шынар деңнели соксаал чок өзүп, адырларның аразында база иштинде харылзаалары улам нарыыдап турар амгы үеде ажыл-агыйны чорудуларының болгаш башкарарының арга-методтарын улам ыңай сайзыраңгайжыдары, ниитилел бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарының ажылынга организастыг база чаңгыс ааййчорукту быжыглаары улам улуг ужур-дузалыг боор турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму санады. Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары, ажыл-агый органнары план, бүдүрүлге база күш-ажыл корум-дүрүмүн шыңгыы сагыырын хандырар ужурлуг. Дең-дески болгаш тодаргай ажыл, хамык кар(ы)гуз(ун)ну чорудуушкуннарның планын, ол ышкаш херегленчилерге, оон иштинде экспортка чугула продукцияны бүдүрер талазы-биле хүлээлгелерни ыяап-ла күүседири улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга шуут-ла дүрүм болган турар ужурлуг. Планның организакчы болгаш мобилизакчы ролюн күштелдирери, берген онаалдаларны бүдүрүлге, тудуг, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң күүседип турарын доктаамал контрольдаары эргежок чугула.

7. Күш-ажылчы чедиишкиннерни көвүдедириниң шылгаттынган аргазы, кижилерниң коммунистиг кижизидилгезиниң дээштиг чепсээ—социалистиг чарышты улам ыңай калбартырын 1979 чылдың улус ажыл-агый планында көрдүнген сорулгаларны шиитпирлээри негеп турар. Социалистиг чарыш бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп тыварынче болгаш оларны ажыглаарынче, алызында барып эки түңнелдерни эң дээштиг болгаш камналгалыг аргалар-биле чедип алырынче угланган турар ужурлуг. Массаларның эгелээшкининден тывылган бүгү-ле чаа болгаш депшилгелиг чүүлдер дүрген болгаш калбак нептереэшкинни алган турары, хожудап турарлар чарыштың ачызында мурнакчыларның деңнелинге четкен турары эргежок чугула. Коллектив бүрүзүнүң, ажыл-ишчи бүрүзүнүң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турары-биле, бүдүрүлге онаалдаларын, алган социалистиг хүлээлгелерин болгаш үткүштүр пла(н)нарын оларны сан-даа, шынар-даа талазы-биле чедиишкинниг күүседип турары-биле чарыштың күжү болгаш дээштиин тодараттынар. Ажыл-ишчи бүрүзү бодунуң арга-шиназын долузу-биле ажыглап турар, бодунуң-даа, коллективиниң-даа ажыл-ижи үчүн бедик харысалганы медереп билип турар чогаадыкчы база демниг ажыл-иштиң ыңгыг байдалын бүгү-ле күш-ажылчы коллективтерге партия, профэвилел, комсомол, ажыл-агый организацияларының демниг күжениишкиннери-биле тургузары эргежок чугула.

8. Эвилелдежиккен республикаларның Компартияларының ТК-лары, партияның край, область, округ, хоорай болгаш район комитеттери, партия эге организациялары организакчы база масса-политиктиг ажылдың хевирлерин болгаш арга-методтарын чуткулдуг сайзыраңгайжыдар, ук ажылды улам боттуг, тодаргай чорударын чедип алыр ужурлуг. Партияның бүгү звеноларының дайынчы арга-шиназын, ажыл-агыйның болгаш идей-кижизидилгениң холдеглиг сорулгаларын шиитпирлээринге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер херек. Экономиктиг болгаш эртем-техниктиг хөгжүлдениң, совет улустуң материалдыг база культурлуг деңнелин улам ыңай бедидериниң чачыларының үндезин айтырыгларын партия организациялары доктаамал кичээнгейге алыр, кылдынган ажылдың түңнелдерин бүгү талалыг шугумчулакчы өзү-биле сайгарып көөр, шугумчулалды болгаш бот-шугумчулалды дидими калбартыр, бар четпестерни шиитпирлиг чайладыр, салган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээри дээш кадрларның идепкейин болгаш хууда харысалгазын бедидер, хүлээп алган шиитпирлерниң тодаргай болгаш дээштиг контролюн хандырар ужурлуг.

* * *

Ленинчи партияны долгандыр сырый каттышкан ажылчыннар болгаш колхозчулар, эртемденнер болгаш улус ажыл-агыйының специалистери, чурттуң бүгү ажылчы чоннары 1979 чылды коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээр дээш боттарының күжүн, билиин болгаш дуржулгазын бээр дээрзинге СЭКП Төп Комитединиң Пленуму быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эштер!

Бөгүн бис 1979 чылдың пла(н)ының болгаш бюджединиң төлевилелдерин көрүп турар-дыр бис. Ол болза мооң мурнундагызы-биле бир дөмей, экономикада херектерниң ниити байдалын, чедип алган чедиишкиннерниң болгаш бистиң мурнувуста турар сорулгаларның хемчээлин, а ол ышкаш оларны шиитпирлээринге чедиро бээр оруктарны тодаргай болгаш долу билип алыр арганы бээр болгай.

Онгу беш чылдың үш чылдары соовуста эртти. Ол дээрге эки чылдар болган. Хөй чүүлдерни кылган бис. Дыка хөй чүүлдер эки талазынче өскерилген. Совет улус, партия шудургу, бүрүн долу амыдырал-биле чурттап, СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыл үндүрген социал-экономиктиг сорулгаларын күүседир дээш шиитпирлиг ажылдап турар.

Бо чылын мен Сибирьге болгаш Ыраккы Чөөн чүкке, Белоруссияга болгаш Азербайджанга чордум. Янзы-бүрү ужуражышкыннар боop, янзы-бүрү бодалдар тургустунуп, янзы-бүрү айтырыгларны чугаалажып турдувус. Ыңчалза-даа каяа-даа чораш, совет кижилерниң бодунуң күштеринге ааже(к) улуг бүзүрелдиин, бистиң партиявыстың иштики болгаш даштыкы политиктиг угланыышкынының шынныын көрүп, сеткип бодап чордум. (Адыш часкаашкыны).

Чүгле соолгу үш чылдарда кылган бүгү чүүлдер болза бистиң чоруп орар оруувус — бо дээрге, эштер, ленинчи орук дээрзинге бүзүреди тургускулап арга чок болгай, эштер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Бо чылдарның иштинде улус ажыл-агыйының кол бүдүрүлге фондуларын дыка калбарткан болгаш чаарткан. Ол фондулар 195 миллиард рубльге өскен болгаш бо чылдың төнчүзүнге чедир бир триллион рубльге өөр. Өзүлде дыка улуг. Ол өзүлде —алдан чылдарның эгезиндеги бүдүрүлгениң бүгү кол фондуларынга барык дең боор турар.

Бис бүдүмүлерн(и) болгаш чок-ла шугумчулей бээр болгай бис. Ыңчалза-даа чурттуң экономиктиг күчүзүн келүрериңге оларның киирип турар кайгамчык улуг салыышкынын чоптуг-биле демдеглээри чугула. Үлетпүрнүң чеди чүс ажыг улуг бүдүрүлгелерин туткан. Оларның аразында— Лисичанда нефть болбаазырадып ажылдап кылыр завод, «Азовсталь» дав кислород-конвертор комплекзи, Новолипецк заводунда домна суугузу бар. Оларның аразында — КамАЗ-тың бирги чадазы, ... заводу болгаш Иркутск ... фабрика бар. Европада эң улуг боор турар Запорожьениң болгаш Углегорскиниң одалга-биле ажылдаар электри станциялары долу күчү-биле ажылдап турар.

Экономиктиг күчүнүң дүрген өзүлдези — үлетпүрнүң динамиктиг хөгжүлдезиниң түңнели. Онгу беш чылдың үш чылдарында тоску беш чылдың баштайгы үш чылдарынга бодаарга, 450 миллиард рубль хөй продукцияны бүдүргөн. Ооң ылгалы дыка улуг деп чүве илдең-дир.

Принципиалдыг чаа чүве— хамыктың мурнунда чурттуң чөөн чүгүнге чамдык девискээр-бүдүрүлге комплекстерин тургусканы болгаш хөгжүдери болур. Ол болза Барыын Сибирьниң, Братскиниң, Павлодар-Экибастузтуң, Оренбургтуң, Нижнекамскиниң болгаш өске-даа комплекстер-дир. Олар үш чылдарда нефть тывыышкынының бүгү өзүлдезин, газ тывыышкынының барык бүгү өзүлдезин хандырган, олар электри энергиязы ажылдап кылырының, демир рудазы болгаш хөмүр-даш тывыжының, чүък автомобильдери болгаш тракторлар бүдүрериниң өзүлдезиниң хөй кезиин хандырган.

Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаар талазы-биле партияның угланыышкынын амыдыралга чүткүлдүг боттандырып турар. Кодээ ажыл-агыйда күш-ажылдың энергия-биле хандыртынганы дөрттүң бириңден хөй кылдыр бедээн. Кодээниң ажыл-ишчилери 236 миллион ажыг тонна минералдыг чемишкиндилгелерни алган. Суггаттыг болгаш көөрген черлерниң шөлү дөрт чартык миллион гектарга өскен. Бо бүгү чүүлдер бодунуң үре-түңнелин берип турар.

235 миллион тонна тарааны ажаап алганын СЭКП ТК-ның Пленумунуң ... болган. Бо дээрге, 1966 чылдың дүжүдүн дыка ... тулчуушкунга тиилеп алганывыс ол! (Адыш часкаашкыны) Россия Федерациязының чер ажылдакчылары хөй тараазы-биле бистиң өөрткен. Олар күрүнеге 3,4 миллиард пуд тарааны саткан. (Адыш часкаашкыны). Украина болгаш Казахстан база катап миллиард-миллиард тан хөй пуд тарааны саткан. (Адыш часкаашкыны). Краснодар болгаш Ставрополь крайларның, Оренбург, Ростов, Саратов, Волгоград, Урал болгаш Одесса областарның, Башкир автономнуг республиканың чедиишкиннерин онзалап чугаалаксадым. Картофель бүдүрериниге Белоруссияның киирген улуг үлүүн чүгле ... биле үнелеп турар.

Хөвең өстүрүкчүлери ... чыл планының даалгаларының деңнелинде чоруп турар. Узбекистанның ажыл-агыйжылары 5 миллион ажыг тонна хөвеңни ... Таджикистан болгаш Азербайджанның ... Пахтачылар 3 миллион ажыг тонна хөвеңни белеткээн. Бо дээрге—улуг чедиишкин-дир. (Адыш часкаашкыны). Хөвең өстүрүкчүлери моон соңгаар-даа чүгле хөвең бүдүрерин көвүдедир эвес, харын ооң шынарын экижидер боор деп бодай-дыр мен.

Мал ажылында таарымчалыг өскерилгелер бар боор турар. Малдың болгаш куштуң баш саны өскен. Ыңчалза-даа бо адырга ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар.

Ажыл-агый тургузуушкунунга чедип алган чедиишкиннер чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин бедидеринге бурунгаарлаар арганы берген. Чурттакчы чоннуң акша орулгаларын бедидер талазы-биле үш чылдарның даалгазы долузу-биле күүсеттинген. Үрүмектеп садар бараанның ... миллиард ажыг рубльге өскен. Чоннуң акша-хөреңгизин ... бедидерериниң хемчээлин боттандырары барык дөрттүң бирингэ өскен.

Ажылчы чоннарның чурттал(га)лга байдалын экижидеринче кошкаш дивес кичээнгейни салып турар. Беш чылдың эгезинден бээр 6,5 миллион чаа (а)ңгыжыдан туткан бажыңнарны ажыглалга киирген. Бир ай четпес үениң иштинде миллион ... чурттакчы хоорайга четчир санныг чурттал(г)а бажыңнарын ажыглалга киирип турар-дыр бис. Чаа бажыңнардан барык совет өг-бүле бүрүзү ангы квартиралары ап турары өөрүнчүг-дүр. Хөй-хөй школаларны, школа назынны четпээн уруглар албан черлерин, эмнелгелерни туткан.

Ыңчангаш бистиң чурттувус онгу беш чылдың үш чылдарында экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң бүгү угланыышкыннарынга боттуу-биле ... бүдүрүг бүгү ... бер боор турар-дыр. (Адыш часкаашкыны)

(Уламчызы 2-ги арында).

СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Амыдырал [illegible] бо[illegible] [illegible] уласчу интеллигенцияга — чедиш алган чедиишкиннерниң үндезини чаа. дырлыг күш-ажылы боор турар бүгү кижилерге чүректиң [illegible] [illegible] [illegible] партия Төп Комитединиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (Үргүлчүлээдир адыш часкаашкыннары).

СЭКП ТК-ның Пленумунга бөгүн [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Н. К. Байбаков болгаш В. Ф. Гарбузов олар 1979 чылдың планы болгаш өңгү беш чылдың даалгаларын боттандырарының база бир чугула [illegible] болур дээрзин чугаалады[illegible]. Ындыг [illegible] [illegible] мен база чөпшээрежип тур мен.

Оон соонда эш Л. И. Брежнев планның чамдык эки талаларын демдеглээн. [illegible] болгаш [illegible] ажыл-агый бүдүрүлгезиниң оон иштинде [illegible] херекгел бараан[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

дугжулар капитал салыышкыннарын, дерил-херекселдерни болгаш материалдарны ажык чок анаа чыттырып турары дээш харыысалганы медерээ көрбейн турарлар.

Мааңа хамаарыштыр эш Л. И. Брежнев [illegible] фактыны көргүскен. [illegible] металлургия заводунга [illegible] материалынга ажыглаар сооктаа ойлеп демир кылыр цех тудар дугайында шиитпирни 1966 чылда хүлээп алган. Оон бээр 12 чыл эрткен. "[illegible]" тудугта [illegible] 126 миллион рубльдиң чүгле 26 миллионун шиңгээдип алдынган. Оон-оң миллион рубль өртектиг [illegible] ажыглал чок анаа-ла чыдып чыдар. Ол-ла чылын Находкага концерва савалаар дааза кылыр фабриканы тудуп эгелээн турган. Ол тудуушкунну 1974 чылда ара кагган, 1977 чылда катап тудуп эгелээн. 12 чыл дургузунда 42 миллион рубльдиң чүгле 11 миллионун шиңгээдип алган. Бо тудугну 17 [illegible]

[illegible]

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

Хандагайты

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының Хандагайтыда № 6 КМК-зы (начальниги М. А. Кошнар-оол) капитал тудуг кылыышкынга көрдүнген 539 муң рубльден 456 муңнун шиңгээдип ап, 1978 чылдың үш кварталында кылза чогуур ажылдың планын 84,6 хуу күүсеткен. 1556 дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнары тудар турган, 356-ны кылган. Районнуң мал азыраары-биле дежисел чорудар станциязының чаа зал ишти чурттаар бажыңын чаа чыл дүргузунда тудуп келгеш, ам-даа ажыглалга кирбээн.

Тудуп турар тудугларының шынары куду, тудуг материалдарын шыгжап, кадагалап турары чогуур негелдеге четпес. Тудугжулар ортузунда күш-ажылдың сагылга-чуруму багай. Ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс.

Өвүр районнуң улусчу контроль комитеди бо айтырыгны бодунуң хуралынга сайгарып, чугаалажып көргеш, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының Хандагайтыда № 6 КМК-ның начальниги М. А. Кошнар-оолду, кол инженери О. Дамдынны доңгудуп, ажылда четпестерни дарый чайладырын комитет олардан негээн.

Каа-Хем суур

Кызыл районнуң улусчу контроль комитеди «Тиилелге» совхозтуң сүт-бараан фермазының планныг онаалдаларны күүседип турарының дугайында айтырыгны бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Совхоз (директору Д. М. Моңгуш, кол зоотехник Д. О. Ооржак) күрүнеге сүт садар планын ноябрь 16-ның медээзи-биле чүгле 83 хуу күүсеткен. Чыл планын күүседир дизе, ам-даа 317 тонна сүттү бүдүрер, 175 тоннаны садар апаар.

Хыналда үезинде ажыл-агый херек кырында бир хонуукта 1534 килограмм сүттү бүдүрүп, күрүнеге 1219 килограммны садып, бир инектен чүгле 4 кг сүттү саап турары илерээн. Мал чемин кам чок чарыгдап турар, инекке чем каап бээр шагжалар, суг кудуп бээр дестилер чедишпес. Инек кажааларын өй-шаанда арыглап аштавайн турар.

Сүттү бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын күүсетпейн турары дээш комитет совхозтуң кол зоотехниги Д. О. Ооржакты шыңгыы доңгуткан, совхозтуң № 1, 2 сүт-бараан фермаларының ажылын баксыратканы база ажыл-агыйжы эвес чоруу дээш оларның эргелекчилери С. Д. Сат, У. К. Ооржак оларны шыңгыы сагындырган.

Кызыл-Мажалык

1978 чылдың дүргузунда «Барлык» совхозка тараа ажаар 7 комбайн, 17 автомашина тоймагланттынган, оон түңнелинде күрүнеге 22315 рубльдиң каражазын чедирген. Тракторлар, автомашиналар болгаш өске-даа кедээ ажыл-агый машиналары механизаторларның бажыңнарының чанында тургулаар, харын-даа аңаа кыштаар таварылгалар хөй. Кедээ ажыл-агый машиналарын шөлдерден ам-даа четпе белүп, кышкы шыгжаглга тургуспаан.

Техниканы кышкы шыгжалдага тургузарда, оларны документ ёзугаар кым-даа хүлээп албаан, кымга даа хүлээдип бербээн. Хыналдадан илерээн четпестерни Барыын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга чугаалажып көргеш, совхозтуң директору Ч. Х. Дожулаа, кол инженери О. Я. Күжүгет олардан, үстүнде айыттынган четпестерни 1979 чылдың январь 20-ге чедир эткен турарын комитет шыңгыы негээн.

Кызыл

Кызылдың мебель фабриказы (директору В. А. Румянцев), чоннуң культура амыдыралынга хереглээр барааннарын бүдүрериниң планын 100 хуу, оон иштинде мебельдерниң — 103,3 хуу боттандырза-даа, продукцияларның хевирлер зайы-биле планын күүсетпейн турар.

Чижээ, 1050 шкаф кылыр турган, ооң чүгле 327-зин, чаа тумбалыг 1025 столдуң 600-үн, 1125 ыяш оруннарның — чүгле 301-ин, 1780 диваннарның 180-ин кылган. Ынчангаш эрткен үш кварталдарда чоннуң культура амыдыралынга хереглээр бараанарны 38,6 муң рубльге бүдүрер турган, чүгле 16,5 муң рубль деңгүп чедирген.

Контролёрларның кылган хыналдазындан илерээни чүл дээрге фабрика 129 рубльдиң полировкалыг шкафтарның орнунга албан организация болгаш бүдүрүлге черлеринге, полировкалаттынган щиттерни садып, оон киирип алган акша түннерин план күүселдезинге киирип турган.

Номенклатура зайы-биле план күүсетпейн, херглекчилер-биле чардынган керээлерин үзүп турган. Ынчалза-даа фабриканың директору В. А. Румянцев 212 рубль, улуг бухгалтер З. К. Иванова 156 рубль, улуг экономист А. И. Афонин 179 рубль болгаш өске-даа инженер-техниктиг ажылдакчылар «план күүсеткени» дээш акша шаңналдарын алган.

Кызыл хоорайның улусчу контроль комитеди бо айтырыгны бодунуң хуралынга чугаалажып көргеш, буруулуг эштер: мебель фабриказының директору В. А. Румянцев болгаш улуг бухгалтер З. К. Иванова оларны шыңгыы доңгуткан, күрүнеге чедирген каражазының кезик чамдызын эгилер сорулга-биле бир-бир айның шалыңнарын олардан тыртарын, камаар арганы ажыглааш, мебель талазы-биле планга киирген 35 муң рубльди 1978 чылдың ноябрь бирниң медээзинде киирген түңнен уштурун шиитпирлээн.

«Свердловск областа улусчу контроль болгаш «Комсомолчу прожектор» органнарының кады ажылының практиказының дугайында» ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитеди болгаш ВЛКСМ ТК бо чылдың июльда доктаалды хүлээп алган. Ол доктаалда үндезилээни бистиң республикада улусчу контроль комитеттериниң болгаш «Комсомолчу прожекторнуң» кады ажыл-чорудулгазын улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалды Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитеди болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу чоокта чаа хүлээп алган.

Ол талазы-биле сорулгаларны бо айның эгезинде республикада улусчу контроль комитеттериниң даргаларының болгаш «Комсомолчу прожектор» штабтарының начальниктериниң хуралынга бүгү талалыг чугаалажып көрген.

КАТТЫШКАН КҮШ-БИЛЕ

СЭКП-ның XXV съездизиниң [illegible] улусчу контролёрларының болгаш прожектористериниң гужениишкинин [illegible] улусчу контрольдуң республика, край, область, округ, район, хоорай комитеттеринге, ВЛКСМ хоор[illegible] райкомнарынга ССРЭ-ниң улусчу контроль комитеди болгаш ВЛКСМ ТК-ның бюрозу даскан. СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) болгаш июль (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлери, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң комсомолдуң XVIII съездинге болгаш Сибирьге база Ыраккы Чөөн чүкке чораан берген айтыгларының күүселдезин кичээнгейлиг хайгаараар ужурлуг.

Ол сорулгаларны боттандырары-биле:

— Чиг-эттиң, материалдарның, оттуглар чүүл, энергия курлавырларын чоп ажыглаарының, [illegible] продукцияның шынарын бедидериниң, чаа тудугларга машиналарны болгаш дериглерин [illegible] ой-шаанда шыңгыы белеткээриниң, бүдүрүлге [illegible] культура ажыл-амыдырал объектилерин ажыглаарынга кииреринин, чер болгаш мал ажылының продукцияларын бүдүрерин база белеткээрин кеведирериниң, аныяктарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, культурлуг амыдыралынга, дыштаныышкынынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының айтырыгларынга хамаарыштыр рейдилерни [illegible] рүлделерниң перспективтиг, ай база квартал пландарынга киирген кады чорудар.

— улусчу контроль комитеттериниң, бөлүктериниң хыналдаларын чорударынга, четпестерни чайладыр дээш хемчеглер ап чорударынга база оон [illegible] прожектористерни калбаа-биле киириштирер. Эргежиг чугула апарган черлерге «КП» штабтарының начальниктерин [illegible] улусчу контроль бөлүктериниң дугаарында стендилерни тургузар;

— контрольдуң дээштиг белдилер [illegible] кыйыларны баш удур билдирбес дээш парлалганың, радио, телевидениениң бар эргелерин, ажылчы чоннар коллективтериниң хуралдарын, комсомолдуң ажык хуралдарын, улусчу контрольдуң стендилерин, «Комсомолчу прожекторну», [illegible] ажыглаар, ажылды [illegible] калбаа-биле [illegible] турарының көрүлдезин доктаамал эрттирер;

— улусчу контроль бөлүк[illegible] каттышкан контроль постуларын, рейд бригадаларын тургузар. [illegible] болгаарлаар чорукту болдурбайн, бот-боттарынга информацияларын [illegible]

— «КП» штабтарынга, постуларынга бүгү талалыг деткимчени көргүзүп, чугула апарганда «КП»-ның чоруткан хыналдаларының [illegible] улусчу контроль комитеттеринге, бөлүктерге киир. «КП» штабтарының постуларының кежигүннерин өөредиринге сагыш салып, каттышкан семинарларны, хуралдарны, контрольдуң органнарының эртем-практиктиг конференцияларын эрттирер. Улусчу контроль комитеттериниң методиктиг кабинеттеринге болгаш комсомол ажылының кабинеттеринге оларның кады чорудуп турар ажылының дуржулгазы[illegible]

[illegible]

Ажылды бүгү талалыг [illegible] контрольдуң [illegible] улусчу контроль комитеттеринге болгаш ВЛКСМ комитеттеринге ССРЭ-ниң улусчу контроль комитеди болгаш ВЛКСМ ТК-ның бюрозу сүмелээн.

Үстүнде доктаалды боттарының ажылчы чорудулгазынга удуртулга болдурган Тыва АССР-де улусчу контроль болгаш «Комсомолчу прожектор» органнарының ажылынга харылзааларны күштелдирер талазы-биле [illegible] улусчу контроль комитеди болгаш ВЛКСМ Тыва обкомунуң бюрозу бадылаан. Ону боттандырар талазы-биле сорулгаларны улусчу контроль комитеттериниң болгаш «КП» штабтарының начальниктериниң хуралынга бо айның эгезинде чугаалажып, кылыр чогуур ажылдарны тодараткан.

Каттышкан хыналдаларны план ёзугаар чорудуп, комитеттерниң чорудар рейдилерин[illegible]ге, хыналдаларынга [illegible] прожектористерни [illegible]рер. Контроль ажылының ор[illegible] «КП» штабынга боттуг дузаны чедирери, каттышкан семинарларны, хуралдарны эрттирерин практикалаары ол хемчеглер [illegible]

Улусчу контрольдуң ам бо[illegible] отчёт-соглуулгаларын холбаштыр сорулга, улуг. Ылангыя контролёрларга идепкейлиг, үлегерлиг, принципиалдыг комсомолчуларны шилип алыры, оларның улусчу контроль органнарынга киржилгезиниң талазы-биле дыңнадыгларын комсомол хуралдарынга, бюро база комитет хуралдарынга дыңнаарын практикалаар. [illegible] коллективтериниң мурнунга улусчу контроль комитеттериниң, бөлүктериниң, постуларының отчёт илеткелдерин оларның «КП»-биле кады чоруткан ажылының дугайында калбаа-биле дыңнадыр.

1978—1979 чылдарда хыналдаларны [illegible]

Республикада үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелеринде, тудугларда оттуглар чүүл, энергия курлавырларын [illegible] СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалдарының [illegible]

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1978 чыл

ноябрь

№ 11 (59)

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Бо чылдың сентябрь 30-да үнген № 228 «Шын» солунга «Улусчу контроль» арнынга «Өваа-тудуг» деп [illegible] «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының № 1070 мехколоннаазында тудуг материалдарын ковчуг багай кадагалап турарының дугайында корреспонденция [illegible] турган.

«Тыва целе тудуг» трестиниң кол инженери В. Ф. Потокининиң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, солунга парлаттынган чүүл [illegible] боор бадыткаттынган. Солунга үнген чүүлдү № 1070 мехколоннаның бүгү инженер-техниктиг ажылдакчыларының хуралынга чугаалажып көрген болгаш четпестерни чайладырының хемчеглерин айыткан.

Тудуг материалдарын ковчуг багай кадагалап турганы дээш тудуг прорабы Д. Даниловту ажылындан уштурган.

Соксаткан

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Белелиг фермазының ажылдакчылары [illegible] азы дотога акша салып ойнаар чорук тывылганын, ооң уржуунда чамдык кижилер хоңдур [illegible] барган, ажылдан озалдап, харын-даа ажылга үнмейн барып турарының дугайында редакцияга дыңнаткан.

Редакция ук чагааны алгаш хемчег алгаш тыва СЭКП райкомунче шилчиткен.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары эш А Салчактың редакцияга дыңнатканы-биле алырга, административтиг органнарның ажылдакчыларының хынап көргенинден акша салып алгаш кезер азы дотогу ойнаар чорук турганы шын боор илерээн. Ферманың ажылдакчылары болгаш [illegible] мергежер чорук [illegible] оларның дугайында [illegible] эрттирген. [illegible] чорукту [illegible] соксаткан.

ХАЖЫДЫЫШКЫННЫҢ УРЖУУ

«Тыва кобальт» комбинаттың дагметаллургия цегиниң улусчу контроль бөлүүн участок начальниги А. П. Пугачев удуртуп, идепкейлиг ажылдап келген. Оларның чедиишкиннериниң чажыды чүдел?

— Бөлүктүң составын хамыктың мурнунда эде көрүп, аңаа идепкейлиг, тааңгылыг, үлегер чижектиг кижилерни шилип алган бис — деп, А. П. Пугачев чугаалаар болду.

Оларның арга-шинээзин, ажыл-мергежилин барымдаалап ажылды хуваараган. Чижээ, слесарь кижиге техниканың база артык кезектериниң байдалын, электрик кижиге электроэнергия талазы-биле ажылдаарны харыылаарын дааскан. Ынчангаш бөлүкте шупту 19 контролёрну тус-тус участоктарга таарыштыр тургускан. олар цехтерге хайгаарал, хыналдаларны идепкейжиткен.

ЧУРУКТА: «Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цегинде улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери (солагай таладан оң талаже) Н. Б. Трофимова, А. П. Пугачев олар цех ажылчыннары В. С. Дажыын-Бюрбю, В. Н. Иванов олар-биле беседалажып тур.

Сөзү болгаш фотозу А. Зайцевтиң.

Өвүр райпозунуң шиткиниң чемнеишкинге черинде белеткээр турар чемниң өртээ улуг деп чоннаң хомудалдар хөй удаа кирген. Ол талазы-биле хыналданы районнуң улусчу контроль комитеди чоруткан.

Райпо столовазының (директору Н. Куулар) чеминиң өртээ улуг, шынары кудук. Чем порцияларын аяк-савага салып бериш турары нормага четпес. Ылангыя бирги блюдалар — шүй болгаш муңну эъттиг деп бижээш, аңаа ону салбайн, өртээн улгаттырып турар. Менюнуң ийиги блюдазында белеткээн чемнерге эът салырда ону деңнелевейн, аңаа чижек-биле салып берип турар. Хуннде чеже кижи чемненип турары билдинмес.

Столовая аяк-саваа, сераа, омаааш [illegible] чугула херекселдер чедишпес. Ооң санитарлыг байдалы кудук кем[illegible]. Ында чемниң ассортиментизин херглекчилерниң негелдезинге чедир тургустунмаан, эът аймазынга [illegible] чемнерниң калькуляциязын кылбас. Ооң [illegible] менюнуң бирги блюдазында шүйни 25 копеекке садар турган, 36 копеекке садып турар. Ынчангаш бир [illegible] ортумаа-биле 200 порцияны кылыр болза, 30 рубльди артыкка ап турар. Белеткеп турар шүйде сметана, морковь, согуна чок, а [illegible] ортээн шүйниң иштинге [illegible] киирип каан. Ол ышкаш торокташ кылган муңнун. Столоваяда 16 копеекке садар турган 29 копеекке садып, аңаа ортумаа-биле 900 порцияның өртээ 117 рубльди, сүттен кылган муңну 15 копеекке садар турган, 19 копеекке садып, ооң 36 рубльди, компотту 8 копеекке садар турган 10 копеекке садып, 1500 порциядан 30 рубльди, белешнин 44 копеекке садар турган, 56 копеекке садып, 1250 порциядан айда ортумаа-биле 144 рубльди чоннаң артыкка ап турганы хыналдадан илерээн. [illegible] столовазы аңаа кылган аңзы бүрү чемнерден айда ортумаа-биле 144 рубльди чоннаң артыкка ап турган. Столовая шиткизи-биле 5 чүүл чемден 531 ажыр рубльди чемненикчилерден артыкка ап турары өртектер чурумунга канчап-даа таарышпас.

Районнуң столовазында [illegible] болгаш садыг[illegible]лерниң [illegible] зеттери чок. Бажыңга удуруп турар чемнерге чингелделер кылбайн турар. Райпоның шиткиниң сеткилте черинин бухгалтери Н. Моңгуш столоваяның белеткеп турар чемнеринге калькуляцияны кылбайн, чем өртээ тургузарда [illegible] ортектерин аңаа-ла даап бодап салып турар. Хүнде чеже [illegible] чемненикчиниң [illegible]ры берге, отчёт-учёт чок.

Үстүнде айыттынган четпестерни районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып көргеш, бо талазы-биле буруулуг кижилер — бухгалтер Н. Моңгуш, столовая директору Н. Куулар оларга шыңгыы харыысалга хүлээткен.

Т. ЛИКТАН,
Өвүр районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы

Ээ херек

«Шаңгалыг» совхоз улуг ажыл-агыйларының бирээзи ийин. Ындыг болза-даа оон ажыл-агыйының чамдык адырларының билдилиг башкырар ай чогундан каржадаар турар чүүлдер база бар. Совхозтуң [illegible] бо чылдың чайының бүгү дургузунда өртээ ажылдавайн дизе хөөрем чок. Чаазыр чер база ындыг. Чүге? Сагыш салып, ол черлерни башкарар зо тывылбаанн ол чадавас.

Бисте ыяш сөөртүп ажылдап турган ЗИЛ-357 автомашина, К-700 тракторга таарыштырган кожуг херексел шагдагы олчаап ажыглал чок турарлар ийин. Чүге дээрге, оларны септедир, катап ажылдадыр дугайында сагыш салыр зо чок.

Бисте чолаачы чок ажыл турар автомашиналар база бар. Чүге? Совхозтуң адаан хөй чолаачылары совхозта чедболбонназе ажылдан чоруй баргылаан. Чүге? Машиналарны септедир, чолаачыларны башкарар зо тывылбайн турар болгаш ындыг ийин.

Ажыл-ишчилерге культурлуг [illegible] база херек. Кино көргүзери, клубка кежээлер эрттирери база болбайн турар. Ында база ажыл бактаар зо чок боор турар-дыр.

З. САТ.

ШТАТТАН ДАШКААР БЮРО

Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш негелде-хомудалдары-биле ажылдаар херектериниң болгаш арга-методунун доктаамал сайзырангайжыдарын, хамаатыларның чагаа база аас-биле кылган медээлерин көөрүн негелделер ёзугаар боттандырарын, оларда айыттынган чүүлдерни шиитпирлеп турарын шыңгыы контрольга алырын улусчу контрольдуң хоорай комитеди бодунуң бир чугула хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Ынчангаш ол бүгүнү доктаамал хынап, сайгарып көөрү-биле комитеттиң чанында штаттан дашкаар бюрону тургускан. Сөөлгү чылдарда бисче келгеп турар чагааларның [illegible] хевири боттуу-биле өскерилген. Оларның хөй нуруузу ниитиге ажыктыг ажыл-херектерни эжишдеринче углангаан.

Кирген чамдык билдириишкиннерде айтырыглар болза ханыы-биле сайгарып көөрүнге чугула үндезиннин болган. Ынчангаш оларның хөй нуруузун комитетке чугаалажып көрген. Эрткен база бо чылын он беш ындыг айтырыгны чугаалашкан, оларга: «Столоваялар болгаш ресторанарның бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгезинде садыг чурумун үреп турарының дугайында». «Республиканың психиатрия эмнелгезинде санхөө база ажыл-агый чорудулгазында каржы үрээшкиннерниң дугайында», Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы болгаш «Тыва сентелге тудуг» трестиниң тудуг [illegible] ду чоннуң оттулар ыяшка херегледин үзүп турарының дугайында» болгаш өске-даа айтырыгларны хамаарыштырып болур.

Хоорайның улусчу контроль комитединиң чанында ажылчы чоннарның чагааларын база негелде хомудалдарын сайгарып көөр 9 кижилиг штаттан дашкаар бюронуң составында молдуунда мурнунда совет болгаш ажыл-агыйлы ажылдакчылар чораан эштер, бухгалтерлер, башкылар болгаш амыдыралчы улуг школа эрткен кижилер кирип турар. Ол бюрону 40 чыл партстажтыг, садыг ажылынга чораан Зяма Гешкович Осмоловский удуртуп турар.

Пенсионер-даа болза З. Г. Осмоловский бүгү хоочун үезин ол чугула партийжи даалганы күүседиринче эрттирип, контроль комитединге кирген чагааларны болгаш хомудалдарны хынажып, сайгаржып турар. Ынчалза-даа оон ажылында кол чүүл штаттан дашкаар инспекторларның ажылын чол организастаары болуп келген. Ында кирип турар эштерниң билиин, ажыл мергежилин барымдаалап тургаш чагааларны хынаар талазы-биле оларга даалгаларны, сүмелерин берип, тавартынга бүрүзүнде оларны шиитпирлээринге дузаны чедирип турар.

Бо бюро сөөлгү чылдарда план ёзугаар ажылдап, «Хамаатыларның чагааларын болгаш хомудалдарын, саналдарын көөрүнүң чурумунуң дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1968 чылдагы Чарлыын күүседип турарының талазы-биле хоорайның 26 бүдүрүлгелеринде, организацияларында болгаш албан черлеринде байдалды сайгарып, анализтээн. Ажылчы чоннарның чагааларын болгаш саналдарын сайгарып көөрүнге албан-дужаалдыг чамдык кижилерниң тоомча чок болуп турары хыналдалар үезинде илерээн. Мөңгаа холбашкан чамдык айтырыгларны хоорайның улусчу контроль комитединиң хуралынга шыңгыы чугаалашкан. Эрткен айн чылда бо айтырыгның талазы-биле 8 организацияда байдалды комитеттиң хуралынга дыңнаан.

Бо айтырыгга холбаштыр улусчу контрольдуң хоорай комитединиң үндүрген шиитпирлерин ооң штаттан дашкаар ол бюрозу доктаамал контрольдап турар. Алдынгал хемчеглерниң түңнелинде Хууда чагыг-биле хеп даарап база септээр фабрикада, Кызылдың үлетпүр садыында, Столоваялар болгаш ресторанар трезинде болгаш өске-даа коллективтерде чагаалар болгаш хомудалдар сайгарып көөр талазы-биле чогуур корум-чуруму тургустунган.

Контролёрларның билиг-мергежилин бедидер, оларга практиктиг дузаны көргүзер сорулга-биле ол айтырыгга холбаштыр доктаамал ажылдаар семинарны улусчу контроль комитединиң планынга киирген. Кызылдың үлетпүр садыының база эът-чем садыының. Столоваялар болгаш ресторанар трезиниң улусчу контролёрлар школаларының кичээлдеринге чагаалар болгаш хомудалдар хынаарының айтырыгларын өөренип, сайгарган. Ол кичээлдерни улусчу контрольдуң хоорай комитединиң чанында чагаалар болгаш хомудалдар сайгарып көөр штаттан дашкаар бюрозунуң эргелекчизи З. Г. Осмоловский эрттиргилээн.

Ажылчы чоннарның киирген чагааларын, билдириишкиннерин болгаш саналдарын хоорайның улусчу контроль комитеди, ооң штаттан дашкаар бюрозу ханы сайгарып көргеш, чамдык бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның ажылын экижидер талазы-биле сүмелерни, саналдарны хоорайның удуртур органнарынга болгаш бүдүрүлгелеринге, ведомстволарга киирип турар.

В. ПОЛЕЖАЕВ.
Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң инспектору.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Бөгүн югослав улустарның национал байырлалы, республиканың хүну

СЕРБИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ БАЗЫМЫ

Сербия-биле таныжарда оон чоон талазында бойдус чурумалдыг районнардан эгелээри чугула. Эң-не чараш чер — Джердап, оон Дунайда Демир хаалгалар деп бала адап турар. Барыын Европаны кежилдир аккан Дунай хем мында [illegible] агымы дыка [illegible] пароходтар безин эртери берге деп турган. Оларны хөй кызында тургускан чускан чиге оруктуг пароходтар соортуп эккелир. Совет Эвилелиниң [illegible] Югославия болгаш Румыния аңаа «Джердап» деп [illegible] туткан соонда ол участокка [illegible]

Моон мурнунда сандыраңгай эвес турган Чоон Сербия амгы үеде Югославияның чугула үлетпүр районнарының бирээзи апарган. Чижээ, Борда чес эзилдирер талазы-биле Европада эң улуг заводтар ажылдап турар. Мында чыл санында 150 муң тонна чести эзилдирип турар. Бодунуң составында хөй заводтар кирип турар лаг комбинады [illegible] ол мышкаш алдын, мөңгүн, платинаны база бүдүрүп турар. Бо дээрге шуут чаа бүдүрүлгелер. дайын мурнундагы эрги цехтерни шуптуэуп [illegible]

Республиканың [illegible] эң улуг үлетпүр бүдүрүлгелеринге Крагуевац болгаш Ниш хамааржыр. Крагуевацта «Застава» болгаш «Фиат», совет «Запорожец» дег [illegible] 200 муң мезекти бүдүрер автозавод ажылдап турар. Югослав автомобиль тудугжулары бүдүрүлге кооперациязының дузазында дугуржулгага дүүштүр Тольяттиде кылып турар «Жигули» машиналарга херегжээр хөй санныг деталдарны болгаш комплект [illegible] Совет Эвилелинге берип турар. Югославия ол мезектерниң орнунга ССРЭ-ден белен машиналарны ап турар.

Ниш хоорайда «Электронска индустрия» дээр фирма ажылдап турар. Ооң электритехниктиг заводтарында 24 муң ажыг кижи бар. «ЭИ»-ниң [illegible] турар чаңгыс-даа ог-бүле Югославияда чок деп болур. Ук фирма радиоприемниктерни, телевизорларны, электри чылыдылга приборларын, соп чуур машиналарны, өске-даа [illegible] ны бүдүрүп турар. Бүдүрүлге кери соолгу үеле өңнүг телевизорлар болгаш электрой саналга машиналарын бүдүрерин шиңгээдип алган. Ноябрь айның эгезинде «Электрон индустриязының» 30 чылын демдеглээн.

Улусчу эрге-чагырганың [illegible] Сербияның өске-даа районнарынга таныттынмас чаартылгалар болган. [illegible] инженерлерниң, техниктерниң бүгү ажылчы чонунуң маадырлыг [illegible] Үлетпүрүнүң чаа адырлары тургускан. Республикада үлетпүр бүдүрүлгезиниң дайын мурнундагы деңнелге бодаарга 18 хуу өскен. Кодээ ажыл-агый улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Сербия — югослав алды республикаларның эң улуу. Чурттуң бүгү девискээрниң 35 хуузун ол ээлеп турар. Амгы үеде мында 9 миллион хире кижи чурттап турар. Бо дээрге Югославияның бүгү чурттакчы чонунуң 41 хуузу боор турар. Югославияның болгаш Совет Эвилелиниң кады ажылдажылгазынга Сербияның үлүү улуг. Совет-югослав бараан саарылгазы бо чылын 3 миллиард доллар чедер. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Сербияда (Кокосовода, Костолацта, Обреновецте) чылыг-биле ажылдаар электри станцияларын тудуп [illegible]

[illegible] турүк комбинады чаартылып [illegible] Сербияның тулуг органнарын [illegible] турар.

Россияның болгаш Сербияның улустарының аразында найырал болгаш кады ажыл [illegible] шаг-шаандан эгелээн. Ооң үндезинин серб улустуң түрк дарлалга удур беш чүс чыл демиселиниң үезинде, кажан Россия серб патриоттарга дуза көргүскен үеден эгелээн. Хой-хөй муң сербтер Совет эрге-чагырганы камгалаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга, Россияга хамааты дайынынга киришкен.

Ийи чурттарның аразында [illegible] алдарлыг арын болза делегейниң ийиги дайынының үезинде немец эжелекчилерге удур кады чоруткан демисели болур. Гитлерниң эжелекчилерге удур чепсектиг тура ка[illegible] Германияның ССРЭ-же халдааның соонда удатпаанда И. Броз Титонуң саналы ёзугаар ЮКП-ның политбюрозу хүлээп алган. Тура халышкаңнарның баштайгы дайын чорудулгазы 1941 чылдың июль 7-де Сербияның мурнуу-барыын талазынга эгелээн. 1943 чылдың январьда Югославияның улустуң хосталга шериниң хуралдаңынга 300 муң ажыг дайынчылар бактаап турган. 1944 [illegible] шериглер Сербияның чоон районнарын хостаан, оларның аразынга Югославияның найысылалы — Белград кирген. Серб черге өлген совет дайынчыларның тураскаалын [illegible] камнап, камгалап турар.

Бөгүн Сербия болгаш бүгү Югославия — республиканың хүнүн демдеглеп турар. 1943 чылдың ноябрь 29-та Югославияның улусчу хосталгазының антифашистиг вечазының ийиги сессиязы чаа социалистиг Югославияның үндезиннерин тургускан чугула шиитпирин хүлээп алган. Ийи чыл эрткенде, база-ла ол-ла хүн Югославияның Федеративтиг улусчу республика кылдыр Тургузукчу хурал чарлаан.

Бо хүннерде республиканың [illegible] Югославияга социалистиг шинчилелдиң хөгжүдериниң чаа улуг сорулгаларын салган Югославияның коммунистер Эвилелиниң XI съездиниң шиитпирлерин [illegible] дырып турар.

Д. ДЫМОВ
СЭТА-ның корр.
Белград.

КЕЛИР ҮЕЖЕ ХЕРЕ БАЗЫМ

УЛАН-БАТОР (СЭТА-ның корр). Акы-дугма моол улус ноябрь 26-да, бодунуң [illegible] каналдыктыг хүнүн демдеглеп эрттерген. 54 чыл бурунгаар, ол хүн улустуң Улуг хуралы Моол Арат Республиканың тургустунганын чарлап болгаш баштайгы Конституциязын хүлээп алган, аңаа улусчу революцияның чаалап алыышкыннарын [illegible]

Бодунуң дайынчы авангарды — Монголдуң Араттың Революстуг [illegible] биле моол улустуң боттандырган [illegible] түңнелинде бүгү чурттуң үндезин чаартылгалар болган. 1977 чылда чурттуң национал орулгазы 1940 чылга деңнээрге [illegible] Совет Эвилелиниң акы-дугма дузаламчызы-биле Азияда эң улуг болур Эрдэнэттиң чес-молибден комбинадын, Багануурнуң хөмүр-даш разрезин, үлетпүр бүдүрүлгезиниң өске-даа он-он объектилерин тудуп турар. Амгы үеде национал орулганың 40 ажыг хуузу үлетпүрге, тудугга, транспортка болгаш харылзаага онаажып турар.

[illegible] агый база чедиишкиннинг хөгжүп турар. Республиканың малчыннары бо чылын 9,3 миллион чаш малдарны бүрүн камгалап алган. Кодээ черлерде муң хире суггарылга пунктуларын, үш муң ажыг мал кажааларын туткан.

Республиканың [illegible] кыныың үезинде моол улустуң ёзулуг катап тургузуушкуну болган. МАР шаанда Азия диңке эң хожудаңгай чурттарның бирээзи турган, амгы үеде чырыдылышкын, эртем, культура хөгжүлдезиниң талазы-биле бедик [illegible] гай чурттарның деңнелинге чоокшулап келген. Ажылчы [illegible] чоруунуң [illegible] паның болгаш чазактың хүн бүрүдеги сагыш [illegible] ның төвүнде туруп турар.

МАР делегей ареназынга [illegible] каны чорудуп турар. Моол улус социалистиг дем каттыштырылга чурттарының улустары-биле кады келир үеже бүдүүреңгей базып орар.

А. БАБЕНКО

ПУР. Польшада, Хрубешув деп хоорай чоогунга совет кызыгаардан «Катовице» деп металлургия комбинадынга чедир демир-орук магистралының тудуу болза совет-польша быжыглап турар кады ажылдажылганың чайынналчак чижээ болур. Ол орук болза Польшаның байлалдарында ховар чүүл болур. Ону совет стандарттар-биле тудуп турар болгаш ол демир-орук Европада ышнаш кызыы эвес, а Совет Эвилелинде хүлээп алдынган чижек ёзугаар калбак болур.

«Катовице» комбинатка Кривой Рогтуң рудазын чүдүрген совет составтар бар. Дедир олар нүгүрнү, конусту, хөмүр-дашты сөөртүп келирлер.

ЧУРУКТА: демир-орук магистралының участоктарының бирээзи — Санок хемни кежир көвүрүг тудуп турары.

ЦАФ — СЭТА-ның фотозу

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

ГААГА, (СЭТА-ның корр). Нидерландының Коммунистиг партиязының 60 чыл юбилейинге тураскааган байырлыг хурал аңаа боол эрткен. Ко[illegible] «НКП-ның 60 чылы — таайбың, хосталга болгаш демократия дээш 60 чылдың демисели» деп лозунгну бижээн.

НКП ТК-ның Даргазы Хенк Хукстра хуралга чүве чугаалааш, НКП-ның 60 чылдардаты төөгүзү — тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук дээш, социалистиг келир үе дээш фашизмге удур ажылчы чоннарның, бүгү улустуң эрге, [illegible] селдиң төөгүзү болган деп чугаалаан.

Голландияга коммунистиг шимчээшкинниң тургустунганының кол-кол үе-чадаларын, марксизм-ленинизмниң идеяларының [illegible] дээш [illegible] оратор тодаргай чугаалаан. Совет Эвилелиниң [illegible] НКП киржип турган үеде фашизмге удур демиселге элген кижилерниң чырыткылыг тураскаалын ол демдеглээн.

Чурттуң иштики болгаш даштыкы [illegible] ажыл-чорудулгазынга аналызты кылып тура, хөй национал [illegible] тарның [illegible] удур [illegible] партия хуралдаңының [illegible] эрге-жок чугулазын ол айыткан.

Нейтронуг чепсекке удур бүгү делегейде калбарган шимчээшкинниң улуг үнер-дузазын Хенк Хукстра демдеглээн. [illegible] таварышкаш, Голландияның [illegible] чамдык чурттарының [illegible] нейтронуг бомбаны удурлаштан деп ол айыткан.

«НКП 60 чылдарның дургузунда тайбың, демократия болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселге [illegible] Бистер бо демиселди бүгү делегейниң миллион-миллион [illegible] түңнелинде медеглээн.

В. ЛЕОНОВ.

Түңнелин чугаалашкан

Бо [illegible] пединститутуң (4-кү, 5-ки) курстарының студентилери [illegible] чедип алганы теориктиг [illegible] районнарның школаларынга [illegible]

Практикант аныяк башкыларны Кызыл-Мажалыгтың, Чарынның, Хову-Аксының, Туранның болгаш өске-даа школаларның коллективтери чылыг-биле уткуп алганнар. Олар аңаа практиктиг билиглерин [illegible] зип ап, өөреникчилер-биле ажылдаарының арга-дуржулгазын [illegible] лардан өөренгеннер.

Чоокта чаа ук институттуң филология факультединиң студентилериниң педпрактика эрттиргениниң дугайында түңнел конференциязы болган. Педпрактиканың удуртукчу башкызы В. Ф. Серебренникова ону ажыткан. Күрүне практиказын чедиишкинниг [illegible] ап, практика үезинде студентилер [illegible] уроктарны эрттирген, класстан дашкаар [illegible] алдынган чедиишкиннерни база кошкак болган талаларны демдеглээн. Практикантылар барган школаларының [illegible] киржип, янзы-бүрү ужуражылгаларны [illegible] эрттирип, конференцияларга, беседаларга киржикеннер. Студентилерниң хөй [illegible] литератураның методиказын эки билирин, өөреникчилер-биле ажылдаарының аргаларын шиңгээдип алганын көргүскен. Ылангыя К. Доржукай, И. Степаненко, И. Кара-Сал болгаш өскелерниң-даа быжыг [illegible]

Школаларның кылган ажылының дугайында дээчу илеткелди студентилер конференцияга кылган. Оларның [illegible] дугайында айтып, ажыктыг [illegible] хоочун башкылары Р. Р. Бегзи, Ш. Ч. Сат олар берген.

Б. ОНДАР.

Ажылчын суурнуң музейи

Хову-Аксы суурнуң төп кудумчузу — Гагарин аттыг кудумчуда ийи каът [illegible] ажылдап турар. Моон мурнунда чылдарда ажылчыннар общежитиези турган бо бажыңны [illegible] библиотеканы мында ажыткан. Ийиги каътта ээлээн өрээлдерин музей залдары кылган.

Хову-Аксы комбинаттың тургустунганын [illegible] амгы байдалын көргүскен экспонаттар, фоточуруктар мында [illegible] Музейниң ажылдакчылары В. М. Фахартдинова биле Л. М. Туляева музейге келген кижилерге бүгү чүвени тайылбырлап берип турар. Хову-Аксының школаларының [illegible] эртемнериниң чадык кичээлдерин мында эрттирип турар.

Ажылчын суурнуң музейин республиканың өске районнарындан хөй кижилерни кээп көрүп турарын тускай дептерде бижээн. Чүгле бо чайын безин Чөөн-Хемчиктиң бөлүк саанчылары, Бии-Хемниң школачылары, Эстониядан келген туристер мында чораан болду.

Февраль айдан бээр бо музейни 4 муң ажыг кижи сонуургап көрген.

С. МААДЫ.

«Төрээн Тываның делгемнеринде» деп А. ДОСПАННЫҢ чураан чуруктары

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА

Суур чаагайжыдылгазының талазы-биле Эрги-Барлык чүгле районда эвес, республикада [illegible] Часкы олуртуп янзы-бүрү ыяштардан, чимистиг үнүштерден аңгыда, бо күзүн база 311 дөс ыяштарны немей олурткан.

Чаада кургаан азы үреттен ыяштарның орнунга чаа [illegible] Ыяштарның дөстерин, херимнерин чугайлаан. Бо ажылды агитквартиралар аайы-биле кылып турар. Ылангыя «Аялга» агитквартира эң идепкейлиг киришкен. Бо агитквартираның чурттакчылары 61 чимистиг ыяштарны олурткан болгаш [illegible] ыяштарның хериммерин чугайлап [illegible] ажылдап турар.

Суур чаагайжыдылгазынга херээженнер чөвүлели идепкейлиг киржип, херимнеринге ол ажылче [illegible] организациялар талазы-биле [illegible]

А. ЕВРОП.
Барлык-Хемчик район

ОЗАЛ-ОНДАК БОЛДУРБАС ДЭЭШ

Бистиң республиканың девискээринге ол мышкаш Кызыл хоорайга [illegible] биле башкарыкчыларының озал-ондак кылыр чоруу [illegible] турар. КАИ ажылдакчылары чадаг кижилерниң болгаш чолаачыларның талазындан чурум хажыдыышкыннары-биле эптеш чок демиселди чорудуп турар. Ол хирезинде-ле оруктуң кайы-бир участогунга озал-ондак болу бээр. Ооң чогум чылдагааннары чүдел?

Ол айтырыгны тодарады-ры-биле эрткен неделяның төнчүзүнде Кызыл хоорайкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң КАИ ажылдакчылары рейд кылган. Аңаа хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери база киришкен. Ниитизи-биле хоорайже кирип кел кызамыры-биле 20 автомобиль үнүшкен. Мында КАИ ажылдакчылары, дружинниктер найысылалдың янзы-бүрү талаларынга барып, оруктуң машиналарын [illegible]

КАИ инспектору Юрий Лопсум, хоорайның № 3 АТБ-зинде техниканың айыыл чок чоруунуң талазы-биле инженер Ю. И. Тарасов болгаш бо бөлүктүң [illegible] ның автору бар дугаарында Кызылдың чөөн талазында, хоорай биле Каа-Хем суурнуң аразында улуг орукка туруп алдывыс. Эрткен-дүшкен машиналар-ла хөй. Доктааткаш, хынаан машинавыстың соонгу, мурнуку оттары хөй турар башкарыкчы механизмнеринде үрелиишкин чок, чолаачының документизи чурум ёзугаар долдуртунган боорга, инспектор сагыжы ханганы ажок ёзулааш: «Чоруп болур силер» деп чөшкээрзэр.

Ындыг-даа болза, доктааткан машиналарывыстың чамдык чолаачыларының путёвкаларын долдурарда четпестер барын ол хыналдадан илереттивис. Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтуң УАЗ-69 маркалыг чиик машиназының чолаачызы Хертек ам чанып бар чыдарын чугаалаан. А путёвказында оон гаражтан үнген хүнүн-даа, келир үезин-даа демдеглевээн. Ол мышкаш четпестер «Шамбалыг» совхозтуң чолаачызы Буториниңң путёвказында база бар болган.

Ша[illegible] четпестерден кандыг түңнел үндүрерил? Үнер-кирер шагы демдеглеттинмээн путёвкаларның ээлеринге машиналың бодунуң тураазы-биле ажыглаарынга эптиг болуп чоруктар моон үнер. Бистиң республиканың иштинге кайнаа-даа четпес машинаның баарда, кайда чарыгдаар үезин санаары диспетчер кижиге берге эвес болгу дег. Үнген, кирген хүнүн демдеглевээн путёвкалыг чолаачы ону ажыглап алгаш, үш хонар черге беш хонуп, беш хонар черге чеди хонуп чоруур чоруктар оон үнүп турар.

1978 чылдың эгезинде улус депутаттарының хоорай Совединиң күүскому шиитпир үндүрген. Найысылалга автомашинаның озал-ондак кылыр чоруун чайладыры-биле база чадаг кижилерниң айыыл чок чоруун магалылаары-биле кудумчуга автомашиналы шакта 50 километр хире хемчээлден дүргедетпес деп мында айыткан.

Бистиң бөлүүвүс хоорайның кудумчуларынга ол хемчээл ёзугаар чоруп турду. Эрткен-дүшкен машиналарның барык шуптузу ол дүрүмнү сагып турары илдең. Телетеп чоогунга чорувуста кыры үректиг, 03—01 ТВБ дугаарлыг УАЗ-452 деп машина бисти кончуг дүрген эрте тазыды. Ону сооңдан сүрериvиске, алыс дүрген чорупорар болгаш, хөй хемчээлдиг черге четтирбеди. Доктааткаш, документизин негедивис. Чолаачызы Дерепутёвказын, машина башкарар шынназылгазын берген. Чер ажылының талазы-биле күрүнениң Чөөн Сибирьде төлевилел институдунуң Тыва салбырының машиназы болган.

— Чүге доктааткан чурум хажыдып, кудумчуга дүрген халдып чоруур силер? — деп, инспектор Дерегинден шынгыы айтырган.

— Далажывыс кончуг болду — деп, чолаачы аныяк оол дүш чок харыылады.

Тыва кижилер шаандан тура, «Далашкан күске суг-ке дүшкен» деп чугаалажып келген. Чоннуң ол мерген чугаазы бөгүн-даа күштүг болуп артпышаан. Ынчаар «далажып» чораан, озал-ондак кылган машиналар чүгле Кызыл хоорайда безин он-он четкен. Чамдык кижилер амы-тынындан-даа чарылган, бертин-бежек-даа арткан кижилер бар. Ол дугайында инспектор чолаачыга угааткан. Моон соңгаар шак ындыг чурум хажыдыышкынын кылбазы-биле сагындыргаш, талонун үттеп кагды.

Кызылдың кедээзинде автоорук-биле чоруп ор бис. Каржып эрткен машиналар-ла хөй. Орук ындындан ховуда «Москвич» бараанын хенертен көрүп кагдывыс. Ажыл шагында ээп хову-да чүнү кылып турар машина ол?

Черниң оргузун көрүп чорааш, ол машинага чеде бердивис. 53-59 ТВГ дугаарлыг хүу машина болду. Руль артында аныяк оол, кыс ында олурлар. Машинаның башкарыкчызы кымыл дээрзин айтырарывыска, аныяк оол үнүп кээп, шынназылгазын көргүстү. Юрий Граев дээрзи болган. Машинаның документизин көргүзерин инспектор Ю. Лопсум негеди, ол чок болган. Ынчан оол чаңнынга органы кыс чанның эгеледи.

— Юраның ачазының машиназы-дыр, бичии када ачыдан алдывыс, аң дораан аппарып бээр бис.

Мааңа база инспектор кыска тайылбыр кылыр ужурга таварышкан. Бадыткап турар документ чокта кымның машиназы болуру билдинмес дээрзин ол чугаалады. «Силерни салып каап, КАИ-ге чеде бээривиске, мындыг дугаарлыг «Москвич» оор алган деп дыңнадыг келген болза, канчаарыл? Оорларны көре тура салып каап, ооң соонда хомудап, катап дилээр бис бе? Орук дүрүмүнүң хажыдыышкыннарының бирээзи база бо-дур...»

Ниитизи-биле ол хүн рейд кылган бригадалар кудумчу шимчээшкининиң улуг, биче тозан ажыг хажыдыышкыннарын илереткен. Тос кижи руль артынга эзирик чорааш, машина башкарар эргезин казыткан. Оларга Кодээ ажыл-агый министерствозунуң ветеринарлыг сал-[illegible] чолаачызы С. Абдурахманов, ИХМ-ниң капитал тудуг килдизиниң чолаачызы О. Монгуш, «Тыва суг-тудуг» трестиң автобаазазындан П. Конев, Садыг министерствозунуң АТБ-зиниң тракторизи А. Рощупкин болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Чолаачыларның чурум хажыдыышкыны болдур. Бис төлээде, ажыл-агый-ларының организациялыриның диспетчерлери, механиктери гаражтан үнген машиналарының баар, кээр үезин санап тыпкаш, путёвкаларынга демдеглеп турар болза, чурум хажыдыышкыннары кызырлыр дээрзин ук рейдиниң түңнели көргүскен. Ынчангаш техниктиг үреттиишкин чок машиналарның документилерин бүрүн долдуртунган чолаачыларның орукка чоруурун чедип алыр дээш машиналыг организациялар бүрүзү ажылдаар ужурлуг.

Д. ЧЫДЫМ.
«Шынның» корр.

ТВ

НОЯБРЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible] — «Үе». Информастыг программа.
10.45 — Эртенги гимнастика
11.05 — «Шулуктерни номчуп тура...»
11.35 — «Кортпазының стратегиязы». Хөй [illegible] телефильм. 1-ги сериязы.
12.40 — «Кино аан-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.40 — В. Вербицкийниң удурталгазы-биле ССР Эвилелиниң [illegible] үлегерлиг симфония оркестриниң концерти. Делегей конкурстарының лауреады Г. Кремер ырлаар.
14.35 — 16.00 Чапсар.
[illegible] — «Чогаадыкчы чоруктуң дээштини». Документалдыг фильм.
[illegible] — «Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиннери». «ССРЭ Конституциязы — бистиң амыдыралывыстың кол хоойлузу». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң юстиция министриниң бирги оралакчызы А. Я. Сухарев чорудар.
[illegible] — «Щелковскийниң хөвеңсаламп комбинады». Күш-ажылчы коллектив дугайында очерк.

КЫЗЫЛДАН

[illegible] — «Хожудап турарлар чокка». Документалдыг фильм.
[illegible] — «Отчугаш». Дамчыдылга.
[illegible] — Телемедээлер.
[illegible] — «КАИ-ниң экраны». Дамчыдылга.
[illegible] — «Ол болу берип болур». Документалдыг фильм.
[illegible] — Телемедээлер.
[illegible] — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

[illegible] — Медээлер.
[illegible] — «Хөглүг ноталар».
[illegible] — «Эртемниң амыдыралы». Молекулярлыг биологияның болгаш биоорганиктиг химияның айтырыглары. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ЭА-ның оралакчы президентизи академик Ю. А. Овчинников чорудар.
[illegible] — «Улустуң хөгжүм херекселдери». (Тула).
21.15 — «Кортпазының стратегиязы». 2-ги сериязы.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
[illegible] — «Музыка амыдыралы». Телеальманах. Дамчыдылганы композитор А. Петров чорудар. Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible] — Армян ССР-ниң [illegible] тантыышкын [illegible] ансамбльниң концерти.
[illegible] — «Бурунгу Бенинниң аныяк үези». Документалдыг фильм.
[illegible] — «Харылганар, геристтер».

КЫЗЫЛДАН

[illegible] — 21.05 «Фауст». Телефильм-опера. 2-ги сериязы.

Агаар

Кызылдың агаар [illegible] бөгүн республикага бүргеп, ааяр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Барыын чүк [illegible] хаттың дүргени секундада 1-6 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 13-18 градус соор.

Кызылга бүлүттээр, быскан хар чаар, хаттың күжү секундада 1-6 метр чедер. Агаарның температуразы 14-16 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мээң чечег болгаш мнак аңым» 10.00, 12.05, 14.10, 16.15, 18.20, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Валерий Чкалов» 9.00, 11.30, 15.00, «Коргуттурбас эм» 12.40, 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Хоорайның кыйгызы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Карлос Эспинозаның хүн демдеглели» 15.00, «Моррисвилль шивээниң хуулгаазыны» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17531. Чагыг № 2733.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 275 (10872) | 1978 чылдың ноябрь 30, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Юрий Гагарин аттыг шаңналдарны тывыскан

МОСКВА. (СЭТА-ның корр.). Россия Федерациязының эң мурнакчы чер ажылдакчыларын болгаш малчыннарын ноябрь 28-те Звездный хоорайга хүлээп алган. Социалистиг чарышка эң бедик көргүзүглерни чедип алган болгаш Юрий Гагарин аттыг вымпелди чаалап алган 115 мурнакчы коллектив аңаа чедип келген. Ол хүндүлүг шаңналдарны ССРЭ-ниң космонавтылар отряды тургускан.

РСФСР-ниң кодээ ажыл-агый министри Л. Я. Флорентьев шаңнатканнарга байыр чедирген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын шиитпирлээринге Россияның кодээ ажыл-ишчилери улуг салыышкынны киирген дээрзин ол демдеглээн. Бо чылын тараа культураларының эң бедик дүжүдүн өстүрүп алган. Күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелер чедиишкинниг күүсеттинген.

Хүндүлүг вымпелдерни ужудукчу-космонавтылар П. И. Климук, В. И. Севастьянов, Ю. Н. Глазков, В. Д. Зудов, Г. В. Сарафанов олар тывыскан.

Литератураның, уран чүүлдүң ажылдакчылары Ю. Гагарин аттыг шаңналдың лауреаттарынга байыр чедиргеннер.

РСФСР-ниң колхозтарының болгаш совхозтарының мурнакчылары Юрий Гагаринниң туразкаалынга чечектер салган болгаш Звездный хоорайның музейинге чораганнар.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

Ноябрь 28-те ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң даргалааны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ээлчеглиг хуралы болуп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының онгу сессиязын эрттирери-биле холбаалыг айтырыгларны көрген.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң түңнелдеринге чаагай сеткил ханыышкынын Президиум кежигүннери илергейлээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазында тайылбырлаттынган түңнелдерни болгаш айытышкынарын Президиум бодунуң ажыл-чорудулгазының үндезини болдурарын онзалап демдеглээн.

Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырары, 1979 чылда чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планын доллур база ажыр күүседири СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын боттандырарынга, совет улустуң чаагай байдалын бедидериниң төлевилеттинген программазын күүседиринге чугула базым болур деп бүзүрел илергейлеттинген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының хүн айтырыгларының болгаш ажылдаарының чурумунуң дугайында саналдарны Президиум көрүп, чогуур доктаалды хүлээп алган.

1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын база 1978 чылдың планының канчаар күүсеттинип турарын, 1979 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин болгаш 1977 чылда бюджет күүселдезиниң дугайында отчётту баш удур көөр талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының План-бюджет болгаш доктаамал өске-даа комиссияларының ажылының доозулганының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Президиумнуң хүн чурумунга — ССРЭ хамаатызы болурунуң дугайында ССРЭ-ниң Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайында база ССРЭ-ниң орденнерин болгаш медальдарын биле шаңнаарының практиказын улам ыңай сайзырангайжыдарының дугайында айтырыглар киирген. Хамаатызы болурунуң дугайында Хоойлунуң төлевилелин ССРЭ-ниң Дээди Совединге көөр кылдыр Президиумнуң өмүнээзинден киирер деп шиитпир хүлээп алдынган; ССРЭ-ниң орденнериниң, медальдарының болгаш хүндүлүг аттарының дугайында ниити дүрүмнүң төлевилелин белеткээр талазы-биле Президиумнуң комиссиязын тургускан.

ССРЭ Конституциязын барымдаалааш, улус депутаттарының район, хоорай, хоорайларда район, суур болгаш кодээ Советтериниң кол эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында Хоойлуга өскерилделер база немелделер киирер дугайында айтырыгны көрген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чогуур чарлыктарын хүлээп алган.

Ада-чурт дайынының I болгаш II бөлүүнүң инвалидтеринге үндүрүглер талазы-биле немелде чиңгелделер дугайында Хоойлу төлевилелин, ССРЭ-ниң Дээди Совединге онгу чыыштың соңгулдаларын эрттирер дугайында доктаалдың төлевилелин, ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессияларының аразында үеде Президиумнуң хүлээп алганы дыка хөй чарлыктарын ССРЭ-ниң Дээди Совединге көөр кылдыр киирер деп шиитпирни Президиум хүлээп алган.

Күрүне амыдыралының өске-даа чамдык айтырыгларын чугаалашкан.

Хүн чурумунуң айтырыгларының дугайында хуралга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазы Г. И. Ващенко, Национальдар Совединиң Хоойлу дүрүмнер саналдаар комиссиязының секретары В. И. Прохоров, ССРЭ-ниң Дээди Судунуң даргазы Л. Н. Смирнов, ССРЭ-ниң Чиңгине прокурору Р. А. Руденко олар санал бергеннер.

Айтырыгларны чугаалажырынга В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, Г. В. Романов, В. В. Щербицкий, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, А. Ф. Ватченко болгаш Президиумнуң өске-даа кежигүннери киришкен.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының онгу сессиязы

ДҮҮН КРЕМЛЬГЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының онгу сессиязы бодунуң ажылын ноябрь 29-та Кремльдиң Улуг ордузунда эгелээн. Сессияның мурнуу чарыында СЭКП Төп Комитединиң Пленуму болган. 1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планының база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдериниң дугайында Пленумнуң доктаалын, Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын совет кижилер улуг сонуургал-биле болгаш чаагай сеткил ханыышкыны-биле уткааннар.

Л. И. Брежневтиң тайылбырлаан түңнелдерин болгаш айтышкыннарын Пленум бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнүп көрген. Ону бүгү партия, совет, профэвилел болгаш комсомол органнарының ажыл-чорудулгазының үндезини болдурарын шиитпирлээн.

1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдерин Пленум колдуунда чүүлдүг деп көрген. Ол төлевилелдерни ССРЭ-ниң Дээди Совединге чугаалажып көөрү-биле киирерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге дааскан.

Планның болгаш бюджеттиң төлевилелдери — сайзырангай социализм чуртунуң экономиказының улуг аргаларының, улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин улам ыңай бедидер дугайында Коммунистиг партияның сагыш салыышкынының чайыннадчак херечилели болур. Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планнарын күүседир дээш демиселди совет кижи бүрүзү бодунуң хуу херэ кылдыр санап, аңаа бодунуң бүгү күштерин, билиглерин, дуржулгазын берип турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын дүрген болгаш эң дээре күүседир деп чүткүл чогаадыкчы күш-ажылдың үлегерчижээн доктаамал көргүзүп турар социалистиг чарыштың калбак хемчээлинден тодаргай илереттинген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы эртенгиниң 10 шакта Эвилел Совединиң болгаш Национальдар Совединиң каттышкан хуралы-биле эгелээн.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, Э. А. Шеварднадзе, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, М. С. Горбачев** оларны депутаттар болгаш аалчылар диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Сессияның хүн айтырыгларын болгаш ооң ажылдаарының чурумун депутаттар чаңгыс үн-биле бадылаган.

Сессияның хүн чурумунуң айтырыглары:

1. Кыргыс ССР-ден болгаш Эстон ССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчыларының дугайы.

Айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму киирген.

2. 1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайы база 1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттинип турарының дугайы.

Айтырыгны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели киирген.

3. 1979 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайы болгаш 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайы.

Айтырыгны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели киирген.

4. ССРЭ хамаатызы болурунуң дугайында ССРЭ Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайы.

Айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму киирген.

5. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаарының дугайы.

Айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму киирген.

Даргалакчы—Эвилел Совединиң Даргазы **А. П. Шитиков** хүн чурумунуң бирги чүүлүн көөрүнче кирерин саналдаан.

Депутат **Т. У. Усубалиевке** сөс берген. Кыргыс ССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызынга Кыргыс ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **С. И. Ибраимовту** соңгуурун болгаш депутат Т. Кулатовтуң пенсияже үнгенинге холбаштыр ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы хүлээлгезинден хостаарын ол саналдаан. Ол саналдарны чаңгыс үн-биле бадылаан.

Депутат **В. И. Клауссоннуң** саналын ёзугаар Эстон ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **И. Г. Кэбинни** Эстон ССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызынга чаңгыс үн-биле соңгаан.

«1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттинип турарының дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрплан даргазы депутат **Н. К. Байбаков** кылган.

Сессия ажылын бөгүн үргүлчүлээр.

(СЭТА).

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ЧАА БЕДИКТЕРИНЧЕ

1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттинип турарының дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрплан даргазы депутат Н. К. БАЙБАКОВТУҢ илеткели

Эргим эштер, депутаттар!

СЭКП ТК-ның Пленумунуң чүүлдүгзүнүп көргени, министерстволарның, ведомстволарның болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң киржилгези-биле ажылдап кылган, 1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының төлевилелин силерниң чугаалажып көөрүңер-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели киирип келди. План төлевилели болза СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң болгаш СЭКП ТК-ның оон дараазында Пленумнарының тодарадканы совет ниитилел хөгжүлдезиниң социал-экономиктиг сорулгаларынга үндезилеттинген, онгу беш чыл планының күүсеттинип турарының байдалын база барымдаалаан.

Совет улус Коммунистиг партияның, оон Төп Комитединиң удуртулгазы-биле беш чылдың эрткен чылдарында чаа-чаа кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган: чурттуң экономиктиг деңнели гүүрү өскен, чоннуң чаагай чоруу бедээн, делегей экономиказынга бистиң Төрээн чурттуң турушталары быжыкканы деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның Пленумунга 1979 чылдың план төлевилелин чугаалажып турар үеде демдеглээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылганы партияның экономиктиг стратегиязын долу болгаш ажыктыг боттандырар дээш партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнарының чогуур кызээнгейни негеп турар ажылдың шиитпирлиг участоктарын болгаш партияның база бүгү улустуң күжениишкиннерин мөөңнээр чогуур ажылдарны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында тодараткан.

1978 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ ЭКОНОМИКТИГ БАЗА СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫНЫҢ КАНЧААР КҮҮСЕТТИНИП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Социалистиг чарышты масалыы-биле калбартканының, ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарының, совет интеллигенцияның маадырлыг күш-ажылының ачызында, партияның болгаш оон Төп Комитединиң политиктиг болгаш организакчы улуг ажылының түңнелинде бистиң чуртувустуң экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаарынга, сайзырангай социалистиг ниитилелдиң өзүп турар херегледерин хандырарынга бурунгаар чаа базымнарны 1978 чылда кылган.

Партия Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кол кичээнгейни үндезин, улам чугула айтырыгларга мөөңнээн, мурнакчы дуржулганы барымдаалаан, бар четпестерниң чылдагааның илереткен болгаш оларны чайладыр талазы-биле хемчеглерни тодараткан.

Улус ажыл-агыйын, ооң чамдык адырларың хөгжүдериниң, оларның техниктиг деңнелин бедидерниң, продукцияның шынарын экижидериниң, чамдык адырларда тургустунган деңдеспээн эвес чүүлдерни чайладырының кол айтырыгларының, чугула объектилерни ажыглалга кирерин хандырар талазы-биле чамдык доктаалдарны СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Бистиң ажыл-агыйжы чедиишкиннеривисти херегледе болгаш чыылдага ажыглап турарывыс, экономиктиг өзүлдениң түңнел кезээ болур национал орулгадан көрүп боор бис. 1977 чылга деңнээрге ол 4 хуу өскен азы барык 16 миллиард рубль, а беш чылдың үш чылдарында—48 миллиард рубль болган. Национал орулганың кол кезии—дөрттүң үш кезии хиреззи—чоннуң чаагай чоруун бедидер талазы-биле чугула сорулгаларны шиитпирлээринге берип турар.

Бистиң экономикавыстың кол адыры — социалистиг үлетпүр турушттуг темп-биле хөгжүп турар. Бо чылын үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1977 чылга бодаарга, 29 миллиард рубльге азы планда 4,5 хуу кылдыр көрдүнгенинден 5 хуу өзер, а беш чылдың үш чылдарында 16 хуу азы 82 миллиард рубль ажыг болур. Продукцияларның шынары экижээн, 59 муң кылыгларга Күрүнениң Шынар демдээн тывыскан.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдези эртем болгаш техниканың чедиишкиннеринге даянып турар, оларның түңнелдерин практикага идепкейлиг киирээдип ап турарындан чурттуң чамдык районнарынга агаар-бойдустуң байдалы дыка нарын болза-даа, бо кодээ ажыл-агый чылы ниитизи-биле чедиишкиннг доозулган. Ооң түңнелдери — ол болза кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң материал-техниктиг баазазын бүгү тала-биле быжыглаар талазы-биле партияның болгаш күрүнениң угланыышкынын боттандырганы, колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының маадырлыг күш-ажылы, хоорайның ажыл-ишчилериниң кодээге дузаламчызы, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының организакчы улуг ажыл-чорудулгазы боор турар.

Чурттуң бүгү төөгүзүнде эң хөй—235 миллион тонна тараазы алган. Чурттуң хөвең өстүрүкчүлери улуг чедиишкиннерлиг боор, 8,3 млн тонна хөвенни чыыш алган.

1978 чылда бүдүрүлге, чуртталга-коммунал болгаш культура тургузуушкунунуң улуг программазын күүсеткен. Акшалаайдырыышкынның бүгү дөстериниң күсели-биле капитал салыышкыннарының хемчээли 126 миллиард рубль ажыг азы 1977 чылдаазындан 4 миллиард рубль хөй болур. Ол ышкаш беш чылдың үш чылдарында капитал салыышкыннарының хемчээли 367 миллиард рубль азы тоску беш чылдың ол-ла үезинге деңнээрге 33 хуу хөй болур.

Кол фондулар — чурттуң национал байлааның кол кезээ — бо чылын 7 хуу немей өзер болгаш 1,5 триллион рубль, оон иштинде бүдүрүлге фондулары — бир триллион рубль болур.

Материалдыг бүдүрүлгениң хөгжүлдезинде чедиишкин СЭКП-ниң XXV съездизиниң айыткан улуг хемчээлдиг социал программаны чайгылыш чок боттандырар арганы берген. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак шалыңы, колхозчуларның күш-ажыл төлевири болгаш херегледиң ниитилел фондулары бо чылдың планында көрдүнгенинден элээн бедик болур.

Бистиң планнарывыстың социал программазының чугула кезээ — чуртталга-коммунал тудуу болур. 1978 чылда ниити шөлү 109 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажыглалга кирер. Беш чылдың үш чылдарында чурт 323 миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлүн алыр, ол чорук 32 миллион кижиниң чуртталга-амыдыралын экижидер арганы бээр.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы ниитиниң чемпенилге бүдүрүлгелериниң саарылгазын киириштир алырга, 4,5 хуу, а ачы-дуза чедирериниң хемчээли 7,7 өзер.

Бо чылын чурттуң даштыкы садыг саарылгазы беш чыл планын өзугаар 1980 чылда көрдүнген хемчээлди ажар.

Бистиң чуртувус экономиктиг болгаш социал хөгжүлдеге чаа улуг базымнарны кылганын бо бүгү чүүлдер херечилеп турар.

Оон-биле кады партия, ооң Төп Комитеди улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында шиитпирлеттинмээн элээн эвес сорулгаларның бар боор турарынче, бүдүрүлге өзүлдезиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүнүң, хөй курлавырларын чедир ажыглавайн турарынче, продукцияның бот-үнезин чиигедериниң, күчүлерни ажыглаарын экижидериниң курлавырларын четче ажыглавайн турарынче бистиң кичээнгейивисти угландырып турар.

Капитал тудугда байдалдың экижиишкини оожум чоруп турар. Демир-орук транспорту чамдык чугула чүъктерни дажыглаарының планын күүседип шыдавайн турар.

Бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың организациязында чамдык хажыдыышкыннар, план чурумунуң үрээшкиннери, ведомстволар аразында кагжыышкыннарның болгаш шалыпчы эвес чоруктуң илерээшкиннери үстүнде айыткан четпестерниң тыптырынга улуг салдарны чедирген.

Планнарны ыяап-ла күүседири күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң болгаш ооң удуртукчуларының эң чугула күрүне хүлээлгези болгаш оларның ажыл шынарының көргүзүүү болур. 1979 чылдың планын хүлээп ап тура, ажыл-агый эргелелиниң органнарының, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның күжениишкиннери бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидеринче, ажыл-агыйларның иштики курлавырларын дилеп тыварынче болгаш мобилизастаарынче угланыры эргежок чугула, ол бүгүнү бистен партия Төп Комитеди болгаш Совет чазак шыңгыы негеп турар.

1979 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ КОЛ СОРУЛГАЛАРЫ, ТЕМПИЛЕРИ БОЛГАШ ПРОПОРЦИЯЛАРЫ

1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының төлевилели улус ажыл-агыйын улам ыңай көдүреринче, чоннуң амыдырал деңнелин бедидеринче болгаш чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынче угланган.

Экономика хөгжүлдезиниң темпилерин бедидерин, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруунуң, хамыктың мурнунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн өстүреринниң болгаш материалдыг курлавырларны камнаарының көргүзүглерин экижидерин, техниктиг дезиилгени дүргедедирин, улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге эң эки деңзигүүрнү чедип алырын үш планның онаалдалары баш бурунгаар көрүп турар.

1979 чылда национал орулга бо чылга деңнээрге, 4,3 хуу өзер, азы 1978 чылда 16 миллиард рубль турганындан 1979 чылда 18 миллиард рубль кылдыр өзер. Ол чорук чоннуң амыдырал деңнелиниң кол көргүзүглерин 1978 чылга бодаарга, элээн бедидер, чылдаңның хемчээлин улгаттырар арганы бээр.

Үлетпүр продукциязын бүдүрерин 1978 чылда көрдүнгени 5 хууга бодаарга, 5,7 хуу кылдыр, а кодээ ажыл-агый продукциязының хемчээлин бо чылда доктааттынган 4,1 хууга бодаарга, 5,8 хуу кылдыр өстүрери көрдүнген.

Бүдүрүлгени өстүрер талазы-биле айыткан онаалдаларны чедиишкиннинг күүседириниң кол неголдези болза курлавырларны ажыглаарын күштелдириринче партияның айыткан угланыышкынын ажыл-агыйның чорударының бүгү деңнелдеринге ыяап-ла күүседири, чоннуң күш-ажылы-биле тургустунган бүгү чүүлдерни бүгү хемчеглер-биле камгалап кадагалаары болгаш камныг ажыглаары болур.

1979 чылдың планының кол сорулгаларының бирээзи болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрерин дүргедедири болур, ону 1978 чылда үлетпүрге 3,6 хуу кылдыр көрдүнген турганындан 1979 чылда 4,7 хуу кылдыр, тудугга — 2,8 хуу турганындан 4 хуу кылдыр, демир-орук транспортунга — 1,4 хуу турганындан 2,1 хуу кылдыр өстүрери көрдүнген.

Материалдыг курлавырларның дыка улуг камналгазын чедип алыры доктааттынган. Үлетпүрнүң бүдүрүлге күчүлерин улам долу ажыглаарын эргежок чугула деп санаан.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга эртем-техниктиг дезиилгени дүргедедир, бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидер, дезиилгелиг технологияны ажыглаар, продукцияның чаа хевирлерин шиңгээдип алыр талазы-биле онаалдаларны планда база айыткан.

1979 чылда капитал салыышкыннарының хемчээли акшаландырыышкынның бүгү дөстериниң күсели-биле 132 миллиард рубль чедир өзер, азы бо чылын болур кылдыр көрдүнген деңнелден 4,5 хуу хөй болур. Оларны бүдүрүлгениң адырларынга хуваары улус ажыл-агыйын деңдеспии хөгжүдериниң болгаш эртем-техниктиг дезиилгени дүргедедириниң сорулгаларынга чагыртыр.

(Төнчүзү 2-ги арында).

Чүък сөөртүлгези—хүнүнүң чугула айтырыы

ХОНУКТА-ЛА—2641 ТОННАНЫ

Республиканың улус ажыл-агыйының херегледчи хандырары-биле Тыва АССР-же 183,3 муң тонна кодээ ажыл-агый чүъгүн немей киир сөөртүрүн, оон иштинде бо чылдың төнчүзүнге чедир 70 муң тонна үрезинни, ногааны, комбикормнарны болгаш тараа салазын, а 1979 чылдың бирги чартыында — 112,0 муң тонна чүъкту сөөртүрүн СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың октябрьда хүлээп алган доктаалында айыткан.

Ол чугула доктаалды хүлээп алганындан бээр 1 ай эрткен. Абакан, Минусинск, Абаза хоорайларның бараан шыгжаар баазаларындан Тыва АССР-же чүък сөөртүр талазы-биле ажылда чамдык чедиишкиннер чедип алдынган дээрзин республика штабының чоокта чаа болуп эрткен ээлчеглиг хуралынга демдеглээн. Ылангыя эрткен неделяда транспорт бүдүрүлгелери чүък сөөртүлгезинде ажылын дыка экижиткен.

Эрткен неделяда Тываның автомобилистери Абаканның, Минусинскиниң болгаш Абазаның бараан шыгжаар баазаларындан республикаже 16 муң тонна чүъкту сөөрткен, азы ноябрь 20-ден 26-га чедир хонукта сөөрткен чүъктүң хемчээли 2.641 тонна болган.

Саян артындан чүък сөөртүр талазы-биле хонукта планныг онаалдаларын «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының чолаачылары доктаамал ажыр күүседип турар. Ол коллективтиң чолаачылары эрткен неделяда планга немей 80 тонна чүъкту сөөртүп, хонукта дажыглаар чүъгүн 13,3 тоннага ажырган.

Тыва автоорук эргелелиниң хонукта дажыглаар чүъгүн 13,3 тоннага ажырган. Тери хонукта кылыр планныг онаалдаларын ажыр күүседип турар. Олар неделяда дараалашкаа-биле 41 болгаш 72 тоннага ажырганнар.

Ниити ажыглалдың транспорту эрткен неделяда Тывааже 11.955 тонна чүъкту сөөрткен, азы планныг онаалдадан 1.755 тонна хөй. А республикаже чүък сөөртүрүнге дузалажыры-биле Тываның транспорт эргелелинче Абакандан, Красноярскиден келген чолаачылар 5.448 тонна чүъкту сөөрткен.

Ынчалза-даа Транспорт эргелелиниң автобүдүрүлгелериниң неделяда чүък сөөртүрүнүң планын чүгле № 3 АТБ күүсеткен. Транспорттуң септелгезинче кичээнгейниң кошкаавдан автомобильдер рейсче долуву-биле үнмейн турар.

ГАИ ажылдакчылары Саян артындан чүък сөөртүп турар автомашиналарның техниктиг хыналдазын кылгаш, хынаттынган 195 машинаның 58-и рейсче үнүп чоруур аргазы чок болганындан гаражче дедир эгиткен. Оларның эң хөйү Транспорт эргелелиниң машиналары болган.

Кыш дүшкени-биле холбаштыр автотрассада оруктуң байдалы нарыыдаан. Ооң-биле чергелештир ында шимчээшкин база улгаткан. Ынчангаш ол орукту эки байдалга доктаамал тургузар дээш орукчулар хөй ажылдарны ында кылып турар. Ынчалза-даа оруктуң чамдык участоктарында тайгыр, чайынналдаан черлер ам-даа бар. Ындыг байдалда чолаачыларның эң кичээнгейлиг болуру чугула.

ГАИ-ниң доктаамал болгаш кежүп чоруур постуларының хөй-ниити автоинспекторларының ажылын улам экижидери чугула дээрзин республика штабының хуралынга айыткан. Автомобильдерниң шимчээшкинин башкарарындан транспорт конвейериниң орукка ажылы улуг-биле хамааржыр апаар. А Кодээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазының болгаш оон-даа өске чамдык автоажыл-агыйларының удуртукчуларының ГАИ ажылдакчыларынга дузалажыры-биле хөй-ниити автоинспекторларын тускайлап бербейн турарын республикаже чүък сөөртүлгезин таарыштырар талазы-биле комиссияның хуралынга демдеглээш, ону моон соңгаар болдурбазын ол автобүдүрүлгелериниң удуртукчуларынга хүлээткен.

М. КАЛЧАН.

БАМ-да

ХАБАРОВСК. (СЭТА). Байкал-Амур магистралының туттунуп турар черинде үлетпүр бүдүрүлгелериниң саны өзүп турар. Ында чоокта чаа база бир арга-ыяш ажыл-агый чери ажыттынган. Баджал биле Бурей сыннарының районунда турар бо бүдүрүлге бир миллион гектар хире черниң арга-ыяжын камгалаар, ажылдап кылыр хүлээлгелиг.

Хабаровск крайда арга-ыяш ажыл-агыйларының саны 48 четкен. Оларның хөй кезии БАМ-да.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ЧАА БЕДИКТЕРИНЧЕ

(Эгези 1-ги арында).

Бистиң хөгжүлдевистиң техниктиг болгаш экономиктиг айтырыгларын шиитпирлээрде, бистер күш-ажылдың делегей хуваалдазының, ылангыя ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле экономиктиг интеграцияның артык шыңнарларын улам калбаа-биле ажыглап турар бис.

Экономика өзүлдезиниң улам бедик темпилери болгаш 1979 чылдың планында көрдүнген бүдүрүлгениң ажыктыг чорууң бедидериниң онаалдалары планныг даалгаларны чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир арганы бээр шак ындыг хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын министерстволардан болгаш ведомстволардан, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринден негээр.

1979 чылдың планын болгаш беш чылды ниитизи-биле чедиишкинниг күүседириниң эң чугула негелдези болза социалистиг чарыштың бүгү хевирлерин улам калбартырында, бүдүрүлгениң ажыктыг чорууң бедидеринче угланган уткуштур планнарны бүдүрүлгелерниң хүлээп алырында болур.

ҮЛЕТПҮР

Үлетпүр продукциязының хемчээли 1978 чылда 28 миллиард рубль турганынга бодаарга, 1979 чылда 33 миллиард ажыг рубльге көвүдээр; бүдүрүлгениң структуразын улам сайзыраңгайжыдарын, продукцияның шынарын бедидерин айтып турар.

Экономиканың фундаментизи — аар үлетпүрнүң быжыг туруштуг, балансылаттынган өзүлдезин хандырары—бистиң күрүне планнарывыстың ооң турган болгаш боор-даа турар. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин («А» бөлүк) кылып үндүрери бо чылдың 5,3 хуузунга бодаарга 5,8 хуу немежир. Техниктиг дешпилгени боттандырып турар адырлар—машина тудуушкунунуң, химия болгаш нефть-химия үлетпүрүнүң демангүүрү улгадыр.

Чоннуң бараан курлавырлары-биле төлевир кылыр арганы хандырар сорулга-биле үлетпүрнүң «Б» бөлүүнүң өзүлдезиниң темпизин бо чылдың 4 хуузундан 1979 чылда 5,4 хуу чедир шапкынчыдарын көрүп турар.

Одалга-энергетиктиг комплекстиң хөгжүлдеринче планда улуг кичээңгей салып турар. Электри энергиязын бүдүрери 1265 миллиард киловатт-шак болур болгаш 1978 чылдаазынга деңнээрге, 4,8 хуу немежир. Оон-биле кады атом-биле ажылдаар электри станцияларынга электри энергиязын кылып үндүрери 21 хуу көвүдээр.

Нефтини болгаш нефть конденсадын казып тывары бо чылдыындан 20,5 миллион тонна ажыг—593 миллион тонна хемчээлдиг кылдыр планнаан. 404 миллиард тонна ажыг кубометр газты казар, ол дээрге 1978 чылдыындан 30 миллиард кубометр хөй-дүр. Ол ышкаш 10 муң километр ажыг узун дурттуг нефть болгаш газ дамчыдар хоолайны салдаш, ажыглалга кирери эргежок чугула.

Хөмүр-дашты бо чылдыындан 23 миллион тонна хөйнү азы 752 миллион тоннаны казып тывары айыткан.

Оттулар чүүлдүң болгаш электри энергиязының планда көрдүнген бүдүрер хемчээли улус ажыл-агыйының херегледин колдуунда хандырар, ынчалза-даа камналга чуруму шыңгыы сагыыр, нитти курлавырларны долузу-биле ажыглаары чугула.

Машина тудуушкунунуң болгаш капитал тудугнуң хөгжүлдези металл продукцияларын моон соңгаар улам хөйнү кылырын негеп турар. Кара металлдардан белеткээн демирни 108,7 миллион тонна чедир болгаш каң хоолайларны 18,2 миллион тонна чедир бүдүрүп үндүрерин планда айыткан. Металл конструкцияларның камналгалыг хевирлериниң сортаментизин калбартың, оларның ажыглаттынар хемчээлин улгаттырар. Өңнүг металлургия улам хөгжүүр.

Химия болгаш нефть-химия үлетпүрүн улам хөгжүдери көрдүнген. Минералдыг чемишкиндилгелерни бүдүрүп үндүрери 1978 чылдыынга деңнээрге 10,5 хуу көвүдээр болгаш 111 миллион тонна болур.

Ыяшты улам-на долузу-биле ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни ап чорударын көрүп турар. Целлюлоза-саазын үлетпүрү улам хөгжүүр.

Цементиниң 130 миллион тоннаны азы 3 миллион тонна хөйнү бүдүрүп үндүрерин айыткан.

Машина тудуушкуну болгаш демир болбаазырадып кылыры улуг хөгжүлдени алыр. Бо адырның продукциязының немелде өзүлдези 8,2 хуу болур. Шынарының дээди категориязының продукциязының хемчээлин бедидер.

Металл болбаазырадып кылырының улгадыры-биле чергелештир ооң структура-тургузуу база улам сайзыраар.

1979 чылда 2,2 миллион автомобильдерни бүдүрүп үндүрер, чүък сөөртүр автомобильдерниң чүък алыр ортумак арга-шинээ бедиир. КаМАЗ-ка чүгле чаңгыс чылда автомобильдер бүдүрүп үндүрери 1,7 катап көвүдээр болгаш 70 муң кезек чедер.

Технологтуг чорудулгаларны башкарарының автоматчыдарынга ажыглаар машиналарны кылып үндүрери 1,4 катап, санаалганың электроннуг машиналарынга ажыглаар периферийлиг дериг-херекселдерни —1,3 катап хөйнү бүдүрери көрдүнген.

Кодээ ажыл-агыйының машиналарын бүдүрүп үндүрери 4,7 хуу көвүдээр. Күжү улуг тракторларны бүдүрери 1978 чылдыы-биле деңнээрге, оон 20 хуу көвүдээр. Мал ажылынга болгаш мал чемнерин бүдүрүп кылыр машиналарны кылыры 5,8 хуу немежир.

Үлетпүрнүң чиик болгаш аъш-чем адырларынга херегленттиглер сайзыраңгай, бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни бүдүрүп үндүрери дыка көвүдээр. Үлетпүрнүң улустуң херегзээр бараанарын кылып турар адырларын хөгжүдеринче болгаш оларның шынарын экижидип, ассортиментизин калбартырын планда калбаа-биле көрүп турар. Ол адырларны улам шапкынныг-биле хөгжүдери— чоннуң чаагай чорууң бедидериниң чүгле кол негелдези эвес, харын база бистиң бүгү экономиканыстың ажыктыг чорууң өстүрериниң эң чугула фактору.

Чиик үлетпүрнүң продукциязының хемчээли 4,6 хуу улгадыр. Оон-биле кады өөс таавының бүгү хевирлерин бүдүрүп үндүрери 4,7 хуу улгадыр.

Аъш-чем болгаш балык үлетпүрүнүң продукциязын бүдүрери ниитизи-биле 6,3 хуу немей өзер. Аъш-чем үлетпүрүнүң аң чугула сорулгазы — чиг-эттиг улам долдур ажыглаары, бүдүрүп турар продукциязының шынарын экижидери болгаш ассортиментизин калбартыры.

Микробиологтуг үлетпүрнүң продукциязын бүдүрүп үндүрери чыл дургузунда 3 хуудан ажыг көвүдээр. Ол болза мал ажылының ажыктыг чорууң улгаттырарынга улуг идиг-дир.

Культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агыйга херек бараанарны бүдүрүп үндүрери бо чылдың деңнелинден 8,4 хуу бедиир болгаш 38,6 миллиард рубль кылдыр тодараткан.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш кодээ ажыл-агыйны интенсификастаар талазы-биле бистиң партиявыстың ажылдап кылганы үр үениң комплекстиг программазын боттандырары 1979 чылдың планының кол сорулгаларының бирээзи болур.

1979 чыл болза СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга херек кырында боттандырып эгелээриниң баштайгы чылы болур деп СЭКП ТК-ның мырыңай чаа болуп эрткен Пленумунга эш Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээн. Кодээ ажыл-агыйны деңг-дески, бүгү талалыг хөгжүдерин база ооң бүгү адырларының ажыктыын, чоннуң амыдыралының деңнелин улам ыңай бедидерин хандырарын, чуртту кодээ ажыл-агый продуктулары база ооң чиг-эди-биле бүзүрелдиг хандырарын партия кодээ ажыл-агыйның кол сорулгазы кылдыр тодаргайлаан.

Келир чылын кодээ ажыл-агыйның нитти продукциязының хемчээли беш чыл планында көрдүнгени-биле тодаргайлаттынган, ол болза 1978 чылда ону чедип алырындан 5,8 хуу хөй боор турар.

Чер болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрериниң немелде өзүлдезин колдуунда интенсивтиг факторларның күзели-биле чедип алырын планнап турар.

Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң чугула курлавыры болза колхозчуларның, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хууда дузалал ажыл-агыйы болур. Ынчангаш оларга чаш малдарны база мал чемин садар, хөрзүнү ажылдап кылыр болгаш продукцияны сайгарар талазы-биле чогуур дузаны көргүзер херек.

Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам ыңай хөгжүдерин планда көрүп турар. Ол адырны хөгжүдеринге күрүнениң капитал салыышкыны 23,5 миллиард рубль хемчээлдиг кылдыр, азы беш чыл планында көрдүнгени деңнел-биле тускайлап берип турар.

РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг зоназының кодээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле комплекстиг хемчеглерни беш чыл планында айыттынган онаалдаларга дүүштүр көрүп турар, ол сорулгага ажыглаары-биле 8,2 миллиард рубльдиң капитал салыышкынын тускайлаан, ол болза 1978 чылдыындан 15 хуу хөй боор турар.

Эрткен чылдардаагызы ышкаш, кодээ ажыл-агыйның хөгжүдеринге келир чылын база-ла дыка хөй материалдыг болгаш акша курлавырларын кирер, ынчангаш ол бүгүнү улам ажыктыг кылдыр чөп ажыглаары кодээ ажыл-агый организацияларының чугула сорулгазы болур.

Оон-биле чергелештир кодээ ажыл-агыйда техниканы, кывар-чаар материалдарны, минералдыг чемишкиндилгелерни кадагалап база ажыглап турарынга, а ол ышкаш капитал салыышкынын ажыглап турарында улуг четпестер бар боор үргүлчүлевишаан.

Кодээ ажыл-агыйның бүгү звеноларынга камналга база хумагалыг чорук дээш, продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү талалыг бедидер дээш шудургу демиселди чорудары база ажыл-агыйжы эвес болгаш тетчеглекчи чоруктарны туюлунга чедир узуткаары эргежок чугула дээрзин СЭКП ТК-ның июль Пленумунга онзалап демдеглээн.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА

1979 чылдың планының кол сорулгаларының бирээзи болза чүък сөөртүрүнүң база аргыжылганың талазы-биле чурттуң улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң херегледерин хандырары болур. Бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузарының болгаш база бүдүрүлгениң хемчээлиниң талазы-биле айыттынган сорулгаларга дүүштүр транспорттуң бүгү хевирлериниң чүък сөөртүлгезин 4,9 хуу көвүдедирин планнап турар. Демир-орук транспортунга чүък саарылгазы 2,6 хуу өзер, нефть дамчыыры, автомобиль болгаш далай транспорту улам дүргеи хөгжүүр.

Харылзааның, радио дамчыдылгазының база телевидениениң, бүгү дериг-херекселдерин улам ыңай хөгжүүр. Телефон станцияларының хемчээли 1254 муң номерге, азы 6,8 хуу көвүдээр. Хоорайлар аразынга телефоннар каналдарының хемчээли улам улгадыр.

КАПИТАЛ ТУДУГ

1979 чылдың планында капитал тудуунуң талазы-биле улуг программаны киирген. Күрүнениң капитал салыышкыннары ында 116,5 миллиард рубль боор турар, азы ол болза 1978 чылда турганындан барык-ла 4,5 хуу хөй боор турар.

Улус ажыл-агыйында пропорциялыг бедик деңнелдиң сорулгалары-биле дүүштүр 1979 чылда капитал салыышкынын хуваарда одалга, химия болгаш нефть үлетпүрүн база кара болгаш өңнүг металлургияны, машина тудуушкунунуң чамдык адырларын, демир-орук транспортун, чиик үлетпүрнү хөгжүдеринче улуг кичээңгейни угландырган. Нитти капитал салыышкыны-биле деңнээрге улус ажыл-агыйының ол адырларынга капитал салыышкыны дүргеи темп-биле өзүп турар.

Келир чылдың планында бүдүрүлгениң чаа күчүлерин ажыглалга кирерин дүргедедирин барымдаалааш, доозулбаан тудугларның хемчээлин улам эвээжедириниң хемчеглерин айтып турар.

Капитал салыышкыннарының нитти түңүнге дериг-херекселдерниң улуг-хуузун улгаттырарын планда төлевилээн амгы үеде ажылдап турар бүдүрүлгелерниң техниктиг эде чепсегленишкининиң болгаш чаартылгазының темпилерин улгаттырарынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Ынчалза-даа ажылдап турар кол бүдүрүлге фондуларын сайзыраңгайжыдарынче база чаартырынче чогуур кичээңгей ам-даа салбайн турарын демдеглээр ужурлуг.

Планда көрдүнген хуусааларда бүгү адырларга бүдүрүлге күчүлерин болгаш объектилерин ажыглалга кирерин хандырары болза тудугжуларның эң кол сорулгазы болур. Планда тудуг организацияларының бүдүрүлге баазазын быжыглаары төлевилеттинген.

ЭРТЕМНИҢ БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Эртем-техниктиг дешпилгениң дүргедээшкини болза совет экономиканы хөгжүдериниң чугула сорулгаларының бирээзи болур. Ол кол айтырыгны шиитпирлээринге эртемниң болгаш бүдүрүлгениң эвилелин быжыглаары, эртемниң болгаш төлевилелдиң ажылдап кылыышкынының шынарын бедидери база дүргедедири, оларның түңнелдерин массалыг бүдүрүлгеге дүргеи нептередип кирери чугула рольду ойнаар.

Эртемниң болгаш техниканың эң чугула угланыышкыннарының талазы-биле шинчилелдерни калбартыры планда баш удур көрдүнген. Министерстволарның планнарын барымдаалап тургаш, бүдүрүлгеге машиналарның, дериг-херекселдерниң, приборларның болгаш материалдарның дөрт муң ажыг чаа хевирлерин шиңгээдип алыры баш удур көрдүнген.

Белоярскиниң атомнуг электростанциязының дүргеи нейтроннарга 600 мвт күчүлүг энергоблогун ажыглалга кирери төлевилеттинген. Ол реактор оожум чылыг нейтроннарлыг реакторларга бодаарга ядролуг кывар чүүлдү элээн дээштиг ажыглаар арганы бээр.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,5—2 катап өстүрер арганы берип турар технологтуг чорудулгаларны механизастаарынга болгаш автоматчыдарынга роботтарны бүдүрүп үндүрери калбарар. Нитти херегледиге ажыглаар электроннуг санаалга машиналарының күчүзүн улам ыңай бедидерин баш удур көрдүнген.

Продукцияның чаа хевирлерин ажыглаарының, дешпилгелиг технологияны, механизацияның болгаш автоматчыдылганың чепсек-херекселдерин ажыглаарының үндезининге бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидери барык-ла бир миллион кижини ажылдан хостаарынга деп күш-ажылдың камналгазын, үлетпүр продукциязының бот-үнезин чиигедирин болгаш хол-биле кылыр күш-ажылдан механизастаттынган күш-ажылче 400 муң хире кижини шилчидерин хандырар.

Эртем шинчилелдеринге болгаш эртемни материалдыг хандырарынга чарыгдалдарының хемчээли улгадыр. Олар барык-ла 20 миллиард рубль болур.

УЛУСТУҢ АМЫДЫРАЛ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕРИ

1979 чылдың планында эң чугула черни совет улустуң чаагай чорууң улам ыңай бедидеринге үндүрген. Чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге хамаарыштыр боттуг орулгаларны 3,3 хуу бедидери төлевилеттинген. Херегледиң ниитилел фондуларында чурттакчы чоңга төлевирлер болгаш чиигелделер 4,5 миллиард рубльге өзер болгаш 110 миллиард рубль болур.

1979 чылда бүдүрүлгеге хамаарышпас адырларның ортумак төлевирлиг ажылдакчыларының шалың болгаш ажыл төлевирин бедидерин бүгү черлерге доозары төлевилеттинген. Ол социал улуг хемчег 1979 чылда 18 миллион кижиниң, а ниитизи-биле амгы беш чылдың дургузунда 31 миллион кижиниң ажыл төлевирин өстүрер арганы бээр. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң материал-амыдырал байдалын экижидер дугайында доктаалды хүлээп алган. Нитти билиг школаларының ийи болгаш үшкү класстарының өөреникчилеринге өөредилге номнарын халас бээрин нептередирин баш удур көрген. Бажың-интернаттарга инвалидтерни болгаш кырганнарны ажаап-тежээрин экижидир болгаш чамдык өске-даа хемчеглерни ап чорудар. Улустуң чаагай байдалын бедидер талазы-биле хемчеглерге 1979 чылга хамаарыштыр күрүнениң нитти чарыгдалы 11 хире миллиард рубль болур. Оон аңгыда, күрүнениң мурнунда үндүрген иштики чээлилериниң облигацияларын төлээрин уламчылаар.

Үстүнде айыттынган хемчеглерни амыдыралга боттандырып чорутканы-биле кады 1979 чылда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 163 рубльге чедир азы 1,8 хуу өзер, колхозчуларның күш-ажылының айда ортумак төлевири 116 рубль болур ийикпе, азы 5,2 хуу өзер.

Улус хереглединиң бараанарының төлевилеттинген курлавырларын барымдаалап тургаш, күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазын амгы чылдыынга бодаарга 4,8 хуу өзер кылдыр 251 миллиард рубль түңге доктааткан.

Аъш-чем болгаш оон өске бараанарның, ооң иштинде саржагның, чуурганың, пөс-таавының, дааравы болгаш трикотаж кылыгларының идиктиң болгаш өске-даа бараанарның рынок фондузу көвүдээр. Ол чорук 1979 чылда хөй бараанар талазы-биле чурттакчы чоннуң херегледин улам-на долузу-биле хандырар арганы бээр.

Чурттакчы чоннуң садып алыр херегледин улам-на долузу-биле хандырарынга 2 миллиард рубльге бараан саарылгазының талазы-биле немелде онаалда баш удур көрдүнген.

Чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазын боттандырып чорудары 7,4 миллиард рубльге азы 7,7 хуу, оон иштинде кодээ черлерге 10 хуу өстүрери төлевилеттинген.

1979 чылда акшаландырыышкынның бүгү үнер дөстериниң күзели-биле нитти шөлү 112,3 миллион дөрбелчин метр чурттаар бажыңнарын тудар. Ол чорук 1978 чылда болгаш беш чыл планының манап турар күүселдезин ажар. Ол чорук 11 миллион кижиниң чурттаар бажың талазы-биле байдалдарын экижидер арганы бээр.

Улус чырыдыышкынының, өөредилгезиниң, культуразының улам ыңай хөгжүлдези планда төлевилеттинген. Школа назынныг четпээннерниң күрүне албан черлеринге уруглар саны чыл төнчүзүнге чедир 13,2 миллион кижи чедир өзер. Ол болза бо чылда беш чыл планының онаалдазындан элээн хөй. Күрүнениң капитал салыышкыннарының күзели-биле школа назынныг четпээннерниң 506 муң кижи турар албан черлерин, 1,1 миллион кижиге нитти билиг школаларын, ооң иштинде оларның чартыын кодээ черлерге тудары баш удур көрдүнген.

1979 чылда дээди өөредилге болгаш техникумнарга 2,5 миллион кижини хүлээп алыр, улус ажыл-агыйынче дээди болгаш ортумак эртемниг 2 миллион ажыг специалистерни чорудар. Профессионал-техниктиг училищелерге 2,5 миллион ажыг кижини хүлээп алыры көрдүнген, а ол училищелер 2,3 миллион бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткеп үндүрер.

Кадык камгалал албан черлериниң четкизин калбартыры болгаш чурттакчы чоннуң медицина хандырылгазын экижидери планнаттынган. Медицина үлетпүрү улам ыңай хөгжүүр.

БОЙДУСТУ КАМГАЛААРЫ БОЛГАШ БОЙДУС КУРЛАВЫРЫН ЧӨП АЖЫГЛААРЫ

1979 чылда бойдус камгалалының, ооң иштинде агаар бассейнин, суг курлавырларын, черни, арга-арыгны камгалаар, балык курлавырларын немей өстүрер, чер иштиниң байлактарын камгалаар болгаш минералдыг курлавырларны чөп ажыглаар талазы-биле хемчеглерниң улуг комплекизин чуртка боттандырып чорудар.

Бүдүрүлге херегледеринге сугну чарыгдаарының үлүг-хуузун кызырарын, хонукта 6,6 миллион кубометр сугну эрттирер нитти күчүлүг суг арыглаар дериишкинни, хонукта 23 миллион кубометр хире сугну дедир эргилдирип келир күчүлүг эргилдирер суг хандырылгазының системазын ажыглалга кирерин, хирлеткен сугларның анаа агып үнерин эвээжедирин төлевилеп турар.

Хирлеңдиришкинниң турум үнер дөстеринден агып үнүп турар газтардан хоралыг бүдүмелдерни аңгылап алырының саны көвүдээр.

Хөрзүннү суг болгаш хат алырындан черлерни камгалаар талазы-биле ажылдарның комплекизин бо чылдыындан улуг хемчээлдерге чорударын планнап турар.

Илеткелди доңчулап парлаан.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ БОЛГАШ СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ ПЛАННАРЫ

Бүгү-ле эвилелдешкен республикаларның экономиказын болгаш культуразын улам ыңай көдүрерин, оларның ажыл-агыйының специализациязын болгаш комплекстиг хөгжүлдезин хандырарын 1979 чылдың планы көрүп турар, ол чорук Совет Эвилелиниң улустарының дең эргелиг, акы-дунмалыышкы чорууң, бузулбас чаңгыс эвин улам-на улуу-биле быжыглаарынга идигни бээр.

1979 чылда РСФСР-ге атомнуг энергетиканы, газ үлетпүрүн, машина тудуун, химия болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдериниң бедик темпилерин төлевилеп турар. Улустуң херегледи бараанарын бүдүрери дыка көвүдээр.

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга электроэнергетиканы, нефть, газ, хөмүр-даш, целлюлоза-саазын, балык үлетпүрүн болгаш тудуг материалдарының үлетпүрүн дүргеи хөгжүдерин үргүлчүлээр. Ол районнарга үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезиниң хемчээли РСФСР-ге нитти хемчээлден бедик болур.

Украин ССР-ге электроэнергетика, химия, микробиология үлетпүрү, машина тудуу, ылангыя станок тудуу, прибор тудуу, кодээ ажыл-агыйның машина тудуу, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге херегзээр дериишкиннер бүдүрүлгези мурнап турар темпилер-биле хөгжүүр. Кара металлургия улам ыңай хөгжүүр. Торгу пестериниң, аргыыр материалдарының, үнүш болгаш мал үзүнүң бүдүрүлгези көвүдээр.

Белорус ССР-ге үлетпүрнүң эң улуг өзүлдезин химия база нефтехимия үлетпүрүнге, машина тудуунга, металл болбаазырадыынга болгаш эът-сүт үлетпүрүнге көрүп турар.

Казах ССР-ге нефтехимия, химия, хөмүр-даш, аъш-чем үлетпүрүн болгаш кодээ ажыл-агыйның машина тудуун бедик темпилер-биле хөгжүдерин планнап турар. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин тудуп тургузарын планнаан.

Молдав ССР-ге аъш-чем үлетпүрүнүң мал ажылынга база чем бүдүреринге херегзээр машина тудуунуң продукциязын бүдүрериниң хемчээлин дыка көвүдедири баш удур көрдүнген.

Прибалтика республикаларынга машина тудуунуң шоолуг металл үнмес адырлары, а ол ышкаш чиик, аъш-чем, чурт үлетпүрү мурнап турар темпилер-биле хөгжүүр.

Закавказьениң республикаларынга электроэнергетика, өңнүг металлургия, машина тудуунуң чамдык адырлары, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрү улам ыңай хөгжүүр.

Ортаакы Азияның республикаларынга электроэнергетика, өңнүг металлургия, химия болгаш чиик үлетпүр, машина тудуу база металл болбаазырадыры бедик темпилер-биле хөгжүүр.

Кодээ ажыл-агыйның адырлары бүгү республикаларга оларның бойдус-климат байдалдарынга болгаш күш, ажыл хуваалдазының нитти эвилел специализастаашкынынга дүүштүр хөгжүүр. Эвилелдешкен республикаларга агроүлетпүр комплекстерин тургузар, ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкынын хөгжүдер болгаш кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам ыңай быжыглаар талазы-биле улуг ажылдарны боттандырар.

Чуртталга, коммунал болгаш амыдырал хандырылга, культура тудуглары улуг хемчээлге боттанып чорудар.

ДАШТЫКЫ ЭКОНОМИКТИГ ХАРЫЛЗААЛАР

Совет Эвилелиниң даштыкы экономиктиг харылзааларының хөгжүлдезин чугула экономиктиг болгаш социал сорулгаларны шиитпирлээринче, социализмниң делегей системазының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын хандырарынга ССРЭ-ниң үлүг-хуузун улгаттырарынче, хөгжүп орар күрүнелерниң хамаарышпас чорууң болгаш тайбың дугуннаашкын политиказының үндезиннерин быжыглаарынче угландырган.

1979 чылда Совет Эвилелиниң даштыкы садыынга кол черни мурнундагы хевээр, социалистиг чурттар, бирги ээлчегде Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар ээлээр, оларның-биле кады ажылдажылга социалистиг экономика интеграциязының чорудуушкуннарын калбаа-биле хөгжүдеринге үндезилеттинип турар. Совет Эвилелиниң даштыкы садыынга социалистиг чурттарның бот-деңзигүүрү 61 хуу болур.

1979 чылда экономиканың чугула адырларынга ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле бүдүрүлгени специализастаар болгаш кооперастаары улам ыңай хөгжүүр.

1979 чылда төлээшкинниң эгидиишкин аргазынга үндезилээш, капиталистиг чурттардан ССРЭ-же химия үлетпүрүнүң, кара болгаш өңнүг металлургияның база улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга херегзээр дериг-херекселдерни болгаш материалдарны алыр. ССРЭ ооң төлевиринге газты, карбамидти, аммиакты, тудуг ыяжын болгаш өске-даа бараанарны бээр.

1979 чылда Совет Эвилели национал экономиканы хөгжүдер талазы-биле социалистиг болгаш хөгжүп турар чурттарга техниктиг болгаш экономиктиг дузаны көргүзерин уламчылаар.

Совет Эвилелиниң даштыкы экономиктиг харылзааларын хөгжүдеринге машиналарны болгаш дериг-херекселдерни үндүр садарын көвүдедири чугула ужур-дузалыг боор турар, ынчалза-даа бо чүүлдер совет машина тудуунуң бар аргаларынга деңнеп көөрге, ам-даа четпес боор турар.

Даштыкыдан садып ап турар дериг-херекселдерни кыска хуусаада ажыглалга кирер, бо сорулгаларга чарыгдаан херекселдерниң экономиктиг ажыктыын бедидер талазы-биле чугула сорулга туруп турар.

Түңнелинде илеткелчиниң чугаалааны болза:

«ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы эртпен соонда курлавырларны хуваажырының, кайы-бир даалгаларның хемчээлиниң дугайында чугаалажыышкыннар үези доостур. Төлевилел план апаар. План хоойлу болу бээр. Бистиң бүгү ажылывыстың — масса-политиктиг болгаш организастыг ажылдарның төвү — планны долдур болгаш ажыр күүседир дээш ажылдаарының талазынче шилчий бээр» деп, ТК-ның Пленумунга чугаазынга Л. И. Брежнев айыткан.

Силерни чугаалажып көрээн дээш киирип турар 1979 чылда чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планы болза партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың даалгаларын боттандырарының чугула кезээ боор турар.

Планны долдур болгаш ажыр күүседири бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын экижидер, чурттуң экономиктиг деңзигүүрүн ажыктыг ажыглаар, эртем-техниктиг дешпилгени болгаш бүдүрүлгени интенсификастаарын бүгү тала-биле дүргедедир, совет улустуң чаагай чорууң улам бедидериниң эргеажылынга дүүштүр камналга чурумун күштелдирер талазы-биле күжениишкиннерни үндүрерин бүгү министерстволардан, ведомстволардан эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринден негеп турар. Социалистиг чарышты калбартыры, уткуштур планнарны ажылдап кылыры, ажыл-агыйның бүгү-ле участоктарынга бедик организастыг, сагылга-чурумнуг болуру база бо херекке дузалаар ужурлуг.

Коммунистиг партияның удурткан совет улустуң маадырлыг күш-ажылы коммунистиг тургузуушкунунуң планнарын чедиишкинниг болгаш боттандырарынга кайгамчыктыг чаа-чаа түңнелдерни бээр дээрзинге чигзинниг турбас. **(Адыш часкаашкыннары).**

(СЭТА).

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

ДОРТ АЙТЫЫШКЫН БОЛУР

СЭКП Төп Комитединиң чап-чаа болуп эрткен Пленумунуң материалдары-биле таныжып эгеледивис. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Пленумга ханы уткалыг чугаазында оңгу беш чылдың планныг онаалдаларының канчаар күүседиттинип турары ханызы-биле анализтеттинген дир.

Чуртувустуң бо чылын кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүреринин талазы-биле кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алганы бистерге, кодээниң ишчилеринге, кончуг өөрүнчүг. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсивтиг хөгжүдүп тургаш, чоннуң аъш-чем продуктуларынга негелдезин улам долу хандырарын эш Л. И. Брежнев база катап онзалап айтып, бистиң мурнувуста туруп турар чугула сорулгаларның бирээзи деп санаан. Ол бисте дорт айтыышкын болурун билир мен.

Мээң кыштаамда бо чылын чаа хевириниң хой кажаазын туткан. Аңаа хөй малды азырап доруктурар деп планнаан. Ам мээң малдап турарым төрүүр 400 ажыг баш хойну 900 баш чедир өстүрер. Бир эвес бо арганы жи ажыглай бээр болзувусса, бүдүрүп турар продукциявыстың өртек-үнези чиигээр ужурлуг. Ол чорук СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирин боттандырарынга бистиң киирген үлүүвүс болур.

Б. КАЖИН,
Каа-Хемде «Енисей» совхозтуң хойжузу.

ИЗИГ ДЕТКИИШКИН

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын болгаш Пленумнуң доктаалын улуг көдүрлүүшкүн-биле таныжып турар. Олар совет кижилериниң чаагай чорууның дугайында партияның сагыш салыышкынынга эрес-шудургу күш-ажылы-биле харыылаар күзелин илергейлеп турар. Совхозтуң 54 кодан хоюн, 10 кодан бода малы кыштаглаашкынче шупту кирген, 37 кодада төрүүр мал туруп турар.

Малчыннарның кыштаглары багай эвес белеткеттинген. Шупту коданнарда 600 ажыг тонна сиген болгаш көк-сула чедиртинген. Мал кажааларынга тергер 455 тонна курган өдектен малчыннар бөлүп алган. Ол ышкаш малга суг бээр оңгачалар, сиген каап бээр шагжалар четчир.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырары-биле совхозтуң малчыннары кыштан ниитиниң малын хүр-менди ажырар, чаш төлүн бүрүн камгалап алыр деп шиитпирлээн.

С. КАРА-САЛ.
Бай-Тайга район.

Л. И. Брежнев

КУР ЧЕР

чуртка эң улуг тараалаң совхозтарны тургуспушаан, оларның тус бүрүзүнге бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни—эки дериттинген бүдүрүлге объектилерин болгаш ол ышкаш социал-культура база амыдырал ачы-дузазының бүрүн комплекизи-биле хоорай хевирниң чаагайжыткан суурларын тудуп тургузар. Республиканың бүгү-ле эрги совхозтарын болгаш колхозтарын чаа ажыл-агыйларның хевири-биле бүрүн эде организастаар, калбартыр болгаш чаарты тургузар;

кур чер областарының девискээрлерин демир-оруктарның, магистралдыг чазаглыг оруктарның, а ол ышкаш совхозтар аразының оруктарының четкилери-биле эң-не кыска хуусаада тудуптурар, электри дамчыдылгазының, телефонунуң, телеграфтың болгаш радиохарылзаазының шугумнарын шөөр, белдир черлерге улуг-улуг элеваторларны, кедээ ажыл-агый машиналарын кылып үндүрер болгаш септээр талазы-биле заводтарны, он-он өске бүдүрүлгелерни тудуп тургузар—оон-биле Соңгу Казахстанны чаңгыс аай ажыл-агый организми кылдыр хөделип турар бедик сайзыраңгай экономиктиг район болдурар;

тараа бүдүрерин өстүреринге, оон артынчыларын ажыглаарынга үндезилээш, мал чеми культураларының, ылангыя кукурузаның тарылгазын дыка көвүдедириниң күсели-биле, а ол ышкаш тараан сигеннерниң дужудун бедидериниң база сиген шөлдерин экижидериниң аргазы-биле чем баазазын үндезини-биле быжыглаар болгаш мал ажылын дүрген хөгжүдерин хандырар. Перспективазында ол алырның продукциязының бүгү хевирлерин бүдүрерин ийиден эвээш эвес катап көвүдедир;

республиканың мурнуу чүгүнге мелиорацияның дузазы-биле рис тарыырын, хөвең, свёкла, ногаа, сад болгаш виноград өстүрерин шапкын хөгжүдер.

Ол программаны боттандырары чиик эвес турган. Ону кезектер аайы-биле эвес, а база-ла шуптузун хары угда боттандырар ужурга таварышкан. Бистиң ынчаарда таваржып турганывыс болгаш келир үеде таваржыр апаарывыс бүгү бергелерни база-ла баш удур бодап көөрү херек турган болбайн аан. Ынчаарда кады ажылдап турган бүгү-ле кижилеривисти бистиң бүзүрелививис-биле болгаш энергиявыс-биле хайныктырып үндүрери кончуг чугула турган.

Мал ажылын ап көрээлиңер. Дыка хөй эштер тараа дээш демиселче ханылааш, кедээ ажыл-агыйның өске чугула адырларын кичээнгейге албайн турган.

Ылангыя мал ажылын организастаарын чаарты тургузарын шиитпирлии-биле холга алган бис. Бир катап чугаалап каан чүвени хөлүн эрттир хөй катаптап турар: шуптузу билдингир чүве ышкажыл, чангыс ол дугайын чугаалап-ла турган херээ чүл деп, мени харын чемелеп-даа тургулааннар. Билдингири билдингир-дир харын, ынчалзажок ажыл-херек оожум чоруттунуп, а харын-даа чангыс черге таптап тургулаан болгай. Чижээ, Казахстанга херек кырында чаа культура болуп турар кукурузаны шиңгээдип алырынга улуг күженишкиннер негеттинген. Бис оон үрезинин-даа өстүрүп алырын бодап турган бис, ынчалзажок оон хөй нуруузун ногаан массазын алыры-биле тарып турган. Ук черде эштер мырыңай дедир тепкеш турупкан: тараа шөлүнге «сиген» канчап тарыыр чүвел? Кукурузаны канчаар тарыырын, болбаазырадырын, ажаап алырын, силостаарын херек кырынга көргүзер, катап-катап маргыжар, бүзүредир ужур таварышкан.

Мен Украинага болгаш Молдавияга тургаш, ол культураның үнелиин эки билип алган кижи мен, ынчалзажок агроном эвес болганымда, база катап сүмележир деп шиитпирледим. Днепропетровск областың Мишурин Рог дээр суурунда бодумнун оннуум, ат-суралгыг «кукуруза хуулгаазыны» М. Е. Озернойга чагаа бижидим. Эңне үнелиг сүмелер бижээп харыы Марк Евстафьевичиден удаваанда чедип келген, кандаачал Казахстанга тааржыр сорттарның үрезиннериндаа ол мээн дилээм-биле чорутканы болду. Ажыл-херек чоруп эгелээн, ынчалзажок ол айтырыгны ТК-ның Бюрозунга каш удаа тургузуп, кукуруза талазы-биле семинарларны эрттиргилээн бис.

Баштайгы частың шенелде чаштырылгазы чедимчелиг болган, ынчангаш 1955 чылда ол культураны 700 муң гектарга чаштырган бис. Мал ажылы дүрген эвес-даа бол, база-ла кедүрлүп эгелээн. Ынчаарга бо херекке биске, өске-даа ажыл-херектерге ышкаш, чогум-на турушттуг чорук дузалаан. 1955 чылдың мартта республика активинге мынча деп чугаалаан мен:

— Катап-катап өөренип көөр ужурга таваржыр ындыг айтырыглар бар. Ол чүнүң дугайын херечилеп турарыл? Мен бодап көөрүмге, бир талазында, ук сорулганың негеттелиг чугулазының дугайын, өске талазында — ол сорулганы шиитпирлээриниң канчаар-даа аажок нарынының дугайын херечилеп турар. Ындыг айтырыгларны быжыг турушттуу-биле салдынышчок көөр чорук —ол дээрге бистиң бодалдарывыстың шынгызының тодаргай бадыткалгазы-дыр. Бистиң идеяларывысты амыдыралга боттандырарын чедип албышаан, бистер моон соңгаар-даа ол-бо былдаашкыннар болгаш чайгылышкыннар чокка, кылган чүүлдү салдынышчок чорудар апаар бис. Ол сорулгалар хүннүң айтырыындан дүшкен турар үе келир дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас. Ынчангаш ол үеде—ону база мөк билип турар бис—чаа айтырыглар, оон-даа артык улуг хемчээлдиг болгаш өндүр чаагай сорулгалар тургустунуп келир.

Чамдык эштер ону чедир билбейн турган. Оларга кур черниң баштайгы тараазы бүгү ажылдың төнчүзү чыгыы кылдыр сагындырып турган. Ындыглар дыш алырының болдунар аргазы бар апарган кылдыр бодап, «кадрлар девиишкинин» хөглелип үндүрүп, ажылдакчыларның эрге-дужаалын бедидип депшидер дээш турупкан. Ук ажылдакчыларга ындыг төлеп турбаан деп чугаалаар бодавайн тур мен. Харын-даа кур чер совхозтарының баштайгы директорларын сактып база ханызы-биле хүндүлеп чоруур кижи мен, олар боттарының эгиннеринге эвээш эвес бергелерни чүъктеп эрттирген, хөй-хөйү сөөлүнде бүдүрүлгениң улуг организакчылары апаргылаан. Ынчалзажок ол үеде кижилерни ажылдап турган чериниден чарары ам-даа элек турган.

Оларның бирээзи, Федор Трофимович Моргун хенертен-не элдептиг негелделиг бо келди: анаа бедик албан-дужаал саналдаан чүве-дир, а ол ону дыңнаар безин хөңнү чок, хол-буттары-биле дедир тепкеш чыдыпкан. Ол кижиниң дугайын тодаргай чугаалаан хереэм чок боор, чүге дээрге сөөлүнде ол боду бүгү чүвени «Кур чер дугайында бодалдарым» деп номунда тодаргай бижээн. Ооң совхозу база эки диртип, үлегер-чижекке кирип турган, ынчангаш директорну райкүүском даргазы кылдыр депшидер дей берген чүве-дир. Депшиири алдар-хүндү болбайн аан, а демгии карак чажы төгүлгүже хомудаан: ажыл-агыйны чаа-ла аайлап ап, кижилер-биле таарыжып, совхозту чиик өртектиг тараа бүдүрериниң ёзулуг фабриказы болдурарының планын төлевилеп алгап турда, хамык чүвеңиң кар дээрге кайын боор. Мен хуумда ол херекке холгаарлаар ужурга таварышкан мен, ынчангаш анаа хамаарыштыр бир улуг чөвүлел хуралга мынчаар чугаалаттынган чүве:

— «Толбухинский» совхозтуң директору Моргунну депшидип-даа турар болза, өске ажылчешилчидер дугайында партияның Кокчетав обкомунуң бюрозунуң шиитпири-биле чөпшээрежип шыдавас-тыр бис. Кижилерни бир черден өске черже чорударынга далашкан хереэ чок. Оларның совхозтарны тургузарынга, ук черниң хөрзүн-климадының онзагай чүүлдерин барымдаалап тургаш, чер ажылының системазын шиңгээдип алырынга дузалаары, эгелээн херээн чедиишкинниг доозарының болдунар аргазын бээри база чүгле оон соонда эргежок чугула апарганда бедик эрге-дужаалдарга депшидери эргежок чугула.

Өске чижек. Евдокия Андреевна Зайчукова бежен хар чоокшулай бергеш, кур черге барган. Ынчалзажок аныяк-чалыызы, тура-соруктуу, быжыг бүдүштүү хевээр, а кол-ла чүве коммунист болгаш патриот изиг чүректиг. Чуртка эң-не херек, чугула болгаш дузалыг чүүлдү кылыр дээн ханы медерээн чүткүл ону биеже эккелген, хову-ларга «Двуречный» совхозту тургузар күштү анаа берген. Удавааанда ол херээжен кижиниң бедик эрге-дужаалга депшиткен, ынчалзажок чаа черге элээн ажылдап чоруй, ол мындыг билдириишкинни бижээн:

«Райкомнуң бирги секретарының ажылындан мени хостаарын партияның район комитединиң кежигүннеринден бүзүрелдиг-биле дилеп тур мен. Тодаргай ажыл-агый ажылынга турар болзумза, амыдыралымның арткан чылдарында партияга болгаш бүгү кижилерге хөй дузаны чедирип болур мен деп санааш, ону дилеп тур мен. Мени хожудап турар совхозче чорударын дилеп база ону коммунистер-биле болгаш бүгү ажылчыннар-биле кады Целиноград областың мурнакчы ажыл-агыйларының санынга киирерин хүлээнип тур мен».

Ол сөзүн эллээн-даа: «Ижевский» совхоз ол директорлап турда бирги черлерниң бирээзинче үнген. Чаа, бодунуң ынакшый берген черге Евдокия Андреевна амыдыралының он чеди чылын берген. А кажан өлүп чыда, эмнелгеге келген өңнүктеринге чүгле чаңгыс чүүлдүң дугайын чагып дилээн:

— Мээң хөөрүмнү херимневейн көрүңер, ховудан мени ангылававаңар...

Ындыг кижилер — партияның болгаш чоннуң алдын фондузу, чоргааралы. Ынчангаш бис оларны онза хумагалап турар бис. Казахстанның Компартиязының ТК-зынга дыңнатпайн тургаш, кым-даа совхозтарның удуртукчуларын албан-ажыл талазы-биле солуур, а оон туржук оларны ажылындан хостаар эрге чок турган. Мен бодап орарымга, кур черниң чүъгүн угбайн барган он шаа-ла директорларны солуур ужур таварышкан чүве. Өске кадрларга хамаарыштыр-даа ындыг политиканы барымдаалап турган: дээрелерни идепкейлиг деткип, ажылдап шыдаарларның бодун көргүзерин манап база илергей-ле перспективачок, олуттпай, чалгаа кижилерден шиитпирлиг хосталып турган.

Элбек тараа кур черге нийти кичээнгейни хаара туткан, тиилелгениң үннери парлалгага чаңгыланып тургулаан, мактап, байыр чедирери биеке чанчыккан чүүл апарган, ынчалзажок кошкап болбас дээрзин билип турган бис. Чедиишкиннер-биле мактаныры элек. Элеваторлар, складтар тудуушкунун дүргедедири, кижилерни майгыннардан, чер казанактардан бажыңнарже доп-дораан шилчидери эргежок чугула дээрзин Казахстанның партия организациязы экизи-биле билип турган,—ол улам-на аар участок, берге айтырыг болуп турган.

Бүгү чүвени шуут-ла ковгус курут черге тудуп тургузары херек турган. А чүүден кылырыл? Долгандыр арга турган болза, айтырыг кайын тургустунар ийик. Кур черге эптей салыр бажыңнар болгаш тудуг материалдары кээп турганы шын-на харын, ынчалза-даа олар чедишпейн турган. Бистиң бодалдарывыс болдунар аргаларны мурнап турган, ынчангаш тус черниң курлавырларын болдунар-ла хөйү-биле ажыглаар ужурлуг апарган. Ол аразында чамдык кижилер далашпас болгаш дидим шиитпирлиг эвес тургулаан.

Райтөпке чедип келгеш айтырар сен: тудуг канчаар чоруп тур? Багай-дыр деп харыылаарлар. Чүге? Тууйбу чок-тур. Ам канчаар, райком секретары-биле кудумчулап кылаштажып чоруп орарымга, мурнунда — 1904, 1912 чыл... деп саннарлыг улуг бажыңнар көстү бээр. А ол черлерде тууйбу заводтары чок болгаш турбаан дээрзин ылап билир кижи мен.

— Бо бажыңнарны кым тутканыл?

— Эргиде чагырга черя.

— Тууйбуну кайыын ап турганнарыл?

— А дөө ында, ховуда чоогала, чер суугу кылып алгаш, анаа өрттедип турганнар. Бо школаны база оон-биле туткан...

— Эргиде чагырга чери бүгү чүвени органзастап шыдаан, а силер, райком болгаш райкүүском, шыдавас ышкажыл силер? Ынчаарга ам бисти кандыг удуртукчулар деп чугаалаарыл? Дой дээрге долгандыр эндерик-дир, чер суугудан кылып алыңар, а чамдык черлерге заводчугаштардан-даа тудуңар, олар силерге чүс чылда-даа ажыглаттынар.

— Ээ, завод—ол дээрге хөлүн эрттир-дир, анаа күш четпес бис...

Кижи шугулдай бээр: чалгаа, олутпай чорук улусту шуут бойладыр!

Москва чанында Барвихага мен бир-ле катап магалыг тууйбу шивээни көрген мен—анаа пионер лагери турган чүве. Чүү мындыг тудуг боор дээш, сонуургай бердим. Бир-ле кожай кадайның шаандагы турлаа-дыр деп харыыладылар. Бо шивээни канчаар туткан чоор? Мону тутканы кончуг бедүүн. Кожай кадай тууйбу заводу туттуруп алгаш, тууйбудан бодунга хоорай чоогунга бо бажыңны болгаш херим иштинде бүгү чүүлдерни туттуруп алган, оон соонда заводун садарга, тудугга үндүрген бүгү чарыгдалдарын бүрүн дуглаан дижир чүве. Бүгү чүвени ол кожай кадай боду бодап кылбаан, а мергежилдиг эргелекчилиг турган болбайн аан. Ындыг-дыр көрбес бе. А бисте чамдыкта ам безин бүдүн-бүдүн коллективтер, дуржулгалыг удуртукчулар, инженерлер, тудугжулар кедергей улуг ажыл-херектер-биле чардыккаш, бедүүн тууйбу заводун безин тудуп шыдавас, күрүнеже көрүп алгаш олурар, Бурпланче чүгүрер боор-дур.

Чамдык эрги эът заводтарының демги-ле чер суугуга өрттеткен тууйбудан кылган дыка экиэът кажааларын кур черге МТС мастерскаалары кылдыр түр ачылап алыр ужурга таваржып турганывысты сактып олур мен. Ол дугайын кижилерге чугаалап, оларны эгендирип, ыяттырыпкан соонда, шымбай кызымак ажыл-агыйжылар бодунуң тууйбу бүдүрүлгезин кылып ап турар апарган. Ооң соонда олар: мурнунда канчап сагынмайн турган улус боор бис, четтирдивис!—дижип турганнар.

Хыыргыыш база-ла ук черниң тудуг материалынга хамааржып турар. Кажар кижилер хыыргыыш плиталардан боттарынга шымбай бажыңнар тудуп ап турар деп дыңнааш, ону көөрү-биле чеде бергеш, ол чуртталга черинге дыка таарзынган мен—баштайгы чылдарында черле ажыглап болур, бажың ышкаш бажыңнар-ла болду. Ындыг болганда, хыыргыышты улуг хемчээлдиг-биле белеткээрин организастаар, оон плиталар бүдүрерин аайлап таарыштырар херек. Хыыргыыш үнген черлерни демдеглээн республиканың картазын көргеш, оларны бодум барып караам-биле көөр деп шиитпирлеп алдым. Или хемниң шыназының кыры-биле мырыңай Балхашка чедир ужуттум. Чүс метр бедиктен тудушкак хыыргыыш арыгларын көрдүм!

Удавааанда, хыыргыыш үнген бүгү-ле черлерге — хемнер эриктеринге, хөй санныг хову хөлдеринге ону белеткээрин организастаан бис. Хыыргыышты хээндектээш, дыгый плиталар кылдыр пресстээр бедүүн, эптиг болгаш бүдүрүкчүлүг станоктарны заводтар дүргени-биле белеткээн. Ол плиталардан кандыг-даа хевирлиг бажыңнарны тудуп ап болур турган. Оларны оон соонда штукатуралаааш, чугайлантар, тулган чылыг бажыңнар ол болур. Ол херекти шенеп көргеш, хыыргыыштан тудуг кылыр талазы-биле республика семинарын Алма-Ата чоогунда колхозтарның бирээзинге эрттирген бис.

Казахстанның КП ТК-зы тудуг айтырыгларын бирги чергениң ужур-дузалыг деп көрүп турган. Кур черни шиңгээдип алырынче кирип турда, республика чүлүг турганыл дээрзиниң дугайында бистиң СЭКП ТК-га чоруткан бижиивис кадагалаттынып арткан. Күштер быдаргай, ужен ажыг биче күчүлүг тудуг организациялары янзы-бүрү министерстволарга болгаш ведомстволарга чагырткан турган. Оларның шуптузунга катаң бетон хоюдар 59 машина, суургалыг 6 кран, 58 транспортёр, 5 автоүдүрүкчү болгаш чүгле 5,7 муң ажылчын турган. Чаа планнарны күүседир төлээде, кижилер эвээш-ле дээрге-ле он катап хөй турар ужурлуг!

Тудуг материалы, ылангыя тудугга херелээр тууйбу биске берге турган болбайн аан. Мен бистиң элээн каш республикаларывыстың удуртукчуларынга дилег кылган мен. Ынчаарга олар биске эки дузалаан деп чугаалаар херек: тууйбу Армениядан, Грузиядан, Эстониядан болгаш өскедаа хөй-хөй черлерден кээп турар апарган. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, тургустунуп келген ол айтырыгларны шиитпирлеп, харын чедиишкинниг шиитпирлеп турган бис.

1954 чылдың күзүнүнде Казахстанның чогаалчыларының съездизи эрткен. Ук съезд республиканың культура амыдыралынга улуг болуушкун болган.

Национал культура-биле холбашкан ажыл-херектерни оон мурнунда-даа кылыр ужурга таваржып чораан кижи мен. Молдавияга тургаш-ла мынчаар билген мен: бир-тээ республикада чурттап турар болганда, чонунуң ёзулалдарын болгаш чаңчылдарын, оон төөгүзүн, уран-чечен чогаадылгазын билип алыр херек. Алма-Атага келгеш, дораан-на ном-дептерлерни оваалантыр салып алгаш номчуттунуп, казах литераторлар болгаш чурукчулар-биле удаа-дараа ужуражып, театрларга барып тургулаан мен. Шаңдан тура-ла шүлүк чогаалынга туралыг чаным-биле казах шүлүкчүлерниң, ылангыя лиризми-биле, чоннуң мерген сөстери-биле, амыдыралды ханы билири-биле мени хандыкшыда берген Абайның шүлүктерин хөйү-биле номчаан мен. Абай казах улусту хагдынмазынга, чаңгыс черге турбазынга, бодунуң чогаадылгазын орус болгаш өске-даа улустарның чедиишкиннери-биле байыдарынга өөредип чораан. Ол бистиң үевиске-даа чугула. Бодунга хагдынган кандыг-даа национал культура чайлаш чок чыдып каар, нийти улустуу болур хевирлерин чидирер. Ынчалза-даа мону чамдык кижилер билбейн баар боор-дур.

(Уланчылыг).

Эгези №№ 269, 270, 271, 272, 273 «Шында».

Чогаадыкчы ёзу-биле удуртур

СЭКП Өвүр район конференциязындан

Отчёттуг үеден бээр партия райкомунуң чорудуп келген ажылының дугайында илеткелди конференцияга ооң бирги секретары Ч. Х. Ооржак кылган. Илеткел талазы-биле санал-оналдар болган. В. Б. Бюрбю — «Торгалыг» совхозтуң директору, Н. Д. Иргит — «Коммунизмче орук» совхозтуң саанчызы, Э. Л. Ондар — Кызыл Тук кодээ Совединиң күүском даргазы, Б. К. Монгуш — «Коммунизмче орук» совхозтуң директору, К. Х. Ховалыг — «Торгалыг» совхозтуң хойжузу, М. А. Ооржак—«Кызыл Тук» совхозтуң мал чеми белеткээр бригадазының бригадири, В. Ч. Шарый-оол — Чаа-Суур ортумак школазының директору, К. Х. Донгак — райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи, К. Б. Монгуш — районда партия эге организациязының секретары, С. М. Достай — ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары, М. К. Кошкар-оол — № 6 КМК-ның начальниги болгаш оон-даа өске делегаттар конференцияга боттарының тодаргай, бот-шүгүмчүлелдиг саналдарын бергилээн.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле оңгу беш чылдың планнарында салдынган сорулгаларны күүседириг хандырарынче угланган партийжи организакчы база политиктиг ажылының деңнелин бедидер дээш СЭКП райкому, ооң бюрозу СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирип, отчёттуг үениң иштинде чамдык хемчеглерни ап келгенин түңнелинде районнуң экономиказында болгаш культура тургузуушкунунда чамдык чедиишкиннер чедип алдынганын илеткелчи демдеглээн.

Эрткен үш чылдарда районнуң ажыл-агыйларының, бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг баазазы быжыккан. Совхозтарның кол бүдүрүлге фондулары көвүдээн, кедээ ажыл-агыйга энергия күчүзү ажылдап турар кижи бүрүзүнге онааштыр дыка өскен. Чоннуң материалдыг чаагай чоруу, культуралуг деңнели бедээн, кедээ ажыл-агыйда ажылдап турарларның айда ортумак шалыы төлевири 1975 чылда турганындан 18,2 хуу өскен.

Ажыл-агыйлар сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының үш чыл планын күүсеткен, эът бүдүрерин 1975 чылда турганындан 14,6 хуу көвүдеткен. 1978 чылдың үшкү кварталында күрүнеге эът, сүт садар планнарын районнуң шупту совхозтары күүсеткен.

Ажыл-агыйлар аразында калбарган социалистиг чарыштың түңнели-биле «Коммунизмче орук» совхоз эки көргүзүглерни чедип алган.

Коммунал ажыл-агый, амыдырал хандырылга комбинаттары, орук бүдүрүлге участогу, районнуң херелечилээр ниитилели, харылзаа белдиринниң, киночеткизиниң коллективтери оңгу беш чылдың 2 чыл 9 ай планнарын ажыр күүсеткеш, үш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турарлар.

Оон-биле кады мал болгаш чер ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедиринге тус. кайлаттынган капитал салышкынны, материал-техниктиг дузаламчыны база бойдустуң бар курлавырларын долу ажыглап тургаш, оңгу беш чылдың планнарын күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни районда кошкак боттандырып турары-биле районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылында база ол ышкаш ону хөгжүдериниң кол чүүлдери— чер, тудуг ажылында база машина-техника ажыглалында улуг четпестер бар.

Ниитиниң малының баш саны 1975 чылдың таварзында турганындан «Торгалыг» болгаш «Кызыл Тук» совхозтарда элээн кудулаан. Малдың баш санының өспейн турарының бир кол чылдагааны— соң ынзы-бүрү чылдагааннардан өлүп хораан, чидириг самчыгдаар [illegible]

пес боттандырып турарында дээрзин илеткелчи болгаш санал берген эштер чугаалааннар.

Ниитиниң малын камгалап, кадагалаар ажыл кайы-даа совхозтарда кошкаан. Чамдык малчыннар хөй баш малды чидирип, оорладып турар. Чүгле бо чылдың он айларында совхозтарда 194 баш бода мал, 2184 баш хой, өшкү болгаш 176 баш чылгы самчыгдаттынган.

Малдың эдержилгезин шын организастаар дээш, оон депшилгелиг аргаларын ажыл-агыйлар долузу-биле ажыглавайн турар болгаш бүдүрүкчү малдарны өстүрер, оларның ажаалдазын негелдеге дүүштүр тургуспайн турары-биле малдың чаш төлүн алыры база оңу камгалап хумагалаары кудуку деңнелде артпышаан. Инектерниң тарып боозадылгазыныче чүгле «Коммунизмче орук» совхозу кирген, а хойну тарып боозадырының планнарын кайы-даа ажыл-агыйлар күүсетпейн турарын конференцияга шүгүмчүлээн.

Ниитиниң өнчү-хөреңгизин карак ажыттаар, ак сеткилдиг эвес чамдык малчыннар болгаш ажыл-агыйжы эвес, негелде чок, ажыл-херекти хол дашты-биле кылыр, мал ажылының чугула участоктарында быжыглаан чамдык удуртур болгаш тускай эртемниг кадрларның багай ажылындан ажыл-агыйлар кайы хире каражага таваржып турарын чаңгыс чижектен көрүп болур. Оңгу беш чылдың 2 чыл он айларында совхозтарга дудаан малды саткан турган болза, 552 тонна эътти немей бүдүрүп, эът садарының үш чыл планын күүседип, ниити орулгага немей 650 муң рубльди киирип алыр турган. Ол дээрге ажыглаттынмайн турар курлавырлар-дыр. Ол ышкаш өлүп хораан, бичии дензилиг мал садып турарындан база малдың кызыраар чоруундан кайы хире каража үнүп турарын, ол бүгүнүң анализин кылып, малчыннар ортузунга таймалбыр ажылын калбартыр, ортумак звенонуң кадрларындан шыңгыы негелдени тургузуп, чогуур түңнелдерни кылып, бо талазы-биле парткомнар, совхозтар директорлары, кедээ ажыл-агый эргелели алыр ужурлуг.

Кедээ ажыл-агыйны специализастаарының болгаш концентрастаарының районда ажылдап кылдынган планын ёзугаар бо чоокку чылдарда нарын болгаш чартык нарын дүктүг хөй ажыл-агыйлыг болуп «Торгалыг» совхоз бо чылын бир хойдан 1975 чылдың деңнелинден 200 грамм дүктү эвээшти алган болгаш сүт бүдүрериниң талазы-биле районда сүткүр уксаалыг инек өстүрер «Коммунизмче орук» совхоз бир инектен чүгле 726 кг сүттү саап алган. Ол чорукта мал продуктуларын бүдүрериниң бот-үнезин улгаттырып, оон шынар көргүзүглерин кудулаан турар.

[illegible]

тыын чедип ап, малга быжыг чем суурну тургузарының база машина-техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарының айтырыгларын үндезини-биле эде шиитпирлээри негеттинип турар дээрин конференцияга демдеглеттинген.

Хол-биле кылыр күш-ажылды механизастаарынче, бүдүрүп турар продукцияның бот-үнезиниң чиигедиринче партия, чазак улуг кичээнгейни салып, кедээ ажыл-агыйны четчир санныг техника-биле хандырып турар. Ам бо хүннерде районнуң ажыл-агыйларында янзы-бүрү марканың 88 автомашиналары, 71 тракторлар болгаш өске-даа машина-техника ажылдап турар. Ол техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаар, оларны камнаар ажылдан чамдык совхозтарда кошкак.

Машина-техниканың бүдүрүкчүлүг болуру оларны шын кадагалап тургусканындан, механизатор кадрларның мергежилинден хамааржырын парткомнар, ажыл-агый удуртукчулары, кедээ ажыл-агый эргелези билиш турза-даа, ол ажылдарны акижидеринче угланган хемчеглерни боттандырар дээш организастыг ажылды суда чорудуп турар. Профтехучилищелерге, түр курстарга механизатор кадрларны белеткээр, мергежилин бедидер, дээди өөредилге черлеринге, техникумнарга ажыл-агыйларның күсели-биле инженер-механиктер белеткээрин чедип алыр ужурлуг.

Ажыл-агыйларның экономиказында улуг четпестерниң үнүп турар чылдагааны бүдүрүлгениң өзээнде ажылдап турар чамдык парткомнарның, партия эге организацияларының, ажыл-агый удуртукчуларының, кедээ Советтер күүскомнарының талазындан боттарының ажыл-чорудулгазын ам-даа бот-шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтеп көрбейн, оон стиль-методун экижитпейн, кедээ ажыл-агый айтырыгларынга хамаарыштыр үндүрген доктаалдарны, ажылдап кылган хемчеглерни боттандырар дээш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдавайн турарында.

Конференцияның ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киржип, анаа чүве чугаалаан. Районнуң экономиказында болгаш культура тургузуушкунунда чедип алдынган чедиишкиннерни демдеглевишаан, мал, чер ажылын хөгжүдер талазы-биле районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда перспективтиг сорулгаларга доктааган, ону улам тодараткан. Мал бажын өстүрер, оон продуктуузун бедидер, чер ажылының культуразын бедидер талазы-биле кол кичээнгейни чүже угландырза экил дээрин тодаргай чугаалаан. Ол ышкаш совхозтарның материал-техниктиг баазазын быжыглаарының, фермаларны механизастаарының, машина-техниканы чөп, ажыктыг ажыглаарының, кадрларны шын шилип ап, ажылга оларның харыысалгазын бедидериниң, чон ортузунга партийжи организакчы болгаш политиктиг ажылды, ылангыя агитатор-биле кижизидер ажылды улам күштелдирериниң эргежок чугулазынче конференцияның делегаттарының кичээнгейин угландырган.

Районнуң партия организациязының кылып чорудар сорулгаларын тодаргай айыткан доктаалды конференция хүлээп алган.

• • •

СЭКП райкомунуң баштайгы организастыг пленуму партия райкомунуң бирги секретарынга Ч. Х. Ооржакты, ийиги секретарынга Б. Д. Монгушту, секретарынга Т. С. Донгакты соңгаан.

К. САТ.
«Шынның» тускай корр.

ПРИМОРЬЕ КРАЙ. Хоорай-порт Владивостоктуң планнаашкын төлевилелин бадылаан, ону Москваның, Ленинградтың, Владивостоктуң архитекторлары ажылдап кылган. Алдын Мыйыс мугулдурнуң эриктеринге болгаш хоорайның төвүнде Ээир дээр тейниң чоогунга чаа бажыңнарны тудар, оларның чамдыктары 20 каът бедик болур, спорт шөлүнче бээр чадаг кижилер оруун, мугулдурну кежилдир көвүргүнү база кылыр.

Хоорайның төвүн тударда тей, дагларның байдалын барымдаалаар, ам безин ында чаа театрны, циркти, магазиннерни, административтиг болгаш чуртталга бажыңнарын тутнан.

ЧУРУКТА. Владивостоктуң төп кезээ. Ю. МУРАВИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаы.

КЫШКЫ СПОРТ

Кыш дүшкен. Хаактаар, конькилээр, хоккей ойнаар спортчулар, аңаа хандыкшылдыглар ону өөрүшкүлүг уткаан. Арыг агаарга селгүүстээрге кижини омакшыдып, сергедир, чаа күштү немээр, кадыкшылды быжыглаар. Күш-культурага болгаш спортка ынак база бодунуң хостуг үезинде ажыктыг дыштанып билир кижилерниң кадыы быжыг, олар бүдүрүкчүлүг ажылдаар, эки өөренир апаар. Ону социологтуг шинчилелдер бадыткаан. Ынчангаш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак күш-культура болгаш спортту хөгжүдеринче доктаамал кичээнгейни салып турар.

Күш-культураны сайзырадыр талазы-биле салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынче угланган хемчеглерни республиканың партия, совет органнары, профэвилел, комсомол, спорт организациялары ап чоруткан. Сөөлгү чылдарда спорттуң кышкы хевирлерин сайзырадырынче кичээнгей улгадып, материалдыг бааза быжыгып турар. Кызылдың Хербис даанда, «Тайга» станциязында хаак баазаларының септелгезин чогуур үезинде дооскан, ажылдаарынга белен. Дыштанып келгеннер хөлезилеп алыр четчир санныг хаактар ында бар. Найысылалдың «Хүреш», Ак-Довурактың «Асбест» стадионнарында катоктар белеткели доостур чоокшулаан. Кызылда шайбалыг хоккей ойнаар —алды, Бай-Хаакта бир шөлдү булукталдырып, белеткээн. Элээн хөй суурларда чайгаар бүткел доштарны чүнгулаар, мячилиг хоккей ойнаар кылдыр аштап алгылаан. Чамдык районнар төптеринде, суурларда катоктар кудары, чайгаар бүткен доштарны каток кылыры болгаш өске-даа белеткелдер ам-даа үргүлчүлевишаан.

Кылдынган чүүлдер бар-даа болза, кышкы спорт сезонунга белеткел ажылдары республикада кошкак чоруп турар. Кызылдың бажың эргелелдери шайбалыг хоккей ойнаар он дөрт шөлдү белеткээр тургаш, оон чүгле чартык кезиин кудуп турар, өскелерин септеп кылбаан. Ылаңгыя Каа-Хем кудумчузунда 2 дугаар бажыңның чанында хоккей шөлү үрелген, оон септелгезинче № 1 бажың эргелели ам-даа кирбээн. Найысылалдың чаңгыс-даа дээди, ортумак өөредилге черинде, школаларда хоккей шөлү, каток мынчага чедир кылдынмаан, ону кылып ап болурунун бүгү аргалары оларда бар турбуже, бо херекче кичээнгей салбаан.

Хаак, коньки болгаш спорттуң өске-даа дериг-херекселдери дыка хөй районнарда кончуг эвээш, ону четчелеп алыр ажылды спорт комитеттери чогуур үезинде чорутпаан. Оларга Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Эрзин, Каа-Хем районнарда комитеттер хамааржыр. Республикада хаак баазаларының, катоктарның, хаак, коньки хөлезилеп алыр черлериниң саны эвээш, оларны чамдык районнар төптеринге тургузуп ап болур арга бар, ынчалза-даа ону организастаар хемчеглерни чер-черде спорт организациялары албайн турары четпес. Улуг-улуг хаак маргылдаалары эрттирер болгаш хөй санныг чоннуң дыштаныр чери—«Тайга» станциязында хаак баазазын алгыдар азы чаарты кылыры негеттинип келген.

Республиканың спорт комитеди, эки тура спорт ниитилелдери бо кышкы сезонда эрттирер маргылдааларның планын баш бурунгаар тургускан. Хаакка маңнаарларның «Саян кыжы» маргылдаалары бо чылдың декабрь айда эртер. 1979 чылдың баштайгы айларында хаакка маңнаарының, биатлонга, мячилиг хоккейге республиканың бирги чери дээш, пионерлерниң болгаш школачыларның ортузунга «Пионерская правда» солуннуң шаңналы дээш хаакка маңнаарының, «Алдын шайба», «Өргүлүг мяч» клубтарның шаңналы дээш маргылдаалар эртер. Ол ышкаш эки тура спорт ниитилелдериниң шугуму-биле спорттуң кышкы хевирлеринге маргылдаалар болур.

Тываның спортчулары зона маргылдааларынга база киржирлер. ССРЭ-ниң бирги чери дээш 1963—1964 чылда төрүттүнген оолдарның аразынга шайбалыг хоккей командаларының «Б» клазының мастерлериниң маргылдаазынга бистиң команда бир дугаар киржип, күжүн шенежип көөр. Келир чылдың эгезинде Примор крайның Арсеньев хоорайга ол эртер.

Амгы үеде республиканың чер болганда маргылдааларга белеткелди эгелей берген. Хаакчыларның, хоккеистерниң мергежилиин бедидери—чугула айтырыг. Ынчангаш дуржулгалыг тренерлерни шилип алыр, аныяк тренерлерниң ажылынга боттуг дузаны чедирер херек. Республика болгаш зона маргылдааларынга эки спортчу көргүзүглерни чедип алыры хынамчалыг белеткелден хамааржыр болгай.

Кышкы спорт сезонунда болур маргылдааларга хөй кижи болгаш команда киришкен турарын чедип алыры спорт организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи. Ону күүседирде хамыктың мурнунда күш-культураның, чер-черде коллективтериниң ажылын экижидеринче кичээнгейни салыр ужурлуг.

Кадыкшылдың, омак-сергек чоруктуң үндезини — ГТО-нуң нормаларының кышкы хевирлерин дужаар ажылды идепкейжидери негеттинип турар. Чаа комплекстиң нормаларын дужаары-биле эрткен чылын болгулаан маргылдааларга эвээш кижи киришкен, бо сезонда ону болдурбас херек. Адырлар аайы-биле профэвилел обкомнары профэвилел-комсомол кроссун шынар чок эрттирип келген.

СЭКП-ниң XXV съездизи күш-культураны болгаш спортту чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле сайзырадырын айыткан. Аңаа дүүштүр хоорайларның, суурларның микрорайоннарынга, агитквартираларынга бо ажылды идепкейжидер апаар.

Кышкы спорт сезонунда эртер маргылдаалар массалыг, организастыг, оон киржикчилериниң мергежили бедик болзун дээш спорт комитеттери бүгү хемчеглерни алыр хүлээлгелиг. Оларга партия, профэвилел, комсомол организациялары деткимче, дузаны чедирер ужурлуг. Ынчан сорулга чедиишкинниг шиитпирлеттинер.

ЧАА АГЫМЧЕ

Тыва театрның амыдыралында чаа болуушкун—шукинчилерниң ойнаан шиилериниң дугайында чугаалар бо хүннерде чамдык черлерде читкелек, чамдык черлерде дыргып хайнып чоруп турар.

«Мурнай үнген кулакты соңнай үнген мыйыс эртер»—бо үлегер чугааның утказын уран чүүлге база хамаарыштырып болур. 1968 чылда Ленинградка театр, музыка болгаш кинематография институдунуң доозукчуларының ойнааны «Тартюф» (Мольер) деп шиизин баштай көөрүмге, театр амыдыралынга чаа агым шорутайны берген ышкаш мени сагындырган. Люндуп Солун-оолдуң кол рольда ынчангы шимчээшкин бүрүзү мээң сагыжымда ам-даа хевээр. Холдуң чаңгыс чайгааны азы караттың кылаш дээри ханы утказы илередип турган ышкаш болган. Келир үеде улуг рольдарны манап болгу дег онза салым-чаяанныг актёр-дур бо, уран чүүлге бердинип чурттап чоруур деп чүве бо-ла-дыр» деп, ынчан магадаан мен. Оон сөөлүнде ол, сценага элээн солуп, овур-хевирлерни тургускулады. Бүдүүзүнде догаадтырыым бүдүн-ле тур ышкаш... Ынчалза-даа оон чамдык оюннары мээң бөгүнгү көрүкчү күзелимни хандырбайн турар.

Чүге ындыгыл? Актёр чедир дилепмейн турар бе азы мээң хууда көрүкчү негелдем улгаткан бе? Чок болза ол бар турган арга-мергежилин, «үүжезин» чедир ажыглапкы дег ролюнга (шиңге) таварышпайн турар бе?

Үстүнде тургустунган айтырыгда шынның кезик-чамдыы бар дээрзи чугаажок. Чогаадыкчы бодал кара баш кетерерге, кады кырый бербес, харын улам өзер дээрзинге бүзүрээр бис. Максим Мунзук, Конгар Хүргүлек, Александр Таваках суглар ам-даа сценада боттарын ажытпышаан. Харын-даа оларның чамдыктары кинога долу ажыттынып, делгемчип турарлар.

Тыва театрның хеймеректери—шукинчилерниң уран талантызының сылдысчыгаштары бөгүнгү көрүкчүлерниң чамдызының сеткил-сагыжынга кылаш кынныг дегген чадавас...

Олар шынап-ла дескел чок соруг-биле ойнаар чордулар. Оларның репертуарында «Терезин шляпказы» (Э. Лабиш), «Кара сагыш болгаш ханы ынакшылды» (Ф. Шиллер) көрдүм. Дүнма сартыы тывылбас, оларның оюнун көргеш, магадап четтирген мен.

Александр Салчакта үн-даа дыңнаксанчыг, сын-даа көрүштүг, кол-ла чүве актёржу «хуулуушкун» бар-дыр. «Хуулуушкун» бар болганда, актёржу бүдүш (талант) бары ол.

Көрүкчүлер Виктор Наксылды онза сонуургап турар. Комиктер хевар чүве болгай. Ниити ансамбльге тускай чинге, арыг, бедик үнү бирде ыгалып-даа, бирде тускай өңнерин киирип, шевер гармонияны тургузуп турар. Ол бодун долгандыр рольдарны чидиглендирип, дуңзаалап, харылзаштырып, чайгаар ходеляр шимчээшкиннери-биле тускай ажы-чаңны, мөзүнү билдилиг чуруп каап турар болду. Ол «аас-кежиктиг» рольдарынга таваржыр болза, алызы барып ылк-ла ойнаар боор...

Валентина Куулар база Наксылдың угланышкынында болгу дег. Оон чугаазы чарт, улусчу. Шимчээшкиннери бөдүүн, тывызык. Арны-биле ааж-чаңны көргүзерде, аңаа күжениишкин негеттинмес. (Мен артистерни чаңгыс талалай өстүрерин сүмелевейн турар мен). Олар ёзулуг трагиктер бооруу база магат чок. Кол-ла чүве актёржу салым-чаяанның демдектери оларда бар-дыр.

Мария Сандекта янзы-бүрү мөзүлерни чуруптарының аргалары база-ла чок эвес. Чылгычы Ондар мөзү-шынарының психологиязынче сиңниги болгу дег, шимчээш-

Театр болгаш көрүкчү

киннери камныг, яштыкы хайнышкынныг актёр.

...Ниитилелди башкарып турар эргетеннерниң багай салдарындан ниитилелдиң боттары тыптыр. Ханы ынакшылга моондак болур дээш, кара сагыш бодунун кузумунга борашкан. Кижиниң мөзү-шынарын социал тургузуг хевирлеп турар—деп улуг драматург Ф. Шиллерниң ханы, мөңге бодалдарын аныяк артистер сценага элээн чогаадыкчы дамчыткаиннар.

Мөзү талазы-биле сандараашкынга удур кыленнп Клавдия Тас (Луиза), Александр Ондар (Фердинанд) бот-боттарын деткижип, тода илереткеннер.

Идегетчээн эргетеннер президент Вон Вальтерни—А. Салчак, Бурумну—А. Ооржак суглар көрүкчүлерниң «ожээни» хайныгып кээр деңнелге чедир дынзыдыр ойнап шыдааннар.

Кара сагыштыг сүлчээчилерниң холунда чепсек болуп киирген кортук, чашпаа гофмаршал Фон Колфту Виктор Наксыл актёржу тывынгыры-биле дириг овур-хевир кылдыр сценадан дамчыткан.

Аныяк артистерниң чогаадыкчы чедиишкиннеринге оларның башкылары доцент Татьяна Кирилловна Коптеваның, улуг башкы Татьяна Леонтьевна Асейкинаның, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, РСФСР-ниң улустуң артизи Лариса Алексеевна Пашкованың киирген үлүү маргыш чок улуг. Олар беш чыл бурунгаар Тывага келгеш, районнарны кезип чораш, хөй аныяктарның аразындан конкурска суг дүвүнде сайда чараш дашты шилип алыры дег, актёр болгу дег оолдар, кыстарны шилип алгаш, оларга билиг-мергежилди харам чокка бергеннер.

Шукинчилер сцена кырынга боттарын хостуг, шелээн туттунун билир-дирлер. Хензиг чеме — изиг түлүк ойнап тургаш, көрүкчүлер-биле харылзаа тудуп шыдавайн турар. Лабораторияга өөренген темпази-биле пауза кылыры, залче кичээнгей салбайн баар. Оларның чамдыктары-ның чугаазы чарт эвес. Тыва орфоэпияны, дикцияны шиңгээдирин олардан негеттинип турар. Француз кижини тывалап өөредир эвес, тыва кижиниң бодунуң төрээн дылынга арыг чугаалаарынга өөредирде улуг бергедээр чүү деп.

Актёржу уран мергежил амыдыралда дириг маадырларны эскерип хайгааараарындан, улуг чуртувустуң байлак театр амыдыралында сураглыг мастерлерден дуржулганы өөренип, теориядан улам хандыр кастыныр дилеприниден чоорту байыыр дээрзи биддинир. Ынчангаш негелделиг көрүкчүлерниң өмүнээзинден хеймеректерден шыңгыы айтырарывыс база арай элек. Бирээде, оларның тыва сценага ижигеринге кезек үе херек. Ийиде, бөгүнгү тыва амыдыралывысты көргүскен шиилерге олар «эриң», «кызын» ам-даа шенешээн болгай.

Тыва сценаның хоочун мастерлериниң мергежилинге деңней көөрде, оларга чаарыжыр шымырак шии негеттинип турар. Эки шии-биле актёрларның деңнели кодурер деп чүве тоң чугула. Режиссёр чеже-даа шымырак болза, кошкак чогаалдан «алдын үрезинни» үндүрүп ап шыдавас. (Бо бодал тыва театрга улуу-биле хамааржыр).

Театр—уран чүүлдүң калбак массага эң-не чоок чугула алыры. Ону актёрнуң салым-чаяаны шылгаар. Эрте-бэрге улуг артка деңнеп болур. Улуг арттың эдээнде келген-дир силер, шукинчилер. Уран овур-хевирлиг уттундурбас рольдарны силерден төрээн чонуңар манап турар.

Балдырбээжек хемниг ырбыска оолчук шаамда, Алдан-Маадыр суурнуң довураан бургурадыр автобус маңнап орда, «Артистер келди!» дээш бүгү чон оларже уткуй маңнажып турар боор чүве чорааш. Театрның сорунзалыг күжү ол хире. Ынчан Кок-оолдуң хуулгаазын оюннары улусту кидин-не доюлдуруп турган чүве.

Хам-оолду ол чаш угаанымны доюлдур ойнап наапкаш чоруптарга, автобустуң доозуну авамның тоолунда дег, алдын доозун боол сагыжымда артып калган. Улуг уран чүүл-биле баштайгы ужуражылгам сеткилимде эң-не чырык, төрээн Алажымның алдын-сарыг чакпалыг кадыргылары дег, ам-даа кыймыцайнып чоруур. Улуг артистиң сеткилимче чаштадыпкан оттары мээң шүлүк чогаалынче оруумнуң эге кокпазын-даа ажыдыпканы чадавас.

Мен ынчан оларны дүгүй кырынга, довуракты, берге оруктарга хилинчектениң чораш, сеткилимче «алдын үрезин» октапкаш барды деп угаар харыым кайда боор. Ам силерниң кижилерге чараш чүүлдү шаңнаар дээш чамдыкта бужургаачыг репетициярже, хөлзээшкинниг сценаларже, доозунчуг оруктарже актёржу амыдыралыңар эгелээн.

Амгы салгал, амгы көрүкчү силерниң оюнуңарны магадап, хөлзеп көргеш, уран чүүлден өөрүшкүнү, хей-аъттыг алзын.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.

ЧУРУКТА: Каа-Хем районнуң «Енисей» совхозта малчын Кажым Бады-Хөөнүң бажыңының ишти кежээде арыг-силиг. Оон өг-бүлези дыштанылгазын культурлуг, ажыктыг эрттирерингe чаңчыккан. Кежээлерде кадарчының кадайы Елизавета Манчиевна, уруу Лариса болгаш оглу Роман олар чыглып келгеш пластинкалар дыңнаарынга ынак.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

СПОРТ

ТРЕНЕР БАШКЫ

Тес-Хем районда Берт-Даг ортумак школазының күш-культура башкызы Анатолий Семёнович Самдан күш-культура кичээлдерин шынарлыг, чогуур негедде ёзугаар эрттерип турарындан аңгыда хостуг хүреш секциязын база удуртуп турар. Ында сезен хире өөреникчилер болгаш аныяктар хаара туттунган.

Анатолий Самдан школачы чылдарында-ла спортка хандыкшылдыг турган. Хүреш, волейбол, баскетбол маргылдааларынга доктаамал киржип, шаңналдыг черлерни чаңгыс удаа эвес чаалап ап келген. Оон соонда Красноярскиның педагогика институдунуң күш-культура факультедин дооскан. Берт-Даг ортумак школазында ол ажылдап келген. Бо кыска үениң дургузунда суурга спортту хөгжүдеринче угланган чамдык хемчеглерни кылган. Секция эрттирериндеен аңгыда спорттуң ужур-дузазының дугайында тайылбыр ажылын чон ортузунга чорудуп келген.

А. С. Самдан—хостуг хүрешке болгаш самбога ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат. Ол атты башкы хөй-хөй маргылдааларга киржип, эвээш эвес тиилелгелерни чаалап алгылааш, чедип алган.

Чоокта чаа район школачыларының аразынга хостуг хүреш маргылдаазы болган. Аңаа А. Самданның тренерлээн өөреникчилери 28, 32, 45, 56, 65 килограммнарга чемпион болганнар. Оларның тиилелгезинге тренер башкының киирген улуг-хуузу эвээш эвес.

А. С. Самданның удурткан секциязының мөгелери ам-даа белеткенип турар. Оларның мурнунда чаа-чаа спортчу маргылдаалар бар.

С. ДОСПАН.

Дуржулга солушкан

Чөөн-Хемчикте «Чырал-Бажы» совхозтуң спортчулары Барыын-Хемчиктиң «Хемчик» совхозка аалдап барып, эш хуузунуң ужуражылгазын эрттирген.

Эр, херээжен улустуң волейбол, баскетбол командалары ойнаан, аңаа аалчылар тиилээн.

Ийи совхозтуң спортчуларының ужуражылгазы болган. Орта боттарының ажыл-ижин таныжып, спорт талазы-биле арга-дуржулгазын солушканнар.

Моон соңгаар эш хуузунуң ужуражылгаларын чаңчыл болдурарын орта хостуг, тыва хүрештер, шыдыраа маргылдааларын немей киирерин дугурушкан.

А. ЕВРОП.

Эмчилерниң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези

БИР-ЛЕ ДУГААР

СЭКП Төп Комитединиң «Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай хөгжүдер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Совет эрге-чагырганың чылдарында чүртка боттандырган социал-экономиктиг чаартылгалар, чоннуң материалдыг байдалының өскени, эртем-билиг болгаш культуразының деңнелиниң бедээни, хостуг үениң көвүдээни кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга, улусчу талантыларының чечектелиишкининге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар деп доктаалда демдеглээн.

Ол доктаалды үндезин болдурган республиканың медицина ажылдакчыларының профэвилел обкому бот-тывынгыр уран чүүлдүң республика фестивалын бир-ле дугаар организастап эрттирген. Аңаа ниитизи-биле он район, найысылалдың медицина ажылдакчыларының сес уран чүүл коллективтери киришкен.

Эмчилерниң бо бирги фестивалы ленинчи комсомолдуң 60 чылдаа оюнга тураскааттынган. Коллективтерниң программалары комсомолга хамаарышкан номерлер-биле байлак. Кайы-даа коллективтиң бараалгадыында: ниити ырларында, литература-музыкалыг композицияларында, танцыларында, уран номчулгаларында, ийи чаңгыстың номерлеринде комсомол, партия, Төрээн чуртун төөгүзүн, амыдыралын уран чүүлдүн аргалары-биле тодаргай алган-йөрээп, алдаржыдып көргүскен.

Аңаа «Өлүм чок маадырлыг чоруктарны өттүр», «60 харлыг кезээ мөңге аныяк комсомол», «Аңды он чыл», «Сээң адың комсомол», «Хөрээңде алды орденниг сен, комсомол», «Мөңге от» деп литература-музыкалыг композицияларны коллективтер көргүскен. Коллектив бүрүзүнүң ниити ыр бөлүктеринде А. Пахмутованың «Тудуушкун катап уламчылаар», «Комсомолдан чарылбас мен» деп ырлары киргилээн. Ниити ыр коллективтериниң күүселделери-биле композиторлар А. Чыргал-оол, Р. Кенденбиль, А. Тановтуң ырлары фестивальга удаа-дараа чаңгыланган.

Танцы коллективтери боттарының тургускулааны «Тачанка» деп танцыны эки күүсеткилээннер. Тыва классиктиг «Ээлдек шыңгыраашт» деп танцыны хөй коллективтер баараалгаткан. Олардан ону эмчи училищезиниң сургуулдары (удуртукчузу Г. Даңзын) эң-не эки күүседип, түңнел концертке киришкеннер.

Эмчилерниң бирги республика фестивалы оларның аразында уран талантылыгларны илдээн, сцена культуразын сагып, черле ынчаш уран чүүлдүң жанр бүрүзүнге күзелдиг-биле ойнап билирин, аңаа сундулуун көргүскен. Ыраажылар Дина Лаа, Виктор Таважжап, Александра Лаа, Петр Тюлюш (Өвүр) улусчу чогаадылганың бирги Бүгү-эвилел фестивалының лауреады Нелли Спицына (онкология диспансери), Александр Болвинов (Бий-Хем), Галина Козлова (Хову-Аксы), Алексей Кумбун (Эрзин), Людмила Чавынчак (эмчи училищези), Олег Хертек (Бай-Тайга,) Севилбаа Сат (Сүт-Хөл), Сергей Балган, Анна Монгуш, бичии ыраажы Андрей Куулар (Улуг-Хем) оларның ыры күүселделерин чон улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Уран номчулгага Анатолий Артаа (Бай-Тайга), Владимир Очур (республика эмнелгези), Рая Ондар (Тес-Хем) олар шылгараннар.

Фестивальга бүдүн өг-бүлези-биле киржип келгеннер база бар. Ындыгларга Улуг-Хемниң район эмнелгезиниң кол эмчизиниң өг-бүлезин хамаарыштырып болур. Карим Тасович Куулар оон кадайы Дарыймаа Бай-Караевна Куулар, оглу Андрей олар эмчилерниң демниг, найыралдыг бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң идепкейлиг киржикчилери. Коллективтиң «Өлүм чок маадырлыг чоруктарны өттүр» деп уран-чечен-биле тургускан литература-музыкалыг композициязында олар киржип турарлар. Дарыймаа Бай-Караевна—ыраажы, Сергей Балганның ырызын бажынга база үлээн.

Эмчилерниң ийи хуп улам... тылаан бирги республика фестивалынга ниити ыр талазы-биле онкология диспансери бирги чери, ийиги черни республика эмнелгези, үшкү черни Бай-Тайганың коллективтери ап, тиилекчи болганнар. Танцы коллективтеринден Чөөн-Хемчик район бирги, Эрзин —ийиги, Тес-Хем — үшкү черлерни ээлээннер. Оолдар ансамбльдеринден Тес-Хемниң, уруглар ансамбльдеринден онкология диспансери бирги черлерни ээлээннер. Тематика талазы-биле Кызылдың диш эмнелгези, Бий-Хем районнуң коллективтери тиилекчи болганнар. Костюм талазы-биле Өвүр бирги черже үнген.

Фестивальга тыва национал хөгжүм херекселдериниң оркестри, каргыраа, сыгыт, хөөмей ховар болган. Ол ышкаш улусчу хөгжүм херекселдериниң болгаш ыры-хөгжүм ансамбльдери база ховар болган.

Республиканың медицина ажылдакчыларының бирги фестивалының чедер, четпезинин дугайында аналистиг илеткелди жюри комиссиязының даргазы А. Панов кылган.

Медицина ажылдакчыларының бирги республика фестивалы организастыг, бедик деңнелге эрткен.

Моон соңгаар профэвилелдер обкомнарының уран чүүл фестивальдарын эрттирери көрдүнген.

Б. КЕНЕШ,
жюри кежигүнү.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.45—Эртенги гимнастика.
11.05—«Бурунгаар, оолдар!».
12.05—«Кортпазының стратегиязы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
13.20—«БАМ-ны тудуп турарлар дугайында». В. Кладницкийниң ыр сюитазы. Ленинградтан дамчыдылга.
13.40—16.00—Чапсар.
16.00—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы: «Ангараның маш кезикчилери», «Өгче неде корпун алгаш».
16.35—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу М. Савицкий.
17.05—В. В. Андреев аттыг орус улустуң оркестри ойнаар. Удуртукчузу болгаш кол дирижёру В. Попов.
17.35—«Хамааты болур хүлээлгелиг».

КЫЗЫЛДАН

18.05—Телемедээлер.
18.15—«Экономия болгаш хумагалыг чорук — кижи бүрүзүнүң сагыш салыышкыны». Дамчыдылга.
18.40—«Улусча ном». Документалдыг фильм.
18.50—Телемедээлер.
19.05—«Телеёж». Сатиралыг журнал.
19.25—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Дима орукче чоруп кан». Мультфильм.
20.05—«Миллионнарның ленинчи университеди».
20.35—Күрүнениң Соңгу чүктүң орус улустуң ниити ырызының концерти.
21.20—«Кортпазының стратегиязы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.10—00.20—ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляевтиң күүселдезинде орус композиторларының романстары. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05—«Ногаан чечектер». Николай Рубцовтуң поэзиязы. Фильм-концерт.
18.45—«Орленок» телестудияның концерт залы». Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы С. Виноградова чорудар.

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.15—«Игорь Лученоктуң ырлары». Фильм-концерт.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүлуттаар. Чамдык черлерге быскан хар чаар. Агаарның температуразы республикага 12—17, Кызылга 14—16 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мээн часыг болгаш ынак аным» 10.00, 12.05, 14.10, 16.15, 18.20, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Сусанна болгаш илбилиг билзек» 10.00, 11.30, 15.20, «Сагыш-сеткилдиң сайзыраашкыны» 13.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Коргуттурбас эм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Хамык ужур акымда» 15.00, «Хоорай кыйгызы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуу оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаша 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2734.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглыг талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01409